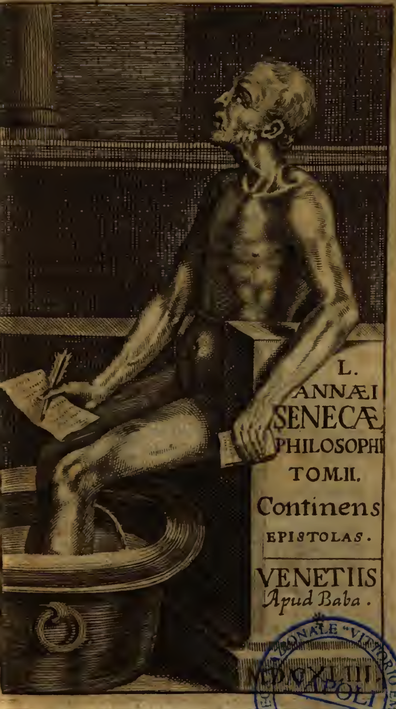
5038

BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III
RACC
DE MARINIS
A
43
NAPOLI

Racc De Marinis A 73

L.
ANNÆI
SENECÆ
PHILOSOPHI
TOM.II.
Continens
EPISTOLAS.
VENETIIS
Apud Baba.
MDCXLIII

L. ANNÆI
SENECÆ
AD LVCILIVM
EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA.

ITA fac, mi Lucili: vindica te tibi, & tempus quod adhuc aut auferebatur, aut ſurripiebatur, aut excidebat, collige & ſerua. Perſuade tibi ſic eſſe, vt ſcribo. quædam tempora eripiuntur nobis, quædam ſubducuntur, quædam effluunt. Turpiſſima tamen eſt iactura, quæ per negligentiam venit: & ſi volueris attendere, magna vitæ pars elabitur malè agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus. Quem mihi dabis, qui aliquod pretium tempori ponat? qui diem æſtimet? qui intelligat ſe quotidie mori? In hoc enim fallimur, quòd mortem pro-

ſpicimus? magna pars eius iam præteriit. quidquid ætatis retro eſt, mors tenet. Fac ergo, mi Lucili, quod facere te ſcribis, omnes horas complectere: ſic fiet, vt minùs ex craſtino pendeas, ſi hodierno manum inieceris. Dum differtur vita, tranſcurrit. Omnia, mi Lucili, aliena ſunt: tempus tantùm noſtrum eſt. In huius rei vnius fugacis ac lubricæ poſſeſſionem natura nos miſit, ex qua nos expellit quicumque vult. Sed tanta ſtultitia mortalium eſt, vt quæ minima & viliſſima ſunt, certè reparabilia, imputari ſibi, cùm impetrauere, patiantur: nemo ſe iudicet quidquam debere, qui tempus accepit. cùm interim hoc vnũ eſt, quod ne gratus quidem poteſt reddere. Interrogabis fortaſſe, quid ego faciã, qui tibi iſta præcipio? Fatebor ingenuè: quod apud luxurioſum, ſed diligentem, euenit; ratio mihi conſtat impenſæ. Nõ poſſum dicere, me nihil perdere: ſed quid perdam, & quare, & quemadmodum, dicam: cauſſas paupertatis meę reddã. Sic euenit mihi, quod pleriſq; non ſuo vitio ad inopiam redactis: omnes ignoſcunt, nemo ſuccurrit. Quid ergo eſt? nõ puto pauperẽ, cui quantulumcumq; ſupereſt, ſat eſt. Tu tamẽ malo ſerues tua, & bono tẽpore vti incipias. Nam, vt viſum eſt majoribus noſtris: Sera parſimonia in fundo eſt. Non enim tãtùm minimum in imo, ſed peſſimum remanet.

EPIST. II. Ex his quæ mihi ſcribis, & ex his quę audio, bonam ſpem de te cõ-

cipio. non diſcurris, nec locorum mutationibus inquietaris. Ægri animi iſta iactatio eſt. Primum argumentum compoſitę mẽtis exiſtimo, poſſe conſiſtere, & ſecũ morari. Illud autẽ vide, ne iſta lectio multorum auctorum, & omnis generis voluminum, habeat aliquid vagum & inſtabile. Certis ingeniis immorari & innutriri oportet, ſi velis aliquid trahere, quod in animo fideliter ſedeat. Nuſquã eſt, qui vbiq; eſt. In peregrinatione vitã agentibus hoc euenit, vt multa hoſpitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat neceſſe eſt iis qui nullius ſe ingenio familiariter applicant, ſed omnia curſim & properãtes tranſmittunt. Non prodeſt cibus, nec corpori accedit, qui ſtatim ſumptus emittitur. Nihil æquè ſanitatem impedit, quàm remediorum crebra mutatio. Non venit vulnus ad cicatricem, in quo crebrò medicamenta tentantur. Non cõualeſcit planta quæ ſæpè transfertur. nihil tam vtile eſt, quod in tranſitu proſit. Diſtrahit animum librorũ multitudo. Itaque cùm legere non poſſis quantum habueris, ſat eſt habere quantũ legas. Sed modò, inquis, hunc librũ euoluere volo, modo illum. Faſtidientis ſtomachi eſt, multa deguſtare: quæ vbi varia ſunt & diuerſa, inquinant, non alunt. Probatos itaque ſemper lege: & ſi quando ad alios diuertere libuerit, ad priores redi. Aliquid quotidie aduerſus paupertatem aliquid aduerſus mortẽ auxilij compara, nec

minus aduerſus ceteras peſtes. Et cũ multa percurreris, vnum excerpe, quod illo die concoquas. Hoc ipſe quoque facio: ex pluribus quæ lego, aliquid apprehendo. Hodiernum hoc eſt, quod apud Epicurũ nactus ſum. ſoleo enim & in aliena caſtra tranſire, non tanquam transfuga, ſed tamquam explorator. Honeſta, inquit, res eſt, læta paupertas. Illa verò non eſt paupertas, ſi læta eſt. Cui enim cum paupertate benè conuenit, diues eſt. Non qui parum habet, ſed qui plus cupit, pauper eſt. Quid enim refert, quantùm illi in arca, quantum in horreis iaceat, quantum paſcat, aut fœneret, ſi alieno imminet, ſi non acquiſita, ſed acquirenda computat? Quis ſit diuitiarum modus, quæris? Primus, habere quod neceſſe eſt; proximus, quod ſat eſt.

EPIST. III. Epiſtolas ad me perferendas tradidiſti, vt ſcribis, amico tuo. Deinde admones me, ne omnia cum eo ad te pertinentia communicem, quia nec ſoleas ipſe quidem hoc facere. Ita eadem epiſtola illum & dixiſti amicum, & negaſti. Itaque ſic priore illo verbo quaſi publico vſus es, & ſic illum amicum vocaſti, quomodo omnes candidatos, bonos viros dicimus; quomodo obuios, ſi nomen non ſuccurrit, dominos ſalutamus. Hoc abierit. Sed ſi aliquem amicum exiſtimas, cui non tantumdem credis quantum tibi, vehementer erras, & non ſatis noſti vim veræ amicitiæ. Tu verò omnia cum amico delibera,

libera, ſed de ipſo priùs. Poſt amicitiam credendum eſt, ante amicitiam iudicandum. Iſti verò præpoſterè officia permiſcent, qui contra præcepta Theophraſti, cùm amauerint, iudicant; & non amant, cùm iudicauerint. Diu cogita, an tibi in amicitiam aliquis recipiendus ſit: cùm placuerit fieri, toto illum pectore admitte: tam audacter cum illo loquere, quàm tecum. Tu quidem ita viue, vt nihil committas, niſi quod committere etiam inimico poſſis: ſed quia interueniunt quædam, quæ conſuetudo fecit arcana, cum amico omnes curas, omnes cogitationes tuas miſce. Fidelem ſi putaueris, facies. Nam multi fallere docuerunt, dum timẽt falli: & aliis ius peccandi ſuſpicando fecerunt. Quid eſt ergo, quare vlla verba coram amico retraham? quid eſt, quare me coram illo non putem ſolum? Quidam quæ tantùm amicis committenda ſunt, obuiis narrant, & in quaſlibet aures, quidquid illos vrit, exonerant: quidam rurſus etiam cariſſimorum conſcientiam reformidant, &, ſi poſſent, ne ſibi quidem credituri, interiùs premunt omne ſecretum. Neutrum faciendum eſt. vtrumque enim vitium eſt, & omnibus credere, & nulli: ſed alterum honeſtius dixerim vitium, alterum tutius. *Sic* vtroſque reprehendas, & eos qui ſemper inquieti ſunt, & eos qui ſemper quieſcunt. Nam illa tumultu gaudens, non eſt induſtria, ſed exagitatæ

mentis concurſatio: & hæc non eſt quies, quæ motum omnem moleſtiam iudicat, ſed diſſolutio & languor. Itaque hoc quod apud Pomponium legi, animo tuo mandabitur. Quidam adeo in latebras refugerunt, vt putent in turbido eſſe quicquid in luce eſt. Inter ſe iſta miſcēda ſunt, & quieſcenti agendum, & agenti quieſcēdum eſt. Cum rerum natura delibera. illa dicet tibi, ſe & diem feciſſe & noctem.

EPIST. IV. Perſeuera vt cœpiſti, & quantum potes propera: quo diutiùs frui emendato animo & cōpoſito poſſis. Frueris quidem etiam dum emendas, etiam dum componis: alia tamen illa voluptas eſt, quæ percipitur ex contemplatione mētis ab omni labe puræ & ſplēdidæ. Tenes vtique memoria, quantum ſenſeris gaudium, cùm, prætexta poſita, ſumpſiſti virilem togam, & in forum deductus es: maius exſpecta, cùm puerilem animum depoſueris, & te in viros philoſophia trāſſcripſerit. Adhuc enim non pueritia in nobis, ſed, quod eſt grauius, puerilitas remanet: & hoc quidē peius eſt, quòd auctoritatem habemus ſenum, vitia puerorū: nec puerorum tantùm, ſed infantiū. Illi leuia, hi falſa formidant: nos vtraque. Profice modò, & intelliges, quædam ideò minùs timenda, quia multum metus afferunt. Nullum magnum malum, quod extremum eſt. Mors ad te venit. timēda erat, ſi tecum eſſe poſſet: neceſſe eſt, aut non per-

uen iat,aut pertranſeat. Difficile eſt,inquis, animum perducere ad contemptum animæ. Non vides, quàm ex friuolis cauſſis contemnatur? Alius ante amicæ fores laqueo pepēdit;alius ſe præcipitauit à tecto, ne dominum ſtomachātem diutiùs audiret;alius,ne reduceretur è fuga, ferrū adegit in viſcera. Non putas virtutē hoc effecturam,quod effecit nimia formido?Nulli poteſt ſecura vita cōtingere,qui de producenda nimis cogitat: qui inter magna bona multos cōſules numerat. Hoc quotidie meditare, vt poſſis æquo animo vitam relinquere:quàm multi ſic complectūtur, & tenent, quomodo qui à torrente rapiūtur, ſpinas & aſpera. Pleriq; inter mortis metum,& vitæ tormenta,miſeri fluctuant: & viuere nolunt, & mori neſciunt. Fac itaq; tibi iucundā vitam, omnem pro illa ſollicitudinem deponendo. Nullum bonum iuuat habentem,niſi ad cuius amiſſionem præparatus eſt animus. Nullius autem rei facilior amiſſio eſt, quàm quæ deſiderari amiſſa non poteſt. Ergo aduerſus omnia quę accidere poſſunt etiam potentiſſimis, adhortare te & indura. De Pompeij capite pupillus & ſpado tulere ſententiam: de Craſſo crudelis & inſolens Parthus. Caius Cæſar iuſſit Lepidū Decimo tribuno præbere ceruicē:ipſe Chæreę præſtitit. Neminem eò fortuna prouexit, vt non tantum illi minaretur, quantum permiſerat. Noli huic tranquillitati confidere. momento

mare vertitur: eodem die, vbi luſerunt nauigia, ſorbentur. Cogita poſſe latronem & hoſtem admouere iugulo tuo gladium: vt poteſtas maior abſit, nemo non ſeruus habet in te vitę neciſque arbitrium. Ita dico, quiſquis vitam ſuam contempſit, tuæ dominus eſt. recognoſce exemplum eorum, qui domeſticis inſidijs perierũt, aut aperta vi, aut dolo: & intelliges, non pauciores ſeruorũ ira cecidiſſe, quàm regum. Quid ad te itaque quàm potens ſit quem times, cùm id propter quod times, nemo non poſſit? At ſi fortè in manus hoſtium incideris, victor te duci iubebit, eò nempe quò duceris. Quid te ipſe decipis, & hoc nunc primum, quod olim patiebaris, intelligis? Ita dico, ex quo natus es, duceris. Hæc & huiuſmodi verſanda in animo ſunt, ſi volumus illam vltimã horam placidi exſpectare: cuius metus omnes alias inquietas facit. Sed vt epiſtolę finem imponam, accipe quod hodierno die mihi placuit. & hoc quoque ex alienis hortulis ſumptum eſt. Magnæ diuitiæ ſunt, lege naturæ compoſita paupertas. Lex autem illa naturæ, ſcis quos nobis terminos ſtatuit? Non eſurire, non ſitire, non algere. Vt famem ſitimque depellas, non eſt neceſſe ſuperbis aſſidere liminibus; nec ſupercilium graue, & contumelioſam etiam humanitatem pati: non eſt neceſſe maria tentare, nec ſequi caſtra. Parabile eſt quod natura deſiderat, & expoſitum: ad ſuperuacua ſudatur. Illa ſunt

quæ

quæ togam conterunt, quæ nos ſeneſcere ſub tentorio cogunt, quæ in aliena littora impingunt. Ad manum eſt, quod ſatis eſt.

EPIST. V. Quòd pertinaciter ſtudes, & omnibus omiſſis, hoc vnum agis, vt te quotidie meliorem facias, & probo, & gaudeo: nec tantùm hortor, vt perſeueres, ſed etiam rogo. illud autem te admoneo, ne eorum more qui non proficere, ſed conſpici cupiunt, facias aliqua, quæ in habitu tuo, aut genere vitæ notabilia ſint. Aſperum cultum, & intonſum caput, & negligentiorem barbam, & indictum argento odium, & cubile humi poſitum, & quidquid aliud ambitionē peruerſa via ſequitur, deuita. Satis ipſum nomen philoſophiæ, etiam ſi modeſtè tractetur, inuidioſum eſt. Quid ſi nos hominũ conſuetudini cęperimus excerpere? Intus omnia diſſimilia ſint: frons noſtra populo cõueniat. Non ſplendeat toga: ne ſordeat quidem. nõ habeamus argentum, in quod ſolidi auri cælatura deſcenderit: ſed non putemus frugalitatis indicium auro argẽtoque caruiſſe. Id agamus, vt meliorem vitam ſequamur quàm vulgus, non vt contrariam: alioqui quos emendari volumus, fugamus, & à nobis auertimus. Illud quoque efficimus, vt nihil imitari velint noſtri, dum timent ne imitanda ſint omnia. Hoc primum philoſophia promittit, ſenſum communem, humanitatem & congregationem: à qua profeſſione diſſimilitudo ſeparabit.

Videamus ne iſta, per quæ admirationem parare volumus, ridicula & odioſa ſint. Nempe propoſitum noſtrum eſt, ſecũdum naturam viuere. Hoc contra naturam eſt, torquere corpus ſuũ, & faciles odiſſe munditias, & ſqualſorem appetere, & cibis non tantùm vilibus vti, ſed tætris & horridis. Quemadmodum delicatas res deſiderare, luxuriæ eſt: ita vſitatas & nõ magno parabiles fugere, dementiæ eſt. Frugalitatem exigit philoſophia, non pœnam: poteſt autem eſſe non incompta frugalitas. Hic mihi modus placet. Temperetur vita inter bonos mores & publicos: ſuſpiciant omnes vitam noſtram, ſed & agnoſcant. Quid ergo? Eadem faciemus, quæ ceteri? nihil inter nos & illos intererit? plurimum. Diſſimiles eſſe nos vulgo, ſciat, qui inſpexerit propiùs. qui domum intrauerit, nos potiùs miretur, quàm ſupellectilem noſtrã. Magnus ille eſt, qui fictilibus ſic vtitur, quemadmodum argento: nec ille minor eſt, qui ſic argento vtitur, quemadmodum fictilibus. Infirmi animi eſt, pati non poſſe diuitias. Sed vt huius quoq; diei lucellum tecum communicem, apud Hecatonem noſtrum inueni, cupiditatum finem, etiam ad timoris remedia proficere. Deſines, inquit, timere, ſi ſperare deſieris. Dices, quomodo iſta tam diuerſa pariter ſunt? Ita eſt, mi Lucili: cùm videantur diſſidere, coniuncta ſunt. Quemadmodum eadẽ catena & cuſtodiam & militẽ copulat: ſic iſta

quæ tam diſſimilia ſunt, pariter incedunt. Spem metus ſequitur. Nec miror iſta ſic ire. vtrumque pendentis animi eſt, vtrumque futuri expectatione ſoliciti. Maxima autem vtriuſque cauſſa eſt, quòd non ad pręſentia aptamur, ſed cogitationes in longinqua præmittimus. Itaque prouidentia, maximum bonum conditionis humanæ, in malum verſa eſt. Feræ pericula quæ vident, fugiunt; cùm effugere, ſecuræ ſunt: nos & venturo torquemur, & præterito. Multa bona noſtra nobis nocent. timoris enim tormentum memoria reducit, prouidentia anticipat. Nemo tantùm præſentibus miſer eſt.

EPIST. VI. Intelligo, Lucili, non emendari me tantùm, ſed trāſfigurari: nec hoc promitto iam aut ſpero, nihil in me ſupereſſe, quod mutandum ſit. Quidni multa habeam quæ debeant corrigi, quæ extenuari, quę attolli? Et hoc ipſum argumentum eſt in melius tranſlati animi, quòd vitia ſua, quæ adhuc ignorabat, videt. Quibuſdā ægris gratulatio fit, cùm ſe ipſi ægros eſſe ſenſerunt. Cuperem itaq; tecum communicare tam ſubitā mei mutationem: tunc amicitiæ noſtræ certiorem fiduciam habere cœpiſſem, illius verę, quā non ſpes, non timor, non vtilitatis ſuæ cura diuellit: illius, cū qua homines moriuntur, & pro qua moriuntur. Multos tibi dabo, qui non amico, ſed amicitia caruerunt. Hoc non poteſt accidere, cùm animos in

ſocietatem honeſta cupiendi par voluntas trahit. Quid ni non poſſit? Sciunt enim ipſos omnia habere communia, & quidem magis aduerſa. Concipere animo non potes, quantum momenti afferre mihi ſingulos dies videam. Mitte, inquis, & nobis iſta, quæ tā efficacia expertus es. Ego verò cupio iſta omnia in te trāsfundere, & in hoc gaudeo aliquid diſcere, vt doceam: nec me vlla res delectabit, licèt eximia ſit & ſalutaris, quam mihi vni ſciturus ſim. Si cū hac exceptione detur ſapiētia, vt illā incluſam teneam, nec enunciem, reijciam. Nullius boni, ſine ſocio, iucunda poſſeſſio eſt. Mittam itaque ipſos tibi libros; & ne multum operæ impendas, dum paſſim profutura ſectaris, imponam notas, vt ad ea ipſa protinus quæ probo & miror, accedas. Plus tamen tibi & viua vox & conuictus, quàm oratio, proderit. in rem præſentem venias oportet. Primùm quia homines ampliùs oculis quàm auribus credunt: deinde quia longum iter eſt per præcepta, breue & efficax per exempla. Zenonem Cleanthes non expreſſiſſet, ſi eum tantummodo audiſſet. vitæ eius interfuit, ſecreta perſpexit, obſeruauit illum, an ex formula ſua viueret. Plato & Ariſtoteles, & omnis in diuerſum itura ſapientium turba, plus ex moribus, quàm ex verbis Socratis traxit: Metrodorum, & Hermachum, & Polyænum, magnos viros nō ſchola Epicuri, ſed contuberniū fecit. Nec in hoc te accerſo

tan-

tantùm, vt proficias, ſed vt proſis. plurimum enim alter alteri conferemus. Interim quia diurnam tibi mercedulam debeo, quid me hodie apud Hecatonem delectauerit, dicam. Quæris, inquit, quid profecerim? Amicus eſſe mihi cœpi. Multum profecit. numquā erit ſolus. Qui ſibi amicus eſt, ſcito hunc amicū omnibus eſſe.

EPIST. VII. Quid tibi vitandum præcipuè exiſtimes, quæris? turbam. Nondum enim illi te tutò cōmiſeris. Ego certè confiteor imbecillitatem meam. Numquam mores quos extuli, refero. Aliquid ex eo quod compoſui, turbatur: aliquid ex his quæ fugaui, redit. Quod ægris euenit, quos longa imbecillitas vſque eò affecit, vt numquam ſine offenſa proferantur, hoc accidit nobis, quorum animi ex longo morbo reficiuntur. Inimica eſt multorum conuerſatio. Nemo non aliquod nobis vitium aut commendat, aut imprimit, aut neſcientibus allinit. Vtique quò maior eſt populus cui commiſcemur, hoc periculi plus eſt. Nihil verò eſt tam damnoſum bonis moribus, quàm in aliquo ſpectaculo deſidere. Tunc enim per voluptatem faciliùs vitia ſurrepunt. Quid me exiſtimas dicere? auarior redeo, ambitioſior, luxurioſior? imò verò crudelior & inhumanior, quia inter homines fui. Caſu in meridianum ſpectaculum incidi, luſus expectans, & ſales, & aliquid laxamenti, quo hominum oculi ab humano

cruo-

eruore acquieſcant. Contrà eſt, quidquid antè pugnatū eſt, miſericordia fuit. Nunc omiſſis nugis, mera homicidia ſunt: nihil habent quo tegãtur: ad ictum totis corporibus expoſiti, numquam fruſtrà manum mittunt. Hoc pleriq; ordinarijs paribus & poſtulaticijs præferũt. Quid ni præferant? non galea, non ſcuto repellitur ferrum. Quò munimenta? quò gladij artes? Omnia iſta mortis moræ ſunt. Manè leonibus & vrſis homines, meridie ſpectatoribus ſuis obiiciuntur: interfectores interfecturis iubentur obijci, & victorem in aliam detinent cædem. exitus pugnantium mors eſt: ferro & igne res geritur. Hæc fiunt, dum vacat arena. Sed latrocinium fecit aliquis: quid ergo meruit? vt ſuſpendatur. Occidit hominem. qui occidit, ille meruit vt hoc pateretur: tu quid meruiſti miſer, vt hoc ſpectes? Occide, vre, verbera. Quare tam timide incurrit in ferrū? quare parùm audacter occidit? quare parum libenter moritur? Plagis aguntur in vulnera, & mutuos ictus nudis & obuiis pectoribus excipiunt. Intermiſſum eſt ſpectaculum? interim iugulantur homines, ne nihil agatur. Age ne hoc quidem intelligitis, mala exempla in eos redūdare qui faciunt? Agite diis immortalibus gratias, quòd eum docetis eſſe crudelem, qui non poteſt diſcere. Subducendus populo eſt tener animus, & parùm tenax recti: facilè tranſitur ad plures. Socrati, Catoni, & Lælio excutere

re mentem ſuam diſſimilis multitudo potuiſſet: adeò nemo noſtrũ, qui cum maximè concinnamus ingenium, ferre impetum vitiorum tam magno comitatu venientium poteſt. Vnum exemplum aut luxuriæ, aut auaritiæ, multum mali facit: conuictor delicatus paullatim eneruat & emollit: vicinus diues cupiditatem irritat: malignus comes quamuis candido & ſimplici, rubiginem ſuam affricuit: quid tu accidere his credis, in quos publicè factus eſt impetus? Neceſſe eſt aut imiteris, aut oderis. Vtrumque autem deuitandum eſt: ne vel ſimilis malis fias, quia multi ſunt: nève inimicus multis, quia diſſimiles ſunt. Recede in teipſum quantum potes. cum his verſare, qui te meliorẽ facturi ſunt: illos admitte, quos tu potes facere meliores. Mutuò iſta fiunt, & homines dum docent, diſcunt. Non eſt ergo quòd te gloria publicandi ingenij producat in medium, vt recitare iſtis velis, aut diſputare: quod facere te vellẽ, ſi haberes iſti populo idoneam mentem. Nemo eſt, qui intelligere te poſſit. Aliquis fortaſſe vnus aut alter incidet: & hic ipſe formandus tibi erit, inſtituenduſque ad intellectũ tui. Cui ergo, inquis, iſta didici? non eſt quod timeas, ne operam perdideris, ſi tibi didiciſti. Sed ne mihi ſoli hodie didicerim, communicabo tecũ quę occurrerũt mihi egregiè dicta circa eumdem fere ſenſum tria: ex quibus vnum hæc epiſtola in debitum ſoluet, duo in anteceſ-

ſum

ſum accipe. Democritus ait: Vnus mihi pro populo eſt, & populus pro vno. Benè & ille quiſquis fuit (ambigitur enim de auctore) cum quæreretur ab illo, quò tanta diligentia artis ſpectaret ad pauciſſimos peruenturæ? Satis ſunt, inquit, mihi pauci, ſatis eſt vnus, ſatis eſt nullus. Egregiè hoc tertium. Epicurus cùm vni ex conſortibus ſtudiorum ſuorum ſcriberet: Hæc, inquit, ego non multis, ſed tibi: ſatis enim magnum alter alteri theatrum ſumus. Iſta, mi Lucili, condenda in animum ſunt, vt contemnas voluptatem, ex plurium aſſenſione venientem. Multi te laudant. Ecquid habes cur placeas tibi, ſi is es quem multi intelligunt? introrſus bona tua ſpectent.

EPIST. VIII. Tu me, inquis, vitare turbam iubes, ſecedere, & conſcientia eſſe contentum: vbi illa præcepta veſtra, quæ imperant in actu mori? Quid? ego tibi videor interim ſedere? in hoc me recondidi, & fores clauſi, vt prodeſſe pluribus poſſim. Nullus mihi per otium dies exit: partem noctium ſtudijs vindico: nō vaco ſomno, ſed ſuccumbo, & oculos vigilia fatigatos, cadenteſque, in opere detineo. Seceſſi non tantùm ab hominibus, ſed etiam à rebus, & primùm à meis. Poſterorū negotium ago: illis aliqua quæ poſſint prodeſſe, conſcribo: ſalutares admonitiones, velut medicamentorum vtilium compoſitiones, litteris mando, eſſe illas efficaces in meis vlceribus expertus: quæ etiā ſi perſanata

nata non ſunt, ſerpere deſierunt. Rectum iter, quod ſerò cognoui,& laſſus errando, aliis monſtro. Clamo, Vitate quæcumque vulgo placent, quæ caſus attribuit: ad omne fortuitum bonum, ſuſpicioſi pauidique ſubſiſtite. Et fera,& piſcis, ſpe aliqua oblectante decipitur. Munera iſta fortunæ putatis? inſidiç ſunt. Quiſquis noſtrum tutam agere vitam volet, quantum plurimum poteſt, iſta viſcata beneficia deuitet: in quibus hoc quoq; miſerrimi fallimur; habere nos putamus, habemur. In præcipitia curſus iſte deducit: huius eminentis vitæ exitus, cadere eſt. Deinde ne reſiſtere quidem licet, cum cœpit trãſuerſos agere felicitas. Aut ſaltem rectis, aut temet frueris. Qui hoc faciunt, nõ euertit fortuna, ſed cernulat & allidit. Hanc ergo ſanam & ſalubrẽ formam vitæ tenere memento, vt corpori tantum indulgeas, quantum bonæ valetudini ſatis eſt. Duriùs tractandũ eſt, ne animo malè pareat: cibus famem ſedet, potio ſitim extinguat, veſtis arceat frigus, domus munimentum ſit aduerſus infeſta corpori. Hãc vtrùm ceſpes erexerit, an varius lapis gentis alienæ, nihil intereſt: ſcito hominem tam benè culmo, quàm auro tegi. Cõtemne omnia, quæ ſuperuacuus labor velut ornamentũ ac decus ponit. Cogita in te, præter animũ, nihil eſſe mirabile: cui magno nihil magnũ eſt. Si hoc mecum, ſi hoc cum poſteris loquor, nõ videor tibi plus prodeſſe, quàm cùm ad vadimo-

nium aduocatus deſcenderem, aut tabulis teſtamenti annulum imprimerem, aut in ſenatu candidato vocem & manum commodarem? Mihi crede: qui nihil agere videntur, maiora agunt, humana diuinaque ſimul tractant. Sed iam finis faciendus eſt, & aliquid, vt inſtitui, pro hac epiſtola dependendum. id de meo non fiet. adhuc Epicurum replicamus, cuius hanc vocem hodierno die legi. Philoſophiæ ſeruias oportet, vt tibi contingat vera libertas. Non differtur in diem, qui ſe illi ſubiecit & tradidit. ſtatim circumagitur. hoc enim ipſum philoſophię ſeruire, libertas eſt. Poteſt fieri, vt me interroges, quare ab Epicuro tam multa benè dicta referā potiùs quàm noſtrorū. quid eſt tamē, quare tu iſtas Epicuri voces putes eſſe, non publicas? Quàm multa poetæ dicunt, quæ à philoſophis aut dicta ſunt aut dicenda? Non attingam tragicos, aut togatas noſtras: habent enim hæ quoq; aliquid ſeueritatis, & ſunt inter comœdias & tragœdias medię: quantum diſertiſſimorū verſuum inter mimos iacet? quàm multa Publii, nō excalceatis, ſed cothurnatis dicēda ſunt? Vnum eius verſum, qui ad philoſophiam pertinet, & ad hanc partem quę modò fuit in manibus, referā, quo negat fortuita in noſtris habenda.

Alienum eſt omne, quidquid optando venit.

Hunc verſum à te dici non paullò meliùs, & adſtrictiùs, memini:

Non

Non eſt tuum, fortuna quod fecit tuum.
Illud etiamnum meliùs dictum à te non præteribo:
Dari bonum quod potuit, auferri poteſt.
Hoc non imputo in ſolutum. de tuo tibi.

EPIST. IX. An meritò reprehendat in quadam epiſtola Epicurus eos, qui dicunt ſapientem ſe ipſo eſſe contentum, & propter hoc amico nō indigere, deſideras ſcire. Hoc obijcitur Stilponi ab Epicuro, & his quibus ſummum bonū viſum eſt animus impatiens. In ambiguitatem incidēdum eſt, ſi exprimere ἀπάθειαν vno verbo ſcire voluerimus, & Impatientiam dicere. Poterit enim contrariū ei, quod ſignificare volumus, intelligi. Nos enim eum volumus dicere, qui reſpuat omnis mali ſēſum: accipietur is, qui nullum poſſit ferre malum. Vide ergo, nū ſatius ſit, aut inuulnerabilem animum dicere, aut animū extra omnem patientiam poſitū. Hoc inter nos & illos intereſt. Noſter ſapiens vincit quidem incommodum omne, ſed ſentit: illorum, ne ſentit quidē. Illud nobis cum illis commune eſt, ſapientem ſeipſo eſſe cōtentum: ſed tamen & amicum habere vult, & vicinum, & cōtubernalem, quamuis ſibi ipſe ſufficiat. Vide quàm ſit ſe cōtentus. aliquando ſui parte contentus eſt, ſi illi manū aut morbus, aut hoſtis inciderit. Si quis oculū caſus excuſſerit, reliquiæ illi ſuæ ſatisfacient: & erit imminuto corpore & amputato tā lætus, quàm integro fuit. Quæ ſibi

bi deſunt, non deſiderat: ſed nõ deeſſe mauult. Ita ſapiens ſe contentus eſt, non vt velit eſſe ſine amico, ſed vt poſſit: & hoc quod dico poſſit, tale eſt. amiſſum æquo animo fert: ſine amico quidem numquam erit. in ſua poteſtate habet, quã citò reparet. Quomodo ſi perdiderit Phidias ſtatuam, protinus alteram faciet: ſic & hic faciendarum amicitiarũ artifex ſubſtituet alium in locum amiſſi. Quęris quomodo amicum citò facturus ſit? dicam; ſi illud mihi tecum conuenerit, vt ſtatim tibi ſoluam quod debeo, & quantum ad hanc epiſtolam, paria faciamus. Hecaton ait: Ego tibi mõſtrabo amatorium, ſine medicamẽto, ſine herba, ſine vllius veneficæ carmine. Si vis amari, ama. Habet autem non tantùm amicitię vſus, veteris & certę, magnam voluptatem, ſed etiam initium & comparatio nouæ. Quod intereſt inter metẽtem agricolam, & ſerẽtem: hoc inter eum qui parauit amicũ, & qui parat. Attalus philoſophus dicere ſolebat, Iucũdius eſſe amicum facere, quàm habere: quomodo artifici iucundius eſt pingere, quã pinxiſſe. Illa in opere ſuo occupata ſolicitudo, ingens oblectamẽtum habet in ipſa occupatione. Nõ æquè delectatur, qui ab opere perfecto remouit manũ. iam fructu artis ſuæ fruitur: ipſa fruebatur arte, cùm pingeret. Fructuoſior eſt adoleſcentia liberorum, ſed infantia dulcior. Nunc ad propoſitum reuertamur. Sapiens etiam ſi contentus eſt ſe, tamen ha-

bere amicũ vult: ſi ob nihil aliud, vt exerceat amicitiam, ne tam magna virtus iaceat: non ob hoc quod Epicurus dicebat in hac ipſa epiſtola, vt habeat qui ſibi ęgro aſſideat, ſuccurrat in vincula coniecto vel inopi: ſed vt habeat aliquẽ, cui ipſe ægro aſſideat, quem ipſum circumuentũ hoſtili cuſtodia liberet. Qui ſe ſpectat, & propter hoc ad amicitiam venit, malè cogitat: quemadmodum cœpit, ſic deſinet. Parauit amicum aduerſus vincula laturum opem: cùm primùm crepuerit catena, diſcedet. Hæ ſunt amicitię, quas temporarias populus appellat. Qui cauſſa vtilitatis aſſumptus eſt, tamdiu placebit, quamdiu vtilis fuerit. Hac re florentes amicorum turba circumſedet: circa euerſos ingens ſolitudo eſt: & inde amici fugiunt, vbi probantur. Hac re iſta tot nefaria exempla ſunt, aliorum metu relinquentium, aliorum metu prodẽtium. Neceſſe eſt initia inter ſe & exitus congruant. Qui amicus eſſe cępit, quia expedit; placebit ei aliquod pretium contra amicitiam, ſi vllum in illa placet pretium præter ipſam. In quid amicũ paro? vt habeam pro quo mori poſſim, vt habeam quem in exſilium ſequar, cuius me morti opponam & impendam. Iſta quam tu deſcribis, negotiatio eſt, non amicitia: quę ad commodum accedit, quæ quid cõſecutura ſit, ſpectat. Nõ dubiè habet aliquid ſimile amicitiæ, affectus amantium: poſſis dicere, illam eſſe inſanã amicitiam. numquid ergo

go quiſquam amat lucri cauſſa? numquid ambitionis aut gloriæ? Ipſe per ſe amor, omnium aliarum rerum negligẽs, animos in cupiditatem formæ, nõ ſine ſpe mutuæ caritatis, accẽdit. Quid ergo? ex honeſtiori cauſſa coit turpis affectus? Non agitur, inquis, nunc hoc, an amicitia propter ſe, an propter aliud ſit expetenda. nam ſi propter ſeipſam expetẽda eſt, poteſt ad illam accedere, qui ſeipſo contẽtus eſt. Quomodo ergo ad illam accedit? quomodo ad rem pulcherrimam: non lucro captus, nec varietate fortunę perterritus. Detrahit amicitię maieſtatẽ ſuam, qui illam parat ad bonos caſus. Se contentus eſt ſapiens. Hoc, mi Lucili, perperã plerique interpretantur: ſapientem vndique ſubmouent, & intra cutem ſuam cogunt. Diſtinguendum eſt autem, quid & quatenus vox iſta promittat. Se contentus eſt ſapiens, ad beatè viuendum, non ad viuẽdum. Ad hoc enim multis illi rebus opus eſt; ad illud tantùm animo ſano, & erecto, & deſpiciente fortunam. Volo tibi Chryſippi quoque diſtinctionẽ indicare. Ait ſapientem nulla re indigere, & tamen multis illi rebus opus eſſe: contra, ſtulto nulla re opus eſt; nulla enim re ſcit vti, ſed omnibus eget. Sapienti & manibus, & oculis, & multis ad quotidianum vſum neceſſariis opus eſt, ſed eget nulla re: egere enim, neceſſitatis eſt: nihil autem neceſſe ſapienti eſt. Ergo quamuis ſeipſo cõtentus ſit, amicis illi opus eſt. hos cupit

habe-

habere quamplurimos,non vt beatè viuat: viuet enim etiam ſine amicis beatè. Summum bonum extrinſecùs inſtrumenta non quærit, domi colitur: ex ſe totum eſt. incipit fortunæ eſſe ſubiectum, ſi quam partem ſui foris quærit. Qualis tamen futura eſt vita ſapientis, ſi ſine amicis relinquatur in cuſtodiam conjectus, vel in aliqua gẽte aliena deſtitutus, vel in nauigatione longa retẽtus,aut in deſertum littus ejectus?qualis eſt Iouis, cùm reſoluto mundo, & diis in vnum confuſis, paulliſper ceſſante natura, acquieſcit ſibi, cogitationibus ſuis traditus. Tale quiddam ſapiens facit.in ſe reconditur, ſecum eſt, quamdiu quidem illi licet ſuo arbitrio res ſuas ordinare, ſe contentus eſt: & ducit vxorem, ſe contentus eſt: & liberos tollit,ſe contentus eſt: & tamen non viuet, ſi fuerit ſine homine victurus. Ad amicitiam fert illum nulla vtilitas ſua,ſed naturalis irritatio. nam vt aliarum nobis rerum innata dulcedo eſt, ſic amicitiæ. Quomodo ſolitudo in odio eſt, ſic in dulcedine appetitio ſocietatis. Quomodo hominem homini natura conciliat, ſic ineſt huic quoque rei ſtimulus, qui nos amicitiarũ appetentes faciat. Nihilominus cùm ſit amicorum amantiſſimus, cùm illos ſibi comparet,ſæpè præferat: omne intra ſe bonum terminabit, & dicet quod Stilpon ille dixit, Stilpon quem Epicuri epiſtola inſequitur. Hic enim capta patria, amiſſis liberis,amiſſa vxore,cùm ex incen-

dio publico ſolus, & tamen beatus exiret, interroganti Demetrio, cui cognomen ab exitio vrbium Poliorcetes fuit, Numquid perdidiſſet? Omnia, inquit, bona mea mecum ſunt. Ecce vir fortis ac ſtrenuus ipſam hoſtis ſui victoriam vicit. Nihil, inquit, perdidi. dubitare illum coegit, an viciſſet. Omnia mea mecum ſunt. Iuſtitia, virtus, temperantia, prudentia; hoc ipſum, nihil bonum putare quod eripi poſſit. Miramur animalia quædam, quæ per medios ignes ſine noxa corporum tranſeunt. quanto hic mirabilior vir, qui per ferrum & ruinas & ignes, illęſus & indēnis euaſit? Vides quanto facilius ſit totam gentem, quàm vnum virum vincere? Hæc vox illi eſt communis cum Stoico. æquè & hic intacta bona per concrematas vrbes fert. Se enim ipſo contentus eſt, hoc felicitatem ſuam fine deſignat. Ne exiſtimes nos ſolos generoſa verba iactare: & ipſe Stilponis objurgator Epicurus, ſimilem illi vocem emiſit; quam tu boni conſule, etiam ſi hunc diem iam expunxi. Si cui, inquit, ſua non videntur ampliſſima, licèt totius mundi dominus ſit, tamen miſer eſt. Vel ſi hoc modo tibi melius enunciari videtur: id enim agendum, vt non verbis ſeruiamus, ſed ſenſibus: Miſer eſt, qui ſe non beatiſſimum iudicat, licèt imperet mundo. Vt ſcias autem hos ſenſus communes eſſe, natura ſcilicet dictante, apud poetam comicum inuenies;

Non eſt beatus, eſſe ſe qui non putat.

Quid

Quid enim refert qualis ſtatus tuus ſit, ſi tibi videtur malus? Quid ergo? inquis, ſi beatum ſe dixerit ille turpiter diues, & ille multorum dominus, ſed plurium ſeruus: beatus ſua ſententia fiet? Non quid dicat, ſed quid ſentiat, refert: nec quid vno die ſentiat, ſed quid aſſiduè. Non eſt autem quòd verearis, ne ad indignum res tanta perueniat. Niſi ſapienti ſua non placent. omnis ſtultitia laborat faſtidio ſui.

EPIST. X. Sic eſt, non muto ſententiam. fuge multitudinē, fuge paucitatem, fuge etiam vnum. Non habeo cum quo te communicatum velim, & vide quò iudicium meum abeat: audeo te tibi credere. Crates, vt aiunt, huius ipſius Stilponis auditor, cuius mētionem priori epiſtola feci, cum vidiſſet adoleſcētulum ſecretò ambulantem, interrogauit, Quid illic ſolus faceret? Mecum, inquit, loquor. cui Crates: Caue, inquit, rogo & diligenter attende, ne cum homine malo loquaris. Lugentem timētemque cuſtodire ſolemus, ne ſolitudine malè vtatur: nemo eſt ex imprudentibus, qui relinqui ſibi debeat. Tunc mala conſilia agitāt: tunc aut alijs, aut ipſis futura pericula ſtruunt. Tunc cupiditates improbas ordinant: tunc quidquid aut metu, aut pudore celabat, animus expromit: tunc audaciam acuit, libidinem irritat, iracundiā inſtigat. Denique, quod vnum ſolitudo habet commodum, nihil vlli committere, non timere indicem, perit ſtulto: ipſe ſe

prodit. Vide itaque quid de te ſperem, imò quid ſpondeam mihi. ſpes enim incerti boni nomen eſt. non inuenio cum quo te malim eſſe, quàm tecum. Repeto memoria, quàm magno animo quędam verba proieceris, quàm roboris plena. gratulatus ſum protinus mihi, & dixi: Nõ à ſummis labris iſta venerunt: habent hæ voces fundamentum. iſte homo non eſt vnus è populo, ad ſalutem ſpectat. Sic loquere, ſic viue: vide ne te vlla res deprimat. Votorum tuorum veterum licet diis gratiam facias: alia de integro ſuſcipe: roga bonam mentem, bonam valetudinem animi, deinde corporis. Quid ni tu iſta vota ſæpè facias? audacter Deum roga, nil illum de alieno rogaturus. Sed vt more meo cum aliquo munuſculo epiſtolam mittam, verum eſt, quod apud Athenodorum inueni: Tunc ſcito te eſſe omnibus cupiditatibus ſolutum, cum eò perueneris, vt nihil Deum roges, niſi quod rogare poſſis palàm. Nunc enim quanta dementia eſt hominum? turpiſſima vota dijs inſuſurrant: ſi quis admouerit aurem, conticeſcent; & quod ſcire hominem nolunt, Deo narrant. Vide ergo ne hoc præcipi ſalubriter poſſit: Sic viue cum hominibus, tamquam Deus videat; ſic loquere cum Deo, tamquã homines audiant.

EPIST. XI. Locutus eſt mecum amicus tuus bonæ indolis: in quo quantum eſſet animi, quantum ingenij, quantum iam etiam profectus, ſermo primus oſtendit,

Dedit

Dedit enim nobis guſtum, ad quem reſpondebit: non enim ex præparato locutus eſt, ſed ſubitò deprehenſus. Vbi ſe collegit, verecundiam, bonũ in adoleſcẽte ſignum, vix potuit excutere. adeò illi ex alto ſuffuſus eſt rubor. Hic illum, quãtum ſuſpicor, etiam cum ſe confirmauerit, & omnibus vitijs exuerit, ſapientem quoq; ſequetur. Nulla enim ſapientia, naturalia corporis aut animi vitia ponuntur: quidquid infixum ac ingenitum eſt, lenitur arte, non vincitur. Quibuſdam etiam cõſtantiſſimis in conſpectu populi ſudor erumpit, nõ aliter quàm fatigatis & ęſtuantibus ſolet: quibuſdam tremunt genua dicturis: quorumdam dentes colliduntur, lingua titubat, labra concurrũt. Hęc nec diſciplina, nec vſus vmquam excutit: ſed natura vim ſuã exercet, & illos vitij ſui etiam robuſtiſſimos admonet. Inter hæc & ruborem eſſe ſcio, qui grauiſſimis quoq; viris ſubitus offunditur. Magis quidem in iuuenibus apparet, quibus & plus caloris eſt, & tenera frons: nihilominus veteranos & ſenes tãgit. Quidam numquam magis, quàm cùm erubuerint, timendi ſunt: quaſi omnem verecundiam effuderint. Sulla tunc erat violentiſſimus, cùm faciem eius ſanguis inuaſerat. Nihil erat mollius ore Pompeij. numquam non coram pluribus erubuit: vtique in concionibus. Fabianum, cùm in ſenatũ teſtis eſſet inductus, erubuiſſe memini: & hic mirè illum pudor decuit. Non accidit hoc ab

infirmitate mentis,ſed à nouitate rei: quæ inexercitatos etſi non concutit,mouet,naturali in hoc facilitate corporis pronos.Nā vt quidam boni ſanguinis ſunt,ita quidam incitati & mobilis,& citò in os prodeuntis. Hæc, vt dixi, nulla ſapientia abigit: alioquin haberet rerū naturam ſub imperio ſi omnia eraderet vitia. Quæcumque attribuit cōditio naſcēdi, & corporis temperatura, cùm multùm ſe diuque animus cōpoſuerit,hęrebunt.Nihil horum vitari poteſt,nō magis,quàm acceſſi. Artifices ſcenici,qui imitantur affectus, qui metum & trepidationem exprimunt, qui triſtitiam repræſentant,hoc indicio imitātur verecūdiam:deijciunt vultum, verba ſubmittunt, figunt in terram oculos & deprimunt, ruborem ſibi exprimere nō poſſunt.nec prohibetur hic,nec adducitur.Nihil aduerſus hæc ſapientia promittit, nihil proficit: ſui iuris ſunt,injuſſa veniunt,injuſſa diſcedūt. Iam clauſulam epiſtola poſcit: accipe, & quidem vtilem & ſalutarem, quam te affigere animo volo.Aliquis vir bonus nobis eligendus eſt, ac ſemper ante oculos habendus,vt ſic tamquam illo ſpectante viuamus, & omnia tamquam illo vidēte faciamus. Hoc, mi Lucili, Epicurus præcepit: cuſtodem nobis & pædagogum dedit:nec immeritò. Magna pars peccatorum tollitur, ſi peccaturis teſtis adſiſtat. Aliquē habeat animus, quē vereatur, cuius auctoritate etiam ſecretū ſuum ſanctius faciat.O

feli-

felicem illum,qui non adſpectus tantũ,ſed etiam cogitatus emendat! O felicem, qui ſic aliquem vereri poteſt,vt ad memoriam quoque eius ſe componat, atque ordinet! Qui ſic aliquem vereri poteſt, citò erit verẽdus. Elige itaq; Catonem:ſi hic videtur tibi nimis rigidus, elige remiſſioris animi virũ,Lęlium: elige eum, cuius tibi placuit & vita, & oratio, & ipſius animum ante te ferens & vultus;illum ſemper tibi oſtende,vel cuſtodem vel exemplũ.Opus eſt,inquam, aliquo, ad quẽ mores noſtri ſe ipſi exigãt.Niſi ad regulã,praua non corriges.

EPIST. XII. Quocumque me verto, argumẽta ſenectutis meę video. Veneram in ſuburbanum meum,& querebar de impenſis ædificij dilabentis: ait villicus, non eſſe negligentię ſuę vitium:omnia ſe facere, ſed villam veterem eſſe. Hæc villa inter manus meas creuit. Quid mihi futurũ eſt, ſi iam putria ſunt ętatis meę ſaxa? Iratus illi,proximam occaſionem ſtomachandi arripio. Apparet,inquam,has platanos negligi. nullas habent frondes. quàm nodoſi ſunt, & retorridi rami? quàm triſtes & ſquallidi trunci? Hoc nõ accideret, ſi quis has circumfoderet, ſi irrigaret. Iurat per Genium meum, ſe omnia facere, in nulla re ceſſare curam ſuam:ſed illas vetulas eſſe. Quod inter nos ſit,ego illas poſueram, ego illarum primum viderã folium. Conuerſus ad ianuam: Quis eſt, inquam, iſte decrepitus, & meritò ad oſtium admotus?

foras enim ſpectat. Vnde iſtunc nactus es? quid te delectauit, alienum mortuum tollere? At ille: Non cognoſcis me? inquit. ego ſum Felicio, cui ſolebas ſigillaria afferre: ego ſum Philoſiti villici filius, deliciolum tuum. Profectò, inquam, iſte delirat. Populus etiam deliciolum meum factus eſt. Prorſus poteſt fieri. dētes illi cum maximè cadunt. Debeo hoc ſuburbano meo, quòd mihi ſenectus mea, quocumq; aduerterā, apparuit. Complectamur illam, & amemus: plena eſt voluptatis, ſi illa ſcias vti. Gratiſſima ſunt poma, cum fugiunt: pueritię maximus in exitu decor eſt: deditos vino potatio extrema delectat, illa quę mergit, quæ ebrietati ſummam manum imponit. Quod in ſe iucundiſſimum omnis voluptas habet, in finem ſui differt. iucundiſſima eſt ætas deuexa iam, nō tamen præceps: & illam quoque in extrema tegula ſtantem, iudico habere ſuas voluptates: aut hoc ipſum ſuccedit in locum voluptatum, nullis egere. Quàm dulce eſt, cupiditates fugaſſe ac reliquiſſe? Moleſtum eſt, inquis, mortem ante oculos habere. Primùm iſta tam iuueni ante oculos debet eſſe, quàm ſeni: non enim citamur ex cenſu: deinde nemo tam ſenex eſt, vt improbè vnum diem ſperet. Vnus autē dies, gradus eſt vitæ. tota ætas partibus conſtat, & orbes habet circumductos maiores minoribus. Eſt aliquis, qui omnes complectatur & cingat. hic pertinet à natali ad diem ex-

tre-

tremum. eſt alter, qui annos adoleſcentię excludit. eſt qui totam pueritiam ambitu ſuo adſtringit. eſt deinde ipſe annus, in ſe omnia cōtinens tempora, quorum multiplicatione vita cōponitur. Menſis arctiore pręcingitur circulo: anguſtiſſimum habet dies gyrū: ſed & hic ab initio ad exitū venit, ab ortu ad occaſum. Ideò Heracletus, cui cognomē Scotinon fecit orationis obſcuritas: Vnus, inquit, dies par omni eſt. Hoc alius aliter accepit: dixit enim parem eſſe horis: nec mētitur. Nam ſi dies tempus eſt vigintiquatuor horarū, neceſſe eſt omnes inter ſe dies pares eſſe: quia nox habet, quod dies perdidit. Alius ait, parem eſſe vnū diem omnib. ſimilitudine: nihil enim habet longiſſimi temporis ſpatium, quod non in vno die inuenias, lucem & noctem, & alternas mundi vices. Planiora facit iſta nox aliàs contractior, aliàs productior. Itaque ſic ordinandus eſt dies omnis, tamquā cogat agmen, & conſummet atq; expleat vitam. Pacuuius qui Syriam vſu ſuam fecit, cùm vino & illis funereis epulis ſibi parentauerat, ſic in cubiculū ferebatur à cęna, vt inter plauſus exoletorū hoc ad ſymphoniā caneretur: βεβίωκε; βεβίωκε, nullo non ſe die extulit. Hoc quod ille ex mala cōſcientia faciebat, nos ex bona faciamus, & in ſomnū ituri, læti, hilareſq; dicamus,

Vixi, & quem dederat curſum fortuna peregi.

Craſtinum ſi adiecerit Deus, læti recipia-

mus.Ille beatiſſimus eſt & ſecurus ſui poſſeſſor,qui craſtinum ſine ſolicitudine expectat. Quiſquis dixit, Vixi, quotidie ad lucrũ ſurgit.Sed iam debeo epiſtolam cludere.Sic,inquis,ſine vllo ad me peculio veniet?Noli timere: aliquid ſecũ feret.quare aliquid dixi?multum. Quid enim hac voce præclarius, quam illi trado ad te perſerendam? Malum eſt in neceſſitate viuere. ſed in neceſſitate viuere, neceſſitas nulla eſt. Quid ni nulla ſit? patent vndiq; ad libertatem viæ multæ, breues,faciles. Agamus Deo gratias,quòd nemo in vita teneri poteſt. calcare ipſas neceſſitates licet. Epicurus,inquis,dixit:Quid tibi cum alieno?Quod verum eſt,meum eſt.perſeuerabo Epicurũ tibi ingerere:vt iſti qui in verba iurant,nec quid dicatur æſtimant,ſed à quo,ſciant,quę optima ſunt,eſſe cõmunia.

EPIST. XIII. Multum tibi eſſe animi ſcio. nam etiam antequam inſtruerem te pręceptis ſalutaribus,& dura vincẽtibus, ſatis aduerſus fortunam placebas tibi: & multò magis, poſtquam cum illa cõſeruiſti manũ,vireſq;expertus es tuas.quę numquam certã dare fiduciam ſui poſſunt,niſi cùm multæ difficultates hinc & illinc apparuerint, aliquãdo verò & propiùs acceſſerint.Sic verus ille animus, & in alienum non venturus arbitrium,probatur:hęc eius obruſſa eſt. Nõ poteſt athleta magnos ſpiritus ad certamen adferre,qui numquã ſugillatus eſt. Ille qui fudit ſanguinẽ ſuum,

cuius

cuius dẽtes crepuerunt ſub pugno, ille qui ſupplantatus aduerſarium toto tulit corpore, nec proiecit animum proiectus, qui quoties cecidit contumacior reſurrexit, cum magna ſpe deſcendit ad pugnam. Ergo, vt ſimilitudinem iſtam proſequar, ſæpè iam fortuna ſupra te fuit: nec tamen tradidiſti te, ſed ſubſiliiſti, & acrior reſtitiſti. multum enim adijcit ſibi virtus laceſſita. Tamen ſi tibi videtur, accipe à me auxilia quibus munire te poſſis. Plura ſunt, Lucili, quæ nos terrent, quàm quæ premunt: & ſæpiùs opinione, quàm re laboramus. Non loquor tecum Stoica lingua, ſed hac ſubmiſſiore. Nos enim dicimus, omnia iſta quæ gemitus mugituſque exprimunt, leuia eſſe, & cõtemnenda. Omittamus hæc magna verba, ſed, dij boni, vera! illud tibi præcipio, ne ſis miſer ante tempus: cùm illa quæ velut imminentia expauiſti, fortaſſè nunquam ventura ſint, certè nondum venerint. Quædã ergo nos magis torquent, quàm debeant: quædam antè torquent, quàm debeant: quædam torquent, cùm omnino non debeant. Aut augemus dolorem, aut fingimus, aut præcipimus. Primum illud, quia res in cõtrouerſia eſt, & litem conteſtatam habemus, in præſentia differatur. Quod ego leue dixero, tu grauiſſimum eſſe contendes. ſcio alios inter flagella ridere, alios gemere ſub colapho. Poſtea videbimus, vtrùm iſta ſuis viribus valeant, an imbecillitate no-

ſtra:illud præſta mihi, vt quoties circũſteterint, qui tibi te miſerũ eſſe perſuadeant, non quid audias, ſed quid ſentias cogites. & cũ patientia tua deliberes, ac te ipſe interroges, qui tua optimè noſti. Quid eſt quare iſti me complorent? quid eſt quòd trepident, quòd contagium quoq; mei timeant, quaſi tranſilire calamitas poſſit? Eſt aliquid iſtic mali? an res iſta magis infamis eſt quàm mala? Ipſe te interroga. Numquid ſine cauſſa crucior, & mæreo, & quod non eſt malum facio? Quomodo, inquis, intelligam, vana ſint, an vera, quibus angor? Accipe huius rei regulam. Aut præſentibus torquemur, aut futuris, aut vtriſque. De præſentibus, facile eſt iudicium. ſi corpus tuum liberum eſt, ſanum eſt, nec vllus ex iniuria dolor eſt: videbimus quid futurum ſit; hodie nihil negotij habet. At enim futurum eſt. Primum diſpice, an certa argumenta ſint venturi mali. plerumq; enim ſuſpicionibus laboramus, & illudit nobis illa, quæ conficere bellum ſolet, fama: multò autem magis ſingulos conficit. Ita eſt, mi Lucili. citò accedimus opinioni. non coarguimus illa, quæ nos in metum adducunt: nec excutimus, ſed trepidamus: & ſic vertimus terga, quemadmodum illi, quos puluis motus fuga pecorum, exuit caſtris, aut quos aliqua fabula ſine auctore ſparſa conterruit. Neſcio quomodo magis vana perturbant. vera enim modum ſuum habent: quidquid ex incerto venit, conie-

ćturæ & licentiæ pauentis animi traditur. Nulli itaque tam pernicioſi, tam irreuocabiles, quàm lymphatici metus ſunt. ceteri enim ſine ratione, hi ſine mente ſunt. Inquiramus itaq; in rem diligẽter. Veriſimile eſt, aliquid futurum mali? nõ ſtatim verum eſt. Quàm multa nõ expectata venerunt, quã multa exſpectata numquam cõparuerunt? Etiam ſi futurum eſt, quid iuuat dolori ſuo occurrere? ſatis citò dolebis, cùm venerit: interim tibi meliora promitte. Quid facies lucri? tẽpus. Multa interuenient, quibus vicinum periculum vel propè admotum, aut ſubſiſtat, aut deſinat, aut in alienũ caput tranſeat. Incendium ad fugã patuit: quoſdã molliter ruina depoſuit: aliquando gladius ab ipſa ceruice reuocatus eſt: aliquis carnifici ſuo ſuperſtes fuit. Habet etiam mala fortuna leuitatem. fortaſſe erit, fortaſſe non erit: interim dum nõ eſt, meliora propone. Nonnumquã nullis apparẽtibus ſignis, quę mali aliquid pronuncient, animus ſibi falſas imagines fingit, aut verbum aliquod dubiæ ſignificationis detorquet in peius, aut maiorẽ ſibi offenſam proponit alicuius quàm eſt, & cogitat non quantum iratus ille ſit, ſed quãtum liceat irato. Nulla autem cauſſa vitę eſt, nullus miſeriarum modus, ſi timetur quãtum poteſt. Hic prudẽtia proſit, hic robore animi euidentem quoque metum reſpue: ſi minus, vitio vitium repelle, ſpe metum tempera. Nihil tam certum eſt ex his quę timen-

timentur, vt non certius ſit, & formidata ſubſidere,& ſperata decipere. Ergo & ſpem ac metũ examina:& quoties incerta erunt omnia,tibi faue, crede quod mauis. ſi plures habebis ſententias metus; nihilominus in hanc partem potius inclina,& perturbare te deſine. Ac ſubinde hoc in animo volue, maiorẽ partẽ mortalium, cùm illi nec ſit quidquam mali,nec pro certo futurum ſit,æſtuare ac diſcurrere. Nemo enim reſiſtit ſibi, cùm cęperit impelli,nec timorem ſuum redigit ad verũ. Nemo dicit, Vanus auctor eſt, vanus: aut finxit, aut credidit. Damus nos referẽtibus,expaueſcimus dubia pro certis, nõ ſeruamus modũ rerum, ſtatim in timorem venit ſcrupulus. Pudet me ſic tecum loqui, & tam leuibus remediis te focillare. Alius dicat, Fortaſſe hoc non veniet: tu dic, Quid porrò ſi veniet? videbimus vtrùm veniet: fortaſſę pro me veniet,& mors iſta vitã honeſtabit. Cicuta magnum Socratem fecit: Catoni gladium aſſertorẽ libertatis extorque, magnã partem detraxeris glorię. Nimiùm diu te cohortor, cũ tibi admonitione magis,quàm exhortatione opus ſit. Nõ in diuerſum te à natura tua ducimus: natus es ad iſta quæ dicimus. Eò magis bonũ tuũ auge, & exorna. Sed iam finem epiſtolæ faciam,ſi illi ſignum ſuum impreſſero: id eſt, aliquam magnificam vocem perferendam ad te mandauero. Inter cetera mala, hoc quoq; habet ſtultitia proprium,ſemper incipit viuere.

uere.Cõſidera quid vox iſta ſignificet,Lucili virorum optime:& intelliges quàm fœda ſit hominũ leuitas, quotidie noua vitæ fundamenta ponentium,nouas ſpes etiam in exitu inchoantium.Circumſpice tecum ſingulos. occurrent tibi ſenes,qui ſe cummaximè ad ambitionem,ad peregrinationes, ad negotiandum parent. Quid eſt autem turpius, quàm ſenex viuere incipiens? Nõ adijcerem auctorẽ huic voci,niſi eſſet ſecretior, nec inter vulgata Epicuri dicta, quę mihi & laudare,& adoptare permiſi.

EPIST. XIV. Fateor inſitam eſſe nobis corporis noſtri caritatẽ: fateor nos huius gerere tutelam:nec nego indulgẽdum illi,ſeruiendũ nego. Multis enim ſeruiet, qui corpori ſeruit, qui pro illo nimium timet, qui ad illud omnia refert. Sic gerere nos debemus, non tamquam propter corpus viuere debeamus, ſed tamquam non poſſimus ſine corpore. Huius nos nimius amor timoribus inquietat, ſolicitudinibus onerat,contumelijs objicit. Honeſtum ei vile eſt,cui corpus nimis carum eſt.Agatur eius diligentiſſimè cura:ita tamen,vt cum exiget ratio,cum dignitas, cum fides, mittendum in ignem ſit. Nihilominus,quantũ poſſumus, euitemus incommoda quoque,non tantum pericula: & in tutum nos reducamus, excogitantes ſubinde, quibus poſſint timenda depelli. Quorum tria, ni fallor,genera ſunt.Timetur inopia,timentur morbi, timentur quæ per vim potentioris

tioris eueniunt. Ex his omnibus nihil magis nos concutit, quàm quod ex aliena potentia impendet. Magno enim ſtrepitu & tumultu venit. Naturalia mala quę retuli inopiæ atq; morbi, ſilentio ſubeunt, nec oculis nec auribus quidquã terroris incutiunt: ingens alterius mali pompa eſt, ferrum circa ſe & ignes habet, & catenas, & turbam ferarũ, quam in viſcera immittat humana. Cogita hoc loco carcerem, & cruces, & eculeos, & vncum; & adactum per medium hominẽ, qui per os emergat, ſtipitẽ; & diſtracta in diuerſum actis curribus membra; illam tunicam, alimentis ignium & illitam & intextam; quidquid aliud pręter hęc, commenta ſæuitia eſt. Non eſt itaque mirũ, ſi maximus huius rei timor eſt, cuius & varietas magna, & apparatus terribilis eſt. Nam quemadmodum plus agit tortor, quò plura inſtrumenta doloris expoſuit (ſpecie enim vincuntur, qui patientia reſtitiſſent:) ita ex his, quę animos noſtros ſubigunt & domant, plus proficiunt, quę habent quod oſtendãt. Illę peſtes non minùs graues ſunt, famem dico & ſitim, & pręcordiorum ſuppurationes, & febrem viſcera ipſa torrentẽ: ſed latent. nihil habent quod intentent, quod pręferant: hæc, vt magna bella, adſpectu paratuq; vicerunt. Demus itaq; operam, abſtineamus offenſis. Interdum populus eſt, quem timere debeamus; interdum, ſi ea ciuitatis diſciplina eſt, vt plurima per ſenatum tranſigantur,

gra-

gratioſi in eo viri, interdum ſinguli, quibus poteſtas populi, & in populũ data eſt. Hos omnes amicos habere, operoſum eſt: ſatis eſt inimicos non habere. Itaq; ſapiens numquam potẽtium iras prouocabit: imò declinabit, non aliter quàm in nauigando procellam. Cùm peteres Siciliam, traieciſti fretum; temerarius gubernator contempſit auſtri minas. ille eſt enim, qui Siculum pelagus exaſperet, & in vertices cogat. non ſiniſtrum petit littus, ſed id, quo propior Charybdis maria cõuoluit. At ille cautior, peritos locorum rogat, qui ęſtus ſit, quę ſigna dent nubes, & longè ab illa regione verticibus infami curſum tenet. Idem facit ſapiens: nocituram potentiam vitat, hoc primum cauens, ne vitare videatur. Pars enim ſecuritatis & in hoc eſt, non ex profeſſo eam petere: quia quę quis fugit, damnat. Circũſpiciendũ nobis eſt ergo, quomodo à vulgo tuti eſſe poſſimus. Primũ nihil inde cõcupiſcamus, vnde rixa eſt inter cõpetitores: deinde nihil habeamus, quod cum magno emolumento inſidiantis eripi poſſit. quã minimũ ſit in corpore tuo ſpoliorum. Nemo ad humanũ ſanguinẽ propter ipſum venit, aut admodum pauci: plures computant quàm oderũt. Nudum latro trãſmittit: etiam in obſeſſa via pauperi pax eſt. Tria deinde ex præceptione veteri prę-ſtanda ſunt, vt vitentur: Odium, Inuidia, Contemptus. Quomodo hoc fiat, ſapientia ſola monſtrabit. Difficile enim tempera-

men-

mentum eſt,verendumq́ue,ne in contemptum nos inuidiæ timor transferat:nedum calcari nolumus, videamur poſſe calcari. Multis timẽdi attulit cauſſas,timeri poſſe. Vndiq; nos reducamus,nõ minùs contemni quã ſuſpici nocet. Ad philoſophiam ergo confugiendum eſt. hę litteræ,non dico apud bonos, ſed apud mediocriter malos inſularũ loco ſunt. Nã forenſis eloquentia, & quęcumq;alia populum mouent,aduerſarium habent: hæc quieta,& ſui negotij, contemni non poteſt: cui ab omnibus artibus,etiam apud peſſimos honor eſt. Numquam in tantũ conualeſcet nequitia, numquam ſic cõtra virtutes coniurabitur,vt nõ philoſophiæ nomen venerabile & ſacrum maneat. Ceterũ philoſophia ipſa tranquillè modeſteq́; tractanda eſt. Quid ergo, inquis? videbitur tibi M. Cato modeſtè philoſophari, qui bellum ciuile ſentẽtia ſua reprimit? qui furentiũ principum armis medius interuenit? qui alijs Pompeium offendentibus,alijs Cęſarem,ſimul laceſſit duos? Poteſt aliquis diſputare, an illo tẽpore capeſſenda fuerit ſapienti reſpublica. Quid tibi vis M. Cato? iam nõ agitur de libertate; olim peſſundata eſt: quęritur vtrùm Cęſar, an Pompeius poſſideat rempublicam. Quid tibi cum iſta contentione? nullæ partes tuę ſunt: dominus eligitur. Quid tua, vter vincat? melior vincere non poteſt: poteſt eſſe pejor,qui victus fuerit; non poteſt melior,qui vicerit. Vltimas partes atti-

gi Catonis: ſed ne priores quidem anni fuerunt, qui ſapientem in illam rapinam reipublicæ admitterent. Quid aliud quàm vociferatus eſt Cato, & miſit irritas voces, cùm modò per populi leuatus manus, & obrutus ſputis, & portandus extra forum traheretur, modò è ſenatu in carcerẽ duceretur? Sed poſteà videbimus, an ſapienti opera perdẽda ſit: interim ad hos te voco, qui à republica excluſi, ſeceſſerunt ad colendam vitam, & humano generi jura condenda, ſine vlla potentioris offenſa. Non conturbabit ſapiens publicos mores, nec populum in ſe vitę nouitate cõuertet. Quid ergo? vtique erit tutus, qui hoc propoſitum ſequetur? Promittere tibi hoc nõ magis poſſum, quàm in homine temperante bonam valetudinem: & tamen facit temperantia bonam valetudinem. Perit aliqua nauis in portu: ſed tu quid accidere in medio maris credis? Quanto huic periculum paratius foret, multa agenti, molientique, cui ne otium quidem tutum eſt? Pereunt aliquando innocentes: quis negat? nocentes tamen ſæpiùs. Ars ei conſtat, qui per ornamẽta percuſſus eſt. Denique conſilium omnium rerum ſapiens, nõ exitum ſpectat. Initia in poteſtate noſtra ſunt: de euentu fortuna iudicat, cui de me ſententiam non do. At aliquid vexationis affert, aliquid aduerſi. non damnatur latro, cùm occidit. Nunc ad quotidianam ſtipem manum porrigis. aurea te ſtipe implebo. Et

quia facta eſt auri mentio, accipe quemadmodum vſus fructuſque eius tibi eſſe gratior poſſit. Is maximè diuitijs fruitur, qui minimè diuitijs indiget. Ede, inquis, auctorem. Vt ſcias quàm benigni ſimus, propoſitum eſt aliena laudare: Epicuri eſt, aut Metrodori, aut alicuius ex illa officina. Et quid intereſt, quis dixerit? omnibus dixit. Qui eget diuitijs, timet pro illis: nemo autem ſolicito bono fruitur. Adijcere illis aliquid ſtudet, dũ de incremento cogitat: oblitus eſt vſus, rationes accipit, forum conterit, Kalendarium verſat, fit ex domino procurator.

EPIST. XV. Mos antiquis fuit, vſque ad meam ſeruatus ętatem, primis epiſtolę verbis adijcere: Si vales, benè eſt. Rectè & nos dicimus: Si philoſopharis, benè eſt. Valere enim hoc demum eſt: ſine hoc, æger eſt animus. Corpus quoque etiam ſi magnas habet vires, nõ aliter quàm furioſi aut phrenetici, validum eſt. Ergo hanc valetudinem præcipuè cura, deinde & illam ſecundam: quæ non magno tibi conſtabit, ſi volueris benè valere. Stulta eſt enim, mi Lucili, & minimè cõueniens litterato viro, occupatio exercendi lacertos, & dilatandi ceruicem, ac latera firmandi. cùm tibi feliciter ſagina ceſſerit, & tori creuerint: nec vires vnquam opimi bouis, nec pondus ęquabis. Adiice nunc, quòd maiore corporis ſarcina animus eliditur, & minùs agilis eſt. Itaque, quantum potes, circumſcribe

corpus.

corpus tuum, & animo locum laxa. multa ſequuntur incommoda huic deditos curę. Primùm exercitationes, quarũ labor ſpiritum exhaurit, & inhabilem intentioni ac ſtudijs acrioribus reddit: deinde, copia ciborũ, ſubtilitas animi impeditur. Accedũt peſſimæ notæ mancipia in magiſterium recepta, homines inter oleum & vinũ occupati: quibus ad votũ dies eſt actus, ſi benè deſudauerunt, ſi in locum eius quod effluxit, multũ potionis alterius, ieiuno gutture ingeſſerunt. Bibere & ſudare, vita cardiaci eſt. Sunt exercitationes & faciles & breues, quæ corpus & ſine mora laxent, & tempori parcant: cuius præcipua ratio habenda eſt. Curſus, & cum aliquo pondere manus motæ, & ſaltus, vel ille qui corpus in altum leuat, vel ille qui in longum mittit, vel ille (vt ita dicam) Saliaris, aut (vt contumelioſiùs dicam) fullonius. Quodlibet ex his elige, vſo fit facile. Quidquid facies, citò redi à corpore ad animum, illum diebus ac noctibus exerce. labore modico alitur ille. Hanc exercitationẽ non frigus, non æſtus impediet, ne ſenectus quidẽ. Id bonum cura, quod vetuſtate fit melius. Neque ego te iubeo ſemper imminere libro, aut pugillaribus. dandum & aliquod interuallum animo: ita tamen vt non reſoluatur, ſed remittatur. Geſtatio & corpus concutit, & ſtudio non officit: poſſis legere, poſſis dictare, poſſis loqui, poſſis audire: quorum nihil nec ambulatio quidem

dem vetat fieri. Nec tu intentionem vocis contempſeris: quam veto te per gradus & certos modos attollere, deinde deprimere. Quòd ſi velis deinde quemadmodum ambules diſcere, admittes iſtos, quos noua artificia docuit fames: erit qui gradus tuos temperet, & buccas edentis obſeruet, & intantum procedet, inquantum eius audaciam patientiæ lenitate produxeris. Quid ergo? à clamore protinus & à ſumma contentione vox tua incipiet? Vſque adeò naturale eſt, paullatim incitari, vt litigantes quoque à ſermone incipiant, ad vociferationem tranſeant. nemo ſtatim Quiritium fidem implorat. Ergo vtcumque tibi impetus animi ſuaſerit, modò vehementius fac vitijs conuicium, modò lentius, prout vox quoq; te hortabitur & latus. Modeſta, cùm receperis illam reuocariſque, deſcendat, non decidat: moderatoris ſui temperamentum habeat, nec indocto & ruſtico more deſęuiat. Non enim id agitur, vt exerceatur vox, ſed vt exerceat. Detraxi tibi non puſillum negotium: mercedula, & munus gratum, ad hæc beneficia accedet. Ecce inſigne præceptū. Stulti vita ingrata eſt, trepida eſt, tota in futurum fertur. Quis hæc, inquis, dicit? Idem qui ſupra. Quā tu nunc vitam dici exiſtimas ſtultam? Babę & Ixionis? Non ita eſt. noſtra dicitur: quos cæca cupiditas in nocitura, certè numquā ſatiatura, pręcipitat: quibus ſi quid ſatis eſſe poſſet, fuiſſet: qui non cogitamus quàm iucun-

iucundum ſit nihil poſcere, quàm magnificum ſit plenum eſſe, nec ex fortuna pendere. Subinde itaque, Lucili, quàm multa ſis conſecutus, recordare: cùm adſpexeris quot te antecedant, cogita quot ſequantur. Si vis gratus eſſe aduerſus deos, & aduerſus vitam tuam, cogita quàm multos anteceſſeris. Quid tibi cum ceteris? te ipſe anteceſſiſti. finem conſtitue, quem tranſire ne poſſis quidem, ſi velis: diſcedēt aliquando iſta inſidioſa bona, & ſperantibus meliora, quàm aſſecutis. Si quid in illis eſſet ſolidi, aliquando & implerent: nunc haurientium ſitim concitant, & inuitant ſpecioſi apparatus. Quod futuri temporis incerta ſors voluit, quare potiùs à fortuna impetrem, vt det, quàm à me, ne petam? Quare autem petā, oblitus fragilitatis humanę? Cōgeram? in quid? laborē? ecce hic vltimus dies. vt nō ſit, propè ab vltimo eſt.

EPIST. XVI. Liquere tibi hoc ſcio, Lucili, neminē poſſe beatè viuere, ne tolerabiliter quidem, ſine ſapientiæ ſtudio: & beatam vitā perfecta ſapientia effici, ceterùm tolerabilem etiam inchoata. Sed hoc, quod liquet, firmādum, & altiùs quotidiana meditatione figendum eſt. Plus operis eſt in eo, vt propoſita cuſtodias, quàm vt honeſta proponas. Perſeuerandum eſt, & aſſiduo ſtudio robur addendum, donec bona mens ſit, quod bona voluntas eſt. Itaque tibi apud me pluribus verbis opus non eſt, aut affirmatis, aut tam longis: intelligo te

multum profeciſſe. Quæ ſcribis, vnde veniant ſcio: non ſunt ficta, nec colorata. Dicam tamen quid ſentiam. Iam de te ſpem habeo, nondum fiduciam. Tu quoque idem facias volo. non eſt quod tibi citò & facilè credas: excute te, & variè ſcrutare, & obſerua. Illud ante omnia vide, vtrùm in Philoſophia, an in ipſa vita profeceris. Non eſt philoſophia populare artificium, nec oſtentationi paratum: non in verbis, ſed in rebus eſt. Nec in hoc adhibetur, vt aliqua oblectatione conſumatur dies, vt dematur otio nauſea: animũ format & fabricat, vitam diſponit, actiones regit, agenda & omittenda demonſtrat, ſedet ad gubernaculum, & per ancipitia fluctuantium dirigit curſum. ſine hac nemo ſecurus eſt. Innumerabilia accidunt ſingulis horis, quę cõſilium exigunt, quod ab hac petendum eſt. Dicet aliquis: Quid mihi prodeſt philoſophia, ſi fatum eſt? quid prodeſt, ſi Deus rector eſt? quid prodeſt, ſi caſus imperat? Nam & mutari certa non poſſunt, & nihil præparari poteſt aduerſus incerta: ſi aut conſilium meum Deus occupauit, decreuitque quid facerem, aut conſilio meo nil fortuna permittit. Quidquid eſt ex his, Lucili, vel ſi omnia hæc ſunt, philoſophandum eſt: ſiue nos inexorabili lege fata conſtringunt, ſiue arbiter Deus vniuerſi cuncta diſponit, ſiue caſus res humanas ſine ordine impellit & iactat, philoſophia nos tueri debet. Hæc adhortabitur,

tabitur, vt Deo libenter pareamus, vt fortunæ contumaciter reſiſtamus: hæc docebit vt Deum ſequaris, feras caſum. Sed non eſt nunc in hanc diſputationem tranſeundum, quid ſit iuris noſtri, ſi prouidentia in imperio eſt, aut ſi fatorum ſeries illigatos trahit, aut ſi repentina, aut ſubita dominantur: illò nunc reuertor vt te moneam & exhorter, ne patiaris animum tuum delabi & refrigeſcere. Conſtitue illum, & contine, vt habitus fiat quod eſt impetus. Iam ab initio, ſi benè te noui, circumſpexiſti ecquid hęc epiſtola munuiſculi attulerit? excute illam, & inuenies. Non eſt quòd mireris animum meum: adhuc de alieno liberalis ſum. Quare autem alienum dixi? quidquid benè dictum eſt ab vllo, meum eſt. Sic quoque quod ab Epicuro dictum eſt: Si ad naturam viues, numquam eris pauper: ſi ad opinionem, numquam diues. Exiguum natura deſiderat, opinio immenſum. Congeratur in te, quidquid multi locupletes poſſederunt: vltra priuatum pecuniæ modum fortuna te prouehat, auro tegat, purpura veſtiat, & eò deliciarum opumq́ue perducat, vt terram marmoribus abſcondas, & non tantùm habere tibi liceat, ſed calcare diuitias: accedant ſtatuę & picturæ, & quidquid ars vlla luxuriæ laborauit: maiora cupere ab his diſces. Naturalia deſideria finita ſunt: ex falſa opinione naſcẽtia, vbi deſinãt, non habẽt. nullus enim terminus falſo eſt. Via

eunti aliquid extremum eſt: error immenſus eſt. Retrahete à vanis: & cùm voles ſcire, quod petis, vtrùm naturalem habeat, an cæcam cupiditatem, conſidera an poſſit alicubi conſiſtere. Si longè progreſſo, ſemper aliquid longius reſtat; ſcito id naturale non eſſe.

EPIST. XVII. Proïjce omnia iſta, ſi ſapis, imò vt ſapias: & ad bonam mentem magno curſu, ac totis viribus, tende. Si quid eſt quo teneris, aut expedi, aut incide. Moratur, inquis, me res familiaris. ſic illam diſponere volo, vt ſufficere nihil agenti poſſit: ne aut paupertas mihi oneri ſit, aut ego alicui. Cum hæc dicis, non videris vim ac potentiam eius de quo cogitas boni noſſe: & ſummam quidem rei peruides, quantum philoſophia proſit; partes autem nondum ſatis ſubtiliter diſpicis. Necdum ſcis, quantum vbiq; nos adiuuet: quemadmodum & in maximis (vt Ciceronis vtar verbis) opituletur, & in minima deſcendat. Mihi crede, aduoca illam in conſilium: ſuadebit tibi, ne ad calculos ſedeas. Nempe hoc quæris, & hoc iſta dilatione vis conſequi, ne tibi paupertas timenda ſit. Quid ſi appetenda eſt? multis ad philoſophandum obſtitere diuitiæ; paupertas expedita eſt, ſecura eſt. Cùm claſſicum cecinit, ſcit non ſe peti: cùm aliqua conclamatio eſt, quomodo exeat, non quid efferat, quærit. Si nauigandum eſt, non perſtrepunt portus, nec vnius co-

mitatu inquieta ſunt littora; non circumſtat illam turba ſeruorum, ad quos paſcendos transmarinarum regionum eſt optanda fertilitas. Facile eſt paſcere paucos vētres, & benè inſtitutos,& nihil aliud deſiderantes, quàm impleri. Paruo fames conſtat, magno faſtidium. Paupertas contenta eſt deſiderijs inſtantibus ſatisfacere. Quid eſt ergo,quare tu hanc recuſes contubernalem, cuius mores ſanus diues imitatur? Si vis vacare animo, aut pauper ſis oportet, aut pauperi ſimilis. Non poteſt ſtudium ſalutare fieri ſine frugalitatis cura: frugalitas autem, paupertas voluntaria eſt. Tolle itaque iſtas excuſationes:Quantum ſat eſt, nondum habeo: ſi ad illam ſummam peruenero, tunc me totum philoſophiæ dabo. Atqui nihil prius quàm hoc parandum eſt: quod tu differs,& poſt cetera paras:ab hoc incipiendum eſt. Parare,inquis,vnde viuam, volo.Simul & parare diſce. Si quid te vetat benè viuere,benè mori non vetat. Non eſt quòd paupertas nos à philoſophia reuocet, ne egeſtas quidem:toleranda eſt enim ad hoc properantibus vel fames, quam tolerauere quidam in obſidionibus. Et quod aliud erat illius patientiæ præmium, quàm in arbitrium non cadere victoris? quanto hoc maius eſt, quo promittitur perpetua libertas, nullius nec hominis, nec Dei timor? Et quidē vel eſurienti ad iſta veniendum eſt. Perpeſſi ſunt exercitus inopiam om-

nium rerum, vixerunt herbarum radicibus, & dictu fœdam tulerunt famem. hæc omnia paſſi ſunt pro regnò (quò magis mireris) alieno: dubitabit aliquis ferre paupertatem, vt animum furoribus liberet? Non eſt ergo priùs acquirendum. Licet ad philoſophiam etiam ſine viatico peruenire. Ita eſt, cùm omnia habueris; tunc & ſapientiam habere voles. Hæc erit vltimum vitæ inſtrumentum, & (vt ita dicam) additamentum. Tu verò ſiue aliquid habes, iam philoſophare: vnde enim ſcis, an iam nimis habeas? ſiue nihil, hoc prius quære, quàm quidquam. At neceſſaria deerunt. Primùm deeſſe non poterunt; quia natura minimum petit: naturæ autem ſe ſapiens accommodat. *Sed ſi neceſſitates vltimæ inciderint, iamdudum exſiliet è vita, & moleſtus ſibi eſſe deſinet. Si* verò exiguum fuerit & anguſtũ, quo poſſit vita produci: id boni conſulet, nec vltra neceſſaria ſolicitus aut anxius, ventri & ſcapulis ſuum reddet, & occupationes diuitum, concurſationeſque ad diuitias euntium, ſecurus lætuſque ridebit, ac dicet: Quid in longum ipſe te differs? expectabiſne fœnoris quæſtum, aut ex merce compendium, aut tabulas beati ſenis, cùm fieri poſſis ſtatim diues? Repræſentat opes ſapientia: quas cuicumque fecit ſuperuacuas, dedit. Hæc ad alios pertinent: tu locupletibus propior es. *Sæculum* muta, nimis habes. Ineſt omni ſæculo, quod

ſat

ſat eſt. Poteram hoc loco epiſtolam claudere, niſi te malè inſtituiſſem. Reges Parthos non poteſt quiſquam ſalutare ſine munere, tibi valedicere non licet gratis. Quid iſtuc? ab Epicuro mutuum ſumam. Multis paraſſe diuitias, non finis miſeriarum fuit, ſed mutatio. Non hoc miror, non eſt enim in rebus vitium, ſed in ipſo animo. Illud quod paupertatem grauem fecerat, & diuitias graues fecit. Quemadmodum nihil differt, vtrùm ægrum in ligneo lecto, an in aureo colloces: quocumque illum tranſtuleris, morbum ſuum ſecum transfert: ſic nihil refert, vtrùm animus æger in diuitijs, an in paupertate ponatur. malum ſuum, illum ſequitur.

EPIST. XVIII. December eſt menſis, cùm maximè ciuitas deſudat. Ius luxuriæ publicè datum eſt: ingenti apparatu ſonant omnia: tamquam quidquam inter Saturnalia interſit, & dies rerum agendarum. Adeò nihil intereſt, vt non videatur mihi erraſſe, qui dixit, olim menſem Decembrem fuiſſe, nunc annum. Si te hic haberem, libenter tecum conferrem quid exiſtimares eſſe faciendum: vtrùm nihil ex quotidiana conſuetudine mouendum; an ne diſſidere videremur cum publicis moribus, & hilariùs cœnandum & exuendam togam. Nam quod fieri niſi in tumultu & triſti tempore ciuitatis non ſolebat, voluptatis cauſſa ac feſtorum dierum veſtem mutauimus. Si te benè no-

ui, arbitri partibus functus, nec per omnia nos ſimiles eſſe pilleatæ turbæ voluiſſes, nec per omnia diſſimiles: niſi fortè his maximè diebus animo imperandum eſt, vt tunc voluptatibus ſolus abſtineat, cùm in illas omnis turba procubuit. Certiſſimum argumentum firmitatis ſuæ capit, ſi ad blanda & in luxuriam trahentia nec it, nec abducitur. Hoc multo fortius eſt, ebrio ac vomitante populo, ſiccum ac ſobrium eſſe: illud temperatius, non excerpere ſe, nec inſigniri, nec miſceri omnibus: & eadem, ſed non eodem modo, facere. Licet enim ſine luxuria agere feſtum diem. Ceterùm adeò mihi placet tentare animi tui firmitatem, vt ex præcepto magnorum virorum tibi quoque pręcipiam: interponas aliquot dies, quibus contentus minimo ac viliſſimo cibo, dura atque horrida veſte, dicas tibi: Hoc eſt quod timebatur? In ipſa ſecuritate animus ad difficilia ſe præparet, & contra iniurias fortunæ, inter beneficia firmetur. Miles in media pace decurrit ſine vllo hoſte, vallum iacit, & ſuperuacuo labore laſſatur, vt ſufficere neceſſario poſſit. Quem in ipſa re trepidare nolueris, ante rem exerce. Hoc ſecuti ſunt, qui omnibus menſibus paupertatem imitati, propè ad inopiam acceſſerunt, ne vmquam expaueſcerent, quod ſępe didiciſſent. Non eſt nunc, quòd exiſtimes me ducere te ad modicas cænas & pauperum cellas, & quidquid aliud eſt, per

quod

quod luxuria diuitiarum tædio ludit. Grabatus ille verus ſit, & ſagum, & panis durus ac ſordidus. Hoc triduo & quatriduo fer, interdum pluribus diebus: vt non luſus ſit, ſed experimentum. Tunc mihi crede, Lucili, exſultabis, dupondio ſatur, & intelliges ad ſaturitatem non opus eſſe fortuna: hoc enim quod neceſſitati ſat eſt, debet etiam irata. Non eſt tamen quare tu multum tibi facere videaris: facies enim quod multa millia ſeruorum, multa millia pauperum faciunt. Illo nomine te ſuſpice, quòd facies non coactus. Tam facile erit tibi illud pati ſemper, quàm aliquando experiri. Exerceamur ad palum: & ne imparatos fortuna deprendat, fiat nobis paupertas familiaris. Securiùs diuites erimus, ſi ſcierimus quàm non ſit graue pauperes eſſe. Certos habebat dies ille magiſter voluptatis Epicurus, quibus malignè famem exſtingueret: viſurus an aliquid deeſſet ex plena & conſummata voluptate, vel quantum deeſſet, & an dignum, quod quis magno labore penſaret. hoc certè in his epiſtolis ait, quas ſcripſit, Charino magiſtratu, ad Polyenum. Et quidem gloriatur, non toto aſſe ſe paſci: Metrodorum, qui nondum tantum profecerit, toto. In hoc tu victu ſaturitatem non putas eſſe? Et voluptas eſt. Voluptas autem, non illa leuis, & fugax, & ſubinde reficienda, ſed ſtabilis & certa. Non enim iucunda res eſt aqua & po-

lenta, aut fruſtum hordeacei panis: ſed ſumma voluptas eſt, poſſe capere etiam ex his voluptatem, & ad id ſe reduxiſſe, quod eripere nulla fortunæ iniquitas poſſit. Liberaliora ſunt alimenta carceris: ſepoſitos ad capitale ſupplicium, non tam anguſtè qui occiſurus eſt, paſcit. Quanta eſt animi magnitudo, ad id ſua ſponte deſcendere, quod nec ad extrema quidem redactis timendum ſit? hoc eſt præoccupare tela fortunæ. Incipe ergo, mi Lucili, ſequi horum conſuetudinem, & aliquos dies deſtina, quibus ſecedas à tuis rebus, minimoque te facias familiarem. Incipe cum paupertate habere commercium.

Aude hoſpes contemnere opes, & te quoque dignum
Finge Deo.

Nemo alius eſt Deo dignus, quàm qui opes contempſit, quarum poſſeſſione tibi non interdico: ſed efficere volo, vt illas intrepidè poſſideas. quod vno conſequeris modo, ſi te etiam ſine illis beatè victurum perſuaſeris tibi; ſi illas tamquam exituras ſemper adſpexeris. Sed iam incipiamus epiſtolam complicare. Priùs, inquis, redde quod debes. Delegabo tibi Epicurum. ab illo fiet numeratio. Immodica ira gignit inſaniam. Hoc quàm verum ſit, neceſſe eſt ſcias, cùm habueris & ſeruum, & inimicum. In omnes perſonas hic exardeſcit affectus: tam ex amore naſcitur, quàm ex odio: non minùs inter

ſeria,

ſeria, quàm inter luſus & iocos. Nec intereſt, ex quàm magna cauſſa naſcatur, ſed in qualem perueniat animum. Sic ignis non refert quàm magnus, ſed quò incidat. nam etiam maximum ſolida non receperunt: rurſus arida, & corripi facilia, ſcintillam quoque fouent vſque in incendium. Ita eſt, mi Lucili, ingentis iræ exitus, furor eſt: & ideò ira vitanda eſt, non moderationis cauſſa, ſed ſanitatis.

EPIST. XIX. Exſulto quotiens epiſtolas tuas accipio: implent enim me bona ſpe: iam non promittunt de te, ſed ſpondent. Ita facio, oro atque obſecro: quid enim habeo melius, quod amicum rogem, quàm quod pro ipſo rogaturus ſum? ſi potes, ſubduc te iſtis occupationibus: ſi minùs, eripe. Satis multum temporis ſparſimus, incipiamus in ſenectute vaſa colligere. Numquid inuidioſum eſt? in freto viximus, moriamur in portu. Neque ego ſuaſerim tibi nomen ex otio petere, quod nec iactare debes, nec abſcondere. Nunquam enim vſq; eò te abigam, generis humani furore damnato: vt latebram tibi aliquam parari & obliuionē velim. id age, vt otium tuum non emineat, ſed appareat. Deinde videbunt de iſto, quibus integra ſunt & propria conſilia: an velint vitam per obſcurum tranſmittere. tibi liberum non eſt. In medium te protulit ingenij vigor, ſcriptorum elegantia, claræ & nobiles amicitiæ. Tanta notitia te inua-

ſit, vt ſi in extrema mergaris, ac penitus condaris, tamen priora te monſtrabunt. tenebras habere non potes: ſequetur priſtinæ lucis multum, quocumque fugeris. Quietem potes vindicare, ſine vllius odio, ſine deſiderio, aut morſu animi tui. Quid enim relinques, quod inuitus relictum à te poſſis cogitare? clientes? quorum nemo te ipſum ſequitur, ſed aliquid ex te. Amicos? olim amicitia petebatur, nunc præda. Mutabunt teſtamenta deſtituti ſenes? migrabit ad aliud limen ſalutator? non poteſt paruo res magna conſtare. Æſtima vtrùm te relinquere, an aliquid ex tuis malis. Vtinam tibi quidem ſeneſcere contigiſſet intra natalium tuorum modum, nec te in altum fortuna miſiſſet! Tulit te longè à conſpectu vitæ ſalubris rapida felicitas, prouincia & procuratio, & quidquid ab iſtis promittitur: maiora deinde officia te excipient, & ex alijs alia. Quis exitus erit? quid exſpectas, donec deſinas? habere, quod cupias? Numquam erit tempus. Qualem dicimus eſſe ſeriem cauſſarum, ex quibus nectitur fatum, talem & cupiditatum: altera ex fine alterius naſcitur. In eam demiſſus es vitam, quæ nunquam tibi miſeriarum terminum ac ſeruitutis ipſa factura ſit. Subduc ceruicem iugo tritam. ſemel illam incidi, quàm ſemper premi, ſatius eſt. Si te ad priuata retuleris, minora erunt omnia, ſed affatim implebunt: at nunc plurima & vndique ingeſta

geſta non ſatiant. Vtrùm autem mauis, ex inopia ſaturitatem, an in copia famem? Et auida felicitas eſt, & alienæ auiditati expoſita. Quamdiu tibi ſatis nihil fuerit, ipſe alijs non eris. Quomodo, inquis, exibo? vtcumque. Cogita quàm multa temerè pro pecunia, quàm multa laborioſè pro honore tentaueris: aliquid & pro otio audendum eſt, aut in iſta ſolicitudine procurationum, & deinde vrbanorum officiorum, ſeneſcendum in tumultu, ac ſemper nouis fluctibus, quos effugere nulla modeſtia, nulla vitæ quiete contingit. Quid enim ad rem pertinet, an tu quieſcere velis? fortuna tua non vult. Quid ſi illi etiam nunc permiſeris creſcere? quantum ad ſucceſſum acceſſerit, accedet ad metum. Volo tibi hoc loco referre dictum Mecænatis vera in ipſo eculeo docuit: Ipſa enim altitudo attonat ſumma. Si quæris, in quo libro dixerit, in eo qui Prometheus inſcribitur. hoc voluit dicere, attonita habet ſumma. Eſt ergo tanti vlla potentia, vt ſit tibi tam ebrius ſermo? Ingenioſus vir ille fuit, magnum exemplum Romanę eloquentiæ daturus, niſi illum eneruaſſet felicitas, imò caſtraſſet. Hic te exitus manet, niſi iam contrahas vela; niſi (quod ille ſerò voluit) terram leges. Poteram tecum & hac Mecęnatis ſententia parem facere rationem: ſed mouebis mihi controuerſiam, ſi te noui, nec voles quod debeo, in aſpero & probo accipere. Vt ſe res ha-

bet, ab Epicuro verſura facienda eſt: Antè, inquit, circumſpiciendum eſt, cum quibus edas & bibas, quàm quid edas & bibas. Nam ſine amico viſceratio, leonis ac lupi vita eſt. Hoc non continget tibi, niſi ſeceſſeris: alioquin habebis conuiuas, quos ex turba ſalutantium nomenclator digeſſerit. Errat autem qui amicum in atrio quærit, in conuiuio probat. Nullum habet maius malum occupatus homo, & bonis ſuis obſeſſus: quàm quòd amicos ſibi putat, quibus ipſe non eſt: quòd beneficia ſua efficacia iudicat ad conciliandos amicos, cùm quidam, quò plus debent, magis oderint. Leue æs alienum debitorem facit; graue inimicum. Quid ergo? beneficia non parant amicitias? parant, ſi accepturos licuit eligere; ſi collata, non ſparſa ſunt. Itaque dum incipis eſſe mentis tuæ, interim hoc conſilio ſapientum vtere, vt magis ad rem exiſtimes pertinere, quis, quàm quid acceperit.

EPIST. XX. *Si vales, & te dignum putas qui aliquando fias tuus, gaudeo: mea enim gloria erit, ſi te iſtinc vbi ſine ſpe exeundi fluctuaris, extraxero. Illud autem, mi Lucili, te rogo atque hortor, vt philoſophiam in præcordia ima demittas, & experimentum tui profectus capias, non oratione, nec ſcripto: ſed animi firmitate, & cupiditatum deminutione. Verba rebus proba. Aliud propoſitum eſt declamantibus, & aſſenſionem coronæ*

captan-

captantibus, aliud his qui iuuenum & otioſorum aures diſputatione varia aut volubili detinent. Facere docet philoſophia, non dicere: & hoc exigit, vt ad legem ſuam quiſque viuat, ne orationi vita diſſentiat, vt ipſa inter ſe vita vnius, ſine actionum diſſenſione, coloris ſit. Maximum hoc eſt & officium ſapientiæ, & indicium, vt verbis opera concordent, vt & ipſe vbique par ſibi idemque ſit. Quis hoc præſtabit? pauci, aliqui tamen. Eſt difficile hoc: nec dico ſapientem ſemper vno iturum gradu, ſed vna via. Obſerua itaque, numquid veſtis tua domuſque diſſentiant: numquid in te liberalis ſis, in tuos ſordidus: numquid cænes frugaliter, ædifices luxurioſè. Vnam ſemel, ad quam viuas, regulam prende, & ad hanc omnem vitam tuam exæqua. Quidam ſe domi contrahunt, dilatant foris & extendunt. Vitium eſt hæc diuerſitas, & ſignum vacillantis animi, ac nondum habentis tenorem ſuum. Etiamnum dicam vnde ſit iſta inconſtantia, & diſſimilitudo rerum conſiliorumque. Nemo proponit ſibi quid velit, nec ſi propoſuit, perſeuerat in eo, ſed trãſilit: nec tantùm mutat, ſed redit, & in ea quæ deſeruit ac damnauit, reuoluitur. Itaq; vt relinquam definitiones ſapientiæ veteres, & totum complectar humanæ vitæ modum, hac poſſum contentus eſſe: Quid eſt ſapientia? Semper idem velle atque idem nolle. Licèt illam

illam exceptiunculam non adijcias, vt rectum ſit quod velis. Non poteſt cuiquam ſemper idem placere, niſi rectum. Neſciunt ergo homines quid velint, niſi illo momento, quo volunt. in totum, nulli velle, aut nolle decretum eſt. Variatur quotidie iudicium, & in contrarium vertitur: ac pleriſque agitur vita per luſum. Preme ergo quod cœpiſti: & fortaſſe perduceris aut ad ſummum, aut eò quod ſummum nondum eſſe ſolus intelligas. Quid fiet, inquis, huic turbæ familiarium? Turba iſta cùm à te paſci deſierit, ipſa ſe paſcet: aut quod tu beneficio tuo non potes ſcire, paupertatis ſcies. Illa veros certoſque amicos retinebit: diſcedet quiſquis non te, ſed aliud ſequebatur. Non eſt autem vel ob hoc vnum amanda paupertas, quòd à quibus ameris, oſtendit? O quando ille veniet dies, quo nemo in honorem tuum mentiatur! Huc ergo cogitationes tuæ tendant, hoc cura, hoc opta, omnia alia vota Deo remiſſurus, vt contentus ſis temetipſo & ex te naſcentibus bonis. Quæ poteſt eſſe felicitas Deo propior? Redige te ad parua, ex quibus cadere non poſſis: idque vt libentiùs facias, ad hoc pertinebit tributum epiſtolæ huius, quod ſtatim conferam. Inuideas licèt: etiam nunc libenter pro me dependet Epicurus. Magnificentior (mihi crede) ſermo tuus in grabato videbitur & in panno, non enim dicentur tantùm illa, ſed probabuntur. Ego certè

aliter

aliter audio quę dicit Demetrius noſter, cùm illum vidi nudum, quanto minùs quàm ſtramentis incubantem? tunc enim non præceptor veri, ſed teſtis eſt. Quid ergo? non licet diuitias in ſinu poſitas contemnere? Quid ni liceat? & ille ingentis animi eſt, qui illas circumfuſas ſibi multùm diuque miratus, quòd ad ſe venerint, ridet, ſuáſque audit magis eſſe quàm ſentit. Multum eſt, non corrumpi diuitiarum contubernio. Magnus eſt ille qui in diuitijs pauper eſt: ſed ſecurior, qui caret diuitijs. Neſcio, inquis, quomodo iſte paupertatem laturus ſit, ſi in illam inciderit. Nec ego Epicuri angelus ſcio, an pauper iſte contempturus ſit diuitias, ſi in illas inciderit. Itaque in vtroq; mens æſtimanda eſt, inſpiciendumque, an ille paupertati indulgeat, an hic diuitijs nõ indulgeat. Alioquin leue argumentum eſt bonę voluntatis grabatus, aut pannus, niſi apparuit aliquẽ illa non neceſſitate pati, ſed malle. Ceterùm magnæ indolis eſt, ad iſta non properare tamquam ad meliora, ſed pręparare tamquam ad facilia. Et ſunt, Lucili, facilia: cùm verò multò antè meditatus acceſſeris, iucunda quoque. Ineſt enim illis, ſine qua nihil eſt iucundum, ſecuritas. Neceſſarium ergo iudico id quod tibi ſcripſi magnos viros ſæpè feciſſe, aliquos dies interponere, quibus nos imaginaria paupertate exerceamus ad veram: quod eò magis faciendum eſt, quòd delicijs permadui-

maduimus, & omnia dura ac difficilia iudicamus: Potiùs excitandus è ſomno, & vellicandus eſt animus, admonenduſque naturam nobis minimum conſtituiſſe. Nemo naſcitur diues. quiſquis exit in lucem, iuſſus eſt lacte & panno eſſe contentus. ab his initiis nos regna non capiunt.

EPIST. XXI. Cum iſtis negotium tibi eſſe iudicas, de quibus ſcripſeras? maximum negotium tecum habes: tu tibi moleſtus es. Quid velis, neſcis: meliùs probas honeſta, quam ſequeris: vides vbi ſit poſita felicitas, ſed ad illam peruenire non audes. Quid ſit autem quod te impediat, quia parùm ipſe diſpicis, dicam. Magna hæc eſſe exiſtimas, quæ relicturus es: & cùm propoſuiſti tibi illam ſecuritatem, ad quam tranſiturus es, retinet te huius vitæ, à qua receſſurus es, fulgor, tamquam in ſordida & obſcura caſurum. Erras Lucili: ex hac vita ad illam aſcenditur. Quod intereſt inter ſplendorem & lucem, cùm hæc certam originem habeat ac ſuam, ille niteat alieno: hoc inter hanc vitam, & illam. Hæc, quia fulgore extrinſecos veniente percuſſa eſt, craſſam illi ſtatim vmbram faciet quiſquis obſtiterit: illa verò ſuo lumine illuſtris eſt. Studia te tua clarum & nobilem efficient. Exemplum Epicuri referam. cùm Idomeneo ſcriberet, & illum à vita ſpecioſa ad fidelem ſtabilemque glo-

gloriam reuocaret, rigidæ tunc potentiæ miniſtrum, & magna tractantem: *Si gloria*, inquit, *tangeris, notiorem te epiſtolæ meæ facient, quàm omnia iſta quæ colis, & propter quæ coleris*. Numquid ergo mentitus eſt? quis Idomenea noſſet, niſi Epicurus illum ſuis litteris incidiſſet? Omnes illos megiſtanas & ſatrapas, & regem ipſum, ex quo Idomenei titulus petebatur, obliuio alta ſuppreſſit. Nomen Attici perire Ciceronis epiſtolæ non ſinunt. nihil illi profuiſſet gener Agrippa, & Tiberius progener, & Druſus Cæſar pronepos: inter tam magna nomina taceretur, niſi Cicero illum applicuiſſet. Profunda ſupra nos altitudo temporis veniet, pauca ingenia caput exſerent, & in idem quandoque ſilentium abitura, obliuioni reſiſtent, ac ſe diu vindicabunt. Quod Epicurus amico ſuo potuit promittere, hoc tibi promitto, Lucili. Habebo apud poſteros gratiam, poſſum mecum duratura nomina educere. Virgilius noſter duobus memoriam æternam promiſit, & præſtat.

Fortunati ambo, ſi quid mea carmina poſſunt,
Nulla dies vmquam memori vos eximet æuo.
Dum domus Aeneæ Capitoli immobile ſaxum
Accolet, imperiumq; pater Romanus habebit.

Quam

Quoſcumque in medium fortuna protulit, quicumque membra ac partes alienæ potentiæ fuerant, horum gratia viguit, domus frequentata eſt, dum ipſi ſteterunt: poſt ipſos citò memoria defecit. Ingeniorum creſcit dignatio: nec ipſis tantùm habetur, ſed quidquid illorum memoriæ adhæſit, excipitur. Ne gratis Idomeneus in epiſtolam meam venerit, ipſe eam de ſuo redimet. Ad hunc Epicurus illam nobilem ſententiam ſcripſit, qua hortatur vt Pythoclea locupletem non publica, nec ancipiti via faciat. Si vis, inquit, Pythoclea diuitem facere, non pecuniç adijciendum, ſed cupiditatibus detrahendum eſt. Et apertior iſta ſententia eſt, quàm vt interpretanda ſit, & diſertior quàm vt adiuuanda. Hoc vnum te admoneo, ne iſtud tantùm exiſtimes de diuitijs dictum: quocumque tranſtuleris, idem poterit. Si vis Pythoclea honeſtum facere, non honoribus adiiciendum eſt, ſed cupiditatibus detrahendum. Si vis Pythoclea eſſe in perpetua voluptate, non voluptatibus adijciendnm eſt, ſed cupiditatibus detrahendum. Si vis Pythoclea ſenem facere, & implere vitam, non annis adijciendum eſt, ſed cupiditatibus detrahendum. Has voces non eſt quòd Epicuri eſſe iudices, publicæ ſunt. Quod fieri in ſenatu ſolet, faciendum ego in philoſophia quoque exiſtimo. cùm cenſuit aliquis, quod ex parte mihi placeat: iubeo illum diuidere

ſen-

ſententiam, & ſequor. Eò libentiùs Epicuri egregia dicta commemoro, vt iſtis qui ad illa confugient, ſpe mala inducti, qui velamentum ſeipſos ſuorum vitiorum habituros exiſtimant, probem, quocumque ierint, honeſtè eſſe viuendum. Cùm adierint hos hortulos & inſcriptum hortulis, Hoſpes hic benè manebis, hic ſummum bonum voluptas eſt: paratus erit iſtius domicilij cuſtos, hoſpitalis, humanus, & te polenta excipiet, & aquam quoque largè adminiſtrabit; & dicet: Ecquid benè acceptus es? Non irritant, inquam, hi hortuli famē, ſed extinguunt: nec maiorem ipſis potionibus ſitim faciunt, ſed naturali & gratuito remedio ſedant. In hac voluptate conſenui. de his tecum deſiderijs loquor, quæ conſolationem non recipiunt, quibus dandum eſt aliquid vt deſinant. Nam de illis extraordinarijs quæ licet differre, licet caſtigare & opprimere, hoc vnum commonefaciam, Iſta voluptas non naturalis eſt, non neceſſària: huic nihil debes. ſi quid impendis, voluntarium eſt. Venter præcepta non audit, poſcit, appellat. non eſt tamen moleſtus creditor, paruo dimittitur: ſi modò das illi quod debes, non quod potes.

EPIST. XXII. Iam intelligis educendum eſſe te ex iſtis occupationibus, ſpecioſis & malis: ſed quomodo id conſequi poſſis, quæris. Quædam non niſi à præſen-

te

te monſtrantur. Non poteſt medicus per epiſtolas cibi, aut balnei, tempus eligere: vena tangenda eſt. Vetus prouerbium eſt, Gladiatorem in arena capere conſilium. Aliquid aduerſarij vultus, aliquid manus mota, aliquid ipſa inclinatio corporis, intuentem monet. Quid fieri ſoleat, quid oporteat. in vniuerſum & mandari poteſt, & ſcribi: tale conſilium non tantùm abſentibus, ſed etiam poſteris datur. illud alterum quando fieri debeat, aut quemadmodum, ex longinquo nemo ſuadebit: cum rebus ipſis deliberandum eſt. Non tantùm præſentis, ſed vigilantis eſt, occaſionem obſeruare properantem. Itaque hanc circumſpice: hanc ſi videris, prende: & toto impetu, totis viribus id age, vt te iſtis officijs exuas. Et quidem quam ſententiam feram, attende. Cenſeo aut ex iſta vita tibi, aut è vita exeundum. Sed illud idem exiſtimò, leui eundum via: vt quod malè implicuiſti, ſoluas potiùs quàm abrumpas. dummodo, ſi alia ſoluendi ratio non erit, vel abrumpas. Nemo tam timidus eſt, vt malit ſemper pendere, quàm ſemel cadere. interim, quod primum eſt, impedire te noli, contentus eſto negotijs, in quæ deſcendiſti, vel quod videri mauis, incidiſti. Non eſt quòd ad vlteriora nitaris. aut perdes excuſationem, & apparebit te non incidiſſe. Iſta enim quæ dici ſolent, falſa ſunt: Non potui aliter. Quid ſi nollem? neceſſe

erat,

erat. Nulli neceſſe eſt, felicitatem curſu ſequi: eſt aliquid, etiam ſi non repugnare, ſubſiſtere, nec inſtare fortunæ ferenti. Numquid offenderis, ſi in conſilium non venio tantum, ſed aduoco? & quidem prudentiores quàm ipſe ſum, ad quos ſoleo referre, ſi quid delibero. Epicuri epiſtolam ad hanc rem pertinentem legi, Idomeneo quæ ſcribitur. quem rogat, vt quantum poteſt fugiat & properet, antequam aliqua vis maior interueniat, & auferat libertatem recedendi. Idem tamen ſubiicit, nihil eſſe tentandum, niſi cùm aptè poterit tempeſtiueque tentari: ſed cùm illud tempus diu captatum venerit, exſiliendum ait. Dormitare de fuga cogitantem vetat, & ſperat etiam ex difficillimis ſalutarem exitum: ſi nec properemus ante tempus, nec ceſſemus in tempore. Puto nunc & Stoicam ſententiam quęris. non eſt quòd quiſquam illos apud te temeritatis infamet: cautiores quàm fortiores ſunt. Exſpectas forſitan, vt tibi hęc dicantur? Turpe eſt cedere oneri: luctare cum officio, quod ſemel recepiſti. Non eſt vir fortis & ſtrenuus, qui laborem fugit: verum ibi creſcit illi animus, ipſa rerum difficultate. Dicentur tibi iſta, ſi operæpretium habebit perſeuerantia, ſi nihil indignum bono viro faciendum patiendùmve erit: alioquin ſordido ſe & contumelioſo labore non conteret, nec in negotiis erit negotij cauſſa. Ne illud quidem;

quod

quod exiſtimas eum facturum, faciet, vt ambitioſis rebus implicitus, earum ſemper æſtus ferat. Sed cùm videbit breuia in quibus volutatur, incerta, ancipitia: repetet pedem, nec vertet terga, ſed ſenſim recedet in tutum. Facile eſt autem, mi Lucili, occupationes euadere, ſi occupationum pretia contempſeris. illa ſunt, quæ nos morantur & detinent. Quid ergo? tam longas ſpes relinquam? ab ipſa meſſe diſcedam? nudum erit latus? incomitata lectica? atrium vacuum? Ab his ergo inuiti homines recedunt, & mercedem miſeriarum amant, ipſas execrantur. Sic de ambitione, quomodo de amica queruntur, id eſt, ſi verum affectum eorum inſpicias, non oderunt, ſed litigant. Excute iſtos, qui quæ cupiere, deplorant, & de earum rerum loquuntur fuga, quibus carere non poſſunt: videbis voluntariam eſſe illis in eo moram, quod ægrè ferre ipſos & miſerè, loquuntur. Ita eſt, mi Lucili, paucos ſeruitus, plures ſeruitutem tenent. Sed ſi deponere illam in animo eſt, & libertas bona fide placuit: in hoc autem vnum aduocationem petis, vt ſine perpetua ſollicitudine id tibi facere contingat: quid ni te tota cohors Stoicorum probatura ſit? Omnes Zenones & Chryſippi moderata, & honeſta, & vera ſuadebunt. Sed ſi propter hoc tergiuerſaris, vt circumſpicias, quantum feras tecum, & quàm magna pecunia inſtruas otium: numquam

exitum

exitum inuenies. Nemo cum ſarcinis enatat. Emerge ad meliorem vitam; propitijs dijs. ſed non ſic, quo modo iſtis propitij ſunt, quibus bono ac benigno vultu mala magnifica tribuerunt: ab hoc vno excuſati, quòd iſta quæ vrunt, quæ excruciant, optantibus data ſunt. Iam imprimebam epiſtolæ ſignum: reſoluenda eſt, vt cum ſollenni ad te munuſculo veniat, & aliquam magnificam vocem ſecum ferat. & ecce occurrit mihi neſcio vtrùm verior, an eloquentior. cuius? inquis. Epicuri. adhuc enim alienas ſarcinas adorno. Nemo non ita exit è vita, tamquam modò intrauerit. Quemcunque vis occupa, adoleſcentem, ſenem, medium: inuenies æquè timidum mortis, æquè inſcium vitæ. nemo quidquam habet facti. in futurum enim noſtra diſtulimus. Nihil me magis in iſta voce delectat, quàm quòd exprobratur ſenibus infantia. Nemo, inquit, aliter, quàm quomodo natus eſt, exit è vita. Falſum eſt, peiores morimur, quàm naſcimur. Noſtrum iſtud, non naturę vitium eſt. illa de nobis conqueri debet, & dicere: Quid hoc eſt? ſine cupiditatibus vos genui, ſine timoribus, ſine ſuperſtitione, ſine perfidia, ceteriſque peſtibus. quales intraſtis, exite. Percepit ſapientiam, ſi quis tam ſecurus moritur, quàm naſcitur. Nunc verò trepidamus, cùm periculum acceſſit: non animus nobis, non color conſtat: lacrimę nihil profuturę cadũt. Quid eſt turpius,

quàm in ipſo limine ſecuritatis eſſe ſolicitum? Cauſſa autem hæc eſt, quòd inanes omnium bonorum ſumus, quorum in fine vitæ deſiderio laboramus. Non enim apud nos, pars eius vlla ſubſedit. tranſmiſſa eſt & effluxit. Nemo quàm benè viuat, ſed quàm diu, curat: cùm omnibus poſſit contingere, vt benè viuant; vt diu, nulli.

EPIST. XXIII. Putas me tibi ſcripturum, quàm humanè nobiſcum hiems egerit, quæ & remiſſa fuit, & breuis: quàm malignum ver ſit, quàm præpoſterum frigus, & alias ineptias verba quærentium. Ego verò aliquid, quod & mihi & tibi prodeſſe poſſit, ſcribam. Quid autem id erit, niſi vt te exhorter ad bonam mentem? Huius fundamentum quod ſit quæris? ne gaudeas vanis. Fundamentum hoc eſſe dixi: culmen eſt. Ad ſumma peruenit, qui ſcit quo gaudeat, qui felicitatem ſuam in aliena poteſtate non poſuit. Sollicitus eſt, & incertus ſui, quem ſpes aliqua proritat: licèt ad manum ſit, licèt non ex difficili petatur, licèt illum numquam ſperata deceperint. Hoc ante omnia fac, mi Lucili, diſce gaudere. Exiſtimas me nunc detrahere tibi multas voluptates, qui fortuita ſubmoueo, qui ſpes, dulciſſima oblectamenta, deuitādas exiſtimo? imò contrà nolo tibi vmquam deeſſe lætitiam. volo illam tibi domi naſci: naſcitur, ſi modò intra teipſum ſit. Ceteræ hilaritates non implent pectus, ſed frontem remit-

tunt,

tunt, leues ſunt: niſi fortè tu iudicas illum gaudere, qui ridet. Animus debet eſſe alacer & fidens, & ſuper omnia erectus. Mihi crede, res ſeuera eſt verũ gaudium. An tu exiſtimas quenquam ſoluto vultu, &, vt iſti delicati loquuntur, hilari oculo mortem contemnere? paupertati domum aperire? voluptates tenere ſub fręno? meditari dolorum patientiam? Hæc qui apud ſe verſat, in magno gaudio eſt, ſed parùm blando. In huius gaudij poſſeſſione eſſe te volo. nunquam deficiet, cùm ſemel vnde petatur inueneris. Leuium metallorum fructus in ſummo eſt: illa opulentiſſima ſunt, quorum in alto latet vena, aſſiduè pleniùs reſponſura fodienti. Hæc quibus delectatur vulgus, tenuem habent ac perfuſoriam voluptatem: & quodcumque inuectitium gaudium eſt, fundamento caret. Hoc de quo loquor, ad quod te conor perducere, ſolidum eſt, & quod plus pateat introrſus. Fac, oro te, Lucili cariſſime, quod vnum poteſt te præſtare felicem. diſijce & conculca iſta quæ extrinſecus ſplendent, quæ tibi promittuntur ab alio: ad verum bonum ſpecta, & de tuo gaude. Quid eſt autem hoc? de te ipſo, & tui optima parte. Corpuſculum quoque, etiã ſi nihil fieri ſine illo poteſt, magis neceſſariã rem crede, quàm magnam. Vanas ſuggerit voluptates, breues, pænitendas, ac niſi magna moderatione temperentur in contrarium abituras. Ita dico, in præcipiti

eſt voluptas, ad dolorem vergit, niſi modum teneat: modum autem tenere in eo difficile eſt, quod bonum eſſe credideris. Veri boni auiditas, tuta eſt. Quid ſit iſtud, interrogas, aut vnde ſubeat? dicam. Ex bona conſcientia, ex honeſtis conſilijs, ex rectis actionibus, ex contemptu fortuitorum, ex placido vitæ & continuo tenore vnam prementis viam. Nam illi qui ex alijs propoſitis in alia tranſiliunt, aut ne tranſiliunt quidem, ſed caſu quodã tranſmittuntur, quomodo habere quidquam certum manſurumùe poſſunt, ſuſpenſi & vagi? Pauci ſunt, qui conſilio ſe ſuaque diſponant: cęteri eorum more quæ fluminibus innatant, non eunt, ſed feruntur. Ex quibus alia lenior vnda detinuit, ac molliùs vexit: alia vehementior rapuit; alia proximè ripam, curſu langueſcente, depoſuit; alia torrens impetus eiecit in mare. Ideò conſtituendum eſt, quid velimus, & in eo perſeuerandum. Hic eſt locus ſoluendi æris alieni. Poſſum enim vocem tibi Epicuri tui reddere, & hanc epiſtolam liberare. Moleſtum eſt, ſemper vitam inchoare. aut ſi hoc modo magis ſenſus poteſt exprimi: Malè viuunt qui ſemper viuere incipiunt. Quare, inquis? deſiderat enim explanationẽ iſta vox. Quia ſemper illis imperfecta vita eſt. non poteſt autem ſtare paratus ad mortẽ, qui modò incipit viuere. Id agendum eſt, vt ſatis vixerimus: nemo hoc putat, qui orditur cum maximè vitam.

Non eſt quòd exiſtimes, paucos eſſe hos.
propemodum omnes ſunt. Quidam viue-
re tunc incipiunt, cùm deſinendum eſt: ſi
hoc iudicas mirum, adijciam quod magis
admireris: quidam antè viuere defece-
runt, quàm inciperent.

EPIST. XXIV. Sollicitum te eſſe
ſcribis de iudicij euentu, quod tibi furor
inimici denunciat, & exiſtimas me ſuaſu-
rum vt meliora tibi ipſi proponas, & ac-
quieſcas ſpei blandæ. Quid enim neceſſe
eſt mala accerſere, & ſatis citò patienda
cùm venerint, præſumere, ac præſens tem-
pus futuri metu perdere? Eſt ſine dubio
ſtultum, quia quandoque ſis futurus mi-
ſer, eſſe iam miſerum. Sed ego alia te ad
ſecuritatem via ducam. Si vis omnem ſo-
licitudinem exuere, quidquid vereris ne
eueniat, euenturum vtique propone: &
quodcumque illud eſt malum, tecum ipſe
metire, ac timorem tuum taxa. intelliges
profectò aut non magnum, aut non lon-
gum eſſe, quod metuis. nec diu exempla,
quibus confirmeris, colligenda ſunt: om-
nis illa ætas tulit. In quamcunque partem
rerum, vel ciuilium, vel externarum, me-
moriam miſeris; occurrent tibi ingenia,
aut profectus, aut impetus magni. Num-
quid accidere tibi, ſi damneris, poteſt du-
rius, quàm vt mittaris in exſilium? vt du-
caris in carcerem? numquid vltra quid-
quam timendum eſt vlli, quàm vt vratur?
quàm vt pereat? Singula iſta conſtitue,

& contemptores eorum cita, qui non quærendi, ſed eligendi ſunt. Damnationem ſuam Rutilius ſic tulit, tamquam nihil illi moleſtum eſſet aliud, quàm quòd malè iudicaretur. Exſilium Metellus fortiter tulit, Rutilius etiam libenter. alter, vt rediret Reipub. præſtitit: alter reditum ſuum Sullæ negauit, cui nihil tunc negabatur. In carcere Socrates diſputauit, & exire (cùm eſſent qui promitterent fugam) noluit: remanſitque, vt duarum rerum grauiſſimarum hominibus metum demeret, mortis & carceris. Mucius ignibus manum impoſuit. Acerbum eſt vri: quanto acerbius ſi id te faciente patiaris? Vides hominem non eruditum, nec vllis præceptis contra mortem aut dolorem ſubornatum, militari tantùm robore inſtructum, pœnas à ſe irriti conatus exigentem. ſpectator diſtillantis in hoſtili foculo dextræ ſtetit, nec antè remouit nudis oſſibus fluentem manum, quàm ignis illi ab hoſte ſubductus eſt. Facere aliquid in illis caſtris felicius potuit, nihil fortius. Vide quanto acrior ſit ad occupanda pericula virtus, quàm crudelitas ad irroganda. Faciliùs Porſena Mucio ignouit, quòd voluerat occidere; quàm ſibi Mucius, quòd non occiderit. Decantatæ, inquis, in omnibus ſcholis fabulæ iſtæ ſunt. iam mihi, cùm ad contemnendam mortem ventum fuerit, Catonem narrabis. Quid ni ego narrem, vlti-

ma illa nocte Platonis librum legentem, poſito ad caput gladio? duo hæc in rebus extremis inſtrumenta proſpexerat, alterum vt vellet mori, alterum vt poſſet. Compoſitis ergo rebus, vtcumque componi fractæ atque vltimæ poterant, id agendum exiſtimauit, ne cui Catonem aut occidere liceret, aut ſeruare contingeret. & ſtricto gladio, quem vſque in illum diem ab omni cæde purum ſeruauerat; Nihil, inquit, egiſti fortuna, omnibus conatibus meis obſtando. non pro mea adhuc, ſed pro patriæ libertate pugnaui: nec agebam tanta pertinacia, vt liber, ſed vt inter liberos viuerem: nunc quoniam deploratæ ſunt res generis humani, Cato deducatur in tutum. Impreſſit deinde mortiferum corpori vulnus: quo obligato à medicis, cùm minus ſanguinis haberet, minus virium, animi idem, iam non tantùm Cæſari, ſed ſibi iratus, nudas in vulnus manus egit, & generoſum illum contemptoremque omnis potentiæ ſpiritum non emiſit, ſed eiecit. Non in hoc exempla hæc nunc congero, vt ingenium exerceam, ſed vt te aduerſus id quod maximè terribile videtur, exhorter. Faciliùs autem exhortabor, ſi oſtendero, non tantùm fortes viros hoc momentum efflandæ animæ contempſiſſe: ſed quoſdam ad alia ignauos, in hac re exæquaſſe animum fortiſſimorum. ſicut illum Cn. Pompeij ſocerum Scipionem, qui

contrario in Africam vento relatus, cùm teneri nauem ſuam videret ab hoſtibus, ferro ſe tranſuerberauit, & quærentibus vbi Imperator eſſet: Imperator, inquit, benè ſe habet. Vox hæc illum parem maioribus fecit, & fatalẽ Scipionibus in Africa gloriam non eſt interrumpi paſſa. Multum fuit Carthaginem vincere, ſed amplius mortem. Imperator, inquit, benè ſe habet. An aliter debebat Imperator, & quidem Catonis, mori? Non reuoco te ad hiſtorias, nec ex omnibus ſæculis contemptores mortis, qui ſunt plurimi, colligo: reſpice ad hęc noſtra tempora, de quorum languore ac delicijs querimur. omnis ordinis homines ſuccurrent, omnis fortunæ, omnis ætatis, qui mala ſua morte pręciderunt. Mihi crede, Lucili, adeò mors timenda non eſt, vt beneficio eius nihil anteferendum ſit. Securus itaque inimici minas audi: & quamuis conſcientia tua tibi fiduciam faciat, tamen quia multa extra cauſſam valent, & quod æquiſſimum eſt ſpera, & ad id te quod eſt iniquiſſimũ, compara. Illud ante omnia memento, demere rebus tumultum, ac videre quid in quaque re ſit: ſcies nihil eſſe in iſtis terribile, niſi ipſum timorem. Quod vides accidere pueris, hoc nobis quoque maiuſculis pueris euenit. illi quos amant, quibus aſſueuerunt, cum quibus ludunt, ſi perſonatos vident, expaueſcunt: non hominibus tantùm, ſed & rebus perſona de-

menda eſt, & reddenda facies ſua. Quid mihi gladios & ignes oſtendis, & turbam carnificum circa te frementium? Tolle iſtam pompam, ſub qua lates, & ſtultos territas. mors es, quã nuper ſeruus meus, quam ancilla contempſit. Quid tu rurſus mihi flagella & eculeos magno apparatu explicas? quid ſingulis articulis ſingula machinamenta, quibus extorqueantur aptata, & mille alia inſtrumenta excarnificandi particulatim hominis? Pone iſta, quæ nos obſtupefaciunt: iube conticeſcere gemitus & exclamationes, & vocum inter lacerationem eliſarum acerbitatem. Nempe dolor eſt, quem podagricus ille contemnit, quem ſtomachicus ille in ipſis delicijs perfert, quem in puerperio puella perpetitur. Leuis eſt, ſi ferre poſſum: breuis eſt, ſi ferre non poſſum. Hæc in animo voluta, quæ ſæpè audiſti, ſæpè dixiſti: ſed an verè audieris, an verè dixeris, effectu proba. hoc enim turpiſſimum eſt, quod nobis obijci ſolet, verba nos philoſophiæ, non opera tractare. Quid tu? nunc primùm tibi mortem imminere ſciſti, nunc exſilium, nunc dolorem? in hæc natus es. Quidquid fieri poteſt, quaſi futurum cogitemus. Quod facere te moneo, ſcio certè feciſſe. Nunc admoneo, vt animum tuum non mergas in iſtam ſolicitudinem. hebetabitur enim, & minus habebit vigoris, cùm exſurgendum erit. Abduc illum à priuata cauſſa ad publi-

cam: dic mortale tibi & fragile corpuſculum eſſe, cui non ex iniuria tantùm aut ex potentioris viribus denunciabitur dolor, ſed ipſę voluptates in tormenta vertuntur. Epulæ cruditatem afferunt, ebrietates neruorum torporem tremoremque: libidines pedum, manuum, articulorum omnium deprauationes. Pauper fiam? inter plures ero. Exſul fiam? ibi me natum putabo, quò mittar. Alligabor? quid enim? nunc ſolutus ſum? ad hoc me natura graue corporis mei pondus adſtrinxit. Moriar? hoc dicis, deſinam ægrotare poſſe, deſinam alligari poſſe, deſinam mori poſſe. Non ſum tam ineptus, vt Epicuream cantilenam hoc loco perſequar, & dicam vanos eſſe inferorum metus, nec Ixionem rota volui, nec ſaxum humero Siſiphi trudi in aduerſum, nec vllius viſcera & renaſci poſſe quotidie, & carpi. Nemo tam puer eſt, vt Cerberum timeat, & tenebras, & laruarum habitum nudis oſſibus cohærentium. Mors nos aut conſumit, aut emittit. Emiſſis meliora reſtant, onere detracto: conſumptis nihil reſtat. bona pariter malaque ſubmota ſunt. Permitte mihi referre hoc loco tuum verſum, ſi priùs admonuero, vt te iudices non alijs ſcripſiſſe iſta, ſed etiam tibi. Turpe eſt aliud loqui, aliud ſentire: quanto turpius, aliud ſcribere, aliud ſentire? Memini te illum locum aliquando tractaſſe, non repentè nos in mortem incidere, ſed minutatim procedere.

dere. Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ: & tunc quoque cùm creſcimus, vita decreſcit. Infantiam amiſimus, deinde pueritiam, deinde adoleſcentiam: vſque ad heſternum, quidquid tranſiit tẽporis, periit. hunc ipſum quem agimus diem, cum morte diuidimus. Quemadmodum clepſydram non extremum ſtillicidium exhaurit, ſed quidquid antè defluxit: ſic vltima hora, qua eſſe deſinimus, non ſola mortem facit, ſed ſola conſummat. Tunc ad illam peruenimus, ſed diu venimus. Hæc cùm deſcripſiſſes, quo ſoles ore, ſemper quidem magnus, numquam tamen acrior, quàm vbi veritati commodas verba, dixiſti:

Mors non vltima venit; quæ rapit vltima, mors eſt.

Malo te legas, quàm epiſtolam meam. apparebit enim tibi, hanc quam timemus mortem extremam eſſe, non ſolam. Video quò ſpectes. quæris quid huic epiſtolæ inſulſerim, quod dictum alicuius animoſum, quod præceptum vtile? Ex hac ipſa materia quæ in manibus fuit, mittetur aliquid. Obiurgat Epicurus non minùs eos qui mortem concupiſcunt, quàm eos qui timent, & ait: Ridiculum eſt, currere ad mortem tædio vitæ, cum genere vitæ, vt currendum eſſet ad mortem, effeceris. Item alio loco dicit: Quid tam ridiculum, quàm appetere mortem, cum vitam tibi inquietam feceris metu mor-

D 5 tis?

tis? His adijcias & illud eiuſdem notæ licet, tantam hominum imprudentiam eſſe, imò dementiam, vt quidam timore mortis cogantur ad mortem. Quidquid horum tractaueris, confirmabis animum, vel ad mortis, vel ad vitæ patientiam. In vtrumque monendi ac firmandi ſumus: & ne nimis amemus vitam, & ne nimis oderimus. etiam cum ratio ſuadet finire, non temerè, nec cum procurſu capiendus eſt impetus. Vir fortis ac ſapiens non fugere debet è vita, ſed exire. Et ante omnia ille quoque vitetur affectus, qui multos occupauit, libido moriendi. Eſt enim, mi Lucili, vt ad alia, ſic etiam ad moriendum inconſulta animi inclinatio: quæ ſæpè generoſos atque acerrimæ indolis viros corripit, ſæpe ignauos iacenteſque: illi contemnunt vitam, hi grauantur. Quoſdam ſubit eadem faciendi videndique ſatietas, & vitæ non odium, ſed faſtidium: in quod prolabimur, ipſa impellente philoſophia, dum dicimus: Quouſque eadem? Nempe expergiſcar, dormiam, ſatiabor, eſuriam, algebo, æſtuabo: nullius rei finis eſt, ſed in orbem nexa ſunt omnia: fugiunt ac ſequũtur. Diem nox premit, dies noctẽ: æſtas in autumnum deſinit, autumno hiems inſtat, quæ vere compeſcitur: omnia trãſeunt, vt reuertantur. nihil noui video, nihil noui facio. Fit aliquãdo & huius rei nauſea. Multi sũt qui non acerbũ iudicẽt viuere, ſed ſuperfluum.

EPIST.

EPIST. XXV. Quod ad duos amicos noſtros pertinet, diuerſa via eundum eſt. alterius enim vitia emendanda, alterius frangenda ſunt. Vtar libertate tota: non amo illum, niſi offendero. Quid ergo? inquis. quadragenarium pupillum cogitas ſub tutela tua continere? Reſpice ætatem eius iam duram & intractabilem. non poteſt reformari. tenera finguntur. An profecturus ſim neſcio: malo ſucceſſum mihi, quàm fidem deeſſe. Nec deſperaueris, etiam diutinos ægros poſſe ſanari. ſi contra intemperantiam ſteteris, ſi multa inuitos & facere coegeris & pati. Nec de altero quidem ſatis fiducię habeo: excepto eo, quòd adhuc peccare erubeſcit. nutriendus eſt hic pudor: qui quamdiu in animo eius durauerit, aliquis erit bonæ ſpei locus. Cũ hoc veterano parciùs agendum puto, ne in deſperationem ſui veniat. Nec vllum tempus aggrediendi melius fuit, quàm hoc, dum interquieſcit, dum emendato ſimilis eſt. Alijs hæc intermiſſio eius impoſuit. mihi verba non dat: exſpecto cum magno fænore vitia reditura, quæ nunc ſcio ceſſare, non deeſſe. Impendam huic rei dies: & vtrùm poſſit aliquid agi, an non poſſit, experiar. Tu nobis te, vt facis, fortem præſta, & ſarcinas contrahe. Nihil ex his quæ habemus, neceſſarium eſt. Ad legem naturæ reuertamur: diuitiæ paratæ ſunt. Aut gratuitum eſt quo egemus, aut vile. Panem & aquam na-

tura deſiderat. nemo ad hæc pauper eſt. intra quæ quiſquis deſiderium ſuum cluſit, cum ipſo Ioue de felicitate contendat, vt ait Epicurus: cuius aliquam vocem huic epiſtolæ inuoluam. Sic fac, inquit, omnia, tamquam ſpectet aliquis. Prodeſt ſine dubio, cuſtodem ſibi impoſuiſſe, & habere quem reſpicias, quem intereſſe cogitationibus tuis iudices. Hoc quidem longè magnificentius eſt, ſic viuere tamquam ſub alicuius boni viri, ac ſemper præſentis, oculis: ſed ego etiam hoc contentus ſum, vt ſic facias quæcumque facies, tamquam ſpectet aliquis. Omnia nobis mala ſolitudo perſuadet. Cùm iam profeceris tantum, vt ſit tibi etiam tui reuerentia, licebit dimittas pædagogum: interim te aliquorum auctoritate cuſtodi. Aut Cato ille ſit, aut Scipio, aut Lælius, aut cuius interuentu perditi quoque homines vitia ſupprimerent, dum te efficis eum, coram quo peccare non audeas. Cùm hæc effeceris, & aliqua cœperit apud te tui eſſe dignatio, incipiam tibi permittere: quod idem ſuadet Epicurus. Tunc præcipuè in te ipſe ſecede, cùm eſſe cogeris in turba. Diſſimilem te fieri multis oportet. dum tibi tutum non eſt à te recedere: circumſpice ſingulos. Nemo eſt, cui non ſatius ſit cum quolibet eſſe, quàm ſecum. Tunc præcipuè in te ipſe ſecede, cùm eſſe cogeris in turba, ſi bonus vir, ſi quietus, ſi temperans es: alioquin in turbam.

bam tibi à te recedendum eſt. Iſtic enim malo viro propius es.

EPIST. XXVI. Modò dicebam tibi, in conſpectu eſſe me ſenectutis: iam vereor, ne ſenectutem poſt me reliquerim. Aliud iam his annis, certè huic corpori vocabulum conuenit: quoniam quidem Senectus, laſſæ ætatis, non fractæ nomen eſt. Inter decrepitos me numera, & extrema tangentes. Gratias tamen mihi apud te ago: non ſentio in animo ætatis iniuriam, cùm ſentiam in corpore. tantùm vitia, & vitiorum miniſteria ſenuerunt. Viget animus, & gaudet non multum ſibi eſſe cum corpore: magnam oneris partem ſui depoſuit: exſultat, & mihi facit controuerſiam de ſenectute. hunc ait eſſe florem ſuum. Credamus illi. bono ſuo vtatur. Ire in cogitationem iuuat, & diſpicere, quid ex hac tranquillitate & modeſtia morum ſapientię debeam, quid ętati: & diligenter excutere, quæ non poſſim facere, quæ nolim: poſſim ne aliquid, quod nolim. Nam ſi quid non poſſum, non poſſe me gaudeo. Quæ enim querela eſt, quod incommodum, ſi quod debet deſinere, defecit? Incommodum ſummum eſt, inquis, minui & deperire, &, vt propriè dicam, liqueſcere. Non enim ſubitò impulſi ac proſtrati ſumus: carpimur. ſinguli dies aliquid ſubtrahunt viribus. Et quis exitus eſt melior, quàm in finem ſuum, natura ſoluente, dilabi? Non quia aliquid

mali

mali eſt ictus, & è vita repentinus exceſſus: ſed quia lenis hæc via eſt, ſubduci. Ego certè, velut appropinquet experimentum, & ille laturus ſententiam de omnibus annis meis dies venerit, ita me obſeruo & alloquor: Nihil eſt, inquam, adhuc, quod aut rebus aut verbis exhibuimus. leuia ſunt iſta & fallacia pignora animi, multiſque inuoluta lenociniis: quid profecerim, morti crediturus ſum. Non timidè itaque componor ad illum diem, quo remotis ſtrophis ac fucis, de me iudicaturus ſum, vtrùm loquar fortia, an ſentiam: numquid ſimulatio fuerit & mimus, quidquid contra fortunam iactaui verborum contumacium. Remoue exiſtimationem hominum: dubia ſemper eſt, & in partem vtramque diuiditur. Remoue ſtudia totam vitam tractata: mors de te pronuntiatura eſt. Ita dico, diſputationes & litterata colloquia, & ex præceptis ſapientium verba collecta, & eruditus ſermo, non oſtendunt verum robur animi. eſt enim oratio etiam timidiſſimis audax. quid egeris, tunc apparebit, cùm animam ages. Accipio conditionem, non reformido iudicium. Hæc mecum loquor: ſed tecum quoque me locutum puta. Iunior es? quid refert? non dinumerantur anni. Incertum eſt, quo te loco mors exſpectet: itaque tu illam omni loco exſpecta. Finire iam volebam, & manus ſpectabat ad clauſulam: ſed conficienda ſunt ſacra: & huic epiſto-

epiſtolæ viaticum dandum eſt. Puta me non dicere, vnde ſumpturus ſim mutuum: ſcis cuius arca vtar. Exſpecta puſillum, & de domo fiet numeratio: interim commodabit Epicurus, qui ait: Meditare vtrùm commodius ſit, vel mortem tranſire ad nos, vel nos ad eam. Hic patet ſenſus: Egregia res eſt, mortem condiſcere. Superuacuum forſitan putas id diſcere, quo ſemel vtendum eſt? hoc eſt ipſum, quare meditari debeamus. ſemper diſcendum eſt, quod an ſciamus, experiri non poſſumus. Meditare mortem. Qui hoc dicit, meditari libertatem iubet. qui mori didicit, ſeruire dedidicit: ſupra omnem potentiam eſt, certè extra omnem. Quid ad illum carcer, & cuſtodia, & clauſtra? liberum oſtium habet. Vna eſt catena quę nos alligatos tenet, amor vitæ: qui vt non eſt abijciendus, ita minuendus eſt: vt ſi quando res exiget, nihil nos detineat, nec impediat, quo minùs parati ſimus, quod quandoque faciendum eſt, ſtatim facere.

EPIST. XXVII. Tu me, inquis, mones. iam enim te ipſe monuiſti, iam correxiſti? ideò aliorum emendationi vacas? Non ſum tam improbus, vt curationes æger obeam: ſed tamquam in eodem valetudinario iaceam, de communi malo tecum colloquor, remedia communico. Sic itaque me audi, tamquam mecum loquar. in ſecretum te meum admitto; & te adhibito, mecum exigo. Clamo mi-

mihi ipſe, Numera annos tuos: & pudebit eadem velle, quæ volueras puer, eadem parare. Hoc denique tibi citra diem mortis præſta: moriantur ante te vitia. Dimitte iſtas voluptates turbidas, magno luendas. non venturæ tantùm, ſed præteritæ nocent. Quemadmodum ſcelera etiam ſi non ſint deprehenſa cùm fierent, ſolicitudo non cum ipſis abit: ita improbarum voluptatum, etiam poſt ipſas, pœnitentia eſt. Non ſunt ſolidæ, non ſunt fideles. etiam ſi non nocent, fugiunt. Aliquod potiùs bonum manſurum circumſpice. nullum autem eſt, niſi quod animus ex ſe ſibi inuenit. Sola virtus præſtat gaudium perpetuum, ſecurum: etiam ſi quid obſtat, nubium modo interuenit, quæ infra feruntur, nec vnquam diem vincunt. Quando ad hoc gaudium peruenire continget? non quidem ceſſatur adhuc, ſed non feſtinatur. Multum reſtat operis, in quod ipſe neceſſe eſt vigiliam, ipſe laborem tuum impendas, ſi effici cupis. Delegationem res iſta non recipit. Aliud litterarum genus adiutorium admittit. Caluiſius Sabinus memoria noſtra fuit diues: & patrimonium habebat libertini, & ingenium. Numquam vidi hominem beatum indecentiùs. Huic memoria tam mala erat, vt illi modò nomen Vlyxis excideret, modò Achillis, modò Priami: quos tam benè nouerat, quàm pædagogos noſtros nouimus. Nemo vetulus nomenclator, qui nomi-

nomina non reddit, ſed imponit, tam perperam tribus, quàm ille Troianos & Achiuos perſalutabat. Nihilominus eruditus volebat videri. Hanc itaque compendiariam excogitauit. magna ſumma emit ſeruos, vnum qui Homerum teneret, alterum qui Heſiodum: nouem præterea Lyricis ſingulos aſſignauit. Magno emiſſe illum non eſt quod mireris. non inuenerat: faciendos locauit. Poſtquam hæc familia illi comparata eſt, cœpit conuiuas ſuos inquietare. Habebat ad pedes hos, à quibus ſubinde cùm peteret verſus, quos referret, ſæpè in medio verſu excidebat. Suaſit illi Satellius Quadratus, ſtultorum diuitum arroſor, & quod ſequitur, arriſor, & quod duobus his adiunctum eſt, deriſor, vt Grammaticos haberet analectas. Cùm dixiſſet Sabinus, centenis millibus ſibi conſtare ſingulos ſeruos: Minoris, inquit, totidem ſcrinia emiſſes. Ille tamen in ea opinione erat, vt putaret ſe ſcire, quod quiſquam in domo ſua ſciret. Idem Satellius illum hortari cœpit, vt luctaretur, hominem ægrum, pallidum, gracilem. Cùm Sabinus reſpondiſſet, Et quomodo poſſum? vix viuo. Noli, obſecro te, inquit, iſtud dicere. non vides quàm multos ſeruos valentiſſimos habeas? Bona mens nec commendatur, nec emitur: & puto, ſi venalis eſſet, non haberet emptorem. at mala quotidie emitur. Sed accipe iam quod debeo, & vale. Diuitiæ ſunt, ad legẽ

naturæ

naturæ compoſita paupertas. Hoc ſæpè dicit Epicurus, aliter atque aliter. Sed numquam nimis dicitur, quod numquam ſatis diſcitur. Quibuſdam remedia monſtranda, quibuſdam inculcanda ſunt.

EPIST. XXVIII. Hoc tibi ſoli putas accidiſſe, & admiraris quaſi rem nouam: quòd peregrinatione tam longa, & tot locorum varietatibus, non diſcuſſiſti triſtitiam grauitatemque mentis. Animum debes mutare, non cælum. Licèt vaſtum traieceris màre, licèt (vt ait Virgilius noſter) terræque vrbeſque recedant: ſequentur te, quocumque perueneris, vitia. Hoc idem cuidam querenti Socrates ait: Quid miraris, nihil tibi peregrinationes prodeſſe, cùm te circumferas? Premit te eadem cauſſa quæ expulit. Quid terrarũ iuuare nouitas poteſt? quid cognitio vrbium, aut locorum? in irritum cedit iſta iactatio. Quæris quare te fuga iſta non adiuuet? tecum fugis. Onus animi deponendum eſt: non antè tibi vllus placebit locus. Talem nunc eſſe habitum tuum cogita, qualem Virgilius noſter vatis inducit, iam concitatæ & inſtigatæ, multumque habentis in ſe ſpiritus non ſui:

Bacchatur vates, magnum ſi pectore poſſit
Excuſſiſſe Deum.

Vadis huc & illuc, vt excutias inſidens pondus, quod ipſa iactatione incommodius

dius fit. ſicut in naui onera immota minùs vrgent: inæqualiter conuoluta, citiùs eam partem in quam incubuere demergunt. Quidquid facis, contra te facis, & motu ipſo noces tibi. ægrum enim concutis. At cùm iſtud exemeris malum, omnis mutatio loci iucunda fiet. In vltimas expellaris terras licebit, in quolibet barbariæ angulo colloceris: hoſpitalis tibi illa qualiſcumque ſedes erit. Magis quis veneris, quàm quò, intereſt: & ideò nulli loco addicere debemus animum. Cum hac perſuaſione viuendum eſt: Non ſum vni angulo natus: patria mea totus hic eſt mundus. Quod ſi liqueret tibi, non admirareris, nil adiuuari te regionum varietatibus, in quas ſubinde priorum tædio migras. Prima enim quæque placuiſſet, ſi omnem tuam crederes. Non peregrinaris, ſed erras & ageris, ac locum ex loco mutas: cùm illud quòd quęris, Bene viuere, omni loco poſitum ſit. Num quid tam turbidum fieri poteſt, quàm forum; ibi quoq; licet quietè viuere, ſi neceſſe ſit. Sed ſi liceat diſponere ſe, conſpectum quoq; & viciniam fori procul fugiam. nam vt loca grauia, etiam firmiſſimam valetudinem tentant: ita bonæ quoque menti, necdum adhuc perfectæ, & conualeſcenti, ſunt aliqua parùm ſalubria. Diſſentio ab his qui in fluctus medios eunt, & tumultuoſam probantes vitam, quotidie cum difficultatibus rerum, magno animo colluctantur. Sapiens feret

iſta

iſta, non eliget: & malet in pace eſſe, quàm in pugna. Non enim multum prodeſt vitia ſua proieciſſe, ſi cum alienis rixandum eſt. Triginta, inquis, tyranni Socratem circumſteterunt, nec potuerunt animum eius infringere. Quid intereſt, quot domini ſint? ſeruitus vna eſt. Hanc qui contempſit, in quantalibet turba dominantium liber eſt. Tempus eſt deſinere, ſed ſi priùs portorium ſoluero. Initium eſt ſalutis, notitia peccati. Egregiè mihi hoc dixiſſe videtur Epicurus. Nam qui peccare ſe neſcit, corrigi non vult. deprehendas te oportet, antequam emendes. Quidam vitiis gloriantur. Tu exiſtimas aliquid de remedio cogitare, qui mala ſua virtutum loco numerant? Ideò quantum potes, teipſe coargue. inquire in te: accuſatoris primùm partibus fungere, deinde iudicis, nouiſſimè deprecatoris. aliquando te offende.

EPIST. XXIX. De Marcellino noſtro quæris, & vis ſcire quid agat. Raró ad nos venit, nulla alia ex cauſſa, quàm quia audire verum timet: à quo periculo iam abeſt. nulli enim niſi audituro dicendum eſt. Ideò de Diogene, nec minùs de aliis Cynicis, qui libertate promiſcua vſi ſunt, & obuios quoſque monuerunt, dubitari ſolet, an hoc facere debuerint. Quid enim ſi quis ſurdos obiurget, aut natura morboue mutos? Quare, inquis, verbis parcam? gratuita ſunt. Non poſſum ſcire an ei profuturus ſim, quem admoneo: illud

 ſcio,

ſcio, alicui me profuturum, ſi multos admonuero. Spargenda eſt manus: non poteſt fieri, vt non aliquando ſuccedat, multa tentanti. Hoc, mi Lucili, non exiſtimo faciendum magno viro. diluitur eius auctoritas, nec habet apud eos ſatis ponderis, quos poſſet minùs obſolefacta corrigere. Sagittarius non aliquando ferire debet, ſed aliquando deerrare. Non eſt ars, quæ ad effectum caſu venit. Sapientia ars eſt. certum petat: eligat profecturos: ab his quos deſperauit, recedat: non tamen citò relinquat, ſed in ipſa deſperatione extrema remedia tentet. Marcellinum noſtrum ego nondum deſpero. etiamnum ſeruari poteſt: ſed ſi citò illi manus porrigitur. Eſt quidem periculum, ne porrigentem trahat. magna in illo ingenij vis eſt, ſed iam tendentis in prauum. Nihilominus adibo hoc periculum, & audebo illi mala ſua oſtendere. Faciet quod ſolet, aduocabit illas facetias, quæ riſum euocare lugentibus poſſunt: & in ſe primùm, deinde in nos iocabitur: omnia quæ dicturus ſum, occupabit. Scrutabitur ſcholas noſtras, & obijciet philoſophis congiaria, amicas, gulam: oſtendet mihi alium in adulterio, alium in popina, alium in aula: oſtendet mihi lepidum philoſophum Ariſtonem, qui in geſtatione diſſerebat. hoc enim ad edendas operas tempus acceperat. De cuius ſecta cùm quæreretur, Scaurus ait: Vtique Peripateticus non eſt. De eodem

cùm

cùm conſuleretur Iulius Græcinus, vir egregius, quid ſentiret: Non poſſum, inquit, tibi dicere. neſcio enim quid de gradu faciat. tamquam de eſſedario interrogaretur. Hos mihi circulatores, qui philoſophiam honeſtiùs neglexiſſent, quàm vendunt, in faciem ingeret. Conſtitui tamen contumelias perpeti. moueat ille mihi riſum: ego fortaſſe illi lacrimas mouebo: aut, ſi ridere perſeuerabit, gaudebo, tamquam in malis, quòd illi genus inſaniæ hilare contigerit. Sed non eſt illa hilaritas longa. obſerua. videbis eoſdem intra exiguum tempus acerrimè ridere, & acerrimè rabere. Propoſitum eſt aggredi illum, & oſtendere quanto pluris fuerit, cùm multis minoris videretur. Vitia eius etiam ſi non excidero, inhibebo. non deſinent, ſed intermittent: fortaſſe autem & deſinent, ſi intermittendi conſuetudinem fecerint. Non eſt hoc ipſum faſtidiendum. quoniam quidem grauiter affectis, ſanitatis loco eſt bona remiſſio. Dum me illi paro, tu interim qui potes, qui intelligis vnde quò euaſeris, & ex eo ſuſpicaris, quouſq; ſis euaſurus, compone mores tuos, attolle animum, aduerſus formidata conſiſte, numerare eos noli, qui tibi metum faciunt. Nonne videatur ſtultus, ſi quis multitudinem timeat eo loco, per quem tranſitus ſingulis eſt? æquè ad tuam mortem multis aditus non eſt, licet illam multi minentur. Sic iſtud natura diſpoſuit.

ſpiritum

ſpiritum tibi tam vnus eripiet, quàm vnus dedit. Si pudorem haberes, vltimam mihi penſionem remiſiſſes. Sed ne ego quidem me ſordidè geram in fœnore æris alieni,& tibi quod debeo impingam. Numquam volui populo placere. nam quæ ego ſcio, non probat populus; quæ probat populus, ego neſcio. Quis hoc? inquis: tamquam neſcias cui imperem. Epicurus. Sed idem hoc omnes tibi ex omni domo conclamabunt, Peripatetici, Academici, Stoici,Cynici. Quis enim placere poteſt populo,cui placet virtus?malis artibus popularibus fauor quæritur: ſimilem te illis facias oportet. non probabunt, niſi agnouerint. Multo autem ad rem magis pertinet,qualis tibi videaris, quàm qualis aliis. Conciliari niſi turpi ratione amor turpium non poteſt. Quid ergo illa laudata,& omnibus præferenda artibus rebuſque philoſophia præſtabit? ſcilicet vt malis tibi placere, quàm populo: vt æſtimes iudicia, non numeres:vt ſine metu deorum hominumque viuas: vt aut vincas mala, aut finias. Ceterum ſi te videro celebrem ſecundis vocibus vulgi, ſi intrante te clamor, plauſus, & pantomimica ornamenta obſtrepuerint, ſi tota ciuitate feminæ te puerique laudauerint: quid ni ego tui miſerear, cùm ſciam quæ via ad iſtum fauorem ferat?

EPIST. XXX. Baſſum Aufidium, virum optimum, vidi quaſſum, ætati oblu-

obluctantem. Sed iam plus illum degrauat, quàm quod poſſit attolli. Magno ſenectus & vniuerſo pondere incubuit. Scis illum ſemper infirmi corporis & exhauſti fuiſſe: diu illud continuit, & vt veriùs dicam, concinnauit. ſubitò defecit. Quemadmodùm in naue quæ ſentinam trahit, vni rimæ aut alteri obſiſtitur; vbi plurimis locis laxari cœpit & cedere, ſuccurri non poteſt nauigio dehiſcenti: ita in ſenili corpore aliquatenus imbecillitas ſuſtineri & fulciri poteſt. vbi tamquam in putri ædificio omnis iunctura diducitur, & dum alia excipitur, alia diſcinditur: circumſpiciendum eſt, quomodo exeas. Baſſus tamen noſter alacer animo eſt: hoc philoſophia præſtat. in quocumque corporis habitu fortem, in conſpectu mortis hilarem lætumque, nec deficientem, quamuis deficiat. Magnus gubernator & ſciſſo nauigat velo, & ſi exarmauit, tamen reliquias nauigij aptat ad curſum. Hoc facit Baſſus noſter: & eo animo vultuque finem ſuum ſpectat, quo alienum ſpectare, nimis ſecuri eſſe putares. Magna res eſt hæc, Lucili, & diu diſcenda, cùm aduentat hora illa ineuitabilis, æquo animo abire. Alia genera mortis, ſpei mixta ſunt. Deſinit morbus, incendium extinguitur, ruina quos videbatur oppreſſura depoſuit; mare quos hauſerat, eadem vi qua ſorbebat, eiecit incolumes; gladium miles ab ipſa perituri ceruice reuocauit: nihil habet

bet quod ſperet, quem ſenectus ducit ad mortem. huic vni intercedi non poteſt. Nullo genere homines molliùs moriuntur, ſed nec diutiùs. Baſſus noſter videtur mihi proſequi ſe, & componere, & viuere tamquam ſuperſtes ſibi, & ſapienter ferre diſcidium ſui. Nam de morte multa loquitur, & id agit ſedulò, vt nobis perſuadeat, ſi quid incommodi aut metus in hoc negotio eſt, morientis vitium eſſe, non mortis: nec magis in ipſa quidquam eſſe moleſtiæ, quàm poſt ipſam. Tam demens autem eſt qui timet quod non eſt paſſurus, quàm qui timet quod non eſt ſenſurus. An quiſquam hoc futurum credit, vt per quam nihil ſentitur, ea ſentiatur? Ergo, inquit, mors adeò extra omne malum eſt, vt ſit extra omnem malorum metum. Hæc ego ſcio & ſæpè dicta, & ſæpè dicenda. ſed neque cùm legerem, æquè mihi profuerunt: neque cùm audirem, his dicentibus, qui negabant timenda à quorum metu aberant. Hic verò plurimum auctoritatis habuit, cùm loqueretur de morte vicina. Dicam enim quid ſentiam. Puto etiam fortiorem eum eſſe, qui in ipſa morte eſt, quàm qui circa mortem eſt. Mors enim admota, etiam imperitis animum dedit, non vitandi ineuitabilia. Sic gladiator tota pugna timidiſſimus iugulum aduerſario præſtat, & errantem gladium ſibi attemperat. At illa quæ in propinquo eſt, vtique ventura,

deſiderat lentam animi firmitatem: quæ eſt rarior, nec poteſt niſi à ſapiente prçſtari. Libentiſſimè itaque illum audiebam, quaſi ferentem de morte ſententiam, & qualis eſſet eius natura, velut propiùs inſpectæ, indicantem. Plus, vt puto, fidei haberet apud te, plus ponderis, ſi quis reuixiſſet, & in morte nihil mali eſſe narraret expertus. Acceſſus mortis quam perturbationem afferat, optimè hi tibi dicent, qui ſecundum illam ſteterunt, qui venientem & viderunt, & receperunt. Inter hos Baſſum licet numeres, qui nos decipi noluit. is ait, tam ſtultum eſſe qui mortem timeat, quàm qui ſenectutem. Nam quemadmodum ſenectus adoleſcentiam ſequitur, ita mors ſenectutem. Viuere noluit, qui mori non vult. Vita enim cum exceptione mortis data eſt: ad hanc itur. quam ideò timere dementis eſt; quia certa exſpectantur, dubia metuuntur. Mors neceſſitatem habet, çquam & inuictam. Quis queri poteſt, in ea conditione ſe eſſe, in qua nemo non eſt? prima enim pars æquitatis, eſt æqualitas. Sed nunc ſuperuacuum eſt, naturæ cauſſam agere: quæ non aliam voluit legem noſtram eſſe, quàm ſuam. quidquid compoſuit, reſoluit: & quidquid reſoluit, componit iterum. Iam verò ſi cui contigit, vt illum ſenectus leniter emitteret, non repentè auulſum vitæ, ſed minutatim ſubductum, ne ille gratias agere dijs

omni-

omnibus debet, quòd ſatiatus ad requiem homini neceſſariam, laſſo gratam, perductus eſt. Vides quoſdam optantes mortem, & quidem magis quàm rogari ſolet vita. Neſcio vtros exiſtimem maiorem nobis animum dare: qui depoſcunt mortem, an qui hilares eam quietique opperiuntur. quoniam illud ex rabie interdum, ac repentina indignatione fit; hæc ex iudicio certo tranquillitas eſt. Venit aliquis ad mortem iratus morti: venientem nemo hilaris excipit, niſi qui ſe ad illam diu compoſuerat. Fateor ergo, ad hominem mihi carum, ex pluribus me cauſſis frequentiùs veniſſe, vt ſcirem an illum toties eumdem inuenirem: numquid cum corporis viribus minueretur animi vigor. qui ſic creſcebat illi, quomodo manifeſtior notari ſolet agitatorum lætitia, cùm ſeptimo ſpatio palmę appropinquant. Dicebat quidem ille Epicuri præceptis obſequens, primùm ſperare ſe, nullum dolorem eſſe in illo extremo anhelitu: ſi tamen eſſet, habere aliquantulum in ipſa breuitate ſolatij. Nullum enim dolorem longum eſſe, qui magnus eſt. Ceterùm ſuccurſurum ſibi etiam in ipſa diſtractione animæ corporiſque, ſi cum cruciatu id fieret, poſt illum dolorem ſe dolere non poſſe. Non dubitare autem ſe, quin ſenilis anima in primis labris eſſet, nec magna vi diſtraheretur à corpore. Ignis qui valentem materiam occupauit, aqua, & in-

terdum ruina exſtinguendus eſt: ille qui alimentis deficitur, ſua ſponte ſubſidit. Libenter hæc, mi Lucili, audio non tamquam noua, ſed tamquam in rem præſentem perductus. Quid ergo? nō multos ſpectaui abrumpentes vitam? ego verò vidi: ſed plus momenti apud me habent, qui ad mortē veniunt ſine odio vitæ; & admittunt illam, non attrahunt. Illud quidem aiebat, tormentum noſtra nos ſentire opera, quod tunc trepidamus, cùm propè à nobis eſſe credimus mortem. A quo enim non eſt, parata omnibus locis, omnibuſque momentis? Sed conſideremus, inquit, tunc cùm aliqua cauſſa moriendi videtur accedere, quanto aliæ propiores ſint quæ non timentur. Hoſtis alicui mortem minabatur: hanc cruditas occupauit. Si diſtinguere voluerimus cauſſas metus noſtri, inueniemus alias eſſe, alias videri. Non mortem timemus, ſed cogitationem mortis: ab ipſa enim ſemper tantumdem abſumus. Ita ſi timenda mors eſt, ſemper timenda eſt. quod enim tempus morti exemptum eſt? Sed vereri debeo, ne tam longas epiſtolas, peiùs quàm mortem, oderis: itaque finem facio. Tu tamen mortē vt numquā timeas, ſemper cogita.

EPIST. XXXI. Agnoſco Lucilium meum, incipit quem promiſerat exhibere. ſequere illum impetum animi, quo ad optima quæque, calcatis popularibus bonis, ibas. Non deſidero maiorem meliorem-

remque te fieri; quàm moliebaris. Fundamenta tua multum loci occupauerunt. tantum effice, quantum conatus es: & illa quæ tecum in animo tuliſti, tracta. Ad ſummam, ſapiens eris, ſi clauſeris aures, quibus ceram parum eſt obdere: firmiori ſpiſſamento opus eſt, quàm vſum in ſocijs Vlixem ferunt. Illa vox quæ timebatur, erat blanda, non tamen publica: at hæc quæ timenda eſt, non ex vno ſcopulo, ſed ex omni terrarum parte circumſonat. Præteruehere itaque non vnum locum inſidioſa voluptate ſuſpectum, ſed omnes vrbes: ſurdum te amantiſſimis tui præſta. Bono animo malè precantur. & ſi vis eſſe felix, deos ora, ne quid tibi ex his quæ optantur eueniat. Non ſunt iſta bona, quę in te iſti volunt congeri: vnum bonum eſt, quod beatæ vitę cauſſa & firmamentũ ẽſt, ſibi fidere. Hoc autem contingere non poteſt, niſi contemptus eſt labor, & in eorum numero habitus, quę neque bona ſunt, neque mala. Fieri enim non poteſt; vt vna res modò mala ſit, modò bona: modò leuis & perferenda, modò expaueſcenda: Labor bonum non eſt. quid ergo eſt bonum? laboris contemptio. Itaque in vanum operoſos culpauerim: rurſus ad honeſta nitentes, quanto magis incubuerint, minuſque ſibi vinci ac ſtrigare permiſerint, admirabor & clamabo, Tanto melior ſurge & reſpira: & cliuum iſtum vno, ſi potes, ſpiritu exſupera. Generoſos

animos labor nutrit. Non eſt ergo quòd ex illo veteri voto parentum tuorum eligas, quid contingere tibi velis, quid optes: & in totum, iam per maxima acto viro turpe eſt, etiamnum deos fatigare. Quid votis opus eſt? fac te ipſe felicem. facies autem, ſi intellexeris bona eſſe, quibus admixta eſt virtus: turpia, quibus malitia coniuncta eſt. Quemadmodum ſine mixtura lucis nihil ſplendidum eſt: nihil atrum, niſi quod tenebras habet, aut aliquid in ſe traxit obſcuri: quemadmodum ſine adiutorio ignis, nihil calidum eſt, nihil ſine aere frigidum: ita honeſta & turpia virtutis & malitiæ ſocietas efficit. Quid ergo eſt bonum? rerum ſcientia. Quid malum eſt? rerum imperitia. Ille prudens atque artifex, pro tempore, quæque repellet aut eliget. Sed nec quæ repellit timet, nec miratur quæ eligit: ſi modò magnus illi & inuictus animus eſt. Submitti te ac deprimi veto. laborem ſi non recuſes, parum eſt; poſce. Quis ergo, inquis, labor friuolus & ſuperuacuus eſt? in quem humiles cauſſæ vocauerint. non eſt malus, non magis quàm ille qui pulchris rebus impenditur: quoniam animi eſt ipſa tolerãtia, quæ ſe ad dura & aſpera hortatur, & dicit: Quid ceſſas? non eſt viri, timere ſudorem. Huc & illud accedat, vt perfecta virtus ſit, æqualitas ac tenor vitæ per omnia conſonans ſibi: quod non poteſt eſſe, niſi rerum ſcientia contingat, &

ars,

ars, per quam diuina & humana noſcantur. Hoc eſt ſummum bonum: quod ſi occupas, incipis deorum eſſe ſocius, non ſupplex. Quomodo, inquis, iſtò peruenitur? nõ per Peninum Graiùmve montem, nec per deſerta Candauiæ: nec Syrtes tibi, nec Scylla aut Charybdis, adeundæ ſunt; quę tamẽ omnia tranſiſti procuratiunculę pretio. Tutum iter eſt, iucundum eſt, ad quod natura te inſtruxit. Dedit tibi illa, quæ ſi non deſerueris, par Deo ſurges. Parem autem Deo pecunia non faciet: Deus nihil habet. Prætexta non faciet: Deus nudus eſt. Fama non faciet, nec oſtentatio tui, & in populos nominis dimiſſa notitia: nemo nouit Deum. multi de illo malè exiſtimant, & impunè. Non turba ſeruorum, lecticam tuam per itinera vrbana ac peregrina portantium: Deus ille maximus potentiſſimuſque ipſe vehit omnia. Ne forma quidem & vires beatum te facere poſſunt: nihil horum non patitur vetuſtatem. Quærendum eſt ergo quod non fiat in dies deterius, cui non poſſit obſtari. Quid hoc eſt? animus: ſed hic rectus, bonus, magnus. Quid aliud voces hunc, quàm Deum in humano corpore hoſpitantem? Hic animus tam in equitem Romanum, quàm in libertinum, quàm in ſeruum, poteſt cadere. Quid eſt eques Romanus, aut libertinus, aut ſeruus? Nomina ex ambitione, aut ex iniuria nata. Subſilire in cœlum ex angulo

licet: exſurge modò, & te quoque dignum finge Deo. Finges autem non auro, non argento: non poteſt ex hac materia imago Deo exprimi ſimilis. Cogita illos, cùm propitij eſſent, fictiles fuiſſe.

EPIST. XXXII. Inquiro in te, & ab omnibus ſciſcitor, qui ex iſta regione veniunt, quid agas, vbi & cum quibus moreris. Verba dare non potes, tecum ſum. Sic viue, tamquam quid facias auditurus ſim: imò tamquam viſurus. Quæris, quid me maximè ex his quæ de te audio, delectet? quòd nihil audio: quòd plerique, ex his quos interrogo, neſciunt quid agas. Hoc eſt ſalutare, non conuerſari diſſimilibus, & diuerſa cupientibus. Habeo quidem fiduciam non poſſe te torqueri, manſurumque in propoſito, etiam ſi ſolicitantium turba circumeat. Quid ergo eſt? non timeo ne immutent te, timeo ne impediant. Multum autem nocet & qui moratur, vtique in tanta breuitate vitæ: quam breuiorem inconſtãtia facimus, aliud eius ſubinde atque aliud facientes initium. Diducimus illam in particulas ac lancinamus. Propera ergo Lucili cariſſime, & cogita, quantum celeritati additurus fueris, ſi à tergo hoſtis inſtaret, ſi equitem aduentare ſuſpicareris, ac fugientium premere veſtigia. Fit hoc. premeris: accelera, & euade. perduc te in tutum, & ſubinde conſidera, quàm pulchra res ſit conſummare vitam ante mortem, deinde ex-

ſpecta-

ſpectare ſecurum reliquam temporis ſui partem: in poſſeſſione beatæ vitæ poſitum: quæ beatior non fit, ſi longior. O quando videbis illud tempus, quo ſcies tempus ad te non pertinere, quo tranquillus placiduſque eris, & craſtini negligens, & in ſumma tui ſatietate! Vis ſcire, quid ſit quod faciat homines auidos futuri? Nemo ſibi contigit. Optauerunt vtique tibi alia parentes tui: ſed ego tibi contrà, omnium eorum contemptum opto, quorum illi copiam. Vota illorum multos compilant, vt te locupletent. quidquid ad te transferunt, alicui detrahendum eſt. Opto tibi tui facultatem, vt vagis cogitationibus agitata mens, tandem reſiſtat, & certa ſit: vt placeat ſibi, & intellectis veris bonis, quæ ſimul intellecta ſunt, poſſidentur, ætatis adiectione non egeat. Ille demùm neceſſitates ſupergreſſus eſt, & exauctoratus ac liber, qui viuit vita peracta.

EPIST. XXXIII. Deſideras his quoque epiſtolis, ſicut prioribus, adſcribi aliquas voces noſtrorum procerum. Non fuerunt circa floſculos occupati: totus contextus illorum virilis eſt. inæqualitatem ſcias eſſe, vbi quæ eminent, notabilia ſunt. Non eſt admirationi vna arbor, vbi in eamdem altitudinem tota ſilua ſurrexit. Eiuſmodi vocibus referta ſunt carmina, refertæ hiſtoriæ. Itaque nolo Epicuri illas eſſe exiſtimes: publicæ ſunt, & maximè noſtræ. Sed in illo magis annotantur,

quia raræ interueniunt, quia inſperatæ, quia mirum eſt aliquid fortiter dici ab homine mollitiam profeſſo. Ita enim plerique iudicant. apud me verò Epicurus eſt & fortis, licet manuleatus ſit. Fortitudo, & induſtria, & ad bellum prompta mens, tam in Perſas quàm in altè cinctos cadit. Non eſt ergo quòd exigas excerpta, & repetita: continuum eſt apud noſtros quidquid apud alios excerpitur. Non habemus itaque iſta odorifera, nec emptorem decipimus, nihil inuenturum cùm intrauerit, præter illa quę in fronte ſuſpenſa ſunt. Ipſis permittimus, vnde velint ſumere exemplar. Puta nos velle ſingulares ſententias ex turba ſeparare: cui illas adſignabimus? Zenoni, an Cleanthi, an Chryſippo, an Panætio, an Poſidonio? Non ſumus ſub rege: ſibi quiſque ſe vindicat. apud iſtos quidquid dicit Hermachus, quidquid Metrodorus ad vnũ refertur. Omnia quæ quiſquam in illo contubernio locutus eſt, vnius ductu & auſpicijs dicta ſunt. Non poſſumus, inquam, licèt tentemus, ex tanta rerum æqualium copia, aliquid educere.

Pauperis eſt numerare pecus.

Quocumque miſeris oculum, id tibi occurrit quod eminere poſſet, niſi inter paria legeretur. Quare depone iſtam ſpem, poſſe te ſummatim deguſtare ingenia maximorum virorum: tota tibi inſpicienda ſunt, tota tractanda. Res geritur, & per lineamenta ſui ingenij opus nectitur, ex

quo

quo nihil ſubduci ſine ruina poteſt. Nec recuſo, quò minùs ſingula membra, dummodo in ipſo homine, conſideres. Non eſt formoſa, cuius crus laudatur aut brachium, ſed illa cuius vniuerſa facies admirationem ſingulis partibus abſtulit. Si tamen exegeris, non tam mendicè tecum agam, ſed plena manu fiet. Ingens eorum turba eſt paſſim iacentium: ſumenda erunt, non colligenda. Non enim excidunt, ſed fluunt perpetua, & inter ſe connexa ſunt. Nec dubito, quin multum conferant rudibus adhuc, & extrinſecus auſcultantibus. Faciliùs enim ſingula inſidunt circumſcripta, & carminis modo incluſa. Ideò pueris & ſententias ediſcendas damus, & has quas Græci chrias vocant: quia complecti eas puerilis animus poteſt: quia plus adhuc non capit certi profectus. Viro captare floſculos turpe eſt, & fulcire ſe notiſſimis & pauciſſimis vocibus, & memoria ſtare. Sibi iam innitatur: dicat iſta, non teneat. Turpe eſt enim ſeni aut proſpicienti ſenectutem, ex commentario ſapere. Hoc Zeno dixit. tu quid? Hoc Cleanthes. tu quid? quouſque ſub alio moueris? & impera, & dic, quod memoriæ tradatur: aliquid & de tuo profer. Omnes itaque iſtos numquam auctores, ſemper interpretes, ſub aliena vmbra latentes, nihil puto habere generoſi, numquam auſos aliquando facere, quod diu didicerant. Memoriam in alienis exer-

cuerunt. Aliud eſt, meminiſſe: aliud, ſcire. Meminiſſe, eſt rem commiſſam memoriæ cuſtodire: at contrà ſcire, eſt & ſua facere quæque, nec ab exemplari pendere, & toties ad magiſtrum reſpicere. Hoc dicit Zeno, hoc Cleanthes. Aliquid interſit inter te,& librum. quouſque diſces? iam & præcipe. Quid eſt, quare audiam,quod legere poſſum? Multum, inquit, viua vox facit. non quidem hæc, quę alienis verbis commodatur, & actuarij vice fungitur. Adijce nunc, quòd iſti qui nunquam tutelæ ſuæ fiunt,primùm in ea re ſequuntur priores, in qua nemo non à priore deſciuit: deinde in ea re ſequuntur, quæ adhuc quæritur. numquam autem inuenietur, ſi contenti fuerimus inuentis. Prætereà qui alium ſequitur, nihil inuenit, imò nec quærit. Quid ergo? non ibo per priorum veſtigia? ego verò vtar via veteri: ſed ſi propiorem planioremq; inuenero, hanc muniam. Qui ante nos iſta mouerunt, non domini noſtri, ſed duces ſunt. Patet omnibus veritas, nondum eſt occupata: multum ex illa etiam futuris relictum eſt.

EPIST. XXXIV. Creſco & exulto, & diſcuſſa ſenectute recaleſco, quoties ex his quæ agis & ſcribis, intelligo quantum te ipſe (nam turbam olim reliqueras) ſupergrederis. Si agricolam arbor ad fructum perducta delectat, ſi paſtor ex fœtu gregis ſui capit voluptatem, ſi alumnum

ſuum

ſuum nemo aliter intuetur quàm vt adoleſcentiam illius ſuam iudicet: quid euenire credis his, qui ingenia educauerunt, & quæ tenera formauerunt, adulta ſubitò vident? Aſſero te mihi. meum opus es. Ego cùm vidiſſem indolem tuam, inieci manum, exhortatus ſum, addidi ſtimulos, nec lentè ire paſſus ſum, ſed ſubinde incitaui: & nunc idem facio. Sed iam currentem hortor, & inuicem hortantem. Quid, aliud, inquis, adhuc volo? in hoc plurimum eſt. Non ſic quomodo principia totius operis dimidium occupare dicuntur, ita res animo conſtat: pars magna bonitatis eſt, velle fieri bonum. Scis quem dicam bonum? perfectum, abſolutum, quem malum facere nulla vis, nulla neceſſitas poſſit. Hunc in te proſpicio, ſi perſeueraueris & incubueris, & id egeris, vt omnia facta dictaque tua inter ſe congruant ac reſpondeant ſibi, & vna forma percuſſa ſint. Non eſt huiuſmodi animus in recto, cuius acta diſcordant.

EPIST. XXXV. Cùm te tam obnixè rogo vt ſtudeas, meum negotium ago. habere amicum volo: quod cõtingere mihi (niſi pergas excolere te vt cœpiſti) non poteſt. Nunc enim amas me, amicus non es. Quid ergo? hæc inter ſe diuerſa ſunt? imò diſſimilia. Qui amicus eſt, amat: qui amat, non vtique amicus eſt. Itaque amicitia ſemper prodeſt: amor etiam aliquando nocet. Si nihil aliud, ob hoc proficе,

fice, vt amare diſcas. Feſtina ergo, dum mihi proficis, ne iſtuc alteri didiceris. Ego quidem percipio iam fructum, cùm mihi fingo vno nos animo futuros, & quidquid ætati meæ vigoris abſceſſit, id ad me ex tua, quamquam non multum abeſt, rediturum: ſed tamen re quoque ipſa lætus eſſe volo. Venit ad nos ex his quos amamus, etiam abſentibus, gaudium: ſed id leue & euanidum. Conſpectus, & præſentia, & conuerſatio aliquid habet viuæ voluptatis: vtique ſi non tantùm quem velis, ſed qualem velis, videas. Affer itaque te mihi, ingens munus: & quò magis inſtes, cogita me ſenem eſſe, te mortalem. Propera ad me, ſed ad te prius. profice, & ante omnia hoc cura, vt conſtes tibi. Quoties experiri voles, an aliquid actum ſit, obſerua an eadem velis hodie, quæ heri. Mutatio voluntatis indicat animum natare alibi, atque alibi apparere, prout tulit ventus. Non vagatur, quod eſt fixum & fundatum. Iſtud ſapienti perfectè contingit, aliquatenus & proficienti prouectoque. Quid ergo intereſt? hic commouetur quidē, non tamen tranſit, ſed ſuo loco nutat: ille nec commouetur quidem.

EPIST. XXXVI. Amicum tuum hortare, vt iſtos magno animo cōtemnat, qui illum obiurgant, quòd vmbram & otium petierit, quòd dignitatem ſuam deſtituerit, & cùm plùs conſequi poſſet, prętulerit quietem omnibus. Quàm vtiliter nego-

negotiũ ſuum geſſerit, quotidie illis oſtẽdet. Hi quibus inuidetur, non deſinent tranſire. alij elidentur, alij cadent. Res eſt inquieta, felicitas: ipſa ſe exagitat, mouet cerebrum, non vno genere. Alios in aliud irritat: hos in potentiam, illos in luxuriam: hos inflat, illos mollit, & totos reſoluit. At benè aliquis illam fert: ſic, quomodo vinum. Itaque non eſt quòd tibi iſti perſuadeant, eum eſſe felicem, qui à multis obſidetur. ſic ad illum, quemadmodum ad lacum, concurritur: quem qui exhauriunt, & turbant. Nugatorium & inertem vocant. Scis quoſdam peruersè loqui, & ſignare contraria. Felicem vocabant. quid ergo? erat? Ne illud quidem curo, quod quibuſdam nimis horridi animi videtur & tætrici. Ariſton aiebat, malle ſe adoleſcentem triſtem, quàm hilarem & amabilem turbæ. Vinum enim fieri bonum, quod recens durum & aſperum viſum eſt: non pati ætatem quod in dolio placuit. Sine eum triſtem appellent, & inimicum proceſſibus ſuis. benè ſe dabit in vetuſtate ipſa triſtitia: perſeueret modò colere virtutem, perhibere liberalia ſtudia, non illa quibus perfundi ſatis eſt, ſed hæc quibus tingendus eſt animus. hoc eſt diſcendi tempus. Quid ergo? aliquod eſt, quo non ſit diſcendum? minimè. ſed quemadmodum omnibus annis ſtudere honeſtum eſt: ita non omnibus inſtitui. Turpis & ridicula res eſt, elementarius ſenex.

nex. Iuueni parandum, ſeni vtendum eſt. Facies ergo rem vtiliſſimam tibi, ſi illum quàm optimum feceris. Hæc aiunt beneficia eſſe expetenda tribuendaque, non dubiè primæ ſortis, quæ tam prodeſt dare quàm accipere. Denique nihil illi iam liberi eſt: ſpopondit. minùs autem turpe eſt creditori, quàm ſpei bonæ decoquere. Ad illud æs alienum ſoluendum, opus eſt negotianti nauigatione proſpera, agrum colenti vbertate eius quam colit terræ, & cæli fauore: ille quod debet, ſola poteſt voluntate perſoluere. In mores fortuna ius non habet. Hos diſponat: vt quàm tranquilliſſimus ille animus ad perfectum veniat: qui nec ablatum ſibi quidquam ſentit, nec adiectum, ſed in eodem habitu eſt, quocumque res cadunt. Cui ſiue aggeruntur vulgaria bona, ſupra res ſuas eminet: ſiue aliquid ex iſtis vel omnia caſus excuſſit, minor non fit. Si in Parthia natus eſſet, arcum infans ſtatim tenderet: ſi in Germania, protinus puer tenerum haſtile vibraret: ſi auorum noſtrorũ temporibus fuiſſet, equitare, & hoſtem cominus percutere didiciſſet. Hæc ſingulis diſciplina gentis ſuæ ſuadet, & imperat. Quid ergo huic meditandum eſt? quod aduerſus omnia tela, quod aduerſus omne hoſtium genus benè facit, mortem cõtemnere: quæ quin habeat in ſe aliquid terribile, vt & animos noſtros (quos in amorem ſui natura formauit) offendat,

nemo

nemo dubitat: nec eum neceſſe eſſet in id comparari & acui, in quod inſtinctu quodam voluntario iremus, ſicut feruntur omnes ad conſeruationem ſui. Nemo diſcit, vt, ſi neceſſe fuerit, æquo animo in roſa iaceat: ſed in hoc duratur, vt tormẽtis non ſubmittat fidem: vt, ſi neceſſe fuerit, ſtans etiam aliquando ſaucius, pro vallo peruigilet, & ne pilo quidem incumbat. quia ſolet obrepere interim ſomnus in aliquod adminiculum reclinatis. Mors nullum habet incommodum. Eſſe enim debet aliquid, cuius ſit incommodum. Quòd ſi tanta cupiditas longioris æui te tenet, cogita nihil eorum quæ ab oculis abeunt, & in rerum naturam, ex qua prodierunt, ac mox proceſſura ſunt, reconduntur, conſumi. Deſinunt iſta, non pereunt. Et mors, quam pertimeſcimus ac recuſamus, intermittit vitam, non eripit. veniet iterùm, qui nos in lucem reponat dies, quem multi recuſarent, niſi oblitos reduceret. Sed poſteà diligentiùs docebo, omnia quæ videntur perire, mutari. Æquo animo debet rediturus exire. Obſerua orbem rerum in ſe remeantium: videbis in hoc mundo nihil exſtingui, ſed vicibus deſcendere ac reſurgere. Æſtas abit, ſed alter annus illam adducit: hiems cecidit, referent illam ſui menſes: ſolem nox obruit, ſed ipſam ſtatim dies abiget. Stellarum iſte decurſus, quidquid præterierit, repetit: pars cœli leuatur aſſiduè, pars

mer-

mergitur. Denique finem faciam, ſi hoc vnum adiecero, nec infantes, nec pueros, nec mente lapſos, timere mortem: & eſſe turpiſſimum, ſi eam ſecuritatem nobis ratio non præſtat, ad quam ſtultitia perducit.

EPIST. XXXVII. Quod maximum vinculum eſt ad bonam mentem, promiſiſti virum bonum. Sacramento rogatus es. Deridebit, ſi quis tibi dixerit, mollem eſſe militiam & facilem, nolo te decipi. Eadem honeſtiſſimi huius, & illius turpiſſimi auctoramenti, verba ſunt, vri, vinciri, ferroque necari. Ab illis qui manus arenæ locant, & edunt ac bibunt, quæ per ſanguinem reddant, cauetur vt iſta vel inuiti patiantur: à te vt volens libenſque patiaris. Illis licet arma ſubmittere, miſericordiam populi tentare: tu neque ſubmittes, nec vitam rogabis. recto tibi inuictoque moriendum eſt. Quid porrò prodeſt, paucos dies aut annos lucrifacere? ſine miſſione naſcimur. Quomodo ergo, inquis, me expediam? effugere non potes neceſſitates: potes vincere. Fiat via: & hanc tibi viam dabit philoſophia. ad hanc te confer, ſi vis ſaluus eſſe, ſi ſecurus, ſi beatus: denique ſi vis eſſe, quod eſt maximum, liber. Hoc contingere aliter non poteſt. Humilis res eſt ſtultitia, abiecta, ſordida, ſeruilis, multis affectibus & ſæuiſſimis ſubiecta. Hos tam graues dominos, interdum alternis imperantes, interdum pariter, dimittit à te ſapientia, quæ ſola.

ſola liberras eſt. Vna ad hanc fert via, & quidem recta. non aberrabis: vade certo gradu. Si vis tibi omnia ſubiicere, te ſubiice rationi. multos reges, ſi ratio te rexerit. Ab illa diſces, quid & quemadmodum aggredi debeas: non incides rebus. Neminem mihi dabis, qui ſciat quomodo quod vult cœperit velle. non conſilio adductus vllo, ſed impetu impactus eſt. Non minùs ſæpè fortuna in nos incurrit, quàm nos in illam. Turpe eſt non ire, ſed ferri: & ſubito in medio turbine rerum ſtupentem quærere: Huc ego quemadmodum veni?

EPIST. XXXVIII. Meritò exigis, vt hoc inter nos epiſtolarum commercium frequentemus. Plurimùm proficit ſermo, qui minutatim irrepſerit animo. Diſputationes præparatæ, & effuſæ audiēte populo, plus habent ſtrepitus, minus familiaritatis. Philoſophia bonum conſilium eſt: conſilium nemo clamore dat. Aliquando vtendum eſt & illis, vt ita dicam, concionibus, vbi qui dubitat, impellendus eſt: vbi verò non hoc agendum eſt, vt velit diſcere, ſed vt diſcat, ad hæc ſubmiſſiora verba veniendum eſt. Faciliùs intrant, ſed & hærent. nec enim multis opus eſt, ſed efficacibus. Seminis modo ſpargenda ſunt: quod quamuis ſit exiguum, cùm occupauit idoneum locum, vires ſuas explicat, & ex minimo in maximos auctus diffunditur. Idem facit oratio. non latè

patet,

patet, ſi aſpicias: in opere creſcit. Pauca ſunt quæ dicuntur: ſed ſi illa animus benè exceperit, conualeſcunt & exſurgunt. Eadem eſt, inquam, præceptorum conditio, quæ ſeminum. multũ efficiunt,& ſi anguſta ſunt: tãtùm,vt dixi,idonea mens rapiat illa,& in ſe trahat. Multa inuicem & ipſa generabit, & plus reddet, quàm acceperit.

EPIST. XXXIX. Commentarios quos deſideras, diligẽter ornatos,& in anguſtum coactos,ego verò componam:ſed vide ne plus profectura ſit oratio ordinaria, quàm hæc quæ nunc vulgò Breuiarium dicitur, olim cùm Latinè loqueremur, Summarium vocabatur. Illa res diſcenti magis neceſſaria eſt: hæc ſcienti. Illa enim docet, hæc admonet. Sed vtriuſque rei tibi copiam faciam. Tu à me,non eſt quòd illum aut illum exigas. qui notorem dat, ignotus eſt. Scribam ego quod vis, ſed meo more. Interim multos habes, quorum ſcripta neſcio an ſatis ordinent. Sume in manus indicem philoſophorum: hæc ipſa res expergiſci te coget, ſi videris quam multi tibi laborauerint; concupiſces & ipſe ex illis vnus eſſe. Habet enim hoc optimum in ſe generoſus animus, quòd concitatur ad honeſta. Neminem excelſi ingenij virum humilia delectant & ſordida: magnarum rerum ſpecies ad ſe vocat & extollit. Quemadmodum flamma ſurgit in rectum, iacere ac deprimi non poteſt, nõ magis quàm quie-

ſcere:

ſcere : ita noſter animus in motu eſt, eò mobilior & actuoſior, quò vehementior fuerit. Sed felix qui ad meliora hunc impetum dedit! ponet ſe extra ius ditionemque fortunæ. ſecunda temperabit, aduerſa comminuet, & alijs admiranda deſpiciet. Magni animi eſt, magna contemnere, ac mediocria malle, quàm nimia. Illa enim vtilia vitaliaque ſunt: at hæc, eò quòd ſuperfluunt, nocent. Sic ſegetem nimia ſternit vbertas: ſic rami onere franguntur: ſic ad maturitatem non peruenit nimia fecunditas. Idem animis quoque euenit, quos immoderata felicitas rumpit: qua non tantùm in aliorum iniuriam, ſed etiam in ſuam vtuntur. Quis hoſtis in quemquam tam contumelioſus fuit, quàm in quoſdam voluptates ſuæ ſunt? quorum impotentiæ atque inſanæ libidini ob hoc vnum poſſis ignoſcere, quòd quæ fecere, patiuntur. Nec immeritò hic illos furor vexat. neceſſe eſt in immenſum exeat cupiditas, quæ naturalem modum tranſiliit. Illa enim habet ſuum finem: inania, & ex libidine orta, ſine termino ſunt. Neceſſaria metitur vtilitas. ſuperuacua quò redigis? Voluptatibus itaque ſe mergunt, quibus in conſuetudinem adductis carere non poſſunt: & ob hoc miſerrimi ſunt, quòd eò perueniunt, vt illis quæ ſuperuacua fuerāt, facta ſint neceſſaria. ſeruiunt itaque voluptatibus, non fruuntur: & mala ſua, quod malorum vltimum eſt, amant.

Tunc

Tunc autem conſummata eſt infelicitas, vbi turpia non ſolùm delectant, ſed etiam placent: & deſinit eſſe remedio locus, vbi quæ fuerant vitia, mores ſunt.

EPIST. XL. Quòd frequenter mihi ſcribis, gratias ago. nam quo vno modo potes, te mihi oſtendis. Numquam epiſtolam tuam accipio, vt non protinus vnà ſimus. Si imagines nobis amicorum abſentium iucundæ ſunt, quæ memoriam renouant, & deſiderium abſentiæ falſo atque inani ſolatio leuant: quanto iucundiores ſunt litteræ, quæ vera amici abſentis veſtigia, veras notas afferunt? Nam quod in conſpectu dulciſſimum eſt, id amici manus epiſtolæ impreſſa præſtat, agnoſcere. Audiſſe te ſcribis, Serapionem philoſophum, cùm iſtuc applicuiſſet, ſolere magno curſu verba conuoluere, quæ non effundit vnà, ſed premit & vrget. plura enim veniunt, quàm quibus vox vna ſufficiat. Hoc non probo in philoſopho, cuius pronuntiatio quoque, ſicut vita, debet eſſe compoſita; nihil autem ordinatum eſt, quod præcipitatur & properat. Itaque oratio illa apud Homerum concitata, & ſine intermiſſione in morem niuis ſuperueniens, oratori data eſt: at lenis & melle dulcior ſeni profluit. Sic itaque habe, iſtam vim dicendi rapidam atque abundantem, aptiorem eſſe circulanti, quàm agenti rem magnam ac ſeriam, docentiquè. æquè ſtillare illam nolo, quàm

quàm currere. nec extendat aures, nec obruat. Nam illa quoque inopia & exilitas, minùs intentum auditorem habet, tædio interruptę tarditatis: faciliùs tamen inſidit quod exſpectatur, quàm quod pręteruolat. Denique tradere homines diſcipulis præcepta dicuntur: non traditur, quod fugit. Adiice nunc, quòd quæ veritati operam dat oratio, incompoſita debet eſſe & ſimplex. Hæc popularis nihil habet veri. mouere vult turbam, & inconſultas aures impetu rapere: tractandam ſe non præbet, aufertur. Quomodo autem regere poteſt, quæ regi non poteſt? Quid quòd hæc oratio, quæ ſanandis mentibus adhibetur, deſcendere in nos debet? remedia non proſunt, niſi immorentur. Multum prætereà habet inanitatis, & vani. plus ſonat, quàm valet. Lenienda ſunt quæ me exterrent, compeſcenda quæ irritant, diſcutienda quæ fallunt: inhibenda luxuria, corripienda auaritia. Quid horum raptim poteſt fieri? quis medicus ægros in tranſitu curat? Quid, quòd ne voluptatem quidem vllam habet, talis verborum ſine delectu ruentium ſtrepitus? ſed vt pleraque quæ fieri poſſe nō crederes, cognouiſſe ſatis eſt: ſic iſtos, qui verba exercuerunt, abundè eſt ſemel audiſſe. Quid enim quis diſcere, quid imitari velit? quid de eorum animo iudicet, quorum oratio perturbata & admiſſa eſt, nec poteſt reprimi? Quemadmodum per procliue currentium,

tium,non vbi viſum eſt, gradus ſiſtitur,ſed incitato corporis pondere ſe rapit, ac longius quàm voluit effertur: ſic iſta dicendi celeritas nec in ſua poteſtate eſt, nec ſatis decora philoſophiæ. quæ ponere debet verba,non proiicere, & pedetentim procedere. Quid ergo? non aliquando & inſurget? Quid ni? ſed ſalua dignitate morum: quam violenta iſta & nimia vis exuit. Habeat vires magnas, moderatas tamen: perennis ſit vnda, non torrens. Vix oratori permiſerim talem dicendi velocitatem, irreuocabilem, ac ſine lege vadentem. Quemadmodum enim iudex ſubſequi poterit, aliquando etiam imperitus ac rudis: tum quoque cùm illum aut oſtentatio abſtulerit, aut affectus impotens ſui? tantum feſtinet atque ingerat, quantum aures pati poſſunt. Rectè ergo facies, ſi non videris iſtos, qui quantum dicant, non quemadmodum,quærunt: & ipſe malueris aliquando ſi neceſſe eſt, vel iuxta P. Vinicium dicere. qui, cùm quæreretur, quomodo diceret, Aſellius ait, Tractim. Nam Geminus Varius ait: Quomodo iſtũ diſertum dicatis, neſcio: tria verba non poteſt iungere. Quid ni malis tu ſic dicere, quomodo Vinicius? Aliquis tam inſulſus interuenerit, quàm qui illi ſingula verba vellenti, tamquam dictaret, non diceret, ait: Dic, vel numquam dicas. Nam Q. Haterij curſum ſuis temporibus oratoris celeberrimi, longè abeſſe ab homine

ſano

ſano volo. Numquam dubitauit, numquam intermiſit: ſemel incipiebat, ſemel deſinebat. Quædam tamen & nationibus puto magis aut minùs conuenire. In Græcis hanc licentiam tuleris: nos etiam cùm ſcribimus, interpungere conſueuimus. Cicero quoq; noſter, à quo Romana eloquentia exſtitit, gradarius fuit. Romanus ſermo magis ſe circumſpicit, & æſtimat, & præbet æſtimandum. Fabianus vir egregius & vita & ſcientia, & quod poſt iſta eſt, eloquentia quoque, diſputabat expeditè magis, quàm concitatè: vt poſſes dicere, facilitatem eſſe illam, non celeritatem. Hanc ego in viro ſapiente recipio. non exigo, vt oratio eius ſine impedimento exeat: proferatur tamen malo quàm profluat. Eò autem magis te deterreo ab iſto morbo, quòd non poteſt tibi iſta res contingere aliter, quàm ſi te pudere deſierit. perfrices frontem oportet, & ipſe te non audias. Multa enim inobſeruatus ille curſus feret, quæ reprehendere velis. Non poteſt, inquam, tibi contingere res iſta, ſalua verecundia. Prætereà exercitatione opus eſt quotidiana, & à rebus ſtudium transferendum eſt ad verba. Hæc autem etiam ſi aderunt, & poterunt ſine vllo tuo labore decurrere, tamen tẽperanda ſunt. nam quemadmodum ſapienti viro inceſſus modeſtior conuenit: ita oratio preſſa, non audax. Summa ergo ſummarum hæc erit, tardiloquum te eſſe iubeo.

EPIST. XLI. Facis rem optimam, & tibi ſalutarem, ſi, vt ſcribis, perſeueras ire ad bonam mentem: quàm ſtultum eſt optare, cùm poſſis à te impetrare. Non ſunt ad cœlum eleuandæ manus, nec exorandus æditiuus, vt nos ad aures ſimulacri, quaſi magis exaudiri poſſimus, admittat: propè eſt à te Deus, tecum eſt, intus eſt. Ita dico, Lucili, ſacer intra nos ſpiritus ſedet, malorum bonorumque noſtrorum obſeruator & cuſtos: hic prout à nobis tractatus eſt, ita nos ipſe tractat. Bonus vir ſine Deo nemo eſt. An poteſt aliquis ſupra fortunam, niſi ab illo adiutus, exſurgere? ille dat conſilia magnifica, & erecta. In vnoquoque virorum bonorum (quis Deus, incertum eſt) habitat Deus. Si tibi occurrit vetuſtis arboribus & ſolitam altitudinem egreſſis frequens lucus, & conſpectum cœli denſitate ramorum aliorum alios protegentium ſubmouens: illa proceritas ſiluę, & ſecretum loci, & admiratio vmbræ, in aperto tam denſæ atque continuę, fidem tibi numinis facit. Et ſiquis ſpecus ſaxis penitus exeſis montem ſuſpenderit, non manufactus, ſed naturalibus cauſſis in tantam laxitatem excauatus: animum tuum quadam religionis ſuſpicione percutiet. Magnorum fluminum capita veneramur: ſubita & ex abdito vaſti amnis eruptio aras habet. coluntur aquarum calentium fontes: & ſtagna quædam, vel opacitas vel immenſa altitudo

titudo

titudo ſacrauit. Si hominem videris interritum periculis, intactum cupiditatibus, inter aduerſa felicem, in medijs tempeſtatibus placidum, ex ſuperiore loco homines videntem, ex æquo deos: non ſubibit te veneratio eius? non dices: iſta res maior eſt altiorque, quàm vt credi ſimilis huic, in quo eſt, corpuſculo poſſit? Vis iſtuc diuina deſcendit. animum excellentem, moderatum, omnia tamquam minora tranſeuntem, quidquid timemus optamuſque ridentem, cæleſtis potentia agitat. non poteſt res tanta ſine adminiculo numinis ſtare. Itaque maiore ſui parte illic eſt, vnde deſcendit. Quemadmodum radij ſolis contingunt quidem terram, ſed ibi ſunt vnde mittuntur: ſic animus magnus & ſacer, & in hoc demiſſus vt propiùs diuina noſſemus, conuerſatur quidem nobiſcum, ſed hæret origini ſuæ. Illinc pendet: illuc ſpectat ac nititur: noſtris tamquam melior intereſt. Quis eſt ergo hic? animus qui nullo bono niſi ſuo nititur. Quid enim eſt ſtultius, quàm in homine aliena laudare? quid eo dementius, qui ea miratur, quæ in alium protinus transferri poſſint? Non faciunt meliorem equum aurei fræni. Aliter leo aurata iuba demittitur, dum contractatur, & ad patientiam recipiendi ornamenta cogitur fatigatus: aliter incultus, integri ſpiritus. Hic ſcilicet impetu acer, qualem illum eſſe natura voluit, ſpecioſus ex horrido, cuius hic

decor eſt, non ſine timore adſpici, præfer-tur illi languido, & bracteato. Nemo gloriari niſi ſuo debet. Vitem laudamus, ſi fructu palmites onerat, ſi ipſa ad terram, pondere eorum quæ tulit, adminicula deducit. Num quis huic illam præferet vitem, cui aureę vuę, aurea folia dependent? Propria virtus eſt in vite, fertilitas: in homine quoque id laudandum eſt, quod ipſius eſt. Familiam formoſam habet, & domum pulchram: multum ſerit, multum fœnerat. nihil horum in ipſo eſt, ſed circa ipſum. Lauda in ipſo, quod nec eripi poteſt, nec dari: quod proprium eſt hominis. Quæris quid ſit? animus, & ratio in animo perfecta. Rationale enim animal eſt homo. conſummatur itaque eius bonum, ſi id adimpleuit cui naſcitur. Quid eſt autem quod ab illo ratio hæc exigit? rem facillimam, ſecundum naturam ſuam viuere: ſed hanc difficilem facit communis inſania. In vitia alter alterum trudimus. quomodo autem ad ſalutē reuocari poſſunt, quos nemo retinet, populus impellit?

EPIST. XLII. Iam tibi iſte perſuaſit, ſe virum bonum eſſe. Atqui vir bonus tam citò nec fieri poteſt, nec intelligi. Scis quem nunc virum bonum dicam? huius ſecundæ notæ. nam ille alter fortaſſe, tamquam phœnix, ſemel anno quingenteſimo naſcitur: nec eſt mirum, ex interuallo magna generari. Mediocria & in turbam naſcentia, ſæpè fortuna producit:

eximia verò, ipſa raritate commendat. Sed iſte multum adhuc abeſt ab eo, quod profitetur; & ſi ſciret quid eſſet vir bonus, nondum ſe eſſe crederet: fortaſſe etiam fieri poſſe deſperaret. At malè exiſtimat de malis. Hoc etiam mali faciunt. nec vlla maior pœna nequitiæ eſt, quàm quòd ſibi ac ſuis diſplicet. At odit eos qui ſubita & magna potentia impotenter vtuntur. Idem faciet, cùm idem poterit. multorum, quia imbecilla ſunt, latent vitia: non minus auſura, cùm illis vires ſuæ placuerint, quàm illa quæ iam felicitas aperuit. Inſtrumenta illis explicandæ nequitiæ deſunt. Sic tutò ſerpens etiam peſtifera tractatur, dum riget frigore. non deſunt tunc illi venena, ſed torpent. Multorum crudelitas, & ambitio, & luxuria, vt paria peſſimis audeat, fortunæ fauore deficitur. eadem velle eos cognoſces: da poſſe, quantum volunt. Meminiſti, cùm quemdam affirmares eſſe in tua poteſtate, dixiſſe me, volaticum eſſe ac leuem, & te non pedem eius tenere, ſed pennam. Mentitus ſum; pluma tenebatur, quam remiſit & fugit. Scis quos poſteà exhibuerit tibi ludos, quàm multa in caput ſuum caſura tentauerit. Non videbat, ſe per aliorum pericula in ſuum ruere: non cogitabat, quàm oneroſa eſſent quæ petebat, etiam ſi ſuperuacua non eſſent. Hoc itaque in his quæ affectamus, ad quę labore magno contendimus, inſpicere debemus, aut

nihil in illis commodi eſſe, aut plus incommodi. Quædam ſuperuacua ſunt, quædam tanti non ſunt. Sed hæc non prouidemus: & gratuita nobis videntur, quæ cariſſimè conſtant. Ex eo licet ſtupor noſter appareat, quòd ea ſola putamus emi, pro quibus pecuniam ſoluimus: & gratuita vocamus, pro quibus noſipſos impendimus. Quæ emere nollemus, ſi domus nobis noſtra pro illis eſſet danda, ſi amęnum aliquod fructuoſumue prædium: ad ea paratiſſimi ſumus peruenire cum ſolicitudine, cum periculo, cum iactura pudoris, & libertatis, & temporis. Adeò nihil eſt cuique ſe vilius. Idem itaque in omnibus conſilijs rebuſque faciamus, quod ſolemus facere, quoties ad inſtitorem alicuius mercis acceſſimus: videamus, hoc quod concupiſcimus, quanti deferatur. Sæpè maximum pretium eſt, pro quo nullum datur. Multa poſſum tibi oſtendere, quæ acquiſita acceptaque, libertatem nobis extorſerunt. noſtri eſſemus, ſi iſta noſtra non eſſent. Hęc ergo tecum ipſe verſa, non ſolùm vbi de incremento agetur, ſed etiam vbi de iactura. Hoc periturum eſt? nempe aduenticium fuit. tam facilè ſine iſto viues, quàm vixiſti. Si diu illud habuiſti, perdis poſtquam ſatiatus es: ſi non diu, perdis antequam aſſueſcas. Pecuniam minorem habebis? nempe & moleſtiam. gratiam minorem? nempe & inuidiam. Circumſpice iſta, quæ nos agunt

in

in inſaniam, quæ cum plurimis lacrymis amittimus: ſcies non damnum in his moleſtum eſſe, ſed opinionem damni. Nemo illa periſſe ſentit, ſed cogitat. Qui ſe habet, nihil perdidit. ſed quoto cuique habere ſe contigit?

EPIST. XLIII. Quomodo hoc ad me peruenerit, quæris: quis mihi id te cogitare narrauerit, quod tu nulli narraueras. Is qui ſcit plurimum, rumor. Quid ergo, inquis, tantus ſum, vt poſſim excitare rumorem? non eſt quòd te ad hunc locum reſpiciens metiaris: ad iſtum reſpice, in quo moraris. Quidquid inter vicina eminet, magnum eſt illic, vbi eminet. Nam magnitudo non habet certum modum: comparatio illam aut tollit, aut deprimit. Nauis quæ in flumine magna eſt, in mari paruula eſt: gubernaculum quod naui alteri magnum, alteri exiguum eſt. Tu nunc in prouincia, licet contemnas ipſe te, magnus es: quid agas, quemadmodum cęnes, quemadmodum dormias, quæritur, ſcitur. Eò tibi diligentiùs viuendum eſt. Tunc felicem te eſſe iudica, cùm poteris in publico viuere, cùm te parietes tui tegent, nõ abſcondent: quos plerumque circumdatos nobis iudicamus, non vt tutiùs viuamus, ſed vt peccemus occultiùs. Rem dicam, ex qua mores æſtimes noſtros; vix quemquam inuenies, qui poſſit aperto oſtio viuere. Ianitores conſcientia noſtra, non ſuperbia oppoſuit.

Sic viuimus, vt deprehendi ſit, ſubitò adſpici. Quid autem prodeſt recondere ſe, & oculos hominum aureſque vitare? Bona cõſcientia turbam aduocat, mala etiam in ſolitudine anxia atque ſolicita eſt. Si honeſta ſunt quę facis, omnes ſciant: ſi turpia, quid refert neminē ſcire, cùm tu ſcias? O te miſerum, ſi contemnis hunc teſtem!

EPIST. XLIV. Iterum tu mihi te puſillum facis, & dicis, maligniùs tecum egiſſe naturam priùs, deinde fortunam? cùm poſſis te eximere vulgo, & ad felicitatem omnium maximam emergere. Si quid aliud eſt in philoſophia boni, hoc eſt, quòd ſtemma non inſpicit. Omnes ſi ad primam originem reuocentur, à dijs ſunt. Eques Romanus es, & ad hunc ordinem tua te perduxit induſtria: at mehercules multis quatuordecim ſunt clauſi. Non omnes curia admittit: caſtra quoque, quos ad laborem & periculum recipiunt, faſtidiosè legunt. Bona mens omnibus patet: omnes ad hoc ſumus nobiles. nec reiicit quemquam philoſophia, nec eligit: omnibus lucet. Patricius Socrates non fuit: Cleanthes aquam traxit, & rigando hortulo locauit manus: Platonem non accepit nobilem philoſophia, ſed fecit. Quid eſt quare deſperes his te poſſe fieri parem? Omnes hi maiores tui ſunt, ſi te illis geris dignum. Geres autem, ſi hoc protinus tibi perſuaſeris, à nullo te nobilitate ſuperari. Omnibus nobis totidem ante nos

ſunt. nullius non origo vltra memoriam iacet. Plato ait: Neminem regem non ex ſeruis eſſe oriundũ, neminem non ſeruum ex regibus. Omnia iſta longa varietas miſcuit, & ſurſum deorſum fortuna verſauit. Quis ergo generoſus? ad virtutem benè à natura compoſitus. Hoc vnum eſt intuendum. alioqui ſi ad vetera reuocas, nemo non inde eſt, ante quod nihil eſt. A primo mundi ortu, vſque in hoc tempus, perduxit nos ex ſplendidis ſordidiſque alternata ſeries. Non facit nobilem atrium plenum fumoſis imaginibus. nemo in noſtram gloriam vixit: nec quod ante nos fuit, noſtrũ eſt. Animus facit nobilem: cui ex quacumque conditione ſupra fortunam licet ſurgere. Puta itaque te non eſſe equitem Romanum, ſed libertinum: potes hoc conſequi, vt ſolus ſis liber inter ingenuos. Quomodo? inquis. ſi mala bonaque non populo auctore diſtinxeris. Intuendum eſt, non vnde veniant, ſed quò eant. Si quid eſt quod beatam vitam poteſt facere, id bonum eſt ſuo iure: deprauari enim in malum non poteſt. Quid eſt ergo, in quo erratur? cùm omnes beatam vitam optent, quòd inſtrumenta eius pro ipſa habent, & illam dum petunt, fugiunt. Nam cùm ſumma beatæ vitæ, ſit ſolida ſecuritas, & eius inconcuſſa fiducia; ſolicitudinis colligunt cauſſas, & per inſidioſum iter vitæ non tantùm ferunt ſarcinas, ſed trahunt. Ita longiùs ab effectu eius quod

petunt, ſemper abſcedunt, & quò plus operæ impendunt, hoc ſe magis impediunt, & feruntur retrò. Quod euenit in labyrintho properantibus, ipſa illos velocitas implicat.

EPIST. XLV. Librorum iſtic inopiam eſſe quereris. Non refert quàm multos, ſed quàm bonos habeas. lectio certa prodeſt, varia delectat. Qui quò deſtinauit peruenire vult, vnam ſequatur viam, non per multas vagetur. non ire iſtud, ſed errare eſt. Vellem, inquis, magis libros mihi quàm conſilium dares. Ego verò quoſcumque habeo mittere paratus ſum, & totum horreum excutere: me quoque iſtò ſi poſſem, transferrem, & niſi maturè te finem officij ſperarem impetraturum, hanc ſenilem expeditionem indixiſſem mihi: nec me Charybdis, & Sylla, & fabuloſum iſtud fretum deterrere potuiſſet. Tranſnataſſem iſta, non ſolùm traieciſſem, dummodo te complecti poſſem, & pręſens æſtimare quantum animo creuiſſes. Ceterùm quòd libros meos tibi mitti deſideras, non magis ideò me diſertum puto, quàm formoſum putarem, ſi imaginem meam peteres. Indulgentię ſcio iſtud eſſe, non iudicij: & ſi modò iudicij eſt, indulgentia tibi impoſuit. Sed qualeſcumque ſunt, tu illos ſic lege, tamquam verum quæram adhuc, non ſciam, & contumaciter quæram. Non enim me cuiquam mancipaui, nullius nomen fero:

multum.

multum magnorum virorum iudicio credo, aliquid & meo vindico. Nam illi quoque non inuenta, ſed quærenda nobis reliquerunt: & inueniſſent forſitan neceſſaria, niſi & ſuperflua quæſiſſent. Multum illis temporis verborum cauillatio eripuit, & captioſæ diſputationes, quæ acumen irritum exercent. Nectimus nodos, & ambiguam ſignificationem verbis alligamus, deinde diſſoluimus. Tantum nobis vacat? iam viuere, iam mori ſcimus? Tota illò mēte pergendum eſt, vbi prouideri debet, ne res nos, nō verba, decipiant. Quid mihi vocum ſimilitudines diſtinguis, quibus nemo vmquā niſi dum diſputat, captus eſt? res fallunt: illas diſcerne. Pro bonis mala amplectimur: optamus contra id quod optauimus: pugnant vota noſtra cum votis, conſilia cum conſilijs. Adulatio quàm ſimilis eſt amicitiæ? Non imitatur tantùm illam, ſed vincit, & præterit: apertis & propitijs auribus recipitur, & in præcordia ima deſcendit, eo ipſo gratioſa quo lædit. Doce quemadmodum hanc ſimilitudinem dignoſcere poſſim. venit ad me pro amico blandus inimicus: vitia nobis ſub virtutum nomine obrepunt: temeritas ſub titulo fortitudinis latet: moderatio vocatur ignauia: pro cauto timidus accipitur. In his magno periculo erratur: his certas notas imprime. Ceterùm qui interrogatur, an cornua habeat, non eſt tam ſtultus, vt frontem ſuam tentet:

nec rurſus tam ineptus aut hebes, vt non habere ſe neſciat, quod tu illi ſubtiliſſima collectione perſuaſeris. Sic iſta ſine noxa decipiunt, quomodo præſtigiatorum acetabula & calculi, in quibus fallacia ipſa delectat. Effice, vt quomodo fiat intelligam: perdidi vſum. Idem de iſtis captionibus dico: quo enim nomine potiùs ſophiſmata appellem? nec ignoranti nocent, nec ſcientem iuuant. Si vis vtique verborum ambiguitates diducere, hoc nos doce, beatum non eum eſſe, quem vulgus appellat, ad quem pecunia magna confluxit: ſed illum, cui bonum omne in animo eſt, erectum, & excelſum, & mirabilia calcantem. qui neminē videt, cum quo ſe commutatum velit: qui hominem ea ſola parte æſtimat, qua homo eſt: qui natura magiſtra vtitur, ad illius leges componitur, ſic viuit, quomodo illa præſcripſit: cui bona ſua nulla vis excutit: qui mala in bonum vertit, certus iudicij, inconcuſſus, intrepidus: quem aliqua vis mouet, nulla perturbat: quem fortuna, cùm in eum quod habuit telum nocentiſſimum, vi maxima intorſit, pungit, non vulnerat, & hoc rarò. Nam cetera eius tela, quibus genus humanum debellatur, grandinis more diſſultant: quæ incuſſa tectis, ſine vllo habitatoris incommodo crepitat, ac ſoluitur. Quid me detines in eo, quem tu ipſe Pſeudomenon appellas, de quo tantum librorum compoſitum eſt? Ecce tota mihi

vita

vita mentitur: hanc coargue, hanc ad verum, ſi acutus es, redige. Neceſſaria iudicat, quorum magna pars ſuperuacua eſt: etiam quæ non eſt ſuperuacua, nihil in ſe momenti habet in hoc, vt poſſit fortunatum beatumque præſtare. Non enim ſtatim bonum eſt, ſi quid neceſſarium eſt. Ac proijcimus bonum, ſi hoc nomen pani aut polentæ damus, & ceteris ſine quibus vita non ducitur. Quod bonum eſt, vtique neceſſarium eſt: quod autem neceſſarium eſt, non ſtatim bonum eſt: quoniam quædam neceſſaria ſunt, eadem viliſſima. Nemo vſque eò dignitatem boni ignorat, vt illud ad hæc in diem vtilia demittat. Quid ergo? non eò potiùs curam transferes, vt oſtendas omnibus, magno temporis impendio quæri ſuperuacua: & multos tranſiſſe vitam, dum vitæ inſtrumenta conquirunt? Recognoſce ſingulos, conſidera vniuerſos: nullius non vita ſpectat in craſtinum. Quid in hoc ſit mali, quæris? infinitum. nõ enim viuunt, ſed victuri ſunt: omnia differunt. Etiam ſi attenderemus, tamen nos vita præcurreret: nunc verò cunctantes quaſi aliena tranſcurrit, & vltimo die finitur, omni perit. Sed ne epiſtolæ modum excedam, quæ non debet ſiniſtram manum legentis implere: in alium diem hanc litem cum dialecticis differam, nimium ſubtilibus, & hoc ſolum curantibus, non & hoc.

EPIST. XLVI. Librum tuum quem mihi

mihi promiſeras, accepi, & tamquam lecturus ex commodo adaperui, ac tantùm deguſtare volui. Deinde blanditus eſt ipſe, vt procederem longiùs: qui quàm diſertus fuerit, ex hoc intelligas licet. breuis mihi viſus eſt, cùm eſſet nec mei, nec tui temporis, ſed qui primo adſpectu aut T. Liuij, aut Epicuri poſſet videri. tanta autem dulcedine me tenuit & traxit, vt illum ſine vlla dilatione perlegerem. Sol me inuitabat, fames admonebat, nubes minabantur: tamen exhauſi totum. Non tantùm delectatus, ſed gauiſus ſum. Quid ingenij iſte habuit? quid animi? dicerem, quid impetus? ſi interquieuiſſet, ſi interuallo ſurrexiſſet. Nunc non fuit impetus, ſed tenor, compoſitio virilis & ſancta. Nihilominus interueniebat dulce illud, & loco lene. Grandis & rectus es: hoc te volo tenere, ſic ire. Fecit aliquid & materia. ideò eligenda eſt fertilis, quæ capiat ingenium, quæ excitet. De libro tuo plura ſcribam, cùm illum retractauero: nunc verò parùm mihi ſedet iudicium, tamquam audierim illa, non legerim. Sine me & inquirere. Non eſt quod verearis, verum audies. O te hominem felicem, quòd nihil habes, propter quod quiſquam tibi tam longè mentiatur! niſi quòd etiam vbi cauſſa ſublata eſt, mentimur & conſuetudinis cauſſa.

EPIST. XLVII. Libenter ex his qui à te veniunt cognoui, familiariter te cum

ſeruis tuis viuere. hoc prudentiam tuam, hoc eruditionem decet. Serui ſunt? imò homines. Serui ſunt? imò contubernales. Serui ſunt? imò humiles amici. Serui ſunt? imò conſerui, ſi cogitaueris tantumdem in vtroſque licere fortunæ. Itaque rideo iſtos qui turpe exiſtimant cum ſeruo ſuo cœnare: quare? niſi quia ſuperbiſſima conſuetudo cęnanti domino ſtantium ſeruorum turbam circumdedit. Eſt ille plus quàm capit, & ingenti auiditate onerat diſtentum ventrem, ac deſuetum iam ventris officio, vt maiore opera omnia egerat, quàm ingeſſit: at infelicibus ſeruis mouere labra, ne in hoc quidem, vt loquantur, licet. virga murmur omne compeſcitur: & ne fortuita quidem verberibus excepta ſunt, tuſſis, ſternutamentum, ſingultus: magno malo vlla voce interpellatum ſilentium luitur: nocte tota ieiuni, mutique perſtant. Sic fit, vt iſti de domino loquantur, quibus coràm domino loqui non licet. At illi quibus non tantùm coràm dominis, ſed cum ipſis erat ſermo, quorum os non conſuebatur, parati erant pro domino porrigere ceruicem, periculum imminens in caput ſuum auertere. In conuiuiis loquebantur, ſed in tormentis tacebant. Deinde eiuſdem arrogantiæ prouerbium iactatur. Totidem eſſe hoſtes, quot ſeruos. Non habemus illos hoſtes, ſed facimus. Alia interim crudelia & inhumana prætereo, quòd nec tam-

quam

quam iumentis abutimur: quòd cùm ad cœnandum diſcubuimus, alius ſputa detergit, alius reliquias temulentorum ſubditus colligit, alius pretioſas aues ſcindit: pectus & clunes, certis ductibus circumferens eruditam manum, in fruſta excutit. Infelix qui huic vni rei viuit, vt altilia decenter ſecet. niſi quòd miſerior eſt, qui hoc voluptatis cauſſa docet, quàm qui neceſſitatis, diſcit. Alius vini miniſter in muliebrem modum ornatus, cum ætate luctatur. Non poteſt effugere pueritiam, ſed retrahitur. iamque militari habitu glaber, deſtrictis pilis, aut penitus euulſis, tota nocte peruigilat: quam inter ebrietatem domini ac libidinem diuidit, & in cubiculo vir, & in conuiuio puer eſt. Alius cui conuiuarum cenſura permiſſa eſt, perſtat infelix, & exſpectat, quos adulatio, & intemperantia aut gulæ, aut linguæ, reuocet in craſtinum. Adiice obſonatores, quibus dominici palati notitia ſubtilis eſt: qui ſciunt, cuius rei illum ſapor excitet, cuius delectet adſpectus, cuius nouitate nauſeabundus erigi poſſit, quid iam ipſa ſatietate faſtidiat, quid illo die eſuriat. Cum his cœnare non ſuſtinet, & maieſtatis ſuæ diminutionem putat, ad eamdem menſam cum ſeruo ſuo accedere. Dij melius quòd ex iſtis dominos habent. Stare ante limen Calliſti dominum ſuum vidi, & eum qui illi impegerat titulum, qui inter reijcula mancipia produxerat, aliis intrantibus

exclu-

excludi. Retulit illi gratiam ſeruus, ille in primam decuriam coniectus, in qua vocem præco experitur, & ipſe illum inuicem apologauit, & ipſe non iudicauit domo ſua dignum. Dominus Calliſtum vendidit: ſed domino quàm multa Calliſtus? Vis tu cogitare iſtum quem ſeruum tuum vocas, ex iiſdem ſeminibus ortum, eodem frui cœlo, æquè ſpirare, æquè viuere, æquè mori? Tam tu illum ingenuum videre potes, quàm ille te ſeruum. Mariana clade quàm multos ſplendidiſſimè natos, ſenatorium per militiam auſpicantes gradum, fortuna depreſſit? alium ex illis paſtorem, alium cuſtodem caſę fecit. Contemne nunc eius fortunæ hominem, in quam tranſire, dum contemnis, potes. Nolo in ingentem me locum immittere, & de vſu ſeruorum diſputare, in quos ſuperbiſſimi, crudeliſſimi, & contumelioſiſſimi ſumus. Hæc tamen præcepti mei ſumma eſt: Sic cum inferiore viuas, quemadmodum tecum ſuperiorem velles viuere. Quoties in mentem venerit, quantum tibi in ſeruum liceat: veniat in mentem, tantumdem in te domino tuo licere. At ego, inquis, nullum habeo dominum. Bona ætas eſt. forſitan habebis. neſcis qua ætate Hecuba ſeruire cœperit, qua Crœſus, qua Darij mater, qua Plato, qua Diogenes? Viue cum ſeruo clementer. comiter quoq; & in ſermonē admitte, & in conſilium, & in conuictum. Hoc loco accla-

mabit

mabit mihi tota manus delicatorum: Nihil hac re humilius, nihil turpius. Hos ego eoſdem deprehendam, alienorum ſeruorum oſculantes manum. Ne illud quidem videtis, quàm omnem inuidiam maiores noſtri dominis, omnem contumeliam ſeruis detraxerint? Dominum, patremfamiliæ appellauerunt: ſeruos (quod etiam in mimis adhuc durat) familiares. Inſtituerunt diem feſtum, quo non ſolùm cum ſeruis domini veſcerentur, ſed quo vtique honores illis in domo gerere, ius dicere permiſerunt, & domum puſillam rempublicam eſſe iudicauerunt. Quid ergo? omnes ſeruos admouebo menſę meæ? non magis quàm omnes liberos. Erras, ſi exiſtimas me quoſdam quaſi ſordidioris operæ reiecturum, vt puta illum mulionem, & illum bubulcum: non miniſterijs illos æſtimabo, ſed moribus. Sibi quiſque dat mores: miniſteria caſus aſſignat. Quidam cœnent tecum, quia digni ſunt; quidam, vt ſint. Si quid enim in illis ex ſordida conuerſatione ſeruile eſt, honeſtiorum conuictus excutiet. Non eſt, mi Lucili, quòd amicum tantùm in foro & in curia quæras: ſi diligenter attenderis, & domi inuenies. Sæpè bona materia ceſſat ſine artifice. tenta, & experire. Quemadmodum ſtultus eſt, qui equum empturus, non ipſum inſpicit, ſed ſtratum eius ac frænos: ſic ſtultiſſimus eſt, qui hominem aut ex veſte, aut ex conditione,

quæ

quæ veſtis modo nobis circumdata eſt, æſtimat. Seruus eſt? ſed fortaſſe liber animo. Seruus eſt? hoc illi nocebit? oſtende quis nõ ſit. Alius libidini ſeruit, alius auaritiæ, alius ambitioni; omnes timori. Dabo conſularem, aniculæ ſeruientem; dabo ancillulæ diuitem: oſtendam nobiliſſimos iuuenes mancipia Pantomimorum. Nulla ſeruitus turpior eſt, quàm voluntaria. Quare nõ eſt quòd faſtidioſi te deterreant, quò minùs ſeruis tuis hilarem te pręſtes, & nõ ſuperbè ſuperiorem. Colant potiùs te, quàm timeant. Dicet nunc aliquis, me vocare ad pileum ſeruos, & dominos de faſtigio ſuo deijcere: quod dixi, colant potiùs dominum, quàm timeant. Ita ne, inquit, prorſus colant tamquam clientes, tamquam ſalutatores? Hoc qui dixerit, obliuiſcetur, id dominis parum eſſe, quod Deo ſatis eſt; qui colitur & amatur. Non poteſt amor cum timore miſceri. Rectiſſimè ergo te facere iudico; quod timeri à ſeruis tuis non vis, quòd verborum caſtigatione vteris. Verberibus multa admonentur. non quidquid nos offendit, & lædit. Sed ad rabiem cogunt venire deliciæ, vt quidquid nõ ex voluntate reſpondit, iram prouocet. Regũ nobis induimus animos. nam illi quoque obliti & virium ſuarum, & imbecillitatis alienæ, ſic excandeſcunt, ſic ſæuiunt, quaſi iniuriam acceperint: à cuius rei periculo illos fortunę ſuę magnitudo tutiſſimos præſtat. Nec hoc igno-

rant,

rant,ſed occaſionem nocendi captant,querendo. acceperunt iniuriam, vt facerent. Diutius te morari nolo. non eſt enim tibi exhortatione opus. Hoc habent inter cetera boni mores: placent ſibi, & permanent. leuis eſt malitia: ſępè mutatur; non in melius ſed in aliud.

EPIST. XLVIII. Ad epiſtolam quam mihi ex itinere miſiſti,tam longam,quàm ipſum iter fuit, poſteà reſcribam. Seducere me debeo, & quid ſuadeam, circumſpicere. Nam tu quoque qui conſulis, diu an conſuleres cogitaſti: quanto magis hoc mihi faciendum eſt, cùm longiore mora opus ſit, vt ſoluas quæſtionem, quàm vt proponas? Vtique cùm aliud tibi expediat, aliud mihi: iterùm ego tamquam Epicurus loquor. Mihi verò idem expedit, quod tibi: aut non ſum amicus, niſi quidquid agitur ad te pertinens, meum eſt. Conſórtium rerum omnium inter nos facit amicitia: nec ſecundi quidquam ſingulis eſt, nec aduerſi. in commune viuitur. Nec poteſt quiſquam beatè degere, qui ſe tantùm intuetur, qui omnia ad vtilitates ſuas conuertit: alteri viuas oportet, ſi vis tibi viuere. Hæc ſocietas diligenter & ſanctè obſeruanda eſt; quæ nos omnes omnibus miſcet, & iudicat aliquod eſſe commune ius generis humani. plurimùm ad illam quoque (de qua loquebar) interiorem ſocietatem amicitiæ colendam proficit. Omnia enim cum amico communia habe-

habebit, qui multa cum homine. Hoc, Lucili virorum optime, mihi ab iſtis ſubtilibus præcipi malo, quid amico præſtare debeam, quid homini, quàm quot modis Amicus dicatur, & Homo quàm multa ſignificet. In diuerſum ecce ſapientia & ſtultitia diſcedunt. cui accedo? in vtram ire partem iubes? Illi homo pro amico eſt, huic amicus non eſt pro homine: ille amicum ſibi parat, hic ſe amico. Tu mihi verba diſtorques, & ſyllabas digeris. Scilicet niſi interrogationes vaferrimas ſtruxero, & concluſione falſa à vero naſcens mendacium adſtrinxero, non potero à fugiendis petenda ſecernere. Pudet me. in re tam ſeria ſenes ludimus. Mus ſyllaba eſt: mus autē caſeum rodit. ſyllaba ergo caſeum rodit. Puta nunc me iſtud nō poſſe ſoluere: quod mihi ex iſta ſententia periculum imminet? quod incommodum? Sine dubio verendum eſt, ne quando in muſcipula ſyllabas capiam, aut ne quando ſi negligentior fuero, caſeum liber comedat. Niſi fortè acutior eſt illa collectio: Mus ſyllaba eſt: ſyllaba autē caſeum non rodit: mus ergo caſeum nō rodit. O pueriles ineptias! in hoc ſupercilia ſubduximus? in hoc barbā demiſimus? hoc eſt quod triſtes docemus & pallidi? Vis ſcire, quid philoſophia promittat generi humano? cōſilium. Alium mors vocat, alium paupertas vrit, alium diuitiæ vel alienæ torquent, vel ſuę: ille malam fortunā horret, hic ſe felicitati

ſuæ

ſuæ ſubducere cupit: hunc homines malè habent, illum dij. Quid mihi luſoria iſta proponis? non eſt iocandi locus. ad miſeros aduocatus es. Opem te laturum naufragis, captis, ægris, egentibus, intentæ ſecuri ſubiectum præſtantibus caput, pollicitus es: quò diuerteris? quid agis? hic cum quo ludis, timet. Succurre, quiſquis eloquentior es, pereuntium pœnis. Omnes vndique ad te manus tendunt, perditæ vitæ, perituræque auxilium aliquod implorant, in te ſpes opeſque ſunt. Rogant vt ex tanta illos volutatione extrahas, vt diſiectis & errantibus clarum veritatis lumen oſtendas. Dic quid natura neceſſarium fecerit, quid ſuperuacuum; quàm faciles leges poſuerit: quàm iucunda ſit vita, quàm expedita, illas ſequentibus; quam acerba & implicita eorum, qui opinioni plus quàm naturæ crediderunt. Quid iſtorum cupiditates demit? quid temperat? Vtinam tantum non prodeſſent! nocent. Hoc tibi, cùm voles, maniſeſtiſſimum faciam, & comminui & debilitari generoſam indolem, in iſtas argutias coniectam. Pudet dicere contra fortunam militaturis, quæ porrigant tela, quemadmodum illos ſubornent. Hac ad ſummum bonum itur? per iſtud philoſophiæ ſunt nigræ, & turpes, infameſque etiam ad album ſedentibus, exceptiones. Quid enim aliud agitis, cùm eum quem interrogatis, ſcientes in fraudem inducitis,

tis, quàm vt formula cecidiſſe videatur? Sed quemadmodum illum prætor, ſic hos philoſophia in integrum reſtituit. Quid diſceditis ab ingentibus promiſſis;& grandia locuti, affecturos vos,vt non magis auri fulgor, quàm gladij perſtringat oculos meos, vt ingenti conſtantia, & quod omnes optant, & quod omnes timent,calcem, ad Grammaticorum elementa deſcenditis? Quid dicitis? ſic itur ad aſtra? hoc enim eſt quod philoſophia mihi promittit,vt me parem Deo faciat: ad hoc inuitatus ſum,ad hoc veni. fidem præſta. Quantum potes ergo,mi Lucili, reduc te ab iſtis exceptionibus & pręſcriptionibus philoſophorũ. Aperta decent & ſimplicia bonitatem. Etiam ſi multum ſupereſſet ætatis, parcè iam diſpenſandum erat, vt ſufficeret neceſſariis: nunc quæ dementia eſt, ſuperuacua diſcere in tanta tẽporis egeſtate?

EPIST. XLIX. Eſt quidem, mi Lucili, ſupinus & negligens, qui in amici memoriam ab aliqua regione admonitus reducitur: tamen repoſitum in animo noſtro deſiderium loca interdum familiaria euocant, nec exſtinctam memoriam reddunt, ſed quieſcentem irritant. ſicut dolorem lugentium, etiam ſi mitigatus eſt tempore, aut ſeruuli familiaris admiſſio, aut veſtis, aut domus renouat. Ecce Campania, & maximè Neapolis, ad Pompeiorum tuorum conſpectum, incredibile eſt, quàm recens deſiderium tui fecerit.

cerit. Totus mihi in oculis es, cùm maximè à te diſcedo: video lacrimas combibentē, & affectibus tuis inter ipſam coercitionem exeuntibus non ſatis reſiſtentem. modò amiſiſſe te videor. Quid enim non modò eſt, ſi recorderis? Modò apud Sotionem philoſophum puer ſedi, modò cauſſas agere cœpi, modò deſij velle agere, modò deſij poſſe. Infinita eſt velocitas temporis, quæ magis apparet reſpicientibus. Nam ad præſentia intentos fallit: adeò præcipitis fugæ tranſitus lenis eſt. Cauſſam huius rei quæris? quidquid temporis tranſiit, eodem loco eſt: pariter aſpicitur, vnà iacet: omnia inde in profundum cadunt. & alioquin non poſſunt longa interualla eſſe in ea re, quæ tota breuis eſt. Punctum eſt quod viuimus, & adhuc puncto minus: ſed hoc minimum ſpecie quadam longioris ſpatij natura diuiſit. Aliud ex hoc infantiam fecit, aliud pueritiam, aliud adoleſcentiam, aliud inclinationem quamdam ab adoleſcentia ad ſenectutem, aliud ipſam ſenectutem. In quàm anguſto, quot gradus poſuit? Modò te proſecutus ſum: & tamen hoc modò, ætatis noſtræ bona portio eſt: cuius breuitatem aliquādo futuram cogitemus. Non ſolebat mihi tam velox tēpus videri. nunc incredibilis curſus apparet: ſiue quia admoueri lineas ſentio, ſiue quia attendere cœpi & computare damnum meum. Eo magis vtique indignor, aliquos ex hoc

tempo-

tempore (quod ſufficere nec ad neceſſaria quidem poteſt, etiam ſi cuſtoditum diligentiſſimè fuerit) in ſuperuacua maiorem partem erogare. Negat Cicero, ſi duplicetur ſibi ætas, habiturum ſe tempus quo legat Lyricos: eodem modo Dialecticos. Triſtiùs inepti ſunt. illi ex profeſſo laſciuiunt: hi agere ſeipſos aliquid exiſtimant. Nec ego nego proſpicienda iſta: ſed proſpicienda tantùm, & à limine ſalutanda, in hoc vnum, ne verba nobis dentur, & aliquid eſſe in illis magni ac ſecreti boni iudicemus. Quid te torques & maceras in ea quæſtione, quam ſubtilius eſt contempſiſſe, quàm ſoluere? Securi eſt, & ex commodo migrantis, minuta conquirere. Cùm hoſtis inſtat à tergo, & mouere iuſſus eſt miles, excutit neceſſitas quidquid pax otioſa collegerat. Non vacat mihi verba dubiè cadentia conſectari, & vafritiam in illis meam experiri.

Adſpice qui coeant populi, quæ mœnia clauſis
Ferrum acuant portis.

Magno mihi animo ſtrepitus iſte belli circumſonantis exaudiendus eſt. Demens omnibus meritò viderer, ſi cùm ſaxa in munimentum murorum ſenes fœminæq; congererent; cùm iuuentus intra portas armata ſignum eruptionis exſpectaret, aut poſceret; cùm hoſtilia in portis tela vibrarẽt, & ipſum ſolũ ſuffoſſionibus & cuniculis tremeret; ſederem otioſus, &

eiuſmodi quæſtiunculas ponens: Quod non perdidiſti, habes: cornua autem non perdidiſti: cornua ergo habes: aliaque ad exemplum huius acutæ delirationis concinnata. Atqui æquè licet demens tibi videar, ſi iſtis impendero operam. & nunc obſideor. Tunc tamen periculum mihi obſeſſo externum immineret, murus me ab hoſte ſecerneret: nũc mortifera mecum ſunt. Non vaco ad iſtas ineptias. ingens negotium in manibus eſt. Quid agam? mors me ſequitur, fugit vita: aduerſus hęc me doce aliquid. effice ne ego mortem fugiam, vita me non effugiat. Exhortare aduerſus difficilia, de ęquanimitate: aduerſus ineuitabilia, anguſtias temporis mei laxa: doce non eſſe poſitum bonum vitę in ſpatio eius, ſed in vſu: poſſe fieri, imò ſæpe fieri, vt qui diu vixit, parùm vixerit. Dic mihi dormituro, Potes non expergiſci: dic experrecto, Potes non dormire ampliùs. Dic exeunti, Potes nõ reuerti: dic redeunti, Potes non exire. Erras, ſi in nauigatione tantùm exiſtimas minimum eſſe, quo à morte vita diducitur: in omni loco æquè tenue interuallum eſt. Non vbique ſe mors tam propè oſtendit: vbique tam propè eſt. Has tenebras diſcute: & faciliùs ea trades, ad quæ præparatus ſum. Dociles natura nos edidit, & rationẽ dedit imperfectam, ſed quæ perfici poſſet. De iuſtitia mihi, de pietate diſputa, de frugalitate, de pudicitia vtraque, & illa cui alieni corporis

abſti-

abſtinentia eſt, & hac cui ſui cura. Si me nolueris per deuia ducere, faciliùs ad id quò tendo, perueniam. Nã (vt ille ait Tragicus) Veritatis ſimplex oratio eſt. Ideoque illam implicare nõ oportet. nec enim quidquam minùs conuenit, quàm ſubdola iſta calliditas, animis conantibus magna.

EPIST. L. Epiſtolam tuam accepi poſt multos menſes, quàm miſeras. ſuperuacuum itaque putaui, ab eo qui afferebat, quid ageres, quærere. Valdè enim bonæ memoriæ eſt, ſi meminit: & tamen ſpero te ſic iam viuere, vt vbicumque eris, ſciam quid agas. Quid enim aliud agas, quàm vt meliorem te ipſe quotidie facias, vt aliquid ex erroribus ponas, vt intelligas tua vitia eſſe, quæ putas rerum? Quædam enim locis & temporibus adſcribimus: at illa, quocunque tranſierimus, ſecutura ſunt. Harpaſten, vxoris meæ fatuam, ſcis hereditarium onus in domo mea remanſiſſe. Ipſe enim auerſiſſimus ab iſtis prodigijs ſum. ſiquando fatuo delectari volo, non eſt mihi longè quærendus: me rideo. Hæc fatua ſubitò deſiit videre. Incredibilem tibi narro rem, ſed veram. neſcit eſſe ſe cæcam: ſubinde pædagogum ſuum rogat, vt migret: ait domum tenebroſam eſſe. Hoc quod in illa ridemus, omnibus nobis accidere, liqueat tibi. nemo ſe auarum eſſe intelligit, nemo cupidum. Cæci tamen ducem quærunt: nos ſine duce er-

ramus, & dicimus: Non ego ambitioſus ſum, ſed nemo aliter Romæ poteſt viuere. Non ego ſumptuoſus ſum, ſed vrbs ipſa magnas impenſas exigit. Non eſt meum vitium quòd iracundus ſum, quòd nondum conſtitui certum genus vitę: adoleſcentia hæc facit. Quid nos decipimus? non eſt extrinſecus malum noſtrum: intra nos eſt, in viſceribus ipſis ſedet. Et ideò difficulter ad ſanitatem peruenimus, quia nos ægrotare neſcimus. Si curari cœperimus, quando tot morbos, tantáſve ægritudines diſcutiemus? Nunc verò ne quærimus quidem medicum: qui minus negotij haberet, ſi adhiberetur ad recens vitium. ſequerentur teneri & rudes animi, recta monſtrantem. nemo difficulter ad naturam reducitur, niſi qui ab illa defecit. Erubeſcimus diſcere bonam mentem. at mehercules, turpe eſt magiſtrum huius rei quærere. Illud deſperandum eſt, poſſe nobis caſu tantum bonum influere: laborandum eſt: &, vt verum dicam, nec labor quidem magnus eſt: ſi modò, vt dixi, antè animum noſtrum formare incipimus, & recorrigere, quã indureſcat prauitas eius. Sed nec indurata deſpero. Nihil eſt quod non expugnet pertinax opera, & intenta ac diligens cura. Robora in rectũ, quamuis flexa, reuocabis: curuatas trabes calor explicat: & aliter natæ, in id finguntur, quod vſus noſter exigit: quanto faciliùs animus accipit formam, flexibilis, & om-

ni humore obſequentior? quid enim aliud eſt animus, quàm quodammodo ſe habens ſpiritus? vides autem tanto ſpiritum eſſe faciliorem omni alia materia, quanto tenuior eſt. Illud, mi Lucili, non eſt quod te impediat, quò minùs de nobis benè ſperes, quòd malitia iam nos tenet, quòd diu in poſſeſſione noſtri eſt. Ad neminem antè bona mens venit, quàm mala. omnes præoccupati ſumus, virtutes diſcere, vitia dediſcere: ſed eò maiore animo ad emendationem noſtri debemus accedere, quòd ſemel traditi boni perpetua poſſeſſio eſt. Non dediſcitur virtus. Contraria enim mala in alieno hærent: ideo expelli & exturbari poſſunt: fideliter ſedent, quæ in locum ſuum veniunt. Virtus ſecundum naturam eſt: vitia inimica & infeſta ſunt. Sed quemadmodum virtutes receptæ exire non poſſunt, faciliſque earum tutela eſt: ita initium ad illas eundi arduum. quia hoc primum imbecillæ mentis atque ægræ eſt, formidare inexperta. Itaque cogenda eſt mens, vt incipiat. Deinde non eſt acerba medicina: protinus enim delectat dum ſanat. Aliorum remediorum poſt ſanitatem voluptas eſt: philoſophia pariter & ſalutaris & dulcis eſt.

EPIST. LI. Quomodo quiſque poteſt, mi Lucili: tu iſtic habes Ætnam, illum nobiliſſimum Siciliæ montem: quem quare dixerit Meſſalla vnicum, ſiue Valgius, (apud vtrumque enim legi) non reperio,

cùm plurima loca euomant ignem, nõ tantùm edita, quod crebriùs euenit, videlicet quia ignis in altiſſimum effertur, ſed etiam iacentia. Nos vtcumq; poſſumus, contenti ſumus Baijs: quas poſtero die, quàm attigeram, reliqui. locum ob hoc deuitandum, cùm habeat quaſdam naturales dotes, quia ſibi illum celebrandum luxuria deſumpſit. Quid ergo? vlli loco indicendum eſt odium? minimè. ſed quemadmodum aliqua veſtis ſapienti ac probo viro magis conuenit quàm alia, nec vllum colorem ille odit, ſed aliquem putat parùm aptum eſſe frugalitatem profeſſo: ſic regio quoque eſt, quam ſapiens vir, aut ad ſapientiam tendens, declinet, tanquam alienam bonis moribus. Itaque de ſeceſſu cogitans, numquam Canopum eliget, quamuis neminem Canopus eſſe frugi vetet. Ne Baias quidẽ. diuerſorium vitiorum eſſe cęperũt. Illic ſibi plurimum luxuria permittit: illic tamquam aliqua licentia debeatur loco, magis ſoluitur. Nõ tantùm corpori, ſed etiam moribus ſalubrem locũ eligere debemus. Quemadmodum inter tortores habitare nolim, ſic nec inter popinas quidem. Videre ebrios per littora errãtes, & comeſſationes nauigantium, & ſymphoniarum cantibus perſtrepentes lacus, & alia quæ velut ſoluta legibus luxuria, nõ tãtùm peccat, ſed publicat, quid neceſſe eſt? Id agere debemus, vt irritamenta vitiorũ quàm longiſſimè profugia-

fugiamus. Indurandus eſt animus, & à blandimentis voluptatum procul abſtrahendus. Vna Hannibalem hiberna ſoluerunt: & indomitum illum niuibus atque Alpibus virum eneruauerunt fomenta Campaniæ. Armis vicit, vitijs victus eſt. Nobis quoque militandum eſt: & quidem genere militiæ, quo numquã quies, numquam otium datur. Debellandæ ſunt in primis voluptates: quæ (vt vides) ſæua quoque ad ſe ingenia rapuerunt. Si quis ſibi propoſuerit, quantum operis aggreſſus ſit, ſciet nihil delicatè, nihil molliter eſſe faciendum. Quid mihi cum iſtis calentibus ſtagnis? quid cum ſudatorijs, in quæ ſiccus vapor corpora exhauſturus includitur? Omnis ſudor per laborẽ exeat. Si faceremus, quod fecit Hannibal, vt interrupto curſu rerum, omiſſoque bello, fouendis corporibus operam daremus: nemo nõ intempeſtiuam deſidiam, victori quoque, nedum vincenti periculoſam, meritò reprehenderet. Minus nobis, quàm illis Punica ſigna ſequentibus, licet: plus periculi reſtat cedentibus, plus operis etiam perſeuerantibus. Fortuna mecum bella gerit: nõ ſum imperata facturus. iugum non recipio, imò quod maiore virtute faciendum eſt, excutio: nõ eſt emolliendus animus. Si voluptati ceſſero, cedendũ eſt dolori, cedendum labori, cedendum eſt paupertati: idem ſibi in me iuris eſſe volet & ambitio, & ira? inter tot affectus diſtra-

har, imò diſcerpar. Libertas propoſita eſt: ad hoc præmium laboratur. Quæ ſit libertas, quæris? nulli rei ſeruire, nulli neceſſitati, nullis caſibus: fortunam in æquum deducere. quo die intellexero illam plus poſſe, nil poterit. Ego illam feram, cùm in manu mors ſit? His cogitationibus intentum, loca ſeria ſanctaque eligere oportet. Effeminat animos amœnitas nimia: nec dubiè aliquid ad corrumpēdum vigorem poteſt regio. Quamlibet viam iumenta patiuntur, quorum durata in aſpero vngula eſt: in molli paluſtrique paſcuo ſaginata, citò ſubteruntur. Et fortior miles ex confragoſo venit: ſegnis eſt vrbanus & verna. Nullum laborem recuſant manus, quæ ad arma ab aratro transferuntur: in primo deficit puluere ille vnctus & nitidus. Seuerior loci diſciplina firmat ingenium, aptumque magnis conatibus reddit. Literni honeſtiùs Scipio, quàm Baijs exſulabat. ruina eius nō eſt tam molliter collocanda. Illi quoque, ad quos primos fortuna Romani populi publicas opes tranſtulit, Caius Marius, & Cneius Pompeius, & Cæſar exſtruxerunt quidem villas in regione Baiana, ſed illas impoſuerunt ſummis iugis montium. Videbatur hoc magis militare, ex edito ſpeculari latè longeque ſubiecta. Adſpice quam poſitionem elegerunt, quibus ædificia excitauerunt locis, & qualia: ſcias non villas eſſe, ſed caſtra. Habitaturum tu putas vnquam fuiſſe in Vtica

Cato-

Catonem, vt prætemauigantes adulteras dinumeraret, & adſpiceret tot genera cymbarum varijs coloribus picta, & fluitantem toto lacu roſam, vt audiret canentium nocturna conuitia? nonne manere ille intra vallum maluiſſet, quod in vnam noctem manu ſua duxiſſet? Quid ni malit, quiſquis vir eſt, ſomnum ſuum claſſico, quàm ſymphonia rumpi? Sed ſatis diu cum Baijs litigauimus, nunquam ſatis cum vitijs: quæ oro te, mi Lucili, perſequere ſine modo, ſine fine. nam illis quoque nec finis eſt, nec modus. Proijce quæcumque cor tuum laniant: quæ ſi aliter extrahi nequirent, cor ipſum cum illis reuellendum erat. Voluptates præcipuè exturba, & inuiſiſſimas habe, latronum more, quos Philetas Ægyptij vocant. in hoc nos amplectuntur, vt ſtrangulent.

EPIST. LII. Quid eſt hoc, Lucili, quod nos aliò tendentes, aliò trahit, & eò vnde recedere cupimus, impellit? quid colluctatur cum animo noſtro, nec permittit nobis quidquam ſemel velle? Fluctuamus inter varia cōſilia: nihil liberè volumus, nihil abſolutè, nihil ſemper. Stultitia, inquis, eſt: cui nihil conſtat, nihil diu placet. Sed quomodo, aut quando nos ab illa reuellemus? Nemo per ſe ſatis valet, vt emergat: oportet manum aliquis porrigat, aliquis educat. Quoſdā ait Epicurus ad veritatem ſine vllius adiutorio cōtendere, ex ijs ſe feciſſe ſibi ipſum viam. hos maximè laudat.

quibus ex ſe impetus fuit, qui ſeipſos protulerunt. quoſdam indigere ope aliena, nõ ituros ſi nemo præceſſerit, ſed benè ſecuturos. ex his Metrodorum ait eſſe. Egregium hoc quoque, ſed ſecundæ ſortis ingenium. Nos ex illa prima nota nõ ſumus: benè nobiſcum agitur, ſi in hanc ſecundam recipimur. Nec hunc quidem cõtemſeris hominem, qui aliéno beneficio eſſe ſaluus poteſt: & hoc multum eſt, velle ſeruari. Præter hęc adhuc inuenies aliud genus hominum, ne ipſum quidẽ faſtidiendum, eorum qui cogi ad rectum compellique poſſunt: quibus non duce tantùm opus ſit, ſed adiutore, &, vt ita dicam, coactore. Hic tertius color eſt. Si quæris huius exemplar, Hermachum ait Epicurus talem fuiſſe. Itaque alteri magis gratulatur, alterum magis ſuſpicit. Quamuis enim ad eumdem finem vterque peruenerit: tamen maior eſt laus, idem effeciſſe in difficiliore materia. Puta enim duo ædificia excitata eſſe, ambo paria, æquè excelſa, æquè magnifica: alterum dura area accepit, illic protinus opus creuit: alterius fundamenta laſſarunt, in mollem ac fluidam demiſſa humum: multumq; laboris exhauſtũ eſt, dum peruenitur ad ſolidum. Apparet in altero, quidquid factum eſt: alterius, magna pars & difficilior latet. Quædam ingenia facilia & expedita: quędã manu (quod aiunt) facienda ſunt, & in fundamentis ſuis occupanda. Itaque ego,
illum

illum feliciorem dixerim, qui nihil negotij ſecum habuit: hunc quidem de ſe meliùs meruiſſe, qui malignitatem naturæ ſuæ vicit, & ad ſapientiam ſe non perduxit, ſed extraxit. Hoc durum & laborioſum ingenium nobis datum, ſcias licet imus per obſtantia. Itaque pugnemus, aliquorum inuocemus auxilium. Quem, inquis, inuocabo? hunc, aut illum? Tu verò etiam ad priores reuertere, qui vacant. adiuuare nos poſſunt, nõ tantùm qui ſunt, ſed & qui fuerunt. Ex iis autem qui ſunt, eligamus non eos, qui verba magna celeritate pręcipitant, & communes locos voluunt, & in priuatò circulantur: ſed eos qui vita docent, qui cùm dixerint quid faciendum ſit, probant faciendo: qui docent quid vitandum ſit, nec vnquam in eo, quod fugiendum dixerint, deprehenduntur. Eum elige adiutorem, quem magis admiteris cùm videris, quàm cùm audieris. Nec ideò te prohibuerim hos quoque audire, quibus conſuetudo eſt admittere populum, ac diſſerere: ſi modò hoc propoſito in turbam prodeunt, vt meliores fiant, faciantque meliores: ſi non ambitionis hoc cauſſa exercent. Quid enim turpius philoſophia captante clamores? Numquid æger laudat medicum ſecantem? tacete, fauete, & præbete vos curationi. etiam ſi exclamaueritis, non aliter audiam, quàm ſi ad tactum vitiorum veſtrorum ingemiſcatis. Teſtari vultis attendere

vos, mouerique rerum magnitudine? ſanè liceat. vt quidem iudicetis, & feratis de meliore ſuffragium, quid ni non permittam? Apud Pythagoram diſcipulis quinque annis tacendum erat. numquid ergo exiſtimas, ſtatim illis & loqui & laudare licuiſſe? Quanta autem dementia eius eſt, quem clamores imperitorum hilarem ex auditorio dimittunt? Quid lætaris, quòd hominibus ijs laudaris, quos non potes ipſe laudare? Diſſerebat populo Fabianus: ſed audiebatur modeſtè. Erumpebat interdum magnus clamor laudantium: ſed quem magnitudo rerum euocauerat, non ſonus inoffenſæ ac molliter lapſæ orationis. Intereſt aliquid inter clamorem theatri, & ſcholæ. eſt aliqua & laudandi licentia. Omnia rerum omnium, ſi obſeruentur, indicia ſunt: & argumentum morum ex minimis quoque licet capere. Impudicum & inceſſus oſtendit, & manus mota, & vnum interdum reſpõſum, & relatus ad caput digitus, & flexus oculorum. Improbum riſus, inſanum vultus habituſque demonſtrat. Illa enim in apertum per notas exeunt. Qualis quiſque ſit; ſcies, ſi quemadmodum laudetur, aſpexeris. Hinc atque illinc philoſopho manus auditor intentat, & ſuper ipſum caput mirantium turba cõſiſtit. non laudatur ille nunc, ſi intelligas, ſed conclamatur. Relinquantur iſtæ voces illis artibus, quæ propoſitum habent placere populo: philoſophia adoretur.

Per-

Permittendum erit aliquando iuuenibus, ſequi impetum animi. tunc autem hoc ex impetu facient, cùm ſilentium ſibi imperare non poterunt. Talis laudatio aliquid exhortationis affert ipſis audientibus, & animos adoleſcentium exſtimulat. Ad rem commoueantur, non ad verba compoſita.alioqui nocet illis eloquentia ſi non rerum cupiditatem facit,ſed ſui. Differam hoc in præſenti. deſiderat enim propriam & longam exſecutionem, quemadmodum populo diſſerendum, quid ſibi apud populum permittendum ſit, quid populo apud ſe. Damnum quidem feciſſe philoſophiam, non erit dubium,poſtquam proſtituta eſt: ſed poteſt in penetralibus ſuis oſtendi, ſi modò non inſtitorem, ſed antiſtitem nacta eſt.

EPIST. LIII. Quid non poteſt mihi perſuaderi, cui perſuaſum eſt vt nauigarem? Solui mari languido. erat ſine dubio cœlum graue ſordidis nubibus, quæ ferè aut in aquam, aut in ventum reſoluuntur: ſed putaui tam pauca millia à Parthenope tua vſque Puteolos ſurripi poſſe, quamuis dubio & impendente cęlo. Itaque quò celeriùs euaderem, protinus per altum ad Neſida direxi, præciſurus omnes ſinus. Cùm iam eò proceſſiſſem, vt mea nihil intereſſet, vtrùm irem, an redirem:primùm æqualitas illa,quę me corruperat, periit. nondum erat tempeſtas, ſed iam inclinatio maris, ac ſubinde crebrior

fluctus.

fluctus. Cœpi gubernatorem rogare, vt me in aliquo littore exponeret. Aiebat ille, aſpera eſſe & importuoſa, nec quidquam ſe æquè in tempeſtate timere, quàm terram. Peiùs autem vexabar, quàm vt periculum mihi ſuccurreret. Nauſea enim me, ſegnis hæc & ſine exitu, torquebat: quæ bilem mouet, nec effundit. Inſtiti itaque gubernatori, & illum vellet nollet coegi vt peteret littus. Cuius vt viciniam attigimus, non exſpecto vt quidquam ex præceptis Virgilij fiat, Obuertant pelago proras, aut anchora de prora iaciatur: ſed memor artificij mei veteris, mitto me in mare, quomodò pſychrolutam decet, gauſapatus. Quæ putas me paſſum, dum per aſpera erepo, dum viam quæro, dum facio? Intellexi, non immeritò nautis terram timeri. Incredibilia ſunt, quæ tulerim: cùm me ferre non poſſem. Illud ſcito, Vlixem non fuiſſe tam irato mari natum, vt vbique naufragia faceret nauſeator erat. at ego quocumque nauigare debuero, viceſimo anno perueniam. Vt primùm ſtomachum (ſcis non cum mari nauſeam effugere) collegi, vt corpus vnctione recreaui, occœpi mecum cogitare, quanta nos vitiorum noſtrorum ſequeretur obliuio, etiã corporalium, quæ ſubinde admonẽt ſui, nedum illorum quæ eò magis latent, quò maiora ſunt. Leuis aliquem motiuncula decipit: ſed cùm creuerit, & vera febris exarſerit, etiam duro, & per-

& perpeſſitio confeſſionem accepit. Pedes dolent, articuli punctiunculas ſentiunt: adhuc diſſimulamus, & aut talum extorſiſſe nos dicimus, aut in exercitatione aliqua laboraſſe. Dubio & incipiente morbo, quæritur nomen: qui talaria cœpit intendere, & vtroſq; pedes dextros fecit, neceſſe eſt podagram fateri. Contrà euenit in iis morbis, quibus afficiũtur animi: quò quis peiùs ſe habet, minùs ſentit. Non eſt quod mireris, Lucili chariſſime. Nam qui leuiter dormit, & ſpecies ſecundum quietem capit, aliquando dormire ſe dormiens cogitat: grauis ſomnus etiam ſomnia exſtinguit, animumque altiùs mergit, quàm vt vti vllo intellectu ſinat. Quare vitia ſua nemo confitetur? quia etiam nunc in illis eſt. Somnium narrare, vigilantis eſt: & vitia ſua confiteri, ſanitatis indicium eſt. Expergiſcamur ergo, vt errores noſtros coarguere poſſimus. ſola autem nos philoſophia excitabit, ſola ſomnum excutiet grauem. Illi te totum dedica: dignus illa es; illa te digna eſt. ite in complexum alter alterius: omnibus aliis rebus te nega, fortiter, apertè. Non eſt quòd precariò philoſopheris. Si æger eſſes, curam intermiſiſſes rei familiaris, & forenſia tibi negotia excidiſſent: nec quemquam tanti putares, cui aduocatus in cauſſam deſcenderes: toto animo id ageres, vt quam primũ morbo liberareris. Quid ergo? non & nunc idem facies? Omnia impedimenta dimit-

te,

te, & vaca bonæ menti. nemo ad illam peruenit occupatus. Exercet philoſophia regnum ſuum: dat tempus, non accipit. Non eſt res ſubſiciua: ordinaria eſt, domina eſt: adeſt, & iubet. Alexander cuidam ciuitati, partem agrorum, & dimidium rerum omnium, promittenti: Eo, inquit, propoſito veni in Aſiam, non vt id acciperem quod dediſſetis; ſed vt id haberetis, quod reliquiſſem. Itidem philoſophia rebus omnibus: Non ſum id tempus acceptura, quod vobis ſuperfuerit: ſed id habebitis, quod ipſa erogauero. Totam huc conuerte mentem, huic aſſide, hanc cole: ingens interuallum inter te & ceteros fiat. Omnes mortales multo antecedes, non multo te dij antecedent. Quid inter te & illos interfuturum ſit, quæris? diutius erunt. At mehercule magni artificis eſt, clauſiſſe totum in exiguo. Tantum ſapienti ſua, quantum Deo omnis ætas patet. Eſt aliquid, quo ſapiens antecedat Deum. ille naturæ beneficio, non ſuo ſapiens eſt. ecce res magna, habere imbecillitatem hominis, ſecuritatem Dei. Incredibilis vis philoſophiæ eſt, ad omnem fortuitam vim retundendam. Nullum telum in corpore eius ſedet: munita eſt ſolidaque. quædam defatigat, & velut leuia tela laxo ſinu eludit, quædam diſcutit, & in eum vſque qui miſerat reſpuit.

EPIST. LIV. Longum mihi commeatum dederat mala valetudo: repente

me inuaſit. Quo genere? inquis. prorſus meritò interrogas: adeò nullum mihi ignotum eſt. Vni tamen morbo quaſi aſſignatus ſum: quem quare Græco nomine appellem, neſcio. ſatis enim aptè dici ſuſpirium poteſt. Breuis autem valdè, & procellæ ſimilis, impetus eſt: intra horam ferè deſinit. Quis enim diu exſpirat? Omnia corporis aut incommoda, aut pericula, per me tranſierunt: nullum mihi videtur moleſtius. Quid ni? aliud enim quidquid eſt, ægrotare eſt: hoc eſt, animam agere. Itaque medici, hanc meditationem mortis vocant. Facit aliquando ſpiritus ille, quod ſæpè conatus eſt. Hilarem me putas hæc tibi ſcribere, quia effugi? ſi hoc fine, quaſi bona valetudine delector: tam ridiculè facio, quàm ille, quiſquis ſe viciſſe putat, cùm vadimonium diſtulit. Ego verò & in ipſa ſuffocatione non deſii cogitationibus lætis ac fortibus acquieſcere. Quid hoc eſt? inquam. tam ſæpè mors experitur me? faciat. at ego illam diu expertus ſum. Quãdo, inquis? antequam naſcerer. Mors eſt, non eſſe id quod antè fuit. ſed quale ſit, iam ſcio: hoc erit poſt me, quod ante me fuit. Si quid in hac re tormenti eſt, neceſſe eſt & fuiſſe antequam prodiremus in lucem: atqui nullam ſenſimus tunc vexationem. Rogo non ſtultiſſimum dicas, ſi quis exiſtimet lucernæ peius eſſe cùm exſtincta eſt, quàm antequam accenderetur? nos quoque & accendimur, &
exſtin-

exſtinguimur: medio illo tempore aliquid patimur. Vtrimque verò alta ſecuritas eſt. In hoc enim, mi Lucili, niſi fallor, erramus, quòd mortem iudicamus ſequi: cùm illa & præceſſerit, & ſecutura ſit. Quidquid ante annos fuit, mors eſt. Quid enim refert, vtrùm non incipias, an deſinas? vtriuſque rei hic eſt effectus, non eſſe. His & huiuſmodi exhortationibus tacitis (nam verbis locus non erat) alloqui me non deſii: deinde paullatim ſuſpirium illud, quod eſſe iam anhelitus cœperat, interualla maiora fecit, & retardatum eſt, ac remanſit. Nec adhuc, quamuis deſierit, ex natura fluit ſpiritus. ſentio hæſitationem quamdam eius, & moram. Quomodo volet, dum modò non ex animo ſuſpirem. hoc tibi de me recipe: non trepidabo ad extrema: iam præparatus ſum: nihil cogito de die. Illum lauda & imitare, quem non piget mori, cùm iuuat viuere. Quæ enim virtus eſt, cùm eiiciaris, exire? tamen eſt & hic virtus. Eiicior quidem, ſed tamquam exeam. Et ideò numquam eiicitur ſapiẽs: quia eiici, eſt inde expelli, vnde inuitus recedas. Nihil inuitus facit ſapiens. neceſſitatem effugit: quia vult quod ipſa coactura eſt.

EPIST. LV. A geſtatione cùm maximè venio, non minus fatigatus, quàm ſi tantum ambulaſſem, quantum ſedi. labor eſt enim, & diu ferri: ac neſcio an eò maior, quia contra naturam eſt: quæ pedes dedit,

dedit,vt per nos ambularemus; oculos, vt per nos videremus. Debilitatem nobis indixere deliciæ: & quod diu noluimus, poſſe deſiuimus: Mihi tamen neceſſarium erat concutere corpus, vt ſiue bilis inſiderat faucibus, diſcuteretur; ſiue ipſe ex aliqua cauſſa ſpiritus denſior erat, extenuaret illum iactatio. quam profuiſſe mihi ſenſi. Ideò diutiùs vehi perſeueraui, inuitante ipſo littore, quod inter Cumas & Seruilii Vatiæ villam curuatur, & hinc mari,illinc lacu,velut anguſtum iter clauditur. Erat enim à recenti tempeſtate ſpiſſius. Fluctus autem illud (vt ſcis) frequens & concitatus exęquat:longior tranquillitas ſoluit, cùm arenis, quæ humore alligantur,ſuccus abſceſſit. Ex conſuetudine tamen mea circumſpicere cœpi, an aliquid illic inuenirem, quod mihi bono poſſet eſſe: & direxi oculos in villam, quæ aliquando Vatiæ fuit. In hac ille prætorius diues, nulla alia re quàm otio notus, conſenuit, & ob hoc vnum felix habebatur. Nam quoties aliquos amicitia Aſinii Galli, quoties Seiani odium, deinde amor merſerat, (æquè enim offendiſſe illum, quàm amaſſe, periculoſum fuit) exclamabant homines: O Vatia, ſolus ſcis viuere. At ille latere ſciebat, non viuere. multum autem intereſt, vtrùm vita tua otioſa ſit,an ignaua. Numquam aliter hanc villam Vatia viuo prætcribam, quàm vt dicerem: Vatia hic ſitus eſt.

Sed

Sed adeò, mi Lucili, philoſophia ſacrum quiddam eſt,& venerabile,vt etiam ſi quid illi ſimile eſt, mendacio placeat. Otioſum enim hominem, ſeductum exiſtimat vulgus, & ſecurum, & ſe contentum, ſibique viuentem: quorum nihil vlli contingere, niſi ſapienti, poteſt. Ille quidem nulla re ſollicitus ſcit ſibi viuere. ille enim (quod eſt primum) ſcit viuere. Nam qui res & homines fugit,quem cupiditatum ſuarum infelicitas relegauit, qui alios feliciores videre non potuit, qui velut timidum atque iners animal, metu oblituit, ille ſibi non viuit,ſed (quod eſt turpiſſimum) ventri, ſomno, libidini. Non continuò ſibi viuit, qui nemini. Adeò tamen magna res eſt conſtantia, & in propoſito ſuo perſeuerãtia, vt habeat auctoritatem inertia quoque pertinax. De ipſa villa nihil poſſum tibi certi ſcribere: frontem enim eius tantùm noui,& expoſita: quæ oſtendit etiam tranſeuntibus. Speluncæ ſunt duæ magni operis, laxo atrio pares, manufactæ: quarum altera ſolem non recipit,altera vſque in occidentem tenet. Plãtanona medius riuus, & à mari & ab Acheruſio lacu receptus,Euripi modo diuidit,alendis piſcibus (etiam ſi aſſiduò exhauritur) ſufficiens. Sed illi,cùm mare patet, parcitur:cùm tẽpeſtas piſcatoribus dedit ferias, manus ad parata porrigitur. Hoc tamen eſt commodiſſimum in villa,quod Baijas trans parietem habet:incommodis illarum caret, vo-

lupta-

luptatibus fruitur. Has laudes eius ipſe noui: eſſe villam totius anni credo. Occurrit enim Fauonio, & illum adeò excipit, vt Baiis neget. non ſtultè videtur elegiſſe hunc locum Vatia, in quem otium ſuum pigrum iam & ſenile conferret. Sed non multum ad tranquillitatem locus confert: animus eſt, qui commendat omnia. Vidi ego in villa hilari & amœna mæſtos, vidi in media ſolitudine occupatis ſimiles. Quare non eſt quod exiſtimes, ideò parùm benè compoſitum eſſe te, quòd in Campania non es. quare autem non es? hucuſque cogitationes tuas mitte. Conuerſari cum amicis abſentibus licet: & quidem quoties velis, quamdiu velis. magis hac voluptate, quę maxima eſt, fruimur, dum abſumus. Præſentia enim nos delicatos facit: & quia aliquando vnà loquimur, ambulamus, cùm conſidemus, cùm diducti ſumus, nihil de his quos modò vidimus, cogitamus. & ideò æquo animo ferre debemus abſentiam, quia nemo non multum etiam præſentibus abeſt. Pone hic primùm noctes ſeparatas: deinde occupationes vtrinque diuerſas, deinde ſtudia ſecreta, ſuburbanas profectiones: videbis non multum eſse, quod nobis peregrinatio eripiat. Amicus animo poſſidendus eſt. hic autem numquam abeſt; quemcumque vult, quotidie videt. Itaque mecum ſtude, mecum cæna, mecum ambula. In anguſto viueremus, ſi quid-

quam

quam eſſet cogitationibus clauſum. Video te, mi Lucili, cùm maximè audio: adeò tecum ſum, vt dubitem, an incipiam non epiſtolas, ſed codicillos tibi ſcribere.

EPIST. LVI. Peream, ſi eſt tam neceſſarium, quàm videtur, ſilentium in ſtudia ſepoſito. Ecce varius clamor vndique me circumſonat: ſupra ipſum balneum habito. Propone nunc tibi omnia genera vocum, quæ in odium poſſunt aures adducere; cùm fortiores exercentur, & manus plumbo graues iactant, cùm aut laborant, aut laborantem imitantur, gemitus audio: quoties retentum ſpiritum remiſerunt, ſibilos, & acerbiſſimas reſpirationes: cùm in alipten inertem, & hac plebeia vnctione contentum incidi, audio crepitum illiſæ manus humeris: quæ prout plana peruenit, aut concaua, ita ſonum mutat. Si verò pilicrepus ſuperuenerit, & numerare cœperit pilas, actum eſt. Adiice nunc ſcordalum, & furem deprehenſum, & illum cui vox ſua in balneo placet. Adiice nunc eos, qui in piſcinam cum ingenti impulſæ aquæ ſono ſaliunt. Præter iſtos, quorum, ſi nihil aliud, rectæ voces ſunt, alipilum cogita, tenuem & ſtridulam vocem, quò ſit notabilior, ſubinde exprimentem, nec vmquam tacentem, niſi dum vellit alas, & alium pro ſe clamare cogit. Iam libarij varias exclamationes, & botularium, & cruſtularium, & omnes popinarum inſtitores, mercem ſua quadam

& inſignita modulatione vendentes. O te, inquis, ferreum, aut ſurdum, cui mens inter clamores tam varios, tam diſſonos, conſtat: cùm Chryſippum noſtrum aſſidua ſalutatio perducat ad mortem. At mehercules, ego iſtum fremitum non magis curo, quàm fluctum aut deiectum aquæ. Quamuis audiam cuidam genti hanc vnam fuiſſe cauſſam, vrbem ſuam transferendi, quia fragorem Nili cadentis ferre non potuit. Magis mihi vox auocare videtur, quàm crepitus. Illa enim animum abducit; hic tantùm aures implet, ac verberat. In iis quæ me ſine auocatione circumſtrepunt, eſſedas tranſcurrentes pono, & fabrum inquilinum, & ſerrarium vicinum, aut hunc qui ad metam ſudantem tabulas experitur & tibias, nec cantat, ſed exclamat. Etiam moleſtior eſt mihi ſonus, qui intermittitur ſubinde, quàm qui continuatur. Sed iam me ſic ad omnia iſta duraui, vt audire vel pauſarium poſſim, voce acerbiſſima remigibus modos dantem. Animum enim cogo ſibi intentum eſſe, nec auocari ad externa. omnia licet foris reſonent; dum intus nihil tumultus ſit, dum inter ſe non rixentur cupiditas & timor, dum auaritia luxuriaque non diſſideant, nec altera alteram vexet. Nam quid prodeſt totius regionis ſilentium, ſi affectus fremunt?

Omnia noctis erant, placida compoſta quiete.

Fal-

Falſum eſt. nulla placida quies eſt, niſi quam ratio compoſuit. nox exhibet moleſtiam, non tollit, & ſolicitudines mutat. Nam dormientium quoque inſomnia tam turbulenta ſunt, quàm dies. Illa tranquillitas vera eſt, in quam bona mens explicatur. Adſpice illum, cui ſomnus laxæ domus ſilentio quæritur: cuius aures ne quis agitet ſonus, omnis ſeruorum turba conticuit,& ſuſpenſum,accedentium propiùs, veſtigium ponitur. Huc nempe verſatur atque illuc,ſomnum inter ægritudines leuem captans: quæ non audit, audiſſe ſe queritur. Quid in cauſſa putas eſſe? animus illi obſtrepit: hic placandus eſt, huius compeſcenda eſt ſeditio: quem non eſt quod exiſtimes placidum, ſi iacet corpus. Interdum quies inquieta eſt. Et ideò ad rerum actus excitandi, ac tractatione bonarum artium occupandi ſumus, quoties nos malè habet inertia ſui impatiens. Magni imperatores cùm malè parere militem vident, aliquo labore compeſcunt, & expeditionibus detinent. numquam vacat laſciuire diſtrictis: nihilq; tam certum eſt quàm otij vitia negotio diſcuti. Sæpè videmur tædio rerum ciuilium, & infelicis atque ingratę ſtationis pænitentia, ſeceſſiſſe: tamen in illa latebra, in quam nos timor & laſſitudo coniecit, interdum recrudeſcit ambitio. Non enim exciſa deſiit, ſed fatigata, aut etiam abiecta, rebus parùm ſibi cedentibus. Idem de luxuria dico, quæ

videtur

videtur aliquando ceſſiſſe: deinde frugalitatem profeſſos ſollicitat, atque in media parſimonia voluptates non damnatas, ſed relictas petit: & quidem eò vehementiùs, quò occultiùs. Omnia enim vitia in aperto leuiora ſunt: morbi quoque tunc ad ſanitatem inclinant, cùm ex abdito erumpunt, ac vim ſuam proferunt. Et auaritiam itaque, & ambitionem, & cetera mala mentis humanę, tunc pernicioſiſſima ſcias eſſe, cùm ſimulata ſanitate ſubſidunt. Otioſi videmur, & non ſumus. Nam ſi bona fide ſumus, ſi receptui cecinimus, ſi ſpecioſa contempſimus, vt paulò antè dicebam, nulla res nos auocabit, nullus hominum auiumque concentus interrumpet cogitationes bonas, ſolidaſque & iam certas. Leue illud ingenium, nec ſe adhuc reduxit introrſus, quod ad vocem ex accidenti erigitur. Habet intus aliquid ſolicitudinis, & concepti pauoris, quod illum curioſum facit, vt ait Virgilius noſter:

Et me, quem dudum non vlla iniecta mouebant
Tela, nec aduerſo glomerati ex agmine Graij,
Nunc omnes terrent auræ, ſonus excitat omnis
Suſpenſum, & pariter comitique onerique timentem.

Prior ille ſapiens eſt, quem non tela vibrantia, non arietata inter ſe arma agminis denſi, non vrbis impulſæ fragor terri-

tat: hic alter imperitus eſt, rebus ſuis timet, ad omnem crepitum expaueſcens, quem vna quælibet vox pro fremitu accepta deiecit, quem motus leuiſſimi exanimant. Timidum illum ſarcinæ faciunt. Quemcumque ex iſtis felicibus elegeris, multa trahentibus, multa portantibus videbis illum comitique onerique timentem. Tunc ergo te ſcito eſſe compoſitum, cùm ad te nullus clamor pertinebit: cùm te nulla vox tibi excutiet: non ſi blandietur, non ſi minabitur, non ſi inani ſono varia circumſtrepet. Quid ergo? non aliquando commodius eſt, carere conuicio? fateor. Itaque ego ex hoc loco migrabo: experiri & exercere me volui. Quid neceſſe eſt diutiùs torqueri: cùm tam facile remedium Vlixes ſociis etiam aduerſus Sirenas dederit, & inuenerit?

EPIST. LVII. Cum Bajis deberem Neapolim repetere, facilè credidi tempeſtatem eſſe, ne iterùm nauem experirer. ſed tantum luti tota via fuit, vt poſſem videri nihilominus nauigaſſe. Totum athletarum fatum mihi illo die perpetiendum fuit. à ceromate nos haphe excepit, in Crypta Neapolitana. Nihil illo carcere longius, nihil illis faucibus obſcurius: quæ nobis præſtant, non vt per tenebras videamus, ſed vt ipſas. Ceterùm etiam ſi locus haberet lucem, puluis auferet, in aperto quoque res grauis & moleſta: quid illic, vbi in ſe volutatur, & cùm ſine vllo ſpira-

mento ſit incluſus, in ipſos à quibus excitatus eſt recidit? Duo incommoda inter ſe contraria ſimul pertulimus. eadem via, eodem die, & luto & puluere laborauimus. Aliquid tamen mihi illa obſcuritas, quod cogitarem, dedit. ſenſi quemdam ictum animi, & ſine metu mutationem, quam inſolitæ rei nouitas ſimul & fœditas fecerat. Non de me nunc tecum loquor, qui multum ab homine tolerabili, ne dum à perfecto abſum, ſed de illo in quem ius fortuna perdidit: huius quoque ferietur animus. mutabitur color. Quædam enim, mi Lucili, nulla virtus effugere poteſt: admonet illam natura mortalitatis ſuæ. Itaque & vultum adducet ad triſtitiam, & inhorreſcet ad ſubita, & caligabit, ſi vaſtam altitudinem in crepidine eius conſtitutus deſpexerit. Non eſt hic timor, ſed naturalis affectio inexpugnabilis rationi. Itaque fortes quidam, & paratiſſimi fundere ſuum ſanguinem, alienum videre non poſſunt: quidam ad vulneris noui, quidam ad veteris & purulenti tractationem inſpectationemque concidunt, & linquuntur animo: alij gladium faciliùs recipiunt, quàm vident. Senſi ergo (vt dicebam) quamdam non quidem perturbationem, ſed mutationem: rurſus, ad primum conſpectum redditæ lucis, alacritas incogitata rediit & iniuſſa. Illud deinde mecum loqui cœpi, quàm ineptè quædam magis ac minùs timeremus, cùm omnium idem finis eſſet.

Quid enim intereſt, vtrùm ſupra aliquem vigiliarium ruat an mons, an turris? nil inuenies. Erunt tamen qui hanc ruinam magis timeant, quamuis vtraque mortifera æquè ſit. Adeò non effectus, ſed efficientia timor ſpectat. Nunc me putas de Stoicis dicere, qui exiſtimāt animam hominis magno pondere extriti permeare non poſſe, & ſtatim ſpargi, quia non fuerit illi exitus liber: ego verò non facio. qui hoc dicunt, videntur mihi errare. Quemadmodum flamma non poteſt opprimi, nam circa id diffugit, quo vrgetur: quemadmodum aer verbere aut ictu non læditur, nec ſcinditur quidem, ſed circa id cui ceſſit refunditur: ſic animus qui ex tenuiſſimo conſtat, deprehendi non poteſt, nec intra corpus affligi: ſed beneficio ſubtilitatis ſuæ, per ipſa quibus premitur, erumpit. Quomodo fulmini, etiam cùm latiſſimè percuſſit ac fulſit, per exiguum foramen eſt reditus: ſic animo, qui adhuc tenuior eſt igne, per omne corpus fuga eſt. Itaque de illo quærendum eſt, an poſſit immortalis eſſe. hoc quidem certum habe, ſi ſuperſtes eſt corpori, propter hoc illum nullo genere poſſe perire, propter quod non perit: quoniam nulla immortalitas cum exceptione eſt, nec quidquam noxium æterno eſt.

EPIST. LVIII. Quanta verborum nobis paupertas, imò egeſtas ſit, numquā magis quàm hodierno die intellexi. Mille

le res inciderunt, cùm fortè de Platone loqueremur, quæ nomina deſiderarent, nec haberent: quædam verò cùm habuiſſent, faſtidio noſtro perdidiſſent. Quis autem ferat in egeſtate faſtidium? Hunc quem Græci œſtrum vocant, pecora peragentem, & totis ſaltibus diſſipantem, aſilum noſtri vocabant. hoc Virgilio licet credas:

Et lucum Silari iuxta ilicibuſque virentem
Plurimus Alburnum volitans, cui nomen aſilo
Romanum eſt, œſtrum Græci vertere vocantes,
Aſper, acerba ſonans, quo tota exterrita ſiluis
Diffugiunt armenta.

Puto intelligi iſtud verbum interiſſe. Ne te longè differam, quædam ſimplicia in vſu erant, ſicut cernere ferro inter ſe dicebant. Idem Virgilius hoc probabit tibi:

——Stupet ipſe Latinus,
Ingentes, genitos diuerſis partibus orbis,
Inter ſe coiiſſe viros, & cernere ferro.

quod nunc decernere dicimus, ſimplicis illius verbi vſus amiſſus eſt. Dicebant antiqui, ſi iuſſo, id eſt, ſi iuſſero. Hoc nolo mihi credas: ſed fide Virgilio:

Cetera quà iuſſo, mecum manus inferat arma.

Non id ago nunc hac diligentia, vt oſtendã quantum tẽpus apud grammaticum per-

diderim:ſed vt ex hoc intelligas,quantum apud Ennium & Attium, verborum ſitus occupauerit:cùm apud hunc quoque, qui quotidie excutitur, aliqua nobis ſubducta ſint. Quid,inquis,ſibi iſta vult præparatio? quò ſpectat? Non celabo te. cupio, ſi fieri poteſt propitiis auribus tuis, Eſſentiam dicere:ſin minùs,dicam & iratis. Ciceronem auctorem huius verbi habeo, puto locupletem. ſi recentiorem quæris;Fabianum, diſertum & elegantem,orationis,etiam ad noſtrum faſtidium,nitidę. Quid enim fiet, mi Lucili? quomodo dicetur οὐσία res neceſſaria, naturam continens, fundamentum omnium? Rogo itaque permittas mihi hoc verbo vti. nihilominus dabo operam, vt ius à te datum parciſſimè exerceā: fortaſſe contentus ero mihi licere. Quid proderit facilitas tua, cum ecce id nullo modo Latinè exprimere poſſim, propter quod linguæ noſtræ conuicium feci? Magis damnabis anguſtias Romanas, ſi ſcieris vnam ſyllabam eſſe,quam mutare non poſſim. Quę hæc ſit,quæris? τὸν. Duri tibi videbor ingenij:in medio poſitum,poſſe ſic transferri, vt dicam, Quod eſt. Sed multum intereſſe video.cogor verbum pro vocabulo ponere:ſed id ſi neceſſe eſt,ponam. Quod eſt, Sex modis hoc à Platone dici, amicus noſter homo eruditiſſimus hodierno die dicebat. Omnes tibi exponam, ſi antè indicauero eſſe aliquod genus,eſſe & ſpeciem. Nunc enim primum illud ge-

nus

nus quærimus, ex quo ceteræ ſpecies ſuſpenſæ ſunt, à quo naſcitur omnis diuiſio, quo vniuerſa comprehenſa ſunt. Inuenietur autem, ſi cœperimus ſingula retrò legere, ſic enim perducemur ad primum. Homo ſpecies eſt, vt Ariſtoteles ait: equus ſpecies eſt, canis ſpecies. ergo commune aliquod quærendum eſt his omnibus vinculum, quod illa complectatur, & ſub ſe habeat. Hoc quid eſt? animal. Ergo genus eſſe cœpit omnium horum quæ modò retuli, hominis, equi, canis, animal. Sed ſunt quædam, quæ animam habent, nec ſunt animalia. placet enim ſatis & arbuſtis animam ineſſe. itaque & viuere illa, & mori dicimus. Ergo animantia ſuperiorem tenebunt locum, quia animalia in hac forma ſunt, & ſata. Quædam anima carent, vt ſaxa. itaque aliquid erit animantibus antiquius, ſcilicet corpus. hoc ſic diuidam, vt dicam corpora omnia aut animata eſſe, aut inanimantia. Etiamnum eſt aliquid ſuperius, quàm corpus. Dicimus enim quædam corporalia eſſe, quædam incorporalia. Quid ergo erit ex quo hęc diducantur? illud cui nomen modò parùm proprium impoſuimus, Quod eſt. Sic enim in ſpecies ſecabitur, vt dicamus: Quod eſt, aut corporale eſt, aut incorporale. Hoc ergo genus eſt primum & antiquiſſimum, &, vt ita dicam, generale: cetera genera quidem ſunt, ſed ſpecialia, tamquam homo genus eſt. Habet enim in ſe nationum

ſpecies, Græcos, Romanos, Parthos: colorum, albos, nigros, flauos: habet ſingulos, Catonem, Ciceronem, Lucretium. Itaque qua multa continet, in genus cadit: qua ſub alio eſt, in ſpeciem. Illud genus, Quod eſt, generale, ſupra ſe nihil habet. Initium rerum eſt. omnia ſub illo ſunt. Stoici volunt ſuperponere huic etiam aliud genus magis principale: de quo ſtatim dicam, ſi prius illud genus, de quo locutus ſum, meritò primum poni docuero, cùm ſit rerum omnium capax. Quod eſt, in has ſpecies diuido, vt ſint corporalia, aut incorporalia. Nihil tertium eſt. Corpus quomodo diuido? vt dicam, aut animantia ſunt, aut inanimantia. Rurſus animantia quemadmodum diuido? vt dicam, quædam animum habent, quædam tantùm animam: aut ſic: quædam impetum habent, incedunt, tranſeunt; quædam ſolo affixa, radicibus aluntur & creſcunt. Rurſus animalia in quas ſpecies ſeco? aut mortalia ſunt, aut immortalia. Primum genus Stoicis quibuſdam videtur, Quid: ſed quare videatur, ſubiiciam. In rerum (inquiunt) natura quædam ſunt, quædam non ſunt. Et hæc autem quę non ſunt, rerum natura complectitur, quę animo ſuccurrunt, tamquam Centauri, Gigantes, & quidquid aliud falſa cogitatione formatum, habere aliquam imaginem cœpit, quamuis non habeat ſubſtantiam. Nunc ad id quod tibi promiſi, reuertor, quomodo quæcumque ſunt, in

ſex

ſex modos Plato partiatur. Primùm illud Quod eſt, nec viſu, nec tactu, nec vllo ſenſu comprehenditur: cogitabile eſt, quod generaliter eſt. tamquam homo generalis ſub oculos non venit, ſed ſpecialis venit, vt Cicero & Cato. Animal non videtur, ſed cogitatur: videtur autem ſpecies eius, equus & canis. Secundum ex his quæ ſunt, ponit Plato, quod eminet & exſuperat omnia. Hoc ait per excellentiam eſſe. vt poeta communiter dicitur. omnibus enim verſus facientibus hoc nomen eſt. ſed iam apud Græcos in vnius notam ceſſit. Homerum intelligas, cùm audieris poetam. Quid ergo hoc eſt? Deus, ſcilicet maior ac potentior cunctis. Tertium genus eſt eorum, quæ propriè ſunt: innumerabilia hæc ſunt, ſed extra noſtrum poſita conſpectum. Quæ ſunt, interrogas? propria Platonis ſupellex eſt. Ideas vocat: ex quibus omnia, quæcumque videmus, fiunt: & ad quas cuncta formantur. Hæ immortales, immutabiles, inuiolabiles ſunt. Quid ſit Idea, id eſt, quid Platoni eſſe videatur, audi. Idea eſt eorum, quæ natura fiunt, exemplar æternum. Adiiciam definitioni interpretationem, quò tibi res apertior fiat. Volo imaginem tuam facere. exemplar picturæ te habeo, ex quo capit aliquem habitum mens, quem operi ſuo imponat. Ita illa quæ me docet & inſtruit facies, à qua petitur imitatio, Idea eſt. Talia ergo exemplaria infinita habet

natura rerum, hominum, piſcium, arborum: ad quæ, quodcumque fieri ab illa debet, exprimitur. Quartum locum habet εἶδος. Quid ſit hoc εἶδος, attendas oportet: & Platoni imputes, non mihi, hanc rerum difficultatem. nulla eſt autem ſine difficultate ſubtilitas. Paullo antè pictoris imagine vtebar. ille cùm reddere Virgilium coloribus vellet, ipſum intuebatur: Idea erat Virgilij facies, futuri operis exemplar: ex hac quod artifex trahit, & operi ſuo impoſuit, εἶδος eſt. Quid interſit, quæris? alterum exemplar eſt, alterum forma ab exemplari ſumpta, & operi impoſita. alteram artifex imitatur, alteram facit. Habet aliquam faciem ſtatua: hæc eſt Idos. habet aliquam faciem exemplar ipſum, quod intuens opifex, ſtatuam figurauit: hæc Idea eſt. Etiamnum aliam deſideras diſtinctionem? Idos in opere eſt: Idea extra opus: nec tantùm extra opus eſt, ſed ante opus. Quintum genus eſt eorum, quæ communiter ſunt. hæc incipiunt ad nos pertinere: hic ſunt omnia, homines, pecora, res. Sextum genus eorum eſt, quæ quaſi ſunt, tamquam inane, tamquam tempus. Quæcumque videmus ac tangimus, Plato in illis non numerat, quæ eſſe propriè putat. Fluunt enim, & aſſidua diminutione atque adiectione ſunt. Nemo noſtrum idem eſt in ſenectute, qui fuit iuuenis. nemo eſt manè, qui fuit pridie. Corpora noſtra rapiuntur fluminum more.

re: quidquid vides, currit cum tempore: nihil ex his quæ videmus, manet. Ego ipſe dum loquor mutari iſta, mutatus ſum. Hoc eſt quod ait Heraclitus: *In idem flumen bis non deſcendimus*. Manet idem fluminis nomen, aqua tranſmiſſa eſt. Hoc in amne manifeſtius eſt, quàm in homine: ſed nos quoque non minùs velox curſus præteruehit: & ideò admiror dementiam noſtram, quòd tantoperè amamus rem fugaciſſimam, corpus, timemuſque ne quando moriamur: cùm omne momẽtum, mors prioris habitus ſit. Vis tu timere, ne ſemel fiat quod quotidie fit? De homine dixi, fluida materia & caduca, & omnibus obnoxia caſibus: mundus quoque, æterna res & inuicta, mutatur, nec idem manet. Quamuis enim omnia in ſe habeat quæ habuit, aliter habet quàm habuit, ordinem mutat. Quid, inquis, iſta ſubtilitas mihi proderit? ſi me interrogas, nihil. Sed quemadmodũ ille cælator oculos diu intẽtos ac fatigatos remittit atque auocat, &, vt dici ſolet, paſcit: ſic nos animum aliquãdo debemus relaxare, & quibuſdam oblectamentis reficere. ſed ipſa oblectamenta opera ſint: ex his quoque, ſi obſeruaueris, ſumes quod poſſit fieri ſalutare. Hoc ego, mi Lucili, ſoleo facere: ex omni natione, etiam ſi à philoſophia longiſſimè auerſa eſt, eruere aliquid conor, & vtile efficere. Quid de iſtis capiam, quæ modò tractauimus, remotis à reformatio-

ne morum? quomodo meliorem me facere Ideæ Platonicæ poſſunt? quid ex iſtis traham, quod cupiditates meas comprimat? Vel hoc ipſum, quòd omnia iſta quę ſenſibus ſeruiunt, quæ nos accēdunt & irritant, negat Plato ex iis eſſe quæ verè ſint. Igitur iſta imaginaria ſunt, & ad tempus aliquam faciem ferunt: nihil horū ſtabile, nec ſolidum eſt. & nos tamen cupimus tanquam aut ſemper futura, aut ſemper habituri. Imbecilli fluidique per interualla conſiſtimus: mittamus animum ad illa, quæ æterna ſunt. miremur in ſublimi volitantes rerum omnium formas: Deumque inter illa verſantem, & prouidentem, quemadmodum quæ immortalia facere non potuit, quia materia prohibebat, defendat à morte, ac ratione vitium corporis vincat. Manent enim cuncta, non quia æterna ſunt, ſed quia defenduntur cura regentis. Immortalia tutore non egent: hęc conſeruat artifex, fragilitatem materiæ vi ſua vincens. Contemnamus omnia, quæ adeò pretioſa non ſunt, vt an ſint omnino, dubium ſit. Illud ſimul cogitemus, ſi mundum ipſum non minùs mortalem, quàm nos ſumus, prouidentia periculis eximit, poſſe tandem aliquatenus noſtra quoque prouidentia longiorem prorogari huic corpuſculo moram, ſi voluptates, quibus pars maior perit, potuerimus regere & coercere. Plato ipſe ad ſenectutem ſe diligentia pertulit. Erat quidem

corpus

corpus validum ac forte ſortitus,& illi nomen latitudo pectoris fecerat: ſed nauigationes ac pericula multum detraxerunt viribus: parſimonia tamen, & eorum quæ auiditatem euocant modus,& diligens ſui tutela, perduxit illum ad ſenectutem, multis prohibentibus cauſſis. Nam hoc ſcis, puto,Platoni diligentię ſuæ beneficio contigiſſe,quòd natali ſuo deceſſit, & annum vnum atque octogeſimum impleuit, ſine vlla deductione. Ideò Magi, qui fortè Athenis erant,immolauerunt defuncto, amplioris fuiſſe ſortis quàm humanæ rati, quia conſummaſſet perfectiſſimum numerum,quem nouem nouies multiplicata componunt. Non dubito, quin paratus eſſet paucos dies ex iſta ſumma, & ſacrificium, remittere. Poteſt frugalitas producere ſenectutem. quam vt non puto concupiſcendam,ita ne recuſandam quidem. Iucundum eſt eſſe ſecum quàm diutiſſimè, cùm quis ſe dignum quo frueretur, effecit. Itaque de iſto feremus ſententiam, an oporteat faſtidire ſenectutis extrema, & finem non opperiri, ſed manu facere. Propè eſt à timente, qui fatum ſegnis expectat: ſicut ille vltra modum deditus vino eſt, qui amphoram exſiccat, & fæcem quoque exſorbet. De hoc tamen quæremus, pars ſumma vitæ, vtrùm fæx vitæ hæc ſit, an liquidiſſimum ac puriſſimum quiddam: ſi modò mens ſine iniuria eſt, & integri ſenſus animum iuuant,

nec

nec defectum & præmortuum corpus eſt. Plurimum enim refert, vitam aliquis extendat, an mortem. At ſi inutile miniſteriis eſt corpus, quid ni oporteat educere animum laborantem? & fortaſſe paullò antè quàm debet, faciendum eſt, ne cùm fieri debeat, facere non poſſis: & cùm maius periculum ſit malè viuendi, quàm citò moriendi, ſtultus eſt qui non exigui temporis mercede, magnæ rei aleam redimit. Paucos longiſſima ſenectus ad mortem ſine iniuria pertulit. multis iners vita ſine vſu iacuit ſui: Quanto deinde crudelius iudicas, aliquid ex vita perdidiſſe, quamuis finiendæ? Noli me inuitus audire, tamquam ad te iam pertineat iſta ſententia: ſed quid dicam æſtima. Non relinquam ſenectutem, ſi me totum mihi reſeruabit: totum autem ab illa parte meliore. At ſi cœperit concutere mentē, ſi partes eius cōuellere, ſi mihi non vitam reliquerit, ſed animam: proſiliam ex ædificio putrido ac ruenti. Morbum morte non fugiam, dumtaxat ſanabilem, nec officientem animo: non afferam mihi manus propter dolorem: ſic mori, vinci eſt. Hunc tamen ſi ſciero perpetuò mihi eſſe patiendum: exibo non propter ipſum, ſed quia impedimento mihi futurus eſt ad omne, propter quod viuitur. Imbecillus eſt & ignauus, qui propter dolorem moritur: ſtultus, qui doloris cauſſa viuit. Sed in longum exeo. eſt prætereà materia quę ducere diem poſſit.

ſit. Et quomodo finē vitæ imponere poterit, qui epiſtolę nō poteſt? Vale ergo: quod libentiùs quàm mortes meras lecturus es.

EPIST. LIX. Magnam ex epiſtola tua percepi voluptatem. permitte enim mihi vti verbis publicis; nec illa ad ſignificationem Stoicam reuoca. Vitium eſſe voluptatem credimus. Sit ſanè: ponere tamen illam ſolemus, ad demonſtrandum animi hilarem affectionem. Scio, inquam, & voluptatem (ſi ad noſtrum album verba dirigimus) rem infamem eſſe, & gaudium niſi ſapienti non contingere. Eſt enim animi elatio, ſuis bonis viribuſque fidentis. vulgò tamen ſic loquimur, vt dicamus, magnum gaudium nos ex illius conſulatu, aut ex nuptijs, aut ex partu vxoris percepiſſe: quæ adeò non ſunt gaudia, vt ſæpè initia futuræ triſtitiæ ſint. Gaudio autem iunctum eſt, non deſinere, nec in contraria verti. Itaque cùm dicit Virgilius noſter: *Et mala mentis Gaudia*; diſertè quidem dicit, ſed parùm propriè: nullum enim malum gaudium eſt. Voluptatibus hoc nomen impoſuit, & quod voluit, expreſſit: ſignificauit enim homines, malo ſuo lætos. tamen ego non immeritò dixeram, cepiſſe me magnam ex epiſtola tua voluptatem. quamuis enim ex iuſta cauſſa imperitus homo gaudeat, tamen affectum eius impotentem, & in diuerſa ſtatim inclinaturum, voluptatem voco, opinione falſi boni motam, immoderatam

tam & immodicam. Sed vt ad propoſitum reuertar, audi quid me in epiſtola tua delectauerit. Habes verba in poteſtate: non effert te oratio, nec longiùs quàm deſtinaſti, trahit. Multi ſunt, qui ad id quod non propoſuerant ſcribere, alicuius verbi decore placentis vocentur; quod tibi nō euenit. preſſa ſunt omnia, & rei aptata. Loqueris quātum vis, & plus ſignificas quàm loqueris. Hoc maioris rei indicium eſt: apparet animum quoque nihil habere ſuperuacui, nihil tumidi. Inuenio tamen translationes verborum, vt non temerarias, ita quæ periculum ſui fecerint. Inuenio imagines: quibus ſi quis nos vti vetat, & poetis illas ſolis iudicat eſſe conceſſas, neminem mihi videtur ex antiquis legiſſe, apud quos nondum captabatur plauſibilis oratio. Illi qui ſimpliciter, & demonſtrandę rei cauſſa eloquebantur. parabolis referti ſunt: quas exiſtimo neceſſarias, non ex eadem cauſſa qua poetis, ſed vt imbecillitatis noſtræ adminicula ſint, & vt diſcentem & audientem in rem præſentem adducant. Sextium ecce cum maximè lego, virum acrem, Græcis verbis, Romanis moribus philoſophantem. mouit me imago ab illo poſita: ire quadrato agmine exercitum, vbi hoſtis ab omni parte ſuſpectus eſt, pugnæ paratum. Idem, inquit, ſapiens facere debet: omnes virtutes ſuas vndique expandat, vt vbicumque infeſti aliquid oritur, illic parata præſidia

ſint,

ſint, & ad nutum regentis ſine tumultu reſpondeant. Quod in exercitibus his quos imperatores magni ordinant, fieri videmus, vt imperium ducis ſimul omnes copiæ ſentiant, ſic diſpoſitę, vt ſignum ab vno datum, peditē ſimul equitemque percurrat: hoc aliquanto magis neceſſarium eſſe nobis, Sextius ait. Illi enim ſæpè hoſtem timuere ſine cauſſa, tutiſſimumque illis iter, quod ſuſpectiſſimū fuit: nil ſtultitia pacatum habet. tam ſupernè illi metus eſt, quàm infrà. vtrumque trepidat latus. Sequuntur pericula & occurrūt, ad omnia pauet: imparata eſt, & ipſis terretur auxiliis. Sapiens autem, ad omnem incurſum munitus & intentus, non ſi paupertas, non ſi luctus, nō ſi ignominia, non ſi dolor impetum faciat, pedem referet. Interritus & contra illa ibit, & inter illa. Nos multa alligant, multa debilitant: diu in iſtis vitijs iacuimus. elui difficile eſt. non enim inquinati ſumus, ſed infecti. Ne ab alia imagine ad aliam tranſeamus, hoc quæram, quod mecū ſępè diſpicio, quid ita nos ſtultitia tam pertinaciter teneat? Primò quia nō fortiter illam repellimus, nec toto ad ſalutem impetu nitimur: deinde, quia illa quæ à ſapientibus viris reperta ſunt, non ſatis credimus, nec apertis pectoribus haurimus, leuiterque tam magnæ rei inſiſtimus. Quemadmodum autem poteſt aliquis, quantum ſatis ſit, aduerſus vitia diſcere, qui quantum à vitijs vacat, diſcit?

diſcit? Nemo noſtrum in altum deſcendit. ſumma tantùm decerpſimus: & exiguum temporis impendiſſe philoſophiæ, ſatis abundeque occupatis fuit. Illud præcipuè impedit, quòd citò nobis placemus: ſi inuenimus qui nos bonos viros dicant, qui prudentes, qui ſanctos, agnoſcimus. Nec ſumus modica laudatione contenti: quidquid in nos adulatio ſine pudore congeſſit, tamquam debitum prendimus: optimos nos eſſe, ſapientiſſimos affirmantibus aſſentimur, cùm ſciamus illos ſæpè mentiri. Adeoque indulgemus nobis, vt laudari velimus in id, cui contraria cum maximè facimus. Mitiſſimum ille ſe in ipſis ſupplicijs audit, in rapinis liberaliſſimum, in ebrietatibus ac libidinibus temperatiſſimum. Sequitur itaque, vt ideò mutari nolimus, quia nos optimos eſſe credimus. Alexander cùm iam in India vagaretur, & gentes, ne finitimis quidem ſatis notas, bello vaſtaret, in obſidione cuiuſdã vrbis dum circuit muros, & dum imbecilliſſima mœnium quærit, ſagitta ictus, diu perſedere, & incœpta agere perſeuerauit. Deinde cùm, repreſſo ſanguine, ſicci vulneris dolor creſceret, & crus equo ſuſpenſum paullatim obtorpuiſſet, coactus abſiſtere. Omnes, inquit, iurant me Iouis eſſe filium, ſed vulnus hoc hominem eſſe me clamat. Idem nos faciamus: cùm pro ſua quemque portione adulatio infatuat, dicamus: Vos quidem me dicitis pruden-

tem.

tem eſſe: ego autem video quàm multa inutilia concupiſcam, nocitura optem. ne hoc quidem intelligo, quod animalibus ſatietas monſtrat, quis cibo debeat eſſe, quis potioni modus: quantum capiam, adhuc neſcio. Iam docebo, quemadmodum intelligas te non eſſe ſapientem? Sapiens ille eſt, qui plenus gaudio, hilaris & placidus, inconcuſſus, cum dijs ex pari viuit. Nunc ipſe te conſule, ſi numquam mœſtus es, nulla ſpes animum tuum futuri exſpectatione ſollicitat, ſi per dies noctesque par & æqualis animi tenor, erecti & placentis ſibi eſt: perueniſti ad humani boni ſummam. Sed ſi appetis voluptates, & vndique, & omnes: ſcito tantum tibi ex ſapientia, quantum ex gaudio, deeſſe. Ad hoc cupis peruenire; ſed erras, qui inter diuitias illuc venturum eſſe te ſperas. Inter honores gaudium, id eſt, inter ſolicitudines, quæris? iſta quæ ſic petis, tamquam datura lætitiam ac voluptatē, cauſſæ dolorum ſunt. Omnes, inquam, illi tendunt ad gaudium: ſed vnde ſtabile magnumque conſequantur, ignorant. Ille ex conuiuiis & luxuria: ille ex ambitione, & circumfuſa clientium turba: ille ex amica: alius ex ſtudiorum liberalium vana oſtentatione, & nihil ſanantibus litteris. Omnes iſtos oblectamenta fallacia & breuia decipiunt: ſicut ebrietas, quæ vnius horæ hilarem inſaniam, longi temporis tædio penſat. ſicut plauſus & acclamatio-

nis

nis ſecundæ fauor, qui magna ſolicitudine & partus eſt, & expiandus. Hoc ergo cogita, hunc eſſe ſapientiæ effectum, gaudij æqualitatem. Talis eſt ſapientis animus, qualis mundi ſtatus ſuper Lunam: ſemper illic ſerenum eſt. Habes ergo, quare velis ſapiens eſſe: quia numquam ſine gaudio eſt. Gaudium hoc non naſcitur, niſi ex virtutum conſcientia. Non poteſt gaudere, niſi fortis, niſi iuſtus, niſi temperans. Quid ergo, inquis? ſtulti ac mali non gaudent? non magis, quàm prædam nacti leones. Cùm fatigauerunt ſe vino & libidinibus, cùm illos nox inter vina defecit, cùm voluptates anguſto corpori vltrà quàm capiebat ingeſtæ ſuppurare cœperunt, tunc exclamant miſeri Virgilianum illum verſum:

Namque vt ſupremam falſa inter gaudia noctem
Egerimus, noſti.

Omnem luxurioſi noctem inter falſa gaudia, & quidem tamquam ſupremam, agunt. Illud gaudium, quod deos deorumque æmulos ſequitur, non interrumpitur, non deſinit. deſineret, ſi ſumptum eſſet aliunde; ſed quia non eſt alieni muneris, nec arbitrij quidem alieni. Quod non dedit fortuna, non eripit.

EPIST. LX. Queror, litigo, iraſcor. Etiamnum optas quod tibi optauit nutrix tua, aut pædagogus, aut mater? Nondum intelligis, quantũ mali optauerint? O quã

inimica nobis ſunt vota noſtrorum! eò quidem inimiciora, quò ceſſere feliciùs. Iam non admiror, ſi omnia nos à prima pueritia mala ſequuntur: inter exſecrationes parentum creuimus. Exaudiant quoque dij noſtram pro votis vocem gratuitam. Quouſque poſcemus aliquid deos, quaſi nondum ipſi alere nos poſſimus? Quàm diu ſationibus implebimus magnarum vrbium campos? quàm diu nobis populus metet? quàm diu vnius menſæ frumentum multa nauigia,& quidem non ex vno mari, ſubuehent? Taurus pauciſſimorum iugerum paſcuis impletur: vna ſilua elephantis pluribus ſufficit: homo & terra paſcitur, & mari. Quid ergo? tam inſatiabilem nobis natura aluum dedit, cùm tam modica corpora dediſſet, vt vaſtiſſimorum edaciſſimorumque animalium auiditatem vinceremus? minimè. Quantulum eſt enim quod naturæ datur? paruo illa dimittitur. Non fames nobis ventris noſtri magno conſtat, ſed ambitio. Hos itaque (vt ait Salluſtius) ventri obedientes animalium loco numeremus, non hominum: quoſdam verò ne animalium quidem, ſed mortuorum. Viuit is, qui ſe vtitur: qui verò latitant & torpent, ſic in domo ſunt, tamquam in conditiuo. Horum licet in limine ipſo nomen marmori inſcribas, mortem ſuam anteceſſerunt.

EPIST. LXI. Deſinamus quod voluimus velle. Ego certè id ago ſenex, non

eadem velle, quæ puer volui. In hoc vnum eunt dies, in hoc noctes: hoc opus meum eſt, hæc cogitatio, imponere veteribus malis finem. Id ago, vt mihi inſtar totius vitæ, ſit dies. Nec mehercules tamquam vltimum rapio, ſed ſic illum adſpicio, tamquam eſſe vel vltimus poſſit. Hoc animo tibi hanc epiſtolam ſcribo, tamquam cum maximè ſcribentem mors euocatura ſit. Paratus exire ſum, & ideò fruor vita: quia quàm diu futurum hoc ſit, non nimis pendeo. Ante ſenectutem curaui, vt benè viuerem: in ſenectute, vt benè moriar. Benè autem mori, eſt libenter mori. Da operam, ne quid vmquam inuitus facias. quidquid neceſſe eſt, futurum eſt. Repugnanti, non volenti neceſſitas eſt: in voſente neceſſitas non eſt. Ita dico, qui imperia libens excipit, partem acerbiſſimam ſeruitutis effugit, facere quod nolit. Non qui iuſſus aliquid facit, miſer eſt: ſed qui inuitus facit. Itaque ſic animum componamus, vt quidquid res exiget, id velimus: & in primis finem noſtri ſine triſtitia cogitemus. antè ad mortem, quàm ad vitam, præparandi ſumus. Satis inſtructa vita eſt: ſed nos inſtrumentorum eius auidi ſumus. Deeſſe nobis aliquid videtur, & ſemper videbitur. Vt ſatis vixerimus, nec anni nec dies facient, ſed animus. Vixi, Lucili cariſſime, quantum ſatis erat: mortem plenus exſpecto.

EPIST. LXII. Mentiuntur, qui ſibi obſta-

obſtare ad ſtudia liberalia turbam negotiorum videri volunt: ſimulant occupationes, & augent, & ipſi ſe occupant. Vaco, mi Lucili, vaco: & vbicumque ſum, meus ſum. Rebus enim non me trado, ſed commodo: nec conſector perdendi temporis cauſſas: & quocumque conſtiti loco, ibi cogitationes meas tracto, & aliquid in animo ſalutare verſo. Cùm me amicis dedi, non tamen mihi abduco: nec cum illis moror, quibus me tempus aliquod congregauit, aut cauſſa ex officio nata ciuili, ſed cum optimo quoque ſum: ad illos, in quocumque loco, in quocumque ſæculo fuerint, animum meum mitto. Demetrium, virorum optimum, mecum circumfero, & relictis conchyliatis, cum illo ſeminudo loquor, illum admiror. Quid ni admirer? vidi nihil ei deeſſe. Contemnere omnia aliquis poteſt: omnia habere nemo poteſt. Breuiſſima ad diuitias, per contemptum diuitiarum via eſt. Demetrius autem noſter ſic viuit, non tamquam contempſerit omnia, ſed tamquam alijs habenda permiſerit.

EPIST. LXIII. Grauiter fers deceſſiſſe Flaccum, amicum tuum: plus tamen æquo dolere te nolo. Illud, vt non doleas, vix audebo exigere: & eſſe melius ſcio. Sed cui iſta firmitas animi continget, niſi iam multùm ſupra fortunam elato? Illum quoque iſta res vellicabit, ſed tantùm vellicabit. Nobis autem ignoſci poteſt,

poteſt, prolapſis ad lacrimas: ſi non nimię decurrerunt, ſi ipſi illas repreſſimus. Nec ſicci ſint oculi amiſſo amico, nec fluant. lacrimandum eſt, non plorandum. Duram tibi legem videor ponere: cùm poetarum Græcorum maximus, ius flendi dederit in vnum dumtaxat diem: cùm dixerit, etiam Nioben de cibo cogitaſſe? Quęris vnde ſint lamentationes, vnde immodici fletus? per lacrimas argumenta deſiderij quærimus: & dolorem non ſequimur, ſed oſtendimus. Nemo triſtis ſibi eſt. O infelicem ſtultitiam! eſt aliqua & doloris ambitio. Quid ergo? inquis, obliuiſcar amici? Breuem illi apud te memoriam promittis, ſi cum dolore manſura eſt. Iam iſtam frontem ad riſum quęlibet fortuita res transferet. Nō differo in longius tempus, quo deſiderium omne mulcetur, quo etiam acerrimi luctus reſidunt: cùm primùm te obſeruare deſieris, imago iſta triſtitiæ diſcedet. Nunc ipſe cuſtodis dolorem tuum, ſed cuſtodienti quoque elabitur: eoq́ue citiùs, quò eſt acrior, deſinit. Id agamus, vt iucunda fiat nobis amiſſorum recordatio. nemo libenter ad id redit, quod non ſine tormento cogitaturus eſt. Si tamen iſtud fieri neceſſe eſt, vt cùm aliquo nobis morſu, amiſſorum quos amauimus nomen occurrat: hic quoque morſus habet ſuam voluptatem. Nam, vt dicere ſolebat Attalus noſter; Sic amicorum defunctorum memoria iucunda eſt,

eſt, quomodo poma quædam ſunt ſuauiter aſpera: quomodo in vino nimis veteri ipſa nos amaritudo delectat: cùm verò interuenit ſpatium, omne quod augebat exſtinguitur, & pura ad nos voluptas venit. Si illi credimus, amicos incolumes cogitare, melle ac placenta frui eſt: eorum qui fuerunt retractatio, non ſine acerbitate quadam iuuat. Quis autem negauerit, hæc acria quoque, & habentia auſteritatis aliquid, ſtomachum excitare? Ego non idem ſentio. mihi amicorum defunctorum cogitatio, dulcis ac blanda eſt. habui enim illos, tamquam amiſſurus: amiſi, tamquã habeam. Fac ergo mi Lucili, quod tuam æquitatem decet. Deſine beneficium Fortunæ malè interpretari. abſtulit, ſed dedit. Ideò amicis auidè fruamur, quia quamdiu contingere hoc poſſit, incertum eſt. Cogitemus quàm ſæpè illos reliquerimus, in aliquam peregrinationem longinquam exituri: quàm ſæpè eodem morantes loco, non viderimus. intelligimus, plus nos tẽporis perdidiſſe in viuis. Feras autem hos qui cùm negligentiſſimè amicos habeant, miſerrimè lugent: nec amãt quemquam, niſi cùm perdiderunt? Ideoque tunc effuſiùs mœrent, quia verentur, ne dubium ſit an amauerint: ſera indicia affectus ſui quærunt. Si alios habemus amicos, malè de his & meremur, & exiſtimamus: quia parùm valent in vnius elati ſolatium, ſi non habemus, maiorem ipſi no-

bis iniuriam fecimus, quàm à fortuna accepimus. Illa vnum abſtulit: nos quemquam non fecimus. Deinde ne vnum quidem amauit, qui plus quàm vnum amare non potuit. Si quis deſpoliatus, amiſſa vnica tunica, complorare ſe malit, quàm circumſpicere quomodo frigus effugiat, & aliquid inueniat quo tegat ſcapulas, nonne tibi videatur ſtultiſſimus? Quem amabas, extuliſti: quære, quem ames. Satius eſt amicum reparare, quàm flere. Scio pertritum iam hoc eſſe, quod adiecturus ſum: non tamen ideò prætermittam, quia ab omnibus dictum eſt. finem dolendi etiam qui conſilio non fecerat, tempore inuenit: turpiſſimum autem eſt in homine prudente remedium mœroris, laſſitudo mœrendi. Malo relinquas dolorem, quàm ab illo relinquaris. quamprimum id facere deſiſte, quod, etiamſi voles, diu facere non poteris. Annum fœminis ad lugendum conſtituere maiores, non vt tam diu lugerent, ſed ne diutiùs: viris nullum legitimum tempus eſt, quia nullum honeſtum. Quam tamen mihi ex illis muliérculis dabis, vix retractis à rogo, vix à cadauere reuulſis, cui lacrimæ in totum menſem durauerint? Nulla res citiùs in odium venit, quàm dolor: qui recens, conſolatorem inuenit, & aliquos ad ſe adducit: inueteratus verò deridetur. nec immeritò: aut enim ſimulatus, aut ſtultus eſt. Hæc tibi ſcribo, is qui Annæum Serenum, cariſſimum

riſſimum mihi,tam immodicè fleui, vt (quod minimè velim) inter exempla ſim eorum quos dolor vicit. hodie tamen factum meum damno, & intelligo maximam mihi cauſſam ſic lugendi fuiſſe, quòd numquam cogitaueram, mori eum ante me poſſe. Hoc vnum mihi occurrebat,minorem eſſe, & multo minorem: tamquam ordinem fata ſeruarent. Itaque aſſiduè cogitemus, tam de noſtra quàm omnium quos diligimus, mortalitate. Tunc ego dicere debui:Minor eſt Serenus meus: quid ad rem pertinet? poſt me mori debet, ſed ante me poteſt. quia non feci, imparatum ſubitò fortuna percuſſit. Nunc cogito omnia & mortalia eſſe, & incerta lege mortalia. Hodie fieri poteſt, quidquid vmquam poteſt. Cogitemus ergo, Lucili cariſſime,citò nos eò peruenturos, quò illum perueniſſe mœremus. Et fortaſſe(ſi modò ſapientum vera fama eſt, recipitque nos locus aliquis) quem putamus periſſe,præmiſſus eſt.

EPIST. LXIV. Fuiſti heri nobiſcum. Potes queri,ſi heri tãtùm: ideò adieci nobiſcum: mecum enim ſemper es. Interuenerant quidam amici,propter quos maior fumus fieret: nõ hic qui erumpere ex lautorum culinis, & terrere vigiles ſolet: ſed hic modicus, qui hoſpites veniſſe ſignificaret.Varius nobis ſermo fuit,vt in conuiuio, nullam rem vſque ad exitum adducens,ſed aliunde aliò tranſiliens.Lectus eſt

deinde liber Q. Sextij patris, magni, ſi quid mihi credis, viri, &, licet negent, Stoici. Quantum in illo, dij boni, vigoris eſt, quantum animi! hoc non in omnibus philoſophis inuenies. Quorumdam ſcripta clarum habent tantùm nomen: cetera exſanguia ſunt. Inſtituunt, diſputant, cauillantur: non faciunt animum, quia non habent. Cùm legeris Sextium, dices: Viuit, viget, liber eſt, ſupra hominem eſt, dimittit me plenum ingentis fiduciæ. In quacumque poſitione mentis ſim, cùm lego hunc, (fatebor tibi) libet omnes caſus prouocare, libet exclamare, Quid ceſſas fortuna? congredere. paratum vides. Illius animum induo, qui quærit vbi ſe experiatur, vbi virtutem ſuam oſtendat,

Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fuluum deſcendere monte leonem.

Libet aliquid habere quod vincam, cuius patiẽtia exercear. Nam hoc quoque egregium Sextius habet, quod & oſtendet tibi beatæ vitæ magnitudinem, & deſperationem eius non faciet. Scies illam eſſe in excelſo, ſed volenti penetrabilem. hoc quidem virtus tibi ipſa præſtabit, vt illam admireris, & tamen ſperes. Mihi certè temporis multum auferre ſolet contemplatio ipſa ſapientiæ. non aliter illam intueor obſtupefactus, quàm ipſum interim mundum,

dum, quem ſæpè tamquam ſpectator nouus video. Veneror itaque inuenta ſapientiæ, inuentoreſque: adire tamquam multorum hereditatem iuuat. Mihi iſta acquiſita, mihi laborata ſunt. Sed agamus bonum patrem familiæ: faciamus ampliora, quæ accepimus. maior iſta hereditas à me ad poſteros tranſeat. Multum adhuc reſtat operis, multumque reſtabit: nec vlli nato poſt mille ſæcula præcludetur occaſio, aliquid adhuc adijciendi. Sed etiam ſi omnia à veteribus inuenta ſunt: hoc ſemper nouum erit, vſus, & inuentorum ab aliis ſcientia & diſpoſitio. Puta relicta nobis medicamenta, quibus ſanarentur oculi. non opus eſt mihi alia quęrere: hęc tantùm morbis & temporibus aptanda ſunt. Hoc aſperitas oculorum conleuatur. hoc palpebrarum craſſitudo tenuatur. hoc vis ſubita & humor auertitur. hoc acuitur viſus. Teras iſta oportet, & eligas tempus, adhibeas ſingulis modum. Animi remedia inuenta ſunt ab antiquis: quomodo autem admoueantur, aut quãdo, noſtri operis eſt quærere. Multum egerunt qui ante nos fuerunt, ſed non peregerunt: ſuſpiciendi tamen ſunt, & ritu deorum colendi. Quid ni ego magnorum virorum & imagines habeam, incitamenta animi, & natales celebrem? Quid ni illos honoris cauſſa ſemper appellem? Quam venerationem pręceptoribus meis debeo, eandem illis præceptoribus generis humani, à quibus tanti

boni initia fluxerunt. Si conſulem videro aut prætorem, omnia quibus honor haberi ſolet, faciam: equo deſiliam, caput adaperiam, ſemita cedam. Quid ergo? Marcum Catonem vtrumque, & Lælium Sapientem, & Socratem cum Platone, & Zenonem, Cleanthemque, in animum meum ſine dignatione ſumma recipiam? Ego vero illos veneror, & tantis nominibus ſemper aſſurgo.

EPIST. LXV. Heſternum diem diuiſi cum mala valetudine. antemeridianum illa ſibi vindicauit: poſtmeridiano mihi ceſſit. Itaque lectione primùm tentaui animum. deinde cùm hanc recepiſſet, plus illi imperare auſus ſum, imò permittere. Aliquid ſcripſi, & quidem intentiùs, quàm ſoleo, dum cum materia difficili contendo, & vinci nolo: donec interuenerunt amici, qui mihi vim afferrent, & tamquam ęgrum intemperantem coercerent. In locum ſtili ſermo ſucceſſit: ex quo eam partem ad te perferam, quę in lite eſt, te arbitrum adegimus: plus negotij habes quàm exiſtimas. Triplex cauſſa eſt. Dicunt, vt ſcis, Stoici noſtri, duo eſſe in rerum natura, ex quibus omnia fiant; cauſſam & materiam. Materia iacet iners, res ad omnia parata, ceſſatura, ſi nemo moueat. Cauſſa autem, id eſt ratio, materiam format, & quocumque vult verſat: ex illa varia opera producit. Eſſe debet ergo vnde aliquid fiat, deinde à quo fiat: hoc cauſ-

ſa eſt, illud materia. Omnis ars imitatio eſt naturæ: itaque quod de vniuerſo dicebam, ad hæc transfer, quæ ab homine facienda ſunt. Statua & materiam habuit, quæ pateretur artificium: & artificem, qui materiæ daret faciem. Ergo in ſtatua materia æs fuit, cauſſa artifex. Eadem conditio rerum omnium eſt. ex eo conſtant quod fit, & ex eo quod facit. Stoicis placet vnam cauſſam eſſe, id quod facit. Cauſſam Ariſtoteles putat tribus modis dici. Prima, inquit, cauſſa eſt ipſa materia, ſine qua nihil poteſt effici. Secunda opifex. Tertia forma, quæ vnicuique operi imponitur, tamquam ſtatuæ. nam hanc Ariſtoteles Idos vocat. Quarta quoque, inquit, his accedit, propoſitum totius operis. Quid ſit hoc, aperiam. Æs prima ſtatuæ cauſſa eſt: numquam enim facta eſſet, niſi fuiſſet id ex quo ea funderetur, duceretur ve. Secunda cauſſa artifex eſt: non potuiſſet enim æs illud in habitum ſtatuę figurari, niſi acceſſiſſent peritæ manus. Tertia cauſſa eſt forma: neque enim ſtatua iſta Doryphoros aut Diadumenos vocaretur, niſi hęc illi eſset impreſſa facies. Quarta cauſsa eſt, faciendi propoſitum: nam niſi hoc fuiſſet, facta non eſset. Quid eſt propoſitum? quod inuitauit artificem, quo ille ſecutus fecit. Vel pecunia eſt hoc, ſi vendιturus fabricauit: vel gloria, ſi laborauit in nomen: vel religio, ſi donum templo parauit. Ergo & hæc cauſsa eſt, propter quam fit. An

non putas inter cauſſas facti operis numerandum, quo remoto factum non eſſet? His quintam Plato adijcit exemplar, quam ipſe Ideam vocat: hoc eſt enim ad quod reſpiciens artifex, id quod deſtinabat, efficit. Nihil autem ad rem pertinet, vtrùm foris habeat exemplar, ad quod referat oculos; an intus, quod ſibi ipſe concepit & poſuit. Hæc exemplaria rerum omnium Deus intra ſe habet, numeroſque vniuerſorum quę agenda ſunt, & modos mente complexus eſt. plenus his figuris eſt, quas Plato Ideas appellat, immortales, immutabiles, infatigabiles. Itaque homines quidem pereunt: ipſa autem humanitas ad quam homo effingitur, permanet; & hominibus laborantibus, intereuntibus, illa nil patitur. Quinque ergo cauſſę ſunt, vt Plato dicit: Id ex quo, id à quo, id quo, id ad quod, id propter quod. nouiſſimè id quod ex his eſt. Tamquam in ſtatua (quia de hac loqui cœpimus) id ex quo, æs eſt: Id à quo, artifex eſt: Id quo, forma eſt, quę aptatur illi: Id ad quod, exemplar eſt, quod imitatur is qui facit: Id propter quod, facientis propoſitum eſt. Id quod ex iſtis eſt, ipſa ſtatua. Hæc omnia mundus quoque (vt ait Plato) habet. Faciens, hic Deus eſt: Ex quo fit, hæc materia eſt: Forma, hæc eſt habitus, & ordo mundi quẽ videmus: Exemplar, ſcilicet ad quod Deus hanc magnitudinem operis pulcherrimi fecit: Propoſitum, propter quod

fecit. Quæris, quid ſit propoſitum Deo? Bonitas. ita certè Plato ait. Quæ Deo faciendi mundum cauſſa fuit? Bonus eſt, bono nulla cuiuſquam boni inuidia eſt. Fecit itaque quàm optimum potuit. Fer ergo iudex ſententiam, & pronuncia, quis tibi veriſimillimum videatur dicere, non quis verum dicat. id enim tam ſupra nos eſt, quàm ipſa veritas. Hæc quæ ab Ariſtotele & Platone ponitur turba cauſſarum, aut nimium multa, aut nimium pauca comprehendit. Nam ſi quocumque remoto quid effici non poteſt, id cauſſam iudicant eſſe faciendi, pauca dixerunt. Ponant inter cauſſas tempus. nihil ſine tempore poteſt fieri. Ponant locum. ſi non fuerit vbi fiat aliquid, ne fiet quidem. Ponant motum. nil ſine hoc nec fit nec perit: nulla ſine motu ars, nulla mutatio eſt. Sed nos nunc primam & generalem cauſſam quærimus. hęc ſimplex eſſe debet. nam & materia ſimplex eſt. Quærimus, quid ſit cauſſa: Ratio faciens, id eſt, Deus. Ita enim quæ nunc retuli, non ſunt multæ & ſingulæ cauſſæ, ſed ex vna pendent, ex ea quæ facit. Formam dicis cauſſam eſſe: hanc imponit artifex operi. pars eſt, non cauſſa. Exemplar quoque non eſt cauſſa, ſed inſtrumentum cauſsæ neceſsarium. Sic neceſsarium eſt exemplar artifici, quomodo ſcalprū, quomodo lima. ſine his procedere ars non poteſt. nō partes tamen hæc artis, aut cauſsæ ſunt. Propoſitum, inquit, ar-

tificis,propter quod ad faciendum aliquid accedit,cauſsa eſt.vt ſit cauſſa,non eſt efficiens cauſſa, ſed ſuperueniens. Hæ autem innumerabiles ſunt: nos de cauſſa quærimus generali. Illud verò non pro ſolita ipſis ſubtilitate dixerunt, totum mundum & conſummatum opus,cauſſam eſſe.multum enim intereſt inter opus, & cauſſam operis. Aut fer ſententiam:aut (quod facilius in eiuſmodi rebus eſt) nega tibi liquere,& nos reuerti iube. Quid te, inquis,delectat tempus inter iſta conterere,quę tibi nullum affectum eripiunt, nullam cupiditatem abigunt? Ego quidem priora illa ago ac tracto, quibus pacatur animus, & me prius ſcrutor: deinde hunc mundum. Ne hoc quidem tempus,vt exiſtimas, perdo. Iſta enim omnia ſi non concidantur, nec in hanc ſubtilitatem inutilem diſtrahantur, attollunt & leuant animum, qui graui ſarcina preſſus, explicari cupit,& reuerti ad illa quorum fuit. Nam corpus hoc,animi pondus ac pœna eſt: premente illo vrgetur, in vinculis eſt, niſi acceſſit philoſophia, & illum reſpirare rerum naturæ ſpectaculo iuſſit, & à terrenis dimiſit ad diuina. Hæc libertas eius eſt, hæc euagatio:ſubducit interim ſe cuſtodiæ in qua tenetur,& cęlo reficitur.Quemadmodum artifices ex alicuius rei ſubtilioris intẽtione, quæ oculos defatigat, ſi malignum & precarium lumen habent, in publicum prodeunt, & in aliqua regione ad populi

otium

otium dedicata oculos libera luce dele-
ctant; ſic animus in hoc triſti & obſcuro
domicilio clúſus, quoties poteſt, apertum
petit, & in rerum naturæ contemplatione
requieſcit. Sapiens aſſectatorque ſapien-
tiæ adhæret quidem in corpore ſuo, ſed
optima ſui parte abeſt, & cogitationes ſuas
ad ſublimia intendit, & velut ſacramento
rogatus, hoc quod viuit ſtipendium putat:
& ita formatus eſt, vt illi nec amor vitæ,
nec odium ſit, patiturque mortalia, quam-
uis ſciat ampliora ſupereſſe. Interdices
mihi inſpectione rerum naturæ, ac toto
abductum rediges in partem? Ego non
quæram, quæ ſint initia vniuerſorum, quis
rerum formator, quis omnia in vna maſſa
& materia inerti conuoluta diſcreuerit?
Non quæram, quis ſit artifex huius mun-
di? qua ratione tanta magnitudo in legem
& ordinem venerit? quis ſparſa collegerit,
confuſa diſtinxerit, in vna deformitate la-
tentibus faciem diuiſerit? vnde lux tanta
fundatur? ignis ſit, an aliquid igne luci-
dius? Ego iſta non quæram? ego neſciam
vnde deſcenderim? ſemel hęc mihi viden-
da ſint, an ſæpe? Neſciam quò hinc iturus
ſim? quæ ſedes exſpectet animam, ſolu-
tam legibus ſeruitutis humanæ? Vetas me
cœlo intereſſe, id eſt, iubes me viuere ca-
pite demiſſo? Maior ſum, & ad maiora
genitus, quàm vt mancipium ſim mei
corporis: quod equidem non aliter adſpi-
cio, quàm vinculum aliquod libertati meę

circumdatum. Hoc itaque oppono fortunæ,in quo reſiſtat; nec per illud ad me vllum tranſire vulnus ſino. Quidquid in me poteſt iniuriam pati, hoc eſt in hoc obnoxio domicilio:animus liber habitat. numquam me caro iſta compellet ad metum, nunquam ad indignam bono ſimulationem, numquam in honorem huius corpuſculi mentiar. Cùm viſum fuerit, diſtraham cum illo ſocietatem: & nunc tamen dum hæremus, non erimus æquis partibus ſocij: animus ad ſe omne ius ducet. Contemptus corporis ſui, certa libertas eſt. Vt ad propoſitum reuertar, huic libertati multum conferet & illa, de qua modò loquebamur, inſpectio. Nempe vniuerſa ex materia & ex Deo conſtant: Deus iſta temperat, quæ circumfuſa rectorem ſequuntur,& ducem.Potētius autem eſt quod facit, quod eſt Deus, quàm materia patiens Dei. Quem in hoc mundo locum Deus obtinet, hunc in homine animus: quod eſt illic materia, id nobis corpus eſt. Seruiant ergo deteriora melioribus: fortes ſimus aduerſus fortuita: non contremiſcamus iniurias, non vulnera,nõ vincula,non egeſtatem.Mors quid eſt? aut finis eſt,aut tranſitus. nec deſinere timeo; idem eſt enim quod non cœpiſſe:nec tranſire, quia nuſquam tam anguſtè ero.

EPIST. LXVI. Claranum condiſcipulum meum vidi, poſt multos annos, nõ puto exſpectas,vt adijciam ſenem: ſed

me-

mehercules viridem animo ac vigentem, & cum corpuſculo ſuo colluctantem. Iniquè enim ſe natura geſſit, & talẽ animum malè collocauit: aut fortaſſe voluit hoc ipſum nobis oſtendere, poſſe ingenium fortiſſimum ac beatiſſimum ſub qualibet cute latere. Vicit tamen omnia impedimenta:& ad cetera contemnenda à contemptu ſui venit. Errare mihi viſus eſt qui dixit.

Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus,

nullo enim honeſtamento eget: ipſa & magnum ſui decus eſt, & corpus ſuum conſecrat. Certè Claranum noſtrum cœpi intueri: formoſus mihi videtur, & tam rectus corpore, quàm eſt animo. Poteſt ex caſa vir magnus exire: poteſt & ex deformi humilique corpuſculo formoſus animus ac magnus. Quoſdam itaque videtur mihi in hoc natura tales generare, vt approbet virtutem omni loco naſci. Si poſſet per ſe nudos edere animos, feciſſet. nunc quod amplius eſt, facit: quoſdam enim edit corporibus impeditos, ſed nihilominus perrumpentes obſtãtia. Claranus mihi videtur in exemplar editus: vt ſcire poſſemus, non deformitate corporis fœdari animũ, ſed pulchritudine animi corpus ornari. Quamuis autem pauciſſimos vnà egerimus dies, tamen multi nobis ſermones fuerunt, quos ſubinde egeram, & ad te mittam. Hoc primo die quæſitum eſt, quomodo poſſint paria bona eſſe,

ſi triplex eorum conditio eſt. Quædam (vt noſtris videtur) prima bona ſunt: tamquàm gaudium, pax, ſalus patriæ. Quædam ſecunda, in materia infelici expreſſa: tamquam tormentorum patientia, & in morbo graui temperantia. Illa bona directò optamus nobis: hæc, ſi neceſſe erit. Sunt adhuc tertia: tamquam modeſtus inceſſus, & compoſitus, ac probus vultus, & conueniens prudenti viro geſtus. Quomodò iſta inter ſe paria eſſe poſſunt, cùm alia optanda ſint, alia auerſanda? Si volumus iſta diſtinguere, ad primum reuertamur, & conſideremus id quale ſit. Animus intuens vera, peritus fugiendorum ac petendorum, non ex opinione, ſed ex natura pretia rebus imponens, toti ſe inferens mundo, & in omnes eius actus cõtemplationem ſuã mittens, cogitationibus actionibuſque intentus, ex ęquo magnus ac vehemens, aſperis blandiſque pariter inuictus, neutri ſe fortunæ ſubmittens, ſupra omnia quę cõtingunt acciduntq; eminẽs, pulcherrimus cum decore, cum viribus ſanus ac ſiccus, imperturbatus, intrepidus, quem nulla vis frangat, quem nec attollant fortuita, nec deprimant. Talis animi virtus eſt, hæc eius facies, ſi ſub vnum veniat adſpectum, & ſemel tota ſe oſtendat. Ceterùm multę eius ſpecies ſunt, quæ pro vitę varietate & pro actionibus explicãtur: nec minor fit aut maior ipſa. Decreſcere enim ſummum bonum nõ poteſt, nec virtuti

tuti ire retrò licet; ſed in alias atque alias qualitates conuertitur, ad rerũ quas actura eſt habitum figurata. Quidquid attigit, in ſimilitudinem ſui adducit & tingit: actiones, amicitias, interdum domos totas, quas intrauit diſpoſuitque, condecorat: quidquid tractauit, id amabile, conſpicuum, mirabile facit. Itaque vis eius & magnitudo vltrà non poteſt ſurgere, quãdo incrementum maximo non eſt. Nihil inuenies rectius recto, non magis quàm verius vero, quàm tẽperato temperatius. omnis in modo eſt virtus: modus certa menſura eſt. Conſtantia non habet quò procedat, non magis quàm fiducia, aut veritas, aut fides. Quid accedere perfecto poteſt? nihil. aut perfectum nõ erat, cui acceſſit: ergo ne virtuti quidem, cui ſi quid adijci poteſt, defuit. Honeſtũ quoq; nullam acceſſionem recipit: honeſtũ eſt enim propter illa quæ retuli. Quid porrò decorum & iuſtum, & legitimum? nõ eiuſdem eſſe formæ putas, certis terminis comprehenſum? Creſcere poſſe, imperfectæ rei ſignũ eſt: bonum omne in eaſdẽ cadit leges: iuncta eſt priuata & publica vtilitas, tã mehercules, quàm inſeparabile eſt, laudandum petendumque. Ergo virtutes inter ſe pares ſunt, & opera virtutum, & omnes homines quibus illa contigere. Satorum verò animaliumq; virtutes, cùm mortales ſint, fragiles, caducæque, & incertę, exſiliũt reſiduntque: & ideo nõ eodẽ pretio ęſtimantur.

tur. Vna inducitur humanis virtutibus regula: vna enim eſt ratio recta, ſimplexque. Nihil eſt diuino diuinius, cœleſti cœleſtius. Mortalia eminent, cadunt, deteruntur, creſcunt, exhauriuntur, implentur: itaque illis in tam incerta ſorte inæqualitas eſt: diuinorũ vna natura eſt. Ratio autem nihil aliud eſt, quàm in corpus humanum pars diuini ſpiritus merſa. Si ratio diuina eſt, nullum autem bonum ſine ratione eſt, bonum omne diuinum eſt. nullum porrò inter diuina diſcrimen eſt, ergo nec inter bona. Paria itaque ſunt gaudium, & fortis atque obſtinata tormentorum perpeſſio: in vtroque enim eadem eſt animi magnitudo: ſed in altero remiſſa, & laxa; in altero pugnax, & intenta. Quid? tu non putas, parem eſſe virtutem eius qui fortiter hoſtium mœnia expugnat, & eius qui obſidionem patientiſſimè ſuſtinet? Et magnus Scipio, qui Numantiam claudit & comprimit, cogitque inuictas manus in exitium ipſas ſui verti: & magnus ille obſeſſorum animus, qui ſcit nihil eſſe clauſum, cui mors aperta eſt, & in complexu libertatis exſpirat. Æquè reliqua quoque inter ſe paria ſunt, trãquillitas, ſimplicitas, liberalitas, conſtantia, æquanimitas, tolerantia: omnibus enim iſtis vna virtus ſubeſt, quæ animum rectum & indeclinabilem præſtat. Quid ergo? nihil intereſt inter gaudium, & dolorum inflexibilem patientiã? nihil, quantum ad ipſas virtutes:

plu-

plurimum, quantum ad illa, in quibus virtus vtraque oſtenditur. In altero namque naturalis animi remiſſio ac laxitas: in altero, contra naturam dolor. Itaque media ſunt hæc, quæ plurimum interualli recipiunt. Virtus in vtraque par eſt, virtutem materia non mutat: nec peiorem facit dura & difficilis, nec meliorem hilaris & læta. Neceſſe eſt ergo æqualia ſint bona vtraque: quia nec hic poteſt ſe meliùs in hoc gaudio gerere, nec ille meliùs in illis cruciatibus. duo verò, quibus nihil fieri melius poteſt, paria ſunt. Nam ſi, quæ extra virtutẽ poſita ſunt, aut minuere illam, aut augere poſſunt; deſinit vnum bonum eſſe, quod honeſtum eſt. Si hoc cõceſſeris, omne honeſtum perit. Quare? Dicam: quia nihil honeſtum eſt, quod ab inuito, quod à coacto fit. omne honeſtũ voluntarium eſt. Admiſce illi pigritiã, querelam, tergiuerſationem, metum: quod habet in ſe optimum, perdidit, ſibi placere. Nõ poteſt honeſtũ eſſe, quod non eſt liberum. nã quod timet, ſeruit. Honeſtum omne ſecurum eſt, tranquillum eſt. ſi recuſat aliquid, ſi complorat, ſi malũ iudicat, perturbationẽ recipit, & in magna diſcordia volutatur. Hinc enim ſpecies recti vocat, illinc ſuſpicio mali retrahit. Itaq; qui honeſtè aliquid facturus eſt, quidquid opponitur, id etiam ſi incommodum putat, malum non putat, velut libens faciet. Omne honeſtum iniuſſum, incoactumque eſt,

ſincerum, & nullo malo mixtum. Scio quid mihi hoc loco reſponderi poſſit. Hoc nobis perſuadere conaris, nihil intereſſe, vtrùm aliquis in gaudio ſit, an in equuleo iaceat, & tortorem ſuum laſſet. Poteram reſpondere quod Epicurus ait, *Sapientem, ſi in Phalaridis tauro peruratur, exclamaturum: Dulce eſt, & ad me nil pertinet.* Quid miraris, ſi ego paria bona dico, vnius in conuiuio iacentis, alterius inter tormenta fortiſſimè ſtantis: cùm (quod incredibilius eſt) dicat Epicurus, dulce eſſe torqueri? Et hic reſpondeo, plurimum intereſſe inter gaudium & dolorem. Si quæratur electio, alterum petam, alterum vitabo. illud ſecundum naturam eſt, hoc contra. Quamdiu ſic æſtimantur, magno inter ſe diſſident ſpatio: cùm verò ad virtutẽ ventum eſt, vtraque par eſt, & quę per læta procedit, & quæ per triſtia. Nullum habent momentum vexatio & dolor, & quidquid aliud incommodi eſt: virtute enim obruitur. Quemadmodum minora lumina claritas ſolis obſcurat: ſic dolores, moleſtias, iniurias, virtus magnitudine ſua elidit atque opprimit; & quocumque affulſit, ibi quidquid ſine illa apparet, extinguitur: nec magis, vllam portionem habent incommoda, cùm in virtutem inciderint, quàm in mari nimbus. Hoc vt ſcias ita eſſe, ad omne pulchrum vir bonus ſine vlla cunctatione procurret. ſtet illic licèt carnifex, ſtet tortor atque ignis, perſeuerabit:

rabit: nec quid paſſurus, ſed quid facturus ſit, adſpiciet; & ſe honeſtæ rei tamquam bono viro credet. vtilem illam ſibi iudicabit, tutam, proſperam. Eumdem ergo locum habebit apud illum honeſta res, ſed triſtis atque aſpeta, quem vir bonus, pauper, aut exſul, ac pallidus. Agedum pone ex alia parte virum bonum, diuitiis abundantem, ex altera nihil habentem, ſed in ſe omnia: vterque æquè bonus vir erit, etiam ſi fortuna diſpari vtetur. Idem (vt dixi) in rebus iudicium eſt, quod in hominibus. æquè laudabilis eſt virtus in corpore valido ac libero poſita, quàm in morbido ac vincto. Ergo tua quoque virtus non magis laudabilis, ſi corpus illęſum tibi & integrum fortuna præſtiterit, quàm ſi ex aliqua parte mutilatum. alioqui hoc erit ex ſeruorum habitu dominum æſtimare. Omnia enim iſta, in quę dominium caſus exercet, ſeruilia ſunt, pecunia, & corpus, & honores: imbecilla, fluida, mortalia, poſſeſſionis incertæ. Illa rurſus libera & inuicta opera virtutis. quæ non ideo magis appetenda ſunt, ſi benigniùs à fortuna tractantur; nec minùs, ſi aliqua rerum iniquitate premũtur. Quod amicitia in hominibus eſt, hoc in rebus appetitio eſt. Non, puto, magis amares virũ bonum locupletem, quàm pauperem: nec robuſtum & lacertoſum, quàm gracilẽ, & languidi corporis: ergo ne rem quidem magis appetes hilarẽ ac pacatã, quàm diſtra-

ctam

ctam & operoſam. Et ſi hoc eſt, magis diliges ex duobus æquè bonis viris, nitidum & vnctũ, quàm puluerulentum & horrentem. deinde hucuſque peruenies, vt magis diligas integrum omnibus membris & illæſum, quàm debilem aut luſcum. Paullatim faſtidium tuum illò vſq; procedet, vt ex duobus æquè iuſtis ac prudentibus, comatum & criſpulum malis, quàm recaluaſtrum. Vbi par eſt in vtroque virtus, non comparet aliarum rerum inęqualitas: omnia enim alia non partes, ſed acceſſiones ſunt. Nam quis tam iniquam cenſuram inter ſuos agit, vt filium ſanum quàm ægrum magis diligat? procerùmve & excelſum, quàm breuem & modicum? Fœtus ſuos non diſtinguunt ferę, & ſe in alimentum pariter omnium ſternunt. aues ex æquo partiuntur cibos. Vlyſſes ad Ithacæ ſuæ ſaxa ſic properat, quemadmodũ Agamemnon ad Mycenarum nobiles muros. Nemo enim patriã, quia magna eſt, amat, ſed quia ſua. Quorſum hęc pertinent? vt ſcias, virtutem omnia opera ſua, velut fœtus ſuos, iiſdem oculis intueri, æquè indulgere omnibus: & quidem impenſiùs, laborantibus. Quoniam quidem etiam parentum amor, magis in ea quorum miſeretur, inclinat. Virtus quoque opera ſua quę videt affici & premi, non magis amat, ſed parentum bonorum more, magis complectitur ac fouet. Quare nõ eſt vllum bonum altero maius? quia non eſt quid-

quam

quam apto aptius, quia plano nihil eſt planius. Non potes dicere, Hoc magis par eſt alicui quàm illud: ergo nec honeſto honeſtius quidquam eſt. Quòd ſi par omnium virtutum natura eſt, tria genera bonorum in æquo ſunt. Ita dico, in æquo eſt moderatè gaudere, & moderatè dolere: Lætitia illa non vincit hanc animi firmitatem, ſub tortore gemitus deuorantem. Illa bona optabilia ſunt, hæc mirabilia. vtraque nihilominus paria: quia quidquid incommodi eſt, velamento maioris boni tegitur. Quiſquis hæc imparia iudicat, ab ipſis virtutibus auertit oculos, & exteriora circumſpicit. Bona vera idem pendunt, idem patent: falſa multum habent vani. Itaque ſpecioſa & magna contrà viſentibus, cum ad pondus reuocata ſunt, fallunt. Ita eſt, mi Lucili, quidquid vera ratio cõmendat, ſolidum & æternum eſt, firmat animum, attollitque, ſemper futurum in excelſo: illa quæ temerè laudantur, & vulgi ſententia bona ſunt, inflant inanibus lętos. Rurſus ea quæ timentur tamquã mala, inijciunt formidinem mentibus, & illas non aliter, quàm animalia ſpecies periculi, agitant. Vtraque res ergo ſine cauſſa animum & diffundit, & mordet: nec illa gaudio, nec hæc metu digna eſt: ſola ratio immutabilis & iudicij tenax eſt. non enim ſeruit, ſed imperat ſenſibus. Ratio rationi par eſt, ſicut rectum recto: ergo & virtus, quæ nõ aliud eſt quàm recta ratio. Omnes

virtu-

virtutes rationes rectæ ſunt: ſi rectæ sũt,& pares ſunt: Qualis ratio eſt,tales & actiones ſunt: ergo omnes pares ſunt. Nam cùm ſimiles rationi ſint, ſimiles & inter ſe ſunt: pares autem actiones inter ſe eſſe dico, quà rectæ ſunt, & honeſtæ. Cæterùm magna habebunt diſcrimina, variante materia:quæ modò latior eſt, modò anguſtior; modò illuſtris, modò ignobilis; modò ad multos pertinens, modò ad paucos. In omnibus tamen iſtis, id quod optimum eſt, par eſt: tãquam viri boni, omnes pares ſunt, quà boni ſunt: ſed habent differentias ætatis: alius ſenior, alius iunior. habẽt corporis: alius formoſus,alius deformis eſt. habent fortunæ: ille diues, hic pauper eſt; ille gratioſus,potens, vrbibus notus & populis, ignotus hic pleriſque, & obſcurus. Sed per illud quod boni ſunt,pares ſunt. De bonis ac malis ſenſus non iudicat: quid vtile, ſcit; quid inutile, ignorat. Non poteſt ferre ſẽtẽtiam,niſi in rem præſentem perductus eſt: nec futuri prouidus eſt, nec præteriti memor: quid ſit conſequẽs,neſcit, Ex hoc autem rerum ordo ſerieſque contexitur,& vnitas vitę in perfectũ itura. Ratio ergo arbitra eſt bonorum ac malorum; aliena & externa pro vilibus habet; & ea quæ neq; bona ſunt, neq; mala, acceſſiones minimas ac leuiſſimas iudicat. omne illi bonum in animo eſt.Cæterum quędam prima exiſtimat,ad quæ ex propoſito venit, tamquã victoriã, bonos

bonos liberos, patriæ ſalutem: quædam ſecunda, quæ non apparent niſi in rebus aduerſis: tamquam æquo animo pati morbum magnum, exſilium: quædam media, quæ nihilo magis ſecundum naturam ſunt quàm cõtra naturam: tamquam prudenter ambulare, compoſitè ſedere. Non enim minùs ſecundum naturam eſt, ſedere, quàm aut ſtare, aut ambulare. Duo illa ſuperiora diuerſa ſunt: prima enim ſecundum naturam ſunt, gaudere liberorũ pietate, patriæ incolumitate: ſecunda cõtra naturam ſunt, fortiter obſtare tormentis, & ſitim perpeti, morbo vrente præcordia. Quid ergo? aliquid contra naturam bonum eſt? minimè. ſed illud aliquando contra naturam eſt, in quo bonum illud exſiſtit. vulnerari enim, & ſubiecto igne tabeſcere, & aduerſa valetudine affligi, cõtra naturã eſt: ſed inter iſta ſeruare animum infatigabilem, ſecundum naturã eſt. Et vt, quod volo, exprimam breuiter, materia boni aliquando contra naturam: at bonum nunquam. quoniã bonum ſine ratione nullum eſt: ſequitur autem ratio naturam. Quid eſt ergo ratio? naturæ imitatio. Quid eſt ſummũ hominis bonũ? ex naturæ voluntate ſe gerere. Nõ eſt, inquit, dubium, quin felicior pax ſit numquã laceſſita, quàm multo reparata ſanguine. Non eſt dubiũ, inquit, quin felicior ſit incõcuſſa valetudo, quàm ex grauibus morbis & extrema minitantibus in tutum vi

qua-

quadam & patientia educta. Eodē modo non erit dubium, quin maius bonum ſit gaudium, quàm obnoxius animus ad perpetiendos cruciatus vulnerum aut ignium. Minimè: illa enim quæ fortuita ſunt, plurimum diſcriminis recipiunt: æſtimantur enim vtilitate ſumētium. Bonorum vnum propoſitum eſt, conſentire naturæ: hoc in omnibus par eſt. Cùm alicuius in ſenatu ſententiam ſequimur, non poteſt dici: Ille magis aſſentitur, quàm ille: ab omnibus in eamdem ſententiam itur. Idem de virtutibus dico: omnes naturæ aſſentiuntur. idem de bonis dico: omnia naturæ aſſentiuntur. Alter adoleſcens deceſſit, alter ſenex, aliquis præter hos infans, cui nihil amplius contigit, quàm proſpicere vitam: omnes hi æquè fuere mortales, etiam ſi mors aliorū longiùs vitam paſſa eſt procedere, aliorum in medio flore præcidit, aliorum interrupit principia. Alius inter cœnādum ſolutus eſt, alterius continuata mors ſomno eſt, aliquem cōcubitus extinxit. his oppone ferro transfoſſos, aut exanimatos ſerpentum morſu, aut fractos ruina, aut per longam neruorum contractionem extortos minutatim. aliquorum melior dici, aliquorum peior poteſt exitus: mors quidem omnium par eſt. per quæ venit, diuerſa ſunt; id in quod deſinunt, vnū eſt. mors nulla maior aut minor eſt: habet enim eumdem in omnibus modum, finiſſe vitam. Idem tibi de bonis dico. hoc

bonum

bonum inter meras voluptates eſt, hoc inter triſtia & acerba; illud fortunæ indulgentiam rexit, hoc violentiam domuit; vtrumque æquè bonum eſt, quamuis illud plana emolliuerit, hoc aſpera. Idem finis omnium eſt. bona ſunt, laudanda ſunt, virtutem rationemque comitantur: virtus æquat inter ſe, quidquid agnoſcit. Nec eſt quòd hoc inter noſtra placita mireris. apud Epicurum duo bona ſunt, ex quibus ſummum illud beatumque componitur: vt corpus ſine dolore ſit, animus ſine perturbatione. Hæc bona non creſcunt, ſi plena ſunt. quo enim creſcet, quod plenum eſt? Dolore corpus caret: quid ad hanc accedere indolentiam poteſt? Animus conſtat ſibi, & placidus eſt: quid accedere ad hanc tranquillitatem poteſt? Quemadmodum ſerenitas cæli non recipit maiorem adhuc claritatem, in ſinceriſſimum nitorem repurgata: ſic hominis corpus animumque curantis, & bonum ſuum ex vtroq; nectentis perfectus eſt ſtatus, & ſummam voti ſui inuenit, ſi nec æſtus animo eſt, nec dolor corpori. Si qua extrà blandimenta contingunt, non augent ſummum bonum, ſed vt ita dicam, condiunt & oblectant: abſolutum enim illud humanæ naturæ bonum, corporis & animi pace contentum eſt. Dabo apud Epicurum tibi etiamnum ſimillimam huic noſtrę diuiſionem bonorum. Alia enim ſunt apud illũ, quæ malit cõtingere ſibi: vt corporis quie-

tem,ab omni incommodo liberam,& animi remiſſionem, bonorum ſuorum contemplatione gaudentis. Alia ſunt, quæ quamuis nolit accidere, nihilominus & laudat & comprobat:tamquã illam,quam paulloantè dicebã,malæ valetudinis,& dolorũ grauiſſimorum perpeſſionem.in qua Epicurus fuit illo sũmo ac fortunatiſſimo die ſuo: ait enim ſe veſicæ & exulcerati ventris tormẽta tolerare,vlteriorem doloris acceſſionem nõ recipientia:eſſe nihilominus ſibi illum beatũ diẽ.beatum autem agere,niſi qui eſt in ſummo bono,non poteſt. Ergo & apud Epicurum ſunt hęc bona,quę malles nõ experiri:ſed quia ita res tulit, & amplexanda & laudanda & exæquanda ſummis ſunt. Non poteſt dici,hoc nõ eſſe par maximis bonũ,quod beatę vitę clauſulam impoſuit, cui Epicurus extrema voce gratias egit. Permitte mihi, mi Lucili virorũ optime,aliquid audaciùs dicere. ſi vlla bona maiora eſſe aliis poſſent: hæc ego quæ triſtia vidẽtur, mollibus illis & delicatis prætuliſſem. Maius eſt enim perfringere difficilia,quàm læta moderari. Eadem ratione fit,ſcio,vt aliquis felicitatem benè, & calamitatem fortiter ferat. Æquè fortis eſſe poteſt,qui pro vallo ſecurus excubuit,nullis hoſtibus caſtra tentantibus:& qui ſucciſis poplitibus in genua ſe excepit, nec arma dimiſit. Macte virtute eſto, ſanguinolẽtis & ex acie redeuntibus dicitur.Itaq; hæc magis laudauerim bona

exer-

exercitata & fortia,& cum fortuna rixata. Ego dubitem, quin magis laudem truncam illam & retorridam manum Mucij, quàm cuiuſlibet fortiſſimi ſaluam? Stetit hoſtium flammarumque contemptor, & manum ſuam in hoſtili foculo diſtillantẽ perſpectauit, donec Porſenna, cuius pœnæ fauebat, gloriæ inuidit, & ignem inuito eripi iuſſit. Hoc bonum quidni inter prima numerem: tantoque maius putem, quàm illa ſecura & intentata fortunæ, quanto rarius eſt hoſtẽ amiſſa manu viciſſe, quàm armata? Quid ergo? inquis, hoc bonum tibi optabis? Quid ni? hoc enim, niſi qui poteſt & optare, non poteſt facere. An potiùs optem, vt malaciſſandos articulos exoletis meis porrigam? vt muliercula. aut aliquis in mulierculam ex viro verſus, digitulos meos ducat? Quid ni ego feliciorem putem Mucium, qui ſic tractauit ignem, quaſi illam manum tractatori præſtitiſſet? In integrum reſtituit, quidquid errauerat. confecit bellum inermis ac mancus, & illa manu trunca reges duos vicit.

EPIST. LXVII. Vt à communibus initium faciam, ver aperire ſe cœpit: ſed iam inclinatum in æſtatem, quo tempore calere debebat, intepuit: nec adhuc illi fides eſt. ſæpè enim in hiemem reuoluitur. Vis ſcire quàm dubium adhuc ſit? nondũ me committo frigidæ: adhuc rigorem eius infringo. Hoc eſt, inquis, nec calidum, nec frigidum pati. Ita eſt, mi Lucili. iam

ætas mea cōtēta eſt ſuo frigore: vix media regelatur æſtate. Itaque maior pars in veſtimentis degitur. Ago gratias ſenectuti, quòd me lectulo affixit. Quid ni gratias illi hoc nomine agam? quidquid debebam nolle, non poſſum. Cum libellis mihi plurimus ſermo eſt. ſi quando interueniūt epiſtolæ tuæ, tecum eſſe mihi videor: & ſic afficior animo, tamquam tibi non reſcribam, ſed reſpondeam. Itaque & de hoc quod quæris, quaſi colloquar tecum: quale ſit, vnà ſcrutabimur. Quæris an omne bonum optabile ſit. Si bonum eſt, inquis, fortiter torqueri, & magno animo vri, & patienter ægrotare, ſequitur vt iſta optabilia ſint. nihil autem video ex iſtis voto dignū. Neminem certè adhuc ſcio eo nomine votum ſoluiſſe, quòd flagellis cæſus eſſet, aut podagra diſtortus, aut equuleo longior factus. Diſtingue, mi Lucili, iſta: & intelliges eſſe in his aliquid optandum. Tormenta abeſſe à me velim: ſed ſi ſuſtinenda fuerint, vt me in illis fortiter, honeſtè, animosè geram, optabo. Quidni ego malim non incidere bellum? ſed ſi inciderit, vt vulnera, vt famem, & omnia quæ bellorum neceſſitas fert, generosè feram, optabo. Non ſum tam demens, vt ęgrotare cupiam: ſed ſi ægrotandum fuerit, vt nihil intemperanter, nihil effeminatè faciam, optabo. Ita non incommoda optabilia ſunt, ſed virtus qua perferuntur incommoda. Quidam ex noſtris exiſtimant, omnino

nino

nino aſperorum fortem tolerantiam non eſſe optabilem, ſed nec abominandam quidem: quia voto purum bonum peti debet, & tranquillum, & extra moleſtiam poſitum. Ego diſſentio. Quare? primùm quia fieri non poteſt, vt aliqua res bona quidem ſit, ſed optabilis non ſit: deinde ſi virtus optabilis eſt, nullum autem ſine virtute bonum, & omne bonum optabile. Deinde etiam; ſi tormentorum fortis patientia optabilis non eſt: etiamnum interrogo. Nonne fortitudo optabilis eſt? atqui pericula contemnit & prouocat. Pulcherrima pars eius, maximeque mirabilis illa eſt, non cedere ignibus, obuiam ire vulneribus: interdum tela ne vitare quidem, ſed pectore excipere. Si fortitudo optabilis eſt; & tormenta patienter ferre optabile eſt: hoc enim, fortitudinis pars eſt: ſed ſepara iſta, vt dixi; nihil erit quod tibi faciat errorem. Non enim pati tormenta optabile eſt, ſed pati fortiter. Illud opto fortiter, quod eſt virtus. Quis tamen vmquam hoc ſibi optauit? Quædam vota aperta & profeſſa ſunt, cùm particulatim fiunt: quędam latent, cùm vno voto multa comprehenſa ſunt. Tamquam opto mihi vitam honeſtam: vita autem honeſta actionibus variis conſtat. In hac eſt Reguli arca, Catonis ſciſſum manu ſua vulnus, Rutilij exſilium, calix venenatus qui Socratem tranſtulit è carcere in cœlum. Ità cùm optaui mihi vitam honeſtam, & hæc optaui;

ſine quibus interdum honeſta non poteſt eſſe.

——O terque quaterque beati,
Queis ante ora patrum, Troiæ ſub mœnibus altis
Contigit oppetere!

Quid intereſt, optes hoc alicui, an optabile fuiſse fatearis? Decius ſe pro Rep. deuouit, & in medios hoſtes concitato equo mortem petens irruit. Alter poſt hunc paternæ virtutis æmulus, conceptis ſollennibus, ac iam familiaribus verbis, in aciem confertiſſimam incurrit, de hoc ſolicitus tantùm vt litaret, optabilem rem putans bonam mortem. Dubitas ergo, an optimum ſit memorabilem mori, & in aliquo opere virtutis? Cùm aliquis tormenta fortiter patitur, omnibus virtutibus vtitur fortaſse, cùm vna in promptu ſit, & maximè appareat, patientia. ceterùm illic eſt fortitudo: cuius patientia & perpeſſio, & tolerantia, rami ſunt. illic eſt prudentia, ſine qua nullum initur conſilium: quæ ſuadet, quod effugere non poſſis, quàm fortiſſimè ferre. illic eſt conſtantia: quæ deijci loco non poteſt, & propoſitum nulla vi extorquente dimittit. illic eſt indiuiduus ille comitatus virtutum. Quidquid honeſtè fit, vna virtus facit. ſed de conſilij ſententia: quod autem ab omnibus virtutibus comprobatur, etiam ſi ab vna fieri videtur, optabile eſt. Quid? tu exiſtimas ea tantum optabilia eſse, quæ per voluptatem

& otium

& otium veniunt? quæ excipiuntur foribus ornatis? Sunt quædam triſtes voluptates, ſunt quædam vota, quę non gratulantium cœtu, ſed adorantium venerantiumque celebrantur. Ita tu non putas Regulum optaſſe, vt ad Pœnos perueniret? Indue magni viri animum, & ab opinionibus vulgi ſecede pauliſper: cape quantam debes virtutis pulcherrimæ ac magnificentiſſimæ ſpeciem, quæ nobis non ſertis, ſed ſudore & ſanguine colenda eſt. Aſpice M. Catonem, ſacro illi pectori puriſſimas manus admouentem, & vulnera parùm demiſſa laxantem. Vtrùm illi tandem dicturus es, *Vellem quæ velles*, &, *Moleſtè fero?* an *Feliciter, quod agis?* Hoc loco mihi Demetrius noſter occurrit, qui vitam ſecuram, & ſine vllis fortunæ incurſionibus *mare mortuum* vocat. Nihil habere ad quod exciteris, ad quod te concites, cuius denunciatione & incurſu firmitatem animi tui tentes: ſed in otio inconcuſſo iacere: non eſt tranquillitas: malacia eſt. Attalus Stoicus dicere ſolebat: *Malo me fortuna in caſtris ſuis, quàm in delicijs habeat*. torqueor, ſed fortiter: benè eſt. occidor, ſed fortiter: benè eſt. Audi Epicurum. dicet, *Et dulce eſt*. Ego tam honeſtæ rei ac ſeueræ numquam molle nomen imponam. Vror, ſed inuictus. Quid ni optabile ſit, non quòd vrit me ignis, ſed quòd non vincit? Nihil eſt virtute præſtantius, nihil pulchrius: & bonum eſt, & optabile;

quidquid ex huius geritur imperio.

EPIST. LXVIII. Conſilio tuo accedo: abſconde te in otio, ſed & otium tuum abſconde. Hoc te facturum, Stoicorum etiam ſi non præcepto, at exemplo licet ſcias: ſed ex præcepto quoque facies: id tibi, cùm voles, approbabo. Nec ad omnem Remp. mittimus, nec ſemper, nec ſine vllo fine. Præterea, cùm ſapienti Remp. ipſo dignam dedimus, id eſt, mundum: non eſt extra Remp. etiamſi ſeceſſerit. imò fortaſſe relicto vno angulo, in maiora atque ampliora tranſit, & cælo impoſitus, intelligit cùm ſellam aut tribunal aſcenderat, quàm humili loco ſederit. Depono hoc apud te: numquam plus agere ſapientem, quàm cùm in conſpectum eius diuina atque humana venerunt. Nunc ad illud reuertor, quod ſuadere tibi cœperam, vt otium tuum ignotum ſit. Non eſt quòd inſcribas tibi philoſophiam. atque etiam aliud propoſito tuo nomen impone: valetudinem, & imbecillitatem vocato, & deſidiam. Gloriari otio, iners ambitio eſt. Animalia quædam, ne inueniri poſſint, veſtigia ſua circa cubile ipſum confundunt: idem tibi faciendum eſt, alioqui non deerunt qui perſequantur. Multi aperta tranſeunt, condita & obſtruſa rimantur. furem ſignata ſollicitant. vile videtur, quidquid patet: aperta effractarius prætereit. Hos mores habet populus, hos imperitiſſimus quiſque: in ſecreta irrumpere

cupit.

cupit. Optimum itaque eſt, non iactare otium ſuum. iactandi autem genus eſt, nimis latere, & à conſpectu hominum ſecedere. Ille Tarentum ſe abdidit, ille Neapoli incluſus eſt: ille multis annis nõ tranſit domus ſuæ limen. Conuocat turbam, quiſquis otio ſuo aliquam fabulam impoſuit. Cùm ſeceſſeris, non eſt agẽdum hoc, vt de te homines loquantur, ſed vt ipſe tecum loquaris. Quid autem tecum loquaris? quod homines de aliis libentiſſimè faciunt, de te apud te malè exiſtima. Aſſueſce & dicere verum, & audire. Id autem maximè tracta, quod in te eſſe infirmiſſimum ſenties. Nota habet quiſque ſui corporis vitia. itaque alius vomitu leuat ſtomachum, alius frequenti cibo fulcit, alius interpoſito ieiunio corpus exhaurit & purgat. Hi quorum pedes dolor repetit, aut vino aut balneo abſtinent: in cetera negligentes, huic, à quo ſæpè infeſtantur, occurrunt. Sic in animo noſtro ſunt quaſi cauſſariæ partes, quibus adhibenda curatio eſt. Quid in otio facio? vlcus meum curo. Si oſtenderem tibi pedem turgidum, liuidam manum, aut contracti cruris aridos neruos, permitteres mihi vno loco iacere, & fouere morbum meum: maius malum eſt hoc, quod non poſſum tibi oſtendere. In pectore collectio & vomica eſt. Nolo laudes, nolo dicas: O magnum virum! contempſit omnia, & dãnatis humanæ vitæ furoribus fugit. Nihil damnaui,

miſi me: nõ eſt,quòd proficiendi cauſſa venire ad me velis. Erras, qui hinc aliquid auxilij ſperas. non medicus, ſed æger hic habitat. Malo illa,cùm diſceſſeris,dicas: ego iſtum beatum hominem putabam, & eruditum:erexeram aures.deſtitutus ſum, nihil vidi,nihil audiui,quod concupiſcerẽ, ad quod reuerterer. Si hoc ſentis,ſi hoc loqueris,aliquid profectum eſt.Malo ignoſcas otio meo, quàm inuideas. Otium, inquis,Seneca, mihi commendas? ad Epicureas voces dilaberis. Otium tibi commendo,in quo maiora agas & pulchriora,quã quæ reliquiſti. Pulſare ſuperbas potentiorum fores, digerere in litteram ſenes orbos,plurimum in foro poſſe,inuidioſa potentia ac breuis eſt, &, ſi verum æſtimes, ſordida. Ille me gratia forenſi longè antecedit. ille ſtipendiis militaribus & quæſita per hoc dignitate. ille clientum turba. huius turbæ par eſſe non poſſum, huius gratiæ. Tanti eſt ab hominibus vinci,dum à me fortuna vincatur. Vtinam quidem hoc propoſitum ſequi olim fuiſſet animus tibi! vtinam de vita beata non in conſpectu mortis ageremus! ſed nunc quoque non moremur. Multa enim, quæ ſuperuacua eſſe & inimica, credituri fuimus rationi, nunc experientiæ credimus. Quod facere ſolent,qui ſeriùs exeunt,& volunt tempus celeritate reparare, calcar addamus. hæc ætas optimè facit ad hæc ſtudia: iam deſpumauit, iam vitia primo feruore adoleſcentiæ

ſcentiæ indomita laſſauit: non multum ſupereſt, vt extinguat. Et quando, inquis, tibi proderit iſtud, quod in exitu diſcis, aut in quam rem? in hanc, vt exeam melior. Non eſt tamen quòd exiſtimes, vllam ætatem aptiorem eſſe ad bonam mentem, quàm quæ ſe multis experimentis, longa ac frequenti rerum patientia domuit: quæ ad ſalutaria, mitigatis affectibus, venit. Hoc eſt huius boni tempus. quiſquis ſenex ad ſapientiam peruenit, annis peruenit.

EPIST. LXIX. Mutare te loca, & in alium de alio tranſilire, nolo. Primùm, quia tam frequens migratio, inſtabilis animi eſt. coaleſcere otio non potes, niſi deſinas circumſpicere & errare. Vt animum poſſis continere, priùs corporis tui fugam ſiſte. Deinde plurimùm remedia continuata proficiunt: interrumpenda nō eſt quies, & vitæ prioris obliuio. Sine dediſcere oculos tuos: ſine aures aſſueſcere ſanioribus verbis. quoties proceſſeris, in ipſo tranſitu aliqua quæ renouent cupiditates tuas, tibi occurrent. Quemadmodum ei, qui amorem exuere conatur, euitanda eſt omnis admonitio dilecti corporis: nihil enim faciliùs quàm amor recrudeſcit: ita qui deponere vult deſideria rerum omnium, quarum cupiditate flagrauit, & oculos & aures ab his quæ reliquit, auertat. Citò rebellat affectus. quocumque ſe verterit, pretium aliquod præſens occupationis ſuæ adſpiciet. Nullum ſine auctora-

mento malum eſt. Auaritia pecuniam promittit: luxuria multas ac varias voluptates: ambitio purpuram & plauſum, & ex hoc potentiam, & quidquid potentia poteſt. Mercede te vitia ſolicitante: hic tibi gratis viuendum eſt. Vix effici toto ſæculo poteſt, vt vitia tam longa licentia tumida ſubigantur, & iugum accipiant: nedum, ſi tam breue tempus interuallo diſcindimus. Vnam quamlibet rem vix ad perfectum adducit aſſidua vigilia & intentio. Si me quidem velis audire, hoc meditare. exerce te, vt mortem & excipias, & ſi ita res ſuadebit, acceraſ. intereſt nihil, an illa ad nos veniat, an ad illam nos. Illud imperitiſſimi cuiuſque verbum, falſum eſſe ipſe tibi perſuade: *Bella res eſt, mori ſua morte*. Illud præterea tecum licet cogites: Nemo niſi ſuo die moritur. Nihil perdis ex tuo tempore. nam quod relinquis, alienum eſt.

EPIST. LXX. Poſt longum interuallum Pompeios tuos vidi. in conſpectum adoleſcentiæ meę reductus ſum. quidquid illic iuuenis feceram, videbar mihi facere adhuc poſſe, & paullò antè feciſſe. Prænauigamus, mi Lucili, vitam: & quemadmodum in mari, vt ait Virgilius noſter,

Terraque vrbeſque recedunt:

ſic in hoc curſu rapidiſſimi temporis, primùm pueritiã abſcondimus, deinde adoleſcentiam, deinde quidquid eſt illud inter iuuenem & ſenem medium, in vtriuſque

con-

confinio poſitum, deinde ipſius ſenectutis optimos annos. nouiſſimè incipit oſtendi publicus finis generis humani. Scopulum eſſe illum putamus, dementiſſimi? portus eſt, aliquando petendus, nunquam recuſandus. In quem ſi quis intra primos annos delatus eſt, non magis queri debet, quàm qui citò nauigauit. Alium enim, vt ſcis, venti ſegnes ludunt ac detinent, & tranquillitatis lentiſſimo tædio laſſant: alium pertinax flatus celerrimè perfert. Idem euenire nobis puta. alios vita velociſſimè adduxit, quò veniendũ erat etiam cunctantibus: alios macerauit & coxit. quę vt ſcis, non ſemper retinenda eſt. Non enim viuere bonum eſt, ſed benè viuere. Itaque ſapiens viuit, quantum debet, non quantum poteſt. Videbit vbi victurus ſit, cum quibus, quomodo, quid acturus. cogitat ſemper, qualis vita, non quanta ſit. Si multa occurrunt moleſta, & tranquillitatem turbantia, emittit ſe: nec hoc tantùm in neceſſitate vltima facit, ſed cùm primùm illi cœperit ſuſpecta eſſe fortuna, diligenter circumſpicit, numquid illo die deſinendum ſit. Nihil exiſtimant ſua referre, faciat finem, an accipiat: tardiùs fiat, an citiùs. non tamquam de magno detrimento timet. Nemo multum ex ſtillicidio poteſt perdere. Citiùs mori, vel tardiùs, ad rem non pertinet: benè mori, aut malè, ad rem pertinet. benè autem mori, eſt effugere malè viuendi periculum. Itaq; effœmina-

natiſſimam vocem illius Rhodij exiſtimo, qui cùm in caueam coniectus eſſet à tyranno, & tamquam ferum aliquod animal aleretur, ſuadenti cuidam vt abſtineret cibo: *Omnia*, inquit, *homini, dum viuit ſperanda ſunt*. Vt ſit hoc verum, non omni pretio vita emenda eſt. Quædam, licèt magna, licèt certa ſint, tamen ad illa turpi infirmitatis confeſſione non veniam. Ego cogitem, in eo qui viuit omnia poſſe fortunam, potiùs quàm cogitem in eo qui ſcit mori, nihil poſſe fortunam? Aliquando tamen, etiam ſi certa mors inſtabit, & deſtinatum ſibi ſupplicium ſciet, nō commodabit pœnæ ſuæ manum. Stultitia eſt, timore mortis mori. venit qui occidat. Exſpecta. quid occupas? quare ſuſcipis alienæ crudelitatis procurationem? vtrùm inuides carnifici tuo, an parcis? Socrates potuit abſtinētia finire vitam, & inedia potiùs quàm veneno mori. triginta tamen dies in carcere, & in exſpectatione mortis exegit: non hoc animo, tamquam omnia fieri poſſent, tanquam multas ſpes tam longum tempus reciperet, ſed vt præberet ſe legibus, vt fruendum amicis extremum Socratem daret. Quid erat ſtultius, quàm mortem contemnere, venenum timere? Scribonia grauis fœmina, amita Druſi Libonis fuit, adoleſcentis tam ſtolidi, quàm nobilis, maiora ſperantis, quàm aut illo ſeculo quiſquam ſperare poterat, aut ipſe vllo. cùm æger à ſenatu in lectica relatus eſ-

ſet,

ſet, non ſanè frequentibus exſequijs (omnes enim neceſſarij deſeruerant impiè , iam non reum , ſed funus) habere cœpit conſilium , vtrùm conſciſceret ſibi mortem, an exſpectaret. Cui Scribonia: *Quid te , inquit , delectat alienum negotium agere ?* Non perſuaſit . manus ſibi attulit , nec ſine cauſſa . Nam poſt diem tertium aut quartum inimici moriturus arbitrio, ſi viuit , alienum negotium agit . Non poſſis itaque de re in vniuerſum pronunciare , cùm mortem vis externa denunciat, occupanda ſit , an exſpectanda . Multa enim ſunt,quę in vtramque partem trahere poſſunt. Si altera mors cum tormento, altera ſimplex & facilis eſt,quid ni huic inijcienda ſit manus? Quemadmodum nauim eligam nauigaturus, & domum habitaturus, ita mortem vtique qua ſum exiturus è vita . Prætereà, quemadmodum non vtique melior eſt longior vita , ſic peior vtique mors longior . In nulla re magis , quàm in morte , morem animo gerere debemus . exeat quà impetum cepit : ſiue ferrum appetit , ſiue laqueum, ſiue aliquã potionem venas occupantem , pergat, & vincula ſeruitutis abrumpat . Vitam & alijs approbare quiſque debet, mortem ſibi . optima eſt , quæ placet . Stultè hæc cogitantur : Aliquis dicet me parum fortiter feciſſe , aliquis nimis temerè , aliquis fuiſſe aliquod genus mortis animoſius . Vis tu cogitare id in manibus eſſe conſilium , ad

quod

quod fama non pertinet? hoc vnum intuere, vt te fortunæ quàm celerrimè eripias.
Alioqui aderũt qui de facto tuo malè exiſtiment. Inuenies etiam profeſſos ſapientiam, qui vim afferendam vitę ſuæ negent, & nefas iudicent ipſum interemptorem ſui fieri. exſpectandum eſſe exitum, quem natura decreuit: Hoc qui dicit, non videt ſe libertati viam claudere. Nil melius ęterna lex fecit, quàm quòd vnum introitum nobis ad vitam dedit, exitus multos. Ego exſpectem vel morbi crudelitatem, vel hominis, cùm poſſim per media exire tormenta, & aduerſa diſcutere? Hoc eſt vnũ, cur de vita non poſſimus queri: neminem tenet. Bono loco res humanæ ſunt, quòd nemo niſi vitio ſuo miſer eſt. Placet? viue: non placet? licet eò reuerti vnde veniſti. Vt dolorem capitis leuares, ſanguinem ſæpè emiſiſti: ad extenuandum corpus vena percutitur. non opus eſt vaſto vulnere diuidere præcordia. ſcalpello aperitur ad illam magnam libertatem via: & puncto ſecuritas conſtat. Quid ergo eſt, quod nos facit pigros, inerteſque? Nemo noſtrum cogitat, quandoque ſibi ex hoc domicilio exeundum. Sic veteres inquilinos indulgentia loci & conſuetudo, etiam inter iniurias detinet. Vis aduerſus hoc corpus liber eſſe? tamquam migraturus habita: propone tibi quandoque hoc contubernio carendum. fortior eris ad neceſſitatẽ exeundi. Sed quemadmodum ſuus finis veniet

in mentem, omnia ſine fine concupiſcentibus? Nullius rei meditatio tam neceſſaria eſt. Alia enim exercentur fortaſſe in ſuperuacuum. Aduerſus paupertatem preparatus eſt animus? permanſere diuitiæ. Ad contemptum nos doloris armauimus? numquam à nobis exiget huius virtutis experimētum integri ac ſani felicitas corporis. Vt fortiter amiſſorum deſideria pateremur, præcepimus nobis? omnes quos amabamus, ſuperſtites fortuna ſeruauit. Huius vnius rei vſum qui exigat dies, veniet. Non eſt quòd exiſtimes, magnis tantùm viris hoc robur fuiſſe, quo ſeruitutis humanæ clauſtra perrumperent. non eſt quòd iudices, hoc fieri niſi à Catone non poſſe, qui quam ferro non emiſerat animam, manu extraxit: cùm viliſſimæ ſortis homines ingenti impetu in tutum euaſerint, cumque commodò mori non licuiſſet, nec ad arbitrium ſuum inſtrumenta mortis eligere, obuia quæque rapuerunt. & quę natura non erant noxia, vi ſua tela fecerunt. Nuper in ludo beſtiariorum, vnus è Germanis, cùm ad matutina ſpectacula pararetur, ſeceſſit ad exonerandū corpus. nullum aliud illi dabatur ſine cuſtode ſecretum. ibi lignum id, quo ad emundanda obſcœna adhærente ſpongia poſitum eſt, totū in gulam farſit, & vi pręcluſis faucibus ſpiritum eliſit. Hoc fuit morti contumeliam facere, ita prorſus. Parùm mundè, & parùm decenter. Quid eſt ſtultius,
quàm

quàm faſtidioſè mori? O virum fortem! ô dignũ, cui fati daretur electio! quàm fortiter ille gladio vſus eſſet! quàm animoſè in profundam ſe altitudinem maris, aut abſciſſæ rupis, immiſiſſet! Vndique deſtitutus inuenit, quemadmodum & mortem ſibi deberet, & telum: vt ſcias ad moriendum nihil aliud in mora eſſe, quàm velle. Exiſtimetur de facto hominis acerrimi, vt cuique viſum erit, dum hoc conſtet, præferendam eſſe ſpurciſſimam mortem ſeruituti mundiſſimæ. Quoniam cœpi ſordidis exemplis vti; perſeuerabo. plus enim à ſe quiſq; exiget, ſi viderit hanc rem etiam à cõtemptiſſimis poſſe contemni. Catones, Scipioneſque, & alios, quos audire cum admiratione conſueuimus, ſupra imitationem poſitos putamus: iam ego iſtam virtutem habere tam multa exempla in ludo beſtiario, quàm in ducibus belli ciuilis oſtendam. Cùm adueheretur nuper inter cuſtodias quidam ad matutinum ſpectaculum miſſus, tamquã ſomno premente nutaret. caput vſque eò demiſit, donec radijs insereret, & tamdiu ſe in ſedili ſuo tenuit, donec ceruicem circumactu rotæ frangeret. eodem vehiculo quo ad pœnam ferebatur, pœnam effugit. Nihil obſtat, erumpere & exire cupienti. In aperto nos natura cuſtodit. Cui permittit neceſſitas ſua, circumſpiciat exitum mollem. cui ad manum plura ſunt, per quæ ſeſe aſſerat, is delectum agat, & qua potiſſimùm libe-

re-

retur conſideret: cui difficilis occaſio eſt, is proximam quamque pro optima arripiat, ſit licet inaudita, ſit noua. Non deerit ad mortem ingenium, cui non defuerit animus. Vides quemadmodum extrema quoque mancipia, vbi illis ſtimulos adegit dolor, excitentur, & intentiſſimas cuſtodias fallant? Ille vir magnus eſt, qui mortem ſibi non tantùm imperauit, ſed inuenit. Ex eodem tibi munere plura exempla promiſi. Secundo Naumachiæ ſpectaculo, vnus è barbaris lanceam, quam in aduerſarios acceperat, totam iugulo ſuo immerſit. Quare, inquit, non omne tormentum, omne ludibrium iam dudum effugio? quare ego mortem armatus exſpecto? Tanto hoc ſpecioſius ſpectaculum fuit, quanto honeſtius mori diſcunt homines, quàm occidere. Quid ergo? quod animi perditi noxioſique habent, non habebunt illi, quos aduerſus hos caſus inſtruxit longa meditatio, & magiſtra rerum omnium ratio? Illa nos docet, fati varios eſſe acceſſus, finem eumdem. nihil autem intereſſe, vnde incipiat quod venit. Eadem illa ratio monet, vt, ſi licet, moriaris ſine dolore: ſin autem non poteſt, fac quemadmodum potes, & quidquid obuenerit ad vim adferendam tibi, inuadas. Iniurioſum eſt rapto viuere: at contrà pulcherrimum, mori rapto.

EPIST. LXXI. Subinde me de rebus ſingulis conſulis, oblitus vaſto nos mari diui-

diuidi. cùm magna pars conſilij ſit in tempore, neceſſe eſt euenire, vt de quibuſdam rebus tunc ad te perferatur ſententia mea, cùm iam contraria potior eſt. Conſilia enim rebus aptantur: res noſtræ feruntur, imò voluuntur. Ergo conſilium ſub die naſci debet: & hoc quoque tardum eſt nimis: ſub manu, quod aiunt, ſub manu naſcatur. Quemadmodum autem inueniatur, oſtendam. Quoties quid fugiendum ſit, aut quid petendum, voles ſcire: ad ſummum bonum, & propoſitum totius vitæ reſpice. Illi enim cõſentire debet quidquid agimus. nõ diſponet ſingula, niſi cui iam vitę ſuę ſumma propoſita eſt. Nemo, quamuis paratos habeat colores, ſimilitudinem reddet, niſi iam conſtet quid velit pingere. Ideò peccamus, quia de partibus vitæ omnes deliberamus, de tota nemo deliberat. Scire debet quid petat ille, qui ſagittam vult mittere: & tunc dirigere, & moderari manu telum. errant conſilia noſtra, quia nõ habent quò dirigantur. Ignoranti quem portum petat, nullus ſuus vẽtus eſt. Neceſſe eſt multum in vita noſtra caſus poſſit, quia viuimus caſu. Quibuſdam autem euenit, vt quædam ſcire ſe neſciant: quemadmodum quærimus ſæpe eos, cum quibus ſtamus: ita plerumque finem ſummi boni ignoramus appoſitum. nec multis verbis, nec circuitu longo, quid ſit ſummum bonum colliges: digito, vt ita dicam, demonſtrandum eſt, nec in multa

ſpar-

ſpargendum. Quid enim ad rem pertinet, in particulas illud diducere, cùm poſſis dicere: Summum bonum eſt, quod honeſtum eſt? & quod magis admireris, Vnum bonum eſt, quod honeſtum eſt: cetera falſa & adulterina bona ſunt. Hæc ſi perſuaſeris tibi, & virtutem adamaueris (amare enim parum eſt) quidquid illa contigerit, id tibi, qualecumque alijs videbitur, fauſtum felixque erit: & torqueri, ſi modò iacueris ipſo torquente ſecurior: & ægrotare, ſi non maledixeris fortunę, ſi non ceſſeris morbo. Omnia denique quæ ceteris videntur mala, & manſueſcent, & in bonum abibunt, ſi ſuper illa eminueris. Hoc liqueat, nihil eſſe bonum, niſi honeſtum: & omnia incommoda ſuo iure bona vocabuntur, quę modò virtus honeſtauerit. Multis videmur maiora promittere, quàm recipit humana conditio. non immeritò. ad corpus enim reſpiciunt. reuertantur ad animum: iam hominem Deo metientur. Erige te, Lucili virorū optime, & relinque iſtum ludum literarium philoſophorum, qui rem magnificentiſſimam ad ſyllabas vocāt, qui animam minuta docendo demittunt & conterunt: fies ſimilis illis, qui inuenerunt iſta, non qui docent, & id agunt vt philoſophia potius difficilis, quā magna videatur. Sequere illos, ſi quid apud te habeo auctoritatis. Socrates, qui totā philoſophiam reuocauit ad mores, & hanc ſummam dixit eſſe ſapientiam, bona

mala-

malaque diſtinguere: *Vt ſis beatus*, inquit, *& te alicui ſtultum videri ſine*. Quiſquis volet, tibi contumeliam faciat, & iniuriam: tu tamen nihil patieris, ſi modò tecum erit virtus. Si vis, inquit, beatus eſſe, ſi fide bona vir bonus, ſine contemnat te aliquis. Hoc nemo præſtabit, niſi qui omnia bona exęquauerit: quia nec bonum ſine honeſto eſt, & honeſtum in omnibus par eſt. Quid ergo? nihil intereſt inter præturam Catonis, & repulſam? nihil intereſt vtrùm Pharſalica acie Cato vincatur, an vincat? hoc eius bonum, quo victis partibus non poteſt vinci, par erat illi bono, quo victor rediret in patriam, & componeret pacem? Quid ni par ſit? eadem enim virtute & mala fortuna vincitur, & ordinatur bona. virtus autem non poteſt maior aut minor fieri. Vnius ſtaturæ eſt. Sed Cn. Pompeius amittet exercitum: ſed illud pulcherrimum reip. prætextum, optimates, & prima acies Pompeianarum partium, ſenatus ferens arma vno prælio profligabuntur: & tam magni ruina imperij, in totum diſſiliet orbem. aliqua pars eius in Ægypto, aliqua in Africa, aliqua in Hiſpania cadet. ne hoc quidem miſeræ reipubl. continget, ſemel ruere. Omnia licet fiant. Iubam in regno ſuo, non locorum notitia adiuuet, non popularium pro rege ſuo virtus obſtinatiſſima: Vticenſium quoque fides malis fracta deficiat, & Scipionem in Africa nominis ſui

ſui fortuna deſtituat. Olim prouiſum eſt, ne quid Cato detrimenti capiat. Victus eſt tamen. Et hoc numera inter repulſas Catonis. tam magno animo feret, aliquid ſibi ad victoriam, quàm ad præturam obſtitiſſe. Quo die repulſus eſt, luſit, qua nocte periturus fuit, legit. eodem loco habuit, prætura & vita excedere. omnia quę acciderent, ferenda eſſe perſuaſerat ſibi. Quid ni ille mutationem Reipub. forti & æquo pateretur animo? Quid enim mutationis periculo exceptum? non terra, non cœlum, nō totus hic rerum omnium contextus, quamuis Deo agente ducatur. non ſemper tenebit hunc ordinem: ſed illum ex hoc curſu aliquis dies deijciet. Certis eunt cuncta temporibus: naſci debent, creſcere, extingui. Quæcumque vides ſupra nos currere, & hæc quibus inniti atq; impoſiti ſumus veluti ſolidiſſimis, carpentur ac deſinent. nulli non ſenectus ſua eſt. inæqualibus iſta ſpatijs eodem natura demittit. quidquid eſt, non erit, nec peribit, ſed reſoluetur. Nobis ſolui, perire eſt. Proxima enim intuemur: ad vlteriora nō proſpicit mens hebes, & quæ ſe corpori addixerit: alioqui fortius finem ſui ſuorumque pateretur, ſi ſperaret omnia illa ſic in vitam mortemq; per vices ire, & compoſita diſſolui, diſſoluta componi. in hoc opere æternam artem cuncta temperantis Dei verti. Itaque Cato cùm æuum animo percurrerit, dicet: Omne humanū

genus,

genus, quodque eſt, quodque erit, morte damnatum eſt. omnes quæ vſquam rerum potiuntur vrbes, quæque alienorum imperiorum magna ſunt decora, vbi fuerint, aliquãdo quęretur, & vario exitij genere tollentur. alias deſtruent bella, alias deſidia, paxque ad inertiã verſa conſumet, & magnis opibus exitioſa res luxus. Omnes hos vertiles campos repentina maris inundatio abſcondet, aut in ſubitam cauernam conſidentis ſoli lapſus abducet. Quid eſt ergo, quare indigner, aut doleam, ſi exiguo momẽto publica fata præcedo? magnus animus Deo pareat: & quidquid lex vniuerſi iubet, ſine cunctatione patiatur. Aut in meliorem emittitur vitam, lucidiùs tranquilliuſque inter diuina mãſurus: aut certè ſine vllo futurus incommodo, naturę ſuæ reminiſcebitur, & reuertetur in totum. Non eſt ergo M. Catonis maius bonum honeſta vita, quàm mors honeſta: quoniam non intenditur virtus. Idem eſſe dicebat Socrates veritatẽ & virtutẽ: quomodo illa non creſcit, ſic nec virtus quidem. habet numeros ſuos, plena eſt. Non eſt itaque quòd mireris paria eſſe bona, & quæ ex propoſito ſumenda ſunt, & quæ ſubita res tulit. nam ſi hanc inæqualitatẽ receperis, vt fortiter torqueri in minoribus bonis numeres, numerabis etiã in malis: & infelicem Socratem dices in carcere, infelicem Catonem vulnera ſua animoſiùs quàm fecerat, retractantem: calamito-

lamitoſiſſimum omnium Regulum, fidei pœnas etiam hoſtibus ſeruatæ pendentē. Atqui nemo hoc dicere, ne ex molliſſimis quidem, auſus eſt. negant enim illum eſſe beatum, ſed tamen negant miſerum. Academici veteres beatum quidem eſſe etiam inter hos cruciatus fatentur, ſed non ad perfectum, nec ad plenum: quod nullo modo poteſt recipi. Niſi beatus eſt, in ſummo bono non eſt. Quod ſummum bonum eſt, ſupra ſe gradum non habet: ſi modò illi virtus ineſt, ſi illam aduerſa non minuunt, ſi manet etiam comminuto corpore incolumis. manet autem. virtutem enim intelligo animoſam & excelſam: quā incitat, quidquid infeſtat. Hunc animum quem ſępe induunt generoſæ indolis iuuenes, quos alicuius honeſtæ rei pulchritudo percuſſit, vt omnia fortuita contemnant, profectò ſapientia infundet, & tradet: perſuadebit vnum bonum eſſe quod honeſtum. Hoc nec remitti nec intendi poſſe, non magis quàm regulam, qua rectum probari ſolet. quam ſi flectes, quidquid ex illa mutaueris, iniuria eſt recti. Idem ergo de virtute dicemus: & hæc recta eſt. flexuram nō recipit. rigida eſt: ampliùs intendi non poteſt. Hęc de omnibus rebus iudicat, de hac nulla. Si rectior ipſa non poteſt fieri, nec quæ ab illa quidem fiunt, alia aliis rectiora ſunt. huic enim neceſſe eſt reſpondeant. ita paria ſunt. Quid ergo? inquis. iacere in conuiuio, &

torqueri, paria ſunt? Hoc mirum videtur tibi? illud licet magis admireris. Iacere in cõuiuio, malum eſt: torqueri in equuleo, bonum eſt: ſi illud turpiter, hoc honeſtè fit. Bona iſta aut mala, non efficit materia, ſed virtus. hæc vbicumque apparuit, omnia eiuſdem menſuræ ac pretij ſunt. In oculos nunc mihi manus intentat ille, qui omnium animum æſtimat ex ſuo, quòd dicam paria bona eſſe aduerſa fortiter portantis, & proſpera honeſtè iudicãtis: quòd dicam paria bona eſſe eius qui triumphat, & eius qui ante currum vehitur, inuictus animo. Non putant enim fieri, quidquid facere non poſſunt: ex infirmitate ſua de virtute ferunt ſententiam. Quid miraris, ſi vri, vulnerari, occidi, alligari iuuat? aliquando etiam libet. Luxurioſo frugalitas pœna eſt, pigro ſupplicij loco labor eſt, delicatus miſeretur induſtrij, deſidioſo ſtudere torqueri eſt. Eodem modo hæc, ad quæ omnes imbecilli ſumus, dura atque intoleranda credimus, obliti quàm multis tormentum ſit vino carere, aut prima luce excitari. Non iſta difficilia ſunt natura, ſed nos fluidi & enerues. Magno animo de rebus magnis iudicandum eſt: alioqui videbitur illarum vitium eſſe, quod noſtrum eſt. Sic quædam rectiſſima, cùm in aquam demiſſa ſunt, ſpeciem curui præfractiq; viſentibus reddunt. Non tantùm quid videas, ſed quemadmodum, refert. animus noſter ad vera perſpi-

perſpicienda caligat. Da mihi adoleſcentem incorruptum,& ingenio vegetum,dicet fortunatiorē ſibi videri, qui omnia rerum aduerſarum onera rigida ceruice ſuſtollit,qui ſupra fortunam exſtat.Non mirum eſt,in tranquillitate non concuti:illud mirare,ibi extolli aliquem, vbi omnes deprimuntur;ibi ſtare,vbi omnes iacēt.Quid eſt in tormentis, quid eſt in aliis, quæ aduerſa appellamus,mali?hoc,vt opinor,ſuccidere mentem, & incuruari, & ſuccumbere: quorum nihil ſapienti viro poteſt euenire. Stat rectus ſub quolibet pondere. nulla illum res minorem facit, nihil illi eorum quæ ferenda ſunt, diſplicet. Nam quidquid cadere in hominem poteſt,in ſe cecidiſſe nō queritur:vires ſuas nouit: ſcit ſe eſſe oneri ferendo. Non educo ſapientem ex hominum numero, nec dolores ab illo, ſicut ab aliqua rupe nullum ſenſum admittente, ſubmoueo. memini ex duabus partibus illum eſſe compoſitum. altera eſt irrationalis. hæc mordetur, vritur, dolet:altera rationalis. hæc inconcuſſas opiniones habet. intrepida eſt, & indomita. In hac poſitum eſt ſummum illud hominis bonū.quod antequā impleatur,incerta mentis volutatio eſt: cùm verò perfectum eſt,immota illa ſtabilitas eſt.Itaq; inchoatus,ad ſumma procedēs,cultorq; virtutis, etiamſi appropinquat perfecto bono,ſed ei nondum ſummam manum impoſuit, ibi interim ceſſabit, & remittet aliquid ex

intentione mentis. nondum enim incerta tranſgreſſus eſt,etiam nunc verſatur in lubrico. beatus verò, & virtutis exactæ, tunc ſe maximè amat,cùm fortiſſimè expertus eſt:& metuenda ceteris,ſi alicuius honeſti officij pretia ſunt, non tantùm fert, ſed amplexatur, multoque audire mauult, Tanto melior,quàm felicior. Venio nunc illò, quò me vocat exſpectatio tua. Ne extra rerum naturam vagari virtus noſtra videatur, & tremet ſapiens, & dolebit, & expalleſcet: hi enim omnes corporis ſenſus ſunt. Vbi ergo eſt origo calamitatis? vbi illud malum verum eſt? illic ſcilicet, ſi iſta animum detrahunt, ſi ad confeſſionem ſeruitutis adducunt, ſi illi pœnitentiam ſui faciunt. Sapiens quidem vincit virtute fortunam. At multi profeſſi ſapiẽtiam, leuiſſimis nonnumquam minis exterriti ſunt. Hoc loco noſtrum vitium eſt, qui quod dicitur de ſapiente, exigimus & à proficiente. Suadeo adhuc mihi iſta quę laudo,nondum perſuadeo. etiamſi perſuaſiſſem,nondum tam parata haberem, aut tam exercitata,vt ad omnes caſus procurrerent. Quemadmodum lana quoſdam colores ſemel ducit, quoſdam niſi ſæpius macerata & recocta non perbibit: ſic alias diſciplinas ingenia cùm accepere, protinus præſtant: hęc niſi altè deſcendit,& diu ſedit, animum non colorauit, ſed infecit, nihil ex his quæ promiſerat,præſtat. Citò hoc poteſt tradi, & pauciſſimis verbis, v-

num

mum bonum eſſe virtutem: nullum certè ſine virtute:& ipſam virtutem in parte noſtri meliore, id eſt, rationali poſitam. Quid erit hæc virtus? iudicium verum, & immotum: ab hoc enim impetus veniet mentis, ab hoc omnis ſpecies, quæ impetum mouet, redigetur ad liquidum. Huic iudicio conſentaneum erit, omnia quæ virtute contacta ſunt, & bona iudicare, & inter ſe paria. Corporum autem bona corporibus quidem bona ſunt, ſed in totum non ſunt bona. His pretium quidem erit aliquod, ceterùm dignitas non erit: magnis inter ſe interuallis diſtabunt, alia maiora, alia minora erunt. Et in ipſis ſapientiam ſectantibus magna diſcrimina eſſe, fateamur neceſſe eſt. alius iam in tantum profecit, vt contra fortunam audeat attollere oculos, ſed non pertinaciter: cedunt enim nimio ſplendore præſtricti. alius in tantum, vt poſſit cum illa conferre vultum: ſi iam peruenit ad ſummum, & fiduciæ plenus eſt. Imperfecta neceſſe eſt labent, & modò prodant, modò ſublabantur, aut ſuccidant. Sublabentur autem, niſi ire & niti perſeuerauerint: ſi quidquam ex ſtudio & fideli intentione laxauerint, retrò eundum eſt. Nemo profectum ibi inuenit, vbi reliquerat. Inſtemus itaque, & perſeueremus. plus quàm profligauimus reſtat: ſed magna pars eſt profectus, velle proficere. Huius rei conſcius mihi ſum: volo, & tota mente volo. Te quoque

inſtinctum eſſe,& magno ad pulcherrima properare impetu video. Properemus. ita demum vita beneficium erit: alioqui mora eſt,& quidem turpis inter fœda verſantibus. Id agamus, vt noſtrum omne tempus ſit. non erit autem, niſi priùs nos noſtri eſſe cœperimus. Quando continget contemnere vtramq; fortunam? quando continget omnibus oppreſſis affectibus, & ſub arbitrium adductis, hanc vocem emittere? Vici! Quem vicerim, quæris? Non Perſas, nec extrema Medorum, nec ſi quid vltra Dahas bellicoſum iacet: ſed auaritiam, ſed ambitionem, ſed metum mortis, qui victores gentium vicit.

EPIST. LXXII. Quod quæris à me, liquebat mihi, ſic rem edidiceram: ſed diu non retentaui memoriam meam. Itaque non facilè me ſequitur. quod euenit libris ſitu cohærentibus, hoc eueniſſe mihi ſentio: explicandus eſt animus, & quæcumque apud illum depoſita ſunt, ſubinde excuti debent, vt parata ſint quoties vſus exegerit. Ergo hoc in præſentia differamus: multum enim operæ, multum diligentiæ poſcit. Cùm primùm longiorem eodem loco ſperauero moram, tunc iſtud in manus ſumam. Quædam enim ſunt, quæ poſſis & in ciſio ſcribere: quædam lectum, & otium, & ſecretum deſiderant. nihilominus his quoque occupatis diebus agatur aliquid, & quidem totis. numquam enim non ſuccedent occupationes

nouæ.

nouæ. ſerimus illas: itaque ex vna exeunt plures: deinde ipſi nobis dilationem damus. Cùm hoc peregero, toto animo incumbam: & ſi hanc rem moleſtam compoſuero, ſtudio me dabo. Non cùm vacaueris, philoſophandum eſt: omnia alia negligenda, vt huic aſſideamus. cui nullum tempus ſatis magnum eſt, etiam ſi à pueritia vſque ad longiſſimos humani æui terminos vita protenditur. Non multum refert, vtrùm omittas philoſophiã, an intermittas. non enim vbi interrupta eſt manet, ſed eorum more, quę intenta diſſiliũt, vſque ad initia ſua recurrit, quod à continuatione diſceſſit. Reſiſtendum eſt occupationibus: nec explicandæ, ſed ſubmouendæ ſunt. tempus quidem nullũ eſt parùm idoneum ſtudio ſalutari. Atqui multi inter illa non ſtudent, propter quæ ſtudendum. Incidet aliquid quod impediat? non equidem eum, cuius animus in omni negotio lętus atque alacer eſt. Imperfectis adhuc interſcinditur lætitia: ſapienti verò cõtexitur gaudium, nulla rumpitur cauſſa, nulla fortuna: ſemper & vbique tranquillum eſt. Non enim ex alieno pendet, nec fauorem fortunæ, aut hominis exſpectat: domeſtica illi felicitas eſt. exiret ex animo, ſi intraret. ibi naſcitur. Aliquando extrinſecus, quo admoneatur mortalitatis, interuenit: ſed id leue, & quod ſummam cutẽ ſtringat. Aliquo, inquam, incommodo afflatur: maximum eius illud bonum,

eſt fixum. Ita dico, extrinſecus aliqua ſunt incommoda, velut in corpore interdum robuſto ſolidoque, eruptiones quædam puſtularum, & vlcuſcula: nullum in alto malum eſt. Hoc, inquam, intereſt inter conſummatæ ſapientiæ virum, & alium procedentis: quod inter ſanum, & ex morbo graui ac diutino emergentem, cui ſanitatis loco eſt, leuior acceſſio. Hic, niſi attendit, ſubinde grauatur, & in eadem reuoluitur. Sapiens recidere non poteſt, ne incidere quidem amplius. Corpori enim ad tempus bona valetudo eſt: quam medicus etiam ſi reddidit, non præſtat. ſæpè ad eumdem quem aduocauerat, excitatur: animus ſemel in totum ſanatur. Dicam quomodo intelligas ſanum. ſi ſe ipſe contentus eſt, ſi confidit ſibi, ſi ſcit omnia vota mortalium, omnia beneficia quæ dantur petunturque, nullum in beata vita habere momentum. Nam cui quid accedere poteſt, id imperfectum eſt: cui quid abſcedere poteſt, id imperpetuum eſt. cuius perpetua futura lætitia eſt, is ſuo gaudeat. Omnia autem quibus vulgus inhiat, vltrò citroque fluunt. Nihil dat fortuna mancipio: ſed hæc quoque fortuita tunc delectãt, cùm illa ratio temperauit ac miſcuit. hæc eſt etiam quæ externa commendet, quorum auidus vſus ingratus eſt. Solebat Attalus hac imagine vti: Vidiſti aliquando canem miſſa à domino fruſta panis aut carnis aperto ore captantem? quid-

quid

quid excepit, protinus integrum deuorat, & ſemper ad ſpem futuri hiat. Idem euenit nobis. quidquid exſpectantibus fortuna proiecit, id ſine vlla voluptate demittimus, ſtatim ad rapinam alterius erecti & attenti. Hoc ſapienti non euenit: plenus eſt, etiam ſi quid obuenit, ſecurè excipit, ac reponit. lætitia fruitur maxima, continua, ſua. Habet aliquis bonam voluntatem, habet profectum, ſed cui multũ deſit à ſummo? hic deprimitur alternis, & extollitur, ac modò in cœlum alleuatur, modò defertur ad terram. Imperitis ac rudibus, nullus præcipitationis finis eſt: in Epicureum illud chaos decidunt inane, ſine termino. Adhuc eſt genus tertium eorum qui ſapientiæ alludunt; quam non quidem attigerunt, in conſpectu tamen, &, vt ita dicam, ſub ictu habent: hi non concutiuntur, ne defluunt quidem: nondum in ſicco, iam in portu ſunt. Ergo cùm tam magna ſint inter ſummos imoſque diſcrimina, cùm medios quoque ſequatur fructus ſuus, ſequatur ingens periculũ ad deteriora redeundi: non debemus occupationibus indulgere. excludendæ ſunt: ſi ſemel intrauerint, in locum ſuum alias ſubſtituent. Principiis illarum obſtemus. melius non incipient, quàm deſinent.

EPIST. LXXIII. Errare mihi videntur, qui exiſtimant philoſophiæ fideliter deditos, contumaces eſſe ac refractarios, & contemptores magiſtratuum ac regum,

eorùmve per quos publica adminiſtrantur. E contrario enim, nulli aduerſus illos gratiores ſunt: nec immeritò. nullis enim plus præſtant, quàm quibus frui tranquillo otio licet. Itaque hi, quibus ad propoſitum benè viuendi aditum confert ſecuritas publica, neceſſe eſt auctorem huius boni, vt parentem colant: multo quidem magis, quàm illi inquieti, & in medio poſiti; qui multa principibus debent, ſed multa & imputant: quibus numquam tam plenè occurrere vlla liberalitas poteſt, vt cupiditates illorum, quæ creſcunt, dum implentur, exſatiet. Quiſquis autem de accipiendo cogitat, oblitus accepti eſt. nec vllum habet malũ cupiditas maius, quàm quòd ingrata eſt. Adijce nunc, quòd nemo eorum qui in republica verſãtur, quos vincat, ſed à quibus vincatur, adſpicit: & illis non tam iucundum eſt, multos poſt ſe videre, quàm graue, aliquem ante ſe. Habet hoc vitium omnis ambitio: non reſpicit. Nec ambitio tantùm inſtabilis eſt, verùm cupiditas omnis: quia incipit ſemper à fine. At ille vir ſincerus ac purus, qui reliquit, & curiam, & forum, & omnem adminiſtrationem reip. vt ad ampliora ſecederet, diligit eos per quos hoc ei facere tutò licet, ſoluſquè illis gratuitum teſtimonium reddit, & magnam rem neſcientibus debet. Quemadmodum præceptores ſuos veneratur ac ſuſpicit, quorum beneficio illis ſe vitiis exuit: ſic & his, ſub quorum

rum tutela poſitus exercet artes bonas. Verùm alios quoque rex viribus ſuis protegit. quis negat? Sed quemadmodum Neptuno plus debere ſe iudicat,ex his qui eadem tranquillitate vſi ſunt, qui plura & pretioſiora illo mari vexit: & animoſiùs à mercatore, quàm à vectore ſoluitur votum; & ex ipſis mercatoribus effuſiùs gratus eſt, qui odores ac purpuras & auro pẽſanda portabat, quàm qui viliſſima quæque & ſaburræ loco futura congeſſerat: ſic huius pacis beneficium ad omnes pertinentis,altiùs ad eos peruenit, qui illa benè vtuntur: multi enim ſunt ex his togatis,quibus pax operoſior bello eſt. An idẽ exiſtimas pro pace debere eos, qui illam ebrietati aut libidini impendũt, aut aliis vitiis, quæ vel bello rumpenda ſunt? niſi fortè tam iniquum putas eſſe ſapientem, vt nihil viritim ſe debere pro communibus bonis iudicet. Soli lunæque plurimum debeo: & non vni mihi oriuntur. anno, temperantique annum Deo, priuatim obligatus ſum: quamuis non in meum honorem deſcripta ſint. Stulta auaritia mortalium poſſeſſionem proprietatemque diſcernit, nec quidquam ſuum credit eſſe, quod publicum eſt:at ille ſapiens nihil iudicat ſuum magis, quàm cuius illi cũ humano genere conſortium eſt. Nec enim eſſent iſta cõmunia, niſi pars illorum pertineret ad ſingulos. ſocium efficit, etiam quod ex minima portione commune eſt.

Adijce nunc quòd magna & vera bona non ſic diuiduntur, vt exiguum in ſingulos cadat: ad vnumquemque tota perueniunt: Ex congiario tantum ferunt homines, quantum in capita promiſſum eſt: epulum & viſceratio, & ſi quid aliud capitur manu, diſcedit in partes: at hæc indiuidua bona, pax, & libertas, tam omnium tota, quàm ſingulorum ſunt. Cogitat itaque ſapiens, per quem ſibi horum vſus fructuſque contingat, per quem non ad arma illum, nec ad ſeruandas vigilias, nec ad tuenda mœnia, & multiplex belli tributum publica neceſſitas vocet: agitque gubernatori ſuo gratias. Hoc docet philoſophia præcipuè, benè debere beneficia, benè ſoluere. interdum autem ſolutio eſt ipſa confeſſio. Confitebitur ergo multum ſe debere ei, cuius adminiſtratione ac prouidentia contingit illi pingue otium, & arbitrium ſui temporis, & imperturbata publicis occupationibus quies.

O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit.
Namque erit ille mihi ſemper Deus. ---

Si illa quoque otia multũ auctori ſuo debent, quorum munus hoc maximum eſt.

Ille meas errare boues (vt cernis) & ipſũ
Ludere q̃ vellẽ, calamo permiſit agreſti:

quanti æſtimamus hoc otium, quod inter deos agitur, quod deos facit? Ita dico, Lucili, & te in cœlum compendiariò voco. Solebat Sextius dicere, *Iouem plus non poſſe quàm bonum virum*. Plura Iupiter

habet,

habet, quæ præſtet hominibus: ſed inter duos bonos non eſt melior, qui locupletior. non magis, quàm inter duos, quibus par ſcientia regẽdi gubernaculum eſt, meliorem dixeris, cui maius ſpecioſiuſque nauigium eſt. Iupiter quo antecedit virum bonum? diutiùs bonus eſt. Sapiens nihilo ſe minoris æſtimat, quòd virtutes eius ſpatio breuiore clauduntur. Quemadmodum ex duobus ſapientibus, qui ſenior deceſſit, non eſt beatior eo, cuius intra pauciores annos terminata virtus eſt: ſic Deus non vincit ſapientẽ felicitate, etiam ſi vincit ætate. non eſt virtus maior, quæ longior. Iupiter omnia habet: ſed nempe alijs tradidit habenda. ad ipſum hic vnus vſus pertinet, quòd vtendi etiam omnibus cauſſa eſt. ſapiens tam æquo animo omnia apud alios videt, contemnitque, quàm Iupiter, & hoc ſe magis ſuſpicit, quòd Iupiter vti illis non poteſt, ſapiens non vult. Credamus itaque Sextio, monſtranti pulcherrimum iter, & clamanti, *Hac itur ad aſtra:* hac, ſecundùm frugalitatem; hac, ſecundum temperantiam; hac, ſecundum fortitudinem. Non ſunt dij faſtidioſi, non inuidi: admittunt, & aſcendẽtibus manum porrigunt. Miraris hominem ad deos ire? Deus ad homines venit, imò (quod propius eſt) in homines venit. Nulla ſine Deo mẽs bona eſt. Semina in corporibus humanis diuina diſperſa ſunt. quæ ſi bonus cultor excipit, ſimilia origini prodeunt, &

paria

paria his ex quibus orta ſunt ſurgunt: ſi malus, non aliter quàm humus ſterilis ac paluſtris, necat, ac deinde creat purgamenta pro frugibus.

EPIST. LXXIV. Epiſtola tua delectauit me, & marcentem excitauit: memoriam quoque meam, quæ iam mihi ſegnis ac lenta eſt, euocauit. Quid ni tu, mi Lucili, maximum putes inſtrumentum beatæ vitæ hanc perſuaſionem, vnum bonum eſſe, quod honeſtum eſt? Qui omne bonum honeſto circumſcripſit, intra ſe felix eſt. nam qui alia bona iudicat, in fortunę venit poteſtatem, alieni arbitrij fit. Hic amiſſis liberis mæſtus, hic ſollicitus ægris, hic turpibus & aliquam paſſis infamiam triſtis. Illum videbis alienæ vxoris amore cruciari, illum ſuæ. Non deerit, quem repulſa diſtorqueat: erunt, quos honor ipſe vexet. Illa verò maxima eſt ex omni mortalium populo turba miſerorũ, quam exſpectatio mortis exagitat, vndique impendens. nihil enim eſt, vnde non ſubeat. Itaque vt in hoſtili regione verſantibus, huc & illuc circumſpiciendum eſt, & ad omnem ſtrepitum circumagenda ceruix: niſi hic timor è pectore eiectus eſt, palpitantibus pręcordiis viuitur. Occurrent acti in exſilium, & euoluti bonis: occurrent (quod genus egeſtatis grauiſſimum eſt) in diuitijs inopes: occurrent naufragi, ſimiliauè naufragis paſſi, quos aut popularis ira, aut inuidia, pernicio-

nicioſum optimis telum, inopinantes ſecuroſque diiiecit, procellæ more, quæ in ipſa ſereni fiducia ſolet emergere, aut fulminis ſubiti, ad cuius ictum etiam vicina tremuerunt. Nam vt illic quiſquis ab igne propior ſtetit, percuſſo ſimilis obſtupuit: ſic in his per aliquam vim accidentibus, vnum calamitas opprimit, ceteros metus: paremque paſſis triſtitiam facit, pati poſſe. Omnium animos mala aliena ac repentina ſollicitant. Quemadmodum aues, etiam inanis fundæ ſonus territat: ita nos non ad ictum tantùm exagitamur, ſed ad crepitum. Non poteſt ergo quiſquam beatus eſſe, qui huic ſe opinioni credidit. non enim beatum eſt, niſi quod intrepidum. inter ſuſpecta malè viuitur. Quiſquis ſe multum fortuitis dedit, ingentem ſibi materiam perturbationis, & inexplicabilem fecit: vna hæc via eſt ad tuta vadenti, & externa deſpicere, & honeſto contentum eſſe. Nam qui aliquid virtute melius putat, aut vllum præter illam bonum; ad hæc quæ à fortuna ſparguntur ſinum expandit, & ſollicitus miſſilia eius exſpectat. Hanc imaginem animo tuo propone, ludos facere fortunã; & in hunc mortalium cœtum honores, diuitias, gratiam excutere: quorum alia inter diripientium manus ſciſſa ſunt, alia infida ſocietate diuiſa, alia magno detrimẽto eorum, in quos deuenerant, prẽſa: ex quibus quædam aliud agentibus inciderunt, quę-

dam

dam quia nimis captabantur, amiſſa, & dum auidè rapiuntur, excuſſa ſunt. Nulli verò, etiam cui rapina feliciter ceſſit, gaudium rapti durauit in poſterum. Itaque prudentiſſimus quiſque, cùm primùm induci videt munuſcula, à theatro fugit, & ſcit magno parua conſtare. Nemo manum conſerit cum excedēte, nemo exeuntem ferit: circa præmium rixa eſt. Idem in his euenit, quæ fortuna deſuper iactat: æſtuamus miſeri, diſtringimur, multas habere cupimus manus: modò in hunc, modò in illum reſpicimus: nimis tardè nobis mitti videntur, quæ cupiditates noſtras irritant, ad paucos peruentura, exſpectata omnibus. Ire obuiam cadentibus cupimus: gaudemus ſi quid inuaſimus: inuidentque alij quos ſpes vana deluſit. vilem prædam magno aliquo incommodo luimus, aut inde fallimur. Secedamus itaque ab iſtis ludis, & demus raptoribus locum. Illi ſpectent bona iſta pendentia, & ipſi magis pendeant. Quicumque beatus eſſe conſtituit, vnum eſſe bonum putet, quod honeſtum eſt. Nam ſi vllum aliud exiſtimat, primùm malè de prouidentia iudicat: quia multa incommoda iuſtis viris accidunt: & quia quidquid nobis dedit, breue eſt & exiguum, ſi compares mundi totius æuo. Ex hac deploratione naſcitur, vt ingrati diuinorum interpretes ſimus. querimur, quòd non ſemper, & quòd pauca nobis, & incerta, & abitura contingant. Inde

eſt

eſt quòd nec viuere,nec mori volumus. vitæ nos odium tenet, timor mortis. Nutat omne conſilium, nec implere nos vlla felicitas poteſt. Cauſſa antem eſt, quòd non peruenimus ad illud bonum immenſum & inſuperabile, vbi neceſſe eſt reſiſtat voluntas noſtra, quia vltra ſummum non eſt locus. Quæris, quare virtus nullo egeat? præſentibus gaudet, non concupiſcit abſentia: nihil non illi magnum eſt, quia ſatis. Ab hoc diſcede iudicio: non pietas conſtabit, non fides: multa vtramque præſtare cupienti patienda ſunt, ex his quæ mala appellantur: multa impendenda ſunt ex his, quibus indulgemus tamquam bonis. Perit fortitudo, quæ periculum facere debet ſui: perit magnanimitas, quæ non poteſt eminere, niſi omnia velut minuta cõtempſerit, quæ pro maximis vulgus optat: perit gratia, & relatio gratiæ æſtimatur labor, ſi quidquam pretioſius fide nouimus, ſi non optima ſpectamus. Sed vt illa præteream, aut iſta bona non ſunt quæ vocantur, aut homo felicior Deo eſt. quoniam quidem quæ parata nobis ſunt, non habet in vſu Deus: nec enim libido ad illum, nec epularum lautitia, nec opes, nec quidquã ex his hominem ineſcantibus, & vili voluptate ducentibus pertinet. Ergo aut, quod incredibile eſt, bona Deo deſunt; aut hoc ipſum argumentum eſt, bona non eſſe, quæ Deo deſunt. Adijce, quòd multa quæ bona videri volunt, animali-

malibus quàm homini pleniora contingunt. Illa cibo auidiùs vtuntur: Venere non ęquè fatigantur: virium illis maior eſt & æquabilior firmitas. Sequitur vt multò feliciora ſint homine. Nam ſine nequitia, ſine fraudibus degunt; fruuntur voluptatibus, quas & magis capiunt, & ex facili ſine vllo pudoris aut pœnitentiæ metu. Conſidera tu itaque, an id bonum vocandùm ſit, quo Deus ab homine vincitur. Summum bonum in animo conſtituamus. obſoleſcit, ſi ab optima noſtri parte ad peſſimam tranſit, & transfertur ad ſenſus, qui agiliores ſunt animalibus mutis. Non eſt ſumma felicitatis noſtræ in carne ponenda. Bona illa ſunt vera, quæ ratio dat ſolida ac ſempiterna, quę cadere non poſſunt, nec decreſcere quidem aut minui. cetera opinione bona ſunt: & nomen quidem habent commune cum veris, proprietas in illis boni non eſt. Itaque commoda vocentur, & (vt noſtra lingua loquar) producta: ceterùm ſciamus mancipia noſtra eſſe, non partes; & ſint apud nos, ſed ita vt meminerimus extra nos eſſe. Etiam ſi apud nos ſint, inter ſubiecta & humilia numerentur, propter quæ nemo ſe attollere debeat. quid enim ſtultius, quàm aliquem eo ſibi placere, quod ipſe non fecit? Omnia iſta nobis accedant, non hæreant: vt ſi abducantur, ſine vlla noſtri laceratione diſcedant. Vtamur illis, non gloriemur: & vtamur parcè, tamquam depoſitis apud

nos,

nos, & abituris. Quiſquis illa ſine ratione poſſedit, non diu tenuit. ipſa enim felicitas ſe niſi temperat, premit:ſi fugaciſſimis bonis credidit,citò deſeritur: & vt non deſeratur, affligitur. Paucis deponere felicitatem molliter licuit: ceteri, cum his inter quæ eminuere, labuntur, & illos degrauant ipſa quæ extulerant. Ideò adhibebitur prudentia, quæ modum illis ac parſimoniam imponat. quoniam quidem licentia opes ſuas præcipitat, atque vrget: nec vmquam immodica durarunt, niſi illa moderatrix ratio compeſcuit. Hoc multarum tibi vrbium oſtendet euentus, quarum in ipſo flore luxurioſa imperia ceciderunt, & quidquid virtute erat partum,intemperantia corruit. Aduerſus hos caſus muniendi ſumus: nullus autem contra fortunam inexpugnabilis murus eſt. intus inſtruamur. Si illa pars tuta eſt, pulſari homo poteſt, capi non poteſt. Quod ſit hoc inſtrumentum, ſcire deſideras? nihil indignetur ſibi accidere, ſciatque illa ipſa quibus lædi videtur, ad conſeruationem vniuerſi pertinere, & ex his eſſe, quæ curſum mundi officiumque conſummant. Placeat homini, quidquid Deo placuit: ob hoc ſeipſum ſuaque miretur, quòd non poteſt vinci, quòd mala ipſa ſub ſe tenet, quòd ratione, qua valentius nihil eſt, caſum doloremque & iniuriam ſubigit. Ama rationem: huius te amor contra duriſſima armabit. Catu-

lorum

lorum amor in venabula impingit feras, quas feritas & inconſultus impetus pręſtat indomitas: iuuenilia nonnunquam ingenia cupido glorię in contemptum tam ferri, quàm ignium, miſit: ſpecies quoſdam, atque vmbra virtutis, in mortem voluntatariam trudit: quanto his omnibus fortior ratio eſt, quanto conſtantior, tanto vehementior per metus ipſos & pericula exibit. Nihil agitis, inquit, quòd negatis vllum eſſe aliud ab honeſto bonum. non faciet vos hæc munitio tutos à fortuna, & immunes. Dicitis enim inter bona eſſe liberos pios, & benè moratam patriam, & parentes bonos; horum pericula non poteſtis ſpectare ſecuri; perturbabit vos obſidio patriæ, liberorum mors, parentum ſeruitus. Quid aduerſus hos pro nobis reſponderi ſoleat, ponam: deinde tunc adijciam, quid prætereà reſpondendum putem. Alia conditio eſt in his, quæ ablata in locum ſuum aliquid incommodi ſubſtituunt: tamquam bona valetudo vitiata, in malam transfertur: acies oculorum exſtincta, cæcitate nos afficit: non tantùm velocitas perit poplitibus inciſis, ſed debilitas pro illa ſubit. Hoc periculum non eſt in his, quæ paullò antè retulimus. quare? ſi amicum bonum amiſi, non eſt mihi pro illo perfidia patienda: nec ſi bonos liberos extuli, in illorum locum impietas ſuccedit. Deinde non amicorum ille aut liberorum interitus, ſed corporum

eſt.

eſt. Bonum autem vno modo perit, ſi in malum tranſit, quod natura non patitur: quia omnis virtus & opus omne virtutis incorruptum manet. Deinde, etiam ſi amici perierunt, etiam ſi probati reſpondenteſque voto patris liberi: eſt quod illorum expleat locum. Quid ſit, quæris? quod illos bonos fecerat, virtus. Hæc nihil vacare patitur loci: totum animum tenet, deſiderium omnium tollit: ſola ſatis eſt. Omnium enim bonorum vis & origo in ipſa eſt. Quid refert, an aqua decurrens intercipiatur atque abeat, ſi fons ex quo fluxerat, ſaluus eſt? Non dices vitam iuſtiorem ſaluis liberis, quàm amiſſis, nec ordinatiorem, nec prudentiorem, nec honeſtiorem: ergo nec melioré quidem. Non facit collectio amicorum ſapientiorem, nõ facit ſtultioré detractio: ergo nec beatiorem, aut miſeriorem. quamdiu ſalua fuerit virtus, non ſenties quid abſceſſerit. Quid ergo? non eſt beatior & amicorũ & liberorum turba ſuccinctus? Quid ni nõ ſit? Summum enim bonum nec infringitur, nec augetur: in ſuo modo permanet: vtcumq; fortuna ſe geſſit, ſiue illi ſenectus longa contigit, ſiue citra ſenectuté finitus eſt, eadem mẽſura ſummi boni eſt, quamuis ætatis diuerſa ſit. Vtrùm maiorem an minoré circulum ſcribas, ad ſpatium eius pertinet, non ad formam. licet alter diu manſerit, alterum ſtatim obduxeris, & in eum in quo ſcriptus eſt puluerem ſolueris,

in eadem vterque forma fuit. Quod rectum eſt, nec magnitudine æſtimatur, nec numero, nec tempore: non magis produci, quàm contrahi poteſt. Honeſtam vitam ex cẽtum annorum numero inquantum voles corripe, & in vnum diem coge: æquè honeſta eſt. modò latiùs virtus funditur, regna, vrbes, prouincias temperat, fert leges, colit amicitias, inter propinquos liberoſque diſpenſat officia: modò arcto fine circumdatur paupertatis, exſilij, orbitatis: non tamen minor eſt, ſi ex altiore faſtigio in priuatum, ex regio in humilem ſubducitur, ex publico & ſpatioſo iure in anguſtias domus vel anguli coit. Æquè magna eſt, etiam ſi in ſe receſſit, vndiq; excluſa. nihilominus enim magni ſpiritus eſt & erecti, exactæ prudentiæ, indeclinabilis iuſtitiæ. Ergò æquè beata eſt. beatum enim illud in vno loco poſitũ eſt, in ipſa mẽte, ſtabile, grande, tranquillum: quod ſine ſcientia diuinorũ humanorumque non poteſt effici. Sequitur illud, quod me reſponſurum eſſe dicebam: Non affligitur ſapiens liberorum amiſſione, non amicorum. eodem enim animo fert illorum mortem, quo ſuam exſpectat. nõ magis hanc timet, quàm illam dolet. Virtus enim conuenientia conſtat: omnia opera eius cũ ipſa concordant, & congruunt: hęc cõcordia perit, ſi animus, quem excelſum oportet eſſe, luctu aut deſiderio ſubmittitur. Inhoneſta eſt omnis trepidatio & ſolicitu-

ſicitudo,& in vllo actu pigritia. Honeſtum enim ſecurum & expeditum eſt, interritum eſt, in procinctu ſtat. Quid ergo? non aliquid perturbationi ſimile patietur? non & color eius mutabitur, & vultus agitabitur, & artus refrigeſcent? & quidquid aliud, non ex imperio animi, ſed inconſulto quodam naturæ impetu geritur? Fateor; ſed permanebit illi perſuaſio eadem: nihil illorum malum eſſe, nec dignum, ad quod mens ſana deficiat. Omnia quæ facienda erunt, audacter facit & promptè. Hoc enim ſtultitiæ proprium quis non dixerit, ignauè & contumaciter facere quæ facit, & aliò corpus impellere, aliò animũ, diſtrahique inter diuerſiſſimos motus? Iam propter illa ipſa, quibus extollit ſe miraturque, contempta eſt, & ne illa quidem quibus gloriatur, libenter facit. *Si* verò aliquod timetur malum, eo perinde, dum exſpectatur, quaſi veniſſet, vrgetur: & quidquid ne patiatur timet, iam metu patitur. Quemadmodum in corporibus futuri languioris ſigna præcurrunt: quædam enim ſegnitia neruis ineſt, & ſine labore vllo laſſitudo & oſcitatio & horror membra percurrens: ſic infirmus animus, multo antequam opprimatur malis, quatitur. pręſumit illa, & ante tempus cadit. Quid dementius autem, quàm angi futuris, nec ſe tormento reſeruare, ſed accerſere ſibi miſerias, & admouere: quas optimum eſt differre, ſi diſcutere non poſſis?

Vis

Vis ſcire, futuro neminem debere torqueri? quicumque audierit poſt quinquageſimum annum ſibi patienda ſupplicia, non perturbatur, niſi ſi medium ſpatium tranſilierit, & ſe in illam ſæculo poſt futuram ſolicitudinem immiſerit. Eodem modo fit, vt animos libenter ægros, & captantes cauſſas doloris, vetera atque oblitterata contriſtent. & quæ præterierunt, & quæ futura ſunt, abſunt: neutra ſentimus. non eſt autem, niſi ex eo quod ſentias, dolor.

EPIST. LXXV. Minus tibi accuratas à me epiſtolas mitti quereris. quis enim accuratè loquitur, niſi qui vult putidè loqui? Qualis ſermo meus eſſet, ſi vnà ſederemus, aut ambularemus, illaboratus & facilis: tales eſſe epiſtolas meas volo, quæ nihil habeant accerſitum, nec fictum. Si fieri poſſet, quid ſentiam, oſtendere quàm loqui mallem. Etiam ſi diſputarem, nec ſupploderem pedem, nec manum iactarem, nec attollerem vocem; ſed iſta oratoribus reliquiſſem, contentus ſenſus meos ad te pertuliſſe, quos nec exornaſſem, nec abieciſſem: hoc vnum planè tibi approbare vellem, omnia me illa ſentire quæ dicerem; nec tantùm ſentire, ſed amare. Aliter homines amicam, aliter liberos oſculantur: tamen in hoc quoque amplexu tam ſancto & moderato, ſatis apparet effectus. Non mehercules ieiuna eſſe & arida volo, quæ de rebus tam magnis dicentur, neque enim philoſophia ingenio renunciat:

renunciat: multum tamen operæ impendi verbis non oportet. Hæc ſit propoſiti noſtri ſumma: quod ſentimus, loquamur; quod loquimur, ſentiamus. Concordet ſermo cum vita. ille promiſſum ſuum impleuit, qui & cùm videas illum, & cùm audias, idem eſt. Videbimus qualis ſit, quantus: vnus ſit. Non delectent verba noſtra, ſed proſint. Si tamen contingere eloquentia non ſolicito poteſt, aut ſi parata eſt, aut paruo conſtat, aſſit, & res pulcherrimas proſequatur. Sit talis, vt res potiùs quàm ſe oſtendat. Aliæ artes, ad ingenium totæ pertinent: hic animi negotium agitur. Non quærit æger medicum eloquentem, ſed ſanantem: ſed ſi ita competit, vt idem ille qui ſanare poteſt, comptè de his quæ facienda ſunt diſſerat, boni conſulet: non tamen erit, quare gratuletur ſibi, quòd inciderit in medicum etiam diſertum. hoc enim tale eſt, quale ſi peritus gubernator etiã formoſus eſt. Quid aures meas ſcalpis? quid oblectas? aliud agitur. vrendus, ſecandus, abſtinendus ſum. Ad hæc adhibitus es: curare debes morbum veterem, grauem, publicum. Tantum negotij habes, quantũ in peſtilentia medicus: circa verba occupatus es? iamdudum gaude, ſi ſufficis rebus. Quãdo multa diſces? quando quæ didiceris affiges tibi, ita vt excidere non poſſint? quando illa experieris? Non enim vt cetera memoriæ tradidiſſe ſatis eſt. in opere tentanda ſunt. Non eſt bea-

tus qui ſcit illa, ſed qui facit. Quid ergo? infra illum nulli gradus ſunt? ſtatim ad ſapientiam præceps eſt? Non exiſtimo. Nam qui proficit, in numero quidem ſtultorum eſt, magno tamen interuallo ab illis diducitur: inter ipſos quoque proficientes, ſunt magna diſcrimina. In tres claſſes (vt quibuſdam placet) diuiduntur. Primi ſunt, qui ſapientiam nondum habent, ſed iam in vicinia eius conſtiterunt, tamen etiam quod propè eſt, extra eſt. Qui ſint hi, quæris? qui omnes iam affectus ac vitia poſuerunt: quæ erant complectenda, didicerunt: ſed illis adhuc inexperta fiducia eſt. bonum ſuum nondum in vſu habent. Iam tamen in illa quæ fugerunt, recidere non poſſunt: iam ibi ſunt, vnde non eſt retrò lapſus: ſed hoc illis de ſe nondum liquet, & quod in quadam epiſtola ſcripſiſſe me memini, ſcire ſe neſciunt. Iam contigit illis bono ſuo frui, nondum confidere. Quidam hoc proficientium genus, de quo locutus ſum, ita complectuntur, vt illos dicant iam effugiſſe morbos animi, affectus nondum, & adhuc in lubrico ſtare, quia nemo ſit extra periculum malitiæ, niſi qui totam eam excuſſit. Nemo autem illam excuſſit, niſi qui pro illa ſapientiam aſſumpſit. Quid inter morbos animi interſit & affectus, ſępè iam dixi: nunc quoque te admonebo. Morbi ſunt inueterata vitia, & dura: vt auaritia, vt ambitio nimia: poſtquam hæc animum implicuerunt, & perpetua eſſe

mala

mala eius cœperunt. Vt breuiter finiam, morbus eſt iudicium in prauo pertinax, tamquã valdè expetenda ſint, quæ leuiter expetenda ſunt. Vel, ſi mauis, ita finiamus. Nimis imminere leuiter petendis, vel ex toto nõ petendis, aut in magno pretio habere in aliquo habenda, vel in nullo; Affectus ſunt, motus animi improbabiles, ſubiti & concitati: qui frequentes neglectique, fecere morbum. ſicut diſtillatio vna, nec adhuc in morem adducta, tuſſim facit: aſſidua & vetus, phthiſin. Itaque qui plurimùm profecere, extra morbos ſunt: affectus adhuc ſentiunt, perfecto proximi. Secundum genus eſt eorum, qui & maxima animi mala & affectus depoſuerunt, ſed ita vt non ſit illis ſecuritatis ſuæ certa poſſeſſio: poſſunt enim in eadem relabi. Tertium illud genus extra multa & magna vitia eſt, ſed non extra omnia. effugit auaritiam, ſed iram adhuc ſentit. iam non ſolicitatur libidine; ſed habet etiamnum ambitionem. iam non concupiſcit; ſed adhuc timet. & in ipſo metu ad quędam ſatis firmus eſt, quibuſdam cedit: mortem contemnit, dolorem reformidat. De hoc loco aliquid cogitemus: benè nobiſcum agetur, ſi in hunc admittimur numerum. Magna felicitate naturæ, magnaque & aſſidua intentione ſtudij, ſecundus occupatur gradus: ſed nec hic quidem contemnendus eſt color tertius. Cogita, quantum circa te videas malorum: adſpice, quàm nullum ſit

 nefas

nefas ſine exemplo, quantum quotidie nequitia proficiat, quãtũ publicè priuatimq; peccetur: intelliges ſatis nos conſequi, ſi inter peſſimos nõ ſumus. Ego verò, inquis, ſpero me poſſe & amplioris ordinis fieri. Optauerim hoc nobis magis, quàm promiſerim. præoccupati ſumus: ad virtutem contendimus, inter vitia diſtricti: pudet dicere, honeſta colimus, quantum vacat. At quàm grande præmium nos exſpectat, ſi occupationes noſtras, & mala tenaciſſima, abrumpimus? Non cupiditas, nos nõ timor pellet: inagitati terroribus, incorrupti voluptatibus, nec mortem horrebimus, nec deos: ſciemus mortem malum non eſſe, deos malos non eſſe. Tam imbecillum eſt, quod nocet, quàm cui nocetur: optima vi noxia carent: Exſpectant nos ſi ex hac aliquando fęce in illud euadimus ſublime & excelſum, tranquillitas animi, & expulſis erroribus abſoluta libertas. Quæris, quæ ſit iſta? non homines timere, non deos: nec turpia velle, nec nimia: in ſeipſum habere maximam poteſtatem. Inæſtimabile bonum eſt, ſuum fieri.

EPIST. LXXVI. Inimicitias mihi denuncias, ſi quidquam ex his quæ quotidie facio, ignoraueris. Vide quàm ſimpliciter tecum viuam: hoc quoque tibi committam. Philoſophum audio, & quidem quintum iam diem habeo, ex quo in ſcholam eo, & ab octaua diſputantem audio. Bona, inquis, ætate. Quid ni bona? quid

autem

autem ſtultius, quàm quia diu non didiceris, non diſcere? Quid ergo? idem faciam, quod troſſuli & iuuenes? Benè mecum agitur, ſi hoc vnum ſenectutem meam dedecet. Omnis ætatis homines hæc ſchola admittit: in hac ſeneſcamus, hanc vt iuuenes ſequamur. In theatrum ſenex ibo, & in circum deferar, & nullum par ſine me depugnabit: ad philoſophum ire erubeſcam? Tam diu diſcendum eſt, quàm diu neſcias, &, ſi prouerbio credimus, quàm diu viuas. Nec vlli hoc rei magis conuenit, quàm huic: tam diu diſcendum eſt quemadmodum viuas, quàm diu viuis. Ego tamen hic aliquid & doceo. Quæris quid doceam? etiam ſeni eſſe diſcendum. Pudet autẽ me generis humani. Quoties ſcholã intraui (præter ipſum theatrũ Neapolitanorum (vt ſcis) tranſeundum eſt, Metronactis petentibus domum) illud quidẽ, factum eſt: & hoc ingenti ſtudio, quis ſit pithaules bonus, iudicatur. Habet tibicen quoque Græcus & præco concurſum: at in illo loco, in quo vir bonus diſcitur, pauciſſimi ſedent: & hi pleriſque videntur nihil boni negotij habere, quod agant: inepti & inertes vocantur. Mihi contingat iſte deriſus. æquo animo audienda ſunt imperitorum conuicia: & ad honeſta vadenti contemnẽdus eſt iſte contemptus. Perge, Lucili, & propera, ne tibi accidat quod mihi, vt ſenex diſcas: imò ideò magis propera, quoniam id nunc aggreſſus es,

quod perdiſcere vix ſenex poſſis. Quantum,inquis,proficiam? quantum tentaueris. Quid exſpectas?nulli ſapere caſu obtigit. Pecunia veniet vltrò, honor offeretur, gratia ac dignitas fortaſſe ingerentur tibi: virtus in te non incidet;ne leui quidem opera aut paruo labore cognoſcitur?ſed eſt tanti laborare,omnia bona ſemel occupaturo. Vnum enim eſt bonum,quod honeſtum:in illis nihil inuenies veri, nihil certi, quæcumque famæ placent. Quare hoc vnum ſit bonum, quod honeſtum, dicam: quoniam me parùm exſecutum priore epiſtola iudicas, magiſque hanc rem tibi laudatam quàm probatam putas. Et vt in arctum, quæ dicta ſunt, contraham: omnia ſuo bono conſtant. vitem fertilitas commendat, ſapor vinum, velocitas ceruum. Quare fortia dorſo iumenta ſint, quæris? quia eorum hic vnus eſt vſus, ſarcinam ferre. In cane ſagacitas prima eſt, ſi inueſtigare debet feras: curſus, ſi conſequi: audacia, ſi mordere & inuadere. Id in quoque optimum eſt cui naſcitur, quo cenſetur. In homine optimum quid eſt? Ratio:hac antecedit animalia,deos ſequitur. Ratio ergo perfecta, proprium hominis bonum eſt: cetera illi cum animalibus ſatiſque communia ſunt. Valet? & leones. formoſus eſt? & pauones. velox eſt? & equi. non dico, in his omnibus vincitur. Non quæro quid in ſe maximum habeat, ſed quid ſuum. Corpus habet? & arbores.

habet

habet impetum & motum voluntarium? & beſtiæ, & vermes. habet vocem? ſed quanto clariorem canes, acutiorem aquilæ, grauiorem tauri, dulciorem mobilioremque luſciniæ? Quid in homine proprium? Ratio. hæc recta & conſummata, felicitatem hominis impleuit. Ergo ſi omnis res, cùm bonum ſuum perfecit, laudabilis eſt, & ad finem naturæ ſuæ peruenit; homini autem ſuum bonum ratio eſt: ſi hanc perfecit, laudabilis eſt, & finem naturæ ſuæ attigit. hæc ratio perfecta, virtus vocatur, eademque honeſtum eſt. Id itaque vnum bonum eſt in homine, quod vnum hominis eſt. nunc enim non quærimus quid ſit bonum, ſed quod ſit hominis bonum. Si nullum aliud eſt hominis, quàm ratio: hæc erit vnum eius bonum, ſed penſandum cum omnibus. Si ſit aliquis malus, puto improbabitur: ſi bonus, puto probabitur. Id ergo in homine proprium ſolumque eſt, quo & probatur, & improbatur. Non dubitas, an hoc ſit bonum: dubitas, an ſolùm bonum ſit. Si quis omnia alia habeat, valetudinem, diuitias, imagines multas, frequens atrium, ſed malus ex confeſſo ſit: improbabis illum. Item ſi quis nihil quidem illorum quę retuli, habeat, deficiatur pecunia, clientum turba, nobilitate, & auorum proauorumque ſerie, ſed ex confeſſo bonus ſit: probabis illum. Ergo eſt vnum bonum hominis: quod qui habet, etiã ſi aliis deſtituitur,

laudandus eſt: qui non habet, in omnium aliorum copia damnatur ac reijcitur. Quę conditio rerum, eadem & hominum eſt. Nauis bona dicitur, non quæ pretioſis coloribus picta eſt, nec cui argenteum aut aurę um roſtrum eſt, nec cuius tutela ebore cælata eſt, nec quæ fiſcis ac opibus regiis preſſa eſt: ſed ſtabilis, & firma, & iuncturis aquam excludentibus ſpiſſa, ad ferendum incurſum maris ſolida, gubernaculo parens, velox, & conſentiens vento. Gladium bonum dices, non cui deauratus eſt baltheus, nec cui vagina gemmis diſtinguitur: ſed cui & ad ſecandum ſubtilis acies, & mucro munimentum omne rupturus. Regula non quàm formoſa, ſed quàm recta ſit, quęritur. Eo quodque laudatur, cui comparatur, quod illi proprium eſt. Ergo in homine quoque nihil ad rem pertinet, quantum aret, quantum fæneret, à quàm multis ſalutetur, quàm pretioſo incumbat lecto, quàm pellucido poculo bibat, ſed quàm bonus ſit. bonus autem eſt, ſi ratio explicita & recta eſt, & ad naturæ voluntatem accommodata. Hæc vocatur virtus: hoc eſt honeſtum, & vnicum hominis bonum. Nam cùm ſola ratio perficiat hominem, ſola ratio perfecta beatum facit. hoc autem vnum hominis bonum eſt, quo vno beatus efficitur. Dicimus & illa bona eſſe, quę à virtute profecta contactaque ſunt, id eſt opera eius omnia. Sed ideò vnum ipſa bonum eſt, quia nullum

ſine

ſine illa eſt. Si omne in animo bonum eſt; quidquid illum confirmat, extollit, amplificat, bonum eſt: validiorem autem animũ, & excelſiorem, & ampliorem, facit virtus. nam cetera quæ cupiditates noſtras irritant, deprimunt quoque animum & labefaciunt: & cùm videntur attollere, inflant, ac multa vanitate deludunt. Ergo vnum id bonum eſt, quo melior animus efficitur. Omnes actiones totius vitę, honeſti ac turpis reſpectu, temperantur: ad hæc faciendi, & non faciendi, ratio dirigitur. Quid ſit hoc, dicam. Vir bonus quod honeſtè ſe facturum putauerit, faciet, etiam ſi laborioſum erit: faciet, etiam ſi damnoſum erit: faciet, etiam ſi periculoſum erit: rurſus quod turpe erit, non faciet, etiam ſi pecuniam affert, etiam ſi voluptatem, etiam ſi potentiam. Ab honeſto nulla re deterrebitur, ad turpia nulla ſpe inuitabitur. Ergo ſi honeſtum vtique ſecuturus eſt, turpe itaque vitaturus: & in omni actu vitæ ſpectaturus hæc duo: nullum aliud bonum quàm honeſtum, nec aliud malum quàm turpe. Si vna indeprauata virtus eſt, & ſola permanet tenoris ſui, vnum eſt bonum virtus: cui iam accidere ne ſit bonum, non poteſt. Mutationis periculum effugit ſapientia. Sapientia non eripitur, ſapientia in ſtultitiam non reuoluitur. Dixi, ſi fortè meminiſti, concupita vulgo, & formidata, inconſulto impetu pleroſque calcaſſe. inuentus eſt qui flammis

imponeret manum: cuius riſum non interrumperet tortor: qui in funere liberorum lacrimam non mitteret: qui morti intrepidus occurreret. amor, ira, cupiditas, pericula depopoſcerunt. Quòd ſi hoc poteſt breuis obſtinatio animi, aliquo ſtimulo excitata: quanto magis virtus quæ non ex impetu, nec ſubitò, ſed æqualiter valet; cui perpetuum robur eſt? Sequitur, vt quæ ab inconſultis ſæpè contemnuntur, à ſapientibus ſemper, ea nec bona ſint, nec mala. Vnum ergo bonum ipſa virtus eſt, quæ inter hanc fortunam & illam ſuperba incedit, cum magno vtriuſque contemptu. Si hanc opinionem receperis, aliquid bonum eſſe præter honeſtum, nulla non virtus laborabit. nulla enim obtineri poterit, ſi quidquam extra ſe reſpexerit. Quod ſi eſt, rationi repugnat, ex qua virtutes ſunt; & veritati, quæ ſine ratione non eſt. quæcumque autem opinio veritati repugnat, falſa eſt. Virum bonum concedas, neceſſe eſt, ſummæ pietatis erga deos eſſe: itaque quidquid illi acciderit, æquo animo ſuſtinebit. ſciet enim id accidiſſe lege diuina, qua vniuerſa procedunt. Quod ſi eſt, vnum illi bonum erit, quod honeſtum: in hoc enim poſitum eſt & parere diis, nec excandeſcere ad ſubita, nec deplorare ſortem ſuam, ſed patienter excipere fatũ, & facere imperata. Si enim vllum aliud eſt bonum quàm honeſtum, ſequetur nos auiditas vitæ, auiditas rerum vitam inſtru-

ſtruentium, quod eſt intolerabile, infinitum, vagum. Solum ergo bonum eſt honeſtum, cui modus eſt. Diximus, hominum futuram feliciorem vitã quàm deorum, ſi ea bona ſunt, quorum nullus diis vſus eſt, tamquam pecunia & honores. Adijce nunc, quod ſi modò ſolutæ corporibus animæ manent, felicior illis ſtatus reſtat, quàm eſt dum merſantur in corpore. Atqui ſi iſta bona ſunt, quibus per corpora vtimur, emiſſis erit peius: quod contra fidem eſt, feliciores eſſe liberis, & in vniuerſum datis, clauſas & obſeſſas. Illud quoque dixeram, ſi bona ſunt ea quę tam homini contingunt quàm mutis animalibus, & muta animalia beatam vitam actura: quod fieri nullo modo poteſt. Omnia pro honeſto patienda ſunt: quod non erat faciendum, ſi eſſet vllum aliud bonum, quàm honeſtum. Hæc quamuis latiùs exſecutus eſſem priore epiſtola, conſtrinxi, & breuiter percurri. Numquam autem vera tibi opinio talis videbitur, niſi animũ alleues, & teipſum interroges, ſi res exegerit, vt pro patria moriaris, & ſalutẽ omnium ciuium tua redimas, an porrecturus ſis ceruicem, non tantùm patienter, ſed etiam libenter. Si hoc facturus es, nullum aliud bonum eſt. Omnia relinquis, vt hoc habeas. Vide, quanta vis honeſti ſit. Pro Rep. morieris etiamſi ſtatim facturus hoc eris, cùm ſcieris tibi eſſe faciendum. interdum ex re pulcherrima magnũ gaudium

etiam tempore breui ac exiguo capitur:& quamuis fructus operis peracti nullus ad defunctum exemptumque rebus huma-nis pertineat,ipſa tamen contemplatio fu-turi operis iuuat:& vir fortis & iuſtus cùm mortis ſuę pretia ante ſe poſuit,libertatem patriæ ſalutem omnium pro quibus de-pendit animam, in ſumma voluptate eſt, & periculo ſuo fruitur. Sed ille quoque, cui etiam hoc gaudium eripitur,quod tra-ctatio operis maximum & vltimum præ-ſtat, nihil cunctatus deſiliet in mortem, facere rectè pieque contentus. Oppone etiam nunc illi multa, quæ dehortentur. Dic, Factum tuum matura ſequetur obli-uio, & parùm grata exiſtimatio ciuium: reſpondebit tibi, Iſta omnia extra opus meum ſunt. ego ipſum contemplor: hoc eſſe honeſtum ſcio. Itaque quocumque ducit ac vocat, venio. Hoc ergo vnum bo-num eſt, quod non tantùm perfectus ani-mus, ſed generoſus quoque & indolis bo-næ ſentit:cetera leuia ſunt,mutabilia. Ita-que ſollicitè poſſidentur, etiam ſi fauente fortuna in vnum congeſta ſunt: dominis ſuis incumbunt grauia, & illos ſemper premunt, aliquando & elidunt. Nemo ex iſtis quos purpuratos vides, fèlix eſt, non magis quàm ex illis quibus ſceptrum & chlamydem in ſcæna fabulæ aſſignant. cùm præſente populo elati inceſſerunt, & cothurnati,ſimul exierunt,excalceãtur,& ad ſtaturam ſuam redeunt. Nemo iſtorũ,

quos

quos diuitiæ honoreſque in altiore faſtigio ponunt, magnus eſt. Quare ergo magnus videtur? Cum baſi illum ſua metiris. Non eſt magnus pumilio, licet in monte cõſtiterit: coloſſus magnitudinem ſuam ſeruabit, etiam ſi ſteterit in puteo. Hoc laboramus errore: ſic nobis imponitur, quòd neminem æſtimamus eo quo eſt, ſed adijcimus illi & ea, quibus adornatus eſt. Atqui cùm voles veram hominis æſtimationem inire, & ſcire qualis ſit, nudum inſpice. ponat patrimonium, ponat honores, & alia fortunæ mendacia: corpus ipſum exuat: animum intuere, qualis quantuſque ſit, alieno an ſuo magnus. ſi erectis oculis gladios micantes videt, & ſi ſcit ſua nihil intereſſe vtrùm anima per os, an per iugulum exeat, beatum voca. Si cùm illi denunciata ſunt corporis tormenta, & quæ caſu veniunt, & quæ potentioris iniuria, ſi vincula & exſilia, & vanas humanarum formidines mentium, ſecurus audit, & dicit,

—— Non vlla laborum,
O virgo, noua mi facies inopinàve ſurgit.
Omnia præcepi, atque animo mecum ipſe peregi.

Tu hodie iſta denuncias, ego ſemper denunciaui mihi, & hominem paraui ad humana. præcogitati mali mollis ictus venit. At ſtultis & fortunæ credentibus, omnis videtur noua rerum & inopinata facies. ma-

gna

gna autem pars eſt apud imperitos mali. „ nouitas. Hoc vt ſcias, ea quæ putauerunt aſpera, cùm aſſueuere, patiuntur. Ideò ſapiens aſſueſcit futuris malis: & quæ alij diu patiendo leuia faciunt, hic leuia facit diu cogitando. Audimus aliquando voces imperitorum, dicentium: Neſciebam hoc mihi reſtare. ſapiens ſcit ſibi omnia reſtare: quidquid factum eſt, dicit, Sciebam.

EPIST. LXXVII. Subitò hodie nobis Alexandrinæ naues apparuerunt, quę pręmitti ſolent & nunciare ſecuturæ claſſis aduentum. tabellarias vocant. Gratus illarum Campaniæ adſpectus eſt. omnis in pilis Puteolorum turba conſiſtit, & ex ipſo genere velorum Alexandrinas, quamuis in magna turba nauium, intelligit. Solis enim licet ſupparum intendere, quod in alto omnes habent naues. Nulla enim res ęquè adiuuat curſum, quàm ſumma pars veli: illinc maximè nauis vrgetur. Itaque quoties ventus increbuit, maiorque eſt quàm expedit, antenna ſubmittitur. minus habet virium flatus ex humili. Cùm intrauere Capreas & promontorium, ex quo

Alta procelloſo ſpeculatur vertice Pallas,

ceteræ velo iubentur eſſe contentæ: ſupparum Alexandrinarum inſigne eſt. In hoc omnium diſcurſu properantium ad litus, magnam ex pigritia mea ſenſi voluptatē, quòd epiſtolas meorum accepturus, non

pro-

properaui ſcire, quis illic eſſet rerum mearum ſtatus, quid adferrent. Olim iam nec perit quidquam mihi, nec acquiritur. Hoc etiam ſi ſenex non eſſem, fuerat ſentiendum: nunc verò multo magis. quia quantulumcumque haberem, tamen plus iam mihi ſupereſſet viatici, quàm viæ, præſertim cùm eam viam ſimus ingreſſi, quam peragere nõ eſt neceſſe. Iter imperfectum erit, ſi in media parte, aut citra petitum locum ſteteris: vita non eſt imperfecta, ſi honeſta eſt. Vbicumque deſines, ſi benè deſinis, tota eſt. Sępè autem & fortiter deſinendum eſt, & non ex maximis cauſſis. nam nec hæ maximæ ſunt, quæ nos tenẽt. Tullius Marcellinus, quem optimè noueras, adoleſcẽs quietus & ſcitò ſenex, morbo, & non inſanabili correptus, ſed longo & moleſto & multa imperante, cœpit deliberare de morte. conuocauit complures amicos. vnuſquiſq; aut quia timidus erat, id illi ſuadebat, quod ſibi ſuaſiſſet: aut quia adulator & blandus, id conſilium dabat, quod deliberanti gratius fore ſuſpicabatur. Amicus noſter Stoicus, homo egregius, &, vt verbis illum quibus laudari dignus eſt laudem, vir fortis ac ſtrenuus, videtur mihi optimè illum cohortatus. Sic enim cœpit: *Noli, mi Marcelline, torqueri, tamquam de re magna deliberes. Non eſt res magna, viuere. Omnes ſerui tui viuunt, omnia animalia: magnum eſt, honeſtè mori, prudenter, fortiter. Cogita*

quam-

quamdiu iam idem facias. Cibus, ſomnus, libido: per hunc circulum curritur. Mori velle non tantùm prudens, & fortis aut miſer, ſed etiam faſtidioſus poteſt. Non opus erat ſuaſore illi, ſed adiutore. ſerui parere nolebant. Primùm detraxit illis metum, & indicauit tunc familiam periculum adire, cùm incertum eſſet, an mors domini voluntaria fuiſſet: alioquin tam mali exempli eſſe occidere dominũ, quàm prohibere. Deinde ipſum Marcellinum admonuit, non eſſe inhumanum, quemadmodum cęna peracta reliquiæ circumſtãtibus diuiduntur, ſic peracta vita aliquid porrigi his, qui totius vitæ miniſtri fuiſſent. Erat Marcellinus facilis animi, & liberalis, etiam cùm de ſuo fieret. Minutas itaque ſummulas diſtribuit flentibus ſeruis, & illos vltrò conſolatus eſt. Non fuit illi opus ferro, non ſanguine: triduo abſtinuit, & in ipſo cubiculo poni tabernaculũ iuſſit. Solium deinde illatum eſt, in quo diu iacuit, & calida ſubinde ſuffuſa, paulatim defecit: vt aiebat, nõ ſine quadam voluptate, quam afferre ſolet lenis diſſolutio, non inexperta nobis, quos aliquando linquit animus. In fabellam exceſſi, nõ ingratam tibi: exitum enim amici tui cognoſces, non difficilem, nec miſerum. Quamuis enim mortem ſibi conſciuerit, tamen molliſſimè exceſſit, & vitæ elapſus eſt. Sed ne inutilis quidem hæc fabella fuerit. *Sæpe enim talia exempla neceſſitas exigit.*

Sæpe

Sæpe debemus mori, nec volumus: morimur, nec volumus. Nemo tam imperitus eſt, vt neſciat ſibi quandoque moriendum: tamen cùm propè acceſſerit, tergiuerſatur, tremit, plorat. Nònne tibi videbitur ſtultiſſimus omnium, qui fleuerit quòd ante annos mille non vixerat? æquè ſtultus eſt, qui flet, quòd poſt annos mille non viuet. Hæc paria ſunt: non eris, nec fuiſti. Vtrumque tempus alienum eſt. In hoc punctum coniectus es: quod vt extendas, quouſque extendes? Quid fles? quid optas? perdis operam.

Deſine fata Deum flecti ſperare precando:

rata & fixa ſunt, atque magna & æterna neceſſitate ducuntur. Eò ibis, quò omnia eunt. Quid tibi nouum eſt? ad hanc legem natus es: hoc patri tuo accidit, hoc matri, hoc maioribus, hoc omnibus ante te, hoc omnibus poſt te. Series inuicta, & nulla mutabilis ope, illigat ac trahit cuncta. Quantus te populus moriturorum ſequetur, quantus comitabitur? Fortior, vt opinor, eſſes, ſi multa millia tibi commorerentur. atqui multa millia hominum & animalium hoc ipſo momento, quo tu mori dubitas, animam variis generibus emittunt. Tu autem non putabas te aliquando peruenturum ad id, ad quod ſemper ibas? nullum ſine exitu iter eſt. Exempla nunc magnorum virorum me tibi iudicas relaturum? puerorum referam.

ram. Lacon ille memoriæ traditur impubes adhuc; qui captus clamabat, *Non ſeruiam*, ſua illa Dorica lingua, & verbis fidem impoſuit. Vt primùm iuſſus eſt fungi ſeruili & contumelioſo miniſterio: afferre enim vas obſcœnum iubebatur: illiſum parieti caput rupit. Tam propè libertas eſt: & ſeruit aliquis? Ita non ſic perire filium tuum malles, quàm per inertiam ſenem fieri? Quid ergo eſt, cur perturberis, ſi mori fortiter etiam puerile eſt? Puta te nolle ſequi, duceris. Fac tui iuris, quod alieni eſt. Non ſumes pueri ſpiritum, vt dicas, *Non ſeruio?* Infelix, ſeruis hominibus, ſeruis rebus, ſeruis vitæ. Nam vita, ſi moriendi virtus abeſt, ſeruitus eſt. Ecquid habes propter quod exſpectes? Voluptates quæ te morantur ac retinent, conſumpſiſti: nulla tibi noua eſt: nulla non iam odioſa ipſa ſatietate. quis ſit vini, quis mulſi ſapor: ſcis: nihil intereſt, centum per veſicam tuã, an mille amphoræ tranſeant. ſaccus es. quid ſapiat oſtreum, quid mullus, optimè noſti. nihil tibi luxuria tua in futuros annos intactum reſeruauit. Atqui hæc ſunt, à quibus inuitus diuelleris. Quid eſt aliud quod tibi eripi doleas? Amicos & patriam? tanti enim illam putas, vt tardiùs cœnes? Solem quoque, ſi poſſes, extingueres. Quid enim vmquam feciſti luce dignum? Confitere non curiæ te, non fori, non ipſius naturæ rerum deſiderio, tardiorem ad moriendum fieri. Inuitus re-

lin-

linquis macellum, in quo nihil reliquiſti. Mortem times: at quomodo illam media oblectatione contemnis? Viuere vis: ſcis enim. Mori times: quid porrò iſta vita? non mors eſt? Cæſar, cùm illum tranſeuntem per Latinam viam, vnus ex cuſtodiarum agmine, demiſſa vſque in pectus vetere barba, rogaret mortem: *Nunc enim*, inquit, *viuis?* Hoc iſtis reſpondendum eſt, quibus ſuccurſura mors eſt: Mori times. nunc enim, viuis? Sed ego, inquit, viuere volo, qui multa honeſtè facio. inuitus relinquo officia vitæ, quibus fideliter & cum induſtria fungor. Quid? tu neſcis vnum eſſe ex vitæ officijs, & mori? Nullum officium relinquis. non enim certus numerus quem debeas explere, finitur. Nulla vita eſt non breuis. nam ſi ad naturam rerum reſpexeris, etiam Neſtoris & Statiliæ breuis eſt: quæ inſcribi monumento ſuo iuſſit, annis ſe nonagintanouem vixiſſe. Vides aniculam gloriari ſenectute longa. quis illam ferre potuiſſet, ſi contigiſſet centeſimum implere? Quomodo fabula, ſic vita: non quàm diu, ſed quàm benè acta ſit, refert. Nihil ad rem pertinet, quo loco deſinas. quocumque voles, deſine: tantùm bonam clauſulam impone.

EPIST. LXXVIII. Vexari te diſtillationibus crebris ac febriculis, quæ longas diſtillationes & in conſuetudinem adductas ſequuntur, eò moleſtius mihi eſt, quia expertus ſum hoc genus valetudinis: quod

inter

inter initia contempſi. poterat adhuc adoleſcētia iniurias ferre, & ſe aduerſus morbos contumaciter gerere. deinde ſuccubui, & eò perductus ſum, vt ipſe diſtillarem. Ad ſummam maciem deductus, ſæpè impetum cepi abrumpendæ vitæ: patris me indulgentiſſimi ſenectus retinuit. Cogitaui enim, non quàm fortiter ego mori poſſem, ſed quàm ille fortiter deſiderare non poſſet. Itaque imperaui mihi vt viuerem. aliquādo enim & viuere, fortiter facere eſt. Quæ mihi tunc fuerint ſolatio, dicam: ſi priùs hoc dixero, hæc ipſa quibus acquieſcebam, medicinæ vim habuiſſe. In remedium cedunt honeſta ſolatia: & quidquid animum erexit, etiam corpori prodeſt. Studia mihi noſtra ſaluti fuerunt. Philoſophiæ acceptum fero quòd ſurrexi, quòd conualui: illi vitam debeo, & nihil illi minus debeo. Multum mihi cōtulerunt ad bonam valetudinē amici, quorum adhortationibus, vigilijs, ſermonibus alleuabar. Nihil æquè, Lucili, virorum optime, ægrum reficit atque adiuuat, quā amicorum affectus: nihil æquè exſpectationem mortis ac metum ſurripit. Nō iudicabam me, cùm illos ſuperſtites relinquerē, mori: putabam, inquam, me victurum, non cum illis, ſed per illos: non effundere ſpiritum mihi videbar, ſed tradere. Hæc mihi dederunt volūtatem adiuuandi me, & patiendi omne tormentum. alioqui miſerrimum eſt, cùm animum moriendi proieceris,

ris, non habere viuendi. Ad hæc ergo remedia te confer. Medicus tibi quantum ambules, quantum exercearis, monſtrabit: ne indulgeas otio, ad quod vergit iners valetudo: vt legas clariùs, & ſpiritum, cuius iter & receptaculum laborat, exerceas: vt nauiges, & viſcera molli iactatione concutias: quibus cibis vtaris: vinum quando virium cauſſa aduoces, quando intermittas, ne irritet & exaſperet tuſſim. Ego tibi illud præcipio, quod non tantùm huius morbi, ſed totius vitæ remedium eſt: contemne mortem. Nihil triſte eſt, cùm huius metum effugimus. Tria hęc in omni morbo grauia ſunt, metus mortis, dolor corporis, intermiſſio voluptatum. De morte ſatis dictum eſt. hoc vnum dicam, non morbi hunc eſſe, ſed naturę metum. multorum mortem diſtulit morbus: & ſaluti illis fuit, videri perire. Morieris, non quia ægrotas, ſed quia viuis. Iſta te res & ſanatum manet. cùm conualueris, non mortem, ſed valetudinẽ effugies. Ad illud nunc proprium incommodum reuertamur. magnos cruciatus habet morbus: ſed hos tolerabiles interualla faciunt. Nam ſummi doloris intentio inuenit finem. Nemo poteſt valdè dolere, & diu. ſic nos amantiſſima noſtri natura diſpoſuit, vt dolorem aut tolerabilem, aut breuem faceret. Maximi dolores cõſiſtunt in macerrimis corporis partibus: nerui, articuliq́ue, & quidquid aliud exile eſt, acerrimè ſæuit, cùm in arcto vitia concepit.

cepit. Sed citò hæ partes obſtupeſcunt, & ipſo dolore ſenſum doloris amittunt: ſiue quia ſpiritus naturali prohibitus curſu, & mutatus in peius, vim ſuam qua viget, admonetque nos, perdit: ſiue quia corruptus humor, cum deſijt habere quò confluat, ipſe ſe elidit, & his quę nimis impleuit, excutit ſenſum. Sic podagra & chiragra, & omnis vertebrarum dolor, neruorumque interquieſcit, cùm illa quę torquebat hebetauit: omnium iſtorum prima verminatio vexat, impetus mora exſtinguitur, & finis dolendi eſt, obtorpuiſſe. Dentium, oculorum, aurium dolor ob hoc ipſum acutiſſimus eſt, quòd inter anguſta corporis naſcitur: non minùs mehercule quàm capitis ipſius. Sed quo incitatior eſt, eo citiùs in alienationē ſtuporemque conuertitur. Hoc itaque ſolatium vaſti doloris eſt, quòd neceſſe eſt deſinas illum ſentire, ſi nimis ſenſeris. Illud autem eſt, quod imperitos in vexatione corporis malè habet: non aſſueuerunt animo eſſe contenti: multum illis cum corpore fuit. Ideò vir magnus ac prudens animum deducit à corpore, & multum cum meliore & diuina parte verſatur: cum hac querula ac fragili, quantum neceſſe eſt. Sed moleſtum eſt, inquis, carere aſſuetis voluptatibus, abſtinere cibo, ſitire, eſurire. Hæc prima abſtinentia grauia ſunt: deinde cupiditas relangueſcit: ipſis per quę cupimus fatigatis, ac deficientibus. Inde moroſus eſt

ſtoma-

ſtomachus: inde quorum fuit auiditas, odium eſt: deſideria ipſa moriuntur. Non eſt autē acerbum carere eo, quod cupere deſieris. Adijce, quòd nullus nō intermittitur dolor, aut certè remittitur. Adijce, quòd licet & cauere venturū, & obſiſtere imminenti remediis. Nullus enim non ſigna præmittit, vtiq; qui ex ſolito reuertitur. Tolerabilis eſt morbi patientia, ſi contempſeris id quod extremùm minatur. Noli mala tua facere tibi ipſi grauiora, & te querelis onerare: leuis dolor eſt, ſi nihil illi opinio adiecerit. Contrà, ſi exhortari te cœperis, ac dicere: *Nihil eſt, aut certè exiguum eſt, duremus; iam deſinet*: leuem illum, dum putas, facies. Omnia ex opinione ſuſpenſa ſunt. non ambitio tantùm ad illam reſpicit, & luxuria, & auaritia: ad opinionem dolemus. Tam miſer eſt quiſque, quàm credit. Detrahendas præteritorum dolorum conqueſtiones puto, & illa verba: *Nulli vmquam fuit peius. Quos cruciatus, quanta mala pertuli! nemo me ſurrecturum putauit. Quoties deploratus ſum à meis, quoties à medicis relictus! In equuleum impoſiti nō ſic diſtrahuntur.* Etiamſi ſunt vera iſta, trāſierunt. Quid iuuat præteritos dolores retractare, & miſerum eſſe, quia fueris? Quid, quòd nemo non multum malis ſuis adiicit, & ſibi ipſe mētitur? Deinde quod acerbū fuit, retuliſſe iucūdum eſt. naturale eſt, mali ſui fine gaudere. Circumcidenda ergo duo ſunt, &

futuri

futuri timor, & veteris incommodi memoria: hoc ad me iam non pertinet, illud nondum. In ipſis poſitus difficultatibus dicat:

——*Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.*

Toto contra illum pugnet animo. vincetur, ſi ceſſerit: vincet ſi ſe contra dolorem ſuum intenderit. Nunc hoc plerique faciunt, attrahunt in ſe ruinam, cui obſtandum eſt. iſtud quod premit, quod impendet, quod vrget, ſi ſubducere te cœperis, ſequetur & grauiùs incumbet: ſi contra ſteteris, & obniti volueris, repelletur. Athletæ quantum plagarum ore, quantum toto corpore excipiunt? ferunt tamen omne tormentum gloriæ cupiditate: nec tantùm quia pugnant, iſta patiuntur, ſed vt pugnent. exercitatio ipſa tormentum eſt. Nos quoque euincamus omnia, quorum præmium non corona, nec palma eſt, nec tubicen prædicationi nominis noſtri ſilentium faciens: ſed virtus, & firmitas animi, & pax in ceterum parta, ſi ſemel in aliquo certamine debellata fortuna eſt. Dolorem grauem ſentio. Quid ni ſentias, ſi illum muliebriter tuleris? Quemadmodum perniciosior eſt hoſtis fugientibus, ſic omne fortuitum incommodum magis inſtat cedenti & auerſo. Sed graue eſt. quid? nos ad hoc fortes ſumus, vt leuia portemus? Vtrùm vis, longum eſſe morbum, an concitatum & breuem? Si longus eſt, habet intercapedinem, dat refectioni

ni locum:multum temporis donat.neceſſe eſt vt exſurgat, & deſinat. Breuis morbus ac præceps alterutrum faciet: aut exſtinguetur,aut exſtinguet. Quid autem intereſt, non ſit, an non ſim? in vtroque finis dolendi eſt. Illud quoque proderit,ad alias cogitationes auertere animum, & à dolore diſcedere. Cogita quid honeſtè, quid fortiter feceris: bonas partes tecũ ipſe tracta: memoriam in ea quæ maximè miratus es,ſparge. tũc tibi fortiſſimus quiſque, & victor doloris, occurrat. Ille, qui dum varices exſecandas præberet, legere librũ perſeuerauit. Ille, qui non deſiit ridere, cùm ob hoc ipſum irati tortores omnia inſtrumenta crudelitatis experirentur. Nõ vincetur dolor ratione, qui victus eſt riſu? Quidquid vis, nunc licet dicas, diſtillationes, & vim continuæ tuſſis egerentem viſcerum partes, & febrem præcordia ipſa torrentem, & ſitim, & artus in diuerſum articulis exeuntibus tortos: plus eſt flamma, & equuleus, & lamina, & vulneribus ipſis intumeſcentibus, quod illa renouaret & altius vrgeret impreſſum. inter hæc tamen aliquis non gemuit:parùm eſt.nõ rogauit:parùm eſt.non reſpondit:parùm eſt. riſit,& quidem ex animo: vis tu poſt hoc dolorem deridere? Sed nihil,inquit,agere ſinit morbus, qui me omnibus abduxit officiis. Corpus tuum valetudo tenet, non animum. Itaque curſoris moratur pedes, ſutoris ac fabri manus impediet. Si

animus tibi eſſe in vſu ſolet;ſuadebis, docebis,audies,diſces, quæres, recordaberis. Quid porrò?nihil agere te credis, ſi temperans ęger ſis?oſtendes morbum poſſe ſuperari,vel certè ſuſtineri. Eſt, mihi crede, virtuti etiam in lectulo locus.Non tantùm arma & acies dant argumenta alacris animi,indomitique terroribus:& in veſtimẽtis vir fortis apparet. Habes quod agas. benè luctare cum morbo: ſi nihil te coegerit, ſi nihil exorauerit, inſigne prodis exemplum. O quàm magna erat gloriæ materia, ſi ſpectaremur ægri! ipſe te ſpecta,ipſe te lauda.Præterea,duo ſunt genera voluptatũ: corporales morbus inhibet, nõ tamen tollit;imò,ſi verum æſtimes, incitat.magis iuuat bibere ſitientem:gratior eſt eſurienti cibus. Quidquid ex abſtinentia contigit,auidiùs excipitur.Illas verò animi voluptates, quę maiores certioreſq; ſunt,nemo medicus ægro negat. has quiſquis ſequitur,& benè intelligit,omnia sẽſuum blandimenta contemnit. O infelicem ægrum! quare? quia non vino niuem diluit:quia non rigorem potionis ſuæ,quã capaci ſcypho miſcuit, renouat fracta inſuper glacie: quia non oſtrea illi Lucrina in ipſa menſa aperiuntur: quia non circa cœnationem eius tumultus coquorum eſt, ipſos cum obſoniis focos transferentium. hoc enim iam luxuria commenta eſt. Ne quis intepeſcat cibus, ne quid palato iam calloſo parùm ferueat,cœnam culina proſequi-

ſequitur. O infelicem ægrum! edet quantum concoquat. non iacebit in conſpectu aper, vt vilis caro, à menſa relegatus, nec in repoſitorio eius pectora auium, totas enim videre faſtidium eſt, congeſta ponentur. Quid tibi mali factum eſt? cœnabis tãquam æger: imò aliquando tamquam ſanus. Sed omnia iſta facilè perferemus, ſorbitionem, aquam calidam, & quidquid aliud intolerabile videtur delicatis & luxu fluentibus, magiſq; animo quàm corpore morbidis: tantùm mortẽ deſinamus horrere. Deſinemus autem, ſi fines bonorum ac malorum cognouerimus: ita demũ nec vita tædio erit, nec mors timori. Vitam enim occupare ſatietas ſui non poteſt, tot res varias, magnas, diuinas percenſentem: in odium illam ſui adducere ſolet iners otium. Rerum naturam peragranti, numquam in faſtidium veritas veniet: falſa ſatiabunt. Rurſus, ſi mors accedit & vocat, licet immatura ſit, licet mediam præcidat ætatem: perceptus longiſſimè fructus eſt. cognita eſt illi ex magna parte natura, ſcit tempore honeſta non creſcere. His neceſſe eſt videri omnem vitã breuem, qui illã voluptatibus vanis, & ideò infinitis metiũtur. His te cogitationibus recrea, & interim epiſtolis noſtris vacando: veniet aliquod tempus, quod nos iterùm iungat ac miſceat. quantumlibet ſit illud, longũ faciet ſcientia vtendi. nam, vt Poſidonius, ait. *vnus dies hominum eruditorum plus pa-*

tet, quàm imperiti longiſſima ætas. Interim tene hoc mordicus. aduerſis non ſuccumbere, lętis non credere, omnem fortunæ licentiam in oculis habere: tamquam quidquid poteſt facere, factura ſit. Quidquid exſpectatum eſt diu, leuius accedit.

EPIST. LXXIX. Exſpecto epiſtolas tuas, quibus mihi indices, circumitus Sicilię totius quid tibi noui oſtenderit, & omnia de ipſa Charybdi certiora. Nam Scyllam ſaxum eſſe, & quidem non terribile nauigantibus, optimè ſcio: Charybdis an reſpondeat fabulis, perſcribi mihi deſidero. Et ſi fortè obſeruaueris, (dignum eſt autem, vt obſerues) fac nos certiores, vtrùm vno tantùm vento agatur in vortices, an omnis tempeſtas æquè mare illud contorqueat: & an verum ſit, quidquid illo freti turbine arreptum eſt, per multa millia trahi conditum, & circa Tauromenitanum litus emergere. Si hęc mihi perſcripſeris, tunc tibi audebo mandare, vt in honorem meum Ætnam quoque aſcendas: quam conſumi, & ſenſim ſubſidere, ex hoc colligunt, quòd aliquanto longiùs nauigantibus ſolebat oſtendi. Poteſt hoc accidere, non quia montis altitudo deſedit, ſed quia ignis euanuit, & minùs vehemens ac largus effertur, ob eamdem cauſſam fumo quoque per diem ſegniore. Neutrum autem incredibile eſt, nec montem qui deuoretur quotidie minui, nec ignem non manere eumdem: qui non ipſe ex ſe eſt,

ſed

ſed in aliqua inferna valle conceptus exę-ſtuat, & alibi paſcitur: in ipſo monte non alimentum habet, ſed viam. In Lycia regio notiſſima eſt, Epheſtion incolæ vocant, perforatum pluribus locis ſolum, quod ſine vllo naſcentium damno ignis innoxius circuit. Læta itaq; regio eſt, & herbida, nil flammis adurentibus, ſed tantùm vi remiſſa ac languida refulgentibus. Sed reſeruemus iſta, tūc quæſituri, cùm tu mihi ſcripſeris, quātum ab ipſo ore montis niues abſint, quas ne æſtas quidem ſoluit: adeò tutæ ſunt ab igne vicino. Non eſt autem, quòd iſtam curam imputes mihi: morbo enim tuo daturus eras, etiam ſi nemo mandaret tibi, donec Ætnam deſcribas in tuo carmine, & hūc ſollennem omnibus Poetis locum attingas: quem quò minùs Ouidius tractaret, nihil obſtitit, quòd iam Virgilius impleuerat: ne Seuerū quidem Cornelium vterq; deterruit. Omnibus prætereà feliciter hic locus ſe dedit: & qui præceſſerant, non præripuiſſe mihi videntur quæ dici poterant, ſed aperuiſſe. Sed multū intereſt, vtrùm ad cōſumptam materiam, an ad ſubactam accedas: creſcit in dies, & inuenturis inuenta non obſtant. Prętereà, cōditio optima eſt vltimi. Parata verba inuenit, quæ aliter inſtructa nouam faciē habent: nec illis manus inijcit, tamquam alienis: ſunt enim publica. Iuriſcōſulti negant, quidquam publicum vſucapi. Aut ego te non noui, aut Ætna tibi ſaliuā

mouet. Iam cupis grande aliquid, & par prioribus ſcribere. Plus enim ſperare modeſtia tibi tua non permittit: quæ tanta in te eſt, vt videaris mihi retracturus ingenij tui vires, ſi vincendi periculum ſit. tanta tibi priorum reuerentia eſt. Inter cetera, hoc habet boni ſapientia: nemo ab altero poteſt vinci, niſi dum aſcenditur. dum ad ſummum perueneris, paria ſunt: non eſt incremento locus, ſtatur. Numquid ſol magnitudini ſuę adiecit? numquid luna vltrà quàm ſolet procedit? maria non creſcunt. mundus eumdem habitum ac modum ſeruat. Extollere ſe, quæ iuſtam magnitudinem impleuere, non poſſunt. Quicumque fuerint ſapientes, pares erunt & æquales. habebit vnuſquiſque ex his proprias dotes: alius erit affabilior, alius expeditior, alius promptior in eloquendo, alius facundior: illud de quo agitur, quod beatum facit, æquale erit in omnibus. An Ætna tua poſſit ſublabi, & in ſe ruere, an hoc excelſum cacumen & cõſpicuum per vaſti maris ſpatia detrahat aſſidua vis ignium, neſcio: virtutem non flamma, non ruina inferiùs adducet. Hæc vna maieſtas deprimi neſcit, nec proferri vltrà, nec referri poteſt. Sic huius, vt cęleſtium, ſtata magnitudo eſt. Ad hanc nos conemur educere. iã multum operis effectum eſt, imò ſi verum fateri volo, nõ multum. Nec enim bonitas eſt, peſſimis eſſe meliorẽ. Quis oculis glorietur, qui ſuſpicentur diem? quibus ſol

per

per caliginem ſplendet?licet contentus interim ſit effugiſſe tenebras, adhuc non fruitur bono lucis. Tunc animus noſter habebit quod gratuletur ſibi,cùm emiſſus his tenebris,in quibus volutatur, nõ tenui viſu clara proſpexerit,ſed totum diem admiſerit, & redditus cœlo ſuo fuerit, cùm receperit locum,quem occupauit ſorte naſcendi. Surſum vocant illum initia ſua. Erit autem illic, etiam antequam hac cuſtodia exſoluatur,cùm vitia diſiecerit, puruſque ac leuis in cogitationes diuinas emicuerit. Hoc nos oportet agere, Lucili cariſſime,in hoc ire impetu toto:licèt pauci ſciant,licèt nemo videat. Gloria, vmbra virtutis eſt:etiam inuitos comitabitur.Sed quemadmodum aliquando vmbra antecedit, aliquando ſequitur: ita gloria aliquando ante nos eſt, viſendamque ſe præbet,aliquãdo in auerſo eſt, maiorque quò ſerior,vbi inuidia ſeceſſit. Quamdiu videbatur furere Democritus? vix recepit Socratem fama. Quamdiu Catonem ciuitas ignorauit? reſpuit:nec intellexit, niſi cùm perdidit. Rutilij innocentia ac virtus lateret, niſi accepiſſet iniuriam:dum violatur, effulſit. Numquid non ſorti ſuæ gratias egit,& exſilium ſuũ complexus eſt?De his loquor,quos illuſtrauit fortuna, dũ vexat: quàm multorum profectus in notitiam euaſere,poſt ipſos? quàm multos fama non excepit,ſed eruit? Vides Epicurum,quãtopere non tantùm eruditiores,ſed hęc quo-

que imperitorũ turba miretur. Hic ignotus ipſis Athenis fuit, circa quas delituerat. Multis itaque iã annis Metrodoro ſuo ſuperſtes, in quadam epiſtola, cùm amicitiã ſuam & Metrodori, grata commemoratione ceciniſſet, hoc nouiſſimè adiecit: *Nihil ſibi & Metrodoro inter bona tanta nocuiſſe, quòd ipſos illa nobilis Græcia nõ ignotos ſolùm habuiſſet, ſed penè inauditos.* Numquid ergo non, poſteà quàm eſſe deſierat, inuentus eſt? numquid non opinio eius emicuit? Hoc Metrodorus quoque in quadam epiſtola confitetur, *Se & Epicurum non ſatis emicuiſſe: ſed pòſt, ſe & Epicurum, magnum paratumque nomen habituros, apud eos qui voluiſſent per eadem ire veſtigia.* Nulla virtus latet: & latuiſſe, non ipſius eſt damnum. Veniet qui conditam, & ſæculi ſui malignitate compreſſam, dies publicet. Paucis natus eſt, qui populum ætatis ſuę cogitat. Multa annorum millia, multa populorum ſuperuenient: ad illa reſpice. etiã ſi omnibus tecum viuentibus ſilentium liuor indixerit, venient qui ſine offenſa, ſine gratia iudicent. Si quod eſt pretium virtutis ex fama, nec hoc interit. Ad nos quidem nihil pertinebit poſterorum ſermo: tamen etiam non ſentientes colet, ac frequentabit. Nulli non virtus & viuo, & mortuo, retulit gratiam: ſi modò illam bona ſecutus eſt fide, ſi ſe non exornauit & pinxit, ſed idem fuit, ſiue ex denuntiato videbatur, ſiue impa-

paratus ac ſubitò. Nihil ſimulatio proficit. paucis imponit leuiter extrinſecus inducta facies: veritas in omnem partem ſui ſemper eadem eſt. Quæ decipiunt, nihil habent ſolidi. Tenue eſt mendacium: perlucet, ſi diligenter inſpexeris.

EPIST. LXXX. Hodierno die non tantùm meo beneficio mihi vaco, ſed ſpectaculi, quod omnes moleſtos ad ſphæromachiam auocauit. Nemo irrumpit, nemo cogitationem meam impedit: quæ hac ipſa fiducia procedit audaciùs. Non crepuit ſubinde oſtium, non allenabatur velum: licebit vni vadere, quod magis neceſſarium eſt per ſe eunti, & ſuam ſequenti viam. Non ergo ſequor priores? facio, ſed permitto mihi & inuenire aliquid, & mutare, & relinquere. Non ſeruio illis, ſed aſſentior. Magnum tamen verbum dixi, qui mihi ſilentium promittebam, & ſine interpellatore ſecretum: ecce ingens clamor ex ſtadio profertur, & me non excutit mihi, ſed in huius ipſius rei contentionem transfert. Cogito mecum, quàm multi corpora exerceant, quàm ingenia pauci: quantus ad ſpectaculum non fidele & luſorium fiat concurſus; quanta ſit circa artes bonas ſolitudo: quàm imbecilli animo ſint, quorum lacertos humeroſque miramur. Illud maximè reuoluo mecũ. ſi corpus perduci exercitatione ad hanc patientiam poteſt, qua & pugnos pariter & calces non vnius hominis ferat. qua ſolem

ardentiſſimum in feruentiſſimo puluere ſuſtinens aliquis, & ſanguine ſuo madens diem ducat: quanto faciliùs animus corroborari poſſit, vt fortunæ ictus inuictus excipiat, vt proiectus, vt conculcatus exſurgat? Corpus enim multis eget rebus, vt valeat: animus ex ſe creſcit, ſe ipſe alit, ſe exercet. Illi multo cibo, multa potione opus eſt, multo oleo, longa denique opera: tibi cõtinget virtus ſine apparatu, ſine impenſa. Quidquid facere te poteſt bonum, tecum eſt. Quid tibi opus eſt vt ſis bonus? velle. Quid autẽ melius potes velle, quàm eripere te huic ſeruituti, quæ omnes premit, quam mancipia quoque conditionis extremæ, & in his ſordibus nata, omni modo exuere conantur? Peculium ſuum, quod comparauerunt ventre fraudato, pro capite numerant: tu nõ concupiſces quanticumque ad libertatem peruenire, qui te putas in illa natum? Quid ad arcam tuam reſpicis? emi non poteſt. Itaque in tabellas vanum conijcitur nomen libertatis: quam nec qui emerunt habent, nec qui vendiderunt. Tibi des oportet iſtud bonum, à te petas. Libera te primùm metu mortis: illa nobis primum iugum imponit: deinde metu paupertatis. Si vis ſcire quàm nihil in illa mali ſit, compara inter ſe pauperum & diuitum vultus. Sæpiùs pauper, & fideliùs ridet: nulla ſolicitudo in alto eſt: etiam ſi qua incidit cura, velut nubes leuis tranſit. Horum qui felices vocantur, hilaritas

ritas ficta eſt, aut grauis & ſuppurata triſtitia: & quidem grauior, quia interdum non licet palàm eſſe miſeros: ſed inter ærumnas cor ipſum exedentes, neceſſe eſt agere felicem. Sępius hoc exemplo mihi vtendum eſt: nec enim vllo efficaciùs exprimitur hic humanæ vitæ mimus, qui nobis partes has, quas malè agamus, aſſignat. Ille qui in ſcæna elatus incedit, & hæc reſupinus dicit,

En impero Argis. Regna mihi liquit Pelops,
Quà Ponto ab Helles atque ab Ionio mari
Vrgetur Iſthmos.

ſeruus eſt, quinq; modios accipit, & quinque denarios. Ille qui ſuperbus, atque impotens, & fiducia virium tumidus ait,

Quod niſi quieris Menelae, hac dextra occides:

diurnum accipit, in cœnaculo dormit. Idem de iſtis licet omnibus dicas, quos ſupra capita hominum, ſupraque turbam delicatos lectica ſuſpendit: omnium iſtorum perſonata felicitas eſt. Contemnes illos ſi deſpoliaueris. Equum empturus, ſolui iubes ſtratum, detrahis veſtimẽta venalibus, ne qua vitia corporis lateant: hominem inuolutum æſtimas? Mangones, quidquid eſt quod diſpliceat, aliquo lenocinio abſcondunt. Itaque ementibus ornamenta ipſa ſuſpecta ſunt: ſiue crus alligatum, ſiue brachium adſpiceres, nudari iuberes,

& ipſum tibi corpus oſtendi. Vides illum Scythię Sarmatiæve regem, inſigni capitis decorum? ſi vis illum æſtimare, totumque ſcire qualis ſit, faſciam ſolue. multum mali ſub illa latet. Quid de aliis loquor? ſi perpendere te voles, ſepone pecuniam, domum, dignitatem: intus te ipſe conſidera. Nunc qualis ſis, aliis credis.

EPIST. LXXXI. Quereris incidiſſe te in hominem ingratum. Si hoc nunc primùm, age aut fortunæ, aut diligentiæ tuæ gratias. Sed nihil facere hoc loco diligentia poteſt, niſi te malignum. Nam ſi hoc periculum vitare volueris, non dabis beneficia: ita ne apud alium pereant, apud te peribunt. Non reſpondeãt potiùs, quàm non dentur: & poſt malam ſegetem ſerendum eſt. Sæpè quidquid perierat aſſidua infelicis ſoli ſterilitate, vnius anni reſtituit vbertas. Eſt tanti, vt gratum inuenias, experiri & ingratos. Nemo habet tam certam in beneficiis manum, vt non ſæpe fallatur; aberrent, vt aliquando hæreant. Poſt naufragium maria tentantur: fœneratorem non fugat à foro decoctor. Citò inerti otio vita torpebit, ſi relinquendum eſt quidquid offendit. Te verò benigniorem hæc ipſa res faciat. nam cuius rei euentus incertus eſt, id, vt aliquando procedat, ſæpe tentandum eſt. Sed de iſto ſatis multa in iis libris locuti ſumus, qui de Beneficiis inſcribuntur: illud magis quærendum videtur, quod non ſatis (vt exi-

exiſtimo) explicatum eſt: An is qui profuit nobis, ſi poſteà nocuit, paria fecerit, & nos debito ſoluerit? Adijce ſi vis & illud: Multo plus poſteà nocuit, quàm antè profuerat. Si rectam illam rigidi iudicis ſententiam quæris, alterum ab altero abſoluet, & dicet: Quamuis iniuria præponderet, tamen beneficijs donetur, quod ex iniuria ſupereſt. Plus nocuit? ſed priùs profuit. itaque habeatur & temporis ratio. Iam illa manifeſtiora ſunt quàm vt admoneri debeas, quærendum eſſe, quàm libenter profuerit, quàm inuitus nocuerit: quoniam animo & beneficia & iniuriæ conſtant. Nolui beneficium dare. victus ſum aut verecundia, aut inſtantis pertinacia, aut ſpe. Eo animo quidque debetur, quo datur: nec quantũ ſit, ſed à quali profectum voluntate, perpenditur. Nunc coniectura tollatur. Et illud beneficium fuit, & hoc quod modũ beneficij prioris exceſſit, iniuria eſt. Vir bonus vtroſq; calculos ſic ponit, vt ſe ipſe circumſcribat: beneficio adijcit, iniuriæ demit. Ille alter remiſſior iudex, quẽ eſſe me malo, iniuriæ obliuiſci debebit, officij meminiſſe. Hoc certè, inquit, iuſtitię cõuenit, ſuũ cuiq; reddere, beneficio gratiam, iniuriæ talionẽ, aut certè malam gratiã. Verũ erit iſtud, cùm alius iniuriam fecerit, alius beneficium dederit. nam ſi idem eſt, beneficio vis iniuriæ extinguitur. Nam cui, etiam ſi merita non anteceſſiſsẽt, oportebat ignoſci, poſt beneficia

ficia lædenti, plus quàm venia debetur. Non pono vtrique par pretium: pluris æſtimo beneficium, quàm iniuriam. Non omnes debere ſciunt grati beneficium. Poteſt etiã imprudens, & rudis, & vnus è turba, vtique dum propè eſt ab accepto, reddere beneficium, & penſare: ignorat autem quantum debeat. Vni ſapienti notum eſt, quanti res quæque taxanda ſit. Nam ille de quo loquebar modò, ſtultus, etiam ſi bonæ voluntatis eſt, aut minùs quàm debet, aut tempore, aut quo non debet loco, reddit: id quod referendum eſt, effundit atque abiicit. Mira in quibuſdam rebus verborum proprietas eſt: & conſuetudo ſermonis antiqui quædam efficaciſſimis, & officia docentibus, notis ſignat. Sic certè ſolemus loqui: *Ille illi gratiã retulit*. Referre, eſt vltrò quod debeas afferre. Non dicimus, *Gratiã reddidit*. Reddunt enim, & qui repoſcuntur, & qui inuiti, & qui vbilibet, & qui per alium. Non dicimus, *Repoſuit beneficium, aut ſoluit*: nullum enim nobis placuit, quod æri alieno cõuenit, verbum. Referre, eſt ad eum à quo acceperis, ferre. Hęc vox ſignificat voluntariam relationem. Qui retulit, ipſe ſe appellauit. Sapiens omnia examinabit ſecum, quantum acceperit, à quo, quando, vbi, quemadmodum. Itaque negamus quemquam ſcire gratiam referre, niſi ſapientem. nõ magis quàm beneficium dare quiſquam ſcit, niſi ſapiẽs: hic ſcilicet, qui magis dato gaudet,

quàm

quàm alius accepto. Hoc aliquis inter illa numerat, quæ videmur inopinata omnibus dicere; παράδοξα Græci vocant: & ait, Nemo ergo ſcit præter ſapientem referre gratiam? ergo nec quod debet creditori ſuo, reponere quiſquam ſcit alius? nec cùm emit aliquam rem, pretium venditori perſoluere? Sed ne nobis fiat inuidia, ſcito idem dicere Epicurū. Metrodorus certè ait, *Solum ſapientem referre gratiam ſcire*. Deinde idem admiratur, cùm dicimus, *Solus ſapiens ſcit amare, ſolus ſapiens amicus eſt*. Atqui & amoris & amicitiæ pars eſt, referre gratiam: vnò hoc magis vulgare eſt, & in plures cadit, quàm vera amicitia. Deinde idem admiratur quòd dicimus fidem niſi in ſapiente non eſſe: tamquam non ipſe idem dicat. An tibi videtur fidem habere, qui referre gratiam neſcit? Deſinant itaque infamare nos, tamquam incredibilia iactantes: & ſciant apud ſapientē eſſe ipſa honeſta, apud vulgum ſimulacra rerum honeſtatum & effigies. Nemo referre gratiam ſcit, niſi ſapiens. Stultus quoq; vtcumq; ſcit, & quemadmodum poteſt, referat: ſcientia illi potiùs, quàm voluntas deſit. Velle non dicitur. Sapiens inter ſe omnia comparabit. maius eius opus, aut minus fit (quamuis idem ſit) tempore, loco, cauſſa. Sæpè enim hoc non potuere diuitię in domum infuſæ, quod opportunè dati mille denarij. Multum enim intereſt, donaueris, an

ſuc-

ſuccurreris: ſeruauerit illum tua liberalitas, an inſtruxerit. Sæpè quod datur, exiguum eſt: quod ſequitur ex eo, magnum. Quantum autē exiſtimas intereſſe, vtrùm aliquis quod dederat, ſumpſerit, an beneficiū acceperit, vt daret? Sed ne in eadem, quæ ſatis ſcrutati ſumus, reuoluamur; in hac comparatione beneficij & iniuriæ, vir bonus iudicabit quidem quod erit æquiſſimum: ſed beneficio fauebit, in hanc erit partem procliuior. Plurimum autem momenti perſona ſolet afferre, in rebus eiuſmodi. Dediſti mihi beneficium in ſeruo, iniuriam feciſti in patre: ſeruaſti mihi filium, ſed patrem abſtuliſti. Alia deinceps, per quę procedit omnis collatio, proſequetur: & ſi puſillum erit quod interſit, diſſimulabit. Etiam ſi multum fuerit, ſi id donari ſalua pietate ac fide poterit, remittet: id eſt, ſi ad ipſum tota pertinebit iniuria. Summa rei hæc eſt. facilis erit in commutando: patietur plus imputari ſibi. inuitus beneficium per compenſationem iniuriæ ſoluet: in hanc partem inclinabit, huc verget, vt cupiat debere gratiā, cupiat referre. Errat enim, ſi quis beneficiū libentiùs accipit, quàm reddit. Quanto hilarior eſt qui ſoluit, quàm qui mutuatur; tanto debet lætior eſſe, qui ſe maximo ære alieno accepti beneficij exonerat, quàm qui accipiens cùm maximè obligatur. Nam in hoc quoque falluntur ingrati, quòd creditori quidem, præter ſortem, extra ordinem nume-

numerant: beneficiorum autem vſum eſſe gratuitum putant. Et illa creſcunt mora: tantòque plus ſoluendum eſt, quanto tardiùs. Ingratus eſt, qui beneficium reddit ſine vſura. Itaque huius quoque rei habebitur ratio, cùm conferentur accepta & expenſa. Omnia facienda ſunt, vt quam gratiſſimi ſimus. noſtrum enim in hoc bonum. quemadmodum iuſtitia non eſt, vt vulgò creditur, ad alios pertinens; maxima pars eius in ſe redit. Nemo non cùm alteri prodeſt, ſibi profuit. Nō eo nomine dico, quòd volet adiuuare adiutus, protegere defenſus, quòd bonum exemplum circuitu ad faciẽtem reuertitur: ſicut mala exempla recidunt in auctores, nec vlla miſeratio contingit his, qui patiuntur iniurias, quas poſſe fieri, faciendo docuerunt: ſed quòd virtutum omnium pretium in ipſis eſt. Non enim exercentur ad præmiũ: rectè facti, feciſſe merces eſt. Gratus ſum. non vt alius mihi libentiùs præſtet, priori irritatus exemplo: ſed vt rem iucũdiſſimam ac pulcherrimam faciam. Gratus ſum. non quia expedit; ſed quia iuuat. Hoc vt ſcias ita eſſe, ſi gratum eſſe non licebit, niſi vt videar ingratus, ſi reddere beneficium non aliter quàm per ſpeciem iniuriæ potero; æquiſſimo animo ad honeſtum conſilium, per mediam infamiam tendam. Nemo mihi videtur pluris æſtimare virtutem, nemo illi magis eſſe deuotus, quàm qui boni viri famam perdidit,
ne

ne conſcientiam perderet. Itaque, vt dixi, maiore tuo, quàm alterius bono gratus es. Illi enim vulgaris & quotidiana res contigit, recipere quod dederat: tibi magna, & ex beatiſſimo animi ſtatu profecta, gratum fuiſſe. Nam ſi malitia miſeros facit, virtus beatos, gratum autẽ eſſe virtus eſt: rem vſitatam reddidiſti, inæſtimabilem conſecutus es, conſcientiam grati: quæ niſi in animum diuinum, fortunatumque non peruenit. In contrarium autem huic affectum, ſumma infelicitas vrget. Nemo ſi ingratus eſt, non miſer erit: non differo illum, ſtatim miſer eſt. Itaque ingrati eſſe vitemus, non aliena cauſſa, ſed noſtra. Minimũ ex nequitia leuiſſimumque ad alios redundat: quod peſſimum ex illa eſt, & (vt ita dicam) ſpiſſiſſimũ, domi remanet, & premit habentẽ. Quemadmodum Attalus noſter dicere ſolebat, *Malitia ipſa maximam partem veneni ſui bibit.* Illud venenum, quod ſerpentes in alienam perniciem proferunt, ſine ſua continent, non eſt huic ſimile: hoc, habentibus peſſimum eſt. Torquet ingratus ſe, & macerat: odit quæ accepit, quia redditurus eſt, & extenuat: iniurias verò dilatat, atque auget. Quid autem eo miſerius, cui beneficia excidunt, hærent iniuriæ? At cõtrà ſapientia exornat omne beneficium, ac ſibi ipſa commendat, & ſe aſſidua eius commemoratione delectat. Malis vna voluptas eſt, & hęc breuis, dum accipiunt beneficia;

ex

ex quibus ſapienti longum gaudium manet, ac perenne. Non enim illum accipere, ſed accepiſſe delectat: quod immortale eſt, & aſſiduum. Illa contemnit, quibus læſus eſt: nec obliuiſcitur per negligẽtiam, ſed volens. Non vertit omnia in peius: ſed nec quærit cui imputet caſum, & peccata hominum ad fortunam potiùs refert. Non calumniatur verba, nec vultus: quidquid accidit, benignè interpretando leuat: nec offenſæ potiùs, quàm beneficij meminit. Quantũ poteſt, in priore ac meliore ſe memoria detinet: nec mutat animũ aduerſus benè meritos, niſi multum malefacta pręcedant, & manifeſtum etiam conniuenti diſcrimen eſt: tunc quoque in hoc dumtaxat, vt talis ſit poſt maiorem iniuriam, qualis ante beneficium. Nam cùm beneficio par eſt iniuria, aliquid in animo beneuolentiæ remanet. Quemadmodum reus ſententiis paribus abſoluitur, & ſemper quidquid dubium eſt, humanitas inclinat in melius: ſic animus ſapientis, vbi paria maleficijs merita ſunt, deſinet quidem debere, ſed non deſinet velle debere: & hoc facit, quod qui poſt tabulas nouas ſoluunt. Nemo autem gratus eſſe poteſt, niſi contempſerit iſta, propter quæ vulgus inſanit. Si referre vis gratiã: & in exſilium eundũ eſt, & effundendus ſanguis, & ſuſcipienda egeſtas, & ipſa innocentia ſępe maculãda, indigniſque obijcienda rumoribus. Non paruo ſibi cõſtat homo gratus.

Nihil

Nihil carius ęſtimamus, quàm beneficiū, quādiu petimus: nihil vilius, cùm accepimus. Quęris quid ſit, quod obliuionem acceptorum nobis faciat? cupiditas accipiendorum. cogitamus non quid impetratum, ſed quid impetrandum ſit. Abſtrahunt à recto diuitiæ, honores, potentia, & cetera, quæ opinione noſtra cara ſunt, pretio ſuo vilia. Neſcimus æſtimare res: de quibus non cum fama, ſed cum rerum natura deliberandum eſt. Nihil habent iſta magnificum, quo mentes in ſe noſtras trahant, pręter hoc, quòd mirari illa conſueuimus. Non enim quia concupiſcenda ſunt, laudantur; ſed concupiſcuntur, quia laudata ſunt: & cùm ſingulorum error publicum fecerit, ſingulorum errorem facit publicus. Sed quemadmodum illa credimus, ſic & in hoc fidei populi credamus, nihil eſſe grato animo honeſtius. Omnes hoc vrbes, omnes etiam ex barbaris regionibus gentes conclamabunt: in hoc bonis maliſque conueniet. Erunt qui voluptates laudent, erunt qui labores malint: erunt qui dolorem maximum malum dicant, erunt qui ne malum quidem appellent: diuitias aliquis ad ſummum bonum admittet, alius illas dicet humanæ malo vitæ repertas: nihil eſſe eo locupletius, cui quod donet fortuna non inuenit. In tanta iudiciorum diuerſitate, referendam benè merentibus gratiā, omnes vno tibi, quod aiunt, ore affirmabunt: in hoc tam diſcors

turba

turba conſentiet, cùm interim iniurias pro beneficijs reddimus. Et prima cauſſà eſt, cur quis ingratus ſit, ſi ſatis gratus eſſe non potuit. Eò perductus eſt furor, vt periculoſiſſima res ſit, beneficia in aliquem magna conferre. nam quia putat turpe non reddere; non vult eſſe, cui reddat. Tibi habe, quod accepiſti: non repeto, non exigo. profuiſſe tutũ ſit. Nullum eſt odiũ perniciosius, quã ex beneficij violati pudore.

EPIST. LXXXII. Deſij iam de te eſſe ſolicitus. Quem, inquis, deorum ſponſorem accepiſti? eum ſcilicet qui neminem fallit, animum, recti ac boni amatorem. In tuto pars tui melior eſt. poteſt fortuna tibi iniuriam facere: quod ad rem magis pertinet, non timeo, ne tu facias tibi. I, quà cœpiſti: & in iſto te vitæ habitu compone, placidè, non molliter. Malè tibi eſſe malo, quàm molliter. Malè nunc ſic accipe, quemadmodum à populo ſolet dici, durè, aſperè, laborioſè. Audire ſolemus ſic quorundam vitam laudari, quibus inuidetur: *Molliter viuit*, Hoc dicunt, malus eſt. Paullatim enim effæminatur animus, atque in ſimilitudinẽ otij ſui & pigritiæ, in qua iacet, ſoluitur. Quid ergo? viro non vel obrigeſcere ſatius eſt? Deinde delicati timent mortem, cui vitam ſuam fecere ſimilem. Multum intereſt inter otium, & conditiuum. Quid ergo? inquis. non ſatius eſt vel ſic iacere, quàm illis officiorum vorticibus volutari? Vtraq;

res

res letalis eſt,& contractio, & torpor. Puto, æquè qui in odoribus iacet mortuus eſt, quàm qui rapitur vnco. Otium ſine litteris mors eſt, & hominis viui ſepultura. Quid deniq; prodeſt ſeceſſiſſe, tamquam non trans maria nos ſolicitudinum cauſſæ perſequantur? Quæ latebra eſt, in quã non intret metus mortis? quæ tam munita, & in altum ſubducta vitæ quies, quam non dolor territet? Quocumque te abdideris, mala humana circumſtrepent. Multa extra ſunt, quæ circumeunt nos, quò aut fallant, aut vrgeant: multa intus, quę etiam in media ſolitudine exæſtuant. Philoſophia circumdanda eſt, inexpugnabilis murus, quem fortuna multis machinis laceſſitum non tranſit. In inſuperabili loco ſtat animus, qui externa deſeruit, & arce ſe ſua vindicat: infra illum omne telum cadit. Non habet, vt putamus, fortuna longas manus: neminẽ occupat, niſi hærentem ſibi. Itaque quantum poſſumus, ab illa reſiliamus: quod ſola pręſtabit ſui naturęque cognitio. Sciat quò iturus ſit, vnde ortus: quod illi bonum, quod malum ſit: quid petat, quid deuitet: quæ ſit illa ratio, quæ appetenda ac fugienda diſcernat, qua cupiditatum manſueſcit inſania, timorum ſæuitia compeſcitur. Hæc quidam putant ipſos etiam ſine philoſophia repreſſiſſe: ſed cùm ſecuros aliquis caſus expertus eſt, exprimitur ſera confeſſio. Magna verba excidunt, cùm tortor popoſcit manum,

cùm

cùm mors propiùs acceſſit. Poſſis illi dicere: Facilè prouocabas mala abſentia: ecce dolor, quem tolerabilem eſſe dicebas: ecce mors, quam contra multa animosè locutus es; ſonant flagella, gladius micat:

Nunc animis opus Aenea, nunc pectore firmo.

Faciet autem illud firmum aſſidua meditatio: ſi non verba exercueris, ſed animũ: ſi contra mortem te præparaueris: aduerſus quam non exhortabitur, nec attollet, qui cauillationibus tibi perſuadere tentauerit, mortem malum non eſſe. Libet enim, Lucili virorum optime, ridere ineptias Græcas, quas nondum, quamuis mirer, excuſſi. Zeno noſter hac collectione vtitur: Nullum malum glorioſum eſt: mors autem glorioſa eſt: mors ergo non eſt malum. Profeciſti. liberatus ſum metu: poſthæc, non dubitabo porrigere ceruicem. Nõ vis ſeueriùs loqui, nec morituro riſum mouere? Non mehercule facilè tibi dixerim, vtrùm ineptior fuerit, qui ſe hac interrogatione iudicauit mortis metum extinguere: an qui hoc tamquam ad rem pertineret, conatus eſt ſoluere. Nã & ipſe interrogationẽ contrariam oppoſuit, ex eo natam, quòd mortẽ inter indifferẽtia ponimus, quę ἀδιάφορα Græci vocant. Nihil, inquit, indifferens glorioſum eſt: mors autem glorioſum eſt: ergo mors nõ indifferens. Hæc interrogatio vides vbi obrepat. mors non eſt glorioſa, ſed forti-

fortiter mori glorioſum eſt: & cùm dicit, Indifferens nihil glorioſum eſt; concedo tibi ita, vt dicam, nihil glorioſum eſſe, niſi circa indifferentia. Indifferentia autem eſſe dico, nec bona, nec mala, tamquam morbum, dolorem, paupertatem, exſilium, mortem: nihil horum per ſe glorioſum eſt, nihil tamen ſine his. Laudatur enim non paupertas, ſed is quem non ſubmittit, nec incuruat: laudatur non exſiliũ, ſed qui hoc non doluit: laudatur non dolor, ſed ille quem nihil coegit dolor. Nemo mortem laudat, ſed eũ cui mors antè abſtulit animũ, quàm conturbauit. Omnia iſta per ſe non ſunt honeſta, nec glorioſa: ſed quidquid virtus ex illis adiit, tractauitque, honeſtum & glorioſum facit. Illa in medio poſita ſunt: intereſt, vtrùm malacia illis an virtus manum admouerit. Mors enim illa, quæ in Catone glorioſa eſt, in Bruto ſtatim turpis eſt & erubeſcenda. Hic eſt enim Brutus, qui cùm periturus mortis moras quæreret, ad exonerandum ventrem ſeceſſit, & euocatus ad mortem, iuſſuſque præbere ceruicẽ: *Præbebo*, inquit: *ita viuam*. Quæ dementia eſt fugere, cùm retrò ire nõ poſſis? Præbebo, inquit: ita viuam. pænè adiecit, vel ſub Antonio. O hominem dignum, qui vitæ dederetur! Sed vt cęperam dicere, vides ipſam mortem nec malum eſſe, nec bonum: Cato illa honeſtiſſimè vſus eſt, turpiſſimè Brutus. Omnis res, quod nõ habuit decus,

virtute addita ſumit. Cubiculum lucidum dicimus: hoc idem obſcuriſſimum eſt nocte: dies illi lucem infundit, nox eripit. Sic iſtis quæ à nobis indifferentia ac media dicuntur, diuitiis, viribus, formæ, honoribus, regno: & contrà, morti, exſilio, malæ valetudini, doloribus, quęque alia aut minùs aut magis pertimuimus: aut malitia, aut virtus dat boni vel mali nomen. Maſſa per ſe nec calida, nec frigida eſt. in fornacem coniecta concaluit: in aquam remiſſa refrixit. Mors honeſta eſt, per illud quod honeſtum eſt: id eſt virtus, & animus externa contemnens. Eſt & horum, Lucili, quæ appellamus Media, grande diſcrimen. Non enim ſic mors indifferens eſt, quomodo vtrùm capillos pares habeas, necne: mors inter illa eſt, quæ mala quidē non ſunt, tamen habent mali ſpeciem. Sui amor eſt, & permanendi conſeruandique ſe inſita voluntas, atque aſpernatio diſſolutionis: quia videtur multa nobis bona eripere, & nos ex hac cui aſſueuimus rerū copia educere. Illa quoque res morti nos alienat, quòd hæc iam nouimus: illa ad quæ trāſituri ſumus, neſcimus qualia ſint, & horremus ignota. Naturalis præterea tenebrarum metus eſt, in quas adductura mors creditur. Itaque etiamſi indifferens mors, non tamen inter ea eſt quæ facilè negligi poſſint; magna exercitatione durandus eſt animus, vt conſpectum eius, acceſſumque patiatur. Mors contemni debet

magis,quàm ſolet.multa enim de illa cre-dimus: multorum ingeniis certatum eſt, ad augendam eius infamiam. Deſcriptus eſt carcer infernus, & perpetua nocte oppreſſa regio,in qua ingens ianitor Orci,

Oſſa ſuper recubãs antro ſemeſa cruẽto,
Æternum latrans exſangues territat vmbras.

Sed etiam cùm perſuaſeris iſta fabulas eſſe, nec quidquã defunctis ſupereſſe quod timeant,ſubit alius metus. Æquè enim timent, ne apud inferos ſint, quàm ne nuſquam. His aduerſantibus,quæ nobis infudit longa perſuaſio, fortiter pati mortem, quid ni glorioſum ſit, & inter maxima opera mentis humanæ? quæ numquam ad virtutem exſurget, ſi mortem malum eſſe crediderit:exſurget, ſi putabit indifferens eſſe. Non recipit rerum natura, vt aliquis magno animo accedat ad id quod malum iudicat:pigrè veniet,& cunctanter:non eſt autem glorioſum,quod ab inuito & tergiuerſante fit. nihil facit virtus, quia neceſſe eſt. Adijce nunc, quod nihil honeſtè fit, niſi cui totus animus incubuit atq; affuit, cui nulla parte ſui repugnauit. Vbi autem ad malum acceditur, aut peiorum metu fit, aut ſpe bonorum, ad quæ peruenire tanti ſit, deuorata vnius mali patientia. Diſſident inter ſe iudicia facientis. Hinc eſt,quod iubeat propoſita perficere:illinc, quod retrahat, & ab re ſuſpecta ac pericuLoſa fuget. Igitur in diuerſa diſtrahitur. Si

hoc eſt, perit gloria. Virtus enim cōcordi animo decreta peragit:non timet ꝙ facit.

Tu ne cede malis, ſed cōtra audētior ito:
Quàm tua te Fortuna ſinet.

Non ibis audentior, ſi mala illa eſſe credideris. Eximendum hoc è pectore eſt:alioquin hæſitabit impetum moratura ſuſpicio. trudetur in id, quod inuadendum eſt. Noſtri quidem videri volunt Zenonis interrogationem veram eſſe, fallacem autem alteram & falſam,quæ illi opponitur. Ego non redigo iſta ad legem Dialecticā, & ad illos artificij veternoſiſſimi nodos: totum genus iſtud exturbandum iudico, quo circumſcribi ſe qui interrogatur, exiſtimat,& ad confeſſionem perductus aliud reſpondet,aliud putat.Pro veritate ſimpliciùs agendum eſt: contra metum fortiùs. Hæc ipſa quæ voluuntur ab illis, ſoluere malim & expendere, vt perſuadeam, non vt imponam. In aciem educturus exercitum, pro coniugibus ac liberis mortē obiturum, quomodo exhortabitur? Do tibi Fabios,totū Reip.bellum in vnam transferentes domum. Laconas tibi oſtendo, in ipſis Thermopylarum anguſtiis poſitos, nec victoriam ſperantes, nec reditum. ille locus illis ſepulchrum futurus eſt. Quemadmodum exhortaris,vt totius gentis ruinam, obiectis corporibus excipiant,& vita potiùs quàm loco cedant?Dices,quod malum eſt,glorioſum non eſt: mors glorioſa eſt: mors ergo non malum? O efficacem

concionem! Quis poſt hanc dubitet ſe infeſtis ingerere mucronibus, & ſtans mori? At ille Leonidas quàm fortiter illos allocutus eſt? *Sic*, inquit, *commilitones prandete, tamquam apud inferos cœnaturi.* Non in ore creuit cibus, non hæſit in faucibus, non elapſus eſt manibus: alacres illi & ad prandium promiſerunt, & ad cęnam. Quid dux ille Romanus, qui ad occupandum locum milites miſſos, cùm per ingẽtem hoſtium exercitum ituri eſſent, ſic allocutus eſt? *Ire commilitones illò neceſſe eſt: vnde redire non eſt neceſſe.* Vides quã ſimplex & imperioſa virtus ſit. Quem mortalium circumſcriptiones veſtræ fortiorem facere, quem erectiorem poſſunt? Frangunt animum. qui numquam minùs contrahendus eſt, & in minuta ac ſpinoſa cogendus, quàm cùm aliquid grande cõponitur. Non trecentis, ſed omnibus mortalibus mortis timor detrahi debet. quomodo illos docebis malum non eſſe? quomodo opiniones totius æui, quibus protinus infantia imbuitur, euinces? quod auxilium inuenies? Quid dices imbecillitati humanæ? quid dices quo inflammati in media pericula irruant? qua oratione hunc timendi conſenſum, quibus ingenij viribus obnixam contra te perſuaſionem humani generis auertes? verba mihi captioſa componis, & interrogatiunculas nectis. Magnis telis magna portenta feriuntur. Serpentem illam in Africa ſæuam, & Romanis

nis legionibus bello ipſo terribiliorem, fruſtrà ſagittis fundiſq́; petierunt. Ne Python quidem vulnerabilis erat, cùm ingens magnitudo pro vaſtitate corporis ſolida, ferrum, & quidquid humanæ torſerant manus, reijceret. molaribus demum fracta ſaxis eſt: & aduerſus mortem tu tam minuta iacularis? ſubula leonem excipis? Acuta ſunt iſta quæ dicis. Nihil eſt acutius ariſta. quædam inutilia & inefficacia, ipſa ſubtilitas reddit.

EPIST. LXXXIII. *Singulos dies tibi meos, & quidem totos, indicari iubes.* Benè de me iudicas, ſi nihil eſſe in illis putas, quod abſcondam. Sic certè viuendum eſt, tamquam in conſpectu viuamus: ſic cogitandum, tamquam aliquis in pectus intimum inſpicere poſſit: & poteſt. Quid enim prodeſt ab homine aliquid eſſe ſecretum? nihil Deo cluſum eſt. Intereſt animis noſtris, & cogitationibus mediis interuenit. Sic interuenit dico, tamquam aliquando diſcedat. Faciam ergo quod iubes, & quid agam, & quo ordine, libenter tibi ſcribam. obſeruabo me protinus: & quod eſt vtiliſſimum, diem meum recognoſcam. Hoc nos peſſimos facit, quòd nemo vitam ſuam reſpicit. Quid facturi ſimus, cogitamus, & id raro: quid fecerimus, non cogitamus. atqui conſiliũ futuri ex pręterito venit. Hodiernus dies ſolidus eſt. nemo ex illo quidquã mihi eripuit: totius inter ſtratũ lectionẽq́;

diuiſus eſt. Minimum exercitationi corporis datum: & hoc nomine ago gratias ſenectuti. non magno mihi conſtat: cùm me moui, laſſus ſum. Hic autem exercitationis, etiam fortiſſimis, finis eſt. Progymnaſtas meos quæris? vnus mihi ſufficit Earinus, puer (vt ſcis) amabilis: ſed mutabitur. Iam aliquem teneriorem quæro. Hic quidem ait, nos eamdem criſim habere, quia vtrique dentes cadunt: ſed iam vix illum aſſequor currentem, & intra pauciſſimos dies nõ potero. vide quid exercitatio quotidiana proficiat. Citò magnum interuallum fit, inter duos itinere diuerſo euntes. eodem tempore ille aſcendit, ego deſcendo: nec ignoras, quanto ex his velociùs alterum fiat. Mentitus ſum. iam enim ętas noſtra non deſcendit, ſed cadit. Quomodo tamen hodiernum certamen nobis ceſſerit, quæris? quod rarò curſoribus euenit, Hieran fecimus. Ab hac fatigatione magis, quàm exercitatione, in frigidam deſcendi. hoc apud me vocatur parùm calda. Ille tantus Pſychrolutes, qui Kalendis Ianuariis in Euripum ſaltabam, qui anno nouo quemadmodum legere, ſcribere, dicere aliquid, ſic auſpicabar in Virginem deſilire, primùm ad Tiberim tranſtuli caſtra: deinde ad hoc ſolium, quod cùm fortiſſimus ſum, & omnia bona fide fiunt, ſol tẽperat. non multum mihi ad balneum ſupereſt. Panis deinde ſiccus, & ſine menſa prandium: poſt quod non ſunt lauandæ

manus.

manus. Dormio minimùm. conſuetudinem meam noſti: breuiſſimo ſomno vtor, & quaſi interiungo. Satis eſt mihi, vigilare deſiiſſe: aliquando dormiſſe me ſcio, aliquãdo ſuſpicor. Ecce Circenſium obſtrepit clamor: ſubita aliqua & vniuerſa voce feriuntur aures meæ. nec cogitationem meam excutiunt, nec interrumpunt quidem. Fremitum patientiſſimè fero: multæ voces, & in vnum confuſæ, pro fluctu mihi ſunt, aut vento ſiluam verberante, & ceteris ſine intellectu ſonantibus. Quid ergo eſt? nunc cui animũ adiecerim, dicam. Supereſt ex heſterno mihi cogitatio, quid ſibi voluerint prudentiſſimi viri, qui rerum maximarũ probationes leuiſſimas & perplexas fecerunt: quæ vt ſint veræ, mẽdacio tamen ſimiles ſunt. Vult nos ab ebrietate deterrere Zeno, vir maximus, huius ſectæ fortiſſimæ ac ſanctiſſimæ conditor. Audi ergo quemadmodũ colligat, virũ bonum nõ futurum ebrium. Ebrio ſecretũ ſermonẽ nemo cõmittit: viro autem bono committit: ergo vir bonus ebrius nõ erit. Quẽadmodum oppoſita interrogatione ſimili derideatur, attende. Satis enim eſt, vnã ponere ex multis. Dormienti nemo ſecretũ ſermonẽ committit: viro bono autẽ committit: ergo vir bonus nõ dormit. Quo vno modo poteſt, Poſidonius Zenonis noſtri cauſſam agit: ſed ne ſic quidem, vt exiſtimo, agi poteſt. Ait enim ebrium duobus modis dici: altero, cùm aliquis vino

grauis eſt, & impos ſui:altero, ſi ſolet ebrius fieri,& huic obnoxius vitio eſt.Nunc à Zenone dici qui ſoleat fieri ebrius, non qui ſit. Huic autem neminem commiſſurum arcana, quæ per vinum eloqui poſſit. quod eſt falſum. Prima enim illa interrogatio complectitur eum qui eſt ebrius, non eum qui futurus eſt. Plurimum enim intereſſe concedes inter ebrium & ebrioſum. poteſt & qui ebrius eſt,tunc primùm eſſe, nec habere hoc vitium: & qui ebrioſus eſt, ſæpè extra ebrietatem eſſe. Itaque id intelligo,quod ſignificari verbo iſto ſolet: præſertim cùm ab homine diligentiā profeſſo ponatur,& verba examinante. Adijce nunc, quòd ſi hoc intellexit Zeno, & nos intelligere voluit, ambiguitate verbi quæſiuit locum fraudi: quod faciendum non eſt,vbi veritas quæritur. Sed ſanè hoc ſenſerit: quod ſequitur, falſum eſt, ei qui ſoleat ebrius fieri,non committi ſermonē ſecretum.Cogita enim quàm multis militibus, non ſemper ſobriis, & imperator,& tribunus,& centurio,tacenda mandauerit. De illa C.Cæſaris cæde, illius dico qui ſuperato Pompeio Rempublicā tenuit, tam creditum eſt Tillio Cimbro,quàm C.Caſſio. Caſſius tota vita aquam bibit: Tillius Cimber & nimius erat in vino, & ſcordalus. In hanc rem iocatus eſt ipſe: *Ego,* inquit,*quemquam feram, qui vinum ferre non poſſum?* Sibi quiſque nunc nominet eos, quibus ſcit & vinum malè credi, &

ſermonem benè. Vnum tamen exemplũ, quod occurrit mihi, referam, ne intercidat. Inſtruenda eſt enim vita exemplis illuſtribus. non ſemper confugiamus ad vetera. L. Piſo, vrbis cuſtos, ebrius ex quo ſemel factus eſt, fuit. maiorem partem noctis in conuiuio exigebat: vſque in horam ſextam ferè dormiebat: hoc erat eius matutinum. Officium tamen ſuum, quo tutela vrbis continebatur, diligentiſſimè adminiſtrauit. Huic & diuus Auguſtus dedit ſecreta mandata, cùm illum præponeret Thraciæ, quam perdomuit: & Tiberius proficiſcens in Campaniã, cùm multa in vrbe & ſuſpecta relinqueret & inuiſa. Puto quia illi benè ceſſerat Piſonis ebrietas, poſteà Coſſum fecit vrbis præfectum, virũ grauem, moderatum, ſed merſum vino, & madentẽ: adeò, vt ex ſenatu aliquando, in quem è conuiuio venerat, oppreſſus inexcitabili ſomno, tolleretur. Huic tamẽ Tiberius multa ſua manu ſcripſit. quę cõmittenda ne miniſtris quidem ſuis iudicabat. Nullum Coſſo aut priuatum ſecretũ, aut publicum elapſum eſt. Itaq; declamationes iſtas de medio remoueamus. Non eſt animus in ſua poteſtate, ebrietate deuinctus. Quẽadmodum muſto dolia ipſa rũpuntur, & omne quod in imo iacet, in ſummã partem vis caloris eiectat: ſic vino exæſtuante, quidquid in imo iacet abditũ, effertur, & prodit in mediũ. Onerati mero, quemadmodum nõ continent cibum,

vino redundante, ita ne ſecretum quidem: quod ſuum alienumque eſt, pariter effundunt. Sed quamuis hoc ſoleat accidere, ita & illud ſolet, vt cum his quos ſcimus libẽtiùs bibere, de rebus neceſſariis deliberemus. Falſum eſt ergo hoc, quod patrocinij loco ponitur, ei qui ſoleat ebrius fieri, non dari tacitum. Quanto ſatius eſt, apertè accuſare ebrietatem, & vitia eius exponere? quæ etiã tolerabilis homo vitauerit, nedũ perfectus ac ſapiẽs. cui ſatis eſt ſitim extinguere: qui etiam ſi quando orta eſt hilaritas, aliena cauſſa producta lõgiùs, tamen citra ebrietatem reſiſtit. Nam de illo videbimus, an ſapientis animus nimio vino turbetur, & faciat ebriis ſolita. Interim ſi hoc colligere vis, virum bonum non debere ebrium fieri, cur ſyllogiſmis agis? dic quàm turpe ſit, plus ſibi ingerere quàm capiat, & ſtomachi ſui non noſſe menſuram: quàm multa ebrij faciant, quibus ſobrij erubeſcant: nihil aliud eſſe ebrietatẽ, quàm voluntariam inſaniam. Extende in plures dies illum ebrij habitum: numquid de furore dubitabis? nunc quoque non eſt minor, ſed breuior. Refer Alexandri Macedonis exemplum, qui Clitum cariſſimũ ſibi ac fideliſſimum inter epulas transfodit: & intellecto facinore, mori voluit, certè debuit. Omne vitium ebrietas & incendit, & detegit: obſtantem malis conatibus verecundiam remouet. Plures enim pudore peccandi, quàm bona voluntate, prohibitis

hibitis abſtinent. Vbi poſſedit animum nimia vis vini, quidquid mali latebat, emergit. Non facit ebrietas vitia, ſed protrahit. tunc libidinoſus ne cubiculum quidē exſpectat, ſed cupiditatibus ſuis, quantum petierint, ſine dilatione permittit: tunc impudicus morbum profitetur ac publicat: tunc petulans non linguam, non manum continet. Creſcit inſolenti ſuperbia, crudelitas ſæuo, malignitas liuido: omne vitium detegitur & prodit. Adijce illam ignorationem ſui, dubia & parùm explanata verba, incertos oculos, gradum errantem, vertiginem capitis, tecta ipſa mobilia, velut aliquo turbine circumagente totam domum: ſtomachi tormenta, cùm efferueſcit merum, ac viſcera ipſa diſtendit. Tunc tamen vtcumq; tolerabile eſt, dum illi vis ſua eſt: quid cùm ſomno vitiatur, &, quæ ebrietas fuit, cruditas facta eſt? Cogita quas clades ediderit publica ebrietas. Hæc acerrimas gentes, bellicoſaſque, hoſtibus tradidit: hæc multorum annorum pertinaci bello defenſa mœnia patefecit: hæc contumaciſſimos, & iugum recuſantes, in alienum egit arbitrium: hæc inuictos acie mero domuit. Alexandrum, cuius modò feci mentionem, tot itinera, tot prœlia, tot hiemes, per quas, victa temporum locorumque difficultate, tranſierat, tot flumina ex ignoto cadentia, tot maria tutum dimiſerunt: intemperantia bibendi, & ille Herculaneus ac fatalis ſcyphus cō-

didit. Quę gloria eſt, capere multum? Cùm penes te palma fuerit, & propinationes tuas ſtrati ſomno ac vomitantes recuſauerint, cùm ſuperſtes toti cõuiuio fueris, cùm omnes viceris virtute magnifica, & nemo tam vini capax fuerit; vinceris à dolio. M. Antonium, magnum virum & ingenij nobilis, quæ alia res perdidit, & in externos mores ac vitia nõ Romana traiecit, quàm ebrietas, nec minor vino Cleopatrę amor? Hæc illum res hoſtem reipublicæ, hæc hoſtibus ſuis imparem reddidit, hæc crudelem fecit, cùm capita principum ciuitatis cœnanti referrentur, cùm inter apparatiſſimas epulas luxuſque regales ora ac manus proſcriptorum recognoſceret, cùm vino grauis, ſitiret tamen ſanguinem. Intolerabile erat quod ebrius faciebat; etiam ſi ſobrius faceret: quanto intolerabilius, quòd hæc in ipſa ebrietate faciebat? Ferè vinolentiam crudelitas ſequitur. violatur enim exaſperaturque ſanitas mentis. Quẽadmodum difficiles faciunt oculos diutini morbi, etiam ad minimam radij ſolis offenſionem: ita ebrietates continuæ efferant animos. Nam cùm ſæpe apud ſe non ſint, conſuetudine inſaniæ durata vitia, vino concepta, etiam ſine illo valent. Dic ergo, quare ſapiens non debeat ebrius fieri. Deformitatem rei & importunitatem oſtende rebus, non verbis: quod facillimum eſt. Proba iſtas, quæ voluptates vocantur, vbi tranſcenderint modum, pœnas eſſe.

Nam

Nam ſi illud argumentaberis, ſapientem multo vino inebriari, & retinere rectum tenorem, etiam ſi temulentus ſit: licet colligas, nec veneno poto moriturum, nec ſopore ſumpto dormiturum, nec elleboro accepto quidquid in viſceribus hærebit, eiecturum, deiecturumque. Sed ſi tentantur pedes, lingua non conſtat: quid eſt, quare illum exiſtimes in parte ſobrium eſſe, in parte ebrium?

EPIST. LXXXIV. Itinera iſta quę ſegnitiam mihi excutiunt, & valetudini meæ prodeſſe iudico, & ſtudiis. Quare valetudinem adiuuent, vides: cùm pigrum me, & negligentem corporis, litterarum amor faciat, aliena opera exerceor. Studiis quare proſint, indicabo. A lectionibus receſſi. Sunt autem, vt exiſtimo, neceſſariæ, primùm, ne ſim me vno contentus: deinde, vt cùm ab alijs quæſita cognouero, tum & de inuentis iudicem, & cogitem de inueniendis. Alit lectio ingenium: & ſtudio fatigatum, non ſine ſtudio tamen, reficit. Nec ſcribere tantùm, nec tantùm legere debemus. altera res contriſtabit, & vires exhauriet: de ſtilo dico: altera ſoluet ac diluet. Inuicem hoc illo commutandum eſt, & alterum altero temperandum: vt quidquid lectione collectum eſt, ſtilus redigat in corpus. Apes (vt aiunt) debemus imitari, quæ vagātur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt: deinde quidquid attulere, diſponunt, ac per fauos dige-

digerunt: &, vt Virgilius noſter ait,

——liquentia mella

Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas.

De illis non ſatis conſtat, vtrùm ſuccum ex floribus ducant, qui protinus mel ſit: an quę collegerunt, in hunc ſaporem mixtura quadam, & proprietate ſpiritus ſui, mutent. Quibuſdam enim placet, non faciendi mellis ſcientiam eſſe illis, ſed colligendi. Aiunt inueniri apud Indos mel in arundinum foliis, quod aut ros illius cœli, aut ipſius arundinis humor dulcis & pinguior gignat. In noſtris quoque herbis vim eamdem, ſed minùs manifeſtam & notabilem poni: quam perſequatur & cōtrahat animal huic rei genitum. Quidam exiſtimant, conditura & diſpoſitione in hanc qualitatem verti, quæ ex tenerrimis virentium florentiumque decerpſerint: nō ſine quodam, vt ita dicam, fermento, quo in vnum diuerſa coaleſcunt. Sed ne ad aliud, quàm de quo agitur, abducar, nos quoque apes debemus imitari, & quęcumque ex diuerſa lectione congeſſimus, ſeparare. meliùs enim diſtincta ſeruantur. deinde adhibita ingenij noſtri cura & facultate, in vnum saporē varia illa libamenta confundere: vt etiam ſi apparuerit vnde ſumptum ſit, aliud tamen eſſe, quàm vnde ſumptum eſt, appareat. Quod in corpore noſtro videmus, ſine vlla opera noſtra, facere naturam. Alimenta quæ accepimus, quam-

quamdiu in ſua qualitate perdurant, & ſolida innatant ſtomacho, onera ſunt: at cùm ex eo quod erant, mutata ſunt, tunc demum in vires & in ſanguinem trãſeunt. Idem in his, quibus aluntur ingenia, præſtemus: vt quæcumque hauſimus, non patiamur integra eſſe, ne aliena ſint. Concoquamus illa: alioquin in memoriam ibunt, non in ingenium. Aſſentiamur illis fideliter; & noſtra faciamus, vt vnum quiddam fiat ex multis: ſicut vnus numerus fit ex ſingulis, cùm minores ſummas & diſſidentes computatio vna comprehẽdit. Hoc faciat animus noſter. omnia quibus eſt adiutus, abſcondat: ipſum tantùm oſtendat, quod effecit. Etiamſi alicuius in te cõparebit ſimilitudo, quem admiratio tibi altiùs fixerit: ſimilẽ eſſe te volo quomodo filium, non quomodo imaginem. Imago, res mortua eſt. Quid ergo? non intelligetur cuius imiteris orationem? cuius argumentationẽ? cuius ſententias? Puto aliquãdo ne intelligi quidem poſſe, ſi magni viri. nec enim omnibus, quæ ex quoque velut exemplaria traxit, formam ſuã impreſſit, vt in vnitatem illam competant. Nõ vides quàm multorum vocibus chorus conſtet? vnus tamẽ ex omnibus ſonus redditur. aliqua illic acuta eſt, aliqua grauis, aliqua media. accedunt viris fœminæ, interponuntur tibiæ: ſingulorum illic latent voces, omnium apparẽt. De choro dico, quẽ veteres Philoſophi nouerãt. In cõmiſſionibus noſtris

ſtris plus cantorum eſt, quàm in theatris olim ſpectatorum fuit. cùm omnes vias ordo canentium impleuit, & cauea æneatoribus cincta eſt, & ex pulpito omne tibiarum genus organorumque conſonuit; fit concentus ex diſſonis. Talem animum eſſe noſtrum volo, vt multæ in illo artes, multa præcepta ſint, multarum ætatum exempla, ſed in vnum conſpirata. Quomodo, inquis, hoc effici poterit? aſſidua intentione: ſi nihil egerimus, niſi ratione ſuadente. hanc ſi audire volueris, dicet tibi: Relinque iſta iamdudum, ad quæ diſcurritur. relinque diuitias, aut periculum poſſidentium, aut onus. relinque corporis atque animi voluptates: molliunt & eneruant. relinque ambitum: tumida res eſt, vana, ventoſa. nullum habet terminum: tam ſolicita eſt, ne quem ante ſe videat, quàm ne poſt ſe alium. laborat inuidia, & quidem duplici. Vides autem quàm miſer ſit is, cui inuidetur, ſi & inuidet. Intueris illas potentium domos, illa tumultuoſa, rixa ſalutãtium, limina? multum habẽt contumeliarũ, vt intres; plus, cùm intraueris. Pręter iſtos gradus diuitum, & magno aggeſtu ſuſpenſa veſtibula. non in prærupto tantùm iſtic ſtabis, ſed in lubrico. Huc potiùs te ad ſapientiam dirige, tranquilliſſimaſque res, & ſimul ampliſſimas, pete. Quæcunque videntur eminere in rebus humanis, quamuis puſilla ſint, & comparatione humillimorum exſtent, per diffi-

ciles

ciles tamen & arduos tramites adeuntur. Cõfragoſa in faſtigium dignitatis via eſt. At ſi conſcendere hunc verticem libet, cui ſe fortuna ſubmiſit: omnia quidem ſub te, quæ pro excelſiſſimis habentur, adſpicies, ſed tamen venies ad ſumma per planum.

EPIST. LXXXV. Peperceram tibi, & quidquid nodoſi adhuc ſupererat, prætericram: contentus quaſi guſtum tibi dare eorum, quæ à noſtris dicuntur, vt probetur virtus ad explendam beatam vitam ſola ſatis efficax. Iubes me, quidquid eſt interrogationum aut noſtrarum, aut ad traditionem noſtram excogitatarum, comprehendere: quod ſi facere voluero, non erit epiſtola, ſed liber. Illud toties teſtor, hoc me argumentorum genere non delectari. pudet in aciem deſcendere pro diis hominibuſque ſuſceptam, ſubula armatũ. Qui prudẽs eſt, & temperans eſt: qui temperans eſt, & conſtans: qui conſtans eſt, & imperturbatus eſt. qui imperturbatus eſt, ſine triſtitia eſt. qui ſine triſtitia eſt, beatus eſt: ergo prudens beatus eſt, & prudentia ad beatam vitam ſatis eſt. Huic collectioni hoc modo Peripateticorum quidam reſpondent. vt imperturbatum, & conſtantẽ, & ſine triſtitia; ſic interpretentur, tamquã imperturbatus dicatur, qui rarò perturbatur, & modicè, nõ qui numquam. Item ſine triſtitia eum dici aiunt, qui non eſt obnoxius triſtitiæ, nec frequens, nimiúſve in hoc vitio. Illud enim

[illegible] & cete- [illegible] tempe- [illegible] damus, [illegible] & [illegible]

[illegible] *juſſer* [illegible] *ſuſpenſa* [illegible] *ſapore*

[illegible] Quid ſi [illegible] eſt [illegible] Sic, in- [illegible] , quo- [illegible] nulla [illegible] Quomodo [illegible] affectus [illegible]

rente quodam auferetur: præſertim cùm illi non vnum, ſed vniuerſum affectuum cœtum relinquis, cum quo colluctetur. Plus poteſt quamuis mediocrium turba, quàm poſſet vnius magni violentia. Habet pecuniæ cupiditatem, ſed modicam: habet ambitionem, ſed non concitatam: habet iracundiam, ſed placabilem: habet inconſtantiam, ſed minùs vagam ac mobilem: habet libidinem, non inſaniam. Meliùs cùm illo ageretur, qui vnum vitium integrum haberet, quàm cum eo qui leuiora quidem, ſed omnia. Deinde nihil intereſt, quã magnus ſit affectus: quãtuſcumque eſt, parere neſcit, conſilium non accipit. Quemadmodum rationi nullum animal obtemperat, non ferum, non domeſticum & mite; natura enim illorum eſt ſurda ſuadenti: ſic non ſequuntur, nõ audiunt affectus, quantulicumq; ſint. Tigres, leoneſque numquam feritatem exuunt, aliquando ſubmittũt: & cùm minimè exſpectaueris, exaſperatur toruitas mitigata. Nunquã bona fide vitia manſueſcunt. Deinde ſi ratio proficit, ne incipient quidem affectus. ſi inuita ratione cœperint, inuita perſeuerabunt. Facilius eſt enim, initia illorum prohibere, quàm impetum regere. Falſa eſt itaq; iſta mediocritas & inutilis, eodemque loco habenda, quo ſi quis diceret modicè inſaniendũ, modicè ægrotandum. Sola virtus habet, nõ recipiunt animi mala, temperamentum: faciliùs ſuſtuleris

illa,

illa, quàm rexeris. Numquid dubium eſt, quin vitia mentis humanæ inueterata & dura, quæ morbos vocamus, immoderata ſint: vt auaritia, vt crudelitas, vt impotentia, vt impietas? ergo immoderati ſunt & affectus: ab his enim ad illa tranſitur. Deinde ſi das aliquid iuris triſtitiæ, timori, cupiditati, ceteriſque moribus prauis, non erunt in noſtra poteſtate. Quare? quia extra nos ſunt, quibus irritantur. Itaque creſcunt, prout magnas habuerint minoreſve cauſſas, quibus concitentur. maior erit timor, ſi plus quò exterreatur, aut propiùs adſpexerit: acrior cupiditas, quò illam amplioris rei ſpes euocauerit. Si in noſtra poteſtate non eſt, an ſint affectus; ne illud quidem eſt, quanti ſint: ſi ipſis permiſiſti incipere, cũ cauſſis ſuis creſcent, tantique erunt, quãti fient. Adijce nunc, quòd iſta quãtumuis exigua ſint, in maius excedunt. numquam pernicioſa ſeruant modum. Quamuis leuia initia morborum, ſerpunt: & ægra corpora, minima interdum mergit acceſſio. Illud verò cuius dementiæ eſt credere, quarum rerum extra noſtrum arbitrium poſita principia ſunt, earum noſtri eſſe arbitrij terminos? Quomodo ad id finiendum ſatis valeo, ad quod prohibendum parùm valui? cùm facilius ſit excludere, quàm admiſſa comprimere. Quidam ita diſtinxerunt, vt dicerent: Temperans ac prudens poſitione quidem mentis, & habitu tranquillus eſt;
euen-

euentu non eſt. nam quantum ad habitum mentis ſuæ, non perturbatur, nec contriſtatur, nec timet: ſed multæ extrinſecus cauſſæ incidunt, quæ illi perturbationem afferant. Tale eſt quod volunt dicere: Iracundum quidem illum non eſſe, iraſci tamen aliquando: & timidum quidem non eſſe, timere tamen aliquando: id eſt, vitio timoris carere, affectu non carere. Quod ſi recipitur, vſu frequẽti timor tranſit in vitium: & ira in animum admiſſa, habitum illum ira carentis animi retexit. Prætereà, ſi non contemnit venientes extrinſecùs cauſſas, & aliquid timet, cũ fortiter eundum erit aduerſus tela, ignes; pro patria, legibus, libertate, cunctanter exibit, & animo recedente. Non cadit autem in ſapientem hæc diuerſitas mentis. Illud prætereà iudico obſeruãdum, ne duo quæ ſeparatim probanda ſunt, miſceamus. Per ſe enim colligitur, vnum bonum eſſe quod honeſtum: per ſe rurſus, ad vitam beatam ſatis eſſe virtutem. *Si vnum bonum eſt,* quod honeſtum, omnes concedunt ad beatè viuendum ſufficere virtutem: è contrariò non remittetur, ſi beatum ſola virtus facit, vnum bonũ eſſe quod honeſtum eſt. Xenocrates & Speuſippus putant beatum vel ſola virtute fieri poſſe: non tamen vnum bonum eſſe quod honeſtum eſt. Epicurus quoque iudicat, cùm virtutem habeat, beatum eſſe; ſed ipſam virtutem non ſatis eſſe ad beatam vitam: quia

beatum

beatum efficiat voluptas, quæ ex virtute eſt, nō ipſa virtus. Inepta diſtinctio. Idem enim negat, vmquam virtutem eſſe ſine voluptate. ita ſi ei iuncta ſemper eſt, atque inſeparabilis; & ſola ſatis eſt: habet enim ſecum voluptatem, ſine qua non eſt, etiam cùm ſola eſt. Illud autem abſurdum eſt, quòd dicitur beatum quidem futurum vel ſola virtute; non futurum autem perfectè beatum: quod quemadmodum fieri poſſit, non reperio. Beata enim vita bonum in ſe perfectum habet, inexſuperabile: quod ſi eſt, perfectè beata eſt. Si deorum vita nihil habet maius aut melius: beata autem vita diuina eſt: nihil habet, in quod ampliùs poſſit attolli. Prætereà, ſi beata vita nullius eſt indigens, omnis beata vita perfecta eſt, eademque eſt & beata, & beatiſſima. Nūquid dubitas, quin beata vita ſummū bonum ſit? ergo ſi ſummum bonum habet, ſummè beata eſt. Quemadmodum ſummum, adiectionem nō recipit, (quid enim ſupra ſummū erit?) ita ne beata quidem vita, quæ ſine ſummo bono non eſt; Quòd ſi aliquem magis beatum induxeris, & multo magis innumerabilia diſcrimina ſummi boni facies: cùm ſummum bonum intelligam, quod ſupra ſe gradū non habet. Si eſt aliquis minùs beatus quàm alius, ſequitur, vt hic alterius vitam beatioris magis concupiſcat, quàm ſuā. beatus autem nihil ſuę pręfert. Vtrumlibet ex his incredibile eſt: aut aliquid bea-

to reſtare, quod eſſe quàm quod eſt malit: aut id illum non malle, quod illo melius eſt. Vtique enim quo prudentior eſt, hoc magis ſe ad id quod eſt optimum, extendet, & id omni modo conſequi cupiet. Quomodo autem beatus eſt, qui cupere etiamnum poteſt, imò qui debet? Dicam quid ſit, ex quo veniat hic error. Neſciunt beatam vitam vnam eſſe. in optimo illam ſtatu ponit qualitas ſua, non magnitudo. Itaque in æquo eſt longa & breuis, diffuſa & anguſtior; in multa loca, multaſq; partes diſtributa, & in vnũ coacta. Qui illam numero æſtimat, & menſura, & partibus, iam illi quod habet eximium, eripit. Quid autẽ eſt in beata vita eximium? quòd plena eſt. Finis, vt puta, edendi bibendique, ſatietas eſt. hic plus edit, ille minus: quid refert? vterque iam ſatur eſt. hic plus bibit, ille minus. quid refert? vterque non ſitit. Hic pluribus annis vixit, hic paucioribus: nihil intereſt, ſi tam illum multi anni beatum fecerunt, quàm hunc pauci. Ille quẽ tu minùs beatum vocas, non eſt beatus: nõ poteſt nomen imminui. Qui fortis eſt, ſine timore eſt: qui ſine timore eſt, ſine triſtitia eſt: qui ſine triſtitia eſt, beatus eſt. Noſtrorum hæc interrogatio eſt. Aduerſus hanc ſic reſpondere conantur, falſam nos rem, & controuerſam pro confeſſa inducere, eum qui fortis eſt, ſine timore eſſe. Quid ergo? inquit. fortis imminẽtia mala nõ timebit? iſtud dementis alienatique,

non fortis eſt. Ille verò, inquit, moderatiſſimè timet, ſed in totum extra metum nō eſt. Qui hæc dicunt, rurſus in idem reuoluuntur, vt illis virtutum loco ſint minora vitia. Nam qui timet quidem, ſed rariùs & minùs, non caret malitia, ſed leuiore vexatur. At enim dementem puto, qui mala imminentia non extimeſcit. Verum eſt quod dicit, ſi mala ſunt: ſed ſi ſcit mala illa non eſſe, & vnam tantùm turpitudinem malũ iudicat; debebit ſecurè pericula adſpicere, & aliјs timenda contemnere. aut ſi ſtulti & amentis eſt, mala non timere: quo quis prudentior eſt, hoc timebit magis. Vt vobis, inquit, videtur; præbebit ſe periculis fortis. Minimè. non timebit illa, ſed vitabit: cautio illum decet, timor non decet. Quid ergo? inquis. mortem, vincula, ignes, alia tela fortunæ non timebit? Non: ſcit enim illa non eſſe mala, ſed videri: omnia iſta humanæ vitæ formidines putat. Deſcribe captiuitatem, verbera, catenas, egeſtatem, & membrorum lacerationes, vel per morbum, vel per iniuriam, & quidquid aliud attuleris, inter lymphaticos metus numerat. Iſta timidis timenda ſunt. An id exiſtimas malum, ad quod aliquando noſtra ſponte veniendum eſt? Quæris, quid ſit malum? Cedere his quæ mala vocantur, & illis libertatem ſuam dedere, pro qua cuncta patienda ſunt. Perit libertas, niſi illa contemnimus, quæ nobis iugum imponunt. Non

dubita-

dubitarent quid conueniret forti viro, ſi ſcirent quid eſſet fortitudo. Non eſt enim inconſulta temeritas, nec periculorum amor, nec formidabilium appetitio: ſcientia eſt diſtinguendi quid ſit malum, & quid non ſit. Diligentiſſima in tutela ſui fortitudo eſt, & eadem patientiſſima eorum, quibus falſa ſpecies malorum eſt. Quid ergo, ſi ferrum intentatur ceruicibus viri fortis, ſi pars ſubinde alia atque alia ſuffoditur, ſi viſcera ſua in ſinu ſuo vidit, ſi ex interuallo, quò magis tormenta ſentiat, repetitur, & per ſiccata viſcera recens demittitur ſanguis, non timere iſtum iudices, non dolere? iſte verò dolet: ſenſum enim hominis nulla exuit virtus: ſed non timet. inuictus ex alto dolores ſuos ſpectat. Quæris, quis tunc animus illi ſit? qui ægrum amicũ adhortantibus. Quod malum eſt, nocet: quod nocet, deteriorem facit: dolor & paupertas deteriorem non faciunt: ergo mala non ſunt. Falſum eſt, inquit, quod proponitur: non enim ſi quid nocet, etiã deteriorem facit. Tempeſtas & procella nocet gubernatori, non tamen illum deteriorẽ facit. Quidã Stoici ita aduerſus hoc reſpondent: Deteriorem fieri gubernatorem tẽpeſtate ac procella, quia non poſſit id quod propoſuit efficere, nec tenere curſum ſuum: deteriorem illum in arte ſua non fieri, in opere fieri. Quibus Peripateticus: Ergo, inquit, & ſapientem deteriorem faciet paupertas & dolor,

vino redundante, ita ne ſecretum quidem: quod ſuum alienumque eſt, pariter effundunt. Sed quamuis hoc ſoleat accidere, ita & illud ſolet, vt cum his quos ſcimus libẽtiùs bibere, de rebus neceſſariis deliberemus. Falſum eſt ergo hoc, quod patrocinij loco ponitur, ei qui ſoleat ebrius fieri, non dari tacitum. Quanto ſatius eſt, apertè accuſare ebrietatem, & vitia eius exponere? quæ etiã tolerabilis homo vitauerit, nedũ perfectus ac ſapiẽs. cui ſatis eſt ſitim extinguere: qui etiam ſi quando orta eſt hilaritas, aliena cauſſa producta lõgiùs, tamen citra ebrietatem reſiſtit. Nam de illo videbimus, an ſapientis animus nimio vino turbetur, & faciat ebriis ſolita. Interim ſi hoc colligere vis, virum bonum non debere ebrium fieri, cur ſyllogiſmis agis? dic quàm turpe ſit, plus ſibi ingerere quàm capiat, & ſtomachi ſui non noſſe menſuram: quàm multa ebrij faciant, quibus ſobrij erubeſcant: nihil aliud eſſe ebrietatẽ, quàm voluntariam inſaniam. Extende in plures dies illum ebrij habitum: numquid de furore dubitabis? nunc quoque non eſt minor, ſed breuior. Refer Alexandri Macedonis exemplum, qui Clitum cariſſimũ ſibi ac fideliſſimum inter epulas transfodit: & intellecto facinore, mori voluit, certè debuit. Omne vitium ebrietas & incendit, & detegit: obſtantem malis conatibus verecundiam remouet. Plures enim pudore peccandi, quàm bona voluntate, prohibitis

hibitis abſtinent. Vbi poſſedit animum nimia vis vini, quidquid mali latebat, emergit. Non facit ebrietas vitia, ſed protrahit. tunc libidinoſus ne cubiculum quidē exſpectat, ſed cupiditatibus ſuis, quantum petierint, ſine dilatione permittit: tunc impudicus morbum profitetur ac publicat: tunc petulans non linguam, non manum continet. Creſcit inſolenti ſuperbia, crudelitas ſæuo, malignitas liuido: omne vitium detegitur & prodit. Adijce illam ignorationem ſui, dubia & parùm explanata verba, incertos oculos, gradum errantem, vertiginem capitis, tecta ipſa mobilia, velut aliquo turbine circumagente totam domum: ſtomachi tormenta, cùm efferueſcit merum, ac viſcera ipſa diſtendit. Tunc tamen vtcumq; tolerabile eſt, dum illi vis ſua eſt: quid cùm ſomno vitiatur, &, quæ ebrietas fuit, cruditas facta eſt? Cogita quas clades ediderit publica ebrietas. Hæc acerrimas gentes, bellicoſaſque, hoſtibus tradidit: hæc multorum annorum pertinaci bello defenſa mœnia patefecit: hæc contumaciſſimos, & iugum recuſantes, in alienum egit arbitrium: hæc inuictos acie mero domuit. Alexandrum, cuius modò feci mentionem, tot itinera, tot prœlia, tot hiemes, per quas, victa temporum locorumque difficultate, tranſierat, tot flumina ex ignoto cadentia, tot maria tutum dimiſerunt: intemperantia bibendi, & ille Herculaneus ac fatalis ſcyphus cō-

didit. Quę gloria eſt, capere multum? Cùm penes te palma fuerit, & propinationes tuas ſtrati ſomno ac vomitantes recuſauerint, cùm ſuperſtes toti cõuiuio fueris, cùm omnes viceris virtute magnifica, & nemo tam vini capax fuerit; vinceris à dolio. M. Antonium, magnum virum & ingenij nobilis, quæ alia res perdidit, & in externos mores ac vitia nõ Romana traiecit, quàm ebrietas, nec minor vino Cleopatrę amor? Hæc illum res hoſtem reipublicæ, hæc hoſtibus ſuis imparem reddidit, hæc crudelem fecit, cùm capita principum ciuitatis cænanti referrentur, cùm inter apparatiſſimas epulas luxuſque regales ora ac manus proſcriptorum recognoſceret, cùm vino grauis, ſitiret tamen ſanguinem. Intolerabile erat quod ebrius faciebat; etiam ſi ſobrius faceret: quanto intolerabilius, quòd hæc in ipſa ebrietate faciebat? Ferè vinolentiam crudelitas ſequitur. violatur enim exaſperaturque ſanitas mentis. Quẽadmodum difficiles faciunt oculos diutini morbi, etiam ad minimam radij ſolis offenſionem: ita ebrietates continuæ efferant animos. Nam cùm ſæpe apud ſe non ſint, conſuetudine inſaniæ durata vitia, vino concepta, etiam ſine illo valent. Dic ergo, quare ſapiens non debeat ebrius fieri. Deformitatem rei & importunitatem oſtende rebus, non verbis: quod facillimum eſt. Proba iſtas, quæ voluptates vocantur, vbi tranſcenderint modum, pœnas eſſe.

Nam ſi illud argumentaberis, ſapientem multo vino inebriari, & retinere rectum tenorem, etiam ſi temulentus ſit: licet colligas, nec veneno poto moriturum, nec ſopore ſumpto dormiturum, nec elleboro accepto quidquid in viſceribus hærebit, eiecturum, deiecturumque. Sed ſi tentantur pedes, lingua non cōſtat: quid eſt, quare illum exiſtimes in parte ſobrium eſſe, in parte ebrium?

EPIST. LXXXIV. Itinera iſta quę ſegnitiam mihi excutiunt, & valetudini meæ prodeſſe iudico, & ſtudiis. Quare valetudinem adiuuent, vides: cùm pigrum me, & negligentem corporis, litterarum amor faciat, aliena opera exerceor. Studiis quare proſint, indicabo. A lectionibus receſſi. Sunt autem, vt exiſtimo, neceſſariæ, primùm, ne ſim me vno contentus: deinde, vt cùm ab alijs quæſita cognouero, tum & de inuentis iudicem, & cogitem de inueniendis. Alit lectio ingenium: & ſtudio fatigatum, non ſine ſtudio tamen, reficit. Nec ſcribere tantùm, nec tantùm legere debemus. altera res contriſtabit, & vires exhauriet: de ſtilo dico: altera ſoluet ac diluet. Inuicem hoc illo commutandum eſt, & alterum altero temperandum: vt quidquid lectione collectum eſt, ſtilus redigat in corpus. Apes (vt aiunt) debemus imitari, quæ vagātur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt: deinde quidquid attulere, diſponunt, ac per fauos dige-

digerunt: &, vt Virgilius noſter ait,

——liquentia mella
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas.

De illis non ſatis conſtat, vtrùm ſuccum ex floribus ducant, qui protinus mel ſit: an quę collegerunt, in hunc ſaporem mixtura quadam, & proprietate ſpiritus ſui, mutent. Quibuſdam enim placet, non faciendi mellis ſcientiam eſſe illis, ſed colligendi. Aiunt inueniri apud Indos mel in arundinum foliis, quod aut ros illius cœli, aut ipſius arundinis humor dulcis & pinguior gignat. In noſtris quoque herbis vim eamdem, ſed minùs manifeſtam & notabilem poni: quam perſequatur & cōtrahat animal huic rei genitum. Quidam exiſtimant, conditura & diſpoſitione in hanc qualitatem verti, quæ ex tenerrimis virentium florentiumque decerpſerint: nō ſine quodam, vt ita dicam, fermento, quo in vnum diuerſa coaleſcunt. Sed ne ad aliud, quàm de quo agitur, abducar, nos quoque apes debemus imitari, & quęcumque ex diuerſa lectione congeſſimus, ſeparare. meliùs enim diſtincta ſeruantur. deinde adhibita ingenij noſtri cura & facultate, in vnum ſaporē varia illa libamenta confundere: vt etiam ſi apparuerit vnde ſumptum ſit, aliud tamen eſſe, quàm vnde ſumptum eſt, appareat. Quod in corpore noſtro videmus, ſine vlla opera noſtra, facere naturam. Alimenta quæ accepimus,

quam-

quamdiu in ſua qualitate perdurant, & ſolida innatant ſtomacho, onera ſunt: at cùm ex eo quod erant, mutata ſunt, tunc demum in vires & in ſanguinem trãſeunt. Idem in his, quibus aluntur ingenia, præſtemus: vt quæcumque hauſimus, non patiamur integra eſſe, ne aliena ſint. Concoquamus illa: alioquin in memoriam ibunt, non in ingenium. Aſſentiamur illis fideliter; & noſtra faciamus, vt vnum quiddam fiat ex multis: ſicut vnus numerus fit ex ſingulis, cùm minores ſummas & diſſidentes computatio vna comprehẽdit. Hoc faciat animus noſter. omnia quibus eſt adiutus, abſcondat: ipſum tantùm oſtendat, quod effecit. Etiamſi alicuius in te cõparebit ſimilitudo, quem admiratio tibi altiùs fixerit: ſimilẽ eſſe te volo quomodo filium, non quomodo imaginem. Imago, res mortua eſt. Quid ergo? non intelligetur cuius imiteris orationem? cuius argumentationẽ? cuius ſententias? Puto aliquãdo ne intelligi quidem poſſe, ſi magni viri. nec enim omnibus, quæ ex quoque velut exemplaria traxit, formam ſuã impreſſit, vt in vnitatem illam competant. Nõ vides quàm multorum vocibus chorus conſtet? vnus tamẽ ex omnibus ſonus redditur. aliqua illic acuta eſt, aliqua grauis, aliqua media. accedunt viris fęminæ, interponuntur tibiæ: ſingulorum illic latent voces, omnium apparẽt. De choro dico, quẽ veteres Philoſophi nouerãt. In cõmiſſionibus noſtris

ſtris plus cantorum eſt, quàm in theatris olim ſpectatorum fuit. cùm omnes vias ordo canentium impleuit, & cauea æneatoribus cincta eſt, & ex pulpito omne tibiarum genus organorumque conſonuit, fit concentus ex diſſonis. Talem animum eſſe noſtrum volo, vt multæ in illo artes, multa præcepta ſint, multarum ætatum exempla, ſed in vnum conſpirata. Quomodo, inquis, hoc effici poterit? aſſidua intentione: ſi nihil egerimus, niſi ratione ſuadente. hanc ſi audire volueris, dicet tibi: Relinque iſta iamdudum, ad quæ diſcurritur. relinque diuitias, aut periculum poſſidentium, aut onus. relinque corporis atque animi voluptates: molliunt & eneruant. relinque ambitum: tumida res eſt, vana, ventoſa. nullum habet terminum: tam ſolicita eſt, ne quem ante ſe videat, quàm ne poſt ſe alium. laborat inuidia, & quidem duplici. Vides autem quàm miſer ſit is, cui inuidetur, ſi & inuidet. Intueris illas potentium domos, illa tumultuoſa, rixa ſalutãtium, limina? multum habet contumeliarũ, vt intres; plus, cùm intraueris. Præter iſtos gradus diuitum, & magno aggeſtu ſuſpenſa veſtibula. non in prærupto tantùm iſtic ſtabis, ſed in lubrico. Huc potiùs te ad ſapientiam dirige, tranquilliſſimaſque res, & ſimul ampliſſimas, pete. Quæcunque videntur eminere in rebus humanis, quamuis puſilla ſint, & comparatione humillimorum exſtent, per diffi-

ciles

ciles tamen & arduos tramites adeuntur. Cõfragoſa in faſtigium dignitatis via eſt. At ſi conſcendere hunc verticem libet, cui ſe fortuna ſubmiſit: omnia quidem ſub te, quæ pro excelſiſſimis habentur, adſpicies, ſed tamen venies ad ſumma per planum.

EPIST. LXXXV. Pepercera m tibi, & quidquid nodoſi adhuc ſupererat, præterieram: contentus quaſi guſtum tibi dare eorum, quæ à noſtris dicuntur, vt probetur virtus ad explendam beatam vitam ſola ſatis efficax. Iubes me, quidquid eſt interrogationum aut noſtrarum, aut ad traditionem noſtram excogitatarum, comprehendere: quod ſi facere voluero, non erit epiſtola, ſed liber. Illud toties teſtor, hoc me argumentorum genere non delectari. pudet in aciem deſcendere pro diis hominibuſque ſuſceptam, ſubula armatũ. Qui prudẽs eſt, & temperans eſt: qui temperans eſt, & conſtans: qui conſtans eſt, & imperturbatus eſt. qui imperturbatus eſt, ſine triſtitia eſt. qui ſine triſtitia eſt, beatus eſt: ergo prudens beatus eſt, & prudentia ad beatam vitam ſatis eſt. Huic collectioni hoc modo Peripateticorum quidam reſpondent. vt imperturbatum, & conſtantẽ, & ſine triſtitia; ſic interpretentur, tamquã imperturbatus dicatur, qui raro perturbatur, & modicè, nõ qui numquam. Item ſine triſtitia eum dici aiunt, qui non eſt obnoxius triſtitiæ, nec frequens, nimiúſve in hoc vitio. Illud enim

huma-

humanam naturam negare, alicuius animum immunem eſſe triſtitia: ſapientem non vinci mœrore, ceterùm tangi: & cetera in hunc modum ſectæ ſuæ reſpondentia. Non hi tollunt affectus, ſed temperant: quantulum autem ſapienti damus, ſi imbecillimis fortior eſt, & mœſtiſſimis lætior, & effrænatiſſimis moderatior, & humillimis maior? Quid ſi miretur velocitatem ſuam Ladas, ad claudos debileſque reſpiciens?

Illa vel intactæ ſegetis per ſumma volaret
Gramina, nec curſu teneras læſiſſet ariſtas,
Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti,
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.

Hęc eſt pernicitas per ſe æſtimata, nõ quę tardiſſimorũ collatione laudatur. Quid ſi ſanum voces, leuiter febricitantem? non eſt bona valetudo, mediocritas morbi. Sic, inquit, ſapiens imperturbatus dicitur, quomodo apyrina dicuntur, nõ quibus nulla ineſt duritia granorum, ſed quibus minor. Falſum eſt. Non enim diminutionẽ malorum in bono viro intelligo, ſed vacationẽ. nulla debẽt eſſe; non parua. Nã ſi vlla ſint, creſcent, & interim impedient. Quomodo oculos maior & perfecta ſuffuſio excęcat, ſic modica turbat. Si das aliquos affectus ſapienti, impar illis erit ratio, & velut torrente

rente quodam auferetur: præſertim cùm illi non vnum, ſed vniuerſum affectuum cœtum relinquis, cum quo colluctetur. Plus poteſt quamuis mediocrium turba, quàm poſſet vnius magni violentia. Habet: pecuniç cupiditatem, ſed modicam: habet ambitionem, ſed non concitatam: habet iracundiam, ſed placabilem: habet inconſtantiam, ſed minùs vagam ac mobilem: habet libidinem, non inſaniam. Meliùs cùm illo ageretur, qui vnum vitium integrum haberet, quàm cum eo qui leuiora quidem, ſed omnia. Deinde nihil intereſt, quã magnus ſit affectus: quãtuſcumque eſt, parere neſcit, conſilium non accipit. Quemadmodum rationi nullum animal obtemperat, non ferum, non domeſticum & mite; natura enim illorum eſt ſurda ſuadenti: ſic non ſequuntur, nõ audiunt affectus, quantulicumq; ſint. Tigres, leoneſque numquam feritatem exuunt, aliquando ſubmittũt: & cùm minimè exſpectaueris, exaſperatur toruitas mitigata. Nunquã bona fide vitia manſueſcunt. Deinde ſi ratio proficit, ne incipient quidem affectus. ſi inuita ratione cœperint, inuita perſeuerabunt. Facilius eſt enim, initia illorum prohibere, quàm impetum regere. Falſa eſt itaq; iſta mediocritas & inutilis, eodemque loco habenda, quo ſi quis diceret modicè inſaniendũ, modicè ægrotandum. Sola virtus habet, nõ recipiunt animi mala, temperamentum: faciliùs ſuſtuleris

illa,

illa, quàm rexeris. Numquid dubium eſt, quin vitia mentis humanæ inueterata & dura, quæ morbos vocamus, immoderata ſint: vt auaritia, vt crudelitas, vt impotentia, vt impietas? ergo immoderati ſunt & affectus: ab his enim ad illa tranſitur. Deinde ſi das aliquid iuris triſtitiæ, timori, cupiditati, ceteriſque moribus prauis, non erunt in noſtra poteſtate. Quare? quia extra nos ſunt, quibus irritantur. Itaque creſcunt, prout magnas habuerint minoreſve cauſſas, quibus concitentur. maior erit timor, ſi plus quò exterreatur, aut propiùs adſpexerit: acrior cupiditas, quò illam amplioris rei ſpes euocauerit. Si in noſtra poteſtate non eſt, an ſint affectus; ne illud quidem eſt, quanti ſint: ſi ipſis permiſiſti incipere, cũ cauſſis ſuis creſcent, tantique erunt, quãti fient. Adijce nunc, quòd iſta quãtumuis exigua ſint, in maius excedunt. numquam pernicioſa ſeruant modum. Quamuis leuia initia morborum, ſerpunt: & ægra corpora, minima interdum mergit acceſſio. Illud verò cuius dementiæ eſt credere, quarum rerum extra noſtrum arbitrium poſita principia ſunt, earum noſtri eſſe arbitrij terminos? Quomodo ad id finiendum ſatis valeo, ad quod prohibendum parùm valui? cùm facilius ſit excludere, quàm admiſſa comprimere. Quidam ita diſtinxerunt, vt dicerent: Temperans ac prudens poſitione quidem mentis, & habitu tranquillus eſt;

euen-

euentu non eſt. nam quantum ad habitum mentis ſuæ, non perturbatur, nec contriſtatur, nec timet: ſed multæ extrinſecùs cauſſæ incidunt, quæ illi perturbationem afferant. Tale eſt quod volunt dicere: Iracundum quidem illum non eſſe, iraſci tamen aliquando: & timidum quidem non eſſe, timere tamen aliquando: id eſt, vitio timoris carere, affectu non carere. Quod ſi recipitur, vſu frequēti timor tranſit in vitium: & ira in animum admiſſa, habitum illum ira carentis animi retexit. Prætereà, ſi non contemnit venientes extrinſecùs cauſſas, & aliquid timet, cū fortiter eundum erit aduerſus tela, ignes, pro patria, legibus, libertate, cunctanter exibit, & animo recedente. Non cadit autem in ſapientem hæc diuerſitas mentis. Illud prætereà iudico obſeruādum, ne duo quæ ſeparatim probanda ſunt, miſceamus. Per ſe enim colligitur, vnum bonum eſſe quod honeſtum: per ſe rurſus, ad vitam beatam ſatis eſſe virtutem. Si vnum bonum eſt, quod honeſtum, omnes concedunt ad beatè viuendum ſufficere virtutem: è contrariò non remittetur, ſi beatum ſola virtus facit, vnum bonū eſſe quod honeſtum eſt. Xenocrates & Speuſippus putant beatum vel ſola virtute fieri poſſe: non tamen vnum bonum eſſe quod honeſtum eſt. Epicurus quoque iudicat, cùm virtutem habeat, beatum eſſe; ſed ipſam virtutem non ſatis eſſe ad beatam vitam: quia

beatum efficiat voluptas, quæ ex virtute eſt, nō ipſa virtus. Inepta diſtinctio. Idem enim negat, vmquam virtutem eſſe ſine voluptate. ita ſi ei iuncta ſemper eſt, atque inſeparabilis, & ſola ſatis eſt: habet enim ſecum voluptatem, ſine qua non eſt, etiam cùm ſola eſt. Illud autem abſurdum eſt, quòd dicitur beatum quidem futurum vel ſola virtute; non futurum autem perfectè beatum: quod quemadmodum fieri poſſit, non reperio. Beata enim vita bonum in ſe perfectum habet, inexſuperabile: quod ſi eſt, perfectè beata eſt. Si deorum vita nihil habet maius aut melius: beata autem vita diuina eſt: nihil habet, in quod ampliùs poſſit attolli. Præthereà, ſi beata vita nullius eſt indigens, omnis beata vita perfecta eſt, eademque eſt & beata, & beatiſſima. Nūquid dubitas, quin beata vita ſummū bonum ſit? ergo ſi ſummum bonum habet, ſummè beata eſt. Quemadmodum ſummum, adiectionem nō recipit, (quid enim ſupra ſummū erit?) ita ne beata quidem vita, quæ ſine ſummo bono non eſt. Quòd ſi aliquem magis beatum induxeris, & multo magis innumerabilia diſcrimina ſummi boni facies: cùm ſummum bonum intelligam, quod ſupra ſe gradū non habet. Si eſt aliquis minùs beatus quàm alius, ſequitur, vt hic alterius vitam beatioris magis concupiſcat, quàm ſuā. beatus autem nihil ſuę pręfert. Vtrumlibet ex his incredibile eſt: aut aliquid bea-

to reſtare, quod eſſe quàm quod eſt malit: aut id illum non malle, quod illo melius eſt. Vtique enim quo prudentior eſt, hoc magis ſe ad id quod eſt optimum, extendet, & id omni modo conſequi cupiet. Quomodo autem beatus eſt, qui cupere etiamnum poteſt, imò qui debet? Dicam quid ſit, ex quo veniat hic error. Neſciunt beatam vitam vnam eſſe. in optimo illam ſtatu ponit qualitas ſua, non magnitudo. Itaque in æquo eſt longa & breuis, diffuſa & anguſtior; in multa loca, multaſq; partes diſtributa, & in vnũ coacta. Qui illam numero æſtimat, & menſura, & partibus, iam illi quod habet eximium, eripit. Quid autẽ eſt in beata vita eximium? quòd plena eſt. Finis, vt puta, edendi bibendique, ſatietas eſt. hic plus edit, ille minus: quid refert? vterque iam ſatur eſt. hic plus bibit, ille minus. quid refert? vterque non ſitit. Hic pluribus annis vixit, hic paucioribus: nihil intereſt, ſi tam illum multi anni beatum fecerunt, quàm hunc pauci. Ille quẽ tu minùs beatum vocas, non eſt beatus: nõ poteſt nomen imminui. Qui fortis eſt, ſine timore eſt: qui ſine timore eſt, ſine triſtitia eſt: qui ſine triſtitia eſt, beatus eſt. Noſtrorum hæc interrogatio eſt. Aduerſus hanc ſic reſpondere conantur, falſam nos rem, & controuerſam pro confeſſa inducere, eum qui fortis eſt, ſine timore eſſe. Quid ergo? inquit. Fortis imminẽtia mala nõ timebit? iſtud dementis alienatique,

non

non fortis eſt. Ille verò, inquit, moderatiſſimè timet, ſed in totum extra metum nō eſt. Qui hæc dicunt, rurſus in idem reuoluuntur, vt illis virtutum loco ſint minora vitia. Nam qui timet quidem, ſed rariùs & minùs, non caret malitia, ſed leuiore vexatur. At enim dementem puto, qui mala imminentia non extimeſcit. Verum eſt quod dicit, ſi mala ſunt: ſed ſi ſcit mala illa non eſſe, & vnam tantùm turpitudinem malū iudicat; debebit ſecurè pericula adſpicere, & alijs timenda contemnere. aut ſi ſtulti & amentis eſt, mala non timere: quo quis prudentior eſt, hoc timebit magis. Vt vobis, inquit, videtur; præbebit ſe periculis fortis. Minimè. non timebit illa, ſed vitabit: cautio illum decet, timor non decet. Quid ergo? inquis. mortem, vincula, ignes, alia tela fortunæ non timebit? Non: ſcit enim illa non eſſe mala, ſed videri: omnia iſta humanæ vitæ formidines putat. Deſcribe captiuitatem, verbera, catenas, egeſtatem, & membrorum lacerationes, vel per morbum, vel per iniuriam, & quidquid aliud attuleris, inter lymphaticos metus numerat. Iſta timidis timenda ſunt. An id exiſtimas malum, ad quod aliquando noſtra ſponte veniendum eſt? Quæris, quid ſit malum? Cedere his quæ mala vocantur, & illis libertatem ſuam dedere, pro qua cuncta patienda ſunt. Perit libertas, niſi illa contemnimus, quæ nobis iugum imponunt. Non

dubita-

dubitarent quid conueniret forti viro, ſi ſcirent quid eſſet fortitudo. Non eſt enim inconſulta temeritas, nec periculorum amor, nec formidabilium appetitio: ſcientia eſt diſtinguendi quid ſit malum, & quid non ſit. Diligentiſſima in tutela ſui fortitudo eſt, & eadem patientiſſima eorum, quibus falſa ſpecies malorum eſt. Quid ergo, ſi ferrum intentatur ceruicibus viri fortis, ſi pars ſubinde alia atque alia ſuffoditur, ſi viſcera ſua in ſinu ſuo vidit, ſi ex interuallo, quò magis tormenta ſentiat, repetitur, & per ſiccata viſcera recens demittitur ſanguis, non timere iſtum iudices, non dolere? iſte verò dolet: ſenſum enim hominis nulla exuit virtus: ſed non timet. inuictus ex alto dolores ſuos ſpectat. Quæris, quis tunc animus illi ſit? qui ægrum amicũ adhortantibus. Quod malum eſt, nocet: quod nocet, deteriorem facit: dolor & paupertas deteriorem non faciunt: ergo mala non ſunt. Falſum eſt, inquit, quod proponitur: non enim ſi quid nocet, etiã deteriorem facit. Tempeſtas & procella nocet gubernatori, non tamen illum deteriorẽ facit. Quidã Stoici ita aduerſus hoc reſpondent: Deteriorem fieri gubernatorem tẽpeſtate ac procella, quia non poſſit id quod propoſuit efficere, nec tenere curſum ſuum: deteriorem illum in arte ſua non fieri, in opere fieri. Quibus Peripateticus: Ergo, inquit, & ſapientem deteriorem faciet paupertas & dolor,

& quidquid aliud tale fuerit: virtutem enim illi non eripiet, ſed opera eius impediet. Hoc rectè diceretur, niſi diſſimilis eſſet gubernatoris cõditio, & ſapiẽtis. Huic enim propoſitum eſt in vita agenda, non vtique quod tentat efficere, ſed omnia rectè facere: gubernatori propoſitum eſt, vtique nauem in portum perducere. Artes miniſtræ ſunt: præſtare debent, quod promittunt: ſapientia domina rectrixque eſt. Artes ſeruiunt vitæ, ſapientia imperat. Ego aliter reſpõdendum iudico, nec artem gubernatoris deteriorem vlla tempeſtate fieri, nec ipſam adminiſtrationem artis. Gubernator tibi non felicitatem promiſit, ſed vtilem operam, & nauis regendæ ſciẽtiam. hæc eò magis apparet, quò illi magis aliqua fortuita vis obſtitit. Qui hoc potuit dicere, *Neptune numquam hanc nauem, niſi rectam:* arti ſatisfecit. tempeſtas non opus gubernatoris impedit, ſed ſucceſſum. Quid ergo? inquis. non nocet gubernatori ea res quæ illum tenere portum vetat? quæ conatus eius irritos efficit? quæ aut refert illum, aut detinet, & exarmat? Non tamquam gubernatori, ſed tamquam nauigãti nocet. Alioquin gubernatoris artem adeò non impedit, vt oſtendat. tranquillo enim, vt aiunt, quilibet gubernator eſt. Nauigio iſta obſunt, non rectori eius, quà rector eſt. Duas perſonas habet gubernator: alteram communem cum omnibus qui eandem conſcenderunt nauẽ, qua ipſe

ſe quoq; vector eſt: alteram propriam, quà gubernator eſt. tempeſtas tamquam vectori nocet, non tamquam gubernatori. Deinde gubernatoris ars alienum bonum eſt; ad eos quos vehit, pertinet: quomodo medici ars ad eos, quos curat: ſapientia commune bonum eſt, & eorum cum quibus viuit, & proprium ipſius. Itaque gubernatori fortaſſe nocetur, cuius miniſterium aliis promiſſum tempeſtate impeditur: ſapienti non nocetur à paupertate, nō à dolore, non ab aliis tempeſtatibus vitæ. Non enim prohibentur opera eius omnia, ſed tantùm ad alios pertinentia: ipſe ſemper in actu eſt, non in effectu. tunc maximus, cùm illi fortuna ſe oppoſuit: tunc ipſius ſapientiæ negotium agit, quam diximus & alienum bonum eſſe, & ſuum. Prętereà, ne aliis quidem tunc prodeſſe prohibetur, cùm illum aliquæ neceſſitates, premunt. Propter paupertatem prohibetur docere, quemadmodum tractanda reſpublica ſit: at illud docet, quemadmodū tractanda ſit paupertas. per totam vitam opus eius extēditur. Ita nulla fortuna, nulla res, actus ſapientis excludit. Id enim ipſum agit, quo alia agere prohibetur. Ad vtroſq; caſus aptus eſt: bonorum rector, & malorum victor. Sic, inquā, ſe exercuit, vt virtutē, tam in ſecūdis quàm in aduerſis exhibeat: nec materiā eius, ſed ipſam intueatur. Itaque nec paupertas illum, nec dolor, nec quidquā aliud quod imperitos auer-

tit & prȩcipites agit, prohibet. Tu illum premi putas malis? vtitur. Non ex ebore tantùm Phidias ſciebat facere ſimulácra, faciebat ex ære: ſi marmor illi, ſi adhuc viliorem materiam obtuliſſes, feciſſet quale ex illa fieri optimum poſſet. Sic ſapiens virtutem, ſi licebit, in diuitiis explicabit; ſi minùs, in paupertate: ſi poterit, in patria; ſi minùs, in exſilio: ſi poterit, imperator; ſi minùs, miles: ſi poterit, integer, ſi minùs, debilis. quamcumque fortunam acceperit, aliquid ex illa memorabile efficiet. Certi ſunt domitores ferarum, qui ſȩuiſſima animalia, & ad occurſum exterrentia hominem, docent pati iugum: nec aſperitatem excuſſiſſe contenti, vſque in contubernium mitigant. Leonibus magiſter manum inſertat, oſculatur tigrim ſuus cuſtos, elephantem minimus Æthiops iubet ſubſidere in genua, & ambulare per funẽ. Sic ſapiens eſt artifex domandi mala. Dolor, egeſtas, ignominia, carcer, exſilium, & vbicumq; horrenda, cùm ad hunc peruenere, manſueta ſunt.

EPIST. LXXXVI. In ipſa Scipionis Africani villa iacens hæc tibi ſcribo, adoratis manibus eius & ara, quam ſepulcrũ eſſe tãti viri ſuſpicor: animum quidem eius in cœlũ, ex quo erat, rediſſe, perſuadeo mihi. non quia magnos exercitus duxit (hos enim & Cambyſes furioſus, ac furore feliciter vſus habuit) ſed ob egregiam moderationem pietatemq; magis in illo admira-

mirabilem, cùm reliquit patriam, quàm cùm defendit. Aut Scipio Romę deeſſe debebat, aut Romæ libertas: *Nihil*, inquit, *volo derogare legibus, nihil inſtitutis. æquũ inter omnes ciues ius ſit: vtere ſine me beneficio meo patria. cauſſa tibi libertatis fui, ero & argumentũ. Exeo, ſi plus, quàm tibi expedit, creui.* Quid ni ego admirer hanc magnitudinem animi, qua in exſilium voluntarium ſeceſſit, & ciuitatem exonerauit? Eò perducta res erat, vt aut libertas Scipioni, aut Scipio libertati faceret iniuriam. neutrum fas erat. Itaque dedit locum legibus, & ſe Liternum recepit, tã ſuum exſiliũ Reipub. imputaturus, quàm Hannibalis. Vidi villam ſtructam lapide quadrato, murum circumdatum ſiluę, turres quoq; in propugnaculum villæ vtrimque ſubrectas. Ciſternam ædificiis ac viridibus ſubditam, quæ ſufficere in vſum vel exercitus poſſet. Balneolum anguſtũ, tenebricoſum ex conſuetudine antiqua. non videbatur maioribus noſtris caldum, niſi obſcurum. Magna ergo me voluptas ſubit, contemplantem mores Scipionis ac noſtros. In hoc angulo ille Carthaginis horror, cui Roma debet, quòd tantùm ſemel capta eſt, abluebat corpus laboribus ruſticis feſſum: exercebat enim opere ſe, terramque (vt mos fuit priſcis) ipſe ſubigebat. Sub hoc ille tecto tam ſordido ſtetit, hoc illum pauimentum tam vile ſuſtinuit. At nunc quis eſt, qui ſic lauari ſuſtineat?

pauper ſibi videtur ac ſordidus, niſi parietes magnis & pretioſis orbibus refulſerũt; niſi Alexãdrina marmora Numidicis cruſtis diſtincta ſunt; niſi illis vndique operoſa & in picturæ modum variata circumlitio prætexitur; niſi vitro abſconditur camera, niſi Thaſius lapis, quondam rarum in aliquo ſpectaculũ templo, piſcinas noſtras circumdedit; in quas multa ſudatione corpora exinanita demittimus; niſi aquã argentea epiſtomia fuderunt. Et adhuc plebeias fiſtulas loquor: quid cùm ad balnea libertinorum peruenero? quantum ſtatuarum, quantum columnarum eſt nihil ſuſtinentium, ſed in ornamentum poſitarum, impenſæ cauſſa? quantum aquarum per gradus cum fragore labentium? Eò deliciarum peruenimus, vt niſi gemmas calcare nolimus. In hoc balneo Scipionis minimę ſunt rimæ magis quàm feneſtræ, muro lapideo exſectæ, vt ſine iniuria munimenti, lumen admitterent. At nũc blattaria vocant balnea, ſi qua non ita aptata ſunt, vt totius diei ſolem feneſtris ampliſſimis recipiant; niſi & lauantur ſimul & colorantur; niſi ex ſolio agros & maria proſpiciunt. Itaque quæ concurſum & admirationem habuerant cùm dedicarentur, hęc in antiquorum numerum reijciũtur, cùm aliquid noui luxuria commenta eſt, quo ipſa ſe obrueret. At olim & pauca erant balnea, nec vllo cultu exornata. Cur enim ornaretur res quadrantaria, & in

vſum,

vſum, non oblectamentum reperta? Non ſuffundebatur aqua, nec recens ſemper velut ex calido fonte currebat: nec referre credebant, in quàm perlucida ſordes deponerent. Sed, dij boni, quàm iuuabat illa balnea intrare obſcura, & gregali tectorio inducta, quę ſcires Catonem tibi ædilem, aut Fabium Maximum, aut ex Corneliis aliquem manu ſua temperaſſe? Nam hoc quoque nobiliſſimi ædiles fungebantur officio, intrandi ea loca quæ populum receptabant, exigendiq; munditias, & vtilem ac ſalubrem temperaturam: non hanc, quę nuper inuenta eſt, ſimilis incendio; adeò quidem vt conuictum in aliquo ſcelere ſeruum, viuum lauari oporteat. Nihil mihi videtur iam intereſſe, ardeat balneum, an caleat. Quantæ nunc aliqui ruſticitatis damnant Scipionem, quòd nō in caldariū ſuum latis ſpecularibus diem admiſerat? quòd non in multa luce decoquebatur, & exſpectabat, vt in balneo concoqueret? O hominem calamitoſum! neſcit viuere. Nō pacata aqua lauabatur, ſed ſæpe turbida, & cum plueret vehementiùs, penè lutulenta. Nec multū eius intererat, an ſic lauaretur: veniebat enim, vt ſudorem illic ablueret, non vt vnguentū. Quas nunc quorumdam futuras voces credis? Non inuideo Scipioni: verè in exſilio vixit, qui ſic lauabatur. Imò ſi ſcias, nō quotidie lauabatur. Nā, vt aiunt, qui priſcos mores vrbis tradiderūt, brachia & crura quotidie abluebāt,

quæ ſcilicet ſordes opere collegerant: ceterùm toti nundinis lauabantur. Hoc loco dicet aliquis, liquet immundiſſimos fuiſſe. Quid putas illos oluiſſe? militiam, laborem, virum. Poſtquam munda balnea inuenta ſunt, ſpurciores ſunt. Deſcripturus infamem & nimiis notabilem deliciis Horatius Flaccus, quid ait?

Paſtillos Rufillus olet.——

Dares nunc Rufillum, perinde eſſet, ac ſi hircum oleret, & Gorgonij loco eſſet, quem idem Horatius Rufillo oppoſuit. Parum eſt ſumere vnguentum, ni bis die terque renouetur, ne euaneſcat in corpore. Quid, quòd odore tamquam ſuo gloriantur? Hæc ſi tibi nimium triſtitia videbuntur, villæ imputabis: in qua didici ab Ægialo diligentiſſimo patrefamiliæ (is enim nunc huius agri poſſeſſor eſt) quamuis vetus arbuſtum poſſe transferri. Hoc nobis ſenibus diſcere neceſſarium eſt, quorum nemo non oliuetum alteri ponit. Quod vidi, hoc dico: illud arboretum trimum aut quadrimum faſtidienti fructus autumno deponere. Te quoque proteget illa, quæ

Tarda venit, ſeris factura nepotibus vmbram;

vt ait Virgilius noſter: qui nō quid veriſſimè, ſed quid decētiſſimè diceretur, adſpexit; nec agricolas docere voluit, ſed legentes delectare. Nam (vt omnia alia tranſeam) hoc quod hodie mihi neceſſe fuit

reprehendere, adſcribam:

Vere fabis ſatio eſt. tunc te quoque medica putres
Accipiunt ſulci, & milio venit annua cura.

An vno tempore iſta ponenda ſint: & an vtriuſque verna ſit ſatio, hinc æſtimes licet. Iunius menſis eſt quo tibi ſcribo, iam procliuus in Iulium. Eodem die vidi fabam metentes, milium ſerentes. Ad oliuetum reuertor, quod vidi duobus modis diſpoſitum. Magnarum arborum truncos circumciſis ramis, & ad vnum redactis pedem, cum ſcapo ſuo tranſtulit, amputatis radicibus, relicto tantùm capite ipſo, ex quo illæ pependerant. Hoc fimo tinctum in ſcrobem demiſit: deinde terram non aggeſſit tantùm, ſed calcauit & preſſit. Negat quidquam eſſe hac (vt ait) ſpiſſatione efficacius. videlicet frigus excludit & ventum. minùs præterea mouetur: & ab hoc naſcentes radices prodire patitur, ac ſolum apprehendere, quas neceſſe eſt teneras adhuc, & precariò hęrentes, leuis quoque reuellat agitatio. parùm autē arboris antequam obruat radit. ex omni enim materia quæ nudata eſt, vt ait, exeunt radices nouę. Non plures autem ſuper terram eminere debet truncus, quàm tres aut quatuor pedes: ſtatim enim ab imo veſtietur: nec magna pars, quemadmodum in oliuetis veteribus, arida & retorrida erit. Alter ponendi modus hic fuit. Ramos for-

tes, nec corticis duri, quales eſſe nouellarum arborum ſolent, eodem genere depoſuit. Hi paullò tardiùs ſurgunt: ſed cùm tamquam à planta proceſſerint, nihil habent in ſe horridum, nec triſte. Illud etiam nunc vidi, vitem ex arbuſto ſuo annoſam transferri: huius capillamenta quoque (ſi fieri poteſt) colligenda ſunt, deinde liberaliùs ſternenda vitis, vt etiam ex corpore radiceſcat. Et vidi non tantùm menſe Februario poſitas, ſed etiam Martio exacto tenent, & complexæ ſunt non ſuas vlmos. Omnes autem iſtas arbores, quæ (vt ita dicam) grandiſcapiæ ſunt, ait aqua adiuuandas ciſternina: quæ ſi prodeſt, habemus pluuiam in noſtra poteſtate. Plura te docere non cogito: ne quemadmodum Ægialus noſter me ſibi aduerſarium parauit, ſic ego parem te mihi.

EPIST. LXXXVII. Naufragium, antequam nauem aſcenderem, feci: quomodo acciderit, non adijcio, ne & hoc putes inter Stoica paradoxa ponendũ: quorũ nullum eſſe falſum, nec tã mirabile quàm prima facie videtur, cùm volueris approbabo, imò etiam ſi nolueris. Interim hoc me iter docuit, quàm multa haberemus ſuperuacua, & quam facilè iudicio poſſemus deponere, quæ ſi quando neceſſitas abſtulit; non ſentimus ablata. Cum pauciſſimis ſeruis, quos vnum caperè vehiculum potuit, ſine vllis rebus, niſi quę corpore noſtro continebantur, ego & Maximus meus

meus biduum iam beatiſſimum agimus. Culcitra in terra iacet, ego in culcitra. Ex duabus penulis, altera ſtragulum, altera opertorium facta eſt. De prandio nihil detrahi potuit. paratũ fuit non magis hora, nuſquã ſine caricis, nuſquam ſine pugillaribus. Illæ, ſi panem habeo, pro pulmentario ſunt: ſi non, pro pane. quotidie mihi annum nouum faciunt, quem ego fauſtũ & felicem reddo bonis cogitationibus, & animi magnitudine: qui numquam maior eſt, quàm vbi aliena ſepoſuit: & fecit ſibi pacem, nihil timendo: fecit ſibi diuitias, nihil concupiſcendo. Vehiculum in quod impoſitus ſum, ruſticum eſt. Multæ viuere ſe ambulando teſtantur, mulio excalceatus non propter æſtatem. Vix à me obtineo, vt hoc vehiculum velim videri meũ. Durat adhuc peruerſa recti verecundia, quoties in aliquem comitatum lautiorem incidimus, inuitus erubeſco: quod argumẽtum eſt, iſta quæ probo, quæ laudo, nõdum habere certam ſedem & immobilẽ. Qui ſordido vehiculo erubeſcit, pretioſo gloriatur. Parùm adhuc profeci, nondum audeo frugalitatem palàm ferre, etiam nunc curo opiniones viatorum. Contra totius generis humani opiniones mittenda vox erat: Inſanitis, erratis, ſtupetis ad ſuperuacua, neminem æſtimatis ſuo. Cùm ad patrimonium ventum eſt, diligentiſſimi computatores, ſic rationem ponitis ſingulorum, quibus aut pecuniam credi-

turi eſtis, aut beneficia. Nam hæc quoque iam expenſa fertis. Latè poſſidet, ſed multum debet: habet domum formoſam, ſed alienis nummis paratam: familiam nemo citò ſpecioſiorem producet, ſed nominibus non reſpondet. Si creditoribus ſoluerit, nihil illi ſupererit. Idem in reliquis quoque facere debebatis, excutere quantum proprij quiſque habeat. Diuitem illum putas, quia aurea ſupellex etiam in via eum ſequitur, quia in omnibus prouinciis arat, quia magnus Kalendarij liber voluitur, quia tantum ſuburbani agri poſſidet, quantum inuidioſè in deſertis Apuliæ poſſideret: & cùm omnia dixeris, pauper eſt. quare? quia debet. quantum, inquis? omnia: niſi fortè iudices intereſſe, vtrùm aliquis ab homine, an à fortuna mutuum ſumpſerit. Quid ad rem pertinent mulæ ſaginatæ, vnius omnes coloris? Quid iſta vehicula cælata?

——inſtrati oſtro alipedes, pictiſque tapetis.
Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent.
Tecti auro, fuluum mandunt ſub dentibus aurum.

Iſta nec dominũ meliorem poſſunt facere, nec mulam. M. Cato Cenſorius (quem tam reip. herculè profuit naſci quàm Scipionem: alter enim cum hoſtibus noſtris bellum, alter cum moribus geſſit) canterio vehebatur, & hippoperis quidẽ impoſitis, vt

vt ſecum vtilia portaret. O quàm cuperem illi nunc occurrere aliquem ex his troſſulis in via diuitibus, curſores & Numidas, & multum ante ſe pulueris agentem! Hic ſine dubio cultior comitatiorque quàm M. Cato videretur: hic, inter illos apparatūs delicatos, qui cum maximè dubitat, vtrūm ſe ad gladium locet, an ad cultrum. O quantum erat ſæculi decus, imperatorem triumphalem, cenſorium (& quod ſuper omnia hæc eſt) Catonem, vno caballo eſſe contentum, & ne toto quidem! Partem enim ſarcinæ, ab vtroq; latere dependentes, occupabant. Ita non omnibus obeſis mannis, & aſturconibus, & tollutarijs prǽferres vnicum illum equum, ab ipſo Catone defrictum? Video non futurum finē in iſta materiā vllum, niſi quem mihi ipſe fecero. Hic itaque conticeſcam, quantum ad iſta: quæ ſine dubio talia diuinauit futura, qualia nunc ſunt, qui primus appellauit impedimenta. Nunc volo pauciſſimas adhuc interrogationes noſtrorū tibi reddere, ad virtutem pertinentes, quam ſatiſfacere vitæ beatæ contendimus. Quod bonum eſt, bonos facit: nam & in arte muſica quod bonum eſt, facit muſicum. fortuita bonum non faciunt: ergo non ſunt bona. Aduerſus hoc ſic reſpondent Peripatetici, vt quod primum proponimus, falſum eſſe dicant. Ab eo, inquiunt, quod eſt bonū, nō vtique fiunt boni. In muſica eſt aliquod bonum, tamquā tibia, aut chorda, aut organum.

ganum aliquod aptatum ad vſus canendi: nihil tamen horum facit muſicum. Hic reſpondebimus. Non intelligitis, quomodo poſuerimus, quod bonum eſt muſico. Non enim id dicimus, quod inſtruit muſicum, ſed quod facit: tu ad ſupellectilem artis, non ad artem venis. Si quid autem in ipſa arte muſica bonum eſt, id vtiq; muſicum faciet. Etiamnum facere id planius volo. Bonum in arte muſica duobus modis dicitur: altero, quo effectus muſici adiuuatur: altero, quo ars. Ad effectũ pertinent inſtrumenta, tibiæ, & organa, & chordæ: ad artem ipſam non pertinent. Eſt enim artifex etiam ſine iſtis: vti forſitan non poteſt arte. Hoc non eſt æquè duplex in homine. idẽ enim bonũ & hominis, & vitæ. Quod cõtemptiſſimo cuique contingere ac turpiſſimo poteſt, bonum non eſt: opes autem & lenoni, & laniſtę cõtingunt: ergo nõ ſunt bona. Falſum eſt, inquiunt, quod proponitur. Nam & in grãmatica, & in arte medendi, aut gubernandi, videmus bona humillimis quibuſq; contingere. Sed iſtæ artes non ſunt magnitudinem animi profeſſæ, non conſurgunt in altum nec fortuita faſtidiunt. Virtus extollit hominem, & ſupra cara mortalibus collocat: nec ea quę bona, nec ea quę mala vocãtur, aut cupit nimis, aut expaueſcit. Chelidon, vnus ex Cleopatrę mollibus, patrimonium grande poſſedit. nuper Natalis, tã improbę linguę quàm impurę, in cuius ore fæminę purga-

purgabantur, & multorum heres fuit, & multos habuit heredes. Quid ergo? vtrùm illum pecunia impurum effecit, an ipſe pecuniam impurauit? quæ ſic in quoſdam homines, quomodo denarius in cloacam cadit. Virtus ſuper iſta conſiſtit, ſuo ære cenſetur: nihil ex iſtis quomodolibet incurrentibus bonum iudicat. Medicina, & gubernatio, non interdicit ſibi ac ſuis admirationem talium rerum. Qui non eſt vir bonus, poteſt nihilominus medicus eſſe: poteſt gubernator, poteſt grammaticus, tam mehercules quàm coquus. Cui contigit habere non quælibet, hunc non quemlibet dixeris. Qualia quiſque habet, talis eſt. Fiſcus tanti eſt, quantum habet: imò in acceſſionem eius venit quod habet. Quis pleno ſacculo vllum pretium ponit, niſi quod pecuniæ in eo conditæ numerus efficit? Idem euenit magnorum dominis patrimoniorum: acceſſiones illorũ & appendices ſunt. Quare ergo ſapiens magnus eſt? quia magnum animum habet. Verum eſt ergo, quod cõtemptiſſimo cuique contingit, bonum non eſſe. Itaque indolentiam numquam bonũ dicam. habet illam cicada, habet pulex. Ne quietem quidem, & moleſtia vacare, bonum dicam. quid eſt otioſius verme? Quæris, quę res ſapientem faciat? quæ Deum. Des oportet illi aliquid diuinum, aliquid cœleſte, magnificum. Nõ in omnes bonũ cadit, nec quemlibet poſſeſſorem patitur. Vide,

Et quid quæque ferat regio, & quid quæque recuſet.
Hic ſegetes, illic veniunt felicius vuæ:
Arborei fœtus alibi, atque iniuſſa vireſcunt
Gramina. nonne vides, croceos vt Tmolus odores,
India mittit ebur, molles ſua tura Sabæi?
At Chalybes nudi ferrum. ———

Iſta in regiones deſcripta ſunt, vt neceſſariũ mortalibus eſſet inter ipſos commercium, ſi inuicem alius ab alio aliquid peteret. Summum illud bonum, & ipſum ſuam habet ſedem: non naſcitur vbi ebur, nec vbi ferrum. Quis ſit ſummi boni locus, quæris? animus: hic niſi purus ac ſanctus eſt, Deum non capit. Bonum ex malo non fit: fiunt autem ex auaritia diuitiæ: ergo non ſunt bonum. Non eſt, inquit, verum, bonum ex malo non naſci. Ex ſacrilegio enim & furto pecunia naſcitur. itaque malum quidem eſt ſacrilegium & furtum: ſed ideò, quia plura mala facit, quàm bona. Dat enim lucrum, ſed cum metu, ſolicitudine, tormentis & corporis & animi. Quiſquis hoc dicit, neceſſe eſt recipiat, ſacrilegium ſicut malum ſit, quia multa mala facit, ita bonum quoque ex aliqua parte eſſe, quia aliquid boni facit: quo quid fieri portentoſius poteſt? Quamquam ſacrilegium, furtum & adulterium inter bona haberi prorſus perſuaſi-

ſuaſimus. Quàm multi furto non erubeſcunt, quàm multi adulterio gloriãtur? nam ſacrilegia minuta puniuntur, magna in triumphis feruntur. Adijce nunc, quòd ſacrilegium, ſi omnino ex aliqua parte bonum eſt, etiam honeſtum erit, & rectè factum vocabitur: noſtra enim actio eſt: quod nullius mortalium cogitatio recipit. ergo bona naſci ex malo non poſſunt. Nam ſi, vt dicitis, ob hoc vnum ſacrilegium malum eſt, quia multum mali adfert: ſi remiſeris illi ſupplicia, ſi ſecuritatem ſpoponderis, ex toto bonum erit. Atqui maximum ſcelerum ſupplicium, in ipſis eſt. Erras, inquam, ſi illa ad carnificem aut ad carcerem differs. ſtatim puniuntur cùm facta ſunt, imò dum fiunt. Nõ naſcitur itaque ex malo bonum, non magis quàm ficús ex olea. ad ſemen nata reſpondent bona degenerare non poſſunt. Quemadmodum ex turpi honeſtum non naſcitur, ita ne ex malo quidem bonũ: nam idem eſt honeſtum & bonum. Quidam ex noſtris aduerſus hoc ſic reſpondent; putemus pecuniam bonum eſſe vndecumque ſumptam, non tamen ideò ex ſacrilegio pecunia eſt, etiamſi ex ſacrilegio ſumitur. Hoc ſic intellige. In eadem vrna & aurum eſt, & vipera. Si aurum ex vrna ſuſtuleris, quia illic & vipera eſt, non ideò, mihi vrna aurũ dat, quia viperam habet. ſed aurum dat, cùm & viperã habeat. Eodem modo ex ſacrilegio lucrum fit: non

quà

quà turpe & ſceleratum eſt ſacrilegium, ſed quà lucrum habet. quemadmodum in illa vrna vipera malum eſt, non aurum quod cum vipera iacet: ſic in ſacrilegio malum eſt ſcelus, non lucrum. Quibus opponitur: Diſſimillima vtriuſque rei cõditio eſt. Illic aurum poſſum ſine vipera tollere: hic lucrum ſine ſacrilegio facere non poſſum. lucrum iſtud non eſt appoſitum ſceleri, ſed immixtum. Quod dum conſequi volumus, in multa mala incidimus, id bonum non eſt: dum diuitias conſequi volumus, in multa mala incidimus: ergo diuitiæ bonum non ſunt. Duas, inquit, ſignificationes habet propoſitio veſtra. vnam, dũ diuitias conſequi volumus, in multa nos mala incidere: in multa autem mala incidimus, & dum virtutẽ conſequi volumus. Aliquis, dum nauigat ſtudij cauſſa, naufragium fecit: aliquis captus eſt. Altera ſignificatio talis eſt: Per quod in mala incidimus, id bonum nõ eſt. Huic propoſitioni non erit conſequens, per diuitias nos, aut per voluptates in mala incidere: aut ſi per diuitias in multa mala incidimus, non tantùm bonum diuitiæ non ſunt, ſed malum ſunt. Vos autẽ illas dicitis tantùm, bonum non eſſe. Prætereà, inquit, conceditis diuitias habere aliquid vſus: inter commoda illas numeratis. Atqui eadẽ ratione ne commodum quidem erunt: per illas enim multa nobis incommoda eueniunt. His quidam hoc reſpondent: Erratis,

ratis, qui incommoda diuitijs imputatis. Illæ neminem lædunt. aut ſua cuique nocet ſtultitia, aut aliena nequitia: ſic, quemadmodum gladius, qui neminem occidit, occidentis telum eſt. Non ideò diuitiæ tibi nocent, ſi propter diuitias tibi nocetur. Poſidonius (vt ego exiſtimo) melius: qui ait diuitias eſſe cauſam malorum, nō quia ipſæ faciant aliquid, ſed quia facturos irritant. Alia eſt enim cauſſa efficiens, quę protinus neceſſe eſt noceat: alia præcedēs. hanc præcedentem cauſſam diuitiæ habent. Inflant animos, ſuperbiam pariunt, inuidiam contrahunt, & vſque eò mentem alienant, vt fama pecuniæ nos etiam nocitura delectet. Bona autem omni carere culpa decet, pura ſunt. non corrumpunt animos, non ſolicitant: extollunt quidem & dilatant, ſed ſine tumore. Quæ bona ſunt, fiduciam faciunt: diuitię audaciam. Quæ bona ſunt, magnitudinem animi dant: diuitiæ inſolentiam. Nihil autem aliud eſt inſolentia, quàm ſpecies magnitudinis falſa. Iſto modo, inquis, etiā malum ſunt diuitiæ, non tantùm bonum non ſunt. Eſſent malū, ſi per ſe nocerent, ſi (vt dixi) haberent efficientem cauſſam: nunc præcedentem habent, & quidem non irritantem tantùm animos, ſed attrahentem. Speciem enim boni oſtēdunt veriſimilem, ac pleriſque credibilem. Habet virtus quoque præcedentem cauſſam, ad inuidiam: multis enim propter ſapientiam, multis

propter

propter iuſtitiam inuidetur: ſed nec ex ſe hanc cauſſam habet, nec veriſimilem. Contrà enim veriſimilior illa ſpecies hominum animis objicitur à virtute, quæ illos in amorem & admirationem vocet. Poſidonius ſic interrogandum ait: Quæ neque magnitudinem animo dant, nec fiduciam, nec ſecuritatem, non ſunt bona: diuitiæ autem, & bona valetudo, & ſimilia his, nihil horum faciunt: ergo non ſunt bona. Hanc interrogationem magis etiamnum hoc modo intendit: Quæ neq; magnitudinem animo dant, nec fiduciam, nec ſecuritatem, contrà autẽ inſolentiam, tumorem, arrogantiam creant, mala ſunt: à fortuitis autem in hæc impellimur: ergo non ſunt bona. Hac, inquit, ratione ne cõmoda quidem iſta erunt. Alia eſt commodorum conditio, alia bonorum. Commodum eſt, quod plus vſus habet, quàm moleſtiæ: bonum ſincerum eſſe debet, & ab omni parte innoxium. Non eſt id bonum, quod plus prodeſt: ſed quod tantùm prodeſt. Propterea commodum & ad animalia pertinet, & ad imperfectos homines, & ad ſtultos. Itaque poteſt ei eſſe incommodum mixtum: ſed commodum dicitur, à maiore ſui parte æſtimatum. Bonum ad vnum ſapientem pertinet, inuiolatum eſſe oportet. Bonum animum habe. vnus tibi nodus, ſed Herculaneus reſtat. Ex malis bonum non fit: ex multis paupertatibus diuitiæ fiunt: ergo diuitiæ bonum non ſunt.

ſunt. Hanc interrogationem noſtri non agnoſcunt. Peripatetici & fingunt illam, & ſoluunt. Ait autem Poſidonius, hoc ſophiſma per omnes dialecticorum ſcholas iactatum, ſic ab Antipatro refelli. Paupertas non per poſitionem, ſed per detractionem dicitur, vel (vt antiqui dixerunt) per orbationẽ: Græci dicunt κατὰ στέρησιν. nõ quòd habeat, dicitur, ſed quòd nõ habeat. Itaq; ex multis inanibus nihil impleri poteſt: diuitias multæ res faciunt, non multæ inopiæ. Aliter quàm debes, paupertatem intelligis. Paupertas eſt, non quę pauca poſſidet, ſed quæ multa non poſſidet. Ita non ab eo dicitur quod habet, ſed ab eo quod ei deeſt. Faciliùs quod volo exprimerem, ſi Latinum verbũ eſſet, quo ἀπορία ſignificatur. Hanc paupertati Antipater aſſignat. Ego non video quid aliud ſit paupertas, quàm parui poſſeſſio. De iſto videbimus, ſi quando valdè vacabit, quę ſit diuitiarum, quæ paupertatis ſubſtantia: ſed tunc quoque conſiderabimus, numquid ſatius ſit paupertatem permulcere, diuitijs demere ſupercilium, quàm litigare de verbis, quaſi iam de rebus iudicatum ſit. Putemus nos ad concionem vocatos: Lex de abolendis diuitijs fertur: his interrogationibus ſuaſuri aut diſſuaſuri ſumus? his effecturi, vt populus Romanus paupertatem, fundamentum & cauſſam imperii ſui, requirat ac laudet? diuitias autẽ ſuas timeat? vt cogitet has ſe apud victos repe-

reperiſſe? Hinc ambitum, & largitiones, & tumultus, in vrbem ſanctiſſimam temperantiſſimamque irrupiſſe? nimis luxurioſè oſtentari gentium ſpolia? quod vnus populus eripuerit omnibus, faciliùs vni ab omnibus eripi poſſe? Hæc ſatius eſt ſuadere, & expugnare affectus, non circumſcribere. Si poſſumus, fortiùs loquamur: ſi minùs, apertiùs.

EPIST. LXXXVIII. De liberalibus ſtudijs quid ſentiam, ſcire deſideras. Nullum ſuſpicio, nullum in bonis numero, quod ad æs exit. Meritoria artificia ſunt, hactenus vtilia, ſi præparant ingenium, nõ detinent. Tamdiu enim iſtis immorandum eſt, quãdiu nihil animus agere maius poteſt. rudimenta ſunt noſtra, non opera. Quare liberalia ſtudia dicta ſint vides, quia homine libero digna ſunt. Ceterùm vnum ſtudium verè liberale eſt, quod liberũ facit, hoc ſapientiæ, ſublime, forte, magnanimum: cetera puſilla & puerilia ſunt. An tu quidquam in iſtis eſſe credis boni, quorum profeſſores turpiſſimos omniũ ac flagitioſiſſimos cernis? Non diſcere debemus iſta, ſed didiciſſe. Quidam illud de liberalibus ſtudijs quærendum iudicauerunt, an virum bonum facerent. Ne promittunt quidem, nec huius rei ſcientiã affectant. Grammaticus circa curam ſermonis verſatur, &, ſi latiùs euagari vult, circa hiſtorias. Iam vt longiſſimè fines ſuos proferat, circa carmina. Quid horum

rum ad virtutem viam ſternit? Syllabarum enarratio, & verborum diligentia, & fabularum memoria, & verſuum lex ac modificatio? Quid ex his metum demit, cupiditatem eximit, libidinẽ frænat? Ad geometriã tranſeamus, & ad muſicam: nihil apud illas inuenies, quod vetet timere; vetet cupere: quę quiſquis ignorat, alia fruſtrà ſcit. Videndum vtrùm doceant iſti virtutem, an non. ſi non docẽt, nec tradunt quidem: ſi docent, philoſophi ſunt. Vis ſcire, quàm non ad docendam virtutem conſederint? adſpice quàm diſſimilia inter ſe omnium ſtudia ſint. atqui ſimilitudo eſſet idem docentium. Niſi fortè tibi Homerũ philoſophum fuiſſe perſuadent, cùm his ipſis quibus colligunt, negent. Nam modò Stoicum illum faciunt, virtutem ſolam probantem, & voluptates refugientem, & ab honeſto ne immortalitatis quidem pretio recedentem: modò Epicureum, laudantem ſtatum quietæ ciuitatis, & inter conuiuia cantuſque vitam exigentis: modò Peripateticum, bonorum tria genera inducentem: modò Academicum, incerta omnia dicentem. Apparet nihil horum eſſe in illo, quia omnia ſunt: iſta enim inter ſe diſſident. Demus illis Homerum philoſophum fuiſſe. nempe ſapiens factus eſt, antequam carmina vlla cognoſceret: ergo illa diſcamus quæ Homerum fecere ſapientẽ. Hoc quidẽ me quærere, vtrùm maior ætate fuerit Homerus an Heſiodus, nõ

magis

magis ad rem pertinet: quàm ſcire an minor Hecuba fuerit, quàm Helena, & quare tam malè tulerit ætatē. Quid, inquam, annos Patrocli & Achillis inquirere, ad rem exiſtimas pertinere? Quæris, Vlixes vbi errauerit, potiùs quàm efficias, ne nos ſemper erremus? Non vacat audire, vtrùm inter Italiam & Siciliam iactatus ſit, an extra notum nobis orbem: neq; enim potuit in tam anguſto error eſſe tam longus. Tempeſtates animi nos quotidie iactant, & nequitia in omnia. Vlixis mala impellit. non deeſt forma quæ ſollicitet oculos, nō hoſtis: hinc monſtra effera, & humano cruore gaudentia: hinc inſidioſa blandimēta aurium: hinc naufragia, & tot varietates malorum. Hoc me doce, quomodo patriam amem, quomodo vxorem, quomodo patrem, quomodo ad hæc tam honeſta vel naufragus nauigem. Quid inquiris, an Penelopa impudica fuerit, an verba ſæculo ſuo dederit, an Vlixem illum eſſe quem videbat, antequam ſciret, ſuſpicata ſit? Doce me, quid ſit pudicitia, & quantum in ea bonum: in corpore, an in animo poſita ſit. Ad muſicum tranſeo. Doces me, quomodo inter ſe acutę ac graues voces conſonent, quomodo neruorum diſparem reddentium ſonum fiat concordia. Fac potiùs, quomodo animus ſecum meus cōſonet, nec cōſilia mea diſcrepent. Monſtras mihi, qui ſint modi flebiles. mōſtra potiùs, quomodo inter aduerſa non

emittam flebilem vocem. Metiri me geometres docet latifundia. potiùs doceat, quomodo metiár quantũ homini ſit ſatis. Numerare docet me arithmetica, & auaritiæ cõmodare digitos. potiùs doceat, nihil ad rem pertinere iſtas computationes. Non eſſe feliciorem, cuius patrimonium tabularios laſſat: imò quàm ſuperuacua poſſideat, qui infeliciſſimus futurus eſt, ſi quantum habeat, per ſe computare cogatur. Quid mihi prodeſt, ſcire agellum in partes diuidere, ſi neſcio cũ fratre diuidere? Quid prodeſt colligere ſubtiliter pedes iugeri, & comprehendere etiam ſi quid decempedam effugit, ſi triſtẽ me facit vicinus potens, & aliquid ex meo abradens? Doces me, quomodo nihil perdam ex finibus meis? at ego diſcere volo, quomodo totos hilaris amittam. Paterno agro, inquit, & auito expellor. Quid? ante auum tuum quis iſtum agrum tenuit? Cuius, nõ dico hominis, ſed populi fuerit, expedire potes? Non dominus iſtò, ſed colonus intraſti. Cuius colonus es? ſi benè tecum agitur, heredis. Negant iuriſconſulti quidquã vſucapi, quod publicum eſt: publicum eſt hoc quod tenes, & quidem generis humani. O egregiam artem! ſcis rotunda metiri, in quadratũ redigis quãcumque acceperis formã. interualla ſiderũ dicis: nihil eſt quod in menſuram tuã nõ cadat. Si artifex es, metire hominis animum. dic quã magnus ſit, dic quàm puſillus ſit. Scis quæ

recta ſit linea: quid tibi prodeſt, ſi quid in vita rectum ſit, ignoras? Venio nunc ad illum qui cæleſtium notitia gloriatur.

Frigida Saturni quò ſeſe ſtella receptet,
Quos ignis cæli Cyllenius erret in orbes:

hoc ſcire quid proderit? vt ſollicitus ſim, cùm Saturnus & Mars ex contrario ſtabunt, aut cùm Mercurius veſpertinum faciet occaſum vidente Saturno? Potiùs hoc diſcam, vbicumque ſunt iſta, propitia eſſe, non poſſe mutari. Agit illa continuus ordo fatorum, & ineuitabilis curſus: per ſtatas vices remeant. Effectus rerum omnium aut mouent, aut notant. Sed ſiue quidquid euenit faciunt, quid immutabilis rei notitia proficiet? ſiue ſignificant, quid refert prouidere, quod effugere non poſſis? Scias iſta, neſcias, fient.

Si verò ſolem ad rapidum ſtellaſque ſequentes
Ordine reſpicias, numquam te craſtina fallet
Hora, nec inſidiis noctis capiere ſerenæ.

Satis abundeque prouiſum eſt, vt ab inſidiis tutus eſſem. Numquid me craſtina non fallit hora? fallit enim, quod neſcienti euenit. Ego quid futurum ſit, neſcio: quid fieri poſſit, ſcio. Ex hoc nihil deſperabo: totum expecto. Si quid remittitur, boni conſulo. Fallit me hora, ſi parcit: ſed ne ſic quidem fallit. Nam quemadmodum ſcio omnia accidere poſſe, ſic ſcio & non vtiq; caſura.

caſura. Vtique ſecunda expecto: malis paratus ſum. In illo feras me neceſſe eſt non per præſcriptum euntem. Non enim adducor, vt in numerum liberalium artium pictores recipiam, non magis, quàm ſtatuarios, aut marmorarios, aut ceteros luxuriæ miniſtros. Æquè luctatores, & totam oleo ac luto conſtantem ſcientiam expello ex his ſtudiis liberalibus: aut & vnguentarios recipiam, & cocos, & ceteros voluptatibus noſtris ingenia accommodantes ſua. Quid enim, oro te, liberale habent iſti ieiuni vomitores, quorum corpora in ſagina, animi in macie & veterno ſunt? An liberale ſtudium iſtud eſſe iuuentuti noſtræ credimus, quam maiores noſtri rectam exercuerunt, haſtilia iacere, ſudem torquere, equum agitare, arma tractare? Nihil liberos ſuos docebant, quod diſcendum eſſet iacentibus. Sed nec hæ nec illæ docent, aluntve virtutem. Quid enim prodeſt equum regere, & curſum eius fræno temperare, affectibus effrænatiſſimis abſtrahi? Quid prodeſt multos vincere luctatione vel ceſtu, ab iracundia vinci? Quid ergo? nihil liberalia nobis conferunt ſtudia? ad alia multum, ad virtutem nihil. Nam & hę viles ex profeſſo artes, quę manu conſtant, ad inſtrumenta vitæ plurimũ conferunt, tamen ad virtutem non pertinent. Quare ergo liberalibus ſtudiis filios erudimus? Non quia virtutem dare poſsũt, ſed quia animum ad accipiendam virtutẽ

præparant. Quemadmodum prima illa, vt antiqui vocabant, litteratura, per quã pueris elementa traduntur, non docet liberales artes, ſed mox præcipiendis locum parat: ſic liberales artes non perducunt animum ad virtutem, ſed expediunt. Quatuor ait eſſe Poſidonius artium genera. Sunt vulgares & ſordidę, ſunt ludicrę, ſunt pueriles, ſunt liberales. Vulgares opificum, quæ manu conſtant, & ad inſtruendam vitam occupatæ ſunt: in quibus nulla decoris, nulla honeſti ſimulatio eſt. Ludicræ ſunt, quæ ad voluptatem oculorum atque aurium tendunt. His annumeres licet machinatores, qui pegmata per ſe ſurgẽtia excogitant, & tabulata tacitè in ſublime creſcentia, & alias ex inopinato varietates, aut dehiſcentibus quæ cohærebant, aut his quæ diſtabant ſua ſponte coeuntibus, aut his quæ eminebant, paullatim in ſe reſidentibus. His imperitorum feriuntur oculi, omnia ſubita (quia cauſſas non nouere) mirantiũ. Pueriles ſunt, & aliquid habentes liberalibus ſimile, hæ artes quas ἐγκυκλίυς Græci, noſtri liberales vocant. Solæ autẽ liberales ſunt, imò (vt dicam verius) liberæ, quibus curæ virtus eſt. Quemadmodum, inquit, eſt animi aliqua pars philoſophiæ naturalis, eſt aliqua moralis, eſt aliqua rationalis; ſic & hæc quoque liberaliũ artium turba locum ſibi in philoſophia vindicat. Cùm ventũ eſt ad naturales quæſtiones, geometriæ teſtimonio ſta-

tur,

tur. Ergo eius quã adiuuat, pars eſt. multa adiuuant nos, nec ideò partes noſtræ ſunt: imò ſi partes eſſent, non adiuuarent. Cibus adiutorium corporis, nec tamen pars eſt. Aliquid nobis pręſtat geometriæ miniſterium. Sic philoſophiæ neceſſaria eſt, quomodo ipſi faber: ſed nec hic geometriæ pars eſt; nec illa philoſophiæ. Præterea, vtraq; fines ſuos habet. ſapiens enim cauſſas naturalium & quęrit & nouit, quorum numeros menſuraſq; geometres perſequitur & ſupputat. Qua ratione conſtent cæleſtia, quæ illis ſit vis, quæue natura, ſapiẽs ſcit. curſus & recurſus & obſeruationes, per quas deſcendunt & alleuantur, ac ſpeciem interdum ſtantium præbent, cùm cęleſtibus ſtare nõ liceat, colligit mathematicus. Quæ cauſſa in ſpeculo imagines exprimat, ſcit ſapiens: illud tibi geometer poteſt dicere, quantum abeſſe debeat corpus ab imagine, & qualis forma ſpeculi, quales imagines reddat. Magnum eſſe ſolem philoſophus probabit: quantus ſit, mathematicus, qui vſu quodam & exercitatione procedit: ſed vt procedat, impetranda illi quædam principia ſunt. Non eſt autẽ ars ſui iuris, cui precarium fundamentum eſt. Philoſophia nil ab alio petit, totum opus à ſolo excitat. Mathematica (vt ita dicam) ſuperficiaria eſt, in alieno ædificat, aliena accipit principia, quorum beneficio ad vlteriora perueniat: ſi per ſe iret ad verum, ſi totius mũdi naturã poſſet cõprehendere,

pus ſit, an non ſit: quid ſit facturus, cùm per nos aliquid facere deſierit: quomodo libertate ſua vſurus, cùm ex hac effugerit cauea: an obliuiſcatur priorum, & illic noſſe ſe incipiat, poſtquam de corpore abductus in ſublime ſeceſſit. Quamcumq; partem rerum humanarum diuinarumq; cõprehenderis, ingenti copia quęrendorum ac diſcendorum fatigaberis. Hęc tam multa, tam magna, vt habere poſſint liberum hoſpitium, ſuperuacua ex animo tollenda ſunt. Non dabit ſe in has anguſtias virtus. laxum ſpatium res magna deſiderat. expellantur omnia: totum pectus illi vacet. At enim delectat artium notitia multarum. Tantum itaque ex illis retineamus, quantum eſt neceſſarium. An tu exiſtimas reprehendendum, qui ſuperuacua vſu ſibi comparat, & pretioſarum rerum pompam in domo explicat. nõ putas eum, qui occupatus eſt in ſuperuacua litterarum ſupellectile? Plus ſcire velle quàm ſit ſatis, intemperantiæ genus eſt. Quid, quòd iſta liberalium artium conſectatio moleſtos, verboſos, intempeſtiuos, ſibi placentes facit, & ideò non diſcentes neceſſaria, quia ſuperuacua didicerunt? Quatuor millia librorũ Didymus grãmaticus ſcripſit: miſer, ſi tam multa ſuperuacua legiſſet. In his libris de patria Homeri quæritur, in his de Æneæ matre vera: in his libidinoſior Anacreon, an ebrioſior vixerit: in his, an Sappho publica fuerit: & alia, quæ

erant

erant dediſcenda, ſi ſcires. I nunc, & longã eſſe vitam nega. Sed ad noſtros quoque cùm perueneris, oſtendã multa ſecuribus recidenda. Magno impendio temporum, magna alienarũ aurium moleſtia, laudatio hæc conſtat: *O hominem litteratum!* Simus hoc titulo ruſticiore contenti. *O virum bonum!* Itane eſt? annales euoluam omnium gentium, & quis primus carmina ſcripſerit, quæram: quantum temporis inter Orphea interſit & Homerum, cùm faſtos non habeam, computabo: & Ariſtarchi notas, quibus aliena carmina compunxit, recognoſcam: & ętatem in ſyllabis conteram? Itane in geometriæ puluere hærebo? Adeò mihi præceptum illud ſalutare excidit: *Tempori parce?* Hæc ſciam, vt quid ignorem? Appion grãmaticus qui ſub C. Cæſare tota circumlatus eſt Gręcia, & in nomen Homeri ab omnibus ciuitatibus adoptatus, aiebat: Homerum vtraque materia conſummata, & Odyſſea, & Iliade, principium adiecifſe operi ſuo, quo bellum Troianum cõplexus eſt. Huius rei argumẽtum afferebat, quòd duas litteras in primo verſu poſuiſſet ex induſtria librorum ſuorum numerũ cõtinentes. Talia ſciat oportet, qui multa vult ſcire. Non vis cogitare, quantũ temporis tibi auferat mala valetudo, quantum occupatio publica, quantum occupatio priuata, quantum occupatio quotidiana, quantum ſomnus: metire ætatem tuam: tam multa nõ capit.

De liberalibus ſtudiis loquor: philoſophi quantum habent ſuperuacui, quantum ab vſu recedentis? Ipſi quoque ad ſyllabarum diſtinctiones, & coniunctionum ac prępoſitionum proprietates deſcenderunt, & inuidere grammaticis, inuidere geometris. Quidquid in illorum artibus ſuperuacuũ erat, tranſtulere in ſuam. Sic effectũ eſt, vt diligentiùs ſciant loqui, quàm viuere. Audi, quantum mali faciat nimia ſubtilitas, & quàm infeſta veritati ſit. Protagoras ait, de omni re in vtramq; partẽ diſputari poſſe, ex ęquo. & de hac ipſa, an omnis res in vtramq; partem diſputabilis ſit. Nauſiphanes ait, ex his quę videntur eſſe, nihil magis eſſe, quàm nõ eſſe. Parmenides ait, ex his quæ videntur, nihil eſſe in vniuerſum. Zenon Eleates omnia negotia de negotio deiecit: ait nihil eſſe. Circa eadẽ ferè Pyrrhonij verſantur, & Megarici, & Eretrici, & Academici, qui nouã induxerũt ſcientiã, nihil ſcire. Hæc omnia in illũ ſuperuacuum ſtudiorũ liberaliũ gregẽ conijce. Illi mihi non profuturã ſcientiam tradunt, hi ſpẽ omnis ſciẽtiæ eripiunt: ſatius eſt ſuperuacua ſcire, quàm nihil. Illi non præferunt lumen, per quod acies dirigatur ad verũ: hi oculos mihi effodiunt. Si Protagoræ credo, nihil in rerũ natura eſt, niſi dubium: ſi Nauſiphani, hoc vnum certum eſt, nihil eſſe certi: ſi Parmenidi, nihil eſt præter vnum: ſi Zenoni, ne vnum quidem. Quid ergo nos ſumus? quid iſta quæ nos

cir-

circumſtant, alunt, ſuſtinẽt? Tota rerũ natura vmbra eſt, aut inanis, aut fallax. Non facilè dixerim, vtrũ magis iraſcar illis, qui nos nihil ſcire voluerunt: an illis, qui ne hoc quidem nobis reliquerunt, nihil ſcire.

EPIST. LXXXIX. Rem vtilem deſideras, & ad ſapientiam properanti vtique neceſſariam, diuidi philoſophiam, & ingens corpus eius in membra diſponi. Facilius enim per partes in cognitionem totius adducimur. Vtinam quemadmodum vniuerſi mundi facies in conſpectum venit, ita philoſophia tota nobis poſſet occurrere, ſimillimum mundo ſpectaculum! Profectò enim omnes mortales in admirationem ſui raperet, relictis his quę nunc magna, magnorum ignorantia, credimus. Sed quia contingere hoc non poteſt, ſic erit à nobis adſpicienda, quemadmodum mundi ſecreta cernuntur. Sapientis quidem animus totam molem eius amplectitur, nec minùs illam velociter obit, quàm cælum acies noſtra: nobis autem, quibus perrumpenda caligo eſt, & quorum viſus in proximo deficit, ſingula quæque oſtendi faciliùs poſſunt, vniuerſi nondum capacibus. Faciam ergo quod exigis, & philoſophiam in partes, non in fruſtra, diuidam. Diuidi enim illam, non concidi, vtile eſt. nam comprehendere quemadmodum maxima, ita minima, difficile eſt. Deſcribitur in tribus populus, in centurias exercitus. Quidquid in

maius creuit, faciliùs agnoſcitur, ſi diſceſſit in partes: quas (vt dixi) innumerabiles eſſe & paruas, nō oportet. Idem enim vitij habet nimia, quod nulla diuiſio: ſimile confuſo eſt, quidquid vſque in puluerem ſectum eſt. Primum itaque, ſicut videtur, tibi dicam, inter ſapientiam & philoſophiam quid interſit. Sapientia perfectum bonum eſt mentis humanæ: philoſophia ſapientiæ amor eſt & affectatio. Hæc oſtendit, quò illa peruenit. Philoſophia vnde dicta ſit, apparet: ipſo enim nomine fatetur. Quidam ſapientiam ita finierunt, vt dicerent eam diuinorum & humanorum ſcientiam. Quidam ita: Sapientia eſt, noſſe diuina & humana, & horum cauſſas. Superuacua mihi videtur hæc adiectio, quia cauſſæ diuinorum humanorúmque partes ſunt. Philoſophiam quoque fuerunt qui aliter atque aliter definirent. alij, ſtudium illam virtutis eſſe dixerunt; alij, ſtudium corrigendæ mentis. A quibuſdam dicta eſt, appetitio rectæ rationis. Illud quaſi conſtet, aliquid inter philoſophiam & ſapientiam intereſſe. Neque enim fieri poteſt, vt idem ſit quod affectatur, & quod affectat. Quomodo multum inter auaritiam & pecuniam intereſt, cùm illa cupiat, hæc concupiſcatur: ſic inter philoſophiam & ſapientiam. Hæc enim illius effectus, & præmium eſt: illa venit, ad hanc itur. Sapientia eſt, quam Græci σοφίαν vocant. Hoc verbo quoque Romani vte-

vtebantur, ſicut philoſophia nunc quoque vtuntur. Quod & togatæ tibi antiquæ probabunt, & inſcriptus Doſſenni monumento titulus:

Hoſpes reſiſte, & ſophiam Doſſenni lege.

Quidam ex noſtris, quamuis philoſophia ſtudium virtutis eſſet, & hæc peteretur, illa peteret, tamen non putauerunt illas diſtrahi poſſe. Nam nec philoſophia ſine virtute eſt, nec ſine philoſophia virtus eſt. Philoſophia ſtudium virtutis eſt, ſed per ipſam virtutem: nec virtus autem eſſe ſine ſtudio ſui poteſt, nec virtutis ſtudium ſine ipſa. Non enim quemadmodum in his qui aliquid ex diſtanti loco ferire conantur, alibi eſt qui petit, alibi quod petitur: nec quemadmodum itinera quæ ad vrbes perducunt, extra ipſas ſunt. ad virtutem venitur per ipſam. Cohærent ergo inter ſe philoſophia, virtuſque. Philoſophiæ tres partes eſſe dixerunt & maximi & plurimi auctores: Moralem, Naturalem, & Rationalem. Prima componit animum, ſecundam rerum natura ſcrutatur, tertia proprietates verborum exigit, & ſtructuram, & argumentationes, ne pro vero falſa ſurrepant. Ceterùm inuenti ſunt, & qui in pauciora philoſophiam, & qui in plura diducerent. Quidam ex Peripateticis quartam partē adiecerūt, Ciuilem: quia quamdam propriam exercitationem deſideret, & circa aliam materiam occupata ſit. Quidam adiecerunt his partem, quam Græ-

ci

ci οἰκονομικὴν vocant, adminiſtrandæ rei familiaris ſcientiam. Quidam & de generibus vitæ locum ſeparauerunt. Nihil autem horum in illa parte morali non repetitur. Epicurei duas partes philoſophiæ putauerunt eſſe, Naturalem atque Moralem: Rationalem remouerunt. Deinde cùm ipſis rebus cogerentur ambigua ſecernere, falſa ſub ſpecie veri latentia coarguere, ipſi quoque locum, quem De iudicio & regula appellant, alio nomine rationalem induxerunt: ſed eum acceſſionem eſſe naturalis partis exiſtimant. Cyrenaici naturalia cum rationalibus ſuſtulerunt, & contenti fuerunt moralibus: ſed hi quoque qui remouent, aliter inducũt. In quinque enim partes moralia diuidunt: vt vna ſit de fugiendis & expetendis, altera de affectibus, tertia de actionibus, quarta de cauſſis, quinta de argumentis. Cauſſæ rerum ex naturali parte ſunt, argumenta ex rationali, actiones ex morali. Ariſto Chius non tantùm ſuperuacuas eſſe dixit naturalem & rationalem, ſed etiam contrarias: moralem quoque, quam ſolam reliquerat, circumcidit. Nam eum locum qui monitiones continet, ſuſtulit, & pædagogi eſſe dixit, non philoſophi: tamquam quidquã aliud ſit ſapiens, quàm humani generis pædagogus. Ergo cùm tripertita ſit philoſophia, moralem eius partem primùm incipiamus diſponere. Quam in tria rurſus diuidi placuit; vt prima eſſet inſpe-

ctio

ctio ſuum cuique diſtribuens, & æſtimans quanto quidque dignum ſit, maximè vtilis. quid enim eſt tam neceſſarium, quàm pretia rebus imponere? Secunda de impetu: tertia de actionibus. Primum enim eſt, vt quanti quidque ſit, iudices: ſecundum, vt impetum ad illa capias ordinatum temperatumque; tertium, vt inter impetum tuum, actionemque conueniat, vt in omnibus iſtis tibi ipſi conſentias. Quidquid ex his tribus defuerit, turbat & cetera. Quid enim prodeſt, intus ęſtimata habere omnia, ſi ſis impetu nimius? Quid prodeſt impetus repreſſiſſe, & habere cupiditates in tua poteſtate, ſi in ipſa rerum actione tempora ignores, nec ſcias quando quidque, & vbi, & quemadmodũ agi debeat? Aliud eſt enim, dignitates & pretia rerum noſſe: aliud articulos: aliud impetus refręnare, & ad agẽda ire, nõ ruere. Tunc ergo vita ſibi cõcors eſt, vbi actio non deſtituit impetum. Impetus ex dignitate rei cuiuſque concipitur, perinde remiſſius acriorve, prout illa digna eſt peti. Naturalis pars philoſophiæ in duo ſcinditur: Corporalia, & Incorporalia. Vtraq; diuiduntur in ſuos, vt ita dicã, gradus. Corporum locus in hoc primùm, in ea quæ faciunt, & quæ ex his gignuntur: gignuntur autẽ elementa. Ipſe elementi locus, vt quidam putant, ſimplex eſt: vt quidã, in materiam, & cauſſam omnia mouentem, & elementa diuiditur. Supereſt vt rationalem

partem philoſophiæ diuidamus. Omnis oratio aut continua eſt, aut inter reſpondentem & interrogantem diuiſa. Hanc διαλεκτικὴν, illam ῥητορικὴν placuit vocari. hæc verba curat, & ſenſus, & ordinem. διαλεκτικὴ in duas partes diuiditur: in verba, & ſignificationes: ideſt, in res quæ dicuntur, & vocabula quibus dicuntur. Ingens deinde ſequitur vtriuſque diuiſio. Itaque hoc loco finem faciam:

——*Et ſumma ſequar faſtigia rerum.*

Alioqui ſi voluero facere partium partes, quęſtionum liber fiet. Hęc, Lucili virorum optime, quò minus legas non deterreo: dũmodo quidquid legeris, ad mores ſtatim referas. Illos compeſce, marcentia in te excita, ſoluta cõſtringe, cõtumacia doma, cupiditates tuas publicaſque, quãtum potes, vexa: & iſtis dicentibus, Quouſq; eadem? reſponde, Ego debeo dicere, Quouſque eadem peccabitis? Remedia ante vultis, quàm vitia deſinere. ego verò eò magis dicam, & quia recuſatis, perſeuerabo. Tũc incipit medicina proficere, vbi in corpore alienato dolorem tactus expreſſit. Dicam etiam inuitis profutura. Aliquando aliqua ad vos non blanda vox veniet: & quia verum ſinguli audire nõ vultis, publicè audite. Quouſque fines poſſeſſionum propagabitis? ager vni domino, qui populum cepit, anguſtus eſt. Quouſque arationes veſtras porrigetis, ne prouinciarum quidẽ ſatione contenti circumſcribere prædiorum mo-

modum? Illuſtrium fluminum per priuatum decurſus, & amnes magni, magnarumque gẽtium termini, vſque ad oſtium à fonte, veſtri ſunt. Hoc quoque parum eſt, niſi latifundijs veſtris maria cinxiſtis: niſi trans Hadrianũ & Ionium, Ægeumque, veſter villicus regnet: niſi inſulæ, ducum domicilia magnorum, inter viliſſima rerum numerentur. Quàm vultis, latè poſſidete: ſit fundus, quod aliquando imperium vocabatur: facite veſtrum quidquid poteſtis, dum plus ſit alieni. Nunc vobiſcum loquor, quorum æquè ſpatiosè luxuria, quàm illorum auaritia diffunditur. Vobis dico; Quouſque nullus erit lacus, cui non villarum veſtrarum faſtigia immineant? nullum flumen, cuius non ripas ædificia veſtra prætexant? Vbicumque ſcatebunt aquarum calentium venæ, ibi noua diuerſoria luxuriæ excitabũtur. Vbicumque in aliquem ſinum littus curuabitur, vos protinus fundamenta iacietis, nec contẽti ſolo, niſi quod manu feceritis, maria agetis introrſus. Omnibus licet locis tecta veſtra ſplendeant, alicubi impoſita montibus, in vaſtum terrarum mariſque proſpectum, alicubi ex plano in altitudinẽ montium educta: cùm multa ædificaueritis, cùm ingentia; tamen & ſingula corpora eſtis, & paruula. Quid proſunt multa cubicula? in vno iacetis. Non eſt veſtrum, vbicumque non eſtis. Ad vos deinde tranſeo, quorum profunda & inſatiabilis gula,
hinc

hinc maria ſcrutatur, hinc terras. Alia hamis, alia laqueis, alia retium varijs generibus cum magno labore perſequitur: nullis animalibus, niſi ex faſtidio, pax eſt. Quantulum enim ex iſtis epulis, quæ per tot comparatis manus, feſſo voluptatibus ore libatis? quantulum ex iſta fera, periculosè capta, dominus crudus ac nauſeans guſtat? quantulum ex tot conchylijs, tam longè aduectis, per iſtum ſtomachum inexplebilem labitur? infelices etiam, quòd non intelligitis, vos maiorem famem habere, quàm ventrem. Hæc alijs dic: vt dum dicis, audias ipſe. Scribe: vt dum ſcripſeris, legas; omnia ad mores, & ad ſedandam rabiem affectuum referens. Stude, non vt plus aliquid ſcias, ſed vt meliùs.

EPIST. XC. Quis dubitare, mi Lucili, poteſt, quin Deorum immortalium munus ſit, quòd viuimus: philoſophiæ, quòd benè viuimus? Itaque tanto plus nos debere huic, quàm diis, quanto maius beneficium eſt bona vita, quàm vita? Pro certo deberetur, niſi ipſam Dij philoſophiam tribuiſſent: cuius ſcientiam nulli dederunt, facultatem omnibus. Nam ſi hanc quoque bonum vulgare feciſſent, & prudentes naſceremur; ſapientia quod in ſe optimũ habet perdidiſſet, quod inter fortuita non eſt. Nunc enim hoc in illa pretioſum atque magnificum eſt, quòd non obuenit, quòd illam ſibi quiſque debet, quòd non ab alio petitur. Quid haberes,

quod

quod in philoſophia ſuſpiceres, ſi beneficiaria res eſſet? Huius opus vnum eſt, de diuinis humaniſq; verum inuenire: ab hac numquam recedit iuſtitia, pietas, religio, & omnis alius comitatus virtutum conſertarum & inter ſe cohærentium. Hæc docuit colere diuina, humana diligere, & penes Deos imperium eſſe, & inter homines conſortium, quod aliquamdiu inuiolatum manſit, antequã ſocietatẽ auaritia diſtraxit, & paupertatis cauſſa etiam his, quos fecit locupletiſſimos, fuit. Deſierunt enim omnia poſſidere, dum volunt propria. Sed primi mortalium, quiq; ex his geniti, naturam incorrupti ſequebantur, eamdem habebant & ducem, & legem, cõmiſſi melioris arbitrio. Naturę eſt enim, potioribus deteriora ſubmittere. Mutis quidem gregibus aut maxima corpora præſunt, aut vehementiſſima. Nõ pręcedit armenta degener taurus, ſed qui magnitudine ac toris ceteros mares vicit: elephãtorum gregem excelſiſſimus ducit: inter homines pro ſummo eſt optimus. Animo itaq; rector eligebatur, ideoq; ſumma felicitas erat gẽtium: in quibus nõ poterat potẽtior eſſe, niſi melior. Tãtum enim quantũ vult poteſt, qui ſe niſi quod debet, nõ putat poſſe. Illo ergo ſæculo, quod aureũ perhibetur, penes ſapientes fuiſſe regnum Poſidonius iudicat. Hi cõtinebant manus, & infirmiores à validioribus tuebantur: ſuadebãt, diſſuadebãtque, & vtilia atq; inutilia mõſtrabant.

bant. Horum prudentia, ne quid deeſſet ſuis, prouidebat; fortitudo arcebat pericula; beneficentia augebat, ornabatque ſubiectos. Officium erat imperare, non regnum. Nemo quantum poſſet aduerſus eos experiebatur, per quos cœperat poſſe. Nec erat cuiquã aut animus in iniuriam, aut cauſſa: cùm benè imperanti benè pareretur, nihilque rex maius minari malè parentibus poſſet, quàm vt abiret è regno. Sed poſtquam, ſurrepentibus vitiis, in tyrannidem regna verſa ſunt: opus eſse cœpit legibus, quas & ipſas inter initia tulere ſapientes. Solon, qui Athenas æquo iure fundauit, inter ſeptem æui ſapientia notos. Lycurgum ſi eadem ætas tuliſset, ſacro illi numero acceſſiſset octauus. Zaleuci leges Charondæque laudantur. hi non in foro, nec in conſultorum atrio, ſed in Pythagoræ tacito illo ſanctoque ſeceſsu didicerũt iura, quæ florenti tunc Siciliæ, & per Italiam Græciæ ponerent. Hactenus Poſidonio aſsẽtior: artes quidem à philoſophia inuentas, quibus in quotidiano vſu vita vtitur, non conceſſerim, nec illam fabricæ aſsertam gloriam. Illa, inquit, ſparſos & caſulis tectos, aut aliqua rupe ſuffoſsa, aut exeſæ arboris trunco, docuit tecta moliri. Ego verò philoſophiã iudico, non magis excogitaſse has machinationes tectorũ ſupra tecta ſurgentium, & vrbes prementium, quàm viuaria piſciũ in hoc clauſa, vt tempeſtatum pericula non adiret gula,

&

& quamuis acerrimè pelago ſæuiente, haberet luxuria portus ſuos, in quibus diſtinctos piſcium greges ſaginaret. Quid ais? Philoſophia docuit homines habere c [illegible] æ ſeram? & quid aliud erat, auaritiæ ſignum dare? Philoſophia hæc, cum tanto habitantium periculo, imminentia tecta ſuſpendit? Parum enim erat fortuitis tegi, & ſine arte & difficultate naturale ſibi inuenire aliquod receptaculum. Mihi crede, felix illud ſæculum ante architectonas fuit. Iſta nata ſunt, iam naſcente luxuria in quadratum tigna decidere, & ferro per deſignata currente, certa manu trabem ſcindere.

Nam primi cuneis ſcindebant fiſſile lignum.

Non .n. tecta cœnationi, epulum recepturæ, parabantur: nec in hũc vſum pinus aut abies deferebatur longo vehiculorũ ordine, vicis intrementibus, vt ex illa lacunaria auro grauia penderent. Furcæ vtrimq; ſuſpenſæ fulciebant caſam: ſpiſſatis ramalibus, ac fronde congeſta, & in procliue diſpoſita, decurſus imbribus quamuis magnis erat. Sub his tectis habitauere ſecuri. Culmus liberos texit: ſub marmore atque auro ſeruitus habitat. In illo quoq; diſſentio à Poſidonio, quòd ferramenta fabrilia excogitata à ſapientibus viris iudicat. Iſto enim modo dicat licet ſapientes, per quos

Tunc laqueis captare feras, & fallere viſco

In-

Inuentum, & magnos canibus circumdare ſaltus.

Omnia enim iſta ſagacitas hominum, non ſapientia inuenit. In hoc quoque diſſentio, ſapientes fuiſſe, qui ferri metalla & æris inuenerunt: cùm incendio ſiluarum aduſta tellus, in ſummo venas iacentes liquefacta fudiſſet. Iſta tales inueniunt, quales colunt. Ne illa quidem tam ſubtilis quęſtio mihi videtur, quàm Poſidonio: Vtrùm malleus in vſu eſſe priùs, an forcipes cœperint. Vtraque inuenit aliquis exercitati ingenij, acuti, non magni, nec elati, & quidquid aliud corpore incuruato, & animo humũ ſpectante, quærendum eſt. Sapiens facilis victu fuit. quid ni? cùm hoc quoque ſæculo eſſe quàm expeditiſſimus cupiat? Quomodo oro te conuenit, vt Diogenem mireris, & Dædalum? Vter ex his ſapiens tibi videtur, qui ſerrã commentus eſt: an ille, qui cùm vidiſſet puerũ caua manu bibentem aquã, fregit protinus exemptum è perula calicem, hac obiurgatione ſui: Quàm diu homo ſtultus ſuperuacuas ſarcinulas habui? qui ſe complicuit in dolio, & in eo cubitauit? Hodie vtrùm tandem ſapientiorem putat, qui inuenit quemadmodum in immenſam altitudinem crocum latentibus fiſtulis exprimat; qui Euripos ſubito aquarum impetu implet, aut ſiccat; verſatilia cœnationum laquearia ita coagmentat, vt ſubinde alia facies atque alia ſuccedat, & toties tecta,

quo-

quoties fercula mutentur: an eum, qui & alijs & ſibi hoc monſtrat, quàm nihil nobis natura durum ac difficile impetrauerit? Poſſe nos habitare ſine marmorario fabro, poſſe nos veſtitos eſſe ſine commercio Serum, poſſe nos habere vſibus noſtris neceſſaria, ſi contenti fuerimus his, quæ terra poſuit in ſummo? Quem ſi audire humanum genus voluerit, tam ſuperuacuum ſciet ſibi coquum eſſe quàm militem. Illi ſapientes fuerunt, aut certè ſapientibus ſimiles, quibus expedita erat tutela corporis. Simplici cura conſtant neceſſaria: in delicias laboratur. Non deſiderabis artifices, ſi ſequere naturam. illa noluit eſſe diſtrictos: ad quæcumque nos cogebat, inſtruxit. Frigus intolerabile eſt corpori nudo. Quid ergo? numquid non pelles ferarum, & aliorum animalium à frigore ſatis abundeque defendere queunt? non corticibus arborum pleræque gentes tegunt corpora? non auium plumæ in vſum veſtis conſeruntur? non hodieque magna Scytharum pars, tergis vulpium induitur ac murium, quæ tactu mollia, & impenetrabilia ventis ſunt? Opus eſt tamen calorem ſolis æſtiui vmbra craſſiore propellere. Quid ergo? non vetuſtas multa abdidit loca, quæ vel iniuria temporis, vel alio quolibet caſu excauata in ſpecum receſſerunt? Quid ergo? non quamlibet virgeam cratem texuerunt manus, & vili obleuerunt luto, deinde ſtipula alijſque ſilueſtribus

ope-

operuere faſtigium, & pluuijs per deuexa labentibus, hiemem tranſiere ſecuri? Quid ergo? non in defoſſo latent Syrticę gentes? quibus propter nimios ſolis ardores, nullum tegumentum ſatis repellendis caloribus ſolidum eſt, niſi ipſa arens humus. Nō fuit tam inimica natura, vt cùm omnibus alijs animalibus facilem actum vitæ daret, homo ſolus non poſſet ſine tot artibus viuere. Nihil horū ab illa nobis imperatum eſt, nihil ægrè quærendum vt poſſit vita produci. Ad parata nati ſumus: nos omnia nobis difficilia facilium faſtidio fecimus. Tecta tegumentaque, & fomēta corporū, & cibi, & quæ nunc ingens negotium facta ſunt, obuia erant, & gratuita, & opera leui parabilia: modus enim omnium, prout poſtulabat neceſſitas, erat: nos iſta pretioſa, nos mira, nos magnis multiſque conquirenda artibus fecimus. Sufficit ad id natura, quod poſcit. A natura luxuria deſciuit, quæ quotidie ſeipſam incitat, & tot ſęculis creſcit, & ingenio adiuuat vitia. Primò ſuperuacua cœpit concupiſcere, inde contraria, nouiſſimè corpori animum addixit, & illius deſeruire libidini iuſſit. Omnes iſtæ artes, quibus aut excitatur ciuitas, aut ſtrepit, corporis negotium gerunt: cui omnia olim tamquam ſeruo præſtabantur, nunc tamquam domino parantur. Itaque hinc textorum, hinc fabrorum officinæ ſunt, hinc odores coquentium, hinc molles corporis motus docentium, molleſ-

que

que cantus & infractos. Receſſit enim ille naturalis modus, deſideria ope neceſſaria finiens: iam ruſticitatis & miſeriæ eſt, velle quantum ſat eſt. Incredibile eſt, mi Lucili, quàm facilè etiam magnos viros dulcedo orationis abducat à vero. Ecce Poſidonius, vt mea fert opinio, vnus ex iis qui plurimum philoſophiæ contulerunt, dum vult deſcribere primùm, quemadmodum alia torqueantur fila, alia ex molli ſolutoque ducantur: deinde quemadmodum tela ſuſpenſis ponderibus rectum ſtamen extendat; quemadmodum ſubtemen inſertum, quod duritiam vtrimque comprimentis tramæ remolliat; ſpata coire cogantur & iungi; textricum quoque artem à ſapientibus dixit inuentam, oblitus poſteà repertum hoc ſubtilius genus, in quo

Tela iugo iuncta eſt, ſtamen ſecernit arundo.

Inſeritur mediũ radiis ſubtemen acutis,
Quod lato feriunt inſecti pectine dentes.

Quid ſi contigiſſet illi videre has noſtri temporis telas, quibus veſtis nihil celatura conficitur, in qua non dico nullum corpori auxilium, ſed nullum pudori eſt? Tranſit deinde ad agricolas, nec minùs facundè deſcribit proſciſſum aratro ſolum, & iteratum, quo ſolutior terra faciliùs pateat radicibus: tum ſparſa ſemina, & collectas manu herbas, ne quid fortuitum & agreſte ſuccreſcat, quod necet ſegetem. Hoc quoque opus ait

eſſe ſapientium: tamquam non nunc quoque plurima cultores agrorum noua inueniant, per quæ fertilitas augeatur. Deinde non eſt contentus his artibus, ſed in piſtrinum ſapientem ſubmittit. Narrat enim quemadmodum, rerũ naturam imitatus, panem cœpit facere. Receptas, inquit, in os fruges, concurrens inter ſe duritia dentium frangit, & quidquid excidit, ad eoſdem dentes lingua refertur: tunc verò ſaliuæ miſcetur, vt faciliùs per fauces lubricas tranſeat. Cùm peruenit in ventrẽ, aqualiculi feruore concoquitur, tunc demum corpori accedit. Hoc aliquis ſecutus exemplar, lapidem aſperum aſpero impoſuit, ad ſimilitudinem dentium, quorũ pars immobilis motum alterius exſpectat: deinde vtriuſque attritu grana franguntur, & ſæpiùs regerũtur, donec ad minutiam frequenter trita redigantur. Tunc farinam aqua ſparſit, & aſſidua tractatione perdomuit, finxitque panem: quem primò cinis calidus, & feruens teſta percoxit: deinde furni paullatim reperti, & alia genera, quorum feruor ſeruiret arbitrio. Non multũ abfuit, quin ſutrinũ quoq; inuentũ à ſapientibus diceret. Omnia iſta ratio quidem, ſed non recta ratio cõmenta eſt. Hominis enim, nõ ſapientis inuenta ſunt: tam mehercules quã nauigia, quibus amnes, quibuſq; maria tranſimus, aptatis ad excipiendũ ventorum impetum velis, & additis à tergo gubernaculis, quæ huc

atque illuc curſum nauigij torqueant: & exemplum à piſcibus tractum eſt, qui cauda reguntur, & leui eius in vtrumque momento velocitatem ſuam flectunt. Omnia hæc quidem, inquit, ſapiens inuenit: ſed minora, quàm vt ipſe tractaret, ſordidioribus miniſtris dedit. Imò non ab aliis excogitata iſta ſunt, quàm à quibus hodieq; curantur. Quædam noſtra demum prodiſſe memoria ſcimus: vt ſpeculariorum vſum, perlucẽte teſta, clarum tranſmittentium lumen: vt ſuſpenſuras balneorum, & impreſſos parietibus tubos, per quos circũfunderetur calor, qui ima ſimul & ſumma foueret æqualiter. Quid loquar marmora, quibus templa, quibus domus fulgent? Quid lapideas moles in rotundum ac leue formatas, quibus porticus & capacia populorum tecta ſuſcipimus? Quid verborum notas, quibus quamuis citata excipitur oratio, & celeritatem linguæ manus ſequitur? Viliſſimorum mancipiorum iſta commenta ſunt: ſapientia altiùs ſedet, nec manus docet; animorum magiſtra eſt. Vis ſcire, quid illa eruerit, quidve effecerit? Non indecoros corporis motus, nec varios per tubã ac tibiam cantus, quibus exceptus ſpiritus, aut in exitu, aut in trãſitu, formatur in vocem: non arma, nec muros, nec bella: vtilia molitur, paci fauet, & genus humanum ad concordiam vocat. Non eſt, inquam, inſtrumentorum ad vſus neceſſarios opifex. quid illi tam

paruula aſſignas? artificem vides vitæ. Alias quidem artes ſub dominio habet. nam cui vita, illi vitæ quoque ornamenta ſeruiunt: ceterùm ad beatum ſtatum tendit; illò ducit, illò vias aperit. Quæ ſint mala, quæ videantur, oſtendit: vanitatem exuit mentibus, dat magnitudinem ſolidam: inflatam verò, & ex inani ſpecioſam reprimit: nec ignorari ſinit, inter magna quid interſit & tumida: totius naturæ notitiam, ac ſuæ tradit. Quid ſint dij, qualeſque, declarat: quid inferi, quid lares & genij. Quid in ſecundam numinum formam animæ perpetuæ, vbi cõſiſtant, quid agant, quid poſſint, quid velint. Hæc eius initiamenta ſunt. per quæ non municipale ſacrum, ſed ingens omnium deorum templum mundus iſte reſeratur: cuius vera ſimulacra, veraſque facies cernendas mentibus protulit. nam ad ſpectacula tam magna hebes viſus eſt. ad initia deinde rerũ redit, & æternam rationem toti inditam, & vim omnium ſeminum ſingula propriè figurantem. Tum de animo cœpit inquirere, vnde eſſet, vbi, quãdiu, in quot membra diuiſus. Deinde à corporalibus ſe ad incorporalia tranſtulit, veritatemque & argumenta eius excuſit: poſt hæc, quemadmodum diſcernerentur vitæ ac necis ambigua: in vtraque enim falſa veris immixta ſunt. Nõ abduxit, inquam, ſe, vt Poſidonio videtur, ab iſtis artibus ſapiens, ſed ad illas omnino non venit. Nihil enim di-

gnum

gnum inuentu iudicaſſet, quod non erat dignum perpetuo vſu iudicaturus. ponenda non ſumeret. Anacharſis, inquit, inuenit rotam figuli, cuius circuitu vaſa formantur. Dein quia apud Homerum inuenitur figuli rota, mauult videri verſus falſos eſſe, quàm fabulam. Ego nec Anacharſin huius rei fuiſſe auctorem contendo: & ſi fuit, ſapiens quidem hoc inuenit, ſed non tamquam ſapiens: ſicut multa ſapientes faciunt, quà homines ſunt, nõ quà ſapientes. Puta velociſſimum eſſe ſapientem: curſu omnes anteibit, quà velox eſt, non quà ſapiens. Cuperem Poſidonio aliquem vitrarium oſtendere, qui ſpiritu vitrum in habitus plurimos format; qui vix diligenti manu effingerentur. Hæc inuenta ſunt, poſtquam ſapientem inuenire deſiuimus. Democritus, inquit, inueniſſe dicitur fornicem, vt lapidũ curuatura paulatim inclinatorum medio ſaxo alligaretur. Hoc dicam falſum eſſe. Neceſſe eſt enim ante Democritum, & pontes, & portas fuiſſe; quarum ferè ſumma curuantur. Excidit porrò vobis eumdem Democritũ inueniſſe; quemadmodum ebur poliretur, quẽadmodũ decoctus calculus in ſmaragdũ cõuerteretur, qua hodieq; coctura inuẽti lapides coctiles colorãtur. Iſta ſapiẽs licet inuenerit, nõ quà ſapiens erat, inuenit. multa enim facit, quę ab imprudentiſſimis aut ęquè fieri videmus, aut peritiùs, aut exercitatiùs. Quid ſapiens inueſtigauerit,

quid in lucem protraxerit, quęris? Primùm rerum naturam, quam non vt cetera animalia oculis ſecutus eſt, tardis ad diuina. Deinde vitæ legem, quam ad vniuerſa direxit: nec noſſe tantùm, ſed ſequi docuit deos, & accidentia non aliter excipere, quàm imperata. Vetuit parere opinionibus falſis, & quanti quidque eſſet, vera æſtimatione perpendit: damnauit mixtas pœnitentiæ voluptates. Et bona ſemper placitura laudauit, & palàm fecit, feliciſſimum eſſe, cui felicitate opus non eſt: potentiſſimum eſſe, qui ſe habet in poteſtate. Non de ea philoſophia loquor, quæ ciuē extra patriam poſuit, extra mundū deos, quæ virtutem donauit voluptati: ſed de illa, quę nullum bonum putat, niſi quod honeſtum eſt; quæ nec hominis, nec fortunæ muneribus deleniri poteſt; cuius hoc pretium eſt, non poſſe pretio capi. Hanc philoſophiam fuiſſe illo rudi ſæculo, quo adhuc artificia deerant, & ipſo vſo diſcebant vtilia, non credo: ſicut ante fortunata tempora, cùm in medio iacerent beneficia naturæ promiſcuè vtenda, antequam auaritia atque luxuria diſſociauere mortales, & ad rapinam ex conſortio diſcurrere, non erant illi ſapientes viri, etiam ſi faciebant facienda ſapientibus. Statum quidem generis humani, non alium quiſquā ſuſpexerit magis; nec, ſi cui permittat Deus terrena formare, & dare gentibus mores, aliud probauerit, quàm quod apud illos

illos fuiſſe memoratur, apud quos

——nulli ſubigebant arua coloni
Nec ſignare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant, ipſaque tellus
Omnia liberiùs, nullo poſcente, ferebat.

Quid hominum illo genere felicius? In commune rerum natura fruebantur: ſufficiebat illa, vt parens, in tutelam omnium: hæc erat publicarum opum ſecura poſſeſſio. Quid ni ego illud locupletiſſimum mortalium genus dixerim, in quo pauperem inuenire non poſſes? Irrupit in res optimè poſitas auaritia: & dum ſeducere aliquid cupit, atque in ſuum vertere, omnia fecit aliena, & in anguſtum ex immenſo redacta, paupertatem intulit, & multa cõcupiſcendo, omnia amiſit. Licet itaque velit nunc concurrere & reparare quod perdidit; licet agros agris adijciat, vicinum vel pretio pellat aeris, vel iniuria; licet in prouinciarum ſpatium rura dilatet, & poſſeſſionem vocet, per ſua longam peregrinationem: nulla nos finium propagatio eò reducet, vnde diſceſſimus. Cùm omnia fecerimus, multum habebimus: vniuerſum habebamus. Terra ipſa fertilior erat illaborata, & in vſus populorum non diripentium larga. Quidquid natura protulerat, id non minùs inueniſſe, quàm inuentum monſtrare alteri, voluptas erat: nec aut vlli ſuperare poterat, aut

deeſſe. inter concordes diuidebatur. Nondum valentior impoſuerat infirmiori manum, nondum auarus abſcondendo quod ſibi iaceret, alium neceſſariis quoque excluſerat: par erat alterius, ac ſui cura. Arma ceſſabant, incruentæq; humano ſanguine manus, odium omne in feras vertebant. Illi, quos aliquod nemus denſum à ſole protexerat, qui aduerſus ſæuitiam hiemis, aut imbris, vili receptaculo tuti ſub fronde viuebant, placidas tranſigebant ſine ſuſpirio noctes. Sollicitudo nos in noſtra purpura verſat, & acerrimis excitat ſtimulis: mollem ſomnum illis dura tellus dabat. Non impendebant cælata laquearia: ſed in aperto iacentes ſidera ſuperlabebantur, & inſigne ſpectaculum noctiũ, mundus in præceps agebatur, ſilentio tantum opus ducens. tam interdiu illis, quàm noctu, patebat proſpectus huius pulcherrimæ domus: libebat intueri ſigna, ex media cœli parte vergentia, rurſus ex occulto alia ſurgentia. Quid ni iuuaret vagari inter tam latè ſparſa miracula? At vos ad omnem tectorum pauetis ſonum, & inter picturas veſtras ſi quid increpuit, fugitis attoniti. Non habebant domos, inſtar vrbium. Spiritus ac liber inter aperta flatus, & leuis vmbra rupis aut arboris, & perlucidi fontes, riuique non opere, nec fiſtula, nec vllo coacto itinere obſolefacti, ſed ſponte currentes, & prata ſine arte formoſa, inter hæc agreſte domicilium ruſtica

poſitum

poſitum manu. Hæc erat ſecundum naturam domus, in qua libebat habitare, nec ipſam, nec pro ipſa timentem: nunc magna pars noſtri metus, tecta ſunt. Sed quamuis egregia illis vita fuerit, & carens fraude, non fuere ſapientes, quando hoc iam in opere maximo nomen eſt. Non tamen negauerim fuiſſe alti ſpiritus viros, & vt ita dicam, à diis recentes. neque enim dubium eſt, quin meliora mundus nondum effetus ediderit. Quemadmodum autem omnibus indoles fortior fuit, & ad labores paratior: ita nō erant ingenia omnibus conſummata. Non enim dat natura virtutem: ars eſt, bonū fieri. Illi quidem non aurum, nec argentum, nec perlucidos lapides ima terrarum fęce quęrebant, parcebantque adhuc etiam mutis animalibus: tantum aberat, vt homo hominem nō iratus, non timens, tantùm ſpectaturus occideret. Nondum veſtis illis erat picta; nondum texebatur aurum: adhuc non eruebatur. Quid ergo? ignorantia rerum innocentes erant. multum autem intereſt, vtrū peccare aliquis nolit, an neſciat. Deerat illis iuſtitia, deerat prudentia, deerat temperantia ac fortitudo. Omnibus his virtutibus habebat ſimilia quædam rudis vita: virtus nō contingit animo, niſi inſtituto & edocto, & ad ſūmmū aſſidua exercitatione perducto. Ad hoc quidem, ſed ſine hoc naſcimur: & in optimis quoque antequam erudias, virtutis materia, non virtus eſt.

EPIST. XCI. Liberalis noſter nunc triſtis eſt, nunciato incendio, quo Lugdunenſis colonia exuſta eſt. Mouere hic caſus quemlibet poſſet, nedum hominem patriæ ſuæ amantiſſimum. Quæ res efficit, vt firmitatem animi ſui quærat, quam videlicet ad ea quæ timeri poſſe putabat, exercuit: hoc verò tam inopinatum malum, pænè inauditum, non miror ſi ſine metu fuit, cùm eſſet ſine exemplo. Multas enim ciuitates incendium vexauit, nullam abſtulit. Nam etiam vbi hoſtili manu in tecta ignis immiſſus eſt, multis locis deficit: & quamuis ſubinde excitetur, rarò tamen ſic cuncta depaſcitur, vt nihil ferro relinquat. Terrarum quoque vix vmquam tam grauis & pernicioſus fuit motus, vt tota oppida euerteret. Numquam deniq; tam infeſtum vlli exarſit incendium, vt nihil alteri ſupereſſet incẽdio. Tot pulcherrima opera, quæ ſingula illuſtrare vrbes ſingulas poſſent, vna nox ſtrauit; & in tanta pace, quantum ne bello quidem timeri poteſt, accidit. Quis hoc credat? vbique armis quieſcentibus, cùm toto orbe terrarũ diffuſa ſecuritas ſit, Lugdunum, quod oſtendebatur in Gallia, quæritur. Omnibus fortuna, quos publicè afflixit, quod paſſuri erant, timere permiſit: nulla res magna non aliquod habuit ruinæ ſuæ ſpatium: in hac, vna nox fuit inter vrbem maximam, & nullam. Denique diutiùs illam tibi periſſe, quàm periit, narro. Hæc omnia Liberalis

ralis noſtri affectum inclinant, aduerſus ſua firmum & erectum. Nec ſine cauſſa concuſſus eſt. Inexſpectata plus aggrauant: nouitas adijcit calamitatibus pondus: nec quiſquam mortalium non magis, quod etiam miratus eſt, doluit. Ideò nihil nobis improuiſum eſſe debet. in omnia præmittendus eſt animus: cogitandumque, non quidquid ſolet, ſed quidquid poteſt fieri. Quid enim eſt, quod non fortuna cùm voluit, & florentiſſimo detrahat? quod non eò magis aggrediatur & quatiat, quò ſpecioſius fulget? Quid illi arduum, quidve difficile eſt? non vna via ſemper, ne tota quidem incurrit. Modò noſtras in nos manus aduocat, modò ſuis cōtenta viribus, inuenit pericula ſine auctore. Nullum tempus exceptum eſt: in ipſis voluptatibus cauſſæ doloris oriuntur. Bellum in media pace conſurgit, & auxilia ſecuritatis in metum tranſeunt: ex amico inimicus, hoſtis ex ſocio. In ſubitas tempeſtates, hiberniſque maiores, agitur æſtiua tranquillitas. Sine hoſte patimur hoſtilia: & cladis cauſſas, ſi alia deficiunt, nimia ſibi felicitas inuenit. Inuadit temperatiſſimos morbus, validiſſimos phthiſis, innocentiſſimos pœna, ſecretiſſimos tumultus. Eligit aliquid noui caſus, per quod velut oblitis vires ſuas ingerat. Quidquid longa ſeries, multis laboribus, multa Deum indulgentia ſtruxit, id vnus dies ſpargit ac diſſipat. Longam moram dedit malis pro-

perantibus, qui diem dixit, horam, momentumque temporis, euertendis imperiis ſufficere. Eſſet aliquod imbecillitatis noſtræ ſolatium rerumque noſtrarum; ſi tam tardè perirent cuncta, quàm fiunt: nũc incrementa lentè exeunt, feſtinatur in damnum. Nihil priuatim, nihil publicè ſtabile eſt: tam hominum, quàm vrbium, fata voluuntur. Inter placidiſſima terror exſiſtit, nihilque extrà tumultuantibus cauſſis, mala vnde minimè exſpectabantur, erumpunt. Quæ domeſticis bellis ſteterant regna, quæ externis, impellente nullo ruunt. Quota quæque felicitatem ciuitas pertulit? Cogitanda ergo ſunt omnia, & animus aduerſus ea quæ poſſunt euenire, firmandus. Exſilia, tormenta, bella, morbos, naufragia meditare. poteſt te patriæ, poteſt patriã tibi caſus eripere: poteſt te in ſolitudinem abijcere, poteſt hoc ipſum in quo turba ſuffocatur, fieri ſolitudo. Tota ante oculos ſortis humanæ conditio ponatur: nec quantũ frequenter euenit, ſed quantũ plurimùm poteſt euenire, præſumamus animo, ſi nolumus opprimi, nec vllis inuſitatis velut nouis obſtupefieri. In plenum cogitanda fortuna eſt: Quoties Aſię, quoties Achaiæ vrbes vno tremore ceciderũt? quot oppida in Syria? quot in Macedonia deuorata ſunt? Cyprum quoties vaſtauit hæc clades? quoties in ſe Paphus corruit? Frequenter nobis nunciati ſunt totarum vrbium interitus: & nos, inter quos frequenter

quenter

quenter iſta nunciantur, quota pars omnium ſumus? Conſurgamus itaque aduerſus fortuita:& quidquid inciderit,ſciamus non eſſe tam magnum, quàm rumore iactetur. Ciuitas arſit opulenta, ornamentumque prouinciarum, quibus & inſerta erat, & excepta, vni tamen impoſita, & huic non altiſſimo monti. Omnium iſtarum ciuitatum, quas nunc magnificas ac nobiles audis, veſtigia quoq; tempus eradet. Non vides, quemadmodum in Achaia clariſſimarum vrbium iam fundamenta conſumpta ſint, nec quidquam exſtet, ex quo appareat illas ſaltem fuiſſe? Non tantùm manufacta labuntur, non tantùm humana arte atq; induſtria poſita vertit dies: iuga montium diffluunt,totę deſedere regiones. Operta ſunt fluctibus, quæ procul à conſpectu maris ſtabant: vaſtauit ignis colles, per quos elucebat: eroſit & quondam altiſſimos vertices, ſolatia nauigantium, ac ſpeculas ad humilem arenam deduxit. Ipſius naturæ opera vexantur: & ideò ęquo animo ferre debemus vrbium excidia. Caſura omnia exſtant: omnibus exitus manet: ſiue interna vi flatuque pręcluſa violenti pondus, ſub quo tenentur, excuſſerint; ſiue torrentium in abdito vis obſtantia effregerit; ſiue flammarum violentia compaginem ſoli ruperit; ſiue vetuſtas,à qua nihil tutũ eſt,expugnauerit minutatim; ſiue grauitas cęli eiecerit populos,& ſitus deſerta corruperit. Enumerare

omnes

omnes fatorum vias, longũ eſt: hoc vnum ſcio: omnia mortalium opera, mortalitate damnata ſunt: inter peritura viuimus. Hæc ego atque eiuſmodi ſolatia admoueo Liberali noſtro, incredibili quodam patriæ ſuæ amore flagranti: quæ fortaſſe conſumpta eſt, vt in melius excitaretur. Sæpe maiori fortunæ locum fecit iniuria: multa ceciderunt, vt altius ſurgerent, & in maius. Timagenes felicitati vrbis inimicus aiebat, *Romæ ſibi incendia ob hoc vnum dolori eſſe, quòd ſciret meliora reſurrectura, quàm arſiſſent*. In hac quoque vrbe veriſimile eſt certaturos omnes eſſe, vt maiora certioraque, quàm amiſere, reſtituantur. Sint vtinam diuturna, & melioribus auſpicijs in æuum longius cõdita! Nam huic coloniæ ab origine ſua centeſimus annus eſt, ætas ne homini quidem extrema. A Planco deducta in hanc frequentiam, loci opportunitate, conualuit: quæ tamen grauiſſimos caſus intra ſpatium humanæ pertulit ſenectutis. Itaque formetur animus ad intellectum, patientiamque ſortis ſuæ, & ſciat nihil inauſum eſſe fortunæ: Aduerſus imperia illam idem habere iuris, quod aduerſus imperãtes: aduerſus vrbes idem poſſe, quod aduerſus homines. Nihil horum indignandum eſt. in eum intrauimus mundum, in quo his legibus viuitur. Placet? pare. non placet? quacumq; vis exi. Indignare, ſi quid in te iniqui propriè conſtitutum eſt: ſed ſi

hæc

hæc imos ſummoſque neceſſitas alligat, in gratiam cum fato reuertere, à quo omnia reſoluuntur. Non eſt quòd nos tumulis metiaris, & his monumentis quæ viam diſparia prætexunt: ęquat omnes cinis. impreres naſcimur, pares morimur. Idem de vrbibus, quod de vrbium incolis dico: tam Ardea capta, quàm Roma eſt. Conditor ille iuris humani, non natalibus nos, nec nominum claritate diſtinxit, niſi dum ſumus. Vbi verò ad finem mortalium ventum eſt: Diſcede, inquit, ambitio: omnium quæ terram premunt, ſiremps lex eſto. Ad omnia patienda pares ſumus: nemo altero fragilior eſt, nemo in craſtinum ſui certior. Alexander Macedonum rex diſcere Geometriam infœlix cœperat, ſciturus quàm puſilla terra eſſet, ex qua minimum occupauerat. Ita dico infelix ob hoc, quòd intelligere debebat falsũ ſe gerere cognomen. quis enim eſſe magnus in puſillo poteſt? Erant illa quæ tradebantur, ſubtilia, & diligẽti intentione diſcenda: non quæ percipere poſſet væſanus homo, & trans Oceanum cogitationes ſuas mittens. *Facilia*, inquit, *me doce*. Cui præceptor: *Iſta*, inquit, *omnibus eadem ſunt, æquè difficilia*. Hoc puta rerum naturam dicere: Iſta de quibus quereris, omnibus eadem ſunt: nulli dari faciliora poſſunt: ſed quiſquis volet, ſibi ipſi illa reddet faciliora. Quomodo? æquanimitate. Et doleas oportet, & ſitias, &

eſurias,

eſurias, & ſeneſcas, & ſi tibi longior contigerit inter homines mora, & ægrotes; & perdas aliquid, & pereas. Non eſt tamen quòd iſtis, quæ te circumſtrepunt, credas: nihil horum malum eſt, nihil intolerabile, aut durum. Ex conſenſu iſtis metus eſt. ſic mortem times, quomodo famam: quid autem ſtultius homine, verba metuente? Eleganter Demetrius noſter ſolet dicere, *eodem loco ſibi eſſe voces imperitorum, quo ventre redditos crepitus*: *Quid enim*, inquit, *mea refert, ſurſum iſti an deorſum ſonent?* Quanta dementia eſt vereri, ne infameris ab infamibus? Quemadmodum famam extimuiſtis ſine cauſſa: ſic & illa, quæ numquam timeretis, niſi fama iuſſiſſet. Numquid detrimenti faceret vir bonus, iniquis rumoribus aſperſus? nec morti quidem hoc apud nos noceat: & hæc malam molitionem habet: Nemo eorum qui illam accuſant, expertus eſt, interim temeritas eſt, damnare quod neſcias. At illud ſcis, quàm multis vtilis ſit, quàm multos liberet tormentis, egeſtate, querelis, ſuppliciis, tædio. Non ſumus in vllius poteſtate, cum mors in noſtra poteſtate ſit.

EPIST. XCII. Puto, inter me teque cõuenit, externa corpori acquiri, corpus in honorem animi coli, in animo eſſe partes miniſtras, per quas mouemur alimurque, propter ipſum principale nobis datas. In hoc principali eſt aliquid irrationale,

tale, eſt & rationale. Illud huic ſeruit: hoc vnum eſt, quod aliò non refertur, ſed omnia ad ſe perfert. Nam illa quoque diuina ratio omnibus præpoſita eſt, ipſa ſub nullo eſt: & hæc autem noſtra eadem eſt, quia ex illa eſt. Si de hoc inter nos conuenit, ſequitur vt de illo quoque conueniat, in hoc vno poſitam eſſe beatam vitam, vt in nobis ratio perfecta ſit. Hæc enim ſola non ſubmittit animum, ſtat contra fortunam: in quolibet rerum habitu ſeruata, ſeruat. Id autem vnum bonum eſt, quod numquam defringitur. Is, inquam, beatus, quem nulla res minorem facit: tenet ſumma, & ne vlli quidem, niſi ſibi, innixus. Nam qui aliquo auxilio ſuſtinetur, poteſt cadere. Si aliter eſt, incipient in nobis multum valere non noſtra. Quis autem vult conſtare fortuna, aut qui ſe prudens ob aliena miratur? Quid eſt beata vita? ſecuritas & perpetua trãquillitas. Hanc dabit animi magnitudo, dabit conſtantia benè iudicati tenax. Ad hoc quomodo peruenitur? ſi veritas tota perſpecta eſt, ſi ſeruatus eſt in rebus agendis ordo, modus, decor, & innoxia voluntas, aut benigna, intenta rationi, nec vmquam ab illa recedẽs, amabilis ſimul, mirabiliſque. Denique, vt breuiter tibi formulam ſcribam, talis animus ſapientis eſſe viri debet, qualis Deũ deceat. Quid poteſt deſiderare is, cui omnia honeſta cõtingunt? Nam ſi poſſunt aliquid non honeſta cõferre ad optimum

ſtatum,

ſtatum, in ijs erit beata vita, ſine quibus non eſt. Et quid ſtultius, turpiúſve, quàm bonum rationalis animi ex irrationalibus nectere? Quidam tamen augeri ſummum bonum iudicant, quia parùm plenum ſit, fortuitis repugnantibus. Antipater quoque, inter magnos ſectæ huius auctores, aliquid ſe tribuere dicit externis, ſed exiguum admodum. Vides autem quale ſit, die non eſſe contentum, niſi aliquis igniculus alluxerit. Quod poteſt in hac claritate ſolis habere ſcintilla momentum? Si non es ſola honeſtate contentus, neceſſe eſt aut quietem adijci velis, quã heſychian vocant Græci, aut voluptatem. Horum alterum vtcumque recipi poteſt: vacat enim animus moleſtia, liber ad cõſpectum vniuerſi, nihilque illum auocat à contemplatione naturæ: alterum illud, voluptas, bonum pecoris eſt. Adijcimus rationali irrationale, honeſto inhoneſtum. Magnã vitam facit titillatio corporis? quid ergo dubitatis dicere, benè eſſe homini, ſi palato benè eſt? Et hunc tu, non dico inter viros numeras, ſed inter homines, cuius ſummum bonũ ſaporibus, ac coloribus, ac ſonis conſtat? Excedat ex hoc animaliũ numero pulcherrimo, ac dijs ſecundo, mutis aggregetur animal pabulo natum. Irrationalis pars animi duas habet partes: alterã animoſam, ambitioſam, impotẽtem, poſitam in affectionibus: alteram humilem, languidam, voluptatibus deditam. Illam

effræna-

effrænatam, meliorem tamen, certè fortiorem ac digniorem viro, reliquerunt: hanc neceſſariam beatæ vitæ putauerunt, eneruem & abiectam. Huic rationem ſeruire iuſſerunt, & fecerunt animalis generoſiſſimi bonum, demiſſum & ignobile. Præterea mixtum, portentoſumque, & ex diuerſis animalium congruentibus membris. nam, vt ait Virgilius noſter in Scylla,

Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus, poſtrema immani corpore piſtrix,
Delphinum caudas vtero commiſſa luporum.

Huic tamen Scyllæ fera animalia iuncta ſunt, horrenda, velocia: at iſti ſapientiam ex quibuſnam compoſuere portentis? Prima hominis pars eſt ipſa virtus: huic committitur futilis caro, & fluida, & receptandis tantùm cibis habilis, vt ait Poſidonius. Virtus illa diuina in lubricum deſinit, & ſuperioribus eius partibus venerandis atque cœleſtibus animal iners ac marcidum attexitur. Illa vtcumque alta quies, nihil quidem ipſa animo præſtabat, ſed impedimenta remouebat: voluptas vltrò diſſoluit, & omne robur emollit. Quæ inuenietur tam diſcors inter ſe iunctura corporum? Fortiſſimæ rei inertiſſima adſtruitur, ſeueriſſimæ parùm ſeria, ſanctiſſimæ intemperans vſque & indigeſta. Quid ergo, inquit, ſi virtutem nihil impeditu-

peditura ſit bona valetudo,& quies,& dolorum vacatio, non petes illa? Quid ni petam? non quia bona ſunt, ſed quia ſecundum naturam ſunt, & quia bono à me iudicio ſumuntur. Quod erit in illis tunc bonum? hoc vnum, benè eligi. Nam cùm veſtem qualem decet ſumo, cùm ambulo vt oportet, cùm cœno quemadmodum debeo: non cœna, aut ambulatio, aut veſtis bona ſunt, ſed meum in his propoſitum, ſeruandi in quaque re rationi conuenientem modum. Etiam nunc adijciam: Mundæ veſtis electio appetenda eſt homini. natura enim homo mundum & elegans animal eſt. Itaque non eſt bonum per ſe munda veſtis, ſed mundæ veſtis electio: quia non in re bonum eſt, ſed in electione: qua actiones noſtræ honeſtæ ſunt, non ipſa quæ aguntur. Quod de veſte dixi, idem de corpore me exiſtima dicere. nam hoc quoque natura, vt quamdam veſtem, animo circumdedit: velamentum eius eſt. Quis autem vmquam veſtimenta æſtimauit arcula? Nec bonum, nec malum vagina gladium facit. Ergo de corpore quoque idem tibi reſpondeo: ſumpturum quidem me, ſi detur electio, & ſanitatem & vires: bonum autem futurum, iudicium de illis meum, non ipſa. Eſt quidem, inquit, ſapiens beatus: ſummum tamen illud bonum non aſſequitur, niſi illi & naturalia inſtrumenta reſpondeant. Ita miſer quidem eſſe, qui virtutem habet,

bet, non poteſt; beatiſſimus autem non eſt, qui naturalibus bonis deſtituitur, vt valetudine, & membrorum integritate. Quod incredibilius videtur, id concedis, aliquem in maximis & continuis doloribus non eſſe miſerum, eſſe etiam beatum: quod leuius eſt, negas, beatiſſimum eſſe. Atqui ſi poteſt virtus efficere, ne miſer aliquis ſit, faciliùs efficiet, vt beatiſſimus ſit. minus enim interualli à beato ad beatiſſimum reſtat, quàm à miſero ad beatum. An quæ res tantùm valet, vt ereptum calamitatibus inter beatos locet: non poteſt adiicere quod ſupereſt, vt beatiſſimum faciat? in ſummo deficit cliuo? Commoda ſunt in vita, & incommoda: vtraque extra nos. Si non eſt miſer vir bonus, quamuis omnibus prematur incommodis: quomodo nō beatiſſimus, & ſi aliquibus commodis deficitur? Nam quemadmodum incommodorum onere vſque ad miſerum non deprimitur, ſic commodorum inopia non deducitur à beatiſſimo: ſed tam ſine commodis beatiſſimus eſt, quàm non eſt ſub incommodis miſer. An non poteſt illi eripi bonum ſuum, ſi poteſt minui? Paullò antè dicebam, igniculum nihil conferre lumini ſolis: claritate enim eius, quidquid ſine eo lucet, abſconditur. Sed quædam, inquit, ſoli quoque obſtant. At ſolis vis & lux integra eſt, etiam inter oppoſita: & quamuis aliquid interiaceat, quod nos prohibeat eius adſpectu, in

opere

opere eſt, curſu ſuo fertur. Quoties inter nubila luxit, non eſt ſereno minor, nec tardior quidem: quoniam multum intereſt, vtrùm aliquid obſtet tantum, an impediat. Eodem modo virtuti oppoſita nihil detrahunt. non eſt minor, ſed minùs fulget: nobis forſitan non æquè apparet ac nitet: ſibi eadem eſt, & more ſolis obſcuri, in occulto vim ſuam exercet. Hoc itaque aduerſus virtutē poſſunt calamitates, & damna, & iniuriæ, quod aduerſus ſolem poteſt nebula. Inuenitur qui dicat, ſapientem corpore parùm proſpero vſum, nec miſerum eſſe, nec beatum. Hic quoq; fallitur. exæquat enim fortuita virtutibus, & tantumdem tribuit honeſtis, quantum honeſtate carentibus. Quid autem fędius, quid indignius, quàm comparare veneranda contemptis? Veneranda enim ſunt, fides, iuſtitia, pietas, fortitudo, prudentia: è contrariò vilia ſunt, quæ ſæpe cōtingunt pleniora viliſſimis, crus ſolidū, & lacertus, & dentes, & horum ſanitas, firmitaſque. Deinde ſi ſapiens cui corpus moleſtū eſt, nec miſer habebitur, nec beatus, ſed in medio relinquetur: vita quoque eius nec appetēda erit, nec fugienda. Quid autem tam abſurdum, quàm ſapientis vitam appetendam non eſſe? aut quid tam extra fidem, quàm eſſe aliquam vitam nec appetendā, nec fugiendā? Deinde, ſi damna corporis miſerum nō faciunt, beatum eſſe patiuntur. Nam quibus potentia non eſt in

peio-

peiorem transferendi ſtatum, nec interpellandi quidem optimum. Frigidum, inquit, aliquid & calidum nouimus: inter vtrumque tepidum eſt. Sic aliquis beatus eſt, aliquis miſer: aliquis nec miſer, nec beatus. Volo hanc contra nos poſitam imaginem excutere. Si tepido illi plus frigidi ingeſſero, fiet frigidum: ſi plus calidi affudero, fiet nouiſſimè calidum. At huic, nec miſero, nec beato, quantumcumq; ad miſerias adiecero, miſer non erit, quemadmodum dicitis: ergo imago iſta diſſimilis eſt. Deinde trado tibi hominem, nec miſerum, nec beatum. huic adiicio cæcitatem, non fit miſer: adiicio debilitatem, non fit miſer: adiicio dolores continuos & graues, nō fit miſer. Quem tam multa mala in miſeram vitam non transferunt, nec ex beata quidem educunt. Si non poteſt, vt dicitis, ſapiens ex beato in miſerum decidere, non poteſt in non beatum. quare enim qui labi cœpit, alicubi ſubſiſtat? quæ res non patitur illum ad imū deuolui, retinet in ſummo. Quid ni non poſſit beata vita reſcindi? nec remitti quidem poteſt: & ideò virtus ad illam per ſe ipſa ſatis eſt. Quid ergo? inquit. ſapiens non eſt beatior, qui diutiùs vixerit, quem nullus auocauit dolor, quàm ille qui cum mala fortuna ſæpe luctatus eſt? Reſponde mihi: Numquid & melior eſt, & honeſtior? ſi hæc non ſunt, nec beatior quidem eſt. Rectiùs viuat oportet, vt beatiùs viuat:

ſi rectiùs non poteſt, ne beatiùs quidem. Non intenditur virtus: ergo ne beata quidem vita, quæ ex virtute eſt. Virtus enim tantum bonum eſt, vt iſtas acceſſiones minutas non ſentiat, breuitatem æui, & dolorem, & corporum varias offenſiones: Nam voluptas non eſt digna, ad quam reſpiciat. Quid eſt in virtute præcipuum? futuro non indigere, nec dies ſuos computare. In quantolibet tempore, bona æterna conſummant. Incredibilia nobis hæc videntur, & ſupra humanam naturam excurrentia. Maieſtatem enim eius ex noſtra imbecillitate metimur, & vitiis noſtris nomen virtutis imponimus. Quid porrò, non æquè incredibile videtur, aliquem in ſummis cruciatibus poſitum, dicere, Beatus ſum? atqui hæc vox in ipſa officina voluptatis eſt audita. *Beatiſſimũ*, inquit, *hunc & vltimum diem ago*, Epicurus: cùm illum hinc vrinæ difficultas torqueret, hinc inſanabilis exulcerati dolor ventris. Quare ergo incredibilia ſunt iſta apud eos, qui virtutem colunt: cùm apud eos quoque reperiantur, apud quos voluptas imperat? Hi quoque degeneres & humillimæ mentis aiunt, in ſummis doloribus, in ſummis calamitatibus, ſapientem nec miſerum futurum, nec beatum. Atqui hoc quoque incredibile eſt, imò incredibilius. Non video enim, quo modo nõ in infimũ agatur, è faſtigio ſuo deiecta virtus. Aut beatum præſtare debet: aut ſi ab hoc

depulſa eſt,non prohibebit fieri miſerum. Stans non poteſt vinci: aut vincatur oportet, aut vincat. Diis, inquit, immortalibus ſolis & virtus & beata vita contingit:nobis vmbra quædam illorum bonorum, & ſimilitudo. accedimus ad illa,non peruenimus. Ratio verò,diis hominibuſque communis:hæc in illis conſummata eſt, in nobis conſummabilis.Sed ad deſperationem nos vitia noſtra perducunt. Nam ille alter ſecundus, vt aliquis parùm conſtans ad cuſtodienda optima, cuius iudicium labat etiamnum & incertum eſt, deſiderat oculorum atque aurium ſenſum,bonam valetudinem, & non fœdum adſpectum corporis,& habitu manentem ſuo,ætatis prȩterea longius ſpatium. Per hanc poteſt non pœnitenda agitare, vt in imperfecto viro. Huic malitiæ vis quædam ineſt, qua animum habet mobilem ad parua: ille agit carens malitia, & ea agitatio abeſt à bono. Non eſt adhuc bonus,ſed in bonum fingitur: cuicumque autem deeſt aliquid ad bonum, malus eſt.

Sed ſi cui virtus animùſque in corpore
præſens;

hic deos æquat,illò tȩdit originis ſuæ memor.Nemo improbè eò conatur adſcẽdere,vnde deſcenderat. Quid eſt autem, cur nõ exiſtimes in eo diuini aliquid exiſtere, qui Dei pars eſt? totum hoc quo continemur,& vnum eſt, & Deus:& ſocij eius ſumus, & mẽbra. Capax eſt noſter animus:

perfertur illo,ſi vitia nõ deprimãt. Quemadmodũ corporum noſtrorum habitus erigitur,& ſpectat in cælum:ita animus,cui inquantum vult,licet porrigi, in hoc à natura rerum formatus eſt,vt paria diis velit, & ſic vtatur ſuis viribus, ac ſe in ſpatium ſuum extendat. Nam ſi aliena vi ad ſumma niteretur,magnus erat labor,ire in cęlum: redit. cùm hoc iter nactus eſt, vadit audacter, & contemptor omnium, nec ad pecuniam reſpicit:aurum argentumque, illis in quibus iacuere tenebris digniſſima, non ad hunc æſtimat ſplendorem,quo imperitorum verberant oculos.ſcit erui è cęno, ex quo illa ſecreuit cupiditas noſtra & effodit.Scit,inquam,alibi poſitas eſſe diuitias,quàm quò congeruntur:animum impleri debere, non arcam. Hunc imponere dominio omnium rerum licet, hunc in poſſeſſionem rerum naturæ inducere, vt ſuorum. Oriens Occidenſque terminus fiat, deorumque ritu cuncta poſſideat; cũ opibus ſuis diuites ſupernè deſpiciat:quorum nemo tam lætus eſt ſuo, quàm triſtis alieno. Cùm ſe in hanc ſublimitatem tulit, corporis quoque velut oneris neceſſarij,non amator,ſed procurator eſt: nec ſe illi cui impoſitus eſt,ſubijcit. Nemo liber eſt, qui corpori ſeruit. nam vt alios dominos, quos nimia pro illo ſollicitudo inuenit, tranſeas, ipſius moroſum imperium delicatumque eſt. Ab hoc, modò æquo animo exit,modò magno proſilit: nec,quis dein-

deinde reliquiis eius futurus ſit exitus, quærit. Sed vt ex barba capillos detonſos negligimus:ita ille diuinus animus egreſſurus hominem, quò receptaculum ſuum conferatur, ignis illud exurat,an feræ diſtrahant, an terra contegat, non magis ad ſe iudicat pertinere, quàm ſecundas ad editum infantem. Vtrùm proiectum aues differant, an conſumatur

——canibus data præda marinis,

quid ad illum? Qui tunc quoque, cùm inter homines eſt, nullas minas timet:vllaſne timebit poſt mortem minas eorum, quibus vſque ad mortem timeri parum eſt? Non conteret, inquit, me, nec vncus, nec proiecti ad contumeliam cadaueris laceratio, fœda viſuris. Neminem de ſupremo officio rogo: nulli reliquias meas commendo. ne quis inſepultus eſſet, rerum natura proſpexit. Quem ſæuitia proiecerit, dies condet. Diſertè Mecænas ait:

Nec tumulum curo. ſepelit natura relictos.

Altè cinctum putes dixiſſe. habuit enim ingenium & grande & virile,niſi illud ipſe diſcinxiſſet.

EPIST. XCIII. In epiſtola qua de morte Metronactis philoſophi querebaris,tamquam & potuiſſet diutiùs viuere,& debuiſſet,æquitatem tuam deſideraui:quę tibi in omni perſona, in omni negotio ſupereſt; in vna re deeſt, in qua omnibus.

Multos inueni æquos aduerſus homines. aduerſus deos neminem. Obiurgamus quotidie fatum: Quare ille in medio curſu raptus eſt? quare ille non rapitur? quare ſenectutem & ſibi & alijs grauem extendit? Vtrùm obſecro te, æquius iudicas, te naturæ, an tibi parere naturam? quid autem intereſt quàm citò exeas, vnde vtique exeundum eſt? Non vt diu viuamus, curandum eſt: ſed vt ſatis. nam vt diu viuas, fato opus eſt: vt ſatis, animo. Longa eſt vita, ſi plena eſt. impletur autem, cùm animus ſibi bonum ſuum reddidit, & ad ſe poteſtatem ſui tranſtulit. Quid illum octoginta anni iuuant, per inertiam exacti? non vixit iſte, ſed in vita moratus eſt; nec ſerò mortuus eſt, ſed diu. Octoginta annis vixit. Intereſt, mortem eius ex quo die numeres. At ille obiit viridis: ſed officia boni ciuis, boni amici, boni filij exſecutus eſt: in nulla parte ceſſauit. licet eius ætas imperfecta ſit, vita perfecta eſt. Octoginta annis vixit. Imò octoginta annis fuit: niſi fortè ſic vixiſſe eum dicis, quomodo dicuntur arbores viuere. Obſecro te, mi Lucili, hoc agamus, vt quemadmodum pretioſa rerum, ſic vita noſtra non pateat multum, ſed multum pendat. Actu illam metiamur, non tempore. Vis ſcire, quid inter hunc interſit vegetum contemptoremque fortunę, functum omnibus vitæ humanæ ſtipendiis, atque in ſummum bonum euectum, & illum cui multi anni

tranſ-

tranſmiſſi ſunt?alter poſt mortem quoque eſt, alter ante mortem periit. Laudemus itaque, & in numero felicium reponamus eum, cui quantulumcumque temporis contigit, benè collocatum eſt. Vidit enim veram lucem,non fuit vnus è multis. & viuit, & vixit, & viguit. Aliquando ſereno vſus eſt:aliquando, vt ſolet, validi ſideris fulgor per nubila emicuit. Quid quæris, quamdiu vixerit? vixit ad poſteros vſque: tranſiliit, & ſe in memoriam dedit. Nec ideò mihi plures annos accedere recuſauerim: nihil tamen ad beatam vitam defuiſſe dicam,ſi ſpatium eius inciditur. Nō enim ad eum diem me aptaui quem vltimum mihi ſpes auida promiſerat:ſed nullum non tamquam vltimum adſpexi. Quid me interrogas, quando natus ſim? an inter iuniores adhuc cenſear? habeo meum. Quemadmodum in minore corporis habitu, poteſt homo eſſe perfectus: ſic & in minore temporis modo,poteſt eſſe vita perfecta. Ætas inter externa eſt. Quamdiu ſim, alienum eſt: quamdiu vir bonus ſim, meum eſt. Hoc à me exige,ne velut per tenebras æuum ignobile emetiar: vt agam vitam, non vt prætervehar. Quæris quod ſit ampliſſimum vitæ ſpatium? vſque ad ſapientiam viuere. Qui ad illam peruenit, attigit non longiſſimum finem, ſed maximum. Ille verò glorietur audacter, & diis agat gratias: interque eos, ſibi & rerum naturæ imputet, quòd

fuit. Meritò enim imputabit: meliorem illi vitam reddidit, quàm acceperat. Exẽplar boni viri poſuit: qualis quantuſque eſſet, oſtendit: ſi quid adieciſſet, fuiſſet ſimile præterito. Et tamen quouſque viuimus? omnium rerum cognitione fruiti ſumus. Scimus à quibus principalis natura ſe attollat, quemadmodum ordinet mundum, per quas vices annum reuocet, quemadmodum omnia quæ vſquam erant, cluſerit, & ſeipſam ſui finem fecerit. Scimus, ſidera impetu ſuo vadere: præter terram nihil ſtare, cetera continua velocitate decurrere. Scimus quemadmodum ſolem luna prætereat: quare tardior velociorem poſt ſe relinquat: quomodo lumen accipiat, aut perdat: quæ cauſſa inducat noctẽ, quæ reducat diem. Illuc eundum eſt, vbi iſta propiùs adſpicias. Nec hac ſpe, inquit ſapiens ille, fortiùs exeo, quòd patere mihi ad deos meos iter iudico. Merui quidem admitti, & iam inter illos fui: animumque illò meum miſi, & ad me illi ſuum miſerunt. Sed tolli me de medio puta, & poſt mortem nihil ex homine reſtare: æquè magnum animum habeo, etiam ſi nuſquam tranſiturus excedo. Non tam multis vixit annis, quam potuit. Et paucorum verſuum liber eſt, & quidem laudandus, atque vtilis: annales Tamuſij ſcis quàm non decori ſint, & quid vocentur. æquè eſt vita quorumdam longa, & quod Tamuſij ſequitur annales. Numquid feli-

liciorem iudicas eum, qui ſummo die muneris, quàm eum qui medio occiditur? numquid aliquem eſſe tam cupidum vitæ putas, vt iugulari in ſpoliario, quàm in arena malit? Non maiore ſpatio alter alterum præcedimus. mors per omnes it: qui occidit, conſequitur occiſum. Minimum eſt, de quo ſollicitiſſimè agitur. Quid autem ad rem pertinet quamdiu vites, quod euitare non poſſis?

EPIST. XCIV. Eam partem philoſophiæ, quæ dat propria cuique perſonæ præcepta, nec in vniuerſum componit hominem, ſed marito ſuadet, quomodo ſe gerat aduerſus vxorem: patri, quomodo educet liberos: domino, quomodo ſeruos regat: quidam ſolam receperunt, ceteras quaſi extra noſtram vtilitatem vagantes reliquerunt: tamquam quis poſſit de parte ſuadere, niſi qui ſummam priùs totius vitæ complexus eſt. Sed Ariſto Stoicus e contrariò hanc partem leuem exiſtimat, & quæ non deſcendat in pectus vſque: at illam non habentem præcepta, plurimum ait proficere, ipſaque decreta philoſophiæ, conſtitutionem eſſe ſummi boni. quam qui benè intellexit & didicit, quid in quaque re faciendum ſit, ſibiipſe præcepit. Quemadmodum qui iaculari diſcit, deſtinatum locum captat, & manum format ad dirigenda quæ mittit: cùm hanc vim ex diſciplina & exercitatione percepit, quocumque vult, illa vtitur. didicit enim

non hoc aut illud ferire, ſed quodcumq; voluerit. ſic qui ſe ad totā vitam inſtruxit, non deſiderat particulatim admoneri, doctus in totum: non quomodo cum vxore aut cum filio viueret, ſed quomodo benè viueret. in hoc eſt, & quomodo cum vxore ac liberis viuat. Cleanthes vtilem quidem iudicat & hanc partem, ſed imbecillē niſi ab vniuerſo fluit, niſi decreta ipſa philoſophiæ & capita cognouit. In duas ergo quæſtiones locus iſte diuiditur. Vtrùm vtilis, an inutilis ſit: & an ſolus virum bonū poſſit efficere, id eſt, vtrùm ſuperuacuus ſit, an omnes faciat ſuperuacuos. Qui hāc partē videri volunt ſuperuacuam, hoc aiunt. Si quid oculis oppoſitū moratur aciē, remouendum eſt: illo quidem nō abiecto operā perdidit, qui præcepit: Sic ambulabis, illò manum porriges. Eodem modo, vbi aliqua res obcæcat animum, & ad officiorum diſpiciendum ordinē impedit, nihil agit, qui præcipit: Sic viues cū patre, ſic cum vxore. Nihil enim proficient præcepta, quādiu menti error obfuſus eſt: ſi ille diſcutitur, apparebit quid cuiq; debeatur officio. Alioquin doces illum, quid ſano faciendum ſit, non ſanum efficis. Pauperi, vt agat diuitem, monſtras: hoc quomodo manente paupertate fieri poteſt? Oſtendis eſurienti, quid tamquam ſatur faciat: fixam potiùs medullis famem detrahe. Idem tibi de omnibus vitiis dicam. ipſa remouenda ſunt; non præcipiendum, quod

fieri

fieri illis manentibus non poteſt. Niſi opiniones falſas, quibus laboramus, expuleris: nec auarus, quomodo vtendum pecunia ſit, exaudiet; nec timidus, quomodo pericula cõtemnat. Efficias oportet, vt ſciat pecuniam nec bonum, nec malum eſſe: oſtendas illi miſerrimos diuites. Efficias, vt quidquid publicè expauimus, ſciat non eſſe tam timendũ, quàm fama circumfert, nec dolorẽ quoque nec mortem. Sæpe in morte, quam pati lex eſt, magnum eſſe ſolatiũ, quòd ad neminẽ redit: in dolore pro remedio futuram obſtinationem animi, qui leuius facit ſibi, quidquid contumaciter paſſus eſt. Optimã doloris eſſe naturã, quòd non poteſt, nec qui extenditur, magnus eſſe; nec qui eſt magnus, extendi. Omnia fortiter excipienda, quę nobis mũdi neceſſitas imperat. His decretis cùm illum in conſpectũ ſuę conditionis adduxeris, & cognouerit beatam vitam eſſe, non quæ ſecundum voluptatẽ eſt, ſed ſecundũ naturam: cùm virtutem vnicum bonum hominis adamauerit, turpitudinẽ ſolum malum fugerit, reliqua omnia, diuitias, honores, bonã valetudinẽ, vires, imperia, ſcierit eſſe mediam partẽ, nec bonis annumerandam, nec malis: monitorem non deſiderabit ad ſingula, qui dicat: Sic incede, ſic cæna: hoc viro, hoc fæminæ, hoc marito, hoc cœlibi conuenit. Iſta enim qui diligentiſſimè monent, ipſi facere non poſſunt. Hæc pædagogus puero, hæc auia

 ne-

nepoti præcipit: & iraſcendum non eſſe, magiſter iracundiſſimus diſputat. Si ludum litterarium intraueris, ſcies iſta quæ ingenti ſupercilio philoſophi iactant, in puerili eſſe præſcripto. Vtrùm manifeſta demum, an dubia præcipies? non deſiderant manifeſta monitores: præcipienti dubia, non creditur: ſuperuacuum eſt ergo præcipere. Id adeò ſic diſce. Si id mones quod obſcurum eſt & ambiguum, probationibus adiuuandum erit: ſi probaturus es, illa per quæ probas, plus valent, ſatiſque per ſe ſunt. Sic amico vtere, ſic ciue, ſic ſocio. quare? quia iuſtum eſt. Omnia iſta mihi locus de iuſtitia tradit. Illic inuenio æquitatem per ſe expetendam; nec metu nos ad illam cogi, nec mercede conduci: non eſſe iuſtum, cui quidquam in hac virtute placet, præter ipſam. Hæc cùm perſuaſi mihi, & perbibi, quid iſta præcepta proficiunt, quę eruditum docent? Præcepta dare ſcienti, ſuperuacuum eſt: neſcienti, parum. Audire enim debet, non tantùm quid ſibi præcipiatur; ſed etiam quare. Vtrùm, inquam, veras opiniones habenti de bonis maliſque, ſunt neceſſaria, an non habenti? qui non habet, nihil à te adiuuabitur: aures eius cõtraria monitionibus tuis fama poſſedit. qui habet exactum iudicium de fugiendis petendiſque, ſcit quid ſibi faciendum ſit, etiam te tacente. tota ergo pars iſta philoſophię ſubmoueri poteſt. Duo ſunt, propter quæ delinquimus.

Aut ineſt animo prauis opinionibus malitia contracta: aut etiã ſi non eſt falſis occupatus, ad falſã procliuis eſt, & citò, ſpecie quò non oportet trahente, corrumpitur. Itaque debemus aut percurare mentem ęgram, & vitiis liberare; aut vacantem quidem, ſed ad pejora pronam, præoccupare. Vtrumque decreta philoſophiæ faciunt: ergo tale præcipiendi genus nihil agit. Præterea, ſi præcepta ſingulis damus, incomprehenſibile opus eſt. Alia enim dare debemus feneranti, alia colenti agrum, alia negotianti, alia regũ amicitias ſequenti, alia pares, alia inferiores amaturo. In matrimonio præcipias, quomodo viuat cum vxore aliquis quam virginem duxit, quomodo cùm ea quæ alicuius matrimoniũ experta eſt, quemadmodùm cum locuplete, quemadmodum cum indotata. An non putas aliquid eſſe diſcriminis inter ſterilem, & fœcundam; inter prouectiorẽ, & puellam; inter matrem, & nouercam? Omnes ſpecies complecti non poſſumus: atqui ſingulæ propria exigunt. Leges autem philoſophiæ breues ſunt, & omnia alligant. Adiјce nunc, quòd ſapientis præcepta finita eſſe debent, & certa: ſi qua finiri non poſſunt, extra ſapientiam ſunt: ſapientia rerum terminos nouit. Ergo iſta pars præceptiua ſubmouenda eſt: quia quod paucis promittit, præſtare omnibus non poteſt: ſapientia autem omnes tenet. Inter inſaniã publicã, & hanc quæ medicis

S 6 tra-

traditur, nihil intereſt: niſi quòd hęc morbo laborat, illa opinionibus falſis. Altera cauſſas furoris traxit ex valetudine, altera animi mala valetudo eſt. Si quis furioſo præcepta det, quomodo loqui debeat, quomodo procedere, quomodo in publico ſe gerere, quomodo in priuato; erit ipſo, quem monebit, inſanior. bilis nigra curanda eſt, & ipſa furoris cauſſa remouenda. Idem in hoc alio animi furore faciendum eſt. ipſe diſcuti debet: alioquin abibunt in vanum monentium verba. Hæc ab Ariſtone dicuntur. Cui reſpondebimus ad ſingula. Primùm aduerſus illud quod ait, ſi quid obſtat oculo, & impedit viſum, debere remoueri. Fateor, huic non eſſe opus præceptis ad videndum, ſed remedio quo purgetur acies, & officientem ſibi moram effugiat. Natura enim videmus: cui vſum ſui reddit, qui remouet obſtantia. Quid autem cuique debeatur officio, natura nō docet. Deinde cuius curata ſuffuſio eſt, is nō, protinus cùm viſū recepit, aliis quoq; poteſt reddere: malitia liberatus & liberat. Non eſt opus exhortatione, nec conſilio quidem, vt colorū proprietates oculus intelligat. à nigro album, etiā nullo monente, diſtinguet. multis contrà pręceptis eget animus, vt videat quid agēdum ſit in vita. Quamquam oculos quoque ægros medicus non tantùm curat, ſed etiam monet. Non eſt, inquit, quòd protinus imbecillam aciem committas improbo lumini: à tene-

bris

bris primò ad vmbroſa procede, deinde plus aude, & paullatim claram lucem pati aſſueſce. Non eſt quòd poſt cibum ſtudeas, non eſt quòd plenis oculis ac tumentibus imperes. Afflatum & vim frigoris in os occurrentis euita. Alia eiuſmodi, quæ non minùs quàm medicamenta proficiunt. Adijcit remediis medicina conſilium. Error, inquit, eſt cauſſa peccandi: hunc nobis præcepta non detrahunt, non expugnant opiniones de bonis ac malis falſas. Concedo, per ſe efficacia præcepta non eſſe ad auertẽdam prauam animi perſuaſionem: ſed nõ ideò, ne aliis quidem adiecta proficiunt. Primùm memoriam renouant: deinde quæ in vniuerſo confuſiùs videbantur, in partes diuiſa diligentiùs cõſiderãtur. Aut tu iſto modo licet & conſolationes dicas ſuperuacuas, & exhortationes; atqui non ſunt ſuperuacuæ: ergo ne monitiones quidem. Stultum eſt, inquit, præcipere ægro, quid facere tamquam ſanus debeat: cùm reſtituenda ſanitas ſit, ſine qua irrita ſunt præcepta. Quid quòd habent ægri ſaniq́ue quædam communia, de quibus admonendi ſunt? tamquam, ne auidè cibos appetant, vt laſſitudinẽ vitent. Habent quędam pręcepta communia pauper, & diues. Sana, inquit, auaritiã, & nihil habebis, quod admoneas aut pauperẽ, aut diuitem, ſi cupiditas vtriuſq; cõſidet. Quid quod aliud eſt, non concupiſcere pecuniam? aliud, vti pecunia ſcire? cuius auari

mo-

modum ignorant, etiam non auari vſum. Tolle, inquit, errores: ſuperuacua præcepta ſunt. Falſum eſt. puta enim auaritiam relaxatam: puta adſtrictam eſſe luxuriam, temeritati frænos iniectos, ignauiæ ſubditum calcar: etiam remotis vitijs, quid & quemadmodum debeamus facere, diſcendum eſt. Nihil, inquit, efficient monitiones, admotæ grauibus vitijs. Ne medicina quidem morbos inſanabiles vincit: tamen adhibetur alijs in remedium, alijs in leuamentum. Ne ipſa quidem vniuerſæ philoſophiæ vis, licet tota in hoc vires ſuas aduocet, duram iam & veterem animis extrahet peſtem: ſed non ideò nihil ſanat, quia non omnia. Quid prodeſt, inquit, aperta monſtrare? plurimum. interdum enim ſcimus, nec attendimus. Nõ docet admonitio, ſed aduertit, ſed excitat, ſed memoriam continet, nec patitur elabi. Pleraque ante oculos poſita tranſimus: admonere, genus adhortandi eſt: ſæpe animus etiã aperta diſſimulat: ingerenda eſt itaque illi notitia rerum notiſſimarum. Illa hoc loco in Vatinium Calui repetenda ſententia eſt: *Factum eſſe ambitum, ſcitis: & hoc vos ſcire, omnes ſciunt.* Scis amicitias ſanctè colendas eſſe: ſed nõ facis. Scis improbum eſſe, qui ab vxore pudicitiam exigit, ipſe alienarum corruptor vxorum. Scis vt illi nihil cum adultero, ſic nihil tibi eſſe debere cum pellice: & non facis. Itaque ſubinde reducendus es ad me-

memoriam. Non enim repoſita illa eſſe oportet,ſed in promptu. Quæcumque ſalutaria ſunt,ſæpè agitari debent,ſæpè verſari: vt non tantùm nota ſint nobis, ſed etiam parata. Adijce nunc, quòd aperta quoque, apertiora fieri ſolent. Si dubia ſunt, inquit, quæ præcipis, probationes adijcere debebis: ergo illæ, non præcepta, proficient. Quid quod etiam ſine probationibus, ipſa monētis auctoritas prodeſt? ſic quomodo iuriſconſultorum valent reſponſa, etiamſi ratio non redditur. Præterea, ipſa quæ pręcipiuntur, per ſe multum habent ponderis: vtique ſi aut carmini intexta ſunt, aut proſa oratione in ſententiam coartata. Sicut illa Catoniana: *Emas, non quod opus eſt, ſed quod neceſſe eſt. Quod non opus eſt, aſſe carum eſt.* Qualia ſunt illa, aut reddita oracula, aut ſimilia: *Tempori parce; Te noſce.* Numquid rationem exiges, cùm tibi aliquis hos dixerit verſus?

Iniuriarum remedium eſt, obliuio.
Audentes fortuna iuuat.
Piger ſibi ipſe obſtat.

Aduocatum iſta non quærunt: affectus ipſos tangunt, & natura vim ſuam exercente proficiunt. Omnium honeſtarũ rerum ſemina animi gerunt, quæ admonitione excitantur: non aliter quàm ſcintilla flatu leui adiuta, ignem ſuum explicat. Erigitur virtus cùm tacta eſt,& impulſa. Præterea, quædam ſunt quidē in animo, ſed parùm

rùm prompta: quæ incipiunt in expedito eſſe, cùm dicta ſunt. Quædam diuerſis locis iacent ſparſa, quæ contrahere inexercitata mens non poteſt. Itaque in vnum conferenda ſunt, & iungenda, vt plus valeant, animumque magis alleuent. Aut, ſi præcepta nihil adiuuant, omnis inſtitutio tollenda eſt: ipſa natura contenti eſſe debemus. Hoc qui dicunt, non vident aliũ ingenij eſſe mobilis & erecti, alium tardi & hebetis: vtique alio ingenioſior eſt. Ingenij vis præceptis alitur & creſcit, nouaſque perſuaſiones adijcit innatis, & deprauata corrigit. Si quis, inquit, non habet recta decreta, quid illum admonitiones iuuabunt vitijs obligatum? Hoc ſcilicet, vt illis liberetur. non enim exſtincta in illo indoles naturalis eſt: ſed obſcurata, & oppreſſa. Sic quoque tentat reſurgere, & cõtra praua nititur. nacta verò præſidium, & adiuta præceptis, conualeſcit: ſi tamen illam diutina peſtis infecit, non enecuit. Hanc enim ne diſciplina quidem philoſophiæ, toto impetu ſuo connixa, reſtituet. Quid enim intereſt inter decreta philoſophiæ, & præcepta: niſi quòd illa generalia præcepta ſunt, hæc ſpecialia? Vtraque res præcipit: ſed altera in totum, particulatim altera. Si quis, inquit, recta habet & honeſta decreta, hic ex ſuperuacuo monetur. Minimè. nam hic quoque doctus quidem eſt facere, quę debet: ſed adhuc non ſatis proſpicit. Non enim tantùm affectibus impe-

impedimur, quò minùs probanda faciamus, ſed imperitia inueniendi, quid quæque res exigat. Habemus interdum compoſitum animum: ſed reſidem, & inexercitatum ad inueniendam officiorum viã, quam admonitio demonſtrat. Expelle, inquit, falſas opiniones de bonis & malis: in locum autem earum veras repone: & nihil habebit admonitio quod agat. Ordinatur iſta ſine dubio ratione animus, ſed nõ iſta tantùm. Nam quamuis argumentis collectum ſit, quæ bona, quæ mala ſint: nihilominus habent pręcepta partes ſuas: & prudentia, & iuſtitia officij conſtant: officia præceptis diſponuntur. Prætereà, ipſum de bonis maliſque iudicium confirmatur officiorum exſecutione, ad quam præcepta perducunt. Vtraque enim inter ſe conſentiunt: nec illa poſſunt præcedere, vt non hæc ſequantur, & hęc ordinem ſequuntur ſuum. Vnde apparet illa præcedere. Infinita, inquit, præcepta ſunt. Falſum eſt. nã de maximis ac neceſſarijs rebus, non ſunt infinita: tenues autem, differẽtias habent, quas exigunt tempora, loca, perſonæ. Sed his quoque dantur pręcepta generalia. Nemo, inquit, præceptis curat inſaniam: ergo nec malitiam quidem. Diſſimile eſt. nam ſi inſaniam ſuſtuleris, ſanitas reddita eſt: ſi falſas opiniones excluſimus, non ſtatim ſequitur diſpectus rerum agendarum: & vt ſequatur, tamen admonitio corroborabit rectam de bonis maliſque ſen-

tentiam

tentiam. Illud quoq; falſum eſt, nihil apud inſanos proficere pręcepta. Nam quemadmodum ſola non proſunt, ſic curationem adiuuant: & denunciatio, & caſtigatio inſanos coercuit. De illis inſanis nunc loquor, quibus mens mota eſt, non erepta. Leges, inquit, vt faciamus quod oportet, nō efficiunt: & quid aliud ſunt, quàm minis mixta præcepta? Primùm omnium, ob hoc illæ non perſuadent, quia minantur: at hæc non cogunt, ſed exorant. Deindè leges à ſcelere deterrent. præcepta in officium adhortantur. His adijce, quòd leges quoque proficiunt ad bonos mores: vtiq; ſi non tantùm imperant, ſed docent. In hac re diſſentio à Poſidonio. Non probo, quòd Platonis legibus adiecta principia ſunt. Legem enim breuem eſſe oportet, quò faciliùs ab imperitis teneatur, velut emiſſa diuinitus vox ſit. Iubeat, nō diſputet. Nihil videtur mihi frigidius, nihil ineptius, quàm lex cum prologo. Mone, dic quid me velis feciſſe: non diſco, ſed pareo. Proficiunt itaq; malis moribus, vti videbis ciuitates, vſas malis legibus. At non apud omnes proficiunt. Ne philoſophia quidem: nec ideò inutilis, & formādis animis inefficax eſt. quid autē philoſophia, niſi vitæ lex eſt? Sed putemus non proficere leges: non ideò ſequitur, vt ne monitiones quidem proficiant. Aut ſic & conſolationes nega proficere, diſſuaſioneſque, & adhortationes, obiurgationes, & laudationes.

Omnia iſta monitionum genera ſunt: per iſta ad perfectum animi ſtatum peruenitur. Nulla res magis animis honeſta induit, dubioſque & in prauum inclinabiles reuocat ad rectum, quàm bonorum virorum conuerſatio. Paullatim enim deſcendit in pectora: & vim pręceptorum obtinet, frequenter audiri, adſpici frequenter. Occurſus mehercule ipſe ſapientium iuuat: & eſt aliquid, quod ex magno viro vel tacente proficias. Nec tibi facilè dixerim quemadmodum proſit, ſicut illud intelligam, profuiſſe. Minuta quędam, vt ait Phœdon, animalia, cùm mordent, non ſentiuntur. adeò tenuis illis & fallens in periculum vis eſt. tumor indicat morſum, & in ipſo tumore nullum vulnus apparet. Idem tibi in cõuerſatione virorum ſapientium eueniet. non deprehendes quemadmodum, aut quando, tibi proſit: profuiſſe deprehendes. Quorſum, inquit, hoc pertinet? æquè pręcepta bona, ſi ſæpe tecum ſint, profutura, quàm bona exempla. Pythagoras ait, alium animum fieri intrantibus templum, deorumque ſimulachra ex vicino cernentibus, & alicuius oraculi opperientibus vocem. Quis autem negauerit, feriri quibuſdam præceptis efficaciter etiam imperitiſſimos? velut his breuiſſimis vocibus, ſed multum habentibus ponderis: *Nihil nimis.*

Auarus animus nullo ſatiatur lucro.

Ab alio exſpectes, alteri quod feceris.

Hæc

Hæc cum ictu quodam audimus, nec vlli licet dubitare, aut interrogare, Quare? adeò etiam ſine ratione ipſa veritas ducit. Si reuerentia frænat animos, aut vitia compeſcit: cur non admonitio idem poſſit? Si imponit pudorem caſtigatio: cur admonitio non faciat, etiamſi nudis præceptis vtitur? Illa verò efficacior eſt, & altiùs penetrat, quę adiuuat ratione, quod præcipit, quæ adijcit, quare quidque faciendum ſit, & quis facientē obedientemque præceptis fructus exſpectet. Si imperio proficitur, & admonitione proficitur: atqui proficitur imperio: ergo & admonitione. In duas partes virtus diuiditur, in contemplationem veri, & actionem: contemplationem inſtitutio tradit, actionem admonitio. Virtutem & exercet, & oſtendit recta actio: acturo autem ſi prodeſt qui ſuadet; & qui monet, proderit. Ergo ſi recta actio virtuti neceſſaria eſt, rectas autem actiones admonitio demōſtrat, & admonitio neceſſaria eſt. Duæ res plurimum roboris animo dant, fides veri, & fiducia: vtramque admonitio facit. Nam & creditur illi, & cùm creditum eſt, magnos animus ſpiritus concipit, ac fiducia impletur: ergo admonitio non eſt ſuperuacua. M. Agrippa, vir ingentis animi, qui ſolus ex his quos ciuilia bella claros potenteſque fecerunt, felix in publicum fuit, dicere ſolebat, multum ſe huic debere ſententiæ: *Nā concordia paruæ res creſcunt, diſcor-*

dia

dia maxima dilabuntur. Hac ſe aiebat, & fratrem, & amicum optimum factum. Si eiuſmodi ſententiæ familiariter in animũ receptæ, formant eum: cur non hæc pars philoſophiæ, quæ talibus ſententijs conſtat, idem poſſit? Pars virtutis diſciplina cõſtat, pars exercitatione: & diſcas oportet, & quod didiciſti, agendo confirmes. Quod ſi ita eſt, non tantùm ſcita ſapientiæ proſunt, ſed etiam præcepta: quæ affectus noſtros velut edicto coercent, & obligant. Philoſophia, inquit, diuiditur in hęc, ſcientiam & habitum animi. Nam illam qui didicit, & facienda ac vitanda percepit: nondum ſapiens eſt, niſi in ea quæ didicit, animus eius transfiguratus eſt. Tertia pars iſta præcipiendi, ex vtroque eſt, & ex decretis & ex habitu: itaque ſuperuacua eſt ad implendam virtutem, cum duo illa ſufficiant. Iſto ergo modo & conſolatio ſuperuacua eſt; nam hæc quoque ex vtroque eſt: & exhortatio, & ſuaſio, & ipſa argumentatio; nam & hæc ab habitu animi compoſiti validique proficiſcitur. Sed quãuis iſta ex habitu animi veniant; optimus animi habitus & ex his eſt, & ex illis. Deinde iſtud quod dicis, iam perfecti viri eſt, ac ſummam conſecuti felicitatis humanæ. Ad hoc autem tardè peruenitur: interim etiam imperfecto, ſed proficienti, demonſtranda eſt in rebus agendis via. Hanc forſitan etiam ſine admonitione dabit ſibi ipſa ſapientia: quæ iam eò perdu-

xit

xit animum, vt moueri nequeat, niſi in rectum. Imbecillioribus quidem ingeniis, neceſſarium eſt aliquem præire: Hoc vitabis, hoc facies. Præterea, ſi exſpectat tempus quo per ſe ſciat, quid optimum factu ſit: interim errabit, & errando impedietur, quò minùs ad illud perueniat, quo poſſit ſe eſſe contentus: regi ergo debet, dum incipit poſſe ſe regere. Pueri ad præſcriptum diſcunt, digiti illorum tenentur, & aliena manu per litterarum ſimulacra ducuntur: deinde imitari iubentur propoſita, & ad illa reformare chirographum: ſic animus noſter dum eruditur ad præſcriptum, iuuatur. Hæc ſunt per quæ probatur, hāc philoſophiæ partem ſuperuacuam non eſſe. Quæritur deinde; an ad faciendum ſapiētē ſola ſufficiat. Huic quæſtioni ſuum diem dabimus. interim omiſſis argumentis, nònne apparet nobis eſſe opus aliquo aduocato, qui contra populi præcepta præcipiat? nulla ad aures noſtras vox impunè perfertur; nocent qui optant, nocent qui exſecrantur. nam & horum imprecatio falſos nobis metus & inſerit, & illorum amor malè docet benè optando. Mittit enim nos ad longinqua bona, & incerta & errantia, cùm poſſimus felicitatem domo promere. Non licet, inquā, ire recta via: trahunt in prauum parentes, trahunt, ſerui: nemo errat vni ſibi, ſed dementiam ſpargit in proximos, accipitque inuicem. Et ideò in ſingulis vitia populo-

rum

rum ſunt, quia illa populus dedit. dum facit quiſque peiorem, factus eſt. Didicit deteriora, deinde docuit: effectaque eſt ingens illa nequitia, congeſto in vnum, quod cuique peſſimum ſcitur. Sit ergo aliquis cuſtos, & aurem ſubinde peruellat, abigatque rumores, & reclamet populis laudantibus. Erras enim, ſi exiſtimas nobiſcum vitia naſci: ſuperuenerunt, ingeſta ſunt. Itaque monitionibus crebris opiniones, quæ nos circumſonant, compeſcamus. Nulli nos vitio natura conciliat: nos illa integros ac liberos genuit. Nihil quidem quod auaritiam noſtram irritaret, poſuit in aperto: pedibus aurum & argentum ſubiecit, calcandumque ac premendum dedit, quidquid eſt, propter quod calcamur ac premimur. Illa vultus noſtros erexit in cœlum, & quidquid magnificum mirumque fecerat, videri à ſuſpicientibus voluit: ortus occaſuſque, & properantis mundi volubilem curſum, interdiu terrena aperientem, noctu cœleſtia: tardos ſiderum inceſſus, ſi compares toti; citatiſſimos, ſi cogites, quanta ſpatia numquam intermiſſa velocitate circumeant: defectus ſolis & lunæ, inuicem obſtantium. Alia deinceps digna miratu, ſiue per ordinem ſubeunt, ſiue ſubditis cauſſis mota proſiliunt, vt nocturni ignium tractus, & ſine vllo ictu ſonituq; fulgores cæli patiſcētis, columnæq; ac trabes, & varia ſimulacra flāmarum. Hæc ſupra nos natura diſponit: aurum quidem &

argen-

argentũ, & propter iſta numquã pacem agens ferrum, quaſi malè nobis committerentur, abſcondit. Nos in lucem, propter quæ pugnaremus, extulimus: nos & cauſſas periculorum noſtrorum, & inſtrumenta, difiecto terrarum pondere eruimus: nos fortunę mala noſtra tradidimus, nec erubeſcimus ſumma apud nos haberi, quę fuerant ima terrarũ. Vis ſcire, quàm falſus oculos tuos decipit fulgor? nihil eſt iſtis, quamdiu merſa & inuoluta cœno ſuo iacent, fędius, nihil obſcurius. quid ni? quando perlongiſſimorum cuniculorum tenebras extrahuntur, nihil eſt illis, dum fiunt; & à fæce ſua ſeparantur, informius. Denique ipſos opifices intuere, per quorum manus ſterile terræ genus & informe perpurgatur; videbis quãta fuligine oblinantur. Atqui iſta magis inquinant animos, quàm corpora: & in poſſeſſore eorum, quàm in artifice, plus eſt ſordium. Neceſſarium itaque eſt admoneri, & habere aliquem aduocatum bonæ mentis, èque tanto fremitu tumultuque falſorum, vnã denique audire vocẽ. Quę erit illa vox? ea ſcilicet, quæ tibi tantis clamoribus ambitioſis exſurdato, ſalubria inſuſurret verba: quæ dicat, Nõ eſt quòd inuideas iſtis, quos magnos feliceſq; populus vocat: nõ eſt quòd tibi compoſitæ mentis habitum & ſanitatem plauſus excutiat: non eſt quòd tibi tranquillitatis tuæ faſtidium faciat ille, ſub illis faſcibus, purpura cultus: non eſt

quòd

quòd feliciorem eum iudices, cui ſubmouetur, quàm quem lictor ſemita deijcit. Si vis exercere tibi vtile, nulli autem graue imperium, ſubmoue vitia. Multi inueniũtur, qui ignem inferant vrbibus, qui inexpugnabilia ſæculis, & per aliquot ætates tuta proſternant, qui æquum arcibus aggerem attollant, & muros in miram altitudinem adductos arietibus ac machinis quaſſent: multi ſunt, qui ante ſe agant agmina, & tergis hoſtium graues inſtent, & ad mare magnum perfuſi cæde gentium veniant: ſed hi quoque, vt vincerent hoſtem, cupiditate victi ſunt. Nemo illis venientibus reſtitit, ſed nec ipſi ambitioni, crudelitatique reſtiterant: tunc cùm agere viſi ſunt alios, agebantur. Agebat infelicem Alexandrum furor aliena deuaſtandi, & ad ignota mittebat. An tu putas ſanum, qui à Græciæ primùm cladibus, in qua eruditus eſt, incipit: qui quod cuique optimum eſt, eripuit? Lacedæmona ſeruire iubet, Athenas tacere. Non contentus tot ciuitatum ſtrage, quas aut vicerat Philippus, aut emerat, & alias alio loco proijcit, & toto orbe arma circumfert: nec ſubſtitit vſquam laſſa crudelitas. immanium ferarum modo, quæ plus quàm exigit fames, mordent. Iam in vnum regnũ multa regna coniecit; iam Græci Perſæque eumdem timent; iam etiam à Dario liberæ nationes iugum accipiunt: hic tamen vltra Oceanũ ſolemq;, indignatur ab Herculis

Liberique veſtigiis victoriam flectere,ipſi naturæ vim parat. Non ille ire vult, ſed non poteſt ſtare:non aliter, quàm in præceps deiecta pondera, quibus eundi finis eſt,iacuiſſe. Ne Cn. quidem Pompeio externa bella aut domeſtica, virtus aut ratio ſuadebat: ſed inſanus amor magnitudinis falſæ, modò in Hiſpaniam & Sertoriana arma, modò ad colligendos piratas, ac maria pacanda vadebat. Hæ prætexebantur cauſſæ, ad continuandam potentiam. Quid illum in Africã, quid in Septentrionem,quid in Mithridatem,& Armeniam, & omnes Aſiæ angulos traxit?infinita ſcilicet cupido creſcendi:cùm ſibi vni parùm magnus videretur. Quid C. Cæſarem in ſua fata,pariter ac publica,immiſit? gloria & ambitio, & nullus ſupra ceteros eminendi modus. Vnum ante ſe ferre non potuit, cùm reſp.ſupra ſe duos ferret. Quid? tu C. Marium ſemel cõſulem(vnum enim conſulatum accepit, ceteros rapuit) cùm Theutonicos Cimbroſq; concideret, cùm Iugurtham per Africæ deſerta ſequeretur,tot pericula putas appetiſſe,virtutis inſtinctu?Marius exercitum, Marium ducebat ambitio. Iſti cùm omnia concuterent, concutiebantur:turbinum more,qui rapta conuoluunt, ſed ipſi antè voluuntur, & ob hæc maiore impetu incurrunt, quia nullum illis ſui regimen eſt. Ideoque cum multis fuerunt mali,peſtiferam illam vim, qua pleriſque nocuerunt,ipſi quoque ſentiunt.

tiunt. Non eſt quòd credas, quemquam fieri aliena infelicitate felicem. Omnia iſta exempla, quæ oculis atque auribus noſtris ingeruntur, retexenda ſunt, & plenum malis ſermonibus pectus exhauriendum. Inducenda eſt in occupatum locum virtus: quæ mendacia contra verum placentia exſtirpet, quæ nos à populo, cui nimis credimus, ſeparet, ac ſinceris opinionibus reddat. Hæc eſt enim ſapientia, in naturam conuerti, & eò reſtitui, vnde publicus error expulerit. Magna pars ſanitatis eſt, hortatores inſaniæ reliquiſſe, & ex iſto cœtu inuicem noxio procul abiiſſe. Hoc vt eſſe verum ſcias, aſpice, quanto aliter vnuſquiſque populo viuat, aliter ſibi. Non eſt per ſe magiſtra ſolitudo innocentiæ, nec frugalitatem docent rura: ſed vbi teſtis ac ſpectator abſceſſit, vitia ſubſidunt, quorum monſtrari & conſpici fructus eſt. Quis eam, quam nulli oſtenderet, induit purpuram? quis poſuit ſecretam in auro dapem? quis ſub alicuius ruſticæ arboris proiectus vmbra, luxuriæ ſuæ pompam ſolus explicuit? Nemo oculis ſuis lautus eſt, ne paucorum quidem & familiarium, ſed apparatum vitiorum ſuorũ pro modo turbæ ſpectantis expandit. Itaque irritamentum eſt omnium, in quæ inſanimus, admirator & conſcius. Ne concupiſcamus efficies, ſi ne oſtendamus effeceris. Ambitio, & luxuria, & impotentia, ſcęnam deſiderant: ſanabis iſta, ſi abſcõderis.

Itaque ſi in medio vrbium fremitu collocati ſumus, ſtet ad latus monitor, & contra laudatores ingentium patrimoniorum laudet paruo diuitem,& vſus opes metientem. Contra illos, qui gratiam ac potentiam attollunt, otium ipſe ſuſpiciat traditum litteris, & animum ab externis ad ſua reuerſum. Oſtendat ex conſtitutione vulgi beatos, in iſto inuidioſo faſtigio ſuo trementes & attonitos,longeque aliam de ſe opinionem habentes, quàm ab aliis habetur. Nam quæ aliis videntur excelſa, ipſis prærupta ſunt. Itaque exanimantur, & trepidant, quoties deſpexerunt in illud magnitudinis ſuæ prçceps.Cogitant enim varios caſus, & in ſublimi maximè lubricos:tunc appetita formidant, & quæ & illos graues aliis reddit, grauior ipſis felicitas incumbit. Tunc laudant otium lene & ſui iuris:odio eſt fulgor, & fuga iam à rebus adhuc ſtantibus quæritur: tunc demum videas philoſophantes metu, & ægræ fortunæ ſana conſilia. Nam quaſi iſta inter ſe contraria ſint, bona fortuna, & mens bona: ita melius in malis ſapimus, ſecunda rectum auferunt.

EPIST. XCV. Petis à me, vt id quod in diem ſuum dixeram debere referri, repręſentem,& ſcribam tibi,an hęc pars philoſophiæ, quam Græci παραινετικὴν vocant,nos præceptiuam dicimus,ſatis ſit ad conſummandam ſapientiam.Scio te in bonam partem accepturum,ſi negauero. Eò magis

magis promitto, & verbum publicum perire non patior: *Poſteà noli rogare, quod impetrare nolueris.* Interdum enim obnixè petimus, id quod recuſaremus, ſi quis offerret. Hęc ſiue leuitas eſt, ſiue vernilitas, punienda eſt promittendi facilitate. Multa videri volumus velle, ſed nolumus. Recitator hiſtoriam ingentem attulit, minutiſſimè ſcriptam, arctiſſimè plicatam, & magna parte perlecta: *Deſinam,* inquit, *ſi vultis.* Acclamatur, *Recita, recita,* ab his qui illum obmuteſcere illicò cupiunt. Sæpè aliud volumus, aliud optamus: & verũ ne diis quidem dicimus; ſed dij aut non exaudiunt, aut miſerentur. Ego me, omiſſa miſericordia, vindicabo, & tibi ingentem epiſtolam impingam: quam tu ſi inuitus leges, dicito: *Ego mihi hoc contraxi,* teq; inter illos numera, quos vxor magno ducta ambitu torquet: inter illos, quos diuitiæ per ſummũ acquiſitæ ſudorem, malè habent: inter illos, quos honores, nulla non arte atque opera petiti, diſcruciant: & ceteros, malorum ſuorum compotes. Sed vt, omiſſo principio, rem ipſam aggrediar: Beata, inquiunt, vita conſtat ex actionibus rectis: ad actiones rectas præcepta perducunt: ergo ad beatam vitam præcepta ſufficiunt. Non tamen ſemper ad actiones rectas præcepta perducunt, ſed cùm obſequens ingenium eſt: aliquando fruſtrà admouentur, ſi animum opiniones obſident prauæ. Deinde, etiamſi rectè faciunt, ne-

ſciunt facere ſe rectè. Non poteſt enim quiſquam niſi ab initio formatus, & tota ratione compoſitus, omnes exſequi numeros, vt ſciat quando oporteat, & inquãtum, & cũ quo, & quemadmodum. Quare non poteſt toto animo ad honeſta conari, ne cõſtanter quidem aut libenter: ſed reſpiciet, ſed hęſitabit. Si honeſta, inquit, actio ex pręceptis venit, ad beatam vitam præcepta abundè ſunt: atqui eſt illud: ergo & hoc. His reſpondemus, Actiones honeſtas ex decretis fieri, non tantùm pręceptis. Si aliæ, inquit, artes contentæ ſunt præceptis, contenta erit & ſapientia: nam & hæc ars vitæ eſt. Atqui gubernatorem facit ille qui præcipit, Sic moue gubernaculum, ſic vela ſubmitte, ſic ſecundo vento vtere, ſic aduerſo reſiſte, ſic dubium communemque tibi vindica... alios quoque artifices præcepta confirmant. Ergo non hoc idem poterunt artifices viuendi? Omnes iſtæ artes circa inſtrumenta vitæ occupatæ ſunt, non circa totam vitam. Itaque multa illas inhibent extrinſecus, & impediunt; ſpes, cupiditas, timor. At hæc quæ artem vitę profeſſa eſt, nulla re, quò minùs ſe exerceat, vetari poteſt. diſcutit enim impedimenta, & tractat obſtantia. Vis ſcire quàm diſſimilis ſit harum artium conditio, & huius? In illis excuſatius eſt voluntate peccare, quàm caſu: in hac, maxima culpa eſt, ſponte delinquere. Quod dico, tale eſt, Grammaticus non erubeſcit ſolę-

ciſmum,

ciſmũ,ſi ſciens facit:erubeſcit, ſi neſciens. Medicus ſi deficere ægrum non intelligit, quantum ad artem magis peccat,quàm ſi ſe intelligere diſſimulat. At in hac arte viuendi,turpior volentium culpa eſt. Adijce nunc, quòd artes quoque pleræque, imò ex omnibus liberaliſſimæ, habent decreta ſua,non tantùm præcepta:ſicut medicina. Itaque alia eſt Hippocratis ſecta, alia Aſclepiadis,alia Themiſonis. Præterea nulla ars contemplatiua ſine decretis ſuis eſt, quæ Græci vocant δόγματα: nobis decreta licet appellare,vel ſcita,vel placita: quæ in geometria & in aſtronomia inuenies. Philoſophia autem & contemplatiua eſt, & actiua: ſpectat, ſimulque agit. Erras enim, ſi illam putas tantùm terreſtres operas promittere: altiùs ſpirat. Totum, inquit, mundum ſcrutor, nec me intra contubernium mortale contineo, ſuadere vobis,ac diſſuadere contenta: magna me vocant,ſupraque vos poſita.

Nam tibi de ſumma cęli ratione,deûmque,
Diſſerere incipiam, & rerum primordia pandam,
Vnde omnis natura creet res,auctet, alatque,
Quoque eadem rurſus natura perempta reſoluat:

vt ait Lucretius.ſequitur ergo, vt cùm cõtemplatiua ſit, habeat decreta ſua. Quid, quòd facienda quoq;nemo ritè obibit,niſi

is cui ratio erit tradita, qua in quaque re omnes officiorum numeros exſequi poſſit? quos non ſeruabit, qui in re præcepta acceperit. Imbecilla ſunt per ſe, &, vt ita dicam, ſine radice quæ partibus dantur. Decreta ſunt quæ muniant, quæ ſecuritatem noſtram, tranquillitatemque tueantur, quæ totam vitam, totamq; rerum naturam ſimul contineant. Hoc intereſt inter decreta philoſophiæ, & pręcepta: quod inter elementa, & membra. hęc ex illis dependent: illa & horum cauſſæ ſunt & omnium. Antiqua, inquit, ſapientia nihil aliud, quàm facienda & vitanda, præcepit: & tunc longè meliores erant viri: poſtquã docti prodierunt, boni deſunt. Simplex enim illa & aperta virtus in obſcuram & ſolertem ſcientiam verſa eſt, docemurque diſputare, non viuere. Fuit ſine dubio, vt dicitis, vetus illa ſapientia, cùm maximè naſcens rudis: non minùs quàm ceteræ artes, quarum in proceſſu ſubtilitas creuit. Sed ne opus quidem adhuc erat remediis diligentibus. Nondum in tantum nequitia ſurrexerat, nec tam latè ſe ſparſerat: poterant vitiis ſimplicibus obſtare remedia ſimplicia. Nunc neceſſe eſt tanto operoſiora eſſe munimenta, quanto valentiora ſunt, quibus petimur. Medicina quondam paucarum fuit ſcientia herbarum, quibus ſiſteretur fluens ſanguis, vulnera coirent paullatim: deinde in hanc peruenit tam multiplicem varietatem. Nec eſt mirum,

tunc

tunc illam minus negotij habuiſſe, firmis adhuc, ſolidiſq; corporibus, & facili cibo, nec per artem voluptatemque corrupto. Qui poſtquam cœpit, non ad tollendam, ſed ad irritandam famem quæri, & inuentæ ſunt mille conditura, quibus auiditas excitaretur: quæ deſiderantibus alimenta erant, onera ſunt plenis. Inde pallor, & neruorum vino madentium tremor, & miſerabilior ex cruditatibus, quàm ex fame macies: indé incerti labantium pedes, & ſemper qualis in ipſa ebrietate titubatio: inde in totam cutem humor admiſſus, diſtentuſque venter, dum malè aſſueſcit plus capere, quàm poterat: inde ſuffuſio luridæ bilis, & decolor vultus, tabeſque in ſe putreſcentium, & retorti digiti articulis obrigeſcentibus, neruorum ſine ſenſu iacentium torpor, aut palpitatio ſine intermiſſione vibrantium. Quid capitis vertigines dicam? quid oculorũ auriumque tormenta, & cerebri ęſtuantis verminationes, & omnia per quę exoneramur, internis vlceribus affecta? Innumerabilia prætereà febrium genera, aliarum impetu ſęuientium, aliarum tenui peſte repentium, aliarum cum horrore & multa membrorum quaſſatione venientium? Quid alios referam innumerabiles morbos, ſupplicia luxuriæ? Immunes erant ab iſtis malis, qui nondũ ſe deliciis ſoluerant, qui ſibi imperabant, ſibi miniſtrabãt. Corpora opere ac vero labore durabant, aut curſu defatigati,

aut venatu, aut tellure verſata: excipiebat illos cibus, qui niſi eſurientibus placere nō poterat. Itaque nihil opus erat tam magna medicorum ſupellectile, nec tot ferramētis, atque pyxidibus. Simplex erat ex ſimplici cauſſa valetudo: multos morbos multa fercula fecerunt. Vide quantum rerum per vnam gulam tranſiturarum permiſceat luxuria, terrarum mariſque vaſtatrix! neceſſe eſt itaque inter ſe tam diuerſa diſſideant, & hauſta malè digerantur, aliis aliò nitentibus. Nec mirum, quòd inconſtans variuſque ex diſcordi cibo morbus eſt, & illa ex contrariis naturæ partibus in eumdem compulſa redundat. Inde tam nullo ægrotamus genere, quàm viuimus. Maximus ille medicorum, & huius ſcientiæ conditor, fœminis nec capillos defluere dixit, nec pedes laborare. Atqui hæ iam & capillis deſtituuntur, & pedibus ægræ ſunt. Non mutata fœminarum natura, ſed vita eſt. nam cùm virorum licentiam æquauerint, corporum quoque virilium vitia æquauerunt. Non minùs peruigilant, non minùs potant, & oleo & mero viros prouocant: æquè inuitis ingeſta viſceribus per os reddunt, & vinū omne vomitu remetiuntur: æquè niuem rodunt, ſolatiū ſtomachi æſtuantis. Libidine verò, nec maribus quidē cedunt, pati natæ. Dij illas deæque malè perdant: adeò peruerſū cōmentæ genus impudicitiæ: viros ineūt. Quid ergo mirandum eſt, maximū medicorum

corum ac naturę peritiſſimum, in mendacio prehendi,cùm tot fœminæ podagricæ caluæq; ſint? Beneficium ſexus ſui vitiis perdiderunt: & quia fœminam exuerunt, damnatæ ſunt morbis virilibus. Antiqui medici neſciebant dare cibum ſæpiùs, & vino fulcire venas cadentes: neſciebant ſaniem emittere,& diutinam ęgrotationem balneo ſudoribuſque laxare: neſciebant crurum vinculo, brachiorumque, latentem vim, & in medio ſedentem, ad extrema reuocare. Non erat neceſſe circumſpicere multa auxiliorum genera,cùm eſſent periculorum pauciſſima.Nunc verò quàm longè proceſſerunt mala valetudinis? has vſuras voluptatum pendimus, vltra modum faſque concupitarum. Innumerabiles eſſe morbos miraris? coquos numera. Ceſſat omne ſtudiũ:& liberalia profeſſi,ſine vlla frequentia, deſertis angulis præſident. In rhetorum ac philoſophorũ ſcholis, ſolitudo eſt: at quàm celebres culinæ ſunt,quanta circa nepotum focos iuuentus premit? Tranſeo puerorum infeliciũ greges:quos poſt tranſacta conuiuia, aliæ cubiculi contumeliæ exſpectant. Tranſeo agmina exoletorum, per nationes coloreſq; deſcripta, vt eadem omnibus leuitas ſit, eadem primæ menſura lanuginis, eadem ſpecies capillorũ, ne quis cui rectior eſt coma,criſpulis miſceatur. Tranſeo piſtorum turbam, tranſeo miniſtratorũ, per quos ſigno dato ad inferendã cęnã diſcur-

 ritur.

ritur. Dij boni, quantum hominum vnus venter exercet! Quid, tu illos boletos, voluptarium venenum, nihil occulti operis iudicas facere, etiam ſi prę ſentanei non fuerant? Quid? tu illam æſtiuam niuem non putas callum iecinoribus obducere? Quid? illa oſtrea, inertiſſimam carnem cœno ſaginatam, nihil exiſtimas limoſæ grauitatis inferre? Quid? illud Sociorum garum, pretioſam malorum piſcium ſaniem, non credis vrere ſalſa tabe præcordia? Quid? illa purulenta, & quæ tantum non ab ipſo igne in os transferuntur, iudicas ſine noxa, in ipſis viſceribus exſtingui? Quàm fœdi atque peſtilentes ructus ſunt, quantum faſtidium ſui exhalantibus crapulam veterem? ſcias putreſcere ſumpta, non concoqui. Memini fuiſſe quondam in ſermone nobilē patinam, in quam quidquid apud lautos ſolet diem ducere, properans in damnum ſuum popina congeſſerat: veneriæ ſpondylique, & oſtrea eatenus circumciſa, quà eduntur, interuenientibus diſtinguebantur echinis, torti diſtractique ſine vllis oſſibus mulli conſtrauerant. Piget iam eſſe ſingula: coguntur in vnum ſapores. In cœna fit, quod fieri debet ſaturo in ventre. Exſpecto iam vt manducata ponantur. quantulò autem hoc minus eſt, teſtas excerpere atque oſſa, & dentium opera coquum fungi? Graue eſt luxuriari per ſingula: omnia ſemel, & in eumdem ſaporem verſa, ponantur. Quare ergo ad

vnam

vnam rem manum porrigam? plura veniant ſimul: multorum ferculorum ornamenta coeant & cohæreant. Sciant protinus hi, qui iactationē ex iſtis peti & gloriam aiebāt, non oſtendi iſta, ſed conſcientiæ dari. Pariter ſint, quæ diſponi ſolent, iure vno perfuſa: nihil interſit, oſtrea echinis, ſpondyli perturbati mullis cōcoctique ponantur. Non eſſet confuſior vomentium cibus. Quomodo iſta perplexa ſunt, ſic ex iſtis non ſingulares morbi naſcuntur, ſed inexplicabiles, diuerſi, multiformes: aduerſus quos & medicina armare ſe cępit multis generibus, multis obſeruationibus. Idem de philoſophia dico. Fuit aliquādo ſimplicior inter minora peccantes, & leui quoque cura medicabiles: aduerſum tantam morum euerſionem, omnia conanda. Et vtinam ſic denique lues iſta vinceretur! Non priuatim ſolùm, ſed publicè furimus. Homicidia cōpeſcimus, & ſingulas cædes: quid bella, & occiſarū gentium glorioſum ſcelus? Non auaritia, non crudelitas modum nouit: & iſta quādiu furtim, & à ſingulis fiunt, minùs noxia, minuſque monſtroſa ſunt: ex ſenatuſconſultis plebiſq́ue ſcitis ſcelera exercentur, & publicè iubentur, vetita priuatim. Quæ clàm commiſſa capite luerēt, eadem quia paludati fecere, laudamus. Nō pudet homines, mitiſſimum genus, gaudere ſanguinē alterno, bella gerere, gerendaq́; liberis tradere: cùm inter ſe etiam mutis ac

feris

ſeris pax ſit? Aduerſus tam potentem explicitumque latè furorem operoſior philoſophia facta eſt, & tãtum ſibi virium ſumpſit, quantum his, aduerſus quæ parabatur, acceſſerat. Expeditum erat, obiurgare indulgentes mero, & petentes delicatiorem cibum. non erat animus ad frugalitatem magna vi reducendus, à quo paullulùm diſceſſerat:

Nunc manibus rapidis opus eſt, nunc arte magiſtra.

Voluptas ab omni parte quæritur: nullum intra ſe manet vitium. In auaritiam præceps luxuria eſt: honeſtatis obliuio inuaſit: nihil turpe eſt, cuius placet pretium. Homo, ſacra res, homo iam per luſum & iocum occiditur: & quem erudiri ad inferenda accipiendaque vulnera nefas erat, is iam nudus inermiſque producitur: ſatiſque ſpectaculi in homine, mors eſt. In hac ergo morum peruerſitate, deſideratur ſolito vehementius aliquid; quod mala inueterata diſcutiat: decretis agendum eſt, vt reuellatur penitus falſorum recepta perſuaſio. His ſi adiunxerimus præcepta, conſolationes, adhortationes, poterunt valere: per ſe inefficaces ſunt. Si nolumus habere obligatos, & malis quibus iam tenentur, auellere; diſcãt quid malum, quid bonum ſit: ſciant omnia præter virtutẽ mutare nomen, modò mala fieri, modò bona. Quemadmodum primum militiæ vinculum eſt religio, & ſi-

gnorum

gnorum amor, & deſerendi nefas; tunc deinde facilè cætera exiguntur mandanturque ad iuſiurandum adactis: ita in his, quos velis ad beatam vitam perducere, prima fundaméta iacienda ſunt, & inſinuanda virtus. Huius quadam ſuperſtitione teneantur: hanc ament, cum hac viuere velint, ſine hac nolint. Quid ergo? non quidam ſine inſtitutione ſubtili euaſerunt probi, magnoſque profectus aſſecuti ſunt, dum nudis tantùm præceptis obſequuntur? Fateor: ſed felix ingenium illis fuit, & ſalutaria in tranſitu rapuit. Nam vt dij immortales nullam didicere virtutem, cùm omni editi, & pars naturæ eorum eſt, eſſe bonos: ita quidam ex hominibus egregiam ſortiti indolem, in ea quæ tradi ſolent, perueniunt ſine longo magiſterio; & honeſta complexi ſunt, cùm primùm audierũt. Vnde iſta tam rapacia virtutis ingenia, vel ex ſe fertilia? At illis aut hebetibus & obtuſis, aut mala cõſuetudine obſeſſis, diu rubigo animorum effricanda eſt. Ceterùm vt illos in bonum pronos citiùs educit ad ſumma, & hos imbecilliores adiuuabit, maliſque opinionibus extrahet, qui illis philoſophiæ placita tradiderit: quæ quàm ſint neceſſaria, licet videas. Quædam inſident nobis quæ nos ad alia pigros, ad alia temerarios faciunt. Nec hæc audacia reprimi poteſt, nec illa inertia ſuſcitari, niſi cauſſæ eorum eximantur, falſa admiratio, falſa formido. Hæc nos quãdiu

poſſi-

poſſident, dicas licet: Hoc patri præſtare debes, hoc liberis, hoc amicis, hoc hoſpitibus: tentantem auaritia retinebit. Sciet pro patria pugnandum eſſe: diſſuadebit timor. Sciet pro amicis deſudandum eſſe, ad extremum vſque ſudorem: ſed deliciæ vetabunt. Sciet in vxorem grauiſſimum eſſe genus iniuriæ, habere pellicem: ſed illum libido in cõtraria impinget. Nihil ergo proderit dare præcepta, niſi priùs amoueris obſtantia præceptis: nõ magis, quàm proderit arma in conſpectu poſuiſſe, propiuſque admouiſſe, niſi vſuræ manus expediuntur. Vt ad præcepta, quæ damus, poſſit animus ire, ſoluendus eſt. Putemus aliquẽ facere, quod oportet. non faciet aſſiduè, non faciet æqualiter: neſcit enim quare faciat. Aliqua vel caſu, vel exercitatione, exibunt recta: ſed non erit in manu regula, ad quam exigantur, cui credat recta eſſe quæ fecit. Non promittet ſe talem in perpetuum, qui caſu bonus eſt. Deinde, præſtabunt tibi fortaſſe præcepta, vt quod oportet facias: non præſtabunt, vt quemadmodum oportet: & ſi hoc non præſtant, ad virtutem non perducunt. Faciet quod oportet monitus; concedo. ſed id parum eſt. quoniam quidem non in facto laus eſt, ſed in eo quemadmodum fiat. Quid eſt cæna ſumptuoſa flagitioſius, & equeſtrem cenſum conſumente? quid tam dignum cenſoria nota, ſi quis, vt iſti ganeones loquuntur, ſibi hæc & genio ſuo

præ-

præſtet? & tricies tamen HS. adijciales cænæ frugaliſſimis viris conſtiterunt. Eadem res ſi gulæ datur, turpis eſt: ſi honori, reprehenſionem effugit. Non enim luxuria, ſed impenſa ſollennis eſt. Mullum ingentis formæ (quare autem non pondus adijcio, & aliorum gulam irrito? quatuor pondo & ad ſelibram fuiſſe aiebant) Tiberius Cæſar miſſum ſibi, cùm in macellum deferri & venire iuſſiſſet? *Amici*, inquit, *omnia me fallunt, niſi iſtum mullum aut Apicius emerit, aut P. Octauius*. Vltra ſpem illi coniectura proceſſit: licitati ſunt: vicit Octauius, & ingentem conſecutus eſt inter ſuos gloriam, cùm quinque millibus HS. emiſſet piſcem, quem Cæſar vendiderat, ne Apicius quidem emerat. Numerare tantum Octauio fuit turpe. Nam ille qui emerat, vt Tiberio mitteret (quamquam illum quoque reprehenderim) admiratus eſt rem, qua putauit Cæſarem dignum. Amico ægro aliquis aſſidet: probamus. at hoc ſi hereditatis cauſſa facit, vultur eſt, cadauer exſpectat. Eadem & turpia ſunt, & honeſta: refert, quare, aut quemadmodũ fiant. Omnia autẽ honeſtè fient, ſi honeſto nos addixerimus, idque vnum in rebus humanis bonum iudicauerimus, quæque ex eo ſunt: cetera, in diem bona ſunt. Ergo infigi debet perſuaſio, ad totam pertinens vitam: hoc eſt, quod decretum voco. Qualis hæc perſuaſio fuerit, talia erunt quæ agentur, quæ

cogitabuntur: qualia autem hæc fuerint, talis vita erit. In particulas ſuaſiſſe, totum ordinanti parum eſt. M. Brutus in eo libro, quem περὶ καθήκοντος inſcripſit, dat multa præcepta & parentibus & liberis & fratribus, hæc nemo faciet quemadmodum debet, niſi habuerit quò referat. Proponamus oportet finem ſummi boni, ad quem nitamur, ad quem omne factum noſtrum dictumq; reſpiciat: veluti nauigantibus ad aliquod ſidus dirigendus eſt curſus. Vita ſine propoſito, vaga eſt. Quod ſi vtique proponendum eſt, incipiunt neceſſaria eſſe decreta. Illud, puto, concedes, nihil eſſe turpius dubio, & incerto ac timido, pedem modò referente, modò producente. Hoc in omnibus rebus accidet nobis: niſi eximantur, quę reprehendunt animos ac detinent, & conari totos vetant. Quomodo ſint dij colendi, ſolet præcipi, Accendere aliquē lucernā ſabbathis prohibeamus: quoniam nec lumine dij egent, & ne homines quidē delectantur fuligine. Vetemus ſalutationibus matutinis fungi, & foribus aſſidere templorū: humana ambitio iſtis officiis capitur. Deum colit, qui nouit. Vetemus lintea & ſtrigiles Ioui ferre, & ſpeculum tenere Iunoni. Non quærit miniſtros Deus. quid ni? ipſe humano generi miniſtrat: vbique & omnibus præſto eſt. Audiat licet, quemadmodum ſe gerere in ſacrificiis debeat, quàm procul reſilire à moleſtiis ac ſuperſtitionibus: numquā

ſatis.

ſatis profectum erit, niſi, qualem debet Deum, mente conceperit, omnia habentem, omnia tribuentem, beneficia gratis dantem. Quæ cauſſa eſt diis benefaciendi? natura. Errat, ſi quis putat illos nocere velle: non poſſunt. nec accipere iniuriam queunt, nec facere. Lædere etenim lædique, coniunctum eſt. Summa illa ac pulcherrima omnium natura, quos periculo exemit, nec periculoſos quidem fecit. Primus eſt deorum cultus, deos credere: deinde, reddere illis maieſtatem ſuam, reddere bonitatem, ſine qua nulla maieſtas eſt. Scire, illos eſſe qui præſident mundo, qui vniuerſa vi ſua temperant, qui humani generis tutelam gerunt, interdum curioſi ſingulorum. Hi nec dant malum, nec habent: ceterùm caſtigant quoſdam, & coercent, & irrogant pœnas, & aliquando ſpecie boni puniunt. Vis deos propitiare? bonus eſto. Satis illos coluit, quiſquis imitatus eſt. Ecce altera quæſtio, quomodo hominibus ſit vtendum. Quid agimus? quæ damus præcepta? Vt parcatur ſanguini humano? quantulum eſt ei non nocere cui debeas prodeſſe? Magna ſcilicet laus eſt, ſi homo manſuetus homini eſt. Præcipiemus vt naufrago manum porrigat, erranti viam monſtret, cum eſuriente panẽ ſuum diuidat? Quãdo omnia quæ præſtanda ſunt ac vitanda, dicam, cùm poſſim breuiter hanc formulam humani officii tradere? Omne hoc quod vides, quo diuina

atque

quis vſus ſit:non magis quàm pantomimo de arte ſaltādi. Omnes iſtæ artes ſe ſciunt: nihil deeſt. Non enim ad totam pertinent vitam: virtus & aliorum ſcientia eſt,& ſui. diſcendum de ipſa eſt, vt ipſa voluntas diſcatur. actio recta non erit, niſi recta fuerit voluntas:ab hac enim eſt actio. Rurſus, voluntas non erit recta, niſi habitus animi rectus fuerit:ab hoc enim eſt voluntas. Habitus porrò animi non erit in optimo, niſi totius vitæ leges perceperit, & quid de quoque iudicandum ſit,exegerit, niſi res ad verum redegerit. Non contingit tranquillitas, niſi immutabile certumque iudicium adeptis: cèteri decidunt ſubinde, & reponuntur, & inter omiſſa appetitaque alternis fluctuantur. Cauſſa huius iactationis eſt, quòd nihil liquet incertiſſimo regimine vtentibus, fama. *Si vis eadem ſemper velle, vera oportet velis*. Ad verum ſine decretis non peruenitur: continent vitam. Bona & mala, honeſta & turpia, iuſta & iniuſta, pia & impia, virtutes vſuſque virtutum, rerum commodarum poſſeſſio,exiſtimatio ac dignitas,valetudo, vires, forma, ſagacitas ſenſuum, hæc omnia æſtimatorem deſiderant, quanti quidque in cenſum deferendum ſit. Falleris enim, & pluris quædam quàm ſunt, putas: adeoque falleris, vt quæ maxima inter vos habentur, diuitiæ, gratia, potentia, ſeſtertio nummo æſtimanda ſint. Hoc neſcies, niſi conſtitutionem ipſam, qua iſta

inter ſe æſtimantur, inſpexeris. Quemadmodum folia virere per ſe non poſſunt, ramum deſiderant cui inhæreant, ex quo trahant ſuccum: ſic iſta præcepta ſi ſola ſunt, marcent: infigi volunt ſectæ. Præterea non intelligunt hi qui decreta tollunt, eo ipſo confirmari illa, quo tolluntur. Quid enim dicunt? præceptis ſatis vitam explicari, ſuperflua eſſe decreta ſapientiæ, id eſt, dogmata. Atqui hoc ipſum quod dicunt, decretum eſt: tam hercule, quàm ſi nunc ego dicerem recedendum eſſe à præceptis ſuperuacuis, & in hęc ſola ſtudiũ conferendũ: hoc ipſo quo negarem curanda eſſe præcepta, præciperem. Quædam admonitionem philoſophiæ deſiderant, quædam probationem: & quidem multa, quia inuoluta ſunt, vixque ſumma diligentia ac ſumma ſubtilitate aperiuntur. Si probationes neceſſariæ ſunt, & decreta, quæ veritatem argumẽtis colligunt. Quædam aperta ſunt, quædã obſcura. Aperta, quæ ſenſu comprehenduntur, quæ memoria: obſcura, quæ extra hæc ſunt. Ratio autem non impletur manifeſtis: maior eius pars pulchriorque in occultis eſt: Occulta probationem exigunt, probatio non ſine decretis eſt, neceſſaria ergo decreta ſunt. Quæ res cõmunem ſenſum facit, eadem perfectum, certarum rerum perſuaſio: ſine qua, omnia in animo natãt: neceſſaria ergo ſunt decreta, quæ dãt animis inflexibile iudicium. Denique cùm

mo-

monemus aliquem, vt amicum eodem habeat loco quo ſe, vt ex inimico cogitet poſſe fieri amicum, in illo amorem incitet, in hoc moderetur odium: adijcimus, iuſtum eſt & honeſtum. Iuſtum autem honeſtumque decretorum noſtrorum continet ratio: ergo hæc neceſſaria eſt, ſine qua nec illa ſunt. Sed vtraque iungamus, namque & ſine radice inutiles rami ſunt; & ipſæ radices his, quæ genuere, adiuuantur. Quãtum vtilitatis manus habeant, neſcire nulli licet: apertè iuuant: cor, illud quo manus viuunt, ex quo impetum ſumunt, quo mouentur, latet. Idem dicere de præceptis poſſum: aperta ſunt: decreta verò ſapientiæ in abdito. Sicut ſanctiora ſacrorum tantùm initiati ſciunt: ita in philoſophia, arcana illa admiſſis receptiſque in ſacra oſtenduntur: at præcepta, & alia huiuſmodi, profanis quoque nota ſunt. Poſidonius nõ tantùm prçceptionem (nihil enim nos hoc verbo vti prohibet) ſed etiam ſuaſionem, & conſolationem, & exhortationẽ neceſſariam iudicat. His adijcit cauſſarum inquiſitionem, quam cur ætiologiam dicere nõ audeamus, cùm Grammatici, cuſtodes Latini ſermonis, ſuo iure ita appellent, non video. Ait vtilem futuram eſſe deſcriptionem cuiuſque virtutis. hanc Poſidonius ætiologiam vocat: quidam χαρακτηρισμὸν appellant, ſigna cuiuſque virtutis & vitij ac notas reddentem, quibus inter ſe ſimilia diſcrimi-

mi-

minentur. Hæc res eamdem vim habet, quam præcipere. Nam qui præcipit, dicit: Illa facies, ſi voles temperans eſſe. Qui deſcribit, ait. Temperans eſt, qui facit illa, qui illis abſtinet. Quæris, quid interſit? alter præcepta virtutis dat, alter exemplar. Deſcriptiones has, & (vt publicanorum vtar verbo) εἰκονισμοὺς, ex vſu eſſe confiteor. Proponamus laudanda: inuenietur imitator. Putas vtile tibi dari argumenta, per quæ intelligas nobilem equum, ne fallaris empturus, ne operam perdas in ignauo? Quanto hoc vtilius eſt, excellentis animi notas eſſe, quas ex alio in ſe transferre permittitur?

Continuo pecoris generoſi pullus in aruis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit.
Primus inire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto ſeſe committere ponto.
Nec vanos horret ſtrepitus: illi ardua ceruix,
Argutùmque caput, breuis aluus, obeſaque terga:
Luxuriàtque toris animoſum pectus: ——
—— tum, ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit, micat auribus, & tremit artus,
Collectùmque premens voluit ſub naribus ignem.

Dum

Dum aliud agit Virgilius noſter, deſcripſit virum fortẽ. Ego certè non aliam imaginem magno viro dederim. ſi mihi Cato exprimendus, inter fragores bellorum ciuilium impauidus, & primus inceſſens admotos iam exercitus Alpibus, ciuilique ſe bello ferẽs obuium: non alium illi aſſignauerim vultum, non alium habitum. altiùs certè nemo ingredi potuit, quàm qui ſimul contra Cæſarem Pompeiumque ſe ſuſtulit, & aliis Cæſarianas opes, aliis Põpeianas fouentibus, vtrumque prouocauit, oſtenditq; aliquas eſſe reip. partes. Nam parũ eſt in Catone dicere: *Nec vanos horret ſtrepitus.* Quid ni, cùm veros vicinoſq; non horreat? cùm contra decem legiones, & Gallica auxilia, & mixta barbarica arma ciuilibus, vocem liberam mittat, & Remp. hortetur, ne pro libertate decidat, ſed omnia experiatur, honeſtiùs in ſeruitutem caſura, quàm itura? Quantum in illo vigoris ac ſpiritus, quantum in publica trepidatione fiduciæ eſt? Scit ſe vnum eſſe, de cuius ſtatu non agatur: non quæri, an liber Cato, ſed an inter liberos ſit. Inde periculorum gladiorumque contemptus. Libet admirantem inuictam conſtantiam viri, inter publicas ruinas non labantis, dicere: *Luxuriatque toris animoſum pectus.* Proderit non tantùm quales eſſe ſoleant boni viri, dicere, formamque eorum & lineamenta deducere: ſed quales fuerint narrare, & exponere. Catonis

nis illud vltimum ac fortiſſimum vulnus, per quod libertas amiſit animam: Lælij ſapientiam, & cum ſuo Scipione concordiam: alterius Catonis domi foriſque egregia facta: Tuberonis ligneos lectulos, cùm in publicum ſternerentur, hædinaſque pro ſtragulis pelles, & ante ipſius Iouis cellam propoſita conuiuis vaſa fictilia. Quid aliud eſt, paupertatem in Capitolio conſecrare? Vt nullum aliud factum eius habeam, quo illum Catonibus inſeram, hoc parùm credimus? Cenſura fuit illa, non cæna. O quàm ignorant homines cupidi gloriæ, quid illa ſit, aut quemadmodum petenda! Illo die populus Romanus multorum ſupellectilem ſpectauit, vnius miratus eſt. Omnium illorum aurum argentumque fractum eſt, & millies conflatum: at omnibus ſæculis Tuberonis fictilia durabunt.

EPIST. XCVI. Tamen tu indignaris aliquid, aut quereris: & non intelligis, nihil eſſe in iſtis mali, niſi hoc vnũ, quòd indignaris & quereris? Si me interrogas, nihil puto viro miſerum, niſi aliquid eſſe in rerum natura putet miſerum. Non feram me, quo die aliquid ferre non potero. Malè valeo? pars fati eſt. Familia decubuit? fenus offendit? domus crepuit? damna, vulnera, labores, metus incurrerunt? Solet fieri. hoc parum eſt: debuit fieri. decernuntur iſta, non accidunt. Si quid credis mihi, intimos affectus meos tibi cummaxime

ximè detego: in omnibus quæ aduerſa videntur & dura, ſic formatus ſum. Non pareo Deo, ſed aſſentior: ex animo illum, non quia neceſſe eſt, ſequor. Nihil vnquã mihi incidet, quod triſtis excipiam, quod malo vultu: nullum tributum inuitus conferam. Omnia autem ad quæ gemimus, quæ expaueſcimus, tributa vitæ ſunt. Horum, mi Lucili, nec ſperaueris immunitatem: nec petieris. Veſicæ te dolor inquietauit: epulæ fuerunt parùm dulces: detrimenta continua: propiùs accedam, de capite timuiſti. Quid tu? neſciebas hæc te optare, cùm optares ſenectutem? Omnia iſta in longa vita ſunt, quomodo in longa via & puluis & lutum & pluuia. Sed volebam, inquis, viuere, carere tamen incommodis omnibus. Tam effæminata vox virum dedecet. Videris, quemadmodum hoc votum meum excipias: ego illud magno animo, non tantùm bono, facio. Neque dij, neque deæ faciant, vt te fortuna in deliciis habeat. Ipſe te interroga, ſi quis poteſtatem tibi Deus faciat, vtrùm velis viuere in macello, an in caſtris. Atquì viuere, mi Lucili, militare eſt. Itaque hi qui iactantur, & per operoſa atque ardua ſurſum atque deorſum eunt, & expeditiones periculoſiſſimas obeunt, fortes viri ſunt, primoreſque caſtrorum: iſti quos publica quies, alijs laborantibus, molliter habet, Turturillæ ſunt, tuti contumeliæ cauſſa.

EPIST. XCVII. Erras, mi Lucili, ſi exiſtimas noſtri ſæculi eſſe vitium, luxuriam & negligentiam boni moris, & alia quæ obijcit ſuis quiſque temporibus. Hominum ſunt iſta, non temporum: nulla ætas vacauit à culpa. Et ſi æſtimare licentiam cuiuſque ſæculi incipias; pudet dicere, numquam apertiùs, quàm coram Catone, peccatum eſt. Credat aliquis pecuniã eſſe verſatam in eo iudicio, in quo reus erat Clodius, ob id adulterium, quod cum Cæſaris vxore in operto commiſerat, violatis religionibus eius ſacrificij, quod pro populo fieri dicitur, ſic ſubmotis extra cõſpectum omnibus viris, vt picturæ quoque maſculorum animalium contegantur? Atqui dati iudicibus nummi ſunt: & quod hac etiamnum pactione turpius eſt, ſtupra inſuper matronarum & adoleſcentulorũ nobilium, ſalarij loco exacta ſunt. Minùs crimine, quàm abſolutione, peccatum eſt. Adulterij reus, adulteria diuiſit: nec antè fuit de ſalute ſecurus, quàm ſimiles ſui iudices ſuos reddidit. Hæc in eo iudicio facta ſunt, in quo, ſi nihil aliud, Cato teſtimonium dixerat. Ipſa ponã verba Ciceronis, quia res fidem excedit: *Accerſiuit ad ſe, promiſit, interceſſit, dedit. Iam verò, ò dij boni, rem perditam! etiam noctes certarum mulierum; atque adoleſcentulorum nobilium introductiones, nonnullis iudicibus pro mercedis cumulo fuerunt.* Non vacat de pretio queri; plus in acceſſionibus

fuit.

fuit. Vis ſeueri illius vxorem? dabo illam. Vis diuitis? huius quoq; tibi præſtabo concubitum. Adulterium vbi feceris, damna. Illa formoſa quam deſideras, veniet: illius tibi noctem promitto, nec differo: intra comperendinationem fides promiſſi mei ſtabit. Plus eſt diſtribuere adulteria, quàm facere: illud eſt matribus familiæ denunciare, hoc illudere. Hi iudices Clodiani à ſenatu petierant præſidium, quod nõ erat niſi damnaturis neceſſarium: & impetrauerant. Itaque eleganter illis Catulus, abſoluto reo: *Quid vos*, inquit, *præſidium à nobis petebatis? an, ne nummi vobis eriperentur?* Inter hos tamen iocos, impunè tulit ante iudicium adulter, in iudicio leno: qui damnationẽ peius effugit, quàm meruit. Quidquam fuiſſe corruptius illis moribus credis, quibus libido non ſacris inhiberi, non iudiciis poterat? quibus in ea ipſa quæſtione, quæ extra ordinem ſenatusconſulto exercebatur, plus quàm quærebatur admiſſum eſt? Quærebatur, an poſt adulterium aliquis poſſet tutus eſſe: apparuit ſine adulterio tutum eſſe non poſſe. Hoc inter Pompeium & Cæſarem, inter Ciceronẽ Catonemque commiſſum eſt: Catonem inquã illum, quo ſedente negatur populus permiſiſſe ſibi poſtulare Florales iocos nudandarũ meretricũ. Credis ſpectaſſe tunc ſeuerius homines, quàm iudicaſſe? Et fient, & facta ſunt iſta: & licentia vrbium, aliquando diſciplina metuque,

 num-

numquam ſponte conſidet. Non eſt itaq; quòd credas, nunc plurimum libidini permiſſum eſſe, legibus minimũ. Longè enim frugalior hęc iuuentus, quàm illa, eſt, cum reus adulterium apud iudices negaret, iudices apud reum confiterentur: cùm ſtuprum committeretur rei iudicandæ cauſſa: cùm Clodius iiſdem vitiis gratioſus quibus nocens, conciliaturas exerceret in ipſa cauſſæ dictione. Credat hoc quiſquã? qui damnabatur vno adulterio, abſolutus eſt multis. Omne tempus Clodios, non omne Catones feret. Ad deteriora faciles ſumus: quia nec dux poteſt, nec comes deeſſe: & res etiam ipſa ſine duce, ſine comite procedit: non pronum iter eſt tantùm ad vitia, ſed præceps. Et, quod pleroſque inemendabiles facit, omniũ aliarum artiũ peccata, artificibus pudori ſunt, offenduntque deerrantem: vitæ peccata delectant. Non gaudet nauigio gubernator euerſo, non gaudet ęgro medicus elato, non gaudet orator, ſi patroni culpa reus cecidit: at contrà, omnibus crimen ſuum voluptati eſt. Lætatur ille adulterio, in quod irritatus eſt ipſa difficultate: lętatur ille circumſcriptione furtoque: nec antè illi culpa, quàm culpæ fortuna diſplicuit. Id praua conſuetudine euenit. Alioqui vt ſcias, ſubeſſe animis, etiam in peſſima abductis, boni ſenſum, nec ignorari turpe, ſed negligi; omnes peccata diſſimulant, & quamuis feliciter ceſſerint, fructu illorum vtuntur,

ipſa

ipſa ſubducunt. At bona conſcientia prodire vult, & conſpici: ipſas nequitia tenebras timet. Eleganter itaque ab Epicuro dictum puto, *Poteſt nocenti contingere vt lateat, latendi fides non poteſt.* Aut ſi hoc modo meliùs hunc explicari poſſe iudicas ſenſum: *Ideò non prodeſt latere peccantibus, quia latendi etiam ſi felicitatem habent, fiduciam non habent.* Ita eſt. tuta ſcelera eſſe poſſunt: ſecura non poſſunt. Hoc ego repugnare ſectæ noſtræ, ſi ſic expediatur, nõ iudico. quare? quia prima & maxima peccantium eſt pœna, peccaſſe. nec vllum ſcelus, licet illud fortuna exornet muneribus ſuis, licet tueatur ac vindicet, impunitũ eſt: quoniã ſceleris, in ſcelere, ſupplitiũ eſt. Sed nihilominus & hæc, & illa, ſecundæ pœnæ premunt ac ſequuntur: timere ſemper & expaueſcere, & ſecuritati diffidere. Quare ego hoc ſupplicio nequitiã liberem? quare non ſemper illam in ſuſpenſo relinquã? Illic diſſentiamus cum Epicuro, vbi dicit, nihil iuſtum eſſe natura, & crimina vitanda eſſe, quia vitari metus nõ poſſit. Hic conſentiamus, mala facinora conſcientia flagellari, & plurimum illi tormentorum eſſe, eò quòd perpetua illã ſolicitudo vrget ac verberat, quòd ſponſoribus ſecuritatis ſuæ non poteſt credere. Hoc enim ipſum argumẽtum Epicuri eſt, natura nos à ſcelere abhorrere, quòd nulli non etiam inter tuta timor eſt. Multos fortuna liberat pœna, metu neminem: quare?

quia infixa nobis eius rei auerſatio eſt, quam natura damnauit. Ideò numquam fides latendi fit etiam latentibus: quia cõarguit illos conſcientia, & ipſos ſibi oſtendit. Proprium autem eſt nocentium, trepidare. Malè de nobis actum erat, quòd multa ſcelera legem & iudicem effugiũt, & ſcripta ſupplicia: niſi illa naturalia & grauia de præſentibus ſoluerent, & in locum patientiæ timor cederet.

EPIST. XCVIII. Numquam credideris felicem quemquam, ex felicitate ſuſpenſum. fragilibus innititur, qui aduentitio lætus eſt: exibit gaudium, quod intrauit. At illud ex ſe ortum, fidele, firmumq; eſt, & creſcit, & ad extremum vſque proſequitur: cetera quorum admiratio eſt vulgo, in diem bona ſunt. Quid ergo? non vſui ac voluptati eſſe poſſunt? Quis negat? ſed ita, ſi illa ex nobis pendent, non ex illis nos. Omnia quæ fortunam intuentur, ita fructifera ac iucunda fiunt, ſi quis habens illa, ſe quoque habet, nec in rerum ſuarũ poteſtate eſt. Errant enim, mi Lucili, qui aut boni aliquid nobis, aut mali iudicant tribuere fortunam: materiã dat bonorum ac malorum, & initia rerum apud nos in malum bonumve exiturarum. Valentior enim omni fortuna animus eſt: in vtramque partem ipſe res ſuas ducit, beatæque ac miſeræ vitę ſibi cauſſa eſt. Malus omnia in malum vertit, etiam quæ ſpecie optimi venerant: rectus atque integer, corrigit

praua fortunæ,& dura atque aſpera feren-
di ſcientia mollit: idemq́ue & ſecũda gra-
tè excipit modeſtéque, & aduerſa conſtã-
ter atque fortiter. Qui licet prudens ſit, li-
cet exacto faciat cuncta iudicio, licet nihil
ſupra vires ſuas tentet: non contingit illi
bonum integrum illud, & extra minas
fortunæ poſitum, niſi certus aduerſus in-
certa eſt. Siue alios obſeruare volueris (li-
berius enim inter aliena iudicium eſt) ſiue
teipſum fauore ſepoſito; & ſenties hoc, &
confiteberis, nil ex his optabilibus & caris
vtile eſſe, niſi te contra leuitatem caſus,
rerumq; caſum ſequentium inſtruxeris:
niſi illud frequenter & ſine querela, inter
ſingula damna dixeris: *Diis aliter viſum
eſt.* Imò mehercule, vt carmen fortius ac
iuſtius petam, quo animum tuum magis
fulcias, hoc dicito, quoties aliquid aliter
quàm cogitabas euenerit: *Dij melius.* Sic
compoſito nihil accidet. ſic autem cõpo-
netur, ſi, quid humanarum rerum varietas
poſſit, cogitauerit, antequã ſenſerit. Si &
liberos, & coniugem, atq; patrimoniũ ſic
habuerit, tamquã non vtique ſemper ha-
biturus: & tamquam non futurus ob hoc
miſerior, ſi habere deſierit. Calamitoſus
eſt animus futuri anxius, & ante miſerias
miſer, qui ſolicitus eſt, vt ea quibus dele-
ctatur, ad extremũ vſque permaneãt. Nul-
lo enim tempore conquieſcet; & expecta-
tione futuri, præſentia, quibus frui poterat,
amittet. In æquo eſt autem amiſſio rei, &

timor amittendæ. Nec ideò præcipio tibi negligentiam. Quin verò metuēda declina; & quidquid conſilio proſpici poteſt, proſpice; quodcumque læſurum eſt, multo antè quàm accidat, ſpeculare & aduerte. In hoc ipſum tibi plurimum conferet fiducia, & ad tolerandum omnino obfirmata mens. Poteſt fortunā cauere, qui poteſt ferre: certè in trāquillo non tumultuatur. Nil eſt nec miſerius nec ſtultius, quàm prætimere. quæ iſta dementia eſt, malum ſuum antecedere? denique, vt breuiter includam quod ſentio, & iſtos ſatageos, ac ſibi moleſtos deſcribam tibi, tam intemperantes in ipſis miſeriis ſunt, quàm ante illas. Plus dolet quàm neceſſe eſt, qui antè dolet quàm neceſſe ſit. Eadem enim infirmitate dolorē non æſtimat, qua non exſpectat. Eadem intemperantia fingit ſibi perpetuā felicitatē, fingit ſibi creſcere debere quæcūque contigerunt, non tantùm durare: & oblitus huius petauri, quo humana iactantur, ſibi vni fortuitorū conſtātiam ſpondet. Egregiè itaq; videtur mihi Metrodorus dixiſſe in ea epiſtola, qua ſororem, amiſſo optimæ indolis filio, alloquitur: *Mortale eſt omne mortalium bonum.* de his loquitur bonis, ad quæ cōcurritur. Nā illud verū bonum non moritur: certum eſt ſempiternumque, ſapientia & virtus: hoc vnum cōtingit immortale mortalibus. Ceterùm tam improbi ſunt, tamque obliti quò eant, quò illos ſinguli dies

trahant,

trahant, vt mirentur aliquid ſe amittere, amiſſuri vno die omnia. Quidquid eſt, cui dominus inſcriberis, apud te eſt, tuum nõ eſt: nihil firmum infirmo, nihil fragili æternũ & inuictũ eſt. Tã neceſſe eſt perire quàm perdere: & hoc ipſum, ſi intelligimus, ſolatium eſt, æquo animo perdere, quod periturum eſt. Quid ergo aduerſus has amiſſiones auxilij inueniemus? Hoc, vt memoria teneamus amiſſa, nec cũ ipſis fructũ excidere patiamur, quẽ ex illis percepimus. Habere, eripitur: habuiſſe, numquã. Peringratus eſt, qui cùm amiſerit, pro accepto nihil debet. Rem nobis eripit caſus, vſũ fructumq; apud nos relinquit: quẽ nos iniquitate deſiderij perdimus. Dic tibi, Ex iſtis quę terribilia videntur, nihil eſt inuictũ. Singula vicere iã multi: ignẽ Mucius, crucem Regulus, venenum Socrates, exſilium Rutilius, mortem ferro adactam Cato: & nos vincamus aliquid. Rurſus iſta, quæ vt ſpecioſa & felicia trahunt vulgum, à multis & ſæpe contempta ſunt. Fabricius diuitias imperator reiecit, cenſor notauit: Tubero paupertatem & ſe dignam & Capitolio iudicauit, cùm fictilibus in publica cęna vſus, oſtendit debere his hominẽ eſſe contentum, quibus dij etiãnum vterentur. Honores repulit pater Sextius, qui ita natus vt remp. deberet capeſſere, latum clauum diuo Iulio dante, nõ recepit. Intelligebat enim, quod dari poſſet, & eripi poſſe. Nos quoq; aliquid ipſi faciamus animo-

ſeſſimus inter exempla. Quare deficimus? quare deſperamus? quidquid fieri potuit, poteſt. Nos modò purgemus animum, ſequamurque naturam, à qua aberranti cupiendum timendumque eſt, & fortuitis ſeruiendum. Licet reuerti in viam, licet in integrum reſtitui. Reſtituamur, vt poſſimus dolores, quocumque modo corpus inuaſerint, perferre, & fortunæ dicere: *Cum viro tibi negotium eſt, quære quem vincas.* His ſermonibus, & his ſimilibus, lenitur illa vis vlceris: quam opto mehercules mitigari, & aut ſanari, aut ſtare, & cum ipſo ſeneſcere. Sed ſecurus de ipſo ſũ. de noſtro damno agitur, quibus ſenex egregius eripitur. Nam ipſe vitæ plenus eſt, cui adijci nihil deſiderat ſua cauſſa, ſed eorum quibus vtilis eſt. Liberaliter facit, quod viuit. Alius iam hos cruciatus finiſſet: hic tam turpe putat mortem fugere, quàm ad mortẽ confugere. Quid ergo? non ſi ſuadebit res, exibit? Quid ni exeat? ſi nemo iam eo vti poterit? ſi nihil aliud, quàm dolori operã dabit? Hoc eſt, mi Lucili, philoſophiã in opere diſcere, & ad verum exerceri: videre quid homo prudens animi habeat contra mortẽ, contra dolorem: cùm illa accedat, hic premat. Quid faciendum ſit, à faciente diſcendum eſt. Adhuc argumẽtis actum eſt, an poſſit aliquis dolori reſiſtere, an mors magnos quoque animos admota ſubmittere: quid opus eſt verbis? in rem præſentem eamus: nec

mors

mors illum contra dolorem facit fortiorem, nec dolor contra mortem. Contra vtrumque ſibi fidit: nec ſpe mortis patienter dolet, nec tædio doloris libenter moritur. hunc fert, illam exſpectat.

EPIST. XCIX. Epiſtolam, quam ſcripſi Marullo, cùm filium paruulum amiſiſſet, & diceretur molliter ferre, miſi tibi. In qua non ſum morem ſolitum ſecutus, nec putaui leniter illum debere tractari, cùm obiurgatione eſſet quàm conſolatione dignior. Afflicto enim, & magnum vulnus malè ferenti, paullſper cedendum eſt: exſatiet ſe, aut certè primum impetum effundat. Hi qui ſibi lugere ſumpſerunt, protinus caſtigentur, & diſcant quaſdam etiam lacrimarum ineptias eſſe. Solatia exſpectas? conuicia accipe. tam molliter tu fers mortem filij? quid faceres, ſi amicum perdidiſſes? Deceſſit filius incertæ ſpei, paruulus: puſillum temporis periit. Cauſſas doloris conquirimus, & de fortuna etiam iniquè queri volumus: quaſi nō ſit iuſtas querēdi cauſſas præbitura. At mehercule ſatis mihi iam videbaris animi habere, etiā aduerſus ſolida mala, nedū ad iſtas vmbras malorum, quibus ingemiſcunt homines moris cauſſa. Quod damnorum omnium maximum eſt, ſi amicū perdidiſſes, dāda opera erat, vt magis gauderes quòd habueras, quā mœreres quòd amiſeras. Sed pleriq; non computant, quanta perceperint, quātùmve gauiſi

uiſi ſint. Hoc habet inter reliqua mala dolor, quòd non ſuperuacuus tantùm, ſed ingratus eſt. Ergo quod habuiſti talem amicum, periit opera? tot annis, tanta coniunctione vitæ, tam familiari ſtudiorum ſocietate, nihil actum eſt? Cum amico efferſ amicitiam: & quid doles amiſiſſe, ſi habuiſſe non prodeſt? Mihi crede, magna pars ex illis quos amauimus, licet ipſos caſus abſtulerit, apud nos manet. Noſtrū eſt quod præteriit tempus: nec quidquam eſt loco tutiore, quàm quod fuit. Ingrati aduerſus percepta, ſpe futuri, ſumus: quaſi non quod futurum eſt, ſi modò ſucceſſerit nobis, citò in præterita tranſiturum ſit. Anguſtè fructus rerum determinat, qui tantùm præſentibus lætus eſt. & futura & præterita delectant: hæc exſpectatione, illa memoria. ſed alterum pendet, & non fieri poteſt: alterum non poteſt non fuiſſe. Quis ergo furor eſt, certiſſimo excidere? Acquieſcamus his quæ iam hauſimus: ſi modò nō perforato animo hauriebamus, & tranſmittēte quidquid acceperat. Innumerabilia ſunt exempla eorū, qui liberos iuuenes ſine lacrimis extulerint: qui in ſenatum, aut in aliquod publicum officium à rogo redierint, & ſtatim aliud egerint: nec immeritò. Nā primùm, ſuperuacuum eſt dolere, ſi nihil dolendo proficias: deinde iniquū eſt queri de eo, quod vni accidit, & omnibus reſtat. Deinde, deſiderij ſtulta conqueſtio eſt, vbi minimum intereſt inter

amiſ-

amiſſum,& deſiderantem. Eo itaq; ęquiore animo eſſe debemus, quòd quos amiſimus, ſequimur. Reſpice celeritatem rapidiſſimi tēporis: cogita breuitatem huius ſpatij, per quod citatiſſimi currimus: obſerua hunc comitatum generis humani, eodem tendentis, minimis interuallis diſtinctum, etiam vbi maxima videntur: quē putas perijſſe, pręmiſſus eſt. Quid autē dementius, quàm cùm idē tibi iter emetiendū ſit, flere eum qui anteceſſit? Flet aliquis factum, quod nō ignorauit futurum? aut ſi mortem in homine non cogitauit, ſibi impoſuit. Flet aliquis factum, quod aiebat non poſſe non fieri? quiſquis aliquem queritur mortuum eſſe, queritur hominem fuiſſe. Omnes eadem conditio deuinxit: cui naſci contingit, mori reſtat. Interuallis diſtinguimur, exitu æquamur. Hoc quod inter primum diem & vltimum iacet, varium, & incertum eſt. ſi moleſtias æſtimas, etiam puero longum: ſi velocitatem, etiam ſeni anguſtum. Nil non lubricum & fallax, & omni tēpeſtate mobilius. Iactantur cuncta, & in contrarium tranſeunt, iubente fortuna: & in tanta volutatione rerū humanarum, nil cuiquam, niſi mors, certum. Tamen de eo queruntur omnes, in quo vno nemo decipitur. Sed puer deceſſit. Nondum dico melius agi cum eo qui vita defungitur: ad eum tranſeamus qui conſenuit: quantulo vincit infantem? Propone profundi temporis vaſtitatem, &

& vniuerſum complectere: deinde hoc quod ætatem vocamus humanam, compara immenſo: videbis quàm exiguum ſit, quod optamus, quod extendimus. Ex hoc quantum lacrimæ, quantum ſollicitudines occupant, quantum mors, antequam veniat, optata: quantum valetudo, quantum timor, quantum teneri aut rudes aut inutiles anni? dimidium ex hoc edormitur. Adijce labores, luctus, pericula: & intelliges etiam in longiſſima vita, minimum eſſe quod viuitur. Sed quis tibi concedat, non meliùs ſe habere eum cui citò reuerti licet, cui ante laſſitudinem peractum eſt iter? Vita, nec bonum nec malum eſt: boni ac mali locus eſt. Ita nihil perdidit ille, niſi aleam in damnum certiorem. Potuit euadere modeſtus ac prudens, potuit ſub cura tua in meliora formari: ſed (quod iuſtiùs timetur) potuit fieri pluribus ſimilis. Adſpice illos iuuenes, quos ex nobiliſſimis domibus in arenã luxuria proiecit: adſpice illos, qui ſuam alienamque libidinem exercent, mutuò impudici; quorum nullius ſine ebrietate, nullus ſine aliquo inſigni flagitio dies exit: plus timeri quàm ſperari potuiſſe manifeſtum erit. Non debes itaque cauſſas doloris accerſere, nec leuia incommoda indignando cumulare. Non hortor, vt nitaris & vigeas: non tam malè de te iudico, vt tibi aduerſus hęc totã putem virtutem aduocandam. Nõ eſt dolor iſte, ſed morſus: tu illum dolorem

lorem facis. Sine dubio multum philoſophia profecit, ſi puerum, nutrici adhuc quàm patri notiorem, animo forti deſideras. Quid? nunc ego duritiam ſuadeo, & in funere ipſo erigere vultum volo, & animum ne contrahi quidem patior? Minimè. inhumanitas eſt iſta, non virtus, funera ſuorum iiſdem oculis, quibus ipſos videre, nec commoueri ad primam familiarium diuiſionem. Puta autem me vetare: quædam non ſunt ſui iuris. Excidunt etiam retinentibus lacrimæ, & animum profuſæ leuant. Quid ergo eſt? permittamus illis cadere, non imperemus. Fluant quantum affectus eiecerit, non quantum poſcet imitatio. Nihil verò mœrori adijciamus, nec illum ad alienum augeamus exemplum. Plus oſtentatio doloris exigit, quàm dolor: quotuſquiſque ſibi triſtis eſt? Clariùs, cùm audiuntur, gemunt: & taciti quietique, dum ſecretum eſt, cùm aliquos viderint, in fletus nouos excitantur. Tum capiti ſuo manus ingerũt, quod potuerant facere, nullo prohibente, liberiùs: tũc mortem comprecantur ſibi, tunc lectulo deuoluuntur. Sine ſpectatore ceſſat dolor. Sequitur nos (vt in alijs rebus, ita in hac quoque hoc vitium) ad pluriũ exempla componi; nec quid oporteat, ſed quid ſoleat, adſpicere. A natura diſcedimus: populo nos damus, nullius rei bono auctori, & in hac re, ſicut in omnibus, inconſtantiſſimo. Videt aliquem fortem in luctu ſuo?

impium vocat,& efferatũ. Videt aliquem collabentem,& corpori affuſum? effœminatum ait, & eneruem. Omnia itaque ad rationem reuocanda ſunt. Stultius verò nihil eſt,quàm famam captare triſtitię, & lacrimas approbare: quas iudico ſapienti viro alias permiſſas cadere, alias vi ſua latas. Dicam quid interſit. Cùm primùm nos nuncius acerbi funeris perculit, cùm tenemus corpus è complexu noſtro in ignem tranſiturum,lacrimas naturalis neceſſitas exprimit: & ſpiritus ictu doloris impulſus, quemadmodum totum corpus quatit, ita oculos, quibus adiacentem humorem perpremit & expellit. Hæ lacrimę per eliſionem cadunt, nolentibus nobis. Aliæ ſunt, quibus exitum damus, cùm memoria eorum quos amiſimus, retractatur: & ineſt quiddam dulce triſtitiæ: cùm occurrunt ſermones eorum iucundi, conuerſatio hilaris, officioſa pietas, tunc oculi velut in gaudio relaxantur. His indulgemus, illis vincimur. Non eſt itaque,quòd lacrimas propter circumſtantes aſſidenteſque, aut contineas, aut exprimas: nec ceſſant,nec fluunt vnquã tam turpiter,quàm finguntur. Eant ſua ſponte: ire autẽ poſſunt placidis atque compoſitis. Sæpe ſalua ſapientis auctoritate fluxerunt, tanto temperamento,vt illis nec humanitas, nec dignitas deeſſet. Licet, inquam,naturę obſequi,grauitate ſeruata. Vidi ego in funere ſuorum verendos, in quorum ore amor

emi-

eminebat, remota omni lugentium ſcęna. Nihil erat, niſi quod veris dabatur affectibus. Eſt aliquis & dolendi decor: hic ſapienti ſeruandus eſt: & quemadmodum in ceteris rebus, ita & in lacrimis aliquid ſat eſt. Imprudentium vt gaudia, ſic dolores exundauere. Æquo animo excipe neceſſaria. Quid incredibile, quid nouum euenit? quàm multis cùmmaximè funus locatur? quàm multis vitalia eruuntur? quã multi poſt luctũ tuũ lugent? Quoties cogitaueris puerum fuiſſe, cogita & hominem, cui nihil certi promittatur; quem fortuna non vtique perducit ad ſenectutem: vnde viſum eſt, dimittit. Ceterùm de illo frequenter loquere, & memoriam eius quantũ potes, celebra: quę ad te ſæpius reuertetur, ſi erit ſine acerbitate ventura. Nemo enim libenter triſti conuerſatur, nedum triſtitiæ. Si quos ſermones eius, ſi quos quamuis paruuli iocos cum voluptate audieras, ſæpius repete: potuiſſe illum implere ſpes tuas, quas paterna mente conceperas, audacter affirma. Obliuiſci quidem ſuorum, ac memoriam cum corporibus efferre, & effuſiſſimè flere, meminiſſe parciſſimè, inhumani animi eſt. Sic aues, ſic ferę fętus ſuos diligunt; quarũ concitatus eſt amor, & pænè rabidus, ſed cũ amiſſis totus exſtinguitur. Hoc prudentẽ virũ nõ decet: meminiſſe perſeueret, lugere deſinat. Illud nullo modo probo, quod ait Metrodorus, eſſe aliquã cognatam triſtitiæ

titiæ voluptatem: hanc ipſam captandam in eiuſmodi tempore. Ipſa Metrodori verba ſubſcripſi: de quibus non dubito, quid ſis ſenſurus. Quid enim turpius, quàm captare in ipſo luctu voluptatem, imò per luctum: & inter lacrimas quoque, quod iuuet, quærere? Hi ſunt qui nobis obijciunt nimium rigorem, & infamant præcepta noſtra duritia, quòd dicamus dolorem in animum aut admittendum non eſſe, aut citò expellendum. Vtrùm tandem eſt aut incredibilius, aut inhumanius, non ſentire amiſſo amico dolorem, an voluptatem in ipſo dolore aucupari? Nos quod præcipimus honeſtum eſt. cùm aliquid lacrimarum affectus effuderit, &, vt ita dicam, deſpumauerit, non eſſe tradendum animum dolori. Quid tu dicis? miſcendam ipſi dolori voluptatem? Sic conſolamur cruſtulo pueros, ſic infantium fletum infuſo lacte compeſcimus. Ne illo quidem tempore quo filius ardet, aut amicus exſpirat, ceſſare pateris voluptatem, ſed ipſum vis titillare mœrorem. Vtrùm honeſtiùs dolor ab animo ſubmouetur, an voluptas ad dolorem quoque admittitur? admittitur, dico? captatur, & quidem ex ipſo. Eſt aliqua, inquit, voluptas cognata triſtitię. Illud nobis licet dicere: vobis quidem non licet. Vnum bonum noſtis voluptatem, vnum malum dolorem. Quæ poteſt inter bonum, & malum, eſſe cognatio? Sed puta eſſe. nunc potiſſimùm eruitur; & ipſum dolo-

dolorem ſcrutamur an aliquid habeat iucundum circa ſe,& voluptarium?Quædam remedia alijs partibus corporis ſalutaria, velut fœda & indecora, adhiberi alijs nequeunt: & quod alibi prodeſſet ſine damno verecundiæ, id fit inhoneſtum loco vulneris. Non te pudet luctum voluptate ſanare? ſeueriùs iſta plaga curanda eſt. illud potiùs admone,nullum mali ſenſum, ad eum qui perit,peruenire: nam ſi peruenit, non perijt. Nulla,inquam,eum res lędit, qui nullus eſt: viuit, ſi læditur. Vtrùm putas illi malè eſſe, quòd nullus eſt, an quòd eſt adhuc aliquis? Atqui nec ex eo poteſt ei tormentum eſſe, quòd non eſt: quis enim nullius ſenſus eſt? nec ex eo, quod eſt: effugit enim maximum mortis incommodum, non eſſe. Illud quoque dicamus ei, qui deflet, ac deſiderat in ætate prima raptum: Omnes quantum ad breuitatem æui, ſi vniuerſo compares, & iuuenes & ſenes in æquo ſumus. Minus enim ad nos ex omni ętate venit,quàm quòd minimum eſſe quis dixerit. quoniam quidē minimum aliqua pars eſt, hoc quod viuimus, proximum nihilo eſt: & tamen ob dementiam noſtram latè diſponitur. Hæc tibi ſcripſi, non tamquam exſpectaturus eſses remedium à me tam ſerum: liquet enim mihi te locutum tecum, quidquid lecturus es; ſed vt caſtigarem illam exiguam moram,qua à te receſſiſti:& in reliquum exhortarer, cōtra fortunam tolleres

animos,

animos, & omnia eius tela non tamquam poſſent venire, ſed tamquam vtique eſſent ventura, proſpiceres.

EPIST. C. Fabiani Papirij libros, qui inſcribuntur *Ciuilium*, legiſſe te cupidiſſimè ſcribis: ſed non reſpondiſſe exſpectationi tuæ. deinde, oblitus de philoſopho agi, compoſitionem eius accuſas. Puta eſſe quod dicis: & effundi verba, non fingi. Primùm, habet iſta res ſuam gratiam: & eſt decor proprius orationis leniter lapſæ. Multum enim intereſſe exiſtimo, vtrùm exciderit, an fluxerit. Nunc in hoc quoque, quod dicturus ſum, ingens differentia eſt. Fabianus mihi non effundere videtur orationem, ſed fundere: adeò larga eſt, & ſine perturbatione, non ſine curſu tamen, veniens. Illud planè fatetur & præfert, non eſſe ſe tractatam, nec diu tortam. Sed ita, vt vis, eſſe credamus: mores ille, non verba compoſuit; & animis ſcripſit iſta, nõ auribus. Prætereà, ipſo dicente non vacaſſet tibi partes intueri: adeò te ſumma rapuiſſet: & ferè quæ impetu placent, minùs præſtant ad manum relata. Sed illud quoque multum eſt, primo adſpectu oculos occupaſſe, etiamſi contemplatio diligens inuentura eſt, quod arguat. Si me interrogas, maior ille eſt qui iudicium abſtulit, quàm qui meruit. Et ſcio hunc tutiorem eſſe: ſcio audaciùs ſibi de futuro promittere. Oratio ſolicita philoſophum nõ decet. Vbi tandem erit fortis & conſtans, vbi

peri-

periculum ſui faciet, qui timet verba? Fabianus non erat negligens in oratione, ſed ſecurus: itaque nihil inuenies ſordidum. Electa verba ſunt, non captata: nec huius ſæculi more contra naturam ſuam poſita & inuerſa, ſplendida tamen, quamuis ſumantur è medio: ſenſus honeſtos & magnificos habent, non coactos in ſententiam, ſed altiùs ductos. Videbimus, quid parùm reciſum ſit, quid parùm ſtructum, quid non huius recentis politurę: cùm circumſpexeris omnia, nullas videbis anguſtias inanes. Deſit ſanè varietas marmorum, & conciſura aquarum cubiculis interfluentium, & pauperis cella, & quidquid aliud luxuria, non contenta decore ſimplici, miſcet: quod dici ſolet, *domus recta eſt*. Adijce nunc, quod de compoſitione non conſtat. Quidam illam volunt eſſe ex horrido comptam: quidam vſque eò aſpera gaudent, vt etiam quæ molliùs caſus explicuit, ex induſtria diſſipent, & clauſulas abrumpant, ne ad exſpectatum reſpondeant. Lege Ciceronem. compoſitio eius vna eſt: pedem ſeruat, curata, lenta, & ſine infamia mollis. At contrà, Pollionis Aſinij ſalebroſa & exſiliens, & vbi minimè exſpectes, relictura. Denique apud Ciceronem omnia deſinũt: apud Pollionẽ cadunt: exceptis pauciſſimis, quæ ad certũ modum, & ad vnum exemplar, adſtricta ſunt. Humilia prætereà tibi videri dicis omnia, & parùm erecta: quo vitio carere

eum

eum iudico. Non ſunt humilia illa, ſed placida. ſunt enim tenore quieto compoſitoque formata, nec depreſſa, ſed plana. Deeſt illis oratorius vigor, ſtimuliq́ue quos quæris, & ſubiti ictus ſententiarum: ſed totum corpus videris; quamuis ſit incomptum, honeſtum eſt. Non habet oratio eius, ſed debet dignitatẽ. Affer quem Fabiano poſſis pręponere. Dic Ciceronem, cuius libri ad philoſophiam pertinentes, penè totidem ſunt, quot Fabiani. Cedam. ſed non ſtatim puſillum eſt, ſi quid maximo minus eſt. Dic Aſinium Pollionem. Cedam. & reſpondeamus: In re tanta eminere eſt, & poſt duos eſſe. Nomina adhuc Liuiũ. Scripſit enim & dialogos, quos non magis philoſophiæ annumerare poſſis, quàm hiſtoriæ: & ex profeſſo philoſophiam continentes libros. Huic quoque dabo locum: vide tamen, quàm multos antecedat, qui à tribus vincitur, & tribus eloquentiſſimis. Sed non præſtat omnia. non eſt fortis oratio eius, quamuis elata ſit: non eſt violenta, nec torrens, quamuis effuſa ſit: non eſt perſpicua, ſed pura. Deſideres, inquies, contra vitia aliquid aſperè dici, contra pericula animosè, contra fortunam ſuperbè, contra ambitionem contumeliosè. Volo luxuriam obiurgari, libidinem traduci, impotentiam frangi: ſit aliquid oratoriè acre, tragicè grande, comicè exile. Vis illum aſſidere puſillæ rei, verbis? Ille rerum ſe magnitudini addixit: elo-

quentiam, velut vmbram, non hoc agens, trahit. Non erunt ſine dubio ſingula circumſpecta, nec in ſe collecta, nec omne verbum excitabit ac punget: fateor: exibunt multa, nec ferient, & interdum otioſa præterlabetur oratio: ſed multum erit in omnibus locis, & ingens ſine tædio ſpatium. Deniq; illud præſtabit, vt liqueat tibi, illum ſenſiſſe, quæ ſcripſit. Intelliges actum hoc, vt tu ſcires quid illi placeret; nõ vt ille placeret tibi. Ad profectum omnia tendunt, & ad bonam mentem: non quæritur plauſus. Talia eſſe ſcripta eius non dubito, etiam ſi magis reminiſcor quàm teneo: hęretque mihi color eorum, non ex recenti conuerſatione familiariter, ſed ſummatim, vt ſolet ex vetere notitia. Cùm audirem certè illum, talia mihi videbantur: non ſolida, ſed plena, quæ adoleſcentem indolis bonæ attollerent, & ad imitationem ſui vocarent, ſine deſperatione vincendi: quæ mihi adhortatio videtur efficaciſſima. Deterret enim, qui imitandi cupiditatem modò fecit, ſpem abſtulit. Ceterùm verbis abundabat, ſine commendatione partium ſingularum, in vniuerſum magnificus.

EPIST. CI. Omnis dies, omnis hora, quàm nihil ſimus oſtẽdit, & aliquo argũmento recenti admonet fragilitatis oblitos, cùm æterna meditãtes reſpicere cogit ad mortem. Quid ſibi iſtud principiũ velit, quęris? Senecionem Corneliũ, equitem

Romanum ſplendidum & officioſum, noueras: ex tenui principio ſe ipſe promouerat, & iam illi decliuis erat curſus ad cetera. Faciliùs enim creſcit dignitas, quàm incipit. Pecunia quoque circa paupertatē plurimam moram habet, dum ex illa ereprat. Hic etiam Senecio diuitiis imminebat, ad quas illum duæ res ducebant efficaciſſimę, & quęrendi, & cuſtodiendi ſciētia: quarum vel altera locupletem facere potuiſſet. Hic homo ſummæ frugalitatis, non minùs patrimonij quàm corporis diligens, cùm me ex conſuetudine manè vidiſſet, cùm per totum diem amico grauiter affecto, & ſine ſpe iacenti, vſque in noctem aſſediſſet, cùm hilaris cœnaſſet, genere valetudinis prçcipiti abreptus, angina, vix compreſſum arctatis faucibus ſpiritum traxit in lucem. Intra pauciſſimas ergo horas, poſtquam omnibus erat ſani ac valentis officiis functus, deceſſit. Ille qui & mari & terra pecuniam agitabat, qui ad publica quoque, nullum relinquens inexpertum genus quæſtus, acceſſerat; in ipſo actu benè cedentium rerum, in ipſo procurrentis pecuniæ impetu, raptus eſt.

Inſere nunc Melibœe pyros, pone ordine vites.

Quàm ſtultum eſt ætatem diſponere? ne craſtino quidem dominamur. O quanta dementia eſt, ſpes longas inchoantium! Emam, ædificabo, credam, exigam, honores geram; tum demum laſſam, & plenam ſenectu-

nectutem in otium referam. Omnia,mihi crede,etiam felicibus dubia ſunt. Nihil ſibi quiſquā de futuro debet promittere: id quoque quod tenetur, per manus exit, & ipſam quam premimus horam,caſus incidit. Voluitur tempus, rata quidem lege, ſed per obſcurum: quid autem ad me, an naturæ certum ſit, quod mihi incertū eſt? Nauigationes longas, & pererratis littoribus alienis, ſeros in patriam reditus proponimus,militiam, & caſtrenſium laborū tarda manupretia; procurationes, officiorumque per officia proceſſus:cùm interim ad latus mors eſt. quæ quoniam numquā cogitatur, niſi aliena; nobis ſubinde ingeruntur mortalitatis exempla, non diutius, quàm dum miramur, hæſura. Quid autem eſt ſtultius, quàm mirari id vllo die factum, quod omni poteſt fieri? *Stat* quidē terminus nobis, vbi illum inexorabilis fatorum neceſſitas fixit: ſed nemo ſcit noſtrū, quàm propè verſetur. *Sic* itaque formemus animum, tamquam ad extrema ventū ſit:nihil differamus, quotidie cum vita paria faciamus. Maximum vitæ vitiū eſt,quòd imperfecta ſemper eſt,quòd etiā aliquid ex illa differtur: qui quotidie vitæ ſuæ ſummam manum impoſuit,non indiget tempore.Ex hac autem indigentia timor naſcitur, & cupiditas futuri exedens animum. Nihil eſt miſerius dubitatione venientium,quorſum euadant. Quantum ſit illud quod reſtat aut quale, collecta

vellet vſque ad crucem. Tu verò, inquit, me debilites licet, dum ſpiritus in corpore fracto & inutili maneat: deprau es licet, dum monſtroſo & diſtorto temporis aliquid accedat: ſuffigas licet, & acutam ſeſſuro crucem ſubdas: eſt tanti, vulnus ſuum premere, & patibulo pendere deſtrictum, dum differat id quod eſt in malis optimū, ſupplicij finem. Eſt tanti, habere animam, vt agā. Quid huic optes, niſi deos faciles? quid ſibi vult iſta carminis effœminati turpitudo? quid timoris dementiſſimi pactio? quid tam fœda vitę mendicatio? Huic putas vmquam recitaſſe Virgilium,

Vſque adeone mori miſerum eſt?

Optat vltima malorum: & quæ pati grauiſſimum eſt, extendi ac ſuſtineri cupit. qua mercede? ſcilicet vitæ longioris. Quid autem huius viuere eſt? diu mori. Inuenitur aliquis, qui malit inter ſupplicia tabeſcere, & perire membratim, & toties per ſtillicidia amittere animam, quàm ſemel exhalare? Inuenitur qui velit adactus ad illud infelix lignum, iam debilis, iam prauus, & in fœdum ſcapularum ac pectoris tuber eliſus, cui multæ moriendi cauſſæ etiam citra crucem fuerant, trahere animam tot tormenta tracturam? Nega nunc magnum beneficium eſſe naturæ, quod neceſſe eſt mori. Multi peiora paciſci adhuc parati ſunt: etiam amicum prodere, vt diutiùs viuant: & liberos ad ſtuprum manu ſua tradere, vt contingat lu-

uiſi ſint. Hoc habet inter reliqua mala dolor, quòd non ſuperuacuus tantùm, ſed ingratus eſt. Ergo quod habuiſti talem amicum, periit opera? tot annis, tanta coniunctione vitæ, tam familiari ſtudiorum ſocietate, nihil actum eſt? Cum amico effers amicitiam: & quid doles amiſiſſe, ſi habuiſſe non prodeſt? Mihi crede, magna pars ex illis quos amauimus, licet ipſos caſus abſtulerit, apud nos manet. Noſtrũ eſt quod præteriit tempus: nec quidquam eſt loco tutiore, quàm quod fuit. Ingrati aduerſus percepta, ſpe futuri, ſumus: quaſi non quod futurum eſt, ſi modò ſucceſſerit nobis, citò in præterita tranſiturum ſit. Anguſtè fructus rerum determinat, qui tantùm præſentibus lætus eſt. & futura & præterita delectant: hæc exſpectatione, illa memoria. ſed alterum pendet, & non fieri poteſt: alterum non poteſt non fuiſſe. Quis ergo furor eſt, certiſſimo excidere? Acquieſcamus his quæ iam hauſimus: ſi modò nõ perforato animo hauriebamus, & tranſmittẽte quidquid acceperat. Innumerabilia ſunt exempla eorũ, qui liberos iuuenes ſine lacrimis extulerint: qui in ſenatum, aut in aliquod publicum officium à rogo redierint, & ſtatim aliud egerint: nec immeritò. Nã primùm, ſuperuacuum eſt dolere, ſi nihil dolendo proficias: deinde iniquũ eſt queri de eo, quod vni accidit, & omnibus reſtat. Deinde, deſiderij ſtulta conqueſtio eſt, vbi minimum intereſt inter

amiſ-

amiſſum,& deſiderantem. Eo itaq; ęquiore animo eſſe debemus, quòd quos amiſimus, ſequimur. Reſpice celeritatem rapidiſſimi tẽporis: cogita breuitatem huius ſpatij, per quod citatiſſimi currimus: obſerua hunc comitatum generis humani, eodem tendentis, minimis interuallis diſtinctum, etiam vbi maxima videntur. quẽ putas perijſſe, prę miſſus eſt. Quid autẽ dementius, quàm cùm idẽ tibi iter emetiendũ ſit, flere eum qui anteceſſit? Flet aliquis factum, quod nõ ignorauit futurum? aut ſi mortem in homine non cogitauit, ſibi impoſuit. Flet aliquis factum, quod aiebat non poſſe non fieri? quiſquis aliquem queritur mortuum eſſe, queritur hominem fuiſſe. Omnes eadem conditio deuinxit: cui naſci contingit, mori reſtat. Interuallis diſtinguimur, exitu æquamur. Hoc quod inter primum diem & vltimum iacet, varium, & incertum eſt. ſi moleſtias æſtimas, etiam puero longum: ſi velocitatem, etiam ſeni anguſtum. Nil non lubricum & fallax, & omni tẽpeſtate mobilius. Iactantur cuncta, & in contrarium tranſeunt, iubente fortuna: & in tanta volutatione rerũ humanarum, nil cuiquam, niſi mors, certum. Tamen de eo queruntur omnes, in quo vno nemo decipitur. Sed puer deceſſit. Nondum dico meliùs agi cum eo qui vita defungitur: ad eum tranſeamus qui conſenuit: quantulo vincit infantem? Propone profundi temporis vaſtitatem,

& vniuerſum complectere: deinde hoc quod ætatem vocamus humanam, compara immenſo: videbis quàm exiguum ſit, quod optamus, quod extendimus. Ex hoc quantum lacrimæ, quantum ſollicitudines occupant, quantum mors, antequam veniat, optata: quantum valetudo, quantum timor, quantum teneri aut rudes aut inutiles anni? dimidium ex hoc edormitur. Adijce labores, luctus, pericula: & intelliges etiam in longiſſima vita, minimum eſſe quod viuitur. Sed quis tibi concedat, non meliùs ſe habere eùm cui citò reuerti licet, cui ante laſſitudinem peractum eſt iter? Vita, nec bonum nec malum eſt: boni ac mali locus eſt. Ita nihil perdidit ille, niſi aleam in damnum certiorem. Potuit euadere modeſtus ac prudens, potuit ſub cura tua in meliora formari: ſed (quod iuſtiùs timetur) potuit fieri pluribus ſimilis. Adſpice illos iuuenes, quos ex nobiliſſimis domibus in arenã luxuria proiecit: adſpice illos, qui ſuam alienamque libidinem exercent, mutuò impudici; quorum nullus ſine ebrietate, nullus ſine aliquo inſigni flagitio dies exit: plus timeri quàm ſperari potuiſſe manifeſtum erit. Non debes itaque cauſſas doloris accerſere, nec leuia incommoda indignando cumulare. Non hortor, vt nitaris & vigeas: non tam malè de te iudico, vt tibi aduerſus hęc totã putem virtutem aduocandam. Nõ eſt dolor iſte, ſed morſus: tu illum do-
lorem

lorem facis: Sine dubio multum philoſophia profecit, ſi puerum, nutrici adhuc quàm patri notiorem, animo forti deſideras. Quid? nunc ego duritiam ſuadeo, & in funere ipſo erigere vultum volo, & animum ne contrahi quidem patior? Minimè. inhumanitas eſt iſta, non virtus, funera ſuorum iiſdem oculis, quibus ipſos videre, nec commoueri ad primam familiarium diuiſionem. Puta autem me vetare: quædam non ſunt ſui iuris. Excidunt etiam retinentibus lacrimæ, & animum profuſæ leuant. Quid ergo eſt? permittamus illis cadere, non imperemus. Fluant quantum affectus eiecerit, non quantum poſcet imitatio. Nihil verò mœrori adijciamus, nec illum ad alienum augeamus exemplum. Plus oſtentatio doloris exigit, quàm dolor: quotuſquiſque ſibi triſtis eſt? Clariùs, cùm audiuntur, gemunt: & taciti quietique, dum ſecretum eſt; cùm aliquos viderint, in fletus nouos excitantur. Tum capiti ſuo manus ingerũt, quod potuerant facere, nullo prohibente, liberiùs: tũc mortem comprecantur ſibi, tunc lectulo deuoluuntur. Sine ſpectatore ceſſat dolor. Sequitur nos (vt in alijs rebus, ita in hac quoque hoc vitium) ad plurimũ exempla componi; nec quid oporteat, ſed quid ſoleat, adſpicere. A natura diſcedimus: populo nos damus, nullius rei bono auctori, & in hac re, ſicut in omnibus, inconſtantiſſimo. Videt aliquem fortem in luctu ſuo?

im-

impium vocat,& efferatū. Videt aliquem collabentem,& corpori affuſum? effœminatum ait, & eneruem. Omnia itaque ad rationem reuocanda ſunt. Stultius verò nihil eſt,quàm famam captare triſtitię, & lacrimas approbare: quas iudico ſapienti viro alias permiſſas cadere, alias vi ſua latas. Dicam quid interſit. Cùm primùm nos nuncius acerbi funeris perculit, cùm tenemus corpus è complexu noſtro in ignem tranſiturum,lacrimas naturalis neceſſitas exprimit: & ſpiritus ictu doloris impulſus, quemadmodum totum corpus quatit, ita oculos, quibus adiacentem humorem perpremit & expellit. Hæ lacrimę per eliſionem cadunt, nolentibus nobis. Aliæ ſunt, quibus exitum damus, cùm memoria eorum quos amiſimus, retractatur: & ineſt quiddam dulce triſtitiæ: cùm occurrunt ſermones eorum iucundi, conuerſatio hilaris, officioſa pietas, tunc oculi velut in gaudio relaxantur. His indulgemus, illis vincimur. Non eſt itaque,quòd lacrimas propter circumſtantes aſſidenteſque, aut contineas, aut exprimas: nec ceſſant,nec fluunt vnquā tam turpiter,quàm finguntur. Eant ſua ſponte: ire autē poſſunt placidis atque compoſitis. Sæpe ſalua ſapientis auctoritate fluxerunt, tanto temperamento,vt illis nec humanitas, nec dignitas deeſſet. Licet, inquam,naturę obſequi,grauitate ſeruata. Vidi ego in funere ſuorum verendos, in quorum ore amor

emi-

eminebat, remota omni lugentium ſcęna. Nihil erat, niſi quod veris dabatur affe-ctibus. Eſt aliquis & dolendi decor. hic ſapienti ſeruandus eſt: & quemadmodum in ceteris rebus, ita & in lacrimis aliquid ſat eſt. Imprudentium vt gaudia, ſic dolores exundauere. Æquo animo excipe neceſſaria. Quid incredibile, quid nouum euenit? quàm multis cummaximè funus locatur? quàm multis vitalia eruuntur? quã multi poſt luctũ tuũ lugent? Quoties cogitaueris puerum fuiſſe, cogita & hominem, cui nihil certi promittatur; quem fortuna non vtique perducit ad ſenectutem: vnde viſum eſt, dimittit. Ceterùm de illo frequenter loquere, & memoriam eius quantũ potes, celebra: quę ad te ſæpius reuertetur, ſi erit ſine acerbitate ventura. Nemo enim libenter triſti conuerſatur, nedum triſtitiæ. Si quos ſermones eius, ſi quos quamuis paruuli iocos cum voluptate audieras, ſæpius repete: potuiſſe illum implere ſpes tuas, quas paterna mente conceperas, audacter affirma. Obliuiſci quidem ſuorum, ac memoriam cum corporibus efferre, & effuſiſſimè flere, meminiſſe parciſſimè, inhumani animi eſt. Sic aues, ſic feræ fętus ſuos diligunt; quarũ concitatus eſt amor, & pænè rabidus, ſed cũ amiſſis totus exſtinguitur. Hoc prudentẽ virũ nõ decet: meminiſſe perſeueret, lugere deſinat. Illud nullo modo probo, quod ait Metrodorus, eſſe aliquã cognatam tri-

ſtitiæ

ſtitiæ voluptatem: hanc ipſam captandam in eiuſmodi tempore. Ipſa Metrodori verba ſubſcripſi: de quibus non dubito, quid ſis ſenſurus. Quid enim turpius, quàm captare in ipſo luctu voluptatem, imò per luctum: & inter lacrimas quoque, quod iuuet, quærere? Hi ſunt qui nobis obijciunt nimium rigorem, & infamant præcepta noſtra duritia, quòd dicamus dolorem in animum aut admittendum non eſſe, aut citò expellendum. Vtrùm tandem eſt aut incredibilius, aut inhumanius, non ſentire amiſſo amico dolorem, an voluptatem in ipſo dolore aucupari? Nos quod præcipimus honeſtum eſt. cùm aliquid lacrimarum affectus effuderit, &, vt ita dicam, deſpumauerit, non eſſe tradendum animum dolori. Quid tu dicis? miſcendam ipſi dolori voluptatem? Sic conſolamur cruſtulo pueros, ſic infantium fletum infuſo lacte compeſcimus. Ne illo quidem tempore quo filius ardet, aut amicus exſpirat, ceſſare pateris voluptatem, ſed ipſum vis titillare mœrorem. Vtrùm honeſtiùs dolor ab animo ſubmouetur, an voluptas ad dolorem quoque admittitur? admittitur, dico? captatur, & quidem ex ipſo. Eſt aliqua, inquit, voluptas cognata triſtitię. Illud nobis licet dicere: vobis quidem non licet. Vnum bonum noſtis voluptatem, vnum malum dolorem. Quæ poteſt inter bonum, & malum, eſſe cognatio? Sed puta eſſe. nunc potiſſimùm eruitur: & ipſum dolo-

dolorem ſcrutamur an aliquid habeat iucundum circa ſe,& voluptarium? Quædam remedia alijs partibus corporis ſalutaria, velut fœda & indecora, adhiberi alijs nequeunt: & quod alibi prodeſſet ſine damno verecundiæ, id fit inhoneſtum loco vulneris. Non te pudet luctum voluptate ſanare? ſeueriùs iſta plaga curanda eſt. illud potiùs admone, nullum mali ſenſum, ad eum qui perit, peruenire: nam ſi peruenit, non perijt. Nulla, inquam, eum res lædit, qui nullus eſt: viuit, ſi læditur. Vtrùm putas illi malè eſſe, quòd nullus eſt, an quòd eſt adhuc aliquis? Atqui nec ex eo poteſt ei tormentum eſſe, quòd non eſt: quis enim nullius ſenſus eſt? nec ex eo, quod eſt: effugit enim maximum mortis incommodum, non eſſe. Illud quoque dicamus ei, qui deflet, ac deſiderat in ætate prima raptum: Omnes quantum ad breuitatem æui, ſi vniuerſo compares, & iuuenes & ſenes in æquo ſumus. Minus enim ad nos ex omni ętate venit, quàm quòd minimum eſse quis dixerit, quoniam quidē minimum aliqua pars eſt, hoc quod viuimus, proximum nihilo eſt: & tamen ob dementiam noſtram latè diſponitur. Hæc tibi ſcripſi, non tamquam exſpectaturus eſses remedium à me tam ſerum: liquet enim mihi te locutum tecum, quidquid lecturus es; ſed vt caſtigarem illam exiguam moram, qua à te receſſiſti: & in reliquum exhortarer, cōtra fortunam tolleres

animos,

animos, & omnia eius tela non tamquam poſſent venire, ſed tamquam vtique eſſent ventura, proſpiceres.

EPIST. C. Fabiani Papirij libros, qui inſcribuntur *Ciuilium*, legiſſe te cupidiſſimè ſcribis: ſed non reſpondiſſe exſpectationi tuæ. deinde, oblitus de philoſopho agi, compoſitionem eius accuſas. Puta eſſe quod dicis: & effundi verba, non fingi. Primùm, habet iſta res ſuam gratiam: & eſt decor proprius orationis leniter lapſæ. Multum enim intereſſe exiſtimo, vtrùm exciderit, an fluxerit. Nunc in hoc quoque, quod dicturus ſum, ingens differentia eſt. Fabianus mihi non effundere videtur orationem, ſed fundere: adeò larga eſt, & ſine perturbatione, non ſine curſu tamen, veniens. Illud planè fatetur & præfert, non eſſe ſe tractatam, nec diu tortam. Sed ita, vt vis, eſſe credamus: mores ille, non verba compoſuit; & animis ſcripſit iſta, nõ auribus. Prætereà, ipſo dicente non vacaſſet tibi partes intueri: adeò te ſumma rapuiſſet: & ferè quæ impetu placent, minùs præſtant ad manum relata. Sed illud quoque multum eſt, primo adſpectu oculos occupaſſe, etiamſi contemplatio diligens inuentura eſt, quod arguat. Si me interrogas, maior ille eſt qui iudicium abſtulit, quàm qui meruit. Et ſcio hunc tutiorem eſſe: ſcio audaciùs ſibi de futuro promittere. Oratio ſolicita philoſophum nõ decet. Vbi tandem erit fortis & conſtans, vbi peri-

periculum ſui faciet, qui timet verba? Fabianus non erat negligens in oratione, ſed ſecurus: itaque nihil inuenies ſordidum. Electa verba ſunt, non captata: nec huius ſæculi more contra naturam ſuam poſita & inuerſa, ſplendida tamen, quamuis ſumantur è medio: ſenſus honeſtos & magnificos habent, non coactos in ſententiam, ſed altiùs ductos. Videbimus, quid parùm reciſum ſit, quid parùm ſtructum, quid non huius recentis polituræ: cùm circumſpexeris omnia, nullas videbis anguſtias inanes. Deſit ſanè varietas marmorum, & conciſura aquarum cubiculis interfluentium, & pauperis cella, & quidquid aliud luxuria, non contenta decore ſimplici, miſcet: quod dici ſolet, *domus recta eſt*. Adijce nunc, quod de compoſitione non conſtat. Quidam illam volunt eſſe ex horrido comptam: quidam vſque eò aſpera gaudent, vt etiam quæ molliùs caſus explicuit, ex induſtria diſſipent, & clauſulas abrumpant, ne ad exſpectatum reſpondeant. Lege Ciceronem. compoſitio eius vna eſt: pedem ſeruat, curata, lenta, & ſine infamia mollis. At contrà, Pollionis Aſinij ſalebroſa & exſiliens, & vbi minimè exſpectes, relictura. Denique apud Ciceronem omnia deſinũt: apud Pollionẽ cadunt: exceptis pauciſſimis, quæ ad certũ modum, & ad vnum exemplar, adſtricta ſunt. Humilia prætereà tibi videri dicis omnia, & parùm erecta: quo vitio carere

eum iudico. Non ſunt humilia illa, ſed placida. ſunt enim tenore quieto compoſitoque formata, nec depreſſa, ſed plana. Deeſt illis oratorius vigor, ſtimuliſque quos quæris, & ſubiti ictus ſententiarum: ſed totum corpus videris; quamuis ſit incomptum, honeſtum eſt. Non habet oratio eius, ſed debet dignitatẽ. Affer quem Fabiano poſſis prępponere. Dic Ciceronem, cuius libri ad philoſophiam pertinentes, penè totidem ſunt, quot Fabiani. Cedam. ſed non ſtatim puſillum eſt, ſi quid maximo minus eſt. Dic Aſinium Pollionem. Cedam. & reſpondeamus: In re tanta eminere eſt, & poſt duos eſſe. Nomina adhuc Liuiũ. Scripſit enim & dialogos, quos non magis philoſophiæ annumerare poſſis, quàm hiſtoriæ: & ex profeſſo philoſophiam continentes libros. Huic quoque dabo locum: vide tamen, quàm multos antecedat, qui à tribus vincitur, & tribus eloquentiſſimis. Sed non præſtat omnia. non eſt fortis oratio eius, quamuis elata ſit: non eſt violenta, nec torrens, quamuis effuſa ſit: non eſt perſpicua, ſed pura. Deſideres, inquies, contra vitia aliquid aſperè dici, contra pericula animosè, contra fortunam ſuperbè, contra ambitionem contumeliosè. Volo luxuriam obiurgari, libidinem traduci, impotentiam frangi: ſit aliquid oratoriè acre, tragicè grande, comicè exile. Vis illum aſſidere puſillæ rei, verbis? Ille rerum ſe magnitudini addixit: elo-

quentiam,

quentiam, velut vmbram, non hoc agens, trahit. Non erunt ſine dubio ſingula circumſpecta, nec in ſe collecta, nec omne verbum excitabit ac punget: fateor: exibunt multa, nec ferient, & interdum otioſa præterlabetur oratio: ſed multum erit in omnibus locis, & ingens ſine tædio ſpatium. Deniq; illud præſtabit, vt liqueat tibi, illum ſenſiſſe, quæ ſcripſit. Intelliges actum hoc, vt tu ſcires quid illi placeret; nō vt ille placeret tibi. Ad profectum omnia tendunt, & ad bonam mentem: non quæritur plauſus. Talia eſſe ſcripta eius non dubito, etiam ſi magis reminiſcor quàm teneo: hęretque mihi color eorum, non ex recenti conuerſatione familiariter, ſed ſummatim, vt ſolet ex vetere notitia. Cùm audirem certè illum, talia mihi videbantur: non ſolida, ſed plena, quæ adoleſcentem indolis bonæ attollerent, & ad imitationem ſui vocarent, ſine deſperatione vincendi: quæ mihi adhortatio videtur efficaciſſima. Deterret enim, qui imitandi cupiditatem modò fecit, ſpem abſtulit. Ceterùm verbis abundabat, ſine commendatione partium ſingularum, in vniuerſum magnificus.

EPIST. CI. Omnis dies, omnis hora, quàm nihil ſimus oſtēdit, & aliquo argūmento recenti admonet fragilitatis oblitos, cùm æterna meditātes reſpicere cogit ad mortem. Quid ſibi iſtud principiū velit, quęris? Senecionem Corneliū, equitem

Romanum ſplendidum & officioſum, noueras: ex tenui principio ſe ipſe promouerat, & iam illi decliuis erat curſus ad cetera. Faciliùs enim creſcit dignitas, quàm incipit. Pecunia quoque circa paupertatẽ plurimam moram habet, dum ex illa erepat. Hic etiam Senecio diuitiis imminebat, ad quas illum duæ res ducebant efficaciſſimę, & quęrendi, & cuſtodiendi ſciẽtia: quarum vel altera locupletem facere potuiſſet. Hic homo ſummæ frugalitatis, non minùs patrimonij quàm corporis diligens, cùm me ex conſuetudine manè vidiſſet, cùm per totum diem amico grauiter affecto, & ſine ſpe iacenti, vſque in noctem aſſediſſet, cùm hilaris cœnaſſet, genere valetudinis pręcipiti abreptus, angina, vix compreſſum arctatis faucibus ſpiritum traxit in lucem. Intra pauciſſimas ergo horas, poſtquam omnibus erat ſani ac valentis officiis functus, deceſſit. Ille qui & mari & terra pecuniam agitabat, qui ad publica quoque, nullum relinquens inexpertum genus quæſtus, acceſſerat; in ipſo actu benè cedentium rerum, in ipſo procurrentis pecuniæ impetu, raptus eſt.

Inſere nunc Melibœe pyros, pone ordine vites.

Quàm ſtultum eſt ætatem diſponere? ne craſtino quidem dominamur. O quanta dementia eſt, ſpes longas inchoantium! Emam, ædificabo, credam, exigam, honores geram; tum demum laſſam, & plenam ſenectu-

nectutem in otium referam. Omnia, mihi crede, etiam felicibus dubia ſunt. Nihil ſibi quiſquã de futuro debet promittere: id quoque quod tenetur, per manus exit, & ipſam quam premimus horam, caſus incidit. Voluitur tempus, rata quidem lege, ſed per obſcurum: quid autem ad me, an naturæ certum ſit, quod mihi incertũ eſt? Nauigationes longas, & pererratis littoribus alienis, ſeros in patriam reditus proponimus, militiam, & caſtrenſium laborũ tarda manupretia; procurationes, officiorumque per officia proceſſus: cùm interim ad latus mors eſt. quæ quoniam numquã cogitatur, niſi aliena; nobis ſubinde ingeruntur mortalitatis exempla, non diutius, quàm dum miramur, hæſura. Quid autem eſt ſtultius, quàm mirari id vllo die factum, quod omni poteſt fieri? Stat quidẽ terminus nobis, vbi illum inexorabilis fatorum neceſſitas fixit: ſed nemo ſcit noſtrũ, quàm propè verſetur. Sic itaque formemus animum, tamquam ad extrema ventũ ſit: nihil differamus, quotidie cum vita paria faciamus. Maximum vitæ vitiũ eſt, quòd imperfecta ſemper eſt, quòd etiã aliquid ex illa differtur: qui quotidie vitæ ſuæ ſummam manum impoſuit, non indiget tempore. Ex hac autem indigentia timor naſcitur, & cupiditas futuri exedens animum. Nihil eſt miſerius dubitationẽ venientium, quorſum euadant. Quantum ſit illud quod reſtat aut quale, collecta

mens inexplicabili formidine agitatur. Quomodo effugiemus hanc volutationem? vno, ſi vita noſtra non prominebit, ſi in ſe colligetur. Ille enim ex futuro ſuſpenditur, cui irritum eſt præſens. Vbi verò quidquid mihi debui, redditum eſt, vbi ſtabilita mens ſcit, nihil intereſſe inter diē & ſæculum: quidquid deinceps dierum rerumque venturum eſt, ex alto proſpicit, & cum multo riſu ſeriem temporum cogitat. Quid enim varietas mobilitaſque caſuum perturbabit, ſi certus ſit aduerſus incerta? Ideò, mi Lucili, propera viuere: & ſingulos dies, ſingulas vitas puta. Qui hoc modo ſe aptabit, cui vita ſua quotidie fuit tota, ſecurus eſt. In ſpe viuentibus, proximum quodque tempus elabitur: ſubitque auiditas, & miſerrimum atq; miſerrima omnia efficiens, metus mortis. Inde illud Mecænatis turpiſſimum votū: quo & debilitatem non recuſat, & deformitatem, & nouiſſimè acutam crucem, dummodò inter hæc mala ſpiritus prorogetur.

Debilem facito manu,
Debilem pede, coxa:
Tuber adſtrue gibberum,
Lubricos quate dentes.
Vita dum ſupereſt, benè eſt.
Hanc mihi, vel acuta
Si ſedeam cruce, ſuſtine.

Quod miſerrimum erat, ſi incidiſſet, optatur: & tamquam vita petitur, ſupplicij mora. Contemptiſſimum putarem, ſi viuere

vellet

vellet vſque ad crucem. Tu verò, inquit, me debilites licet, dum ſpiritus in corpore fracto & inutili maneat: depraues licet, dum monſtroſo & diſtorto temporis aliquid accedat: ſuffigas licet, & acutam ſeſſuro crucem ſubdas: eſt tanti, vulnus ſuum premere, & patibulo pendere deſtrictum, dum differat id quod eſt in malis optimũ, ſupplicij finem. Eſt tanti, habere animam, vt agã. Quid huic optes, niſi deos faciles? quid ſibi vult iſta carminis effœminati turpitudo? quid timoris dementiſſimi pactio? quid tam fœda vitę mendicatio? Huic putas vmquam recitaſſe Virgilium,

Vſque adeone mori miſerum eſt?

Optat vltima malorum: & quæ pati grauiſſimum eſt, extendi ac ſuſtineri cupit. qua mercede? ſcilicet vitæ longioris. Quid autem huius viuere eſt? diu mori. Inuenitur aliquis, qui malit inter ſupplicia tabeſcere, & perire membratim, & toties per ſtillicidia amittere animam, quàm ſemel exhalare? Inuenitur qui velit adactus ad illud infelix lignum, iam debilis, iam prauus, & in fœdum ſcapularum ac pectoris tuber eliſus, cui multæ moriendi cauſſæ etiam citra crucem fuerant, trahere animam tot tormenta tracturam? Nega nunc magnum beneficium eſſe naturæ, quod neceſſe eſt mori. Multi peiora paciſci adhuc parati ſunt: etiam amicum prodere, vt diutiùs viuant: & liberos ad ſtuprum manu ſua tradere, vt contingat lu-

cem videre, tot conſciam ſcelerum. Excutienda vitæ cupido eſt: diſcendumque nihil intereſſe quando patiaris, quod quandoque patiendum eſt: quàm benè viuas referre, non quamdiu: ſæpe autem in hoc eſſe benè, ne diu.

EPIST. CII. Quomodo moleſtus eſt iucundum ſomnium videnti, qui excitat: aufert enim voluptatem, etiamſi falſam, effectum tamen veræ habentem: ſic epiſtola tua mihi fecit iniuriam. reuocauit enim me cogitationi aptæ traditum, & iturum, ſi licuiſſet, vlteriùs. Iuuabat de æternitate animarum quærere, imò mehercule credere. credebam enim facilè opinionibus magnorum virorum, rem gratiſſimam promittentium magis, quàm probantium. Dabam me ſpei tantæ. iam eram faſtidio mihi, iam reliquias ætatis infractæ contemnebam, in immenſum illud tempus, & in poſſeſſionem omnis æui tranſiturus: cùm ſubitò experrectus ſum epiſtola tua accepta, & tam bellum ſomniũ perdidi. quod repetam, ſi te dimiſero, & redimam. Negas me epiſtola prima totã quæſtionem explicuiſſe, in qua probare conabar id quod noſtris placet, claritatem quæ poſt mortem contingit, bonũ eſſe. Id enim me nõ ſoluiſſe, quod opponitur nobis: Nullum, inquiunt, bonum ex diſtantibus: hoc autẽ ex diſtantibus conſtat. Quod interrogas, mi Lucili, eiuſdem quæſtionis eſt, loci alterius: & ideò non hoc tantùm, ſed alia

quoq;

quoq; eodem pertinentia, diſtuleră. Quædam enim, vt ſcis, moralibus rationalia immixta ſunt. Itaque illam partem rectà ad mores pertinentem tractaui. Numquid ſtultum ſit ac ſuperuacuum, vltra extremum diem curas tranſmittere. An cadăt bona noſtra nobiſcum, nihilq; ſit eius qui nullus eſt. An ex eo quod, cùm erit, ſenſuri non ſimus, antequam aliquis fructus percipi aut peti poſſit. Hęc autem omnia ad mores ſpectant: itaque ſuo loco poſita ſunt. At quæ à dialecticis contra hanc opinionem dicuntur, ſegreganda fuerunt: & ideò ſepoſita ſunt. Nunc quia omnia exigis, omnia quę dicunt perſequar, deinde ſingulis occurram. At niſi aliquid prædixero, intelligi non poterunt quæ refellentur. Quid eſt, quod prædicere velim? Quędam continua eſſe corpora, vt hominem: quædam compoſita, vt nauem, domū, omnia denique quorū diuerſæ partes iunctura in vnum ſunt coactæ: quædam ex diſtantibus, quorum adhuc membra ſeparata ſunt, tamquam exercitus, populus, ſenatus. Illi enim, per quos iſta corpora efficiuntur, iure aut officio cohærent, natura diducti & ſinguli ſunt. Quid eſt, quod etiā nunc prædicere velim? Nullū bonum putamus eſſe, quod ex diſtantibus conſtat. vno enim ſpiritu vnum bonum contineri ac regi debet, vnum eſſe vnius boni principale. Hoc ſi quādo deſideraueris, per ſe probatur: interim ponendum fuit, quo noſtra

tela nitatur. Dicitis, inquit, nullum bonum ex diſtantibus eſſe: Claritas autem iſta, bonorum virorum ſecunda opinio eſt. Nam quomodo fama non eſt vnius ſermo, nec infamia vnius mala exiſtimatio: ſic nec claritas, vni bono placuiſſe. Conſentire in hoc plures inſignes & præſtantes viri debent, vt claritas ſit. Hęc autem ex iudiciis plurium efficitur, id eſt, diſtantium: ergo non eſt bonum. Claritas, inquit, laus eſt à bonis bono reddita: laus oratio: oratio vox eſt, aliquid ſignificans: vox autem, licet virorum ſit bonorum, bonum non eſt. Neque enim quidquid vir bonus facit, bonum eſt. nam & plaudit, & ſibilat: ſed nec plauſum quiſquam, nec ſibilum, licet omnia eius admiretur & laudet, bonum dicit, non magis quàm ſternutamentum aut tuſſim. Ergo claritas bonum non eſt. Ad ſummam, dicite nobis, vtrùm laudantis, an laudati bonum ſit? Si laudantis bonum eſſe dicitis, tam ridiculam rem facitis, quàm ſi affirmetis meum eſſe, quòd alius benè valeat. Sed laudare dignos, honeſta actio eſt: ita laudantis bonum eſt, cuius actio eſt, non noſtrum qui laudamur: atqui hoc quærebatur. Reſpondebo nunc ſingulis curſim. Primùm, an ſit aliquid ex diſtantibus bonum, etiam nunc quæritur, & pars vtraque ſententias habet. Deinde, claritas deſiderat multa ſuffragia: poteſt & vnius boni viri iudicio eſſe contenta. Nam omnes bonos bonus vnus iudicat. Quid ergo, inquit,

inquit, & fama erit vnius hominis exiſtimatio, & infamia vnius malignus ſermo. Gloriam quoque, inquit, latiùs fuſam intelligo: conſenſum enim multorum exigit. Diuerſa horum conditio eſt, & illius. Quare? quia ſi de me benè vir bonus ſentit, eodem loco ſum, quo, ſi omnes boni idem ſentirent. omnes enim ſi me cognouerint, idem ſentient. Par illis idemque iudicium eſt: æquè verò inſiſtitur ab his, qui diſſidere non poſſunt. Ita pro eo eſt, ac ſi omnes idem ſentiant: quia aliud ſentire non poſſunt. Ad gloriam & famam, non eſt ſatis vnius opinio. Illic idem poteſt vnius ſententia, quod omnium: quia omnium ſi perrogetur, vna erit: hic diuerſa diſſimilium iudicia ſunt, diſſimiles affectus. Dubia omnia inuenias, leuia, ſuſpecta. Putas tu poſſe ſententiam vnam omnium eſſe? nō eſt vnius vna. Illis placet verum: veritatis vna vis, vna facies eſt: apud hos falſa ſunt, quibus aſſentiuntur. Numquam autem falſis conſtantia eſt: variantur & diſſident. Sed laus, inquit, nihil aliud quàm vox eſt: vox autem bonum non eſt. Cùm dicunt, claritatem laudem eſſe bonorum, à bonis redditam, iam non ad vocem referunt, ſed ad ſententiam. Licet enim vir bonus taceat, ſed aliquem iudicet dignum laude, laudatus eſt. Prætereà, aliud eſt laus, aliud laudatio. Hæc & vocem exigit. Itaque nemo dicit laudem funebrem, ſed laudationem, cuius officium

oratione conſtat. Cùm dicimus aliquem laude dignum, non verba illi benigna hominum, ſed iudicia promittimus. Ergo laus etiam taciti eſt benè ſentientis, ac bonum virum apud ſe laudantis. Deinde, vt dixi, ad animum refertur laus, non ad verba; quæ conceptam laudem egerunt, & in notitiam plurium emittunt. Laudat, qui laudandum eſſe iudicat. Cùm Tragicus ille apud nos ait, *Magnificum eſſe laudari à laudato viro:* laude digno, ait. Et cùm æquè antiquus poeta ait, *Laus alit artes:* non laudationem dicit, quæ corrumpit artes. nihil enim æquè & eloquentiam, & omne aliud ſtudium auribus deditum vitiauit, quàm popularis aſſenſio. Fama vtique vocem deſiderat, claritas non: poteſt enim citra vocem contingere, contenta iudicio: plena eſt, non tantùm inter tacentes, ſed etiam inter reclamantes. Quid interſit inter claritatem & gloriam, dicam. Gloria multorum iudiciis conſtat, claritas bonorum. Cuius, inquit, bonum eſt claritas, id eſt, laus bono à bonis reddita; vtrùm laudati an laudantis? Vtriuſque. Meũ qui laudor, quia natura me amantem omniũ genuit; & benefeciſſe gaudeo, & gratos me inueniſſe virtutum interpretes lætor. Hoc plurium bonum eſt, quòd grati ſunt, ſed & meum. Ita enim animo compoſitus ſum, vt aliorum bonum, meum iudicem: vtique eorum, quibus ipſe ſum boni cauſſa. Eſt illud laudantium bonum. virtute

tute enim geritur: omnis autem virtutis actio bonum eſt. Hoc contingere illis non potuiſſet, niſi ego talis eſſem. Itaq; vtriuſque bonum eſt, meritò laudari: tam mehercule, quàm benè iudicaſſe, iudicantis bonum eſt, & eius, ſecundùm quem iudicatum eſt. Numquid dubitas, quin iuſtitia & habentis bonum ſit, & eius cui debitum ſoluit? Merentem laudare iuſtitia eſt: igitur vtriuſque bonum eſt. Cauillatoribus iſtis abundè reſponderimus. Sed non debuit hoc nobis eſſe propoſitum, arguta diſſerere, & philoſophiam in has anguſtias ex ſua maieſtate detrahere. Quanto ſatius eſt, ire aperta via & recta, quàm ſibi ipſi flexus diſponere, quos cū magna moleſtia debeas relegere? neque enim quidquam aliud iſtæ diſputationes ſunt, quàm inter ſe peritè captantium luſus. Dic potiùs, quàm naturale ſit, in immenſum mētem ſuam extendere: Magna & generoſa res eſt humanus animus: nullos ſibi poni niſi cōmunes & cum Deo terminos patitur. Primùm humilem non accipit patriā: Epheſum aut Alexandriam, aut ſi quod eſt etiamnū frequentius incolis, latius tectis ſolū. Illi patria eſt, quodcumq; ſuprema & vniuerſa circuitu ſuo cingit: hoc omne conuexum, intra quod iacent maria cū terris, intra quod aer humanis diuina ſecernens etiā cōiungit, intra quod diſpoſita tot numina in actus ſuos excubant. Deinde, arctā ætatē ſibi dari nō ſinit. Om-

nes,inquit, anni mei ſunt. nullum ſæculũ magnis ingeniis cluſum eſt, nullum non cogitationi peruium tempus. Cùm venerit dies ille qui mixtum hoc diuini humaniq; ſecernat,corpus hoc,vbi inueni,relinquam: ipſe me diis reddam. nec nunc ſine illis ſum,ſed graui terrenoq; detineor. Per has mortalis æui moras, illi meliori vitæ longioriq; proluditur. Quemadmodũ nouem menſibus nos tenet maternus vterus, & præparat non ſibi, ſed illi loco in quem videmur emitti, iam idonei ſpiritum trahere, & in aperto durare: ſic per hoc ſpatiũ, quod ab infantia patet in ſenectutem, in alium naturæ ſumimur partum. Alia origo nos exſpectat,alius rerũ ſtatus. Nondum cœlum, niſi ex interuallo,pati poſſumus. Proinde intrepidus horam illam decretoriã proſpice:non eſt animo ſuprema, ſed corpori. Quidquid circa te iacet rerũ, tamquam hoſpitalis loci ſarcinas ſpecta: tranſeundum eſt. Excutit redeuntem natura,ſicut intrantem. Non licet plus efferre,quàm intuleris:imò etiam ex eo, quod in vitã attuliſti, pars magna ponenda eſt. Detrahetur tibi hæc circumiecta, nouiſſimum velamentũ tui,cutis:detrahetur caro & ſuffuſus ſanguis, diſcurrenſque per totũ:detrahẽtur oſſa neruique, firmamenta fluidorum ac labentium. Dies iſte, quem tamquam extremum reformidas, æterni natalis eſt. Depone onus. quid cunctaris, tamquam non prius quoque, relicto,

in

in quo latebas corpore, exieris? Hæres & reluctaris: tum quoque magno niſu matris expulſus es. Gemis, ploras: & hoc ipſum flere, naſcentis eſt. Sed tunc debebat ignoſci. rudis & imperitus omnium veneras: ex maternorum viſcerum calido mollique fomento emiſſum, afflauit aura liberior. Deinde, offendit duræ manus tactus: tenerque adhuc,& nullius rei gnarus obſtupuiſti inter ignota. Nunc tibi non eſt nouum ſeparari ab eo, cuius antè pars fueris: æquo animo membra iam ſuperuacua dimitte, & iſtud corpus inhabitatum diu, pone. Scindetur,obruetur,abolebitur. Quid contriſtaris? ita ſolet fieri. Pereunt ſemper velamenta naſcentium. Quid iſta ſic diligis, quaſi tua? iſtis opertus es. Veniet qui te reuelet dies,& ex contubernio fœdi atque olidi ventris educat. Hinc nunc quoque tu quantum potes,ſubuola: vtique etiam neceſſariis,quæ cohærebunt, alienus. Iam hinc, altius aliquid ſublimiuſque meditare. Aliquando naturę tibi arcana retegentur, diſcutietur iſta caligo, & lux vndique clara percutiet. Imaginare tecum, quantus ille ſit fulgor, tot ſideribus inter ſe lumen miſcentibus. Nulla ſerenũ vmbra turbabit: æqualiter ſplendebit omne cœli latus: dies & nox, aeris infimi vices ſunt. Tunc in tenebris vixiſſe dices, cùm totam lucem totus adſpexeris: quam nunc, per anguſtiſſimas oculorum vias, obſcurè intueris; & tamen admi-

raris tam procul. Quid tibi videbitur diuina lux, cùm illam ſuo loco videris? Hæc cogitatio nihil ſordidum animo ſubſidere ſinit, nihil humile, nihil crudele. Deos omnium rerum eſſe teſtes ait: illis nos approbari, illis in futurum parari iubet, & æternitatem proponere: quam qui mente concepit, nullos horret exercitus, non terretur tuba, nullis ad timorem minis agitur. Quid ni non timeat, qui mori ſperat? ſi is quoque, qui tamdiu animum iudicat manere, quamdiu retinetur corporis vinculo; exſolutum, ſtatim ſpargi; id agit, vt etiam poſt mortē vtilis eſſe poſſit. Quamuis enim ipſe ereptus ſit oculis, tamen

Multa viri virtus animo, multùſque recurſat
Gentis honos.

Cogita, quantum nobis exempla bona proſint: ſcies magnorum virorum, non minùs præſentia, eſſe vtilem memoriam.

EPIST. CIII. Quid iſta circumſpicis, quæ tibi poſſunt fortaſſe euenire, ſed poſſunt & non euenire? incendium dico, ruinam, aliàque, quæ nobis incidunt, non inſidiantur: illa potiùs vide, illa deuita, quæ nos obſeruant, quæ captant. Rari ſunt caſus, etiam ſi graues, naufragium facere, vehiculo euerti: ab homine homini quotidianum periculum. Aduerſus hoc te expedi, hoc intentis oculis intuere. Nullum enim malum frequentius, nullum pertinacius, nullum blan-

dius.

dius. Tempeſtas minatur, antequam ſurgat: crepant ædificia, antequam corruant: prænunciat fumus incendium. ſubita eſt ex homine pernicies,& eò diligentiùs tegitur, quò propiùs accedit. Erras, ſi iſtorum tibi qui occurrunt vultibus credis: hominum effigies habent, animos ferarum: niſi quòd illarum pernicioſior eſt primus incurſus, quos tranſire nõ queunt. Numquam enim illas ad nocendum niſi neceſſitas inigit: aut fame,aut timore coguntur ad pugnam; homini perdere hominem libet. Tu tamen ita cogita, quod ex homine periculum ſit: vt cogites,quod ſit hominis officium. Alterum intuere,ne lædaris; alterũ, ne lædas. Commodis omnium læteris, mouearis incommodis: & memineris quæ præſtare debeas, quæ cauere. Sic viuendo quid conſequeris? non, vt ne noceant; ſed, ne fallant. Quantum autem potes, in philoſophiam ſecede. Illa te ſinu ſuo proteget: in huius ſacrario eris aut tutus,aut tutior. Non arietant inter ſe, niſi in eodem ambulantes. Quod autem ipſam philoſophiam,non debebis iactare. multis fuit periculi cauſſa, inſolenter tractata,& contumaciter. Vitia tibi detrahat, non alij exprobret: non abhorreat à publicis moribus; nec hoc agat, vt quidquid non facit, damnare videatur. Licet ſapere ſine pompa,ſine inuidia.

EPIST. CIIII. In Nomentanum meum fugi.. quid putas? vrbem? imò,

febrem,

febrem, & quidem ſurrepentem. Iam manum mihi iniecerat: protinus itaque parari vehiculum iuſſi, Paullina mea retinente. Medicus initia eſſe dicebat, motis venis, ſed incertis, & naturalem turbantibus modum. Exire perſeueraui. Illud mihi in ore erat domini mei Gallionis: qui cùm in Achaia febrem habere cœpiſſet, protinus nauem adſcendit, clamitans non corporis eſſe, ſed loci morbum. Hoc ego Paullinæ meæ dixi, quæ mihi valetudinem meam commendat. Nã cùm ſciam ſpiritum illius in meo verti: incipio, vt illi conſulam, mihi conſulere: & cùm me fortiorem ſenectus ad multa reddiderit, hoc beneficium ætatis amitto. Venit enim mihi in mẽtem, in hoc ſene & adoleſcentem eſſe, cui parcitur. Itaque quoniam ego ab illa non impetro, vt me fortiùs amet: impetrat illa à me, vt me diligẽtiùs amem. Indulgendum eſt enim honeſtis affectibus: & interdum etiam ſi premunt cauſſę, ſpiritus in honorem ſuorum vel cum tormento reuocandus, & in ipſo ore retinendus eſt: cùm bono viro viuendum ſit, non quamdiu iuuat, ſed quamdiu oportet. Ille qui non vxorem, non amicum tanti putat, vt diutiùs in vita commoretur, qui perſeuerat mori, delicatus eſt. Hoc quoque imperet ſibi animus, vbi vtilitas ſuorum exigit: nec tantùm ſi vult mori, ſed ſi cępit, intermittat, & ſuis ſe commodet. Ingẽtis animi eſt, aliena cauſſa ad vitam reuerti;

nerti;

nerti: quod magni viri ſæpè fecerunt. Sed hoc quoque ſummæ humanitatis exiſtimo, ſenectutem ſuam, cuius maximus fructus eſt, ſecurior ſui tutela, & vitæ vſus animoſior, attentiùs conſeruare, ſi ſcias alicui tuorum eſſe dulce, vtile, optabile. Habet præterea in ſe non mediocre iſta res gaudium, & mercedem. quid enim iucundius, quàm vxori tam carum eſſe, vt propter hoc tibi carior fias? Poteſt itaque Paullina mea non tantùm ſuum mihi timorem imputare, ſed etiam meum. Quæris ergo, quomodo mihi conſilium profectionis ceſſerit? Vt primùm grauitatem vrbis exceſſi, & illum odorem culinarum fumantium, quæ motæ quidquid peſtiferi vaporis obruerant, cum puluere effundunt, protinus mutatam valetudinem ſenſi. Quantum deinde adiectum putas viribus; poſtquam vineas attigi? in paſcuum emiſſus, cibum meum inuaſi. Repetiui ergo iam me. non permanſit marcor ille corporis dubij, & malè cogitantis: incipio toto animo ſtudere. Non multum ad hoc locus confert, niſi ſe ſibi præſtet animus, qui ſecretum & in occupationibus mediis, ſi volet, habebit. At ille qui regiones eligit, & otium captat, vbique quo diſtringatur inueniet. Nam Socratem quærenti cuidam, quòd nihil ſibi peregrinationes profuiſſent, reſpondiſſe ferunt: *Non immeritò hoc tibi euenit: tecum enim peregrinabaris.* O quàm benè cum quibuſdam ageretur,

retur, ſi à ſe aberrarent! Nunc primi ſeipſos ſollicitant, corrumpunt, territant. Quid prodeſt mare traiicere, & vrbes mutare? ſi vis iſta, quibus vrgeris, effugere, non alibi ſis oportet, ſed alius. Puta veniſſe te Athenas, puta Rhodon: elige arbitrio tuo ciuitatem: quid ad rem pertinet, quos illa mores habeat? tuos adferes. Diuitias iudicabis bonum: torquebit te paupertas, & (quod eſt miſerrimum) falſa. Quamuis enim multum poſſideas, tamen quia aliquis plus habet, tanto tibi videberis defici, quanto vinceris. Honores iudicas bonum? malè te habebit ille conſul factus, ille etiam refectus: ringeris, quoties aliquē in faſtis ſæpiùs legeris. Tantus erit ambitionis furor, vt nemo tibi poſt te videatur, ſi aliquis ante te fuerit. Maximum malum iudicabis mortē: cùm in illa nihil ſit mali, niſi, quod ante ipſam eſt, timeri. Exterrebunt te non tantùm pericula, ſed ſuſpiciones: vanis ſemper agitaberis. Quid enim proderit,

—— euaſiſſe tot vrbes
Argolicas, mediòſque fugam tenuiſſe
per hoſtes?

Ipſa pax timores ſubminiſtrabit. ne tutis quidem habebitur fides, cōſternata ſemel mente. quæ vbi conſuetudinē pauoris improuidi fecit, etiam ad tutelā ſalutis ſuę inhabilis eſt. Non enim vitat, ſed fugit: magis autem periculis patemus auerſi. Grauiſſimum iudicabis malum, aliquem ex his.

quos.

quos amabis amittere: cùm interim hoc tam ineptum erit, quàm flere, quòd arboribus amœnis & domum tuam ornantibus decidant folia. Quidquid te delectat, æquè viget, vt videras dum vireret. vtique aliud alio die caſus excutiet. ſed quemadmodum frondium iactura facilis eſt, quia renaſcuntur: ſic iſtorum quos amas, quoſque oblectamenta vitæ putas eſſe, damnum: quia reparantur, etiã ſi non renaſcantur. Sed non erunt ijdem. Ne tu quidem idem eris. omnis dies, omnis hora te mutat: ſed in aliis rapina faciliùs apparet: hic latet, quia non ex aperto fit. Alij auferũtur: at ipſi nobis furto ſubducimur. Horum nihil cogitabis, nec remedia vulneribus appones, ſed ipſe tibi feres ſollicitudinum cauſſas, alia ſperando, alia deſperando? Si ſapis, alterum alteri miſceas: nec ſperaueris ſine deſperatione, nec deſperaueris ſine ſpe. Quid per ſe prodeſſe peregrinatio cuiquam potuit? Non voluptates illa temperauit, non cupiditates refrænauit, non iras repreſſit, non indomitos amoris impetus fregit, nulla denique animo mala eduxit, non iudicium dedit, non excuſſit errorem: ſed vt puerum ignota mirantem, ad breue tempus rerum aliqua nouitate detinuit. Ceterùm inconſtantiam mentis, quæ cùm maximè ægra eſt, laceſſit, mobiliorem leuioremque reddit ipſa iactatio. Itaque quæ petierant cupidiſſimè loca, cupi-
diùs.

diùs deſerunt, & auium modo tranſuolant, citiuſque quàm venerant, abeunt. Peregrinatio notitiam dabit gentium, nouas tibi montium formas oſtendet, inuſitata ſpatia camporum, & irriguas perennibus aquis valles; & alicuius fluminis ſub obſeruatione naturam: ſiue, vt Nilus, æſtiuo incremento tumet; ſiue, vt Tigris, eripitur ex oculis, & acto per occulta curſu, integræ magnitudini redditur; ſiue, vt Mæander, poetarum omnium exercitatio & ludus, implicatur crebris anfractibus, & ſæpè in vicinum alueo ſuo admotus, antequam ſibi influat, flectitur; ceterùm neque meliorem faciet, neque ſaniorem. Inter ſtudia verſandum eſt, & inter auctores ſapientiæ, vt quæſita diſcamus, nondum inuenta quæramus. Sic eximendus animus ex miſerrima ſeruitute: in libertatem aſſeritur. Quamdiu quidem neſcieris, quid fugiendum, quid petendum, quid neceſſarium, quid ſuperuacuū, quid iuſtum, quid honeſtum ſit: non erit hoc peregrinari, ſed errare. Nullam tibi opē feret iſte diſcurſus: peregrinaris enim cum affectibus tuis, & mala te tua ſequūtur. Vtinam quidem ſequerentur! longiùs abeſſent: nunc fers illa, non ducis. Itaque vbique te premūt, & paribus incommodis vrunt. Medicina ægro, nō regio, quærenda eſt. Fregit aliquis crus, aut extorſit articulum? non vehiculum nauemque conſcendit, ſed aduocat medicum, vt fracta

pars iungatur, vt luxata in locum reponatur. Quid ergo animum, tot locis fractum & extortum, credis locorum mutatione poſſe ſanari? maius eſt iſtud malum, quàm vt geſtatione curetur. Peregrinatio non facit medicum, non oratorem: nulla ars loco diſcitur. Quid ergo? Sapientia rerum omnium maxima in itinere colligetur? Nullum, mihi crede, iter eſt, quod tè extra cupiditates, extra iras, extra metus ſiſtat: aut ſi quod eſſet, agmine facto, gens illuc humana pergeret. Tamdiu iſta vrgebunt mala, macerabuntque per terras ac maria vagum, quamdiu malorum geſtaris cauſſas. Fugam tibi non prodeſſe miraris? tecum ſunt quæ fugis. Te igitur emẽda, onera tibi detrahe & deſideria: ſaltem intra modum cõtine. Omnem ex animo erade nequitiam. ſi vis peregrinationes habere iucundas, tuum comitem ſana. Hærebit tibi auaritia, quamdiu auaro ſordidoque cõuixeris: hærebit tumor, quamdiu cum ſuperbo cõuerſaberis: numquam ſæuitiam in tortoris contubernio pones: incendent libidines tuas adulterorum ſodalitia. Si velis vitijs exui, longè à vitiorum exemplis recedendum eſt. Auarus, corruptor, ſæuus, fraudulentus, multum nocituri ſi propè à te fuiſſent, intra te ſunt. Ad meliores tranſi. cum Catonibus viue, cum Lælio, cum Tuberone: quòd ſi conuiuere etiam Græcis iuuat, cum Socrate, cum Zenone verſare. Alter te do-

cebit

cebit mori, ſi neceſſe erit: alter, antequam neceſſe erit. Viue cum Chryſippo, cum Poſidonio. Hi tibi tradent diuinorum humanorumque notitiam. hi iubebunt in opere eſſe: nec tantùm ſcitè loqui, & in oblectationem audientium verba iactare, ſed animum indurare, & aduerſus minas erigere. Vnus eſt enim huius vitæ fluctuãtis & turbidæ portus, euentura contemnere, ſtare fidenter, apertè tela fortunæ aduerſo pectore excipere, non latitantem, nec tergiuerſantem. Magnanimos nos natura produxit:& vt quibuſdam animalibus ferum dedit, quibuſdam ſubdolum, quibuſdam pauidum, ita nobis glorioſum & excelſum ſpiritum, quærentem vbi honeſtiſſimè, non vbi tutiſſimè viuat; ſimillimum mundo: quem, quantum mortalibus paſſibus licet, ſequitur æmulaturque. Profert ſe, laudari & adſpici credit. Dominus omnium eſt, ſupra omnia eſt. itaque nulli ſe rei ſubmittit: nihil illi videtur graue, nihil aſperum, quod virum incuruet

Terribiles viſu formæ, letũque labòſque.

minimè quidem, ſi quis rectis oculis intueri illa poſſit, & tenebras perrumpere. multa per noctem habita terrori, dies vertit ad riſum.

Terribiles viſu formæ, letùmque labòſque;

egregiè Virgilius noſter. Non re dixit terribiles eſſe, ſed viſu: id eſt, videri, non eſſe.

Quid

Quid, inquam, in iſtis eſt tam formidabile, quàm fama vulgauit? Quid eſt, obſecro te, Lucili, cur timeat laborem vir, mortem homo? Totiens mihi occurrunt iſti, qui non putant fieri poſſe quidquid facere non poſſunt, & aiunt nos loqui maiora, quàm quæ natura humana ſuſtineat. At quanto ego de illis meliùs exiſtimo? ipſi quoque hæc poſſunt facere, ſed nolunt. Denique quem vmquam iſta deſtituere tentantem? cui non faciliora apparuere in actu? Non quia difficilia ſunt, non audemus: ſed quia non audemus, difficilia ſunt. Si tamen exemplum deſideratis, accipite Socratem perpeſſicium ſenem, per omnia aſpera iactatum, inuictum tamen & paupertate, quam grauiorem illi domeſtica onera faciebant; & laboribus, quos militares quoque pertulit, & quibus ille domi exercitus. ſiue vxorem eius ſpectes moribus feram, lingua petulantem; ſiue liberos indociles, & matri quàm patri ſimiliores. Sic ferè aut in bello fuit, aut in tyrannide, aut in libertate, bellis ac tyrannis ſæuiore. Viginti & ſeptem annis pugnatum eſt. poſt finita arma, triginta tyrannis noxæ dedita eſt ciuitas, ex quibus plerique inimici erant. Nouiſſima damnatio eſt ſub grauiſſimis hominibus impleta. obiecta eſt & religionum violatio, & iuuentutis corruptela, quam immittere in deos, in patres, in rempub. dictus eſt: poſt hæc carcer, & venenum. Hæc

vſque

vſque eò animum Socratis non mouerunt, vt ne vultum quidem mouerint. Illam mirabilem laudem, & ſingularem, vſque ad extremum ſeruauit: non hilariorem quiſquam, non triſtiorem Socratem vidit: æqualis fuit in tanta inæqualitate fortunæ. Vis alterum exemplum? accipe hunc M. Catonem recentiorem, cum quo & infeſtiùs fortuna egit, & pertinaciùs. Cui cùm omnibus locis obſtitiſſet, nouiſſimè & in morte: oſtendit tamen virum fortem poſſe inuita fortuna viuere, inuita mori. Tota illi ætas aut in armis eſt exacta ciuilibus, aut in ætate concipiente iam ciuile bellum. Et hunc licet dicas non minùs, quàm Socratem, in ſeruitute vixiſſe: niſi fortè Cn. Pompeium, & Cæſarem, & Craſſum, putas libertatis ſocios fuiſſe. Nemo mutatum Catonem, toties mutata Rep. vidit: eumdem ſe in omni ſtatu pręſtitit. In prætura, in repulſa, in accuſatione, in prouincia, in concione, in exercitu, in morte, denique in illa Reip. trepidatione, cùm illinc Cæſar eſſet decem legionibus pugnaciſſimis ſubnixus, tot externarum gẽtium pręſidijs hinc Cn. Pompeius, ſatis vnus aduerſus omnia. Cùm alij ad Cæſarem inclinarent, alij ad Pompeium, ſolus Cato fecit aliquas & Reip. partes. Si animo complecti volueris illius imaginem temporis, videbis illinc plebem & omnem erectum ad res nouas vulgum: hinc optimates & equeſtrem ordinem,

dinem, quidquid erat in ciuitate ſancti & lecti: duos in medio relictos, Remp. & Catonem. Miraberis, inquam, cùm animaduerteris

Atridem, Priamumque, & ſæuum ambobus Achillem.

Vtrumque enim improbat, vtrumque exarmat. Hanc fert de vtroque ſententiam. Ait, ſe, *ſi Cæſar vicerit, moriturum: ſi Pompeius, exulaturum.* Quid habebat quod timeret, qui ea ſibi & victo & victori conſtituerat, quæ conſtituta eſſe ab hoſtibus iratiſſimis poterant? Periit itaque ex decreto ſuo. Vides poſſe homines labores pati? per medias Africæ ſolitudines pedes duxit exercitum. Vides poſſe tolerare ſitim? & in collibus arentibus, ſine vllis impedimentis victi exercitus reliquias trahens, inopiam humoris loricatus tulit, & quoties aquæ fuerat occaſio, nouiſſimus bibit. Vides honorem & notam poſſe contemni? eodem quo repulſus eſt die, in comitio pila luſit. Vides poſſe non timeri potentiam ſuperiorum? & Pompeium & Cæſarem, quorũ nemo alterum offendere audebat, niſi vt alterum demereretur, ſimul prouocauit. Vides tam mortẽ poſſe cõtemni quàm exſilium? & exſilium ſibi indixit & mortem, & interim bellum. Poſſumus itaque aduerſus iſta tantum habere animi: libeat modò ſubducere iugo collum. In primis autem deſpuendæ ſunt voluptates: eneruant, & effæminant, & multum petunt.

multum autem à fortuna petendum eſt. Deinde ſpernendæ opes: auctoramenta ſunt ſeruitutum. Aurum & argentum, & quidquid aliud felices domos onerat, relinquatur. non poteſt gratis conſtare libertas. Hanc ſi magno æſtimas, omnia paruo æſtimanda ſunt.

EPIST. CV. Quæ obſeruanda tibi ſint, vt tutior viuas, dicam. Tu tamen ſic audias cenſeo iſta præcepta, quomodo ſi tibi præciperem, qua ratione bonam valetudinem in Ardeatino tuereris. Conſidera, quæ ſint quæ hominem in perniciem hominis inſtigent: inuenies ſpem, inuidiam, odium, metum, contemptum. Ex omnibus iſtis, adeò leuiſſimum eſt cõtemptus, vt multi in illo remedij cauſſà delituerint. Quem quis contemnit, calcat ſine dubio, ſed tranſit. Nemo homini contempto, pertinaciter, nemo diligenter nocet. Etiam in acie iacens præteritur: cum ſtante pugnatur. Spem improborum vitabis, ſi nihil habueris quod cupiditatem alienam & improbam irritet, ſi nihil inſigne poſſederis. Concupiſcuntur enim inſignia, etiã ſi parùm nota ſunt. Sic verò inuidiam effugies, ſi te non ingeſſeris oculis, ſi bona tua non iactaueris, ſi ſcieris in ſinu gaudere. Odium autem ex offenſa ſic vitabis, neminem laceſſendo gratuitò: à quo te sẽſus cõmunis tuebitur. fuit enim hoc multis periculoſum. Quidam odium habuerunt, nec inimicum. Illud, ne timearis, pręſtabit

ſtabit tibi & fortunę mediocritas, & ingenij lenitas: cùm te eſſe homines ſcient, quẽ offendere ſine periculo poſſint. Reconciliatio tua & facilis ſit, & certa. Timeri autem tam domi moleſtum eſt, quàm foris: tam à ſeruis, quàm à liberis. Nulli non ad nocendum ſatis virium eſt. Adijce nunc, quòd qui timetur, timet. nemo potuit terribilis eſſe ſecurè. Contemptus ſupereſt: cuius modum in ſua poteſtate habet, qui illum ſibi adiunxit: qui contemnitur, quia voluit, non quia debuit. Huius incommodum & artes bonæ diſcutiunt, & amicitiæ eorum, qui apud aliquem potentem potentes ſunt. quibus applicari expediet, non implicari: ne pluris remedium, quàm periculum conſtet. Nihil tamen æquè proderit, quàm quieſcere, & minimum cum aliis loqui, plurimum ſecum. Eſt quędam dulcedo ſermonis, quæ irrepit, & blanditur, & non aliter quàm ebrietas aut amor ſecreta producit. Nemo quod audierit, tacebit: nemo quantum audierit, loquetur. Qui rem non tacuerit, non tacebit auctorem. Habet vnuſquiſque aliquem cui tantum credit, quantum ipſi creditum eſt: vt garrulitatem ſuam cuſtodiat, & contentus ſit vnius auribus, populum faciet. Sic quod modò ſecretum erat, rumor eſt. Securitatis magna portio eſt, nihil iniqui facere. Confuſam vitam & perturbatam impotentes agunt: tantum metuunt, quantum nocent: nec vllo tempore vacant.

Trepidant enim cùm fecerunt, hærent: conſcientia aliud agere non patitur, ac ſubinde reſpicere ad ſe cogit. Dat pœnas, quiſquis exſpectat: quiſquis autem meruit, exſpectat. Tutum aliqua res in mala conſcientia præſtat, nulla ſecurum. putat enim ſe, etiam ſi non deprehenditur, poſſe deprehendi: & inter ſomnos mouetur, & quoties alicuius ſcelus loquitur, de ſuo cogitat. Non ſatis illi oblitteratum videtur, non ſatis tectum. Nocens habuit aliquando latendi fortunam, numquam fiduciam.

EPIST. CVI. Tardius reſcribo ad epiſtolas tuas, non quia diſtrictus occupationibus ſum: hanc excuſationem caue audias: vaco, & omnes qui volunt, vacant. Neminem res ſequuntur: ipſi illas amplexantur, & argumentum eſſe felicitatis occupationem putant. Quid ergo fuit, quare non protinus reſcriberem tibi, de quo quærebas? Veniebat in contextum operis mei: ſcis enim me moralem philoſophiam velle complecti, & omnes ad eam pertinentes quæſtiones explicare. Itaque dubitaui vtrùm differrem te, an, donec ſuus iſti rei veniret locus, ius tibi extra ordinem dicerem: humanius viſum eſt, tam longè venientem non detinere. Itaque & hoc ex illa ſerie rerum cohærentium excerpam, & ſi qua erunt huiuſmodi, non quærenti tibi vltrò mittam. Quæ ſint hæc, interrogas? Quæ ſcire magis iu-

uat, quàm prodeſt: ſicut hoc de quo quæris, an bonum corpus ſit. Bonum prodeſt: facit enim: quod facit, corpus eſt: bonum, agitat animum, & quodãmodo format, & continet: quæ ergo propria ſunt corporis, ea corporis bona ſunt: corpora ergo ſunt, & quæ animi ſunt. nam & hic corpus eſt. Bonum hominis neceſſe eſt corpus ſit, cùm ipſe corporalis. Mentior, niſi & quæ alunt illud, & quæ valetudinem eius vel cuſtodiunt vel reſtituunt, corpora ſunt: ergo & bonum eius corpus eſt. Non puto te dubitaturum, an affectus corpora ſint, vt aliud quoque de quo non quæris, inſulciam: tamquam ira, amor, triſtitia. ſi dubitas, vide an vultum nobis mutent, an frontem adſtringant, an faciem diffundant, an ruborem euocent, an fugent ſanguinem. Quid ergo? tam manifeſtas corpori notas credis imprimi, niſi à corpore? Si affectus corpora ſunt, & morbi animorum, & auaritia, crudelitas, indurata vitia, & in ſtatum inemendabilem adducta: ergo & malitia, & ſpecies eius omnes, malignitas, inuidia, ſuperbia. Ergo & bona. primùm quia contraria iſtis ſunt: deinde, quia eadem tibi indicia præſtabunt. An non vides, quãtum oculis det vigorem fortitudo? quantam intentionem prudentia? quantã modeſtiam & quietem reuerentia? quantã ſerenitatem lætitia? quantum rigorẽ ſeueritas? quantã remiſſionem veritas? Corpora ergo ſunt, quæ colorem habitumq; corpo-

rum mutant, quæ in illis regnum ſuum exercent. Omnes autem quas retuli virtutes, bona ſunt, & quidquid ex illis eſt. Numquid eſt dubium, an id quo quid tangi poteſt, corpus ſit?

Tangere enim & tangi, niſi corpus, nulla poteſt res, vt ait Lucretius.

Omnia autem iſta quæ dixi, non mutarent corpus, niſi tangerent: ergo corpora ſunt. Etiamnum, cui tanta vis eſt, vt impellat & cogat & retineat & iubeat, corpus eſt. Quid ergo? Non timor retinet? non audacia impellit? non fortitudo immittit, & impetum dat? non moderatio refrænat ac reuocat? non gaudium extollit? non triſtitia adducit? Denique quidquid facimus, aut malitiæ, aut virtutis gerimus imperio: quod imperat corpori, corpus eſt: quod vim corpori affert, corpus. Bonum corporis corporale eſt: bonum hominis, & corporis bonum eſt: itaque corporale eſt. Quoniam, vt voluiſti, morem geſſi tibi, nunc ipſe dicam mihi, quod dicturum eſſe te video. Latrunculis ludimus: in ſuperuacuis ſubtilitas teritur. non faciunt bonos iſta, ſed doctos. Apertior res eſt, ſapere: imò ſimplicior. paucis opus eſt ad mentem bonam litteris. Sed nos vt cetera in ſuperuacuum diffundimus, ita philoſophiam ipſam. Quemadmodum omnium rerum, ſic litterarum quoque intemperantia laboramus: non vitæ, ſed ſcholæ diſcimus.

EPI-

EPIST. CVII. Vbi illa prudentia tua? vbi in diſpiciendis rebus ſubtilitas? vbi magnitudo? Tam puſilla te angunt? ſerui occupationes tuas, occaſionem fugæ putauerunt. Si amici deciperent, (habeant enim ſanè nomen, quod illis Epicurus noſter impoſuit, & ita vocentur) quo turpius non ſint omnibus rebus tuis: deſint illi, qui & operam tuam conterebant, & te aliis moleſtum eſſe credebant. Nihil horum inſolitum, nihil inexſpectatum eſt. Offendi rebus iſtis tam ridiculum eſt, quàm queri, quòd ſpargaris in publico, aut inquineris in luto. Eadem vitæ conditio eſt, quæ balnei, turbæ, itineris: quędam intermittentur, quædam incident. Non eſt delicata res, viuere. Longam viam ingreſſus es: & labaris oportet, & arietes, & cadas, & laſſeris, & exclames: O mors, id eſt, mentiaris. Alio loco comitem relinques, alio efferes, alio timebis. Per eiuſmodi offenſas emetiendum eſt confragoſum hoc iter. Mori me vult? præparetur animus contra omnia. Sciat ſe veniſſe vbi patiatur fulmen; ſciat ſe veniſſe vbi.

Luctus & vltrices poſuere cubilia curæ,
Pallenteſque habitant morbi, triſtiſque ſenectus.

In hoc contubernio vita degenda eſt. Effugere iſta non potes, contemnere potes: cõtemnes autem, ſi ſæpè cogitaueris, & futura prę ſumpſeris. Nemo non fortiùs ad

id cui ſe diu compoſuerat, acceſſit, & duris quoque, ſi præmeditata erant, obſtitit. At contrà imparatus, etiã leuiſſima expauit. Id agẽdum eſt, ne quid nobis inopinatum ſit: & quia omnia nouitate grauiora ſunt, hæc cogitatio aſſidua præſtabit, vt nulli ſis malo tiro. Serui te reliquerunt. Alium compilauerunt, alium accuſauerunt, aliũ occiderunt, alium prodiderunt, alium calcauerunt, aliũ veneno, alium criminatione petierunt. Quidquid dixeris, multis accidit. Deinceps quæ multa & varia ſunt in nos diriguntur. Quędam in nos fixa ſunt; quædam vibrant, & cum maximè veniunt, quædam ad alios peruentura nos ſtringunt. Nihil miremur eorum ad quæ nati ſumus: quæ ideò nulli qnęrenda, quia paria ſunt omnibus. Ita dico, paria ſunt. nam etiam quod effugit aliquis, pati potuit. Æquum autem ius eſt, non quo omnes vſi ſunt, ſed quod omnibus latum eſt. Imperetur æquitas animo, & ſine querela mortalitatis tributa pendamus. Hyems frigora adducit: algendum eſt. æſtas calores refert: æſtuandum eſt. intemperies cæli valetudinem tentat: ęgrotandum eſt. Et fera nobis loco occurret, & homo pernicioſior feris omnibus. Aliud aqua, aliud ignis eripiet. Hanc rerum conditionem mutare non poſſumus: id poſſumus, magnum ſumere animum, & viro bono dignum, quo fortiter fortuita patiamur, & naturæ conſentiamus. Natura autem hoc, quod vides,

regnum mutationibus temperat. Nubilo ſerena ſuccedunt: turbantur maria, cùm quieuerunt: flant inuicem venti: noctē dies ſequitur: pars cæli conſurgit, pars mergitur: contrariis rerum æternitas conſtat. Ad hanc legem animus noſter aptandus eſt: hanc ſequatur, huic pareat: & quæcumq; fiunt, debuiſſe fieri putet: nec velit obiurgare naturam. Optimum eſt pati, quod emendare non poſſis: & Deum, quo auctore cuncta proueniunt, ſine murmuratione comitari. Malus miles eſt, qui imperatorem gemens ſequitur. Quare impigri atque alacres excipiamus imperia, nec deſeramus hunc operis pulcherrimi curſum, cui, quidquid patimur, intextum eſt: & ſic alloquamur Iouem, cuius gubernaculo moles iſta dirigitur, quemadmodum Cleanthes noſter verſibus diſertiſſimis alloquitur. quos mihi in noſtrum ſermonem mutare permittitur, Ciceronis viri diſertiſſimi exemplo. Si placuerint, boni conſules: ſi diſplicuerint, ſcies me in hoc ſecutum Ciceronis exemplum.

Duc me parens, celſiq; dominator poli,
Quocumque placuit. nulla parendi mora eſt:
Aſſum impiger. fac nolle: comitabor gemens:
Ducunt volentem fata, nolentem trahunt.
Maluſque patiar, quod pati licuit bono.

Sic viuamus, ſic loquamur. paratos nos inueniat atque impigros fatum. Hic eſt magnus animus, qui ſe Deo tradidit: at contrà ille puſillus ac degener, qui obluctatur, & de ordine mundi malè exiſtimat, & emendare mauult deos, quàm ſe.

EPIST. CVIII. Id de quo quæris, ex his eſt, quæ ſcire tantùm eò, vt ſcias, pertinet. Sed nihilominus quia pertinet, pertinaciter properas, nec vis exſpectare libros, quos cummaximè ordino continentes totam moralem philoſophiæ partem, ſtatim expediam. Illud tamen priùs ſcribam, quemadmodum tibi iſta cupiditas diſcendi, qua flagrare te video, dirigenda ſit, ne ipſa ſe impediat. Nec paſſim carpēda ſunt, nec auidè inuadenda vniuerſa: per partes peruenitur ad totum. Aptari onus viribus debet: nec plus occupari, quam cui ſufficere poſſumus. Non quantum vis, ſed quantum capis, hauriendum eſt. bonum tantùm habe animum: capies, quantum voles. Quò plus recipit animus, hoc ſe magis laxat. Hæc nobis præcipere Attalum memini, cùm ſcholam eius obſideremus, & primi veniremus, & nouiſſimi exiremus: ambulantem quoque illum ad aliquas diſputationes euocaremus, non tantùm paratum diſcentibus, ſed obuium. Idem, inquit, & docenti & diſcenti debet eſſe propoſitum: vt ille prodeſſe velit, hic proficere. Qui ad philoſophorum ſcholas venit, quotidie ſecum aliquid boni ferat:

aut ſanior domum redeat, aut ſanabilior. Redibit autem. ea enim philoſophiæ vis eſt, vt non ſolùm ſtudentes, ſed etiam conuerſantes iuuet. Qui in ſolem venit, licet non in hoc venerit, colorabitur: qui in vnguentaria taberna reſederunt, & paullò diutiùs commorati ſunt, odorem ſecum loci ferunt; & qui apud philoſophum fuerunt, traxerint aliquid neceſſe eſt, quod prodeſſet etiam negligentibus. Attende quid dicam: negligentibus, non repugnantibus. Quid ergo? non nouimus quoſdam, qui multis apud philoſophum annis perſederint, & ne colorem quidem duxerint? Quid ni nouerim? pertinaciſſimos quidē, & aſſiduos: quos ego non diſcipulos philoſophorum, ſed inquilinos voco. Quidam veniunt vt audiant, non vt diſcant: ſicut in theatrum voluptatis cauſſa ad delectandas aures, oratione, vel voce, vel fabulis ducimur. Magnam hanc auditorum partem videbis, cui philoſophi ſchola diuerſorium otij ſit. Non id agunt vt aliqua illic vitia deponant, vt aliquam legem vitæ accipiāt, ad quam mores ſuos exigant, ſed vt oblectamento aurium perfruantur. Aliqui tamen & cum pugillaribus veniunt, non vt res excipiant, ſed verba: quæ tam ſine profectu alieno diſcant, quàm ſine ſuo audiant. Quidam ad magnificas voces excitantur, & tranſeunt in affectum dicentiū, alacres vultu & animo: nec aliter concitantur, quàm ſolent Phrygij tibicinis ſono

ſemiuiri, & ex imperio furentes. Rapit il-los inſtigatque rerum pulchritudo, non verborum inanium ſonitus. Si quid acri-ter contra mortem dictum eſt, ſi quid cõ-tra fortunam contumaciter, iuuat proti-nus quæ audias facere. Afficiuntur illi: & ſint quales iubentur, ſi illa animo forma permaneat, ſi non impetum inſignem pro-tinus populus honeſti diſſuaſor excipiat. Pauci illam, quam conceperant, mentem domum perferre potuerunt. Facile eſt au-ditorem concitare ad cupiditatem recti: Omnibus enim natura fundamenta dedit, ſemenque virtutum: omnes ad omnia iſta nati ſumus: cùm irritator acceſſit, tunc il-la animi bona velut ſopita excitantur. Nõ vides quemadmodum theatra conſonent, quoties aliqua dicta ſunt, quæ publicè agnoſcimus, & conſenſu vera eſſe teſta-mur?

Deſunt inopiæ multa, auaritiæ omnia.
In nullum auarus bonus eſt, in ſe peſſi-mus.

Ad hos verſus ille ſordidiſſimus plaudit, & vitiis ſuis fieri conuicium gaudet. Quanto magis hoc iudicas euenire, cùm à philoſo-pho iſta dicuntur: cùm ſalutaribus præce-ptis verſus inſeruntur, efficaciùs eadẽ illa demiſſuri in animũ imperitorum? Nam (vt dicebat Cleanthes) quemadmodum ſpiri-tus noſter clariorem ſonum reddit, cùm il-lum tuba per longi canalis anguſtias tra-ctum, patẽtiore nouiſſimè exitu effudit: ſic

ſenſus noſtros clariores carminis arcta neceſſitas efficit. Eadem negligentiùs audiuntur, minuſque percutiunt, quamdiu ſoluta oratione dicuntur: vbi acceſſere numeri, & egregium ſenſum adſtrinxere certi pedes, eadem illa ſententia velut lacerto excuſſa torquetur. De contemptu pecuniæ multa dicuntur, & longiſſimis orationibus hoc præcipitur, vt homines in animo, non in patrimonio putent eſſe diuitias: eum eſſe locupletem, qui paupertati ſuæ aptus eſt, & paruo ſe diuitem fecit: magis tamen feriuntur animi, cùm carmine eiuſmodi dicta ſunt:

Is minimo eget mortalis, qui minimum cupit.

Quod vult habet, qui velle quod ſatis eſt, poteſt.

Cùm hæc atque eiuſmodi audimus, ad confeſſionem veritatis adducimur. Illi enim quibus nihil ſatis eſt, admirantur, acclamant, odium pecuniæ indicunt. Hunc illorum affectum vbi videris, vrge, hoc preme, hoc onera, relictis ambiguitatibus, & ſyllogiſmis, & cauillationibus, & ceteris acuminis irriti ludicris. Dic in auaritiam, dic in luxuriam. cùm profeciſſe te videris, & animos audientium affeceris, inſta vehementiùs. Veriſimile non eſt, quantum proficiat talis oratio remedio intenta, & tota in bonum audientium verſa. Faciliimè enim tenera conciliantur ingenia ad honeſti rectique

que amorem. Adhuc docilibus leuiterque corruptis inijcit manum veritas, ſi aduocatum idoneum nacta eſt. Ego certè, cùm Attalum audirem, in vitia, in errores, in mala vitæ perorantem, ſæpè miſertus ſum generis humani, & illum ſublimem altioremq; humano faſtigio credidi. Ipſe regem ſe eſſe dicebat: ſed plus quã regnare mihi videbatur, cui liceret cenſuram agere regnantium. Cùm verò commẽdare paupertatem cœperat, & oſtendere, quàm quidquid vſum excederet pondus eſſet ſuperuacuum & graue ferenti: ſæpe exire è ſchola pauperi libuit. Cùm cœperat voluptates noſtras traducere, laudare caſtum corpus, ſobriam menſam, puram mentẽ, non tãtùm ab illicitis voluptatibus, ſed etiã ſuperuacuis: libebat circumſcribere gulam & ventrem. Inde mihi quędam permanſere, Lucili. Magno enim in omnia impetu venerã: deinde ad ciuitatis vitã reductus, ex benè cęptis pauca ſeruaui. Inde oſtreis, boletiſq; in omnem vitam renunciatũ eſt. Hęc enim nõ cibi, ſed oblectamenta ſunt, ad edendum ſaturos cogẽtia: quod gratiſſimũ eſt edacibus, & ſe vltrà quàm capiunt farcientibus, facilè deſcenſura, facilè reditura. Inde in omnem vitam vnguento abſtinemus: quoniam optimus odor in corpore eſt nullus. Inde vino caret ſtomachus: inde in omnem vitam balneum fugimus. Decoquere corpus, atq; exinanire ſudoribus, inutile ſimul delicatumq; credimus.

Cete-

Cetera proiecta redierunt: ita tamen, vt quorum abſtinentiam interrupi, modum ſeruem, & quidem abſtinentiæ proximiorem, neſcio an difficiliorē: quoniam quædam abſcinduntur faciliùs animo, quàm temperantur. Quoniam cœpi tibi exponere, quantum maiori impetu ad philoſophiam iuuenis acceſſerim, quàm ſenex pergam; non pudebit fateri, quem mihi amorem Phythagorę iniecerit Sotion. Docebat, quare ille animalibus abſtinuiſſet, quare poſteà Sextius. Diſſimilis vtriq; cauſſa erat, ſed vtrique magnifica. Hic homini ſatis alimentorum citra ſanguinem eſſe credebat, & crudelitatis conſuetudinem fieri, vbi in voluptatem eſſet adducta laceratio. Adijciebat, contrahendam materiam eſſe luxuriæ: colligebat, bonæ valetudini contraria eſſe alimenta varia, & noſtris aliena corporibus. At Pythagoras omnium inter omnia cognationē eſſe dicebat, & aliorum commercium in alias atque alias formas tranſeuntium. Nulla (ſi illi credas) anima interit, nec ceſſat quidē, niſi tēpore exiguo, dum in aliud corpus transfunditur. Viderimus per quas temporum vices; & quando pererratis pluribus domicilijs, in hominē reuertatur: interim ſceleris hominibus ac parricidij metum fecit, cùm poſſint in parentis animā inſcij incurrere, & ferro morsùve violare, in quo cognatus aliquis ſpiritus hoſpitaretur. Hęc cum expoſuiſſet Sotion, & impleſſet argu-

mentis,

mentis ſuis, Non credis, inquit, animas in alia corpora atque alia deſcribi?& migrationem eſſe, quam dicimus eſſe mortem? Non credis in his pecudibus feriſve, aut aqua merſis, illum quondam hominis animum morari? Non credis nihil perire in hoc mundo, ſed mutare regionem? nec tantùm cęleſtia per certos circuitus verti, ſed animalia quoque per vices ire, & animos per orbem agi? Magni iſta crediderunt viri, itaque iudicium quidem tuum ſuſtine: ceterùm omnia tibi integra ſerua. Si vera ſunt iſta, abſtinuiſſe animalibus innocẽtia eſt: ſi falſa, frugalitas eſt. Quod iſtic crudelitatis tuę damnum eſt? Alimẽta tibi leonum & vulturum eripio. His inſtinctus, abſtinere animalibus cœpi: & anno peracto non tantùm facilis erat mihi conſuetudo, ſed dulcis. Agiliorẽ mihi animum eſſe credebam: nec tibi hodie affirmauerim, an fuerit. Quæris, quomodo deſierim? In Tiberij Cæſaris principatum iuuentæ tempus inciderat: alienigenarum ſacra mouebantur; ſed inter argumẽta ſuperſtitionis ponebatur quorumdam animalium abſtinentia. Patre itaque meo rogante, qui non calumniam timebat, ſed philoſophiam oderat, ad priſtinam cõſuetudinem redij: nec difficulter mihi, vt inciperem meliùs cœnare, perſuaſit. Laudare ſolebat Attalus culcitram, quæ reſiſteret corpori: tali vtor etiam ſenex, in qua veſtigium apparere non poſſit. Hæc retuli,

vt probarem tibi, quam vehementes haberent tirunculi impetus primos ad optima quæque, ſi quis exhortaretur illos, ſi quis impelleret. Sed aliquid præcipientium vitio peccatur, qui nos docent diſputare, non viuere: aliquid diſcentium, qui propoſitum adferunt ad præceptores ſuos, non animum excolendi, ſed ingenium. Itaque quæ philoſophia fuit, facta philologia eſt. Multum autem ad rem pertinet, quo propoſito ad quam rem accedas. Qui grammaticus futurus, Virgilium ſcrutatur, non hoc animo legit illud egregium,

——*Fugit irreparabile tempus.*

Vigilandum eſt: niſi properamus, relinquimur. agit nos, agiturque velox dies: inſcij rapimur. omnia in futurum diſponimus, & inter præcipitia lenti ſumus. Sed vt obſeruet, quoties Virgilius de celeritate temporum dicit, hoc vti verbo illum, FVGIT.

Optima quæque dies miſeris mortalibus æui
Prima fugit. ſubeunt morbi, triſtiſque ſenectus,
Et labor, & duræ rapit inclementia mortis.

Ille qui ad philoſophiam ſpectat, hæc eadem quò debet, abducit. Numquã Virgilius, inquit, dies dicit ire, ſed fugere, quod currendi genus cõcitatiſſimum eſt: & optimos quoſq; primos rapi. Quid ergo ceſſamus nos ipſi concitare, vt velocitatem rapidiſ-

pidiſſimæ rei poſſimus ęquare? Meliora preteruolant, deteriora ſuccedunt. Quemadmodum ex amphora primùm quod eſt ſinceriſſimum effluit, grauiſſimum quodque turbidumque ſubſidit: ſic in ætate noſtra, quod optimum, in primo eſt. Id exhauriri in alijs potiùs patimur, vt nobis fæcem reſeruemus. Inhæreat iſtud animo & tamquam miſſum oraculo placeat:

Optima quaque dies miſeris mortalibus æui
Prima fugit.

Quare optima? quia reſtat quod incertum eſt. Quare optima? quia iuuenes poſſumus diſcere, poſſumus facilem animum, & adhuc tractabilem, ad meliora conuertere: quia hoc tempus idoneum eſt laboribus, idoneum agitandis per ſtudia ingenijs, & exercendis per opera corporibus. Quod ſupereſt, ſegnius & languidius eſt, & propius à fine. Itaque toto hoc agamus animo, & omiſſis ad quæ diuertimus, in rem vnam laboremus: ne hanc temporis perniciſſimi celeritatem, quam retinere non poſſumus, relicti demum intelligamus. Primus quiſque tamquam optimus dies placeat, & redigatur in noſtrum. quod fugit, occupandum eſt. Hoc nō cogitat ille, qui grammatici oculis carmen iſtud legit. ideò optimum quemque primum eſſe diem, quia ſubeunt morbi, quia ſenectus premit, & adhuc adoleſcentiam cogitantibus ſupra caput eſt: ſed ait,

Virgi-

Virgilium ſemper vnà ponere morbos & ſenectutem. non mehercule immeritò: ſenectus enim inſanabilis morbus eſt. Prætereà, inquit, hoc ſenectuti cognomen impoſuit, triſtem illam vocat:

——*ſubeunt morbi, triſtiſq; ſenectus.*

Non eſt quòd mireris, ex eadem materia ſuis quemque ſtudijs apta colligere. In eodem prato bos herbam quærit, canis leporem, ciconia lacertum. Cùm Ciceronis libros de Rep. prehendit hinc philologus aliquis, hinc grammaticus, hinc philoſophiæ deditus: alius aliò curam ſuam mittit. Philoſophus admiratur, contra iuſtitiam dici tam multa potuiſſe. Cùm ad hanc eandem lectionem philologus acceſſit, hoc ſubnotat, duos Romanos reges eſſe, quorum alter patrem non habet, alter matrem. Nam de Seruij matre dubitatur: Anci pater nullus, Numæ nepos dicitur. Prætereà notat eum quem nos dictatorem dicimus, & in hiſtoriis ita nominari legimus, apud antiquos magiſtrum populi vocatum. Hodieq; id extat in Auguralibus libris: & teſtimonium eſt, quòd qui ab illo nominatur, magiſter equitum eſt. Æquè notat, Romulũ periſſe ſolis defectione. Prouocationem ad populum etiam à regibus fuiſſe. Id ita in Põtificalibus libris aliqui putant, & Feneſtella. Eoſdem libros cùm grãmaticus explicuit, primùm REAPSE dici ab Cicerone, ideſt, reipſa, in commentarium refert; nec minùs SEPSE, id

eſt

eſt, ſe ipſe. Deinde tranſit ad ea, quæ conſuetudo ſæculi mutauit: tamquam quod ait Cicero, *Quoniam ſumus ab ipſa calce, eius interpellatione reuocati*: hanc quam nunc in circo cretam vocamus, calcem antiqui dicebant. Deinde Ennianos colligit verſus, & in primis illos de Africano ſcriptos:

——Cui nemo ciuis neque hoſtis
Quiuit pro factis reddere oprapretium.

Ex eo ſe ait intelligere, apud antiquos non tantùm auxilium ſignificaſſe operam, ſed opera. ait enim neminem potuiſſe Scipioni neque ciuem, neque hoſtem reddere operæ pretium. Felicem deinde ſe putat, quòd inuenerit, vnde viſum ſit Virgilio dicere:

——Quem ſuper ingens
Porta tonat cœli——

Ennium hoc ait Homero ſurripuiſse; Ennio Virgilium. Eſt enim apud Ciceronem in his ipſis de Rep. hoc Epigramma:

Si fas endo plagas cœleſtum aſcendere cuiquam:
Mi ſoli cœli maxima porta patet.

Sed ne & ipſe, dum aliud ago, in philologum aut grammaticum dilabar, illud admoneo, auditionem philoſophorum, lectionemque ad propoſitum beatæ vitę trahendam: non vt verba priſca aut ficta captemus, & translationes improbas figuraſque dicendi, ſed vt profutura præcepta, & magnificas voces, & animoſas, quæ mox in rem

rem transferantur. Sic iſta diſcamus, vt quę fuerunt verba, ſint opera. Nullos autem peiùs mereri de omnibus mortalibus iudico, quàm qui philoſophiam velut aliquod artificium venale didicerunt: qui aliter viuunt, quàm viuẽdum eſſe præcipiunt. Exempla enim ſeipſos inutilis diſciplinæ circumferunt, nulli non vitio, quod inſequuntur, obnoxij. Non magis mihi poteſt quiſquam talis prodeſſe præceptor, quàm gubernator in tempeſtate nauſeabundus. Tenendum eſt, rapiente fluctu, gubernaculum, luctandum cum ipſo mari, eripienda ſunt vento vela: quid me poteſt adiuuare rector nauigij attonitus & vomitans? Quanto maiore putas vitam tempeſtate iactari, quàm vllam ratem? non eſt loquendum, ſed gubernandum. Omnia quæ dicunt, quæ turba audiente iactant, aliena ſunt: dixit illa Plato, dixit Zeno, dixit Chryſippus, & Poſidonius, & ingens agmen tot ac talium. Quomodo probare poſſint ſua eſſe, monſtrabo: faciant quæ dixerint. Quoniam quæ volueram ad te perferri, iam dixi, nunc deſiderio tuo ſatisfaciam, & in alteram epiſtolam integrum quod exegeras transferam: ne ad ſpinoſam, & auribus erectis curioſiſque audiendam, laſſus accedas.

EPIST. CIX. An ſapiens ſapienti proſit, ſcire deſideras. Dicimus plenũ omni bono eſſe ſapientem, & ſumma adeptũ: quomodo prodeſſe aliquis poſſit ſummũ

bonum habenti, quæritur. Proſunt inter ſe boni: exercent enim virtutes, & ſapientiam in ſuo ſtatu continent. deſiderat vterque aliquem, cum quo conferat, cum quo quærat. Peritos luctandi, vſus exercet: muſicum, qui paria didicit monet. Opus eſt & ſapienti, agitatione virtutum. Ita quemadmodũ ipſe ſe mouet, ſic mouetur ab alio ſapiente. Quid ſapiens ſapienti proderit? impetum illi dabit, occaſiones actionum honeſtarum commonſtrabit. Præter hæc, aliquas ſuas cogitationes exprimet, docebit quæ inuenerit. Semper enim ſapienti reſtabit quod inueniat, & quò animus eius excurrat. Malus malo nocet; facit peiorem, iram, metũ incitando, triſtitiæ aſſentiẽdo, voluptates laudando: & tunc maximè laborant mali, vbi plurium vitia miſcuere, & in vnũ collata nequitia eſt: ergo ex contrario, bonus bono proderit. Quomodo inquis? Gaudiũ illi afferet, fiduciam confirmabit, ex conſpectu mutuæ tranquillitatis creſcet vtriuſque lętitia. Præterea, quarumdam illi rerum notitiam tradet. nõ enim omnia ſapiens ſcit: etiamſi ſciret, breuiores vias rerum aliquis excogitare poſſit, & has indicare, per quas facilius totum opus circumfertur. Proderit ſapienti ſapiens: non ſcilicet tantùm ſuis viribus, ſed ipſius quẽ adiuuat. Poteſt quidem ille etiam relictus ſibi, explicare partes ſuas. Vtetur propria velocitate: ſed nihilominus adiuuat etiam, qui currentem horta-

hortatur. Non prodeſt tantùm ſapiens ſapienti, ſed ſibi ipſi. Obijcies: Detrahe illi vim propriam, & ille nihil agit. Iſto modo dicas licet, non eſſe in melle dulcedinem. Nam ipſe ille qui eſt, eſſe debet ita aptatus lingua palatoque ad huiuſmodi guſtum, vt ille tali ſapore capiatur, non offendatur. Sunt enim quidam, quibus morbi vitio mel amarum videatur. Oportet vtrumque talem eſſe, vt & ille prodeſſe poſſit, & huic profecturo idonea materia ſit. In ſummum, inquit, producto calorem calefieri ſuperuacuum eſt: & in ſummum productо bonum ſuperuacuum eſt, quod proſit. Num quid inſtructus omnibus rebus agricola, ab alio inſtrui quærit? Numquid armatus miles quantum in aciem exituro ſatis eſt, ampliùs arma deſiderat? Ergo nec ſapiens. ſatis enim vitæ inſtructus, ſatis armatus eſt. Qui in ſũmo eſt calore, ei non opus eſt adiecto, vt ſummum teneat. Ipſe ſe, inquit, calor continet. Ad hæc reſpondeo: Primùm multũ intereſt inter iſta, quæ comparas. Calor enim vnus eſt: prodeſſe varium eſt. Deinde calor nõ adiuuatur adiectione caloris, vt caleat: ſapiens nõ poteſt in habitu ſuę mentis ſtare, niſi amicos aliquos ſimiles ſui admiſit, cum quibus virtutes ſuas cõmunicet. Adijce nũc, quòd omnibus inter ſe virtutibus amicitia eſt. Itaq; prodeſt, qui virtutes alicuius pares ſuis amat, amandaſque inuicem præſtat. Similia delectant: vtique vbi

hone-

honeſta ſunt, & probare ac probari ſciunt. Etiamnum. Sapientis animum peritè mouere nemo alius poteſt, niſi ſapiens: ſicut hominem mouere rationaliter nō poteſt, niſi homo. Quomodo ergo ad rationem mouendam ratione opus eſt: ſic vt moueatur ratio perfecta, opus eſt ratione perfecta. Prodeſſe dicuntur, & qui media nobis largiuntur: pecuniam, gratiam, incolumitatem, alia in vſus vitæ cara aut neceſſaria: in his dicetur etiam ſtultus ſapienti prodeſſe. Prodeſſe autem eſt, animum ſecundùm naturam mouere virtute ſua, aut eius qui mouebitur. Hoc non ſine ipſius quoque qui proderit, bono fiet. neceſſe eſt enim, alienam virtutem exercendo, exerceat & ſuam. Sed vt remoueas iſta, quæ aut ſumma bona ſunt, aut ſummorum efficientia, nihilominus prodeſſe inter ſe ſapientes poſſunt. Inuenire enim ſapientem, ſapienti per ſe res petenda eſt: quia natura bonum omne carum eſt bono: & ſic quiſque conciliatur bono, quemadmodum ſibi. Neceſſe eſt, ex hac quæſtione, argumenti cauſſa, in alteram tranſeam. Quęritur enim, an deliberaturus ſit ſapiēs: an in conſilium aliquem aduocaturus: quod facere illi neceſſarium eſt, cùm ad hæc ciuilia & domeſtica venitur, & (vt ita dicam) mortalia. In his ſic illi opus eſt alieno cōſilio, quomodo medico, quomodo gubernatori, quomodo aduocato, & litis ordinatori. Proderit ergo ſapiens aliquando

quando ſapienti:ſuadebit enim: ſed in illis quoq; magnis ac diuinis, vt diximus, communiter honeſta tractando, & animos cogitationeſque miſcendo, vtilis erit. Præterea ſecũdum naturam eſt & amicos complecti, & amicorum actu, vt ſuo proprioque, lætari. Nam ſi hoc non fecerimus, ne virtus quidem nobis permanebit, quæ in exercendo ſe, vſu valet. Virtus autem ſuadet præſentia benè collocare, in futurum conſulere, deliberare, & intendere animũ: faciliùs intendet explicabitque qui aliquẽ ſibi aſſumpſerit. Quærit itaque aut perfectum virum, aut proficientem, vicinumque perfecto. Proderit autem ille perfectus, ſi conſilium communi prudentia iuuerit. Aiunt homines plus in alieno negotio videre, quàm in ſuo: hoc illis euenit, quos amor ſui excæcat, quibuſque diſpectum vtilitatis timor in periculis excutit. Incipiet ſapere ſecurior, & extra metum poſitus. Sed nihilominus quædam ſunt, quæ etiam ſapientes in alio, quàm in ſe, diligentiùs vident. Præterea illud quod dulciſſimum honeſtiſſimumque eſt, idem velle atque idem nolle, ſapiens ſapienti præſtabit. Egregium opus pari iugo ducet. Perſolui quod exegeras, quamquã in ordine rerũ erat, quas moralis philoſophię voluminibus complectimur. Cogita, quod ſoleo frequenter tibi dicere: In iſtis nos nihil aliud quàm acumen exercere. Toties enim illò reuertor: Quid iſta me res iu-

uat?fortiorem faciet, iuſtiorem, temperatiorem? Nondum exerceri vacat: adhuc medico mihi opus eſt. Quid me doces ſcientiam inutilem? magna promiſiſti: exigua video. Dicebas intrepidum fore, etiamſi circa me gladij micarent, etiamſi mucro tangeret iugulum: dicebas ſecurum fore, etiamſi circa me flagrarent incendia, etiamſi ſubitus turbo toto nauem meam mari raperet. Hæc mihi præſta tu, vt voluptatem, vt gloriam contemnam: poſteà docebis implicita ſoluere, ambigua diſtinguere, obſcura perſpicere: nunc doce, quod neceſſe eſt.

EPIST. CX. Ex Nomentano meo te ſaluto, & iubeo te habere mentem bonam, hoc eſt, propitios deos omnes: quos habet placatos & fauentes, quiſquis ſibi ſe propitiauit. Sepone in præſentia, quę quibuſdam placent: Vnicuique noſtrum pædagogum dari Deum, non quidem ordinarium, ſed hunc inferioris notæ, ex eorum numero quos Ouidius ait, *de plebe deos*. Ita tamen hoc ſeponas volo, vt memineris maiores noſtros, qui crediderũt hoc, Stoicos fuiſſe: ſingulis enim & Genium & Iunonem dederunt. Poſteà videbimus, an tantùm diis vacet, vt priuatorum negotia procurent: interim illud ſcito, ſiue aſſignati ſumus, ſiue neglecti, & fortunæ dati, nulli te poſſe imprecari quidquã grauius, quàm ſi imprecatus fueris, vt ſe habeat iratũ. Sed non eſt, quare cuiquam, quem dignum pœna puta-

tauęris,optes, vt infeſtos deos habeat: habet,inquam,etiamſi videtur eorum cura & fauore produci. Adhibe diligētiam tuam, & intuere, quid ſint res noſtræ, non quid vocentur: & ſcies plura mala contingere nobis, quam accidere. Quoties enim felicitatis cauſſa & initium fuit,quod calamitas vocabatur? Quoties magna gratulatione excepta res gradum ſibi ſtruxit in præceps,& aliquem iam eminentem alleuauit etiamnum,tamquam ibi adhuc ſtaret, vnde tutò caderet?ſed ipſum illud cadere nō habet in ſe mali quidquam,ſi exitum ſpectes, vltra quem natura neminem deijcit. Propè eſt rerum omnium terminus,propè eſt,inquam, & illud vnde felix eijcitur, & illud vnde infelix emittitur. Nos vtraque extendimus, & longa ſpe ac metu facimus. Sed ſi ſapis, omnia humana conditione metire: ſimul & quod gaudes, & quod times contrahe. Eſt tanti, diu nihil gaudere, ne quid diu timeas. Sed quare iſtuc malum adſtringo? nō eſt quòd quidquam timēdum putes. Vana ſunt iſta quę nos mouent,quæ attonitos habent. Nemo noſtrum quid veri eſſet, excuſſit, ſed metum alter alteri tradidit. Nemo auſus eſt ad id quo perturbatur accedere, & naturā ac bonum timoris ſui noſſe. Itaque res falſa & inanis habet adhuc fidem, quia non coarguitur. Tanti putemus oculos intendere:iam apparebit quàm breuia,quàm incerta, quàm tuta timeantur. Talis eſt

 ani-

animorum noſtrorum confuſio, qualis Lucretio viſa eſt:

Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: ita nos in luce timemus.

Quid ergo? Non omni puero ſtultiores ſumus, qui in luce timemus? Sed falſum eſt, Lucreti: non timemus in luce. omnia nobis fecimus tenebras: nihil videmus, nec quid noceat, nec quid expediat. tota vita incurſitamus, nec ob hoc reſiſtimus, aut circumſpectiùs pedem ponimus. Vides autem quàm ſit furioſa res, in tenebris impetus. At mehercule id agimus, vt longiùs reuocandi ſimus: & cùm ignoremus quò feramur, velociter tamen illò quò intendimus, ire perſeueramus: Sed luceſcere, ſi velimus, poteſt. Vno autem modo poteſt, ſi quis hanc humanorum diuinorumq; notitiam acceperit: ſi illa ſe non perfuderit, ſed infecerit: ſi eadem quamuis ſciat, retractauerit, & ad ſe ſæpè retulerit: ſi quęſierit quę ſint bona, quę ſint mala, quibus hoc ſit falsò nomē adſcriptum: ſi quęſierit de honeſtis, de turpibus, de prouidentia. Nec intra hæc humani ingenij ſagacitas ſiſtitur. proſpicere & vltra mūdum libet, quo feratur, vnde ſurrexerit, in quem exitum tanta rerum velocitas properet. Ab hac diuina cōtemplatione abductum animum in ſordida & humilia pertraximus, vt auaritiæ ſeruiret, vt relicto

mundo

mundo terminiſque eius,& dominis cuncta verſantibus,terram rimaretur, & quæreret quid ex illa mali effoderet,non contentus oblatis. Quidquid nobis bono futurum erat, Deus & parens noſter in proximo poſuit. Non expectauit inquiſitionem noſtram: vltrò dedit: nocitura altiſſimè preſſit. Nihil niſi de nobis queri poſſumus. ea quibus periremus, nolente rerũ natura & abſcondente, protulimus. Addiximus animũ voluptati:cui indulgere,initium omnium malorum eſt. Tradidimus ambitioni & famæ, ceteris æquè vanis & inanibus. Quid ergo nunc te hortor vt facias? nihil noui: nec enim nouis malis remedia quęruntur:ſed hoc primùm,vt tecũ ipſe diſpicias, quid ſit neceſſarium, quid ſuperuacuum. Neceſſaria tibi vbique occurrent:ſuperuacua & ſemper,& toto animo quærenda ſunt. Non eſt autem quòd te nimis laudes, ſi contempſeris aureos lectos,& gemmeam ſupellectilem: quæ eſt enim virtus,ſuperuacua contemnere? tunc te admirare,cùm contempſeris neceſſaria. Non magnam rem facis, quòd viuere ſine regio apparatu potes: quòd non deſideras milliarios apros, nec linguas phœnicopterorum, & alia portenta luxuriæ iam tota animalia faſtidientis, & certa membra ex ſingulis eligentis. Tunc te admirabor, ſi non contempſeris etiam ſordidum panem:ſi tibi perſuaſeris, herbas, vbi neceſſe eſt, non pecori tantùm, ſed homini

naſci: ſi ſcieris cacumina arborum explementum eſſe ventris, in quem ſic pretioſa congerimus, tamquam recepta ſeruantem. ſine faſtidio implendus eſt. Quid enim ad rem pertinet, quid accipiat, perditurus quidquid acceperit? Delectant te diſpoſita, quæ terra marique capiuntur. alia eò gratiora, ſi recentia perferuntur ad mẽſam: alia, ſi diu paſta & coacta pingueſcere, fluunt, ac vix ſaginam continent ſuam. Delectat te nidor horum, arte quæſitus. At mehercule iſta ſollicitè ſcrutata, varieque condita, cum ſubierint ventrem, vna atque eadem fœditas occupabit. Vis ciborum voluptatem cõtemnere? exitum ſpecta. Attalum memini cum magna admiratione omnium hæc dicere: Diu mihi, inquit, impoſuere diuitiæ. ſtupebam, vbi aliquid ex illis alio atque alio loco fulſerat: exiſtimabam ſimilia eſſe quæ laterent, his quæ oſtenderentur. Sed in quodam apparatu vidi totas opes vrbis, cęlatas ex auro & argento, & his quæ pretium auri argentique vicerunt, exquiſitos colores, & veſtes vltra non tantùm noſtrum, ſed vltra finem hoſtium aduectas. Hinc puerorum perſpicuos cultu atque forma greges, hinc fęminarum, & alia quæ res ſuas recognoſcens ſummi imperij fortuna protulerat. Quid hoc eſt, inquã, aliud quàm irritare cupiditates hominum per ſe incitatas? Quid ſibi vult iſta pecunię pompa? ad diſcendã auaritiam conuenimus. At mehercules minus

cupi-

cupiditatis iſtinc effero, quàm attuleram. Contempſi diuitias, non quia ſuperuacuæ, ſed quia puſillæ ſunt. Vidiſtine, quàm intra paucas horas ille ordo, quamuis lentus diſpoſituſque, tranſierit? hoc totam vitam noſtram occupabit, quod totum diem occupare non potuit? Acceſſit illud quoque, tam ſuperuacuæ mihi viſæ ſunt habentibus, quàm fuerant ſpectantibus. Hoc itaque ipſi mihi dico, quoties tale aliquid præſtrinxerit oculos meos, quoties occurrit domus ſplendida, cohors culta ſeruorũ, lectica formoſis impoſita calonibus: Quid miraris? quid ſtupes? Pompa eſt. Oſtenduntur iſtæ res, non poſſidentur: & dum placent, tranſeunt. Ad veras potiùs te conuerte diuitias: Diſce paruo eſſe contentus: & illam vocem magnus atq; animoſus exclama: *Habeamus aquam, habeamus polentam. Ioui ipſi de felicitate controuerſiam faciamus.* Faciamus, oro te, etiam ſi iſta defuerint. Turpe eſt, beatam vitam in auro & argento reponere: æquè turpe eſt in aqua & polenta. Quid ergo faciam, ſi iſta non fuerint? Quæris, quod ſit remedium inopiæ? famem fames finit. Alioqui quid intereſt, magna ſint, an exigua, quę ſeruire te cogunt? quid refert quantum ſit, quod tibi poſſit negare fortuna? Hæc ipſa aqua & polenta in alienum arbitrium cadit: liber eſt autem, non in quem parum licet fortunæ, ſed in quẽ nihil. Ita eſt: nihil deſideres oportet, ſi vis Iouẽ prouocare, nihil

deſiderantem. Hęc nobis Attalus dixit: natura omnibus edixit. Quæ ſi voles frequenter cogitare, id ages, vt ſis felix, non vt videaris: & vt tibi videaris, non aliis.

EPIST. CXI. Quid vocentur Latinè ſophiſmata, quæſiſti à me. Multi tentauerunt illis nomen imponere, nullum hæſit: videlicet quia res ipſa non recipiebatur à nobis, nec in vſu erat, nomini quoque repugnatum eſt. Aptiſſimum tamen videtur mihi, quo Cicero vſus eſt: Cauillationes vocat. quibus quiſquis ſe tradidit, quæſtiunculas quidem vafras nectit: ceterùm ad vitam nihil proficit, neque fortior fit, neque temperantior, neque elatior. At ille qui philoſophiam in remedium ſuum exercuit, ingens fit animo, plenus fiduciæ, inexuperabilis, & maior adeunti. Quod in magnis euenit montibus, quorum proceritas minùs apparet longè intuentibus; cùm acceſſeris, tunc manifeſtum fit, quàm in arduo ſumma ſint: talis eſt, mi Lucili, verus & rebus, non artificiis, philoſophus. In edito ſtat admirabilis, celſus, magnitudinis veræ. Non exſurgit in plantas, nec ſummis ambulat digitis, eorum more qui mendacio ſtaturam adiuuant, longioreſq; quàm ſunt, videri volunt: contentus eſt magnitudine ſua. Quid ni contentus ſit eouſque creuiſſe, quò manum fortuna non porrigit? ergo & ſupra humana eſt. Par ſibi in omni ſtatu rerum, ſiue ſecundo curſu vita procedit, ſiue fluctuatur per

aduerſa ac difficilia. Hanc conſtantiam cauillationes iſtæ, de quibus paullò antè loquebar, præſtare non poſſunt. Ludit iſtis animus, non proficit: & philoſophiam à faſtigio deducit in planum. Nec te prohibuerim aliquādo iſta agere, ſed tunc cùm voles nihil agere. Hoc tamen habent in ſe peſſimum, dulcedinem quandam ſui faciunt, & animum ſpecie ſubtilitatis inductum tenent, ac remorantur: cùm tanta rerum moles vacet, cùm vix tota vita ſufficiat, vt hoc vnum diſcas, vitam contemnere. Quid regere? inquis. ſecundum opus eſt. Nam nemo illam benè rexit, niſi qui contempſerat.

EPIST. CXII. Cupio mehercule amicū tuum formari, vt deſideras, & inſtitui: ſed valdè durus capitur, imò potiùs, quod eſt moleſtius, valdè mollis capitur, & cōſuetudine mala ac diutina fractus. Volo tibi ex noſtro artificio exemplum referre. Nō quælibet inſitionē vitis patitur. ſi vetus & exeſa eſt, ſi infirma graciliſque: aut non recipiet ſurculum, aut non alet, nec applicabit ſibi, nec in qualitatē eius naturamq; tranſibit. Itaq; ſolemus ſupra terram præcidere: vt, ſi non reſpōderit, tētari poſſit ſecūda fortuna, & iterùm repetita infra terrā inſeratur. Hic de quo ſcribis & mādas, nō habet vires. indulſit vitiis: ſimul & emarcuit, & induruit. Non poteſt recipere rationem, non poteſt nutrire. At cupit ipſe. Noli credere non dico illum mentiri tibi:

putat ſe cupere. Stomachum illi fecit luxuria: citò tamen cũ illa redibit in gratiã. Sed dicit ſe offendi vita ſua. Non negauerim. quis enim nõ offenditur? homines vitã ſuam & amant ſimul, & oderunt. Tunc itaq; de illo feremus ſententiam, cùm fidem nobis fecerit, inuiſam iam ſibi eſſe luxuriam: nunc illis malè conuenit.

EPIST. CXIII. Deſideras tibi ſcribi à me, quid ſentiam de hac quæſtione iactata apud noſtros: An iuſtitia, an fortitudo, prudentia, ceteræque virtutes, animalia ſint. Hac ſubtilitate efficimus, Lucili cariſſime, vt exercere ingenium inter irrita videamur, & diſputationibus nihil profuturis otium terere. Faciam quod deſideras, & quid noſtris videatur, exponam. Sed me in alia ſententia profiteor eſſe. Puto quædam eſſe, quæ decent phæcaſiatum palliatumque. Quæ ſint ergo quæ antiquos mouerint, dicam. Animum conſtat animal eſſe: cùm ipſe efficiat, vt ſimus animalia, & cùm ab illo animalia nomen hoc traxerint. Virtus autem nihil aliud eſt, quàm animus quodammodo ſe habens: ergo animal eſt. Deinde: virtus agit aliquid: agi autem nihil ſine impetu poteſt: ſi impetum habet, qui nulli eſt, niſi animali; animal eſt. Si animal eſt, inquit, virtus, habet ipſam virtutem. Quid ni? habet ſeipſam. Quomodo ſapiens omnia per virtutem gerit, ſic virtus per ſe. Ergo, inquit, & omnes artes animalia ſunt, & om-

nia quæ cogitamus, quæque mente complectimur. Sequitur, vt multa animalium millia habitent in his anguſtiis pectoris, & ſinguli multa ſimus animalia, aut multa habeamus animalia. Quæris, quid aduerſus iſta reſpondeatur? Vnaquæque res ex iſtis animal erit, multa animalia non erunt. Quare? dicam, ſi mihi accommodaueris ſubtilitatem & intentionem tuam. Singula animalia ſingulas debent habere ſubſtantias: iſta omnia vnum animum habent. Itaque ſingula eſſe poſſunt, multa eſſe non poſſunt. Ego & animal ſum & homo, non tamen duos eſſe dices. Quare? quia ſeparati eſſe debent. Ita dico, alter ab altero debet eſſe diductus, vt duo ſint. Quidquid vnum multiplex eſt, ſub vnam cadit naturam: itaque vnum eſt. Et animus meus animal eſt, & ego animal ſum, duo tamen non ſumus. quare? quia animus mei pars eſt. Tunc aliquid per ſe numerabitur, cùm per ſe ſtabit: vbi verò alterius membrum erit, non poterit videri aliud. Quare? dicam: quia quod aliud eſt, ſuum oportet eſſe, & proprium, & totum, & intra ſe abſolutum. Ego in alia eſſe me ſententia profeſſus ſum. Non enim tantùm virtutes animalia erunt, ſi hoc recipitur: ſed oppoſita quoq; illis vitia & affectus, tanquam ira, timor, luctus, ſuſpicio. Vltrà res iſta procedet: omnes ſententiæ, omnes cogitationes animalia erunt: quod nullo modo recipiendum eſt. Non enim quidquid

ab homine fit, homo eſt. Iuſtitia quid eſt? inquit. Animus quodammodo ſe habens. Itaque ſi animus animal eſt, & iuſtitia. Minimè. hæc enim habitus animi eſt, & quædam vis. Idem animus in varias figuras conuertitur,& non toties animal aliud eſt, quoties aliud facit: nec illud quod fit ab animo, animal eſt. Si iuſtitia animal eſt, ſi fortitudo, ſi ceteræ virtutes: vtrùm deſinunt animalia eſſe ſubinde, ac rurſus incipiunt,an ſemper ſunt? Deſinere virtutes non poſſunt:ergo multa animalia, imò innumerabilia in hoc animo verſantur. Non ſunt, inquit, multa: quia ex vno religata ſunt,& partes vnius ac membra ſunt. Talem ergo faciem animi nobis proponimus,qualis eſt Hydræ,multa habentis capita, quorũ vnumquodque per ſe pugnet, per ſe noceat. Atqui nullum ex illis capitibus animal eſt,ſed animalis caput: ceterùm ipſa vnum animal eſt. Nemo in Chimæra leonem eſſe animal dixit, aut draconẽ:hæ partes erant eius: partes non ſunt animalia. Quid eſt,quo colligas iuſtitiam animal eſſe? Agit, inquit, aliquid, & prodeſt: quod autem agit aliquid, & prodeſt, impetũ habet: quod autem impetum habet,animal eſt. Verum eſt,ſi ſuum impetũ habet:ſuum autem non habet, ſed animi. Omne animal,donec moriatur,id eſt quod cœpit:homo donec moriatur,homo eſt:equus item, & canis: tranſire enim in aliud non poſſunt. Iuſtitia,id eſt,animus quodãmodo

modo ſe habens, animal eſt. Credamus. Deinde animal eſt fortitudo, id eſt, animus quodammodo ſe habens. Quis animus? Ille qui modò iuſtitia erat, tenetur in priore animali, in aliud animal ei tranſire non licet. In eo illi in quo primùm eſſe cœpit, perſeuerandum eſt. Præterea vnus animus duorum animalium eſſe non poteſt, multominùs plurium. Si iuſtitia, fortitudo, temperantia, ceteræque virtutes animalia ſunt: quomodo vnum animum habebunt? Singulos habeant oportet, aut non ſunt animalia. Non poteſt vnum corpus plurium animaliũ eſſe: hoc & ipſi fatentur. Iuſtitiæ quod eſt corpus? animus. Fortitudinis quod eſt corpus? idẽ animus. Atqui vnum corpus eſſe duorum animalium non poteſt. Sed idem animus, inquit, iuſtitiæ habitum induit, & fortitudinis, & temperantiæ. Hoc fieri poſset, ſi quo tempore iuſtitia eſset, fortitudo non eſset: quo tempore fortitudo eſſet, temperantia non eſset. Nunc verò omnes virtutes ſimul ſunt. Ita quomodo erunt ſingula animalia, cùm vnus animus ſit, qui plus quàm vnum animal non poteſt facere? Denique nullum animal pars eſt alterius animalis: iuſtitia autem pars eſt animi: non eſt ergo animal. Videor mihi in re confeſsa perdere operam. Magis enim indignandum de iſto, quàm diſputandum eſt. Nullum animal alterius pars eſt. Circumſpice omnium corpora:
nulli-

nulli nō & color proprius eſt,& figura ſua, & magnitudo. Inter cetera, propter quæ mirabile diuini artificis ingenium eſt,hoc quoque exiſtimo, quod in tanta copia rerum numquam in idem incidit: etiam quæ ſimilia videntur, cùm contuleris, diuerſa ſunt. Tot fecit genera foliorum,nullum non ſua proprietate ſignatum:tot animalia: nulli ſimilitudo cum altero conuenit. Vtique aliquid intereſt. Exegit à ſe, vt quæ alia erant,& diſſimilia eſſent & imparia. Virtutes, vt dicitis, omnes pares ſunt:ergo nō ſunt animalia. Nullum non animal per ſe aliquid agit. Virtus autem per ſe nihil agit,ſed cum homine. Omnia animalia aut rationalia ſunt, vt homines, vt dij: aut irrationalia, vt pecora. Virtutes vtique rationales ſunt: atqui nec homines ſunt, nec dij: ergo non ſunt animalia. Omne rationale animal nihil agit,niſi primùm ſpecie alicuius rei irritatum eſt, deinde impetum cepit, deinde aſſenſio confirmauit hunc impetum. Quid ſit aſſenſio, dicam. Oportet me ambulare. tunc demum ambulo, cùm hoc mihi dixi, & approbaui hanc opinionem meam. oportet me ſedere: tunc demum ſedeo. hæc aſſenſio in virtute non eſt. Puta enim prudentiam animal eſſe: quomodo aſſentietur: Oportet me ambulare? hoc natura non recipit:prudentia enim ei cuius eſt proſpicit,non ſibi. Nam nec ambulare poteſt, nec ſedere: ergo aſſenſionem non habet:

quod

quod aſſenſionem non habet, rationale animal non eſt. Virtus ſi animal eſt; rationale eſt: rationale autem non eſt, ergo nec animal. Si virtus animal eſt: virtus autem bonum eſt: omne bonum animal eſt. Hoc noſtri fatentur. Patrem ſeruare, bonum eſt: & ſententiam prudenter in ſenatu dicere, bonum eſt: & iuſtè decernere, bonum eſt. Ergo & patrem ſeruare, animal eſt: & prudenter dicere, animal eſt. Eouſque res excedet, vt riſum tenere non poſſis. Prudenter tacere, & cænare benè, bonum eſt: ita & tacere & cænare, animal eſt. Ego mehercule titillare non deſinam, & ludos mihi ex iſtis ſubtilibus ineptijs facere. Iuſtitia & fortitudo ſi animalia ſunt, certè terreſtria ſunt. Omne animal terreſtre alget, eſurit, ſitit: ergo iuſtitia alget, fortitudo eſurit, clementia ſitit. Quid porrò non interrogabo illos, quam figuram habeant iſta animalia, hominis, an equi, an feræ? Si rotundam illis, qualem Deo, dederint formam: quæram, an & auaritia, & luxuria, & dementia æquè rotundæ ſint? ſunt enim & ipſæ animalia. Si has quoque corrotundauerint: etiamnum interrogabo, an prudens ambulatio animal ſit, nec ne? confiteantur neceſſe eſt. Deinde dicant, ambulationem eſſe animal, & quidem rotundum. Ne putes autem me primum ex noſtris, non ex præſcripto loqui, ſed meæ ſententiæ eſſe:

inter

inter Cleanthẽ, & diſcipulum eius Chryſippum, non conuenit quid ſit ambulatio. Cleanthes ait, ſpiritum eſſe à principali vſque in pedes permiſſum: Chryſippus, ipſum principale. Quid eſt ergo cur non ipſius Chryſippi exemplo ſibi quiſque ſe vindicet, & iſta tot animalia, quot mundus ipſe non poteſt capere, derideat? Non ſunt, inquit, virtutes multa animalia, & tamen animalia ſunt. Nam quemadmodum aliquis & poeta eſt & orator, & tamen vnus: ſic virtutes iſtæ animalia ſunt, ſed multa non ſunt. Idem eſt animus & iuſtus, & prudens, & fortis, ad ſingulas virtutes quodammodo ſe habens: Sublata eſt quæſtio: conuenit nobis. Nam & ego interim fateor, animum animal eſſe: poſteà viſurus, quam de iſta re ſententiam feram. Actiones eius animalia eſſe nego. Alioquin & omnia verba erunt animalia, & omnes verſus. Nam ſi ſermo prudens, bonum eſt: bonum autem omne animal eſt: ſermo ergo animal eſt. Prudens verſus, bonum eſt: bonum autem omne animal eſt: verſus ergo animal eſt. Itaque,

Arma virùmque cano,

animal eſt; quod non poſſunt rotundum dicere, cùm ſex pedes habeat. Textorium, inquis, totum mehercule iſtud eſt, quod cummaximè agitur. diſſilio riſu, cùm mihi propono ſolœciſmũ animal eſſe, & barbariſmum, & ſyllogiſmum, & aptas

tas illis facies, tamquam pictor, aſſigno. Hæc diſputamus, attractis ſupercilijs, fronte rugoſa. Non poſſum hoc loco dicere illud Cæcilianum: *O triſtes ineptias!* ridiculæ ſunt. Quin itaque potiùs aliquid vtile nobis ac ſalutare tractamus, & quærimus quomodo ad virtutes venire poſſimus, quę nos ad illas via adducat. Doce me, non an fortitudo animal ſit: ſed nullum animal felix eſſe ſine fortitudine, niſi contra fortuita conualuit, & omnes caſus antequam exciperet, meditando prædomuit. Quid eſt fortitudo? munimentum humanæ imbecillitatis inexpugnabile: quod qui circumdedit ſibi, ſecurus in hac vitæ obſidione perdurat. Vtitur enim ſuis viribus, ſuis telis. Hoc loco tibi Poſidonij noſtri ſententiã referre volo. *Non eſt quòd vmquã fortunæ armis putes eſſe te tutum: tuis pugna contra ipſam. fortuita non armant.* Itaque contra hoſtes inſtructi, contra ipſam inermes ſunt. Alexander quidẽ Perſas, & Hyrcanos, & Indos, & quidquid gentium vſque in Oceanum extendit Oriens, vaſtabat, fugabatque: ſed ipſe modò occiſo amico, modò amiſſo, iacebat in tenebris, alias ſcelus, alias deſiderium ſuum mærens, victor tot regum atque populorum, irę triſtitiæquẽ ſuccubuit. Id enim egerat, vt omnia potiùs haberet in poteſtate, quàm affectus. O quàm magnis homines erroribus tenentur, qui ius dominandi trans maria cupiunt mitte-

re: felicillimosque ſe iudicant, ſi multas per milites prouincias obtinent, & nouas veteribus adiungunt, ignari quod ſit illud ingens paratùmque regnum! Imperare ſibi, maximũ imperium eſt. Doceat me, quàm ſacra res ſit iuſtitia, alienum bonum ſpectans, nihil ex ſe petens, niſi vſum ſui. Nihil ſit illi cum ambitione famaque: ſibi placeat. Hoc ante omnia ſibi quiſque perſuadeat, Me iuſtum eſſe gratis oportet. Parum eſt. adhuc illud perſuadeat ſibi, Me in hanc pulcherrimam virtutem vltrò etiã impendere iuuet: vt tota cogitatio à priuatis commodis quàm longiſſimè auerſa ſit. Nõ eſt quòd ſpectes, quod ſit iuſtæ rei præmium maius, quàm iuſtum eſſe. Illud adhuc tibi affige, quod paullò antè dicebam: nihil ad rem pertinet, quàm multi æquitatẽ tuam nouerint. Qui virtutem ſuam publicari vult, non virtuti laborat, ſed gloriæ. Non vis eſse iuſtus ſine gloria? at mehercules ſæpe iuſtus eſſe debebis cum infamia. Et tunc, ſi ſapis, mala opinio benè parta delectat.

EPIST. CXIV. Quare quibuſdam temporibus prouenerit corrupti generis oratio, quæris? & quomodo in quedã vitia inclinatio ingeniorum facta ſit; vt aliquãdo inflata explicatio vigeret, aliquando infracta, & in morem cantici ducta. Quare alias ſenſus audaces, & fidem egreſſi placuerint, alias abruptæ ſentẽtiæ, & ſuſpicioſæ, in quibus plus intelligendum eſt, quam

audien-

audiendum: quare aliqua ætas fuerit, quæ translationis iure vteretur inuerecundè. Hoc quod andire vulgò ſoles, quod apud Græcos in prouerbium ceſſit, talis hominibus fuit oratio, qualis vita. Quemadmodum autem vniuſcuiuſque actio dicenti ſimilis eſt, ſic genus dicendi aliquando imitatur publicos mores. Si diſciplina ciuitatis laborauit, & ſe in delicias dedit, argumentum eſt luxuriæ publicæ, orationis laſciuia: ſi modò non in vno aut in altero fuit, ſed approbata eſt, & recepta. Non poteſt alius eſse ingenio, alius animo color. Si ille ſanus eſt, ſi compoſitus, grauis, temperans, ingenium quoque ſiccum ac ſobrium eſt: illo vitiato, hoc quoque afflatur. Nō vides, ſi animus languet, trahi membra, & pigrè moueri pedes? ſi ille effæminatus eſt, in ipſo inceſsu apparere mollitiem? ſi ille acer eſt & velox, cōcitari gradum? ſi furit, aut (quod furori ſimile eſt) iraſcitur, turbatum eſse corporis motum, nec ire, ſed ferri? Quanto hoc magis accidere ingenio putas, quod totum animo permixtum eſt? ab illo fingitur, illi paret, inde legem petit. Quomodo Mecænas vixerit, notius eſt, quam vt narrari nūc debeat: quomodo ambulauerit, quàm delicatus fuerit, quàm cupierit videri, quàm vitia ſua latere noluerit. Quid ergo? non oratio eius æquè ſoluta eſt, quàm ipſe diſcinctus? non tam inſignita illius verba ſunt, quàm cultus, quàm comitatus,

tus, quàm domus, quàm vxor? Magni ingenij vir fuerat, ſi illud egiſſet via rectiore, ſi non vitaſſet intelligi, ſi non etiam in oratione difflueret. Videbis itaque eloquentiam ebrij hominis inuolutam, & errantem, & licentiæ plenam. Mecænas in cultu ſuo. *Quid turpius amne, ſiluiſque ripa comantibus? Vide vt alueum lintribus arent, verſoq; vado remittãt hortos. Quid ſi quis fœminæ cirro criſpata, & labris columbatur? Incipitque ſuſpirans, vt ceruice laxa feratur. nemo tyranni, irremediabilis factio rimantur, epulis, lagenaque tentant domos, & ſæpe mortem exigunt. Genium feſto vix ſuo teſtem, tenuis cerei fila, & crepacem molam: focum mater aut vxor inueſtiunt.* Non ſtatim hæc cùm legeris, hoc tibi occurret, hunc eſſe qui ſolutis tunicis in vrbe ſemper inceſſerit? Nam etiam cùm abſentis partibus Cæſaris fungeretur, ſignum à diſcincto petebatur. Hunc eſſe qui in tribunali, in roſtris, in omni publico cœtu ſic apparuerit, vt pallio velaretur caput, excluſis vtrimque auribus, non aliter quàm in Mimo diuites fugitiui ſolent? Hunc eſſe cui, cummaximè ciuilibus bellis ſtrepentibus, & ſolicita vrbe & armata, comitatus hic fuerit in publico: ſpadones duo, magis tamen viri quàm ipſe? Hunc eſſe, qui vxorem millies duxit, cùm vnam habuerit? Hæc verba tam improbè ſtructa, tam negligenter abiecta, tam contra conſue-

ſuetudinem omnium poſita, oſtendunt mores quoque non minùs nouos & prauos,& ſingulares fuiſſe. Maxima laus illi tribuitur manſuetudinis: pepercit gladio, ſanguine abſtinuit: nec vlla alia re, quid poſſet, quàm licentia oſtendit. Hanc ipſam laudem ſuam corrupit, iſtis orationis portentoſiſſimæ deliciis. Apparet enim mollem fuiſſe, non mitem. Hoc iſtæ ambages compoſitionis, hoc verba tranſuerſa, hoc ſenſus magni quidem ſæpe, ſed eneruati dum exeunt, cuiuis manifeſtum facient; motum illi felicitate nimia caput: quod vitium hominis eſſe interdum, interdum temporis ſolet. Vbi luxuriam latè felicitas fudit, cultus primùm corporum eſſe diligentior incipit; deinde ſupellectili laboratur; deinde in ipſas domos impenditur cura; vt in laxitatem ruris excurrant; vt parietes aduectis trans maria marmoribus fulgeant; vt tecta varientur auro, vt lacunaribus pauimentorum reſpondeat nitor; deinde ad cænas lautitia transfertur, & illic commendatio ex nouitate, & ſoliti ordinis commutatione captatur. vt ea quæ claudere cænam ſolent, prima ponantur; vt quæ aduenientibus dabantur, exeuntibus dentur. Cùm aſſueuit animus faſtidire quæ ex more ſunt, & illi pro ſordidis ſolita ſunt; etiam in oratione quod nouum eſt, quærit: & modò antiqua verba atque exoleta reuocat & profert: modò fingit & ignota deflectit:

modò

modò id quod nuper increbuit, pro cultu habetur, audax translatio, ac frequens. Sunt qui ſenſus præcidant, & hinc gratiam ſperent, ſi ſententia pependerit, & audienti ſuſpicionem ſui fecerit: ſunt qui illos detineant, & porrigant: ſunt qui non vſque ad vitium accedãt (neceſse eſt enim hoc facere, aliquid grande tentanti) ſed qui ipſum vitium ament. Itaque vbicumq; videris orationem corruptam placere, ibi mores quoque à recto deſciuiſse, non erit dubiũ. Quomodo conuiuiorum luxuria, quomodo veſtium, ægræ ciuitatis indicia ſunt: ſic orationis licentia (ſi modò frequens eſt) oſtendit animos quoque, à quibus verba exeunt, procidiſse. Mirari quidem non debes corrupta excipi, non tantùm à corona ſordidiore, ſed ab hac turba quoque cultiore. Togis enim inter ſe iſti, non iudicijs diſtant. Hoc magis mirari potes, quòd non tantùm vitioſa, ſed & vitia laudantur. Nam illud ſemper factum eſt: nullum ſine venia placuit ingenium. Da mihi quemcumque vis magni nominis virũ, dicã, quid illi ætas ſua ignouerit, quid in illo ſciens diſſimulauerit. Multos dabo, quibus vitia non nocuerint: quoſdam, quibus profuerint. Dabo, inquã, maximæ famæ, & inter miranda propoſitos: quos ſi quis corrigit, delet. Sic enim vitia virtutibus immixta ſunt, vt illas ſecũ tractura ſint. Adiice nunc, quòd oratio certam regulã non habet. Conſuetudo illam

ciui-

ciuitatis,quæ numquam in eodem diu ſtetit, verſat. Multi ex alieno ſæculo petunt verba: duodecim tabulas loquuntur: Gracchus illis, & Craſſus, & Curio, nimis culti, & recentes ſunt: ad Appium vſque, & ad Coruncanum redeunt. Quidam contrà, dum nihil niſi tritum & vſitatum volunt, in ſordes incidunt. Vtrumque diuerſo genere corruptum eſt, tam mehercules, quàm ſi vellent ſplendidis vti, ac ſonantibus, & poeticis; neceſſaria, & in vſu poſita vitare: tam hunc dicam peccare, quàm illum. Alter ſe iuſto plus colit, alter ſe iuſto plus negligit: ille & crura, hic nec alas quidem vellit. Ad compoſitionem tranſeamus. quot genera tibi dabo in hac, quibus peccetur? Quidam præfractam & aſperam probant; diſturbant de induſtria. ſi quid placidius effluxit, nolunt ſine ſalebra eſſe iuncturam; virilem putant & fortem, quæ aurem inæqualitate percutiat. Quorumdam non eſt compoſitio: modulatio eſt: adeò blanditur, & molliter labitur. Quid de illa loquar, in qua verba differuntur, & diu exſpectata vix ad clauſulas redduntur? Quid de illa in exitu lenta, qualis Ciceronis eſt, deuexa, & molliter deſinens, nec aliter quàm ſolet, ad morem ſuum pedemque reſpondens? Non tantùm in genere ſententiarum vitium eſt, ſi aut puſillæ ſunt & pueriles, aut improbæ, & plus auſæ quàm pudore ſaluo licet: ſed

ſi

ſi floridæ ſunt,& nimis dulces,ſi in vanum exeunt,& ſine effectu,nihil amplius quàm ſonant. Hæc vitia vnus aliquis inducit, ſub quo tunc eloquentia eſt:ceteri imitantur, & alter alteri tradunt. Sic Salluſtio vigente, amputatæ ſententiæ, & verba ante exſpectatum cadentia, & obſcura breuitas, fuere pro cultu. Arruntius vir raræ frugalitatis, qui hiſtorias belli Punici ſcripſit, fuit Salluſtianus, & in illud genus nitens. Eſt apud Salluſtium: *Exercitum argento fecit*: id eſt, pecunia parauit. Hoc Arruntius amare cœpit: poſuit illud omnibus paginis. Dicit quodam loco: *Fugam noſtris fecere*. Alio loco *Hiero rex Syracuſanorum, bellum facit*. Et alio loco: *Quæ audita Panormitanos dedere Romanis fecere*. Guſtum tibi dare volui. Totus his contexitur liber. Quæ apud Salluſtium rara fuerunt, apud hunc crebra ſunt, & pœnè continua, nec ſine cauſſa. ille enim in hæc incidebat: at hic illa quærebat. Vides autem quid ſequatur, vbi alicui vitium pro exemplo eſt. Dixit Salluſtius: *Aquis hyemantibus*. Arruntius in primo libro belli Punici ait; *Repentè hyemauit tempeſtas*. Et alio loco, cùm dicere vellet frigidum annum fuiſſe, ait: *Totus hyemauit annus*. Et alio loco: *Inde ſexaginta onerarias, leues præter militem & neceſſarios nautarum, hyemante Aquilone miſit*. Non deſinit omnibus locis hoc verbum infulcire. Quodam loco

Sallu-

Salluſtius dicit: *Inter arma ciuilia æqui boni famas petit*. Arruntius non temperauit, quominùs primo ſtatim libro poneret: *Ingentes eſſe famas de Regulo*. Hæc ergo & huiuſmodi vitia, quæ alicui impreſſit imitatio, non ſunt indicia luxuriæ, nec animi corrupti. Propria enim eſſe debent, & ex ipſo nata, ex quibus tu æſtimes alicuius affectus. Iracundi hominis iracunda oratio eſt: commoti nimis incitata, delicati tenera & fluxa. Quod vides iſtos ſequi, qui aut vellunt barbam, aut interuellunt: qui labra preſſiùs tondent & abradunt, ſeruata & ſubmiſſa cetera parte: qui lacernas coloris improbi ſumunt, qui perlucentem togam, qui nolunt facere quidquam, quod hominum oculis tranſire liceat. Irritant illos, & in ſe aduertunt: volunt vel reprehendi, dum conſpiciantur. Talis eſt oratio Mecænatis, omniumque aliorum, qui non caſu errant, ſed ſcientes volenteſque. Hoc à magno animi malo oritur. Quomodo in vino non antè lingua titubat, quàm mens ceſſit oneri, & inclinata vel perdita eſt: ita iſta oratio (quid aliud quàm ebrietas?) nulli moleſta eſt, niſi animus labat. Ideò ille curetur: ab illo ſenſus, ab illo verba exeunt, ab illo nobis eſt habitus, vultus, inceſſus. Illo ſano ac valente, oratio quoque robuſta, fortis, virilis eſt: ſi ille procubuit, & cetera ſequuntur ruinam.

——Rege incolumi mens omnibus vna
eſt;
Amiſſo rupere fidem.

Rex noſter eſt animus. hoc incolumi, cetera manent in officio, parent & obtemperant: cùm ille paullùm vacillauit, ſimul nutant. Cùm verò ceſſit voluptati, artes quoq; eius actuſque marcent, & omnis ex languido fluxoque conatus eſt. Quoniam hac ſimilitudine vſus ſum, perſeuerabo. Animus noſter modò rex eſt, modò tyrannus. rex, cùm honeſta intuetur, ſalutem ſibi commiſſi corporis curat, & nihil imperat turpe, nihil ſordidum: vbi verò impotens, cupidus, delicatus eſt, tranſit in nomē deteſtabile ac dirum, & fit tyrannus. Tunc illum excipiunt affectus impotentes, inſtantque: qui initio quidem gaudet, vt ſolet populus largitione nocitura fruſtra plenus, & quæ non poteſt haurire, contrectat. Cùm verò magis ac magis vires morbus exedit, & in medullas neruoſque deſcendere deliciæ: conſpectu eorum, quibus ſe nimia auiditate inutilem reddidit, lætus, pro ſuis voluptatibus habet ſpectaculum, alienarum ſubminiſtrator libidinum, teſtiſque, quarum ſibi vſum ingerendo abſtulit. nec illi tam gratum eſt abūdare iucundis, quàm acerbum, quòd non omnem illū apparatū per gulam ventrēque tranſmittit, non cum omni exoletorū fæminarūque turba cōuolutatur: mæretque, quòd magna pars ſuæ felicitatis excluſa corpo-

ris

ris anguſtiis, ceſſat. Numquid enim, mi Lucili, hic furor eſt, quòd nemo noſtrum mortalem ſe cogitat? quòd nemo imbecillum? imò quòd nemo noſtrum vnum eſſe ſe cogitat? Adſpice culinas noſtras, & concurſantes inter tot ignes coquos noſtros: vnum videri putas ventrem, cui tanto tumultu comparatur cibus? Adſpice veteraria noſtra, & plena multorum ſæculorum vindemiis horrea: vnum putas videri ventrem, cui tot conſulum regionumque vina conduntur? Adſpice quot locis vertatur terra, quot millia colonorum arent, fodiāt: vnum putas videri ventrem, cui & in Sicilia, & in Africa ſeritur? Sani erimus, & modica concupiſcemus, ſi vnuſquiſque ſe numeret: metiatur ſimul corpus, ſciatque nec multum capere, nec diu poſſe. Nihil tamen æquê tibi profuerit ad temperantiam omnium rerum, quàm frequens cogitatio breuis æui, & huius incerti. Quidquid facies, reſpice ad mortem.

EPIST. CXV. Nimis anxium eſſe te circa verba & compoſitionem, mi Lucili, nolo: habeo maiora quæ cures. Quære quid ſcribas, non quemadmodum: & hoc ipſum, non vt ſcribas, ſed vt ſentias: vt illa quæ ſenſeris, magis applices tibi, & veluti ſignes. Cuiuſcumque orationem videris ſolicitam & politam, ſcito animum quoque non minùs eſſe puſillis occupatum. Magnus ille remiſſiùs loquitur, & ſecuriùs: quæcumque dicit, plus habent fidu-

ciæ, quàm curæ. Noſti complures iuuenes, barba & coma nitidos, de capſula totos: nihil ab illis ſperaueris forte, nihil ſolidum. Oratio vultus animi eſt: ſi circumtonſa eſt, & fucata, & manufacta, oſtendit illum quoque non eſſe ſincerum, & habere aliquid fracti. Non eſt ornamentum virile, concinnitas. Si nobis animum boni viri liceret inſpicere, o quàm pulchram faciem, quàm ſanctam, quàm ex magnifico placidoq; fulgentem videremus! hinc iuſtitia, illinc fortitudine, hinc temperantia, prudentiaque lucentibus. Præter has frugalitas, & continentia, & tolerantia, & libertas, comitaſque, & (quis credat?) in homine rarum humanitas bonum, ſplendorem illi ſuum affunderent. Tum prouidentia, tum elegantia, & ex iſtis magnanimitas eminentiſſima, quantum, dij boni, decoris illi, quantum ponderis, grauitatiſque adderent! quanta eſſet cum gratia auctoritas! Nemo illum amabilem, qui nō ſimul venerabilem diceret. Si quis viderit hanc faciem altiorem fulgentioremque, quàm cerni inter humana conſueuit, nonne velut numinis occurſu obſtupefactus reſiſtat, & vt fas ſit vidiſſe, tacitus precetur? Tum aduocante ipſum vultus benignitate productus, adoret ac ſupplicet: & diu contēplatus multū exſtantem, ſupraque menſuram ſolitorum inter nos adſpici, elatam, oculis miti quidē, ſed nihilominus viuido igni flagrantibus, tūc

demum

demum illam Virgilij noſtri vocem verens atque attonitus emittat:

O quam te memorem virgo? namque haud tibi vultus
Mortalis, nec vox hominem ſonat.——
Sis felix, noſtrumque leues quæcumque laborem.

Aderit, leuabitque, ſi colere eam voluerimus. Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis, nec auro argentoq; ſuſpenſo, nec in theſauros ſtipe infuſa, ſed pia & recta voluntate. Nemo, inquam, non amore eius arderet, ſi nobis illam videre contingeret. Nunc enim multa obſtrigillant, & aciem noſtram aut ſplendore nimio repercutiunt, aut obſcuro retinent. Sed quemadmodum viſus oculorum quibuſdam medicamentis acui ſolet, & repurgari: ſic & nos, ſi aciem animi liberare impedimentis voluerimus, poterimus perſpicere virtutem, etiam obrutam corpore, etiam paupertate oppoſita, & humilitate & infamia obiacentibus. Cernemus, inquã, pulchritudinem illam, quãuis ſordido obtectã. Rurſus æquè malitiam, & ærumnoſi animi veternum perſpiciemus: quãuis multus circà diuitiarum radiantium ſplendor impediat, & intuentem, hinc honorum, illinc magnarũ poteſtatum falſa lux verberet. Tunc intelligere nobis licebit, quàm contemnenda miremur, ſimillimi pueris, quibus omne ludicrum in pretio eſt. Parentibus quippe,

nec minùs fratribus, præferunt paruo ære empta monilia. Quid ergo inter nos & illos intereſt, vt Ariſto ait, niſi quòd nos circa tabulas & ſtatuas inſanimus, cariùs inepti? Illos reperti in littore calculi leues, & aliquid habentes varietatis, delectant; nos ingentium maculæ columnarum: ſiue ex Ægyptiis arenis, ſiue ex Africæ ſolitudinibus aduectæ, porticum aliquam vel capacem populi cænationem ferunt. Miramur parietes tenui marmore inductos: cùm ſciamus quale ſit, quod abſconditur. oculis noſtris imponimus. Et cùm auro tecta perfundimus, quid aliud quam mendacio gaudemus? ſcimus enim ſub illo auro fœda ligna latitare. Nec tantùm parietibus aut lacunaribus ornamentum tenue prætenditur: omnium iſtorum quos incedere altos vides, bracteata felicitas eſt. Inſpice, & diſces ſub iſta tenui membrana dignitatis, quantum mali lateat. Hæc ipſa res tot magiſtratus, tot iudices detinet, quæ magiſtratus & iudices facit, pecunia; quæ ex quo in honore eſſe cœpit, verus rerum honor cecidit: mercatoreſque & venales inuicem facti, quærimus, non quale ſit quid, ſed quanti. Ad mercedem pij ſumus, ad mercedem impij. Honeſta, quamdiu aliqua illis ſpes ineſt, ſequimur: in contrarium tranſituri, ſi plus ſcelera promittant. Admirationem nobis parentes auri argentique fecerunt: & teneris infuſa cupiditas altiùs ſedit, creuitque nobiſcum.

Deinde

Deinde totus populus in alia diſcors, in hoc conuenit: hoc ſuſpiciunt, hoc ſuis optant, hoc Diis velut rerum humanarum maximum, cùm grati videri volunt, conſecrant. Denique eò mores redacti ſunt, vt paupertas maledicto probroque ſit, contempta diuitibus, inuiſa pauperibus. Accedunt deinde carmina poetarum, quæ affectibus noſtris facem ſubdant, quibus diuitiæ velut vnicum vitæ decus ornamentumque laudantur. Nihil illis melius nec dare videntur Dij immortales poſſe, nec habere.

Regia ſolis erat ſublimibus alta columnis,
Clara micante auro.

Eiuſdem currum adſpice.

Aureus axis erat, temo aureus, aurea ſummæ
Curuatura rotæ, radiorum argenteus ordo.

Denique quod optimum videri volunt ſæculum, aureum appellant. Nec apud tragicos deſunt, qui lucro innocentiam, ſalutem, opinionem bonam mutant.

Sine me vocari peſſimũ, vt diues vocer.
An diues omnes quærimus: nemo, an bonus.
Non quare: & vnde quid habeas tantùm rogant.
Vbique tanti quiſque quantum habuit fuit.

Quid habere nobis turpe ſit, quæris? nihil.
Aut diues opto viuere, aut pauper mori.
Benè moritur, qui, dum moritur, lucrum facit.
Pecunia ingens generis humani bonum,
Cui non voluptas matris, aut blandæ poteſt
Par eſſe prolis, non ſacer meritis parens.
Tã dulce ſi quid Veneris ĩ vultu micat,
Meritò illa amores cælitum atque hominum mouet.

Cùm hi nouiſſimi verſus in tragœdia Euripidis pronunciati eſſent, totus populus ad eijciendum & actorem & carmen conſurrexit vno impetu: donec Euripides in medium ipſe proſiluit, petens, vt exſpectarent, viderentque quem admirator auri exitum faceret. Dabat in illa fabula pœnas Bellerophontes, quas in ſua quiſque dat. Nulla enim auaritia ſine pœna eſt, quamuis ſatis ſit ipſa pœnarum. O quantum lacrymarum, ò quantum laborum exigit! quàm miſera deſideratis, quàm miſera partis eſt! Adiice quotidianas ſolicitudines, quę pro modo habendi quemque diſcruciant: Maiore tormento pecunia poſſidetur, quàm quæritur. Quantum damnis ingemiſcunt, quæ & magna incidunt, & maiora videntur! denique vt nihil illis fortuna detrahat, quidquid non acquiritur, damnum eſt. At felicem illum homines, & diuitem vocant, & conſequi

optant,quãtum ille poſſidet. Fateor. Quid ergo? tu vllos eſſe conditionis peioris exiſtimas, quàm qui habent & miſeriam, & inuidiam? Vtinam qui diuitias appetituri eſſent, cum diuitibus deliberarent! vtinam honores petituri, cum ambitioſis, & ſummum adeptis dignitatis ſtatum! profectò vota mutaſſent: cùm interim illi noua ſuſcipiunt, qui priora damnauerant. Nemo enim eſt cui felicitas ſua, etiamſi curſu venit, ſatisfaciat. Queruntur & de conſiliis, & de proceſſibus ſuis: maluntque ſemper, quæ reliquerunt. Itaque hoc tibi philoſophia præſtabit, quo equidem nihil maius exiſtimo: numquam te pœnitebit tui. Ad hanc tam ſolidam felicitatem, quam tempeſtas nulla concutiat, non perducent te aptè verba contexta, & oratio fluens leniter. Eant vt volent, dum animo compoſitio ſua conſtet, dum ſit magnus, & opinionum ſecurus, & ob ipſa quæ aliis diſplicent, ſibi placens: qui profectum ſuum vita æſtimet, & tantum ſcire ſe iudicet, quantum non cupit, quantum non timet.

EPIST. CXVI. Vtrum ſatius ſit, modicos habere affectus, an nullos, ſępe quęſitum eſt. Noſtri illos expellunt: Peripatetici temperant. Ego non video, quomodo ſalubris eſſe aut vtilis poſſit vlla mediocritas morbi. Noli timere: nihil eorum, quæ tibi non vis negari, eripio: facilem me, in-

dulgentemque præbebo rebus, ad quas tendis, & quas aut vitæ neceſſarias, aut vtiles, aut iucundas putes: detraham vitium. Nam cùm tibi cupere interdixero, velle permittam: vt eadem illa intrepidus facias, vt certiore conſilio, vt voluptates illas magis ſentias. Quid ni?ad te magis peruenturæ ſunt, ſi illis imperabis, quàm ſi ſeruies. Sed naturale eſt, inquis, vt deſiderio amici torquear: da tempus lacrymis tam iuſtè cadentibus. Naturale eſt opinionibus hominum tangi, & aduerſis contriſtari: quare non permittas mihi hunc tam honeſtum malæ opinionis metum? Nullum vitium eſt ſine patrocinio: nulli non initium eſt verecundum & exorabile, ſed ob hoc latiùs funditur. Non obtinebis vt deſinat, ſi incipere permiſeris. Imbecillis eſt primò omnis affectus, deinde ipſe ſe concitat, & vires, dum procedit, parat: excluditur faciliùs, quàm expellitur. Quis negat omnes affectus à quodam quaſi naturali fluere principio? curam nobis noſtri natura mandauit: ſed huic vbi nimium indulſeris, vitium eſt. Voluptatem natura neceſſariis rebus admiſcuit, non vt illam peteremus, ſed vt ea ſine quibus non poſſumus viuere, gratiora nobis illius faceret acceſſio: ſi ſuo veniat iure, luxuria eſt. Ergo intrantibus reſiſtamus: quia faciliùs, vt dixi, non recipiuntur quàm exeunt. Aliquatenus, inquis, dolere, aliquatenus timere permitte. ſed illud aliquatenus longè

gè

gè producitur, nec vbi vis, accipit finem. Sapienti non ſolicitè cuſtodire ſe tutum eſt: & lacrymas ſuas & voluptates, vbi volet, ſiſtet. Nobis quia non eſt regredi facile, optimum eſt omnino non progredi. Eleganter mihi videtur Panætius reſpondiſſe adoleſcentulo cuidam quærenti, *An ſapiens amaturus eſſet?* *De ſapiente*, inquit, *videbimus: mihi & tibi, qui adhuc à ſapiente longè abſumus, non eſt committendum, vt incidamus in rem commotam, impotentem, alteri emancipatam, vilem ſibi*. Siue enim nos reſpexit, humanitate eius irritamur: ſiue contempſit, ſuperbia accendimur. Æquè facilitas amoris, quàm difficultas nocet: facilitate capimur, cum difficultate certamus. Itaq; conſcij nobis imbecillitatis noſtræ, quieſcamus. Nec vino infirmum animum committamus, nec formæ, nec adulationi, nec vllis rebus blandè trahentibus. Quod Panætius de amore quærenti reſpondit, hoc ego de omnibus dico. Quantum poſſumus nos, à lubrico recedamus: in ſicco quoque parùm fortiter ſtamus. Occurres hoc loco mihi illa publica contra Stoicos voce: Nimis magna promittitis, nimis dura præcipitis. nos homunciones ſumus, omnia nobis negare non poſſumus. Dolebimus, ſed parùm: concupiſcemus, ſed temperatè: iraſcemur, ſed placabimur. Scis quare non poſſumus iſta? quia nos poſſe non credimus. Imò mehercules, aliud eſt in-

re. Vitia noſtra, quia amamus, defendimus, & malumus excuſare illa, quàm excutere. Satis natura homini dedit roboris, ſi illo vtamur, ſi vires noſtras colligamus, ac totas pro nobis, certè non contra nos concitemus. Nolle in cauſſa eſt: non poſſe prætenditur.

EPIST. CXVII. Multum mihi tibique negotium concinnabis, &, dum neſcis, in magnam me litem ac moleſtiam impinges, qui mihi tales quæſtiunculas ponis, in quibus ego nec diſſentire à noſtris ſalua gratia, nec conſentire ſalua cõſciẽtia poſſum. Quæris, an verum ſit, quod Stoicis placet, Sapientiam bonum eſſe, ſapere bonum non eſſe? Primùm exponam, quid Stoicis videatur: tum dicere ſententiam audebo. Placet noſtris, quod bonum eſt, eſſe corpus: quia quod bonum eſt, facit: quidquid facit, corpus eſt. Quod bonũ eſt, prodeſt: faciat autem aliquid oportet, vt proſit: ſi facit, corpus eſt. Sapientiam bonum eſſe dicunt: ſequitur, vt neceſſe ſit illam corporalem quoque dicere. At ſapere non putant eiuſdem conditionis eſſe. Incorporale eſt & accidens alteri, id eſt, ſapientiæ: itaque nec facit quidquam, nec prodeſt. Quid ergo? inquiunt, non dicimus, Bonum eſt ſapere? dicimus, referentes ad id ex quo pendet, id eſt, ad ipſam ſapientiam. Aduerſus hos quid ab aliis reſpõdeatur, audi, antequã ego incipio ſecedere, & in alia parte conſidere. Iſto modo,

in-

inquiunt, nec beatè viuere bonum eſt. Velint nolint, reſpondendum eſt, beatam vitam bonum eſſe, & beatè viuere bonum non eſſe. Etiamnum quoque noſtris illud opponitur. Vultis ſapere? ergo expetenda res eſt ſapere: ſi expetenda res eſt, bonum eſt. Coguntur noſtri verba torquere, & vnam ſyllabam expetendo interponere, quam ſermo noſter inſeri non ſinit. Ego illam, ſi pateris, adiungam. Expetendum eſt, inquiunt, quod bonum eſt: ad expetendum, quod bono contingit: quod, cùm bonũ conſecuti ſumus, non petitur tamquam bonum, ſed petito bono accedit. Ego non idem ſentio, & noſtros iudico in hoc deſcendere: quia iam primo vinculo tenẽtur, & mutare illis formulam non licet. Multum dare ſolemus præſumptioni omnium hominum. Apud nos veritatis argumentum eſt, aliquid omnibus videri: tamquã deos eſſe, inter alia ſic colligimus, quòd omnibus de diis opinio inſita eſt: nec vlla gens vſquam eſt adeò extra leges moreſque proiecta, vt nõ aliquos deos credat. Cùm de animarum æternitate diſſerimus, non leue momentum apud nos habet cõſenſus hominum, aut timentium inferos, aut colentium. Vtor hac publica perſuaſione: neminem inuenies, qui non putet & ſapientiam bonum, & ſapere. Non faciam quod victi ſolent, vt prouocem ad populum: noſtris incipiemus armis confligere. Quod accidit alicui, vtrùm

extra

extra id cui accidit eſt, an in eo cui accidit? Si in eo eſt cui accidit, tam corpus eſt, quàm illud cui accidit. Nihil enim accidere ſine tactu poteſt: quod tangit, corpus eſt. Si extra eſt, poſtquam acciderat, receſſit: quod receſſit, motum habet: quod motum habet, corpus eſt. Speres me dicturum, non eſſe aliud curſum, aliud currere: nec aliud calorem, aliud calere: nec aliud lucem, aliud lucere. Concedo iſta alia eſſe, ſed non ſortis alterius. Si valetudo indifferens eſt, & valere indifferens eſt. Si forma indifferens eſt, & formoſum eſſe indifferens eſt. Si iuſtitia bonum eſt, & iuſtum eſſe bonũ eſt. Si turpitudo malum eſt, & turpem eſſe malum eſt: tam mehercules quàm ſi lippitudo malum eſt, & lippire malum eſt. Hoc vt ſcias, neutrum eſſe ſine altero poteſt. Quod ſapit, ſapiens eſt; quod ſapiens eſt, ſapit. Adeò nõ poteſt dubitari, an quale illud ſit, tale hoc ſit, vt quibuſdam vtrumq; vnum videatur atque idem. Sed illud libenter quæſierim: Cùm omnia aut bona ſint, aut mala, aut indifferentia, ſapere in quo numero ſit? Bonum negant eſſe. malum vtique nõ eſt: ſequitur, vt medium ſit. Id autẽ medium atq; indiffereus vocamus, quod tam malo contingere quàm bono poteſt: tamquam pecunia, forma, nobilitas. Hoc, vt ſapiat, contingere niſi bono non poteſt: ergo indifferens non eſt. Atqui ne malũ quidem eſt, quod contingere malo non poteſt: ergo

bonum

bonum eſt. Quod niſi bonus non habet, bonum eſt: ſapere non niſi bonus habet: ergo bonum eſt. Accidens eſt, inquit, ſapientiæ. Hoc ergo quod vocas ſapere, vtrùm facit ſapientiam, an patitur? ſiue facit illud, ſiue patitur, vtroque modo corpus eſt. nã & quod fit, & quod facit, corpus eſt. Si corpus eſt, bonum eſt: vnum enim deerat illi, quò minùs bonum eſſet, quòd incorporale erat. Peripateticis placet: nihil intereſſe inter ſapientiam & ſapere, cùm in vtrolibet eorũ & alterum ſit. Numquid enim quemquã exiſtimas ſapere, niſi qui ſapientiam habet? Numquid quemquam qui ſapiat, non putas habere ſapientiam? Dialectici veteres iſta diſtinguunt: ab illis diuiſio vſque ad Stoicos venit. Qualis ſit hæc, dicam. Aliud eſt ager, aliud agrum habere. Quid ni? cùm habere agrum ad habentem, non ad agrum pertineat. Sic aliud eſt ſapientia, aliud ſapere. Puto concedes duo eſſe hæc, id quod habetur, & eũ qui habet: habetur ſapientia: habet, qui ſapit. Sapientia eſt mens perfecta, vel ad ſummum optimumq; perducta: ars enim vitæ eſt. Sapere quid eſt? non poſſum dicere mens perfecta, ſed id quod contingit perfectam mẽtem habẽti. Ita alterum eſt, mens bona: alterum, quaſi habere mẽtem bonã. Sunt, inquit, naturæ corporum: tamquam, hic homo eſt, hic equus: has deinde ſequuntur motus animorum enunciatiui corporum. Hi habent proprium quiddam,

&

& à corporibus ſeductum: tamquam, video Catonem ambulantem: hoc ſenſus oſtendit, animus credit. Corpus eſt quod video, cui & oculos, & animum intendi. Dico deinde, Cato ambulat: non corpus quidem eſt quod nunc loquor, ſed enuntiatiuum quiddam de corpore: quod alij effatum vocant, alij enunciatum, alij edictum. Sic cùm dicimus ſapientiã, incorporale quiddam intelligimus: cùm dicimus, Sapit; de corpore loquimur. Plurimum autem intereſt, vtrùm illud dicas, an de illo. Putemus in præſentia iſta duo eſſe: nondum enim quid mihi videatur, pronuncio: quid prohibet, quò minùs aliud quidem ſit, ſed nihilominus bonum? Dicebas paullò antè aliud eſſe agrum, aliud habere agrum. Quid ni? in alia enim natura eſt qui habet, in alia quod habetur. illa terra eſt, hic homo eſt. At in hoc de quo agitur, eiuſdẽ naturę ſunt vtraque, & qui habet ſapientiam, & ipſa quæ habetur. Præterea illic aliud eſt quod habetur, alius qui habet: hic in eodem eſt, & quod habetur, & qui habet. Ager iure poſſidetur: ſapientia natura. ille abalienari poteſt, & alteri tradi: hæc non diſcedit à domino. Non eſt itaque quòd compares inter ſe diſſimilia. Cœperam dicere, poſſe iſta duo eſſe, & tamen vtraque bona. Sapientia, & ſapiens duo ſunt: & vtrumque bonum eſſe concedis. Quomodo nihil obſtat, quò minùs & ſapientia bonũ ſit, & habens ſapientiam:

ſic

ſic nihil obſtat, quò minùs & ſapientia bonum ſit, & habere ſapientiam, id eſt, ſapere. Ego in hoc volo ſapiens eſſe, vt ſapiam. Quid ergo? non eſt id bonum, ſine quo nec illud bonum eſt? Vos certè dicitis, ſapientiam, ſi ſine vſu detur, accipiendam non eſſe. Quis eſt vſus ſapientiæ? Sapere: hoc eſt in illa pretioſiſſimũ: quo detracto ſuperuacua fit. Si tormenta mala ſunt, torqueri malum eſt: adeò quidem, vt illa non ſint mala, ſi quod ſequitur, detraxeris. Sapientia habitus perfectæ mentis eſt: ſapere, vſus perfectę mentis. Quomodo poteſt vſus eius bonum nõ eſſe, quę ſine vſu bonum non eſt? Interrogo te, an ſapientia ſit expetenda. fateris. Interrogo, an vſus ſapientię ſit expetendus. fateris. negas enim te illam recepturũ, ſi vti ea prohibearis. quod expetendum eſt, bonum eſt. Sapere, ſapientiæ vſus eſt: quomodo eloquentię, loqui: quomodo oculorum, videre: ergo ſapere, ſapientiæ vſus eſt. vſus autem ſapientiæ expetendus eſt: ſapere ergo expetendum eſt: ſi expetendum eſt, bonum eſt. Olim ipſe me damno, qui illos imitor dum accuſo, & verba apertæ rei impendo. Cui enim dubium poteſt eſſe, quin ſi æſtus malum eſt, & ęſtuare malum ſit? ſi algor malum eſt, malum ſit algere? ſi vita bonum eſt, & viuere bonum eſt? Omnia iſta circa ſapientiam, nõ in ipſa ſunt: at nobis in ipſa commorãdum eſt. etiãſi quid euagari libet, amplos habet illa ſpatioſoſque

ſoſque ſeceſſus. De deorum natura quæramus, de ſiderum alimēto, de his tam varijs ſtellarum diſcurſibus: an ad illarum motus noſtra moueantur corpora, an corporibus omnium, animiſque illinc impetus veniat. An & hæc quæ fortuita dicuntur, certa lege conſtricta ſint, nihilque in hoc mundo repentinum, aut expers ordinis volutetur. Iſta iam à formatione morum receſſerunt; ſed leuant animum, & ad ipſarum quas tractant rerum magnitudinem attollunt. Hæc verò de quibus paullo antè dicebam, minuunt & deprimunt, nec vt putas exacuunt, ſed extenuant. Obſecro vos, cur tam neceſſariam curam maioribus melioribuſque debitā, in re neſcio an falſa, certè inutili, terimus? Quid mihi profuturum eſt ſcire, an aliud ſit ſapientia, aliud ſapere? quid mihi profuturū eſt ſcire, illud bonum eſſe, hoc nō eſſe? Temerè me geram, ſubibo huius voti aleam. tibi ſapientia, mihi ſapere contingat: pares erimus. Potiùs id age, vt mihi viam monſtres, qua ad iſta perueniā. Dic mihi quid vitare debeam, quid appetere: quibus animum labantem ſtudijs firmem: quemadmodum quæ me ex tranſuerſo ferunt aguntque, procul à me repellā. Quomodo par eſſe tot malis poſſim: quomodo iſtas calamitates remoueam, quæ ad me irruperunt: quomodo illas, ad quas ego irrupi. Doce, quomodo ferā ęrumnā ſine gemitu meo, felicitatē ſine alieno: quomodo vltimum

mum neceſſarium vitæ terminum non exſpectem, ſed ipſemet,cùm viſum erit,profugiam. Nihil mihi videtur turpius,quàm optare mortem. Nam ſi vis viuere, quid optas mori? ſi non vis, quid deos rogas, quod tibi naſcenti dederunt? Nam vt quãdoque moriaris,etiam inuito poſitum eſt: vt cùm voles,in tua manu eſt. Alterum tibi neceſſe eſt, alterum licet. Turpiſſimum his diebus principium diſerti mehercules viri legi: *Ita*, inquit, *quãprimùm moriar*. Homo demens,optas rem tuã.*Ita quamprimùm moriar*. Fortaſſe inter has voces ſenex factus es. Alioqui quid in mora eſt? nemo te tenet, euade quà viſum eſt. Elige quamlibet rerum naturæ partem, quà tibi præberi exitum iubeas. Hæc nempe ſunt elementa, quibus hic mundus adminiſtratur: aqua,terra,ſpiritus. Omnia iſta tam cauſſa viuendi ſunt, quam viç mortis. *Ita quamprimùm moriar*. Quamprimum iſtud, quod eſſe vis? quem illi diem ponis? citiùs fieri quàm optas, poteſt. Imbecillæ mentis iſta ſunt verba, & hac deteſtatione miſericordiam captantis. Non vult mori, qui optat.Deos vitam roga, & ſalutem: ſi mori placuit, hic mortis eſt fructus,optare deſinere. Hæc, mi Lucili, tractemus. his formemus animũ. Hæc eſt ſapientia, hoc eſt ſapere, non diſputatiunculis inanibus ſubtilitatem vaniſſimam agitare. Tot quçſtiones tibi fortuna poſuit. nondũ illas ſoluiſti: iam cauillaris. Quàm ſtultum eſt,

cùm

cùm ſignum pugnæ acceperis, ventilare? remoue iſta luſoria arma, decretoriis opus eſt. Dic qua ratione nulla animum triſtitia, nulla formido perturbet: qua ratione hoc ſecretarum cupiditatũ pondus effundam. Agatur aliquid. Sapientia bonum eſt, ſapere non eſt bonum. Sic ſit. negemus; ſapere bonum eſſe: vt hoc totum ſtudium derideatur, tamquam operatum ſupetuacuis. Quid ſi ſcires etiam illud quęri, an bonum ſit futura ſapientia? Quid enim dubij eſt, oro te, an nec meſſem futuram iam ſentiant horrea, nec futuram adoleſcentiam pueritia viribus aut vllo robore intelligat? Ægro interim nihil ventura ſanitas prodeſt, non magis quàm currentem luctantemque, poſt multos ſecuturum ſenſus otium reficit. Quis neſcit hoc ipſo non eſſe bonũ id quod futurum eſt, quia futurum eſt? nam quod bonum eſt, vtique prodeſt: niſi præſentia, prodeſſe nõ poſſunt. Si non prodeſt, bonum non eſt vtique: ſi prodeſt, iam eſt. Futurus ſum ſapiens: hoc bonum erit, cùm fuero: interim non eſt. Priùs aliquid eſſe debet, deinde quale eſſe. Quomodo, oro te, quod adhuc nihil eſt, iam bonum eſt? Quomodo autem tibi magis vis probari, non eſſe aliquid, quàm ſi dixero, futurum eſt? nõdum enim veniſſe apparet, quod venit. Ver ſecuturũ eſt: ſcio nunc hiemem eſſe. æſtas ſecutura eſt: ſcio æſtatem non eſſe. Maximum argumentum habeo nondum præſentis, futurum

turum eſſe. Sapiam, ſpero: ſed interim non ſapio. ſi illud bonum haberem, iam hoc carerem malo. Futurum eſt, vt ſapiam. ex hoc licet nondum me ſapere intelligas. non poſſum ſimul & in illo bono, & in hoc malo eſse. Duo iſta non coeunt, nec apud eumdem ſunt vnà, bonum & malũ. Tranſcurramus ſolertiſſimas nugas, & ad illa quæ nobis aliquam opem ſunt latura, properemus. Nemo qui obſtetricem parturienti filiæ ſolicitus accerſit, edictum & ludorum ordinem perlegit. nemo qui ad incendium domus ſuæ currit, tabulam latruncularíam perſpicit, vt ſciat quomodo alligatus exeat calculus. At mehercules omnia tibi vndique nunciantur, & incendium domus, & periculum liberorum, & obſidium patriæ, & bonorum direptio: adiice iſtis naufragium, motuſque terrarum, & quidquid aliud timeri poteſt. Inter iſta diſtrictus, rebus, nihil aliud quàm animum oblectantibus, vacas? Quid inter ſapientiam, & ſapere interſit, inquiris? nodos nectis ac ſoluis, tanta mole impendente capiti tuo? Non tam benignum ac liberale tempus natura nobis dedit, vt aliquid ex illo vacet perdere: & vide quàm multa etiam diligentiſſimis pereant. Aliud valetudo ſua cuique abſtulit, aliud ſuorũ: aliud neceſsaria negotia, aliud publica occupauerunt: vitam nobiſcum diuidit ſomnus. Ex hoc tempore tam anguſto & rapido, & nos auferente, quid iuuat maio-

rem

rem partem mittere in vanum? Adiice nunc, quòd aſſueſcit animus delectare ſe potiùs, quàm ſanare: & philoſophiã oblectamentum facere, cùm remedium ſit. Inter ſapientiam, & ſapere quid interſit, neſcio: ſcio mea non intereſſe, ſciam iſta, an neſciam. Dic mihi, cùm, quid inter ſapientiam & ſapere interſit, didicero, ſapiam? Cur ergo potiùs inter vocabula me ſapientiæ detines, quàm inter opera? Fac me fortiorem, fac me ſecuriorem, fac fortunæ parem, fac ſuperiorem. poſſum autẽ ſuperior eſſe, ſi fecero omne quod diſco.

EPIST. CXVIII. Exigis à me frequentiores epiſtolas. Rationes conferamus: ſoluendo non eris. Conuenerat quidem, vt tua priora eſſent; tu ſcriberes, ego reſcriberem: ſed non ero difficilis. benè credi tibi ſcio: itaque in anteceſſum dabo. Nec faciã, quod Cicero vir diſertiſſimus facere Atticum iubet, vt etiam ſi rem nullam habebit, *quod in buccam venerit, ſcribat*. Numquam poteſt deeſſe quod ſcribam, vt omnia illa quæ Ciceronis implent epiſtolas, tranſeam: quis candidatus laboret, quis alienis, quis ſuis viribus pugnet, quis conſulatum fiducia Cæſaris, quis Pompeij, quis apertè petat: quàm durus ſit fœnerator Cæcilius, à quo minoris centeſimis propinqui nummum mouere non poſſunt. Sua ſatius eſt mala, quàm aliena tractare: ſe excutere, & videre, quàm multarum rerum candidatus ſit,

&

& non ſuffragari. Hoc eſt, mi Lucili, egregium, hoc ſecurum ac liberum, nihil petere, & tota fortunæ comitia tranſire. Quàm putas eſſe iucundum, tribubus vocatis, cum candidati in templis ſuis pendeant, & alius nummos pronunciet; alius per ſequeſtrum agat; alius eorum manus oſculis conterat, quibus deſignatus contingendam manum negaturus eſt; omnes attoniti, vocem præconis exſpectant, ſtare otioſum, & ſpectare illas nundinas, nec ementem quidquam, nec vendentem? Quanto hic maiore gaudio fruitur, qui nõ prætoria, aut conſularia comitia ſecurus intuetur, ſed magna illa, in quibus alij honores anniuerſarios petunt, alij perpetuas poteſtates, alij bellorum euentus proſperos triumphoſque, alii diuitias, alij matrimonia ac liberos, alij ſalutem ſuã ſuorumque! Quanti animi res eſt, ſolum nihil petere, nulli ſupplicare, & dicere: Nihil mihi tecum fortuna: non facio mei tibi copiam. ſcio apud te Catones repelli, Vatinios fieri: nihil rogo. Hoc eſt priuatam facere fortunam. Libet ergo hæc inuicem ſcribere, & hanc integram ſemper egerere materiam, circumſpicientibus tot millia hominum inquieta: qui vt aliquid peſtiferi conſequantur, per mala nituntur in malum, petuntque mox fugienda, aut etiam faſtidienda. Cui enim aſſecuto ſatis fuit, quod optanti nimium videbatur? Non eſt, vt exiſtimant homines,

nes, auida felicitas, ſed puſilla. itaque neminem ſatiat. Tu iſta credis excelſa, quia longè ab illis iaces: ei verò qui ad illa peruenit, humilia ſunt. Mentior, niſi adhuc quærit adſcendere. Iſtud quod tu ſummum putas, gradus eſt. Omnes autem malè habet ignorantia veri. tamquam ad bona feruntur, decepti rumoribus. Deinde mala eſse, aut inania, aut minora quàm ſperauerint, adepti ac multa paſſi vident: maiorque pars miratur ex interuallo fallentia, & vulgò magna pro bonis ſunt. Hoc ne nobis quoque eueniat, quæramus quid ſit bonum. Varia eius interpretatio fuit. Finiuit hoc alius alio modo, alius illud aliter expreſſit. Quidam ita finiunt: Bonũ eſt, quod inuitat animos, quod ad ſe vocat. Huic ſtatim opponitur: Quid ſi inuitat quidẽ, ſed in perniciem? ſcis quàm multa mala, blanda ſint. Verum, & veriſimile, inter ſe differunt ita: Quod bonum eſt, vero iungitur: non eſt enim bonũ, niſi verum eſt. At quod inuitat ad ſe, & allicit facie, veriſimile eſt: ſubrepit, ſollicitat, attrahit. Quidam ita finierunt: Bonum eſt, quod appetitionẽ ſui mouet, vel quod impetũ animi tendentis ad ſe mouet. Et huic idem opponitur: multa enim impetũ animi mouent, quæ petuntur petentium malo. Melius illi qui ſic finierunt: Bonum eſt, quod ad ſe impetum animi ſecundum naturam mouet: & ita demũ petendum eſt, cùm cœpit eſse expetendum.

Iam & honeſtum eſt : hoc enim perfectè eſt petendum. Locus ipſe me admonet, vt quid interſit inter bonum honeſtumque, dicam. Aliquid inter ſe habent mixtum, & inſeparabile: nec poteſt bonum eſſe, niſi cui aliquid honeſti ineſt: & honeſtum vtique bonum eſt. Quid ergo inter duo intereſt? Honeſtum eſt perfectum bonum, quo beata vita completur, cuius contactu alia quoq; bona fiunt. Quod dico, tale eſt. Sunt quædam neq; bona, neque mala: tamquã militia, legatio, iuriſdictio. Hæc cùm honeſtè adminiſtrata sũt, bona eſſe incipiũt, & ex dubio in bonum tranſeunt. Bonum ſocietate honeſti fit, honeſtum per ſe bonum eſt. Bonum ex honeſto fluit, honeſtũ ex ſe eſt. Quod bonum eſt, malũ eſſe potuit: quod honeſtũ eſt, niſi bonum eſſe nõ potuit. Hanc quidam finitionem reddiderunt: Bonum eſt, quod ſecundum naturã eſt. Attende quid dicam. Quod bonum eſt, & ſecundum naturam eſt: non protinus quod ſecundum naturam eſt, & bonũ eſt. Multa quidem naturæ conſentiunt: ſed tam puſilla ſunt, vt non conueniat illis boni nomen. Leuia enim ſunt, & contemnenda: nullum nec minimum cõtemnendum bonum. Nam quamdiu exiguum eſt, bonum non eſt: cùm bonum eſſe cępit, non exiguum eſt. Vnde aliquid cognoſcitur bonum? ſi perfectè ſecundum naturam eſt. Fateris, inquis, quod bonum eſt, ſecundum naturam eſſe: hæc eius pro-

prietas eſt. Fateris & alia ſecundum naturam quidem eſſe;ſed bona non eſſe. Quomodo ergo illud bonum eſt,cùm hęc non ſint? quomodò ad aliam proprietatem peruenit, cùm vtrique præcipuum illud commune ſit, ſecundum naturam eſſe? ipſa ſcilicet magnitudine. Nec hoc nouũ eſt, quædam creſcendo mutari. Infans fuit, factus eſt pubes; alia eius proprietas fit:ille irrationalis eſt,hic rationalis. Quædam incremento non tantùm in maius exeunt,ſed in aliud. Non fit, inquit, aliud quod maius fit. Vtrùm lagenam an dolium impleas vino, nihil refert:in vtroque proprietas vini eſt. Exiguum mellis pondus, & magnum, ſapore non differt. Diuerſa ponis exempla. in iſtis enim eadem qualitas eſt: quamuis augeantur,manent. Quædam amplificata in ſuo genere, in ſua proprietate perdurant: quædam poſt multa incrementa, vltima demum vertit adiectio, & nouam illis, aliamque quàm in qua fuerant, conditionem imprimit. Vnus lapis fecit fornicem, ille qui latera inclinata cuneauit, & interuentu ſuo vinxit. Summa adiectio quare plurimum facit, vel exigua? quia non auget, ſed implet. Quædam proceſſu priorem exuunt formam, & in nouam tranſeunt. Vbi animus aliquid diu protulit, & magnitudinẽ eius ſequendo laſſatus eſt, infinitum cępit vocari; quod longè aliud factum eſt quàm fuit,cùm magnum videretur,ſed finitum.

Eodem

Eodē modo aliquid difficulter ſecari cogitauimus: nouiſſimè creſcēte difficultate, inſecabile inuentū eſt. Sic ab eo quod vix & ægrè mouebatur, proceſſimus ad immobile. Eadem ratione aliquid ſecundū naturam fuit: hoc in aliam proprietatem magnitudo ſua tranſtulit, & bonum fecit.

EPIST. CXIX. Quoties aliquid inueni, non exſpecto donec dicas, *In commune*: ipſe mihi dico. Quid ſit quod inuenerim, quæris? ſinum laxa, merum lucrum eſt. Docebo quomodo fieri diues celerrimè poſſis, quod valdè cupis audire. Nec immeritò: ad maximas te diuitias compendiaria ducam. Opus erit tamen tibi creditore. vt negotiari poſſis, æs alienum facias oportet: ſed nolo per interceſſorem mutueris, nolo proxenetæ nomen tuum iactent. Paratum tibi creditorē dabo, Catonianum illud: à te mutuū ſumes. *Quantulumcumque eſt, ſatis erit, ſi quidquid deerit, id à nobis petierimus*. Nihil enim, mi Lucili, intereſt, vtrùm non deſideres, an habeas. Summa rei in vtroque eſt eadem: non torqueberis. Nec illud præcipio, vt aliquid naturę neges: contumax eſt, non poteſt vinci, ſuum poſcit: ſed vt quidquid naturam excedit, ſcias precarium eſſe, non neceſſarium. Eſurio: edendum eſt. vtrùm hic panis ſit plebeius, an ſiligineus, ad naturam nihil pertinet. Illa ventrem non delectari vult, ſed impleri. Sitio. vtrùm hæc aqua ſit ex lacu proximo excepta,

an ea quam multa niue cluſero,vt rigore refrigeretur alieno,ad naturam nihil pertinet. Illa hoc vnum iubet, ſitim exſtingui. Vtrùm ſit aureum poculum, an cryſtallinum, an murrhinum,an Tiburtinus calix, an manus concaua, nihil refert. Finem omnium rerum ſpecta, & ſuperuacua dimittes. Fames me appellat: ad proxima quæque tendatur manus: ipſa mihi cõmendabit, quodcumq; comprehendero. Nihil contemnit eſuriens. Quid ſit ergo,quod me delectauerit,quæris? Videtur mihi egregiè dictum: *Sapiens,diuitiarum naturalium eſt quæſitor acerrimus.* Inani me,inquis, lance muneras. Quid eſt illud inane?iam ego parauerã fiſcos:circumſpiciebã in quod me mare negotiaturus immitteram,quod publicum agitarem,quas accerſerem merces.Decipere eſt iſtud,docere paupertatem, cùm diuitias promiſeris. Ita tu pauperem iudicas, cui nihil deeſt?Suo,inquis,& patientiæ ſuæ beneficio, non fortunæ. Ideò ergo illum nõ iudicas diuitem, quia diuitiæ eius deſinere non poſſunt? Vtrùm malis habere multum, an ſatis? qui multum habet,plus cupit; quod eſt argumentum, nondum illum ſatis habere;qui ſatis habet, conſecutus eſt, quod numquam diuiti contingit,finem. An has ideò non putas eſſe diuitias, quia propter illas nemo proſcriptus eſt?quia propter illas nulli venenum filius, nulli vxor impegit? quia in bello tutæ ſunt? quia in pace

otioſæ?

otioſæ? quia nec habere illas periculoſum eſt, nec operoſum diſponere? An parum habet, qui tantùm non alget, non eſurit, non ſitit? plus Iupiter non habet. Numquam parum eſt, quod ſatis eſt: numquam multum eſt, quod ſatis non eſt. Poſt Darium & Indos pauper eſt Alexander Macedo: quærit quod ſuum faciat, ſcrutatur maria ignota, in Oceanum claſſes mittit nouas, &, vt ita dicam, mundi clauſtra perrumpit. Quod naturæ ſatis eſt, homini non eſt. Inuentus eſt qui concupiſceret aliquid poſt omnia. Tanta eſt cæcitas mentium, & tanta initiorum ſuorum vnicuique, cùm proceſſit, obliuio. Ille modò ignobilis anguli non ſine cõtrouerſia dominus, de tanto fine terrarum per ſuum rediturus orbem triſtis eſt. Neminem pecunia diuitem fecit: imò contrà, nulli non maiorem ſui cupiditatem incuſſit. Quæris, quę ſit huius rei cauſſa? plus incipit habere poſſe, qui plus habet. Ad ſummam, quem voles mihi ex his quorum nomina cum Craſſo Licinoque numerãtur, in medium licet protrahas: afferat cenſum, & quidquid habet, & quidquid ſperat, ſimul computet: iſte, ſi mihi credis, pauper eſt; ſi tibi, poteſt eſſe. At hic qui ſe ad id quod natura exigit, cõpoſuit, non tantùm extra ſenſum eſt paupertatis, ſed extra metum. Sed vt ſcias, quàm difficile ſit res ſuas ad naturalem modum coarctare, hic ipſe quẽ circa naturã diximus, quem tu vocas pau-

perem, habet aliquid & ſuperuacui. At excæcant populum, & in ſe conuertunt opes, ſi numerati multum ex aliqua domo effertur, ſi multum auri tecto quoque eius illinitur, ſi familia aut corporibus electa, aut ſpectabilis cultu eſt. Omnium iſtorum felicitas in publicum ſpectat: ille quẽ nos & populo & fortunæ ſubduximus, beatus introrſum eſt. Nam quod ad illos pertinet, apud quos falsò diuitiarum nomen inuaſit occupata paupertas: ſic diuitias habent, quomodo habere dicimur febrem, cùm illa nos habeat. Econtrario dicere debemus: Febris illum tenet, eodem modo dicendum eſt, Diuitię illum tenent. Nihil ergo monuiſſe te malim, quã hoc, quod nemo monetur ſatis: vt omnia naturalibus deſideriis metiaris, quibus aut gratis ſatis fiat, aut paruo. Tantum miſcere vitia deſideriis noli. Quæris quali menſa, quali argento, quàm paribus miniſteriis, & leuibus, afferatur cibus? nihil præter cibum natura deſiderat.

Num tibi, cùm fauces vrit ſitis, aurea quæris
Pocula? num eſuriens faſtidis omnia, præter
Pauonem rhombumque?

Ambitioſa non eſt fames: contenta deſinere eſt: quo deſinat, non nimis curat. Infelicis luxuriæ iſta tormenta ſunt. quærit quemadmodum poſt ſaturitatem quoque eſuriat; quemadmodum non impleat ventrem,

trem, ſed farciat: quemadmodum ſitim prima potione ſedatam reuocet. Egregiè itaque Horatius negat ad ſitim pertinere, quo poculo aqua, aut quàm eleganti manu miniſtretur. Nam ſi pertinere ad te iudicas, quàm crinitus puer, & quàm perlucidum tibi poculum porrigat, non ſitis. Inter reliqua, hoc nobis natura præſtitit præcipuum, quod neceſſitati faſtidium excuſſit. Recipiunt ſuperuacua delectum. Hoc parùm decens, illud parùm lautum, oculos hoc meos lædit. Id actum eſt ab illo mundi conditore, qui nobis viuendi iura deſcripſit, vt ſalui eſſemus, non delicati. Ad ſalutē omnia parata ſunt, & in promptu: deliciis omnia miſerè ac ſolicitè comparantur. Vtamur ergo hoc naturę beneficio inter magna numerando: & cogitemus, nullo nomine meliùs illam meruiſſe de nobis, quam quia quidquid ex neceſſitate deſideratur, ſine faſtidio ſumitur.

EPIST. CXX. Epiſtola tua per plures quęſtiunculas vagata eſt, ſed in vna conſtitit, & hanc expediri deſiderat: Quomodo ad nos boni honeſtiq; prima notitia peruenerit. Hæc duo apud alios diuerſa ſunt, apud nos tātùm diuiſa. Quid ſit hoc, dicā. Bonū putāt eſſe aliqui, quod vtile eſt. itaq; hoc & diuitiis, & equo, & vino, & calceo nomen imponunt: tanta eſt apud illos boni vilitas, & adeò vſque ad ſordida deſcendit. Honeſtum putāt, cui ratio recti officij cōſtat: tamquam piè curatam patris ſene-

ctutem, adiutam amici paupertatem, fortem expeditionem, prudentem moderatamque ſententiam. Iſta duo quidem facimus, ſed ex vno. Nihil eſt bonum, niſi quod honeſtum eſt: quod honeſtum eſt, vtique bonũ. Superuacuum iudico adijcere, quid inter iſta diſcriminis ſit, cùm ſæpè dixerim. Hoc vnum dicam: Nihil nobis bonum videri, quo quis & malè vti poteſt. Vides autem, diuitiis, nobilitate, viribus quàm multi malè vtantur. Nunc ergo ad id reuertor, de quo deſideras dici. Quomodo ad nos prima boni honeſtique notitia peruenerit. Hoc nos docere natura non potuit: ſemina nobis ſcientiæ dedit, ſcientiam non dedit. Quidam aiunt nos in notitiam incidiſſe: quod eſt incredibile, virtutis alicui ſpeciem caſu occurriſſe. Nobis videtur obſeruatio collegiſſe, & rerum ſæpe factarum inter ſe collatio, per analogiam noſtro intellectu & honeſtum & bonum iudicante. Hoc verbum cùm Latini grãmatici ciuitate donauerint, ego damnandum non puto, nec in ciuitatem ſuam redigẽdum. Vtar ergo illo nõ tãtùm tamquã recepto, ſed tamquam vſitato. Quę ſit hæc analogia, dicã. Noueramus corporis ſanitatem: ex hac collegimus eſſe aliquam & animi. noueramus corporis vires: ex his collegimus eſſe & animi robur. Aliqua benigna facta, aliqua humana, aliqua fortia, nos obſtupefecerant: hæc cœpimus tãquam perfecta mirari. Suberant illis mul-

ta vitia,quę ſpecies alicuius conſpicui facti fulgorq; celabat:hęc diſſimulauimus. Natura iubet augere laudanda: nemo non gloriam vltra verũ tulit. Ex his ergo ſpeciẽ ingentis boni traximus.Fabricius Pyrrhi regis aurum repulit,maiuſq;regno iudicauit,regias opes poſſe cõtemnere. Idẽ, medico Pyrrhi promittẽte venenum ſe regi daturum,monuit Pyrrhum, caueret inſidias. Eiuſdem animi fuit, auro non vinci, veneno non vincere. Admirati ſumus ingentẽ virum, quem non regem,nõ contra regem promiſſa flexiſſent,boni exempli tenacẽ:quod difficillimum eſt,in bello innocentem:qui aliquod eſſe crederet etiã in hoſte nefas: qui in ſumma paupertate, qua ſibi decus fecerat, non aliter refugit diuitias quàm venenum. Viue,inquit, beneficio meo Pyrrhe,& gaude,quod adhuc dolebas, Fabriciũ nõ poſſe corrumpi. Horatius Cocles ſolus impleuit pontis anguſtias,adimique à tergo ſibi reditum, dummodo iter hoſti auferretur, iuſſit:& tã diu reſtitit prementibus,donec reuulſa ingenti ruina tigna ſonuerunt:Poſtquam reſpexit, & extra periculũ eſſe patriã periculo ſuo ſenſit: *Veniat, ſi quis vult,* inquit, *ſic euntẽ ſequi:* deditque ſe in præceps:& non minus ſolicitus in illo rapido alueo fluminis,vt armatus, quàm vt ſaluus exiret, retento armorum victricium decore, tã tutus rediit, quàm ſi ponte veniſſet. Hæc & huiuſmodi facta imaginẽ nobis oſtendere

virtutis. Adijciam quod mirum fortaſſe videatur: mala interdum ſpeciem honeſti obtulerunt,& optimum ex contrario nituit. Sunt enim,vt ſcis, virtutibus vitia confinia, & perditis quoq; ac turpibus recti ſimilitudo eſt. Sic mentitur prodigus liberalem: cùm plurimum interſit, vtrùm quis dare ſciat, an ſeruare neſciat. Multi, inquam, ſunt, Lucili, qui non donant, ſed proijciunt. non voco ego liberalem, pecuniæ ſuæ iratum. Imitatur negligentia facilitatẽ, temeritas fortitudinem. Hæc nos ſimilitudo coegit attendere,& diſtinguere ſpecie quidem vicina,re autem plurimùm inter ſe diſſidentia. Dũ obſeruamus eos, quos inſignes egregium opus fecerat, cœpimus annotare, quis rem aliquam generoſo animo feciſſet & magno impetu, ſed ſemel. Hunc vidimus in bello fortem, in foro timidũ; animosè paupertatem ferentem, humiliter infamiam: factum laudauimus, contempſimus virum. Aliũ vidimus aduerſus amicos benignũ, aduerſus inimicos temperatum,& publica & priuata ſanctè ac religiosè adminiſtrantẽ: non deeſſe ei,& in his quæ toleranda erant, patientiã, & in his quæ agenda, prudentiã. Vidimus vbi tribuendũ eſſet, plena manu dantem: vbi laborandũ, pertinacem & obnoxium, & laſſitudinem corporis animo ſubleuantem. Pręterea idem erat ſemper,& in omni actu par ſibi, iam non conſilio bonus, ſed more eò perductus, vt non tantùm re-

ctè

ctè facere poſſet, ſed niſi rectè facere non poſſet. Intelleximus in illo perfectam eſſe virtutẽ: hanc in partes diuiſimus. Oportebat cupiditates refrænari, metus comprimi, facienda prouideri, reddẽda diſtribui: comprehendimus temperantiam, fortitudinem, prudentiam, iuſtitiam, & ſuũ cuiq; dedimus officium. Ex quo ergo virtutem intelleximus? Oſtendit illam nobis ordo eius, & decor, & conſtantia, & omnium inter ſe actionum concordia, & magnitudo ſuper omnia efferens ſeſe. Hinc intellecta eſt illa beata vita, ſecundo defluens curſu, arbitrij ſui tota. Quomodo ergo hoc ipſũ nobis apparuit? dicam. Numquam vir ille perfectus adeptuſq; virtutem, fortunæ maledixit: numquam accidentia triſtis excepit, ciuem eſſe ſe vniuerſi & militem credens, labores velut imperatos ſubiit. Quidquid inciderat, non tamquam malũ aſpernatus eſt, & in ſe caſu delatum, ſed quaſi delegatum ſibi. Hoc qualecumque eſt, inquit, meum eſt: aſperum eſt, durum eſt: in ipſo nauemus operam. Neceſſariò itaque magnus apparuit, qui numquã malis ingemuit, numquam de fato ſuo queſtus eſt, fecit multis intellectum ſui, & nõ aliter quàm in tenebris lumen effulſit: aduertitq; in ſe omnium animos, cùm eſſet placidus & lenis, & humanis diuiniſq; rebus pariter æquus. Habebat perfectũ animum, ad ſummã ſui adductus, ſupra quã nihil eſt niſi mens Dei, ex qua pars & in

hoc pectus mortale defluxit: quod nunquã magis diuinum eſt, quàm vbi mortalitatẽ ſuam cogitat, & ſcit in hoc natum hominem, vt vita defungeretur: nec domum eſſe hoc corpus, ſed hoſpitiũ,& quidem breue hoſpitium: quod relinquendũ eſt, vbi te grauem eſſe hoſpiti videas. Maximum, inquam, mi Lucili, argumentum eſt animi ab altiori venientis ſede, ſi hæc in quibus verſatur, humilia iudicat, & anguſta, ſi exire non metuit. Scit enim quò exiturus ſit, qui vnde venerit, meminit. Nõ videmus, quàm multa nos incommoda exagitant, quàm malè nobis cõueniat hoc corpus? Nunc de ventre, nunc de capite, nunc de pectore ac faucibus querimur: alias nerui nos, alias pedes vexant: nunc deiectio, nunc deſtillatio: aliquando ſupereſt ſanguis, aliquando deeſt: hinc atque illinc tentamur, & expellimur. Hoc euenire ſolet in alieno habitantibus. At nos corpus tam putre ſortiti, nihilominus æterna proponimus, & in quantum poteſt ætas humana protendi, tantum ſpe occupamus, nulla contenti pecunia, nulla potentia. Quid hac re fieri impudẽtiùs, quid ſtultiùs poteſt? Nil ſatis eſt morituris, imò morientibus quotidie enim propiùs ab vltimo ſtamus, & illò vnde nobis cadẽdum eſt, hora nos omnis impellit. Vide in quanta cæcitate mens noſtra ſit! Hoc quod futurũ dico, cummaximè fit, & pars eius magna iam facta eſt. nam quod viximus tempus, eo

loco

loco eſt, quo erat antequam viximus. Erramus autem, qui vltimum timemus diem: cùm tantumdem in mortem ſinguli conferant. Non ille gradus laſſitudinem facit, in quo deficimus, ſed ille profitetur. Ad mortem dies extremus peruenit, accedit omnis. Carpit nos illa, non corripit. Ideò magnus animus, conſcius ſibi melioris naturæ, dat quidem operam, vt in hac ſtatione, qua poſitus eſt, honeſtè ſe atque induſtriè gerat: ceterùm nihil horum quæ circa ipſum ſunt, ſuum iudicat, ſed vt commodatis vtitur, peregrinus & properans. Cùm aliquem huius videremus conſtantiæ, quidni ſubiret nos ſpecies non vſitatæ indolis? vtique ſi hanc, vt dixi, magnitudinem veram eſſe oſtendebat. Qualitatis veræ tenor permanet, falſa non durant. Quidam alternis Vatinij, alternis Catones ſunt: & modò parùm illis ſeuerus eſt Curius, parùm pauper Fabricius, parùm frugi & contentus vili Tubero: modò Licinum diuitijs, Apicium cœnis, Mecænatem delicijs prouocant. Maximum indicium eſt malæ mentis, fluctuatio, & inter ſimulationem virtutum, amoremque vitiorum, aſſidua iactatio.

—— habebat ſæpe ducentos,
Sæpe decem ſeruos: modò reges atque tetrarchas,
Omnia magna loquens: modò ſit mihi menſa tripes, &c.

Con-

Concha ſalis puri, & toga quæ defendere frigus,
Quamuis craſſa, queat. decies centena dediſſes
Huic parco paucis contento: quinque diebus
Nil erat in loculis.

Omnes iſti tales ſunt, qualem hunc deſcribit Horatius: numquam eumdem, nec ſimilem quidem ſibi. adeò in diuerſum aberrat. Multos dixi: propè eſt vt omnes ſint. Nemo non quotidie & conſilium mutat, & votum. modò vxorem vult habere, modò amicam: modò regnare vult; modò id agit, ne quis ſit officioſior ſeruus: modò dilatat ſe vſque ad inuidiam; modò ſubſidit, & contrahitur infra humilitatem verè iacentium; nunc pecuniam ſpargit, nunc rapit. Sic maximè coarguitur animus imprudens: alius prodit atque alius, & (quo turpius nihil iudico) impar ſibi eſt. Magnam rem puta, vnum hominem agere. Præter ſapientem autem nemo vnum agit: ceteri multiformes ſumus. Modò frugi tibi videbimur & graues, modò prodigi & vani. Mutamus ſubinde perſonam, & contrariam ei ſumimus, quam exuimus. Hoc ergo à te exige, vt qualem inſtitueris præſtare te, talem vſque ad exitum ſerues. Effice vt poſſis laudari: ſi minùs, vt agnoſci. De aliquo, quem vidiſti heri, meritò dici poteſt: Hic quis eſt? tanta mutatio eſt.

EPIST.

EPIST. CXXI. Litigabis, ego video: cùm tibi hodiernam quæſtiunculam, in qua ſatis diu hæſimus, expoſuero. Iterùm enim clamabis, Hoc quid ad mores? Sed exclama, dum tibi primùm alios opponam, cum quibus litiges, Poſidonium & Archidemum. Hi iudicium accipient, deinde dicam. Non quidquid morale eſt, bonos mores facit. Aliud ad hominem alendum pertinet, aliud ad exercendum, aliud ad veſtiendum, aliud ad docendum, aliud ad delectandum. Omnia tamen ad hominem pertinent, etiamſi non omnia meliorem eum faciunt. Mores alia aliter attingunt. Quædam illos corrigunt & ordinant; quædam naturam eorum & originem ſcrutantur. Cùm quæritur, quare hominem natura produxerit, quare prætulerit animalibus ceteris, longè me iudicas mores reliquiſſe? falſum eſt. Quomodo enim ſcies, qui habendi ſint, niſi quid homini ſit optimum, inueneris? niſi naturam eius inſpexeris? Tunc demum intelliges, quid faciendum tibi, quid vitandum ſit, cùm didiceris quid naturæ tuæ debeas. Ego, inquis, volo diſcere, quomodo minùs cupiam, minùs timeam. Superſtitionem mihi excute, doce leue eſſe vanumque hoc, quod felicitas dicitur: vnam illi ſillabam facillimè accedere. Deſiderio tuo ſatisfaciam, & ad virtutes exhortabor, & vitia conuerberabo, licet aliquis nimium

nium immoderatumque in hac parte me iudicet, non deſiſtam perſequi nequitiam, & affectus efferatiſſimos inhibere, & voluptates ituras in dolorem compeſcere, & votis obſtrepere. Quìdni? cùm maxima malorum optauerimus, & ex gratulatione natum ſit quidquid obloquimur. Interim permitte mihi ea quæ paullò remotiora videntur, excutere. Quærebamus, an eſſet omnibus animalibus conſtitutionis ſuæ ſenſus? Senſum autem eſſe ex eo maximè apparet, quòd membra aptè & expeditè mouent, non aliter quàm in hoc erudita. Nulli non partium ſuarum agilitas eſt. Artifex inſtrumenta ſua tractat ex facili: rector nauis ſcit gubernaculum flectere: pictor colores quos ad reddendam ſimilitudinem multos varioſque ante ſe poſuit, celerrimè denotat, & inter ceram opuſque facili vultu ac manu commeat. Sic animal in omnem vſum ſui mobile. Mirari ſolemus ſcenæ peritos, quòd in omnem ſignificationem rerum & effectuum parata illorum eſt manus, & verborum velocitatem geſtus aſſequitur. Quod illis ars præſtat, his natura. Nemo ægrè molitur artus ſuos, nemo in vſu ſui hæſit: ad hoc edita, protinus faciunt. Cum hac ſcientia prodeunt, inſtituta naſcuntur. Ideò, inquit, partes ſuas animalia aptè mouebunt: quia ſi aliter mouerint, dolorem ſenſura ſunt. Ita, vt vos dicitis, coguntur; metuſque illa

in

in rectum, non voluntas mouet: quod eſt falſum. Tarda enim ſunt, quæ neceſſitate impelluntur. Agilitas ſpontaneus motus eſt. Adeò autem non adigit illa ad hoc doloris timor, vt in naturalem motum etiam dolore prohibente nitantur. Sic infans qui ſtare meditatur, & ferre ſe aſſueſcit, ſimul tentare vires ſuas cœpit, cadit: & cum fletu toties reſurgit, donec ſe per dolorem ad id quod natura poſcit, exercuit. Animalia quędam tergi durioris inuerſa tamdiu ſe torquent, ac pedes exſerunt, & obliquant, donec ad locum reponantur. Nullum tormentum ſentit ſupinata teſtudo. inquieta eſt tamen deſiderio naturalis ſtatus: nec antè deſinit niti, quatere ſe, quàm in pedes conſtitit. Ergo omnibus conſtitutionis ſuæ ſenſus eſt, & inde membrorum tam expedita tractatio: nec vllum maius indicium habemus, cum hac illa ad viuendum venire notitia, quàm quòd nullum animal ad vſum ſui rude eſt. Conſtitutio eſt, inquit, vt vos dicitis, principale animi quodammodo ſe habens erga corpus. Hoc tam perplexum & ſubtile, & vobis quoque vix enarrabile, quomodo infans intelligit? Omnia animalia dialectica naſci oporteret, vt iſtam finitionem magnæ parti togatorum obſcuram intelligant. Verum erat quod opponis, ſi ego ab animalibus conſtitutionis finitionem intelligi dicerem. Nam ipſa conſtitutio faciliùs natura intelligitur,

ligitur, quàm enarratur. Itaque infans ille, quid ſit conſtitutio, non nouit: conſtitutionem ſuam nouit: & quid ſit animal neſcit, animal eſſe ſe ſentit. Præterea ipſam conſtitutionem ſuam craſsè intelligit, & ſummatim, & obſcurè. Nos quoque animum habere nos ſcimus: quid ſit animus, vbi ſit, qualis ſit, & vnde, neſcimus. Qualis ad nos peruenit animi noſtri ſenſus, quamuis naturam eius ignoremus, ac ſedem; talis ad omnia animalia conſtitutionis ſuæ ſenſus. Neceſſe eſt enim id ſentiant, per quod alia quoque ſentiunt: neceſſe eſt ſenſum eius habeant, cui parent, à quo reguntur. Nemo non ex nobis intelligit eſſe aliquid, quod impetus ſuos moueat: quid ſit illud, ignorat. & conatum ſibi eſſe ſcit: quid ſit, aut vnde ſit, neſcit. Sicut infantibus, ſic quoque animalibus, principalis partis ſuæ ſenſus eſt, non ſatis dilucidus, non expreſſus. Dicitis, inquit, omne animal primùm conſtitutioni ſuæ conciliari: hominis autem conſtitutionem rationalem eſſe: & ideò conciliari hominem ſibi, non tamquam animali, ſed tamquam rationali. Ea enim parte ſibi carus eſt homo, qua homo eſt. Quomodo ergo infans conciliari conſtitutioni rationali poteſt, cum rationalis nondum ſit? Vnicuique ætati ſua conſtitutio eſt: alia infanti, alia puero, alia ſeni. Omnes enim conſtitutioni conciliantur, in qua ſunt. Infans

ſine dentibus eſt: huic conſtitutioni ſuæ conciliatur. enati ſunt dentes: huic conſtitutioni conciliatur. Nam & illa herba, quæ in ſegetem frugemque ventura eſt, alienam conſtitutionem habet tenera, & vix eminens ſulco: aliam cùm conualuit, & molli quidem culmo, ſed qui ferat onus ſuum, conſtitit: aliam cùm flaueſcit, & ad aream ſpectat, & ſpica eius induruit: in quamcumque conſtitutionem venit, eam tuetur, in eam componitur. Alia eſt ætas infantis, pueri, adoleſcentis, ſenis: ego tamen idem ſum, qui & infans fui, & puer, & adoleſcens. Sic quamuis alia atque alia cuique conſtitutio ſit, conciliatio conſtitutionis ſuæ eadem eſt. Non enim puerum mihi, aut iuuenem, aut ſenem, ſed me natura commendat. Ergo infans ei conſtitutioni ſuæ conciliatur, quæ tunc infanti eſt, non quæ futura iuueni eſt. Neque enim ſi aliquid illi maius, in quo tranſeat, reſtat; non hoc quoque in quo naſcitur, ſecundum naturam eſt. Primùm ſibi ipſi conciliatur animal: debet enim aliquid eſſe, ad quod alia referantur. Voluptatem peto. cui? mihi. ergo mei curam ago. Dolorem refugio. pro quo? pro me. ergo mei curam ago. Si omnia propter curam mei facio, ante omnia eſt mei cura. Hæc animalibus ineſt cunctis, nec inſeritur, ſed innaſcitur. Producit fœtus ſuos natura, nõ abiicit: & quia tutela certiſſima ex proximo

ximo

ximo eſt,ſibi quiſq; commiſſus eſt. Itaq; vt in prioribus dixi,tenera quoque animalia è materno vtero vel quoquo modo effuſa,quid ſit infeſtũ ipſis,protinus norunt, & mortifera deuitant: vmbram quoque tranſuolãtium reformidant, obnoxia auibus rapto viuentibus. Nullum animal ad vitam prodit ſine metu mortis. Quemadmodum, inquit, editum animal intelle-ctum habere, aut ſalutaris aut mortiferæ rei poteſt? Primùm quæritur, an intelligat, non quemadmodum intelligat. Eſſe autem illis intellectum, ex eo apparet, quòd nihil ampliùs, ſi intellexerint, faciant. Quid eſt quare pauonem, quare anſerem gallina non refugiat, cùm tanto minorem, & ne notum quidem ſibi, accipitrem fugiat? quare pulli felem timent, canem non timent? Apparet, illis ineſſe ſcientiam nocituri, non experimento collectam. nam antequam poſſint experiri, cauent. Deinde, ne hoc caſu exiſtimes fieri, nec metuunt alia quàm debent, nec vmquam obliuiſcuntur huius tutelæ & diligentiæ. æqualis eſt illis à pernicioſo fuga. Præterea, non fiunt timidiora viuendo. Ex quo quidem apparet, non vſu illa ad hoc peruenire, ſed naturali amore ſalutis ſuæ. Et tardum eſt & varium,quod vſus docet: quidquid natura tradit, & æquale eſt omnibus, & ſtatim. Si tamen exigis, dicam quomodo omne animal pernicioſa intelligere conetur. Sentit

ſe

ſe carne conſtare: itaque ſentit, quid ſit, quo ſecari caro, quo vri, quo obteri poſſit. Quæ ſunt animalia armata ad nocendum, horum ſpeciem trahit inimicam & hoſtilem. Inter ſe iſta coniuncta ſunt. Simul enim conciliatur ſaluti ſuæ quidque: & quæ iuuant, illa petit; læſura formidat. Naturales à contrariis aſpernationes ſunt. ſine vlla cogitatione, ſine conſilio fit, quidquid natura præcipit. Nō vides, quanta ſubtilitas ſit apibus ad fingēda domicilia? quanta diuidui laboris obeundi concordia? Non vides quàm nulli mortalium imitabilis ſit illa araneæ textura? quanti operis ſit, fila diſponere? alia in rectum immiſſa firmamenti loco, alia in orbem currentia ex denſo rara, quæ minora animalia, in quorum perniciem illa tenduntur, velut retibus implicata teneāt. Naſcitur ars iſta, non diſcitur. Itaque nullum eſt animal altero doctius. videbis aranearum pares telas, par in fauis angulorum omnium foramen. Incertum eſt & inæquale, quidquid ars tradit: ex ęquo venit, quod natura diſtribuit. Hęc nihil magis, quàm tutelam ſui, & eius peritiam tradidit: ideoque etiam ſimul incipiunt, & diſcere & viuere. Nec eſt mirum, cum eo naſci illa, ſine quo fruſtrà naſcerentur. Primum hoc inſtrumentum illis natura contulit, ad permanendum in conciliatione & caritate ſui. Non poterant ſalua eſſe, ni vellent, Nec hoc per ſe profuturum

erat;

erat: ſed ſine hoc nulla res profuiſſet. Sed in nullo deprehendes vilitatem ſui, ne negligentiam quidem. Tacitis quoque & brutis, quamuis in cetera torpeant, ad viuendum ſolertia eſt. Videbis quæ aliis inutilia ſunt, ſibi ipſa non deeſſe.

EPIST. CXXII. Detrimentum iam dies ſenſit: reſiliuit aliquantulum: ita tamen, vt liberale adhuc ſpatium ſit, ſi quis cum ipſo, vt ita dicam, die ſurgat, officioſior, meliorque, quàm ſi quis illum exſpectat, vt luce prima exeat. Turpis, qui alto ſole ſemiſomnis iacet, cuius vigilia medio die incipit: & adhuc multis hoc antelucanum eſt. Sunt qui officia lucis noctiſque peruertunt: nec antè diducunt oculos heſterna graues crapula, quàm appetere nox cœpit. Qualis illorum conditio dicitur, quos natura (vt ait Virgilius) pedibus noſtris ſubditos econtrario poſuit,

Nòſque vbi primus equis oriens afflauit anhelis,
Illis ſera rubens accēdit lumina veſper:

talis horum contraria omnibus non regio, ſed vita eſt. Sunt quidam in eadem vrbe antipodes, qui, vt M. Cato ait, *nec orientem vmquam ſolem viderunt, nec occidentem*. Hos tu exiſtimas ſcire, quemadmodum viuendum ſit, qui neſciunt quando? & hi mortem timent, in quam ſe viui condiderunt: tam infauſti ominis, quàm nocturnæ aues ſunt? Licet in vino vn-

vnguentoq́ue tenebras ſuas exigant, licet epulis, & in multa quidem fercula diſtinctis, totum peruerſæ vigiliæ tempus diducant: non conuinantur, ſed iuſta ſibi faciunt. Mortuis certè interdiu parentatur. At mehercules nullus agenti dies longus eſt. Extendamus vitam: huius & officium, & argumentum, actus eſt. circumſcribatur nox, & aliquid ex illa in diem transferatur. Aues, quæ conuiuijs comparantur, vt immotæ facilè pingueſcant, in obſcuro continentur: ita ſine vlla exercitatione iacentibus, tumor pigrum corpus inuadit, & ſuper membra iners ſagina ſuccreſcit. Ita iſtorum corpora, qui ſe tenebris dicauerunt, fœda viſuntur. Quippe non ſpecioſior illis, quàm morbo pallentibus, color eſt: languidi, & euanidi albent, & in viuis caro morticina eſt. Hoc tamen minimum in illis malorum dixerim: quanto plus tenebrarum in animo eſt? ille in ſe ſtupet, ille caligat, inuidet cæcis. Quis vmquam oculos tenebrarum cauſſa habuit? Interrogas, quomodo hæc animo prauitas fiat, auerſandi diem, & totam vitam in noctē transferendi? Omnia vitia contra naturam pugnant: omnia debitum ordinem deſerunt. hoc eſt luxuriæ propoſitum, gaudere peruerſis: nec tantùm diſcedere à recto, ſed quàm longiſſimè abire, deinde etiam econtrariò ſtare. Iſti non videntur tibi contra naturam viuere, qui ieiuni

iuni bibunt, qui vinum recipiunt inanibus venis, & ad cibum ebrij tranſeunt? Atqui frequens hoc adoleſcentium vitium eſt, qui vires excolunt. in ipſo pænè balnei limine, inter nudos bibunt, imò potant: vt ſudorem, quem mouerunt potionibus crebris ac feruentibus, ſubinde diſtringant. Poſt prandium aut cœnam bibere, vulgare eſt: hoc patres-familiæ ruſtici faciunt, & veræ voluptatis ignari. Merum illud delectat, quod non innatat cibo, quod liberè penetrat ad neruos: illa ebrietas iuuat, quæ in vacuum venit. Non videntur tibi contra naturam viuere, qui commutant cum fœminis veſtem? Non viuunt contra naturam, qui exſpectant, vt pueritia ſplendeat tempore alieno? Quid fieri vel crudeliùs, vel miſeriùs poteſt? numquam vir erit, vt diu virum pati poſſit: & cùm illum contumeliæ ſexus eripuiſſe debuerat, ne ætas quidem eripiet? Non viuunt contra naturam, qui hyeme concupiſcunt roſam? fomentoque aquarum calentium, & calorum apta mutatione, bruma lilium, florem vernum, exprimunt? Non viuunt contra naturam, qui pomaria in ſummis turribus ſerunt? quorum ſyluæ in tectis domorum ac faſtigiis nutant, inde ortis radicibus, quò improbè cacumina egiſſent? Non viuunt contra naturam, qui fundamenta thermarum in mare iaciunt: nec delicatè natare ipſi ſibi videntur, niſi calentia ſta-

gna

gna fluctu ac tempeſtate feriantur? Cùm inſtituerunt omnia contra naturæ conſuetudinem velle, nouiſſimè in totum ab illâ deſciſcunt. Lucet: ſomni tempus eſt: quies eſt: nunc exerceamur, nunc geſtemur, nunc prandeamus. Iam lux propiùs accedit: tempus eſt cœnæ. Non oportet id facere, quod populus: res ſordida eſt, trita ac vulgari via viuere. Dies publicus relinquatur: proprium nobis ac peculiare mane fiat. Iſti verò mihi defunctorum loco ſunt. quantulum enim à funere abſunt, & quidem acerbo, qui ad faces & cereos viuunt? Hanc vitam agere eodem tempore multos meminimus: inter quos & Atilium Butam prætorium, cui poſt patrimoniũ ingens conſumptum, Tiberius paupertatem confitenti: *Serò*, inquit, *experrectus es*. Recitabat Montanus Iulius carmen, tolerabilis poeta, & amicitia Tiberij notus, & frigore. Ortus & occaſus libentiſſimè inſerebat. itaque cùm indignaretur quidam illum tota die recitaſſe, & negaret accedendum ad recitationes eius, Natta Pinarius ait: *Numquid liberaliùs poſſum agere? paratus ſum illum audire ab ortu ad occaſum*. Cùm hos verſus recitaſſet:

Incipit ardentes Phœbus producere flammas,
Spargere ſe rubicunda dies, iam triſtis hirundo
Argutis reditura cibos immittere nidis

Incipit, & molli partitos ore miniſtrat: Varus eques Romanus L. Vinicij comes, cænarum bonarum aſſectator, quas improbitate linguæ merebatur, exclamauit: *Incipit Buta dormire*. Deinde cùm ſubinde recitaſſet:

Iam ſua paſtores ſtabulis armenta locarunt,
Iam dare ſopitis nox nigra ſilentia terris
Incipit:

Idem Varus inquit: *Quid dicit? iam nox eſt: ibo, & Butam ſalutabo*. Nihil erat notius hac eius vita in cõtrarium circumacta: quam, vt dixi, multi eodem tempore egerunt. Cauſſa autem eſt ita viuendi quibuſdam, non quia aliquid exiſtiment noctem ipſam habere iucundius, ſed quia nihil iuuat obuium, & grauis malæ conſcientiæ lux eſt: & omnia concupiſcenti aut contemnenti, prout magno aut paruo empta ſunt, faſtidio eſt lumen gratuitum. Prætereà, luxurioſi vitam ſuam eſſe in ſermonibus, dum viuunt, volunt. nam ſi tacetur, perdere ſe putant operam. Itaque malè habent, quoties non faciunt, quod excitet famam. Multi bona comedunt, multi amicas habent: vt inter iſtos nomen inuenias, opus eſt non tantùm luxurioſam rem, ſed notabilem facere. In tam occupata ciuitate, fabulas vulgaris nequitia non inuenit. Pedonem Albinouanum narrantem audieramus (erat autem fabula-

bulator elegantiſſimus) habitaſſe ſe ſupra domum Sp. Papinij. is erat ex hac turba lucifugarum. Audio, inquit, circa horam tertiam noctis, flagellorum ſonos: quæro, quid faciat? Dicitur rationes accipere. Audio, circa horam ſextam noctis, clamorem concitatum: quæro, quid ſit? Dicitur vocem exercere. Quæro circa octauam horam noctis, quis ſit ille ſonus rotarum? velle geſtari dicitur. Circa lucem diſcurritur, pueri vocantur; cellarij, coqui tumultuantur: Quæro quid ſit? Dicitur mulſum & alicam popoſciſſe, à balneo exiſſe. Excedebat, inquit, cæna eius diem? minimè, valdè enim frugaliter viuebat, nihil conſumebat niſi noctem. Itaque crebrò dicentibus illum quibuſdam auarum, & ſordidum: *Vos*, inquit, *illum & lychnobium dicetis*. Non debes admirari, ſi tantas inuenis vitiorum proprietates: varia ſunt, & innumerabiles habent facies: comprehendi eorum genera non poſſunt. Simplex recti cura eſt; multiplex praui, & quantumuis nouas declinationes capit. Idem moribus euenit. naturam ſequentium, faciles ſunt, ſoluti ſunt, exiguas differentias habent: ab his diſtorti plurimùm, & omnibus & inter ſe diſſident. Cauſſa tamen præcipua mihi videtur huius morbi, vitæ communis faſtidium. Quomodo cultu ſe à ceteris diſtinguunt, quomodo elegantia cœnarum, mundiciis re-

 hicu-

hiculorum, ſic volunt ſeparare etiam temporum diſpoſitione. nolunt ſolita peccare, quibus peccandi præmium infamia eſt. Hanc petunt omnes iſti, qui, vt ita dicam, retrò viuunt. Ideò, Lucilli, tenenda nobis via eſt, quam natura præſcripſit, nec ab illa declinandum. illam ſequentibus, omnia facilia & expedita ſunt: contra illam nitentibus, non alia vita eſt, quàm contra aquam remigantibus.

EPIST. CXXIII. Itinere confectus incommodo magis, quàm longo, in Albanum meum nocte multa perueni. Nihil habeo paratum, niſi me. Itaque in lecto laſſitudinem pono: hanc coqui, hanc piſtoris mora boni conſulo. Mecum enim de hoc ipſo loquor, quàm nihil ſit graue, quod leuiter excipias: quàm indignandum nihil, niſi ipſe indignando adſtruas. Non habet panem meus piſtor: ſed habet villicus, ſed habet atrienſis, ſed habet colonus. Malum panem, inquis: Exſpecta, bonus fiet: etiam illum tenerum tibi & ſiligineum fames reddet. Ideò non eſt antè edendum, quàm illa imperet. Exſpectabo ergo: nec antè edam, quàm aut bonum panem habere cœpero, aut malum faſtidire deſiero. Neceſſarium eſt, paruo aſſueſcere. Multæ difficultates locorum, multæ temporum etiam locupletibus & inſtructis à diis optantem prohibent & occurrunt. Quidquid vult, habere nemo poteſt: Illud poteſt, nolle quod

non

non habet: rebus oblatis hilaris vti. Magna pars libertatis eſt, benè moratus venter, & contumeliæ patiens. Æſtimari non poteſt, quantam voluptatem capiam ex eo, quòd laſſitudo mea ſibi ipſi acquieſcit. Non vnctiones, non balneum, non vllum aliud remedium quàm temporis quæro. Nam quod labor contraxit, quies tollit: hæc qualiſcumque cæna adijciali iucundior erit. Aliquando enim experimentum animi ſumpſi ſubitum: hoc eſt, ſimplicius & verius. nam vbi ſe præparauit, & indixit ſibi patientiam, non æquè apparet, quantum habeat veræ firmitatis. Illa ſunt certiſſima argumenta, quæ ex tempore dedit, ſi non tantùm æquus moleſta, ſed placidus adſpexit: ſi non excanduit, non litigauit, ſi quod dari deberet, ipſe ſibi non deſiderando ſuppleuit, & cogitauit, aliquid conſuetudini ſuæ, ſibi nihil deeſſe. Multa quàm ſuperuacua eſſent, non intelleximus, niſi cùm deeſſe cœperunt. Vtebamur enim illis, non quia debebamus, ſed quia habebamus. Quàm multa autem paramus, quia alij parauerunt? quia apud pleroſque ſunt? Inter cauſſas malorum noſtrorum eſt, quòd viuimus ad exempla: nec ratione componimur, ſed conſuetudine abducimur. Quod, ſi pauci facerent, nollemus imitari: cùm plures facere cœperunt, quaſi honeſtius ſit, quia frequentius, ſequimur: & recti apud nos locum tenet error, vbi publi-

cus factus eſt. Omnes iam ſic peregrinantur, vt illos Numidarum præcurrat equitatus, vt agmen curſorum antecedat. turpe eſt nullos eſſe, qui occurrentes via deiiciant, qui honeſtum hominem venire magno puluere oſtendant. Omnes iam mulos habent, qui cryſtallina & murrhina, & cælata magnorum artificum manu, portent. turpe eſt videri, eas te habere ſarcinas, quæ tutò concuti poſſint. Omniũ pedagogia oblita *facie* vehuntur, ne ſol, ne frigus teneram cutem lædat. turpe eſt, neminem eſſe in comitatu puerorum, cuius ſana facies medicamentum deſideret. Horum omnium ſermo vitandus eſt. hi ſunt, qui vitia tradunt, & aliò aliunde transferunt. Peſſimum genus hominum videbatur, qui verba geſtarent: ſunt quidam qui vitia geſtant. Horum ſermo multùm nocet. nam etiamſi non ſtatim officit: ſemina in animo relinquit, ſequiturque nos etiam cùm ab illis diſceſſerimus, reſurrecturum poſteà malum. Quemadmodum qui audierunt ſymphoniam, ferunt ſecum in auribus modulationem illam ac dulcedinem cantus, quæ cogitationes impedit, nec ad ſeria patitur intendi: ſic adulatorum, & praua laudantium ſermo, diutiùs hæret quàm auditur: nec facile eſt, animo dulcem ſonum excutere. proſequitur & durat, & ex interuallo recurrit. Ideò claudendæ ſunt aures malis vocibus, & quidem pri-

mis.

mis. Nam cùm initium fecerunt, admiſſę-que ſunt, plus audent. Inde ad hæc per-uenitur verba: Virtus & philoſophia, & iuſtitia, verborum inanium crepitus eſt. Vna felicitas eſt, bona vita: facere omnia liberè, frui patrimonio. hoc eſt viuere, hoc eſt ſe mortalē eſſe meminiſſe. Fluunt dies, & irreparabilis vita decurrit. Dubitamus quod iuuat facere, & ætati non ſemper voluptates decerpturæ, interim dum poteſt, dum poſcit, ingerere? Quid iuuat frugalitate vltrò mortem præcurrere, & quidquid illa ablatura eſt, iam ſibi interdicere? Non amicam habes, non puerum, qui amicæ moueat inuidiam: quotidie ſobrius prodis: ſic cœnas, tamquam ephemeridem patri approbaturus. Non eſt iſtud viuere, ſed alienæ vitæ intereſſe. Quanta dementia eſt, heredi ſuo procurare, & ſibi negare omnia, vt tibi ex amico inimicum magna faciat hereditas? Plus enim gaudebit tua morte, quò plus acceperit. Iſtos triſtes & ſuperciliosos alienæ vitæ cenſores, ſuæ hoſtes, publicos pædagogos, aſſis ne feceris: nec dubitaueris, bonam vitam, quàm opinionem bonam malle. Hæ voces non aliter fugiendæ ſunt, quàm illæ, quas Vlyxes niſi alligatus, præteruehi noluit. Idem poſſunt: abducunt à patria, à parentibus, ab amicis, à virtutibus, & in turpem vitam miſeros turpiùs illidunt. Quãto ſatius eſt, rectum ſequi limitem, & eò

ſe perducere, vt ea demum ſint tibi iucunda, quæ honeſta? Quod aſſequi poterimus, ſi fecerimus duo eſſe genera rerum, quę nos aut inuitent, aut fugient. Inuitent; vt diuitiæ, voluptates, forma, ambitio, cetera blanda & arridentia. Fugent; labor, mors, dolor, ignominia, victus aſtrictior. Debemus itaque exerceri, ne hæc timeamus, ne illa cupiamus. In contrarium pugnemus, & ab inuitantibus recedamus, aduerſus petentia concitemur. Non vides, quàm diuerſus ſit aſcendentium habitus, & deſcendentium? qui per pronum eunt, reſupinant corpora: qui in arduum, incumbunt. Nam ſi deſcendas, pondus ſuum in priorem partem dare: ſi aſcendas, retrò abducere, cum vitio, Lucili, conſentire eſt. In voluptates deſcenditur: in res aſperas & duras ſubeundum eſt. hic impellamus corpora, illic refrænemus. Hoc nunc me exiſtimas dicere, eos tantùm pernicioſos eſſe auribus noſtris, qui voluptatem laudant, qui doloris metum, per ſe formidabilis rei, incutiunt? Illos quoq; nocere nobis exiſtimo, qui nos ſub ſpecie Stoicæ ſectæ hortantur ad vitia. Hoc enim iactant: ſolum ſapientem & doctum, eſſe amatorem. ſolus aptè ad hanc artem, æquè combibendi & conuiuandi, ſapiens eſt peritiſſimus. Quæramus, ad quā vſque ętatem iuuenes amandi ſint. Hæc Græcæ cōſuetudini data ſint: nos ad illa potiùs aures dirigamus: Nemo

eſt

eſt caſu bonus: diſcenda virtus eſt. Voluptas humilis res & puſilla eſt, & in medio habenda pretio, communis cum mutis animalibus, ad quam minima & contemptiſſima aduolant. Gloria vanum & volatile quiddam eſt, auraque mobilius. Paupertas nulli malum eſt, niſi repugnanti. Mors malum non eſt. quid quereris? ſola ius æquum eſt generis humani. Superſtitio error inſanus eſt: amandos timet, quos colit, violat. Quid enim intereſt, vtrùm deos neges, an infames? Hæc diſcenda, imò ediſcenda ſunt. non debet excuſationes vitio philoſophia ſuggerere. Nullam habet ſpem ſalutis æger, quem ad intemperantiam medicus hortatur.

EPIST. CXXIV.

Poſſum multa tibi veterum præcepta referre,
Ni refugis, tenuiſq; piget cognoſcere curas.

Non refugis autem, nec vlla te ſubtilitas abigit. Non eſt elegantiæ tuæ, tantùm magna ſectari. Sicut illud probo, quòd omnia ad aliquem profectum redigis, & tunc tantùm offenderis, vbi ſumma ſubtilitate nihil agitur: quod ne nunc quidem fieri laborabo. Quæritur, vtrùm ſenſu an intellectu comprehendatur bonum. Huic adiunctum eſt, in mutis animalibus & infantibus non eſſe. Quicunque voluptatem in ſummo ponunt, ſenſibile iudicant bonum: nos contrà intelligibile,

qui illud animo damus. Si de bono ſenſus iudicarent, nullam voluptatem reijceremus: nulla enim non inuitat, nulla non delectat. Et econtrariò nullum dolorem volentes ſubiremus: nullus enim non offendit ſenſum. Præterea, non eſſent digni reprehenſione, quibus nimiùm voluptas placet, quibuſque ſummus eſt doloris timor. Atqui improbamus gulæ ac libidini addictos; & contemnimus illos qui nihil viriliter auſuri ſunt doloris metu. Quid autem peccant, ſi ſenſibus, id eſt, iudicibus boni ac mali, parent? his enim tradidiſtis appetitionis & fugæ arbitrium. Sed videlicet ratio iſti rei præpoſita eſt, quemadmodum debeat de vita, quemadmodum de virtute, de honeſto, ſic & de bono maloque conſtitui. Nam apud iſtos viliſſimę parti datur de meliore ſententia, vt de bono pronunciet ſenſus, obtuſa res & hebes, & in homine quàm in aliis animalibus tardior. Quid ſi quis velit non oculis, ſed tactu minuta diſcernere? ſubtilior ad hoc nulla acies, quàm oculorum, & intentior daretur, bonum malumque dignoſcere. Vides in quanta ignorantia veritatis verſetur, & quàm humi ſublimia ac diuina proiecerit, apud quem de ſummo bono maloque iudicat tactus. Quemadmodum, inquit, omnis ſcientia atque ars aliquid debet habere manifeſtum, ſenſu comprehenſum, ex quo oriatur & creſcat: ſic beata vita fundamentum & ini-

initium à manifeſtis ducit, & eo quod ſub ſenſum cadit. Nempe vos à manifeſtis beatam vitam ſui initium capere dicitis. Dicimus beata eſſe, quæ ſecundum naturam ſunt: quid autem ſecundum naturam ſit, palàm & protinus apparet, ſicut quid ſit integrum. Quid eſt ſecundum naturam? quod contingit & protinus nato, non dico bonum, ſed initium boni. Tu ſummum bonum voluptatem infantiæ donas, vt inde incipiat naſcens, quò conſummatus homo peruenit. Cacumen radicis loco ponis. Si quis diceret illum in materno vtero iacentem vixque incœptum, tenerum, & imperfectum, & informem, iam in aliquo bono eſſe, apertè videretur errare. Atqui quantulum intereſt inter eum qui cummaximè vitam accipit, & illum qui maternorum viſcerum latens onus eſt? Vterque, quantum ad intellectum boni ac mali, æquè maturus eſt: & non magis infans adhuc boni capax eſt, quàm arbor, aut mutum aliquod animal. Quare autem bonum in arbore animalique muto non eſt? quia nec ratio. ob hoc in infante quoque non eſt: nam & huic deeſt. Tunc ad bonum perueniet, cùm ad rationem peruenerit. Eſt aliquod irrationale animal: eſt aliquod nondum rationale: eſt rationale, ſed imperfectum. In nullo horum bonum: ratio illud ſecum affert. Quid ergo inter iſta, quæ retuli,

diſtat? Numquam erit bonum in eo quod irrationale eſt: in eo quod nondum rationale eſt, tunc eſſe bonum non poteſt: in imperfecto iam poteſt eſſe bonum, ſed non eſt. Ita dico, Lucili, bonum non in quolibet corpore, non in qualibet ætate inuenitur: & tantum abeſt ab infantia, quantum à primo vltimum, quantum ab initio perfectum. ergo nec in tenero modò coaleſcente corpuſculo eſt. Quid ni non ſit? non magis quàm in ſemine. Vt ſi dicas, aliquod arboris, aut ſati bonum: hoc non eſt in prima fronde, quæ emiſſa cummaximè ſolum rumpit. Eſt aliquod bonum tritici: hoc nondum eſt in herba lactente: nec cum folliculo ſe exſerit ſpica mollis, ſed cùm frumentum æſtas & debita maturitas coxit. Quemadmodum omnis natura bonum ſuum niſi conſummata non profert: ita hominis bonum non eſt in homine, niſi cùm in illo ratio perfecta eſt. Quod autem hoc ſit bonum, dicam. Liber animus eſt ac rectus, alia ſubijciens ſibi, ſe nulli. Hoc bonum adeò non recipit infantia, vt pueritia non ſperet, adoleſcentia improbè ſperet. Benè agitur cum ſenectute, ſi illuc longo ſtudio intentoque peruenit: vbi hoc & bonum, & intelligibile eſt. Dixiſti, inquit, aliquod bonum eſſe arboris, aliquod herbæ: poteſt ergo eſſe aliquod & infantis. Verum bonum nec in arboribus, nec in mutis animalibus eſt: hoc

quod

quod in illis bonum eſt, precariò bonum dicitur. Quod eſt? inquis. hoc quod ſecundum naturam cuiuſque eſt. Bonum quidem cadere in mutum animal nullo modo poteſt: felicioris meliorîſque naturæ eſt. Niſi vbi rationi locus eſt, bonum non eſt. Quatuor hæ naturæ ſunt, arboris, animalis, hominis,& Dei. Hæc duo quæ irrationalia ſunt, eamdem naturam habent: illa diuerſa ſunt, quòd alterum immortale, alterum mortale eſt. Ex his ergo vnius bonum, natura perficit, Dei ſcilicet: alterius cura, hominis. Cetera in ſua natura perfecta ſunt, non verè perfecta, à quibus abeſt ratio. Hoc enim demum perfectum eſt, quod ſecundum vniuerſam naturam perfectum eſt: vniuerſa autem natura rationalis eſt: cetera poſſunt in ſuo genere perfecta eſſe. In quo non poteſt beata vita eſſe, nec id poteſt quo beata vita efficitur: beata autem vita bonis efficitur: in muto animali non eſt quo beata vita efficitur: ergo in muto animali bonum non eſt. Mutum animal ſenſu comprehendit præſentia: præteritorum reminiſcitur, cùm id incidit, quo ſenſus admonetur: tamquam equus reminiſcitur viæ, cùm ad initium eius admotus eſt. In ſtabulo quidem nulla viæ, quamuis ſæpè calcatæ, memoria eſt. Tertium verò tempus, id eſt, futurum, ad muta non pertinet. Quomodo ergo poteſt eorum videri perfecta natura, qui-

bus

bus vſus perfecti temporis non eſt? Tempus enim tribus partibus conſtat: præterito, præſente, & futuro. Animalibus tantùm quod breuiſſimum eſt in tranſcurſu datum, præſens: præteriti rara memoria eſt, nec vnquam reuocatur, niſi præſentium occurſu. Non poteſt ergo perfectæ naturæ bonum in imperfecta eſſe natura. Aut ſi natura habet, hoc habet, quod habent & ſata. Nec illud nego, ad ea quæ videntur ſecundum naturam, magnos eſſe mutis animalibus impetus & concitatos, ſed inordinatos ac turbidos. Numquam autem aut inordinatum eſt bonum, aut turbidum. Quid ergo, inquis, muta animalia perturbatè & indiſpoſitè mouentur? Dicerem illa perturbatè & indiſpoſitè moueri, ſi natura illorum ordinem caperet: nunc mouentur ſecundum naturam ſuam. Perturbatum enim id eſt, quod eſſe aliquando & non perturbatum poteſt. Sollicitum eſt, quod poteſt eſſe ſecurum. Nulli vitium eſt, niſi cui virtus poteſt eſſe. Mutis animalibus talis ex ſua natura motus eſt. Sed ne te diu teneam, aliquod erit bonum in muto animali, erit aliqua virtus, erit aliquid perfectum: ſed quale? nec bonum abſolutè, nec virtus, nec perfectum. Hæc enim rationalibus ſolis contingunt, quibus datum eſt ſcire, quare, quatenus, quemadmodum. Ita bonum in nullo eſt, niſi in quo ratio. Quò nunc perti-

neat iſta diſputatio, quæris, & quid animo tuo profutura ſit? dico. & exercet illum, & acuit, & vtique aliquid acturum occupatione honeſta tenet. Prodeſt autem, & quod moratur ad praua properantem. Sed illud dico, nullo modo prodeſſe tibi poſſum magis, quàm ſi tibi bonum tuum oſtendo, ſi te à mutis animalibus ſeparo, ſi cum Deo pono. Quid, inquam, vires corporis alis & exerces? pecudibus iſtas maiores feriſque natura conceſſit. Quid excolis formam? cùm omnia feceris, à multis animalibus decore vinceris. Quid capillum ingenti diligentia comis? cùm illum vel effuderis more Parthorum, vel Germanorum nodo vinxeris, vel vt Scythæ ſolent, ſparſeris: in quolibet equo denſior iactabitur iuba, horrebit in leonum ceruice formoſior. Cùm te ad velocitatem paraueris, par lepuſculo non eris. Vis tu, relictis in quibus vinci te neceſſe eſt, dum in aliena niteris, ad bonum reuerti tuum? Quod hoc eſt? animus ſcilicet emendatus ac purus, æmulator Dei, ſuper humana ſe extollens, nihil extra ſe ſui ponens. Rationale animal es. quod ergo in te bonum eſt? perfecta ratio. Hanc tu ad ſummum finem euoca, in quantum poteſt plurimum creſcere. Tunc beatum eſſe te iudica, cùm tibi ex te gaudium omne naſcetur. cùm in his quæ homines eripiunt, optant, cuſtodiunt, nihil inueneris,

neris, non dico quod malis, ſed quod velis. Breuem tibi formulam dabo, qua te metiaris, qua perfectum eſſe iam ſentias: Bonum tunc habebis tuum, cùm intelliges infeliciſſimos eſſe felices.

FINIS.

L. AN-

L. ANNÆI SENECÆ CLAVDII CÆSARIS ΑΠΟΚΟΛΟΚΥΝΤΩΣΙΣ.

QVID actum ſit in cælo ante diem tertium eidus Octobris, Aſinio Marcello, Acilio Auiola Coſſ. anno nouo, initio ſæculi feliciſſimi, volo memoriæ tradere. Nihil offenſæ vel gratiæ dabitur. Hęc ita vera ſi quis quęſierit vnde ſciam: primùm, ſi noluero, non reſpondebo. Quis coacturus eſt? Ego ſcio me liberum factum, ex quo ſuum diem obiit ille, qui verum prouerbium fecerat, Aut regem, aut fatuum naſci oportere. Si libuerit reſpondere, dicam quod mihi in buccam venerit. Quis vnquam ab hiſtorico iurato res exegit? Tamen ſi neceſſe fuerit auctorem producere, quærite ab eo qui Druſillam euntem in cælum vidit. Idem Claudium vidiſſe ſe dicet iter facientem, non paſſibus æquis. Velit, nolit, neceſſe eſt illi omnia videre, quæ in cælo

agantur. Appiæ viæ curator eſt: quà ſcis & diuum Auguſtum, & Tiberium Cæſarem, ad deos iſſe. Hunc ſi interrogaueris, ſoli narrabit: coram pluribus numquam verbum faciet: Nam ex quo in ſenatu iurauit ſe Druſillam vidiſſe cælum adſcendentem, & illi pro tam bono nuntio nemo credidit quid viderit, verbis conceptis adfirmauit, ſe non indicaturum etiamſi in medio foro hominem vidiſſet occiſum. Ab hoc ego quæcumque audiui, certè clara affero, ita illum ſaluum & felicem habeam.

Iam Phœbus breuiore via contraxerat ortum
Lucis, & obſcuri creſcebant tempora ſomni:
Iamque ſuum victrix augebat Cynthia regnum:
Et deformis hiems gratos carpebat honores
Diuitis autumni, viſoque ſeneſcere Baccho
Carpebat raras ſerus vindemitor vuas.

Puto magis intelligi ſi dixero, menſis erat October, dies tertius eidus Octobris. Horam non poſſum tibi certam dicere. facilius inter philoſophos, quàm inter horologia conueniet. Tamen inter ſextam & ſeptimam erat. Nimis ruſticè acquieſcunt oneri poetæ, non contenti ortus & occaſus deſcribere, vt etiam medium

diem

diem inquietent. Tu ſic tranſibis horam tam bonam?

Iam medium curſu Phœbus diuiſerat orbem,
Et propior nocti feſſas quatiebat habenas,
Obliquo flexam deducens tramite lucem.

Claudius animam agere cœpit, nec inuenire exitum poterat. Tum Mercurius, qui ſemper ingenio eius delectatus eſſet, vnam de tribus Parcis educit, & ait: Quid fœmina crudeliſſima hominem miſerum torqueri pateris, nec vmquam meritum, vt tamdiu cruciaretur? Annus ſexageſimus & quartus eſt, ex quo cum anima luctatur. Quid huic inuides? Patere mathematicos aliquando verum dicere, qui illum ex quo princeps factus eſt, omnibus annis, omnibus menſibus efferunt. Et tamen non eſt mirum ſi errant. horam eius nemo nouit. Nemo enim illum vnquam natum putauit. Fac quod faciendum eſt.

Dede neci. melior vacua ſine regnet in aula.

Sed Clotho: Ego mehercule, inquit, puſillum temporis adiicere illi volebam, dum hos pauculos, qui ſuperſunt, ciuitate donaret. Conſtituerat enim omnes Græcos, Gallos, Hiſpanos, Britannos, togatos videre. Sed quoniam placet aliquos peregrinos in ſemen relinqui, & tu ita iubes fieri,

fieri, fiat. Aperit tum capſulam, & treis fuſos profert. Vnus erat Augurini, alter Babæ, tertius Claudij. Hos, inquit, treis vno anno exiguis interuallis temporum diuiſos mori iubebo: nec illum incomitatum dimittam. Non oportet enim eum, qui modò ſe tot millia hominum ſequentia videbat, tot præcedentia, tot circumfuſa, ſubitò ſolum deſtitui. Contentus erit his interim conuictoribus.

Hæc ait: & turpi conuoluens ſtamina fuſo,
Abrupit ſtolidæ regalia tempora vitæ.
At Lacheſis redimita comas, ornata capillos,
Pieria crinem lauro frontemque coronans.
Candida de niueo ſubtegmina vellere ſumit,
Felici moderanda manu: quæ ducta colorem
Aſſumpſere nouum: mirantur penſa ſorores.
Mutatur vilis pretioſo lana metallo:
Aurea formoſo deſcendunt ſæcula filo.
Nec modus eſt illis, felicia vellera ducunt,
Et gaudent implere manus, ſunt dulcia penſa.
Sponte ſua feſtinat opus, nulloq; labore
Mollia cõtorto deſcẽdunt ſtamina fuſo.
Vincunt Tithoni, vincunt & Neſtoris annos.

Phœbus

Phœbus adeſt, cantuque iuuat, gaudetque futuris :
Et lætus nunc plectra mouet, nunc penſa miniſtrat.
Detinet intentas cantu, fallitq; laborẽ.
Dumque nimis citharam, fraternaque carmina laudant,
Plus ſolito neuere manus : humanaque fata
Laudatum tranſcendit opus. Ne demite Parcæ,
Phœbus ait: vincat mortalis tempora vitæ:
Ille mihi ſimilis vultu, ſimiliſq; decore,
Nec cantu, nec voce minor: felicia laſſis
Sæcula præſtabit, legumq; ſilẽtia rũpet.
Qualis diſcutiẽs fugiẽtia lucifer aſtra;
Aut qualis ſurgit redeuntibus heſperus aſtris:
Qualis cùm primùm tenebris aurora ſolutis
Induxit rubicunda diem, ſol adſpicit orbem
Lucidus, & primos è carcere concitat axes:
Talis Cæſar adeſt; talem iam Roma Neronem
Adſpiciet, flagrat nitidus fulgore remiſſo
Vultus, & affuſo ceruix formoſa capillo.

Hæc Apollo. At Lacheſis, quæ & ipſa homini fortiſſimo faueret, fecit, & plena or-

ditur manu, & Neroni multos annos de ſuo donat. Claudium autem iubent omnes χαίροντας, εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμον. Et ille quidem animam ebulliit, & eò deſiit viuere videri. Exſpirauit autem dum comœdos audit, vt ſcias me non ſine cauſſa illos timere. Vltima vox eius hæc inter homines audita eſt, cùm maiorem ſonitum emiſiſſet illa parte, qua faciliùs loquebatur: Væ me, puto, concacaui me. Quid autem fecerit, neſcio: omnia certè concacauit. Quæ in terris poſteà ſint acta, ſuperuacuum eſt referre. Scitis enim optimè: nec periculum eſt, ne excidant, quæ memoriæ publicum gaudium impreſſerunt. Nemo felicitatis ſuæ obliniſcitur. In cælo quæ acta ſint, audite: fides penes auctorem erit. Nunciatur Ioui, veniſſe quemdam bonæ ſtaturæ, benè canum; neſcio quid illum minari: aſſiduè enim caput mouere, pedem dextrum trahere. quæſiſſe ſe, cuius nationis eſſet? reſpondiſſe, neſcio quid perturbato ſono, & voce confuſa, non intelligere ſe linguam eius: nec Græcum eſſe, nec Romanum, nec vllius gentis notæ. Tum Iupiter Herculem, quia totum orbem terrarum pererrauerat, & noſſe videbatur omnes nationes, iubet ire & explorare, quorum hominum eſſet. Tum Hercules primo adſpectu ſanè perturbatus eſt, vt qui etiam non omnia monſtra timuerit: vt vidit noui generis faciem, inſolitum inceſſum,

vocem

vocem nullius terreſtris animalis, ſed (qualis eſſe marinis belluis ſolet) raucam & implicatam, putauit ſibi tertium decimum laborem veniſſe. Diligentiùs intuenti, viſus eſt quaſi homo. Acceſſit itaque, & quod facillimum fuit Græculo, ait: *Τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν, πόθι τοὶ πόλις;* Vbi hęc Claudius, gaudet eſſe illic philologos homines, ſperat futurum aliquem hiſtoriis ſuis locum. Itaque & ipſe Homerico verſu Cæſarem ſe eſſe ſignificans, ait:

Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασσεν

Erat autem ſequens verſus verior, æquè Homericus:

Ἔνθα δ᾽ ἐγὼ πόλιν ἔπραθον, ὤλεσα δ᾽ αὐτούς.

Et impoſuerat Herculi homini minimè vafro, niſi fuiſſet illic Febris, quæ fano ſuo relicto ſola cum illo venerat: cæteros omnes deos Romæ reliquerat. Iſte, inquit, mera mendacia narrat. Ego tibi dico, quæ cum ipſo tot annos vixi. Lugduni natus eſt: Marci municipem vides: quod tibi narro, ad ſextumdecimum lapidem à Vienna natus eſt, Gallus germanus. Itaque quod Gallum facere oportebat, Romam cepit. Hunc ego tibi recipio Lugduni natum, vbi Licinius multos annos regnauit. Tu autem qui plura loca calcaſti, quàm vllus mulio perpetuarius, Lugdunenſes ſcire debes, & multa millia inter Xanthum & Rhodanum intereſſe,

tereſſe. Excandeſcit hoc loco Claudius, & quanto poteſt murmure iraſcitur. Quid diceret, nemo intelligebat. Ille autem Febrim duci jubebat, illo geſtu ſolutæ manus, & ad hoc vnum ſatis firmæ, quo decollare homines ſolebat. Iuſſerat illi collum præcidi: Putares omnes illius eſſe libertos, adeò illum nemo curabat. Tum Hercules: Audi me, inquit, tu, & deſine fatuari: veniſti huc, vbi mures ferrum rodunt. Citiùs mihi verum, ne tibi alogias excutiam. Et quò terribilior eſſet, tragicus fit, & ait:

Exprome properè, ſede qua genitus cluas,
Hoc ne peremptus ſtipite, ad terram accidas.
Hæc claua reges ſæpè mactauit feros.
Quid nunc profatu vocis incerto ſonas?
Quæ patria, quæ gens mobile eduxit caput,
Ediſſere. equidem regna tergemini petens
Longinqua regis, vnde ab Heſperio mari
Inachiam ad vrbem nobile aduexi pecus,
Vidi duobus imminens fluuiis iugum
Quod Phœbus ortu ſemper obuerſo videt:
Vbi Rhodanus ingens amne prærapido fluit.
Ararque dubitãs quò ſuos curſus agat,
Tacitus quietis alluit ripas vadis.
Eſtne illa tellus ſpiritus altrix tui?

Hæc

Hæc ſatis animosè & fortiter. Nihilominus mentis ſuæ non eſt, & timet μωροῦ πληγήν. Claudius vt vidit virum valentem, oblitus nugarum, intellexit neminem parem ſibi Romæ fuiſſe: illic non habere ſe idem gratiæ: Gallum in ſuo ſterquilinio plurimum poſſe. Itaq; quantum intelligi potuit, hæc viſus eſt dicere: Ego te fortiſſime deorum Hercules, ſperaui mihi affuturum apud alios: & ſi quis à me notorem petiſſet, te fui nominaturus, qui me optimè noſti. Nam ſi memoria repetis, ego eram, qui tibi ante templum tuum ius dicebam totis diebus menſe Iulio & Auguſto. Tu ſcis quantum illic miſeriarum pertulerim, cùm cauſidicos audirem, & diem & noctem: in quos ſi incidiſſes, valdè fortis licet, maluiſſes Cloacas Augiæ purgare: multò plus ego ſtercoris exhauſi. * Sed quoniam volo, non mirum, quòd impetum in curiam feciſti: nihil tibi cluſi eſt. Modò dic nobis, qualem Deum iſtum fieri velis: ἐπικούρειος θεὸς non poteſt eſſe: οὔτε αὐτὸς πρᾶγμα ἔχει οὔτε ἄλλοις παρέχει. Stoicus? quomodo poteſt rotundus eſſe (vt ait Varro) ſine capite, ſine præputio? Eſt aliquid in eo Stoici Dei: iam video, nec cor, nec caput habet. * Si mehercules à Saturno petiſſet hoc beneficium, cuius menſem toto anno celebrauit, Saturnalia eius princeps non tuliſſet. Illum Deum ab Ioue, quem quantum quidem

in illo fuit, damnauit inceſti. L. Syllanum enim generum ſuum occidit. Oro per quod ſororem ſuam, feſtiuiſſimam omnium puellarum, quam omnes Venerem vocarent, maluit Iunonem vocare. Quare, inquit, quæro enim, ſororem ſuam ſtultè ſtudere; Athenis dimidium licet, Alexandriæ totum? Quia Romæ, inquit, mures molas lingunt: hic nobis curua corrigit. Quid in cubiculo ſuo faciat, neſcio: etiam cœli ſcrutatur plagas, deus fieri vult. Parum eſt quòd templum in Britannia habet, quòd hunc barbari colunt, & vt deum orant. Ἀλόρου φιγάτου χήν. Tandem Ioui venit in mentem, priuatis intra curiam morantibus ſententiam dicere, nec diſputare: Ego inquit, P. C. interrogare vobis permiſeram; vos mera mapalia feciſtis. Volo ſeruetis diſciplinam curiæ. Hic qualiſcumque eſt, quid de nobis exiſtimabit? illo dimiſſo, primus interrogatur ſententiam Ianus pater: is deſignatus erat in Kal. Iulias poſtmeridianus Coſ. homo quantumuis vafer, qui ſemper videt ἅμα πρόσω καὶ ὀπίσω. Is multa diſertè, quòd in foro viuat, dixit, quæ notarius perſequi non potuit: & ideò non refero: ne aliis verbis ponam, quæ ab illo dicta ſunt. Multa dixit de magnitudine deorum: non debere hunc vulgo dari honorem. Olim, inquit, magna res erat, Deum fieri: iam fama nimium feciſti.

ciſti.

ciſti. Itaque ne videar in perſonam, non in rem ſententiam dicere, cenſeo ne quis poſt hunc diem Deus fiat ex his, qui *ἀρύρης καρπὸν ἔδουσιν*: aut ex his, quos alit *ζείδωρος ἄρουρα*. Qui contra hoc S. C. deus factus, fictus, pictuſve erit, eum dedi laruis, & proximo munere inter nouos anctoratos, ferulis vapulare placet. Proximus interrogatur ſententiam Dieſpiter Vicæ Potæ filius, & ipſe deſignatus Coſ. nummulariolus. Hic quæſtu ſe ſuſtinebat, vendere ciuitatulas ſolebat. Ad huncce bellè acceſſit Hercules, & auriculam ei tetigit. Itaque in hæc verba cenſet: Cùm Diuus Claudius Diuum Auguſtum ſanguine contingat, nec minùs Diuam Auguſtam auiam ſuam, quam ipſe Deam eſſe iuſſit, longeque omnes mortales ſapientia antecellat, ſitque è rep. eſſe aliquem, qui cum Romulo poſſit

——*feruentia rapa vorare*:

cenſeo, vt D. Claudius ex hac die Deus fiat, ita vti ante eum quis optimo iure factus ſit: eamque rem ad *μεταμορφώσεις* Ouidij adijciendam. Variæ erant ſententiæ, & videbatur Claudius ſententia vincere. Hercules enim, qui videret ferrum ſuum in igne eſſe, modò huc, modò illuc curſabat: & aiebat: Noli mihi inuidere, mea res agitur: deinde ſi quid volueris, inuicem faciam: Manus manum lauat. Tunc Diuus Auguſtus ſurrexit ſententiæ ſuæ dicendæ, & ſumma facundia diſſeruit.

ruit. P. C. vos teſtes habeo, ex quo deus factus ſum, nullum verbum me feciſſe. ſemper meum negotium ago. Sed non poſſum ampliùs diſſimulare, & dolorem quem grauiorem pudor facit, continere. In hoc terra mariq́ue pacem peperi? ideò ciuilia bella compeſcui? ideò legibus vrbem fundaui, operibus ornaui? Et quid dicam P. C. non inuenio: omnia infra indignationem verba ſunt. Confugiendum eſt itaque à me ad Meſſalę Coruini diſertiſſimi viri illam ſententiam: Præcidit ius imperij. hic, P. C. qui nobis non poſſe videtur muſcam excitare, tam facilè homines occidebat, quàm canis exta edit. Sed quid ego de tot acribus viris dicam? Non vacat deflere publicas clades, intuenti domeſtica mala. Itaque illa omittam, hæc referam. Etiamſi Phormea Græcè neſcit, ego ſcio. ΕΝΤΙΚΟΝΤΟΝΥΚΗΝΔΙΗC. ſeneſcit. Iſte, quem videtis, per tot annos ſub meo nomine latens, hanc mihi gratiam retulit, vt duas Iulias proneptes meas occideret, alteram ferro, alteram fame: vnum abnepotem L. Syllanum. Videris Iupiter, an in cauſſa mala, certè in tua, ſi hic inter nos futurus eſt. Dic mihi, Diue Claudi, quare quemquam ex his, quos, quaſq; occidiſti, antequam de cauſſa cognoſceres, antequam audires, damnaſti? hoc fieri ſolet? in cœlo non fit. Ecce Iupiter, qui tot annos regnat, vni Vulcano crus fregit, quem

ῥίψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπε-
σίοιο.
& iratus fuit vxori, & ſuſpendit illam, numquid occidit? Tu Meſſalinam, cuius æquè auunculus maior eram, quàm tuus, occidiſti. Neſcio, inquis? Dij tibi malefaciant: adeò iſtud turpius eſt, quòd neſcis, quàm quòd occidiſti. Iſte C. Cæſarem non deſiit mortuum proſequi. Occiderat ille ſocerum: hic & generum. Caius Cæſar Craſſi filium vetuit Magnum vocari: hic nomen illi reddidit, caput tulit. Occidit in vna domo Craſſum Magnum, Scriboniam, Triſtoniam, Aſſarionem, nobiles tamen: Craſſum verò tam fatuum, vt etiam regnare poſſet. Cogitate P. C. quale portentum in numerum deorum ſe recipi cupiat. Hunc nunc deum facere vultis? Videte corpus eius, diis iratis natum. Ad ſummam tria verba citò dicat, & ſeruum me ducat. Hunc deum quis colet? quis credet? denique dum tales deos facitis, nemo vos deos eſſe credet. Summa rei, P. C. ſi honeſtè inter vos geſſi, ſi nulli duriùs reſpondi, vindicate iniurias meas. Ego pro ſententia mea hoc cenſeo. Atque ita ex tabella recitauit: Quandoquidem diuus Claudius occidit ſocerum ſuum Appium Syllanum, generos duos, Pompeium Magnum & L. Syllanum, ſocerum filiæ ſuæ Craſſum, frugi hominem, tam ſimilem ſibi, quàm ouo ouum, Scriboniam ſocrum filiæ ſuæ,

Meſſalinam vxorem ſuam, & ceteros, quorum numerus iniri non potuit: placet mihi in eum ſeuerè animaduerti, nec illi rerum iudicandarum vocationem dari, cumque quamprimum exportari, & cœlo intra dies xxx. excedere, olympo intra diem tertium. Pedibus in hanc ſententiam itum eſt. Nec mora, Cyllenius illum collo obtorto trahit ad inferos,

Illuc vnde negant redire quemquam.

Dum deſcendunt per viam ſacram, interrogat Mercurius, quid ſibi velit ille concurſus hominum, num Claudij funus eſſet? Et erat omnium formoſiſſimum, & impenſa cura plenum, vt ſcires deum efferri, tibicinum, cornicinum, omniſque generis æneatorum: tanta turba, tantus conuentus, vt etiam Claudius audire poſſet. Omnes læti, hilares. P. Ro. ambulabat tamquam liber. Agatho, & pauci cauſidici plorabant, ſed planè ex animo. Iuriſconſulti è tenebris procedebant, pallidi, graciles, vix habentes animam, tamquam qui cummaximè reuiuiſcerent. Ex his vnus cùm vidiſſet capita conferentes, & fortunas ſuas deplorantes cauſidicos, accedit, & ait: Dicebam vobis, Non ſemper Saturnalia erunt. Claudius vt vidit funus ſuum, intellexit ſe mortuum eſſe. Ingenti enim μεγαληγορίᾳ nænia cantabatur anapæſtis.

Fundite fletus,
Edite planctus,

Fingite

Fingite luctus,
Reſonet triſti
Clamore forum:
Cecidit pulchrè
Cordatus homo,
Quo non alius
Fuit in toto
Fortior orbe.
Ille citato
Vincere curſu
Poterat celeres:
Ille rebelles
Fundere Parthos.
Leuibuſque ſequi
Perſida telis,
Certaque manu
Tendere neruum:
Qui præcipites
Vulnere paruo
Figeret hoſtes,
Pictaque Medi
Terga fugacis.
Ille Britannos
Vltra noti
Littora ponti,
Et cæruleos
Scuta Brigantas
Dare Romuleis,
Colla catenis
Iuſſit, & ipſum
Noua Romanæ
Iura ſecuris
Tremere Oceanum.

Deflete virum.
Quo non alius
Potuit citiùs
Diſcere cauſſas,
Vna tantùm
Parte audita,
Sæpe & neutra.
Quis nunc iudex
Toto lites
Audiet anno?
Tibi iam cedet
Sede relicta,
Qui dat populo
Iura ſilenti,
Cretæa tenens
Oppida centum.
Cædite mœſtis
Pectora palmis
O cauſidici,
Venale genus.
Voſque Poetæ
Lugete noui,
Voſque in primis
Qui concuſſo
Magna paraſtis
Lucra fritillo.

Delectabatur laudibus ſuis Claudius, & cupiebat diutiùs ſpectare. Inijcit illi manum Talthybius deorum nuncius, & trahit capite obuoluto, ne quis eum poſſit agnoſcere, per campum Martium: & inter Tyberim & viam rectam deſcendit ad inferos. Anteceſſerat iam compendiaria

via Narciſſus libertus, ad patronum excipiendum, & venienti nitidus, vt erat à Balineo, occurrit, & ait: Quid dij ad homines? Celeriùs, inquit Mercurius; & venire nos nuncia. Ille autem patrono plura blandiri volebat. quem Mercurius iterum feſtinare iuſſit, & virga morantem impulit. Dicto citiùs Narciſſus euolat, Omnia procliua ſunt, facilè deſcenditur. Itaque quamuis podagricus eſſet, momento temporis peruenit ad ianuam Ditis: vbi iacebat, vt ait Horatius, bellua centiceps, ſeſe mouens, villoſque horrendos excutiens. puſillum ſuperturbatur, (albam canem in deliciis habere conſuerat) vt illum vidit canem nigrum villoſum ſanè: quem non velis tibi in tenebris occurrere. Et magna inquit voce: Claudius Cæſar venit. Ecce extemplò cum plauſu procedunt cantantes. Εὑρήκαμεν, συγχαίρωμεν. Hic erat C. Silius Coſ. delig., Iunius Prætorius, Sex. Trallus, M. Heluius Trogus, Cotta Tectus, Valens, Fabius, Equ. Rom. quos Narciſſus duci iuſſerat. Medicus erat in hac cantantium turba Mneſter Pantomimus, quem Claudius decoris cauſſa minorem fecerat. Necnon ad Meſſalinam citò rumor percrepuit, Claudium veniſſe. Conuolarunt primùm omnium liberti, Polybius, Myron, Harpocras, Amphæus & Pheronactes, quos omnes, necubi imparatus eſſet, præmiſerat. Deinde præfecti duo, Iuſtus Ca-

tonius, & Ruffus Pompeij F. Deinde amici, Saturnius Luſcius, & Pedo Pompeius, & Lupus,& Celer Aſinius,conſulares, noniſſimè fratris filia, ſororis filia, gener, ſocer, ſocrus, omnes planè conſanguinei. Et agmine facto Claudio occurrunt: Quos cùm vidiſſet Claudius, exclamat, Πάντα φίλων πλήρη. Quomodo vos huc veniſtis? Tum Pedo Pompeius: Quid dicis homo crudeliſſime? Quæris quomodo? Quis enim nos alius huc miſit quàm tu, omnium amicorum interfector? In ius eamus: ego tibi hic ſellas oſtendam. Ducit illum ad tribunal Æaci. is lege Cornelia, quæ de ſicariis lata eſt, quærebat: poſtulat nomen eius recipi. edit ſubſcriptionem: Occiſos Senatores xxx, Equites Rom. cccxv. atque plures: ceteros ccxxI. ὅσα ψάμαθός τε κόνις τε. Exterritus Claudius oculos vndecunque circumfert, veſtigat aliquem patronum qui ſe defenderet. Aduocatum non inuenit. Tandem procedit P. Petronius, vetus conuictor eius, homo Claudiana lingua diſertus, & poſtulat aduocationem. Non datur. Accuſat Pedo Pompeius magnis clamoribus. Incipit Petronius velle reſpondere. Æacus homo iuſtiſſimus, vetat. Illum tantùm altera parte audita condemnat, & ait: Εἴκε πάθοι τάκ' ἔρεξε, δίκη τ' ἰθεῖα γένοιτο. Ingens ſilentium factum eſt. Stupebant omnes, nouitate rei attoniti: negabant hoc vnquam factum.

Clau-

Claudio iniquum magis videbatur quàm nouum. De genere pœnæ diu diſputatum eſt, quid illum pati oporteret: Erant qui dicerent, ſi vni dij laturam feciſſent: Tantalum ſiti periturum, niſi illi ſuccurreretur: non vmquam Siſyphum onere releuari: aliquando Ixionis miſeri rotam ſufflaminandam. Non placuit vlli ex veteranis miſſionem dari, ne vel Claudius vmquam ſimile ſperaret. Placuit nouam pœnam excogitari debere, inſtituendum illi laborem irritum, & alicuius cupiditatis ſpecies ſine fine & effectu. Tum Æacus iubet illum alea ludere pertuſo fritillo. Et iam cœperat fugientes ſemper teſſeras quærere, & nihil proficere.

Nam quotiens miſſurus erat reſonante fritillo,
Vtraq; ſubducto fugiebat teſſera fundo:
Cũq; recollectos auderet mittere talos,
Luſuro ſimilis ſemper, ſemperq; petenti,
Decepere fidẽ: refugit, digitoſq; per ipſos
Fallax aſſiduo dilabitur alea furto.
Sic cũm iam ſummi tanguntur culmina montis,
Irrita Siſyphio voluuntur pondera collo.

Apparuit ſubitò C. Cæſar, & petere illum in ſeruitutem cœpit: producit teſtes, qui illum viderant ab illo flagris, ferulis, colaphis vapulantem. Adiudicatur C. Cæſari: illum Æacus donat. Is Menandro liberto ſuo tradidit, vt à cognitionibus ei eſſet.

EXCERPTA QVÆDAM E LIBRIS SENECÆ.

HONESTA, inquit Epicurus, res eſt paupertas læta. Illa verò iam paupertas non eſt, ſi læta eſt. Cui cum paupertate benè conuenit, diues eſt. Non qui parum habet, ſed qui plura cupit, pauper eſt. Quid enim refert, quantum illi in arca, quantum in horreis lateat, quantum paſcat, aut feneret, ſi alieno imminet, ſi non acquiſita, ſed acquirenda concupiſcit? Quis ſit diuitiarum modus, quæris? Primò, habere quod neceſſe eſt: ſecundò, quod ſatis eſt. Nulli poteſt ſecura vita contingere, qui de producenda nimis cogitat. Nullum bonum iuuat habentem, niſi ad cuius amiſſionem præparatus eſt animus. Magnæ diuitiæ ſunt, lege naturæ compoſita paupertas. Lex autem naturæ, ſcis quos terminos nobis ſtatuit? Non eſurire, non ſitire, non algere. Vti famem ſitimque depellas, non eſt neceſſe maria tentare, nec

caſtra ſequi. Parabile eſt quod natura deſiderat, & citò apponitur. Ad ſuperuacua ſudatur. Illa ſunt quæ togam terunt, quę nos ſeneſcere cogunt, quæ in aliena littora impingunt. Ad manum eſt, quod ſatis eſt. Si cui ſua non videntur ampliſſima, licèt totius mundi dominus ſit, miſer eſt. Miſer eſt, qui ſe beatiſſimum non iudicat, licèt toti mundo imperet. Non eſt beatus, qui ſe id non putat eſſe. Nihil habemus, quod cum magno emolumento inſidiantis eripi poſſit. Quamminimum in corpore tuo ſit ſpoliorum. Nemo ad humanum ſanguinem venit. propter ipſum, vel admodum pauci. Nudum latro tranſmittit: etiam in obſeſſa via pauperi pax eſt. Is maximè diuitijs fruitur, qui minimè indiget. Si ad naturam viues, numquam eris pauper: ſi ad opinionem, numquam diues. Exiguum natura deſiderat, immenſum opinio. Si congeratur in te, quidquid multi locupletes poſſederunt, ſi vltra priuatum pecuniæ modum fortuna te prouehat, auro tegat, purpura veſtiat, eò deliciarum opumque perducat, vt terram marmoribus abſcondas, non tantùm liceat habere, ſed calcare diuitias: accedent ſtatuę & picturę, & quidquid ars vlla luxuriæ auro & argento elaborauit: maiora cupere ab his diſces. Deſideria naturalia, finita ſunt: ex falſa opinione naſcentia, vbi deſinant, non habent. nullus enim terminus falſo eſt. Veritati

ritati aliquid extremum eſt: error immenſus eſt. Retrahe te ergo à vanis: & cùm voles ſcire, an naturalem, an vanam habeas cupiditatem, conſidera num alicubi conſiſtat. Si longè progreſſo ſemper aliquid longiùs reſtat, ſcito id naturale non eſſe. Paupertas expedita, ſecura eſt. Cùm claſſicum cecinit, ſcit non ſe peti: cum aliquo conclamatum eſt, quomodo exeat, non quid efferat, quærit. At cùm nauigandum eſt, non ſtrepitu portus, non vnius comitatu inquieta ſunt littora. Non circumſtat illum turba hominum, ad quos paſcendos tranſmarinarum regionum optanda eſt fertilitas. Facile eſt paſcere paucos ventres, & benè inſtitutos, & nihil aliud deſiderantes, quàm impleri. Paruo fames conſtat, magno faſtidium. Paupertas contenta eſt deſiderijs inſtantibus ſatisfacere. Sanus diues eſt, qui licèt habeat diuitias, eas tamen vt fugientes habet. Quid ergo eſt, quare recuſes eam contubernalem, cuius mores ſanus diues imitatur? Si vis vacare animo, aut pauper ſis oportet, aut pauperi ſimilis. Non poteſt ſtudiũ ſalutare fieri ſine frugalitatis cura. Frugalitas, paupertas voluntaria eſt. Perpeſſi ſunt multotiens exercitus inopiam omnium rerum, vixerunt herbarum radicibus, & dictu fœdam tulerunt famem. Et hæc omnia perpeſſi ſunt pro regno, quò magis mireris, alieno. Dubitabit aliquis ferre paupertatem, vt ani-

mum à furoribus liberet? Multis diuitias paraſſe,non finis miſeriarum fuit,ſed mutatio. Nec hoc miror. Non in rebus vitiũ, ſed in animo ipſo eſt. Illud quod paupertatem grauem nobis fecerat, & diuitias graues faciet. Quemadmodũ nihil refert, vtrùm ęgrum in lecto ligneo, an in aureo colloces: quocunque illum tranſtuleris, morbum ſuum ſecum transferet: ſic nihil refert,vtrùm æger animus in diuitiis an in paupertate ſit: malum ſuum illum ſequitur. Ad ſecuritatem non eſt opus fortuna. Quod enim neceſſitati ſat eſt, dabit, licèt irata. Ne imparatos nos fortuna deprehendat, fiat nobis paupertas familiaris. Securiùs diuites erimus, ſi ſciemus quàm non ſit graue pauperes eſſe. Incipe cum paupertate habere contubernium.

Aude hoſpes contemnere opes, & te quoque dignum
Finge Deo.

Nemo alius dignus Deo eſt, niſi qui opes contempſit. Quare poſſeſſiones tibi non interdico, ſed efficere volo, vt illas intrepidè poſſideas. Quod vno conſequeris modo, ſi te etiam ſine illis benè victurum ſperaueris, & ſi illas tamquam exituras adſpexeris: Diſcedat quiſquis, non te, ſed aliud in te ſequebatur. ob hoc vnum eſt amanda paupertas, quòd à quibus ameris, oſtendit. Multum eſt, non corrumpi diuitiarum contubernio. Magnus ille eſt, qui in diuitiis pauper eſt. Nemo naſcitur diues.

ues. Quiſquis exit in lucem, iuſſus eſt pane & lacte eſſe contentus. Ab his initijs regna nos non capiunt. Panem & aquam natura deſiderat. Nemo ad hæc pauper eſt. Intra quæ ſi quis deſiderium ſuũ cluſit, cum ipſo Ioue de felicitate contendat. Res inquieta, felicitas eſt, ipſa ſe exagitat, mouet cerebrum, non in vno genere. Alios in cultũ irritat, alios in potentiam, alios inflat, alios mollit. Si vis ſcire quàm nihil mali ſit in paupertate, compara inter ſe vultum pauperis & diuitis. Sæpiùs pauper & fideliùs ridet: nulla ſollicitudine concutitur, in alto eſt. Cura velut nubes leuis tranſit. Horum qui felices vocantur, hilaritas ficta eſt: huic grauis & ſuprema ſuperbia, licèt non palam, triſtitia eſt: eò quidem grauior, quòd interdum non licet palam eſſe miſeros, ſed inter ærumnas cor ipſum exedentes neceſſe eſt agere felicem. Abſtrahunt à recto diuitiæ, honores, potentiæ, & cetera: quę opinione hominum cara ſunt, pretio ſuo vilia. Neſcimus æſtimare res, de quibus non cum fama, ſed cum rerum natura deliberandum eſt. Nihil habent iſta magnificum, quod mentes noſtras in ſe trahat, præter hoc quòd mirari illa conſueuimus. Non enim quia concupiſcenda ſunt, laudantur: ſed quia concupiſcuntur. Hanc præcedentem cauſſam habent diuitiæ. Mutant animos, ſuperbiam & arrogantiã pariunt, inuidiam trahunt, eò vſque mentem

tem alienant, vt fama pecuniæ nos etiam nocitura delectet. Bona omni culpa carere decet: pura ſunt, non corrumpunt animos, non ſollicitant: extollunt quidem animos & delectant, ſed ſine tumore. Quæ bona ſunt, fiduciam faciunt; diuitię audaciam. Quæ bona ſunt, magnitudinem animi dant; diuitiæ inſolentiam.

EXCERPTA ALIA.

LICET cunctorum poetarum carmina gremium tuũ ſemper illuſtrent, aliquando deliberans, hoc tibi opuſculum pro accidentibus caſibus dirigere curaui, quod non præcedentes, ſed poſteri narrabunt. Vnde ergo primum incipimus? Si tibi videtur, à morte. Ab vltimo, inquis: imò à maximo. Ad hoc præcipuè gens humana contremit: nec immeritò tibi videtur hoc facere. Ceteri timores habent aliquem poſt ſe locum: mors omnia abſcindit. Alia nos torquẽt: mors omnia deuorat. Omnium quæ horremus, ad hanc exitus ſpectat aliorum quæ per circuitum. Etiam qui alioqui ſe nihil timere iudicant, hoc timent. Quidquid aliud extimeſcimus, habet aut remedium, aut ſolatium. Sic ergo te forma, vt ſi quis tibi palam mortem minetur, omnes terriculas ejus deludas.

Mo-

Morieris. Iſta hominis natura eſt, non pœna. Morieris. Hac conditione intraui, vt exirem. Morieris. Gentium ius eſt, quod acceperis reddere. Morieris. Peregrinatio eſt vita. Multùm cùm deambulaueris, domum redeundum eſt. Morieris. Putabam te aliquid noui dicere. Ad hoc veni, hoc ago, huc me ſinguli dies adducunt. Naſcenti mihi natura protinus hunc poſuit terminum. Quid habeo quòd indigner? In hæc verba iuraui. Morieris. Stultum eſt timere, quod vitare non poſſis. Iſtud non effugit, etiam qui diſtulit. Morieris. Nec primus, nec vltimus. Multi me anteceſſerunt, omnes ſequentur. Morieris. Hic eſt humani officij finis. Quis ſanus exauctorari moleſtè tulit? Quò tranſit orbis, ego tranſibo. Ad hanc conditionem cuncta gignuntur. Quod cœpit, & deſinit. Morieris. Nihil graue eſt, quod ſemel eſt. Æs alienũ meum noui. Hoc quidem cum eo creditore contraxi, cui decoquere non poſſum. Morieris. Dij melius. Nemo hac re meliùs mortalibus minari poteſt.

Sed decollaberis. Quid intereſt, vtrùm cæſim moriar, an punctim? Sed ſæpè ferieris, & multi in te gladij concurrent. Quid refert, quàm multa ſint vulnera? Non poteſt ampliùs, quàm vnum eſſe mortiferum.

Peregre morieris. Vndecumq; ad inferos vna via eſt. Peregrè morieris. Ego quod

quod debeo, ſoluere paratus ſum. Videat fenerator, vbi me appellet. Peregrè morieris. Nulla terra eſt aliena mortuo. Peregrè morieris. Non eſt grauior foris quàm domi ſomnus. Peregrè morieris. Hoc eſt, in patriam ſine viatico peruenire.

Sed iuuenis morieris. Optimum eſt, antequam optes, mori. Iuuenis morieris. Hoc vnum eſt, quod æquè ad iuuenem quàm ad ſenem pertinet. Non citamur ex cenſu, nec exigitur numerus annorum. Et adoleſcentes & impuberes eadem fati neceſſitas ducit. Optimum eſt mori, cùm iuuat viuere. Iuuenis morieris. Quicumque ad extremũ fati ſui venit, ſenex moritur. Non enim refert quæ ſit hominis ætas, ſed quæ ſit meta. Iuuenis morieris. Fortaſſe alicui malo ſubducit me fortuna: ſi nulli alij, vel ſenectuti. Iuuenis morieris. Non refert, quot annos habeam, ſed quot acceperim. ſi plus viuere non poſſum, hæc eſt ſenectus mea.

Inſepultus iacebis, Quid aliud reſpondeam, quàm illud Maronis?

——— *Facilis iactura ſepulcri.*

Si nihil ſentio, non pertinet ad me iactura corporis inſepulti. Si ſentio, omnis ſepultura tormẽtum eſt. Inſepultus iacebis.

——— *Cœlo tegitur, qui nõ habet vrnam.*

Quid intereſt, ignis me an fera conſumat, an tellus omnium ſepultura? Iſtud non ſentienti ſuperuacuum eſt, ſentiẽti onus. Inſepultus iacebis. At tu combuſtus, at tu obru-

obrutus, at tu incluſus, at tu putridus, at tu euiſceratus & conſtrictus, at traditus lapidi, qui te paullatim edat & exſiccet. Nulla eſt ſepultura. non ſepelimur, ſed proijcimur. Non ſepelieris. Quid inter tutiſſima trepidas? Vltra pœnarum omnium terminum iſte locus eſt. Vitę multa debemus, morti nihil. Non defunctorum cauſſa, ſed viuorum, inuenta eſt ſepultura, vt corpora & viſu, & odore fœda, amouerentur. alios terra obruit, alios flāma conſūpſit, alios lapis oſſa redditurus incluſit. Non defūctis, ſed noſtris oculis parcimus.

Ægroto. Venit tempus quo experimentum mei caperem. Non in mari tantùm, aut in prælio vir fortis apparet. Exhibetur etiam in lectulo virtus. Ægroto. Non poteſt iſtud toto ſæculo fieri. Aut ego febrem relinquam, aut ipſa me. Semper vnà eſſe non poſſumus. Cum morbo mihi res eſt: aut vincetur, aut vincet.

Malè de te loquuntur homines. Sed mali. Mouerer, ſi de me Marcus Cato, ſi Lælius Sapiens, ſi alter Cato, ſi duo Scipiones iſta loquerentur. Nunc malis diſplicere, laudari eſt. Non poteſt vllam auctoritatem habere ſententia, vbi qui damnandus eſt, damnat. Malè de te loquuntur. Mouerer, ſi iudicio hoc facerent: nunc morbo faciunt. Non de me loquuntur, ſed de ſe. Malè de te loquuntur. Benè neſciunt loqui: faciunt, non quod mereor, ſed quod ſolent. Quibuſdam

dam enim canibus ſic innatum eſt, vt non pro feritate, ſed pro conſuetudine latrent.

Exſulabis. Erras: cùm omnia fecerim, patriam meam tranſire non poſſum. Omnium vna eſt. Extra hanc nemo proficiſci poteſt. Exſulabis. Non patria mihi interdicitur, ſed locus. In quamcumque terram venio, in meam venio. Nulla terra exſilium eſt, altera patria eſt. Non eris in patria. Patria eſt, vbicunque benè eſt. Illud autem per quod benè eſt, in homine, non in loco eſt. In ipſius poteſtate eſt, quæ ſit illi fortuna. Si enim ſapiens eſt, peregrinatur: ſi ſtultus, exſulat. Exſulabis. Hoc dicis: alterius loci ciuitate donaberis.

Dolor imminet. Si exiguus eſt, feramus: leuis eſt patientia. Si grauis eſt, feramus: non leuis eſt gloria. Dolor clamorem exprimat, dum ſecreta non exprimat. Non poteſt homo par dolori eſſe, nec rationi dolor. Dura res eſt dolor. immò tu mollis. Pauci dolorem ferre potuerunt. Simus ex paucis. Imbecilles natura ſumus. Naturam infamare nolite. illa nos fortes genuit. Fugiamus dolorem. Quid quòd ille ſequitur fugientes?

Paupertas mihi grauis eſt, imò tu paupertati. Non in paupertate vitium eſt, ſed in paupere. Illa expedita eſt, hilaris, tuta. Pauper ſum. Neſcis te opinione, non

non re, laborare. Pauper es, quia videris. Pauper ſum. Nihil deeſt auibus. pecora in diem viuunt. feris ad alimenta ſolitudo ſua ſufficit.

Non ſum potens. Gaude, impotens non eris. Iniuriam accipere potero. Gaude: facere non poteris. Magnam pecuniam habet. Hominem illum iudicas? arca eſt. Quis ærario, quis plenis loculis inuidet? Et iſte quem dominum pecuniæ exiſtimas, loculus eſt. Multum habet. Vtrùm auarus, an prodigus eſt? Si auarus, non habet: ſi prodigus, non habebit. Iſte quem beatum credis, ſæpè dolet, ſæpè ſuſpirat. Multi illum comitantur. Mel muſcæ ſequuntur, cadauera lupi, frumenta formicæ. Prædam ſequitur iſta turba, non hominem.

Pecuniam perdidi. Fortaſſe te illa perdidiſſet. Pecuniam perdidi. Sed habuiſti. Pecuniam perdidi. Sed habebis inde periculi minus. Pecuniam perdidi. O te felicem, ſi cum illa auaritiam perdidiſti! Sed ſi manet illa apud te, es tamen vtcunque felicior, quòd tanto malo materia ſubducta eſt. Perdidi pecuniam. & illa quidem quàm multos. Eris nunc in via expeditior, domi tutior. Non habebis, ſed non timebis heredem. Exonerauit te fortuna, ſi intelligis, & tutiore loco poſuit. Damnum putas? remedium eſt. Defles, gemis, miſerum te clamitas, quòd opibus excuſſus es? Tuo vitio iſta tibi ia-

ctura tam triſtis eſt. Non tam moleſtè ferres, ſi tamquam perditurus habuiſſes. Perdidi pecuniam. Nempe quam vt tu haberes, alius antè perdiderat.

Oculos perdidi. Habet & nox ſuas voluptates. Oculos perdidi. Quàm multis cupiditatibus via inciſa eſt? quã multis rebus carebis, quas ne videres, vel eruendi erant? Non intelligis partem innocentiæ eſſe cæcitatem. Huic oculi adulterium monſtrant, huic inceſtum, huic domum quam concupiſcat, huic vrbem, & mala omnia. Certè irritamenta ſunt vitiorum, ducesque ſcelerum.

Amiſi liberos. Stultus es, qui defleas mortem mortalium. Quid iſtud aut nouum, aut mirum eſt? Quàm rara eſt ſine iſto caſu domus! Quid ſi infelicem voces arborem, quòd ſtante ipſa cadunt poma? Et hic tuus fructus eſt. Nemo extra ictum vulneris poſitus eſt. Ducuntur ex plebeia domo immatura funera, ducuntur & ex regia. Non eſt idem ordo fati, qui & ætatis. Non quomodo quiſque venit, emittitur. Quid tamen eſt quòd indigneris? Quid contra exſpectationem tuam euenit? Periere perituri. Sed ego illos ſuperſtites optabam. Verùm hoc nemo tibi promiſerat. Perierunt liberi mei. Habebant illi cuius eſſent magis quàm tui: apud te precariò morabantur. Educandos tibi fortuna mandauerat. recepit illos, non abſtulit.

Nau-

Naufragium feci. Cogita nõ quid perdideris, ſed quòd euaſeris. Nudus exij. Sed exiſti. Omnia perdidi. Sed perire potuiſti vnà cum omnibus.

In latrones incidi. Sed alius in accuſatores, alius in fures, alius in fraudatores. Plena eſt inſidiis via. Noli conqueri quòd incideris: gaude quòd euaſeris. Inimicos graues habeo. Quomodo aduerſus feras munimenta conquiris, quomodo aduerſus ſerpentes: ſic aduerſus inimicos auxilia circumſpice, quibus illos aut arceas, aut compeſcas, aut quod optimum eſt, places. Inimicos habeo. Illud eſt peius, quòd amicos non habes.

Amicum perdidi. Iam enim te habuiſſe certum eſt? Amicum perdidi. Alium quęre: & ibi eum quæras, vbi inuenire poſſis. Quære inter liberales artes, inter honeſta & recta officia, quære in laboribus. Ad menſam iſta res non quæritur. quęre aliquem frugi. Perdidi amicum. Fortem animum habe, ſi vnum: erubeſce; ſi vnicum. quid tu in tanta tempeſtate ad vnam anchoram ſtabas?

Vxorem bonam amiſi. Vtrùm inueneras bonam, an feceras? Si inueneras, habere adhuc te poſſe ex hoc intelligas licet, quòd habuiſti. Si feceras, benè ſpera. Res perijt: ſaluus eſt artifex. Amiſi vxorem bonam. Quid in illa probabas? Pudicitiam? Quàm multæ diu cuſtoditam perdidere! Decus? Quàm multæ inter pro-

probatas matronalis ordinis eſſe cœperunt, poſteà inter exempla mutatarum? Delectabat te fides eius? Quàm multas ex optimis coniugibus peſſimas videmus, ex diligentiſſimis ſolutiſſimas? Omnium quidem imperitorum animus, maximè tamen muliebris, in lubrico eſt. Si bonam vxorem habuiſti, non potes affirmare in illo eam permanſuram fuiſſe propoſito. Nihil tam mobile quàm feminarum voluntas, nihil tam vagum. Nouimus veterum matrimoniorum repudia; & fœdiores diuortio, malè cohærentium rixas. Quàm multæ quos in adoleſcentia amauerunt, in communi reliquere ſenectute? quoties anile diuortium riſimus? quàm multarum notus amor odio notiore mutatus eſt? Sed hæc & fuit bona, & fuiſſet, ſi vixiſſet. Mors effecit, vt affirmare id ſine periculo poſſis. Bonam vxorem amiſi. Inuenies, ſi nihil quæris niſi bonam. Tu modò ne imagines, proauoſque reſpexeris, nec patrimonium, cui iam ipſa nobilitas ceſſit. Iſta diu cum forma non repugnabunt. Faciliùs reges animum, nulla vanitate tumentem. Non multùm abeſt à contemptu viri, quæ ſe nimis ſuſpicit. Duc benè inſtitutam, nec maternis inquinatam vitiis. non cuius auriculis vtrimque bina patrimonia dependeant. non quam margaritæ ſuffocent, cui minus ſit in dote quàm in veſte: quam in patente ſella circumlata per vrbem populus ab omni parte

æquè vt maritus inſpexerit: cuius ſarcinis domus ſit anguſta. Hanc facilè ad tuos mores rediges, quam nondum corrupe-runt publici. Vxorem bonam amiſi. Non erubeſcis flere, & intolerabilem vocare iacturam? Hoc vnum deeſt, vtrùm illam lugeas, an non. Cùm maritum te cogitaueris, cogita & virum. Amiſi vxorem bonam. Soror bona non poteſt recuperari, nec mater. Vxor aduentitium bonum eſt: non eſt inter illa, quæ ſemel vnicuique contingunt. Amiſi vxorem bonam. Multos tibi numerare poſſum, quibus bonam vxorem lugentibus ſucceſſit melior.

Mors, exſilium, luctus, dolor, non ſunt ſupplicia, ſed tributa viuendi. Neminem illæſum fata tranſmittunt. Felix eſt, non qui aliis videtur, ſed qui ſibi.

Hæc EXCERPTA libenter omiſiſſem. Senecæ enim non eſſe, vel cæco perſpicuum eſt. Sed veritus ſum, ne quis ea, cuicuimodi ſunt, ſublata quereretur. Et in eis tamen multa ex vetere libro emendauimus.

L. ANNÆI SENECÆ AD LVCILIVM

Epiſtolarum Argumenta.

Argumenta ſic ordinauimus, ne Epiſtolarum ſeries variis titulis & inſcriptionibus variaretur. Placet enim ſcribendi ratio non interrupta: & breuiarium hoc in multis editionibus non inſeruerunt Emendatores, quod in editione Plantini repertum hic appoſuimus.

ARGVMENTVM EPIST. I.

TEMPORIS *æſtimationem & vſum Lucilio commendat: non differri debere, non elabi, non malè poni.* pag. 1.

EPIST. II.

Corporis quietem approbat, ſed & animi in vna aliqua re aut ſtudio. Damnat curioſulos, qui per varios auctores & ſcripta diſcurrunt: pauca bonaque potiùs legere, & iis immorari ſuadet. Excerpendum ſemper aliquid, & animo inſerendum: à ſuo exemplo, qui ſenſum tunc Epicuri egregium, de Paupertate, 2

EPIST. III.

Malè & temerè ſæpè amicos dici, qui re non ſunt. Si quis talis, omnia illi fidendum, & communicandum eſſe, tanquam alteris nobis. Timidi

di & ſubducti arguuntur; ſed & creduli nimis, atque aperti. Medium optimum. 7

EPIST. IV.

Hortatur ad perſeuerandum in Philoſophiâ: à qua in ſerium & grauem, ac verè virum tranſcribatur. Ceteros, pueros eſſe: timere non timenda. vt Mortem imprimis. Atqui hanc finem malorum eſſe, & impetu aut deſperatione multos contempſiſſe: cur non ratione? Vitam ergo non amandam, & cottidie cogitandum, quàm ex variis leuibuſq; cauſsis mors veniat. Emblema dein ex Epicuro, de veris diuitiis. 8

EPIST. V.

Arcet ab oſtentatione Philoſophia, & ne cultu notabilem, aut victu ſe faciat. Non ſpernere vulgi omnia, ſed modicè adhibere, & citra vitium. Sordes abdicat: ad Naturæ legem nos vocat. Clauſula eſt, ex Hecatone, de Spei & Metus coniunctione. Liberum ab altero eſſe, qui alteram poſuit: obnoxium vtrique, qui vni. 11

EPIST. VI.

Proficere ſe in Philoſophia; & argumentum eſſe, quòd vitia ſua agnoſcat. Velle ſe cum eo, vt vero amico, omnia communicare, quæ ſint vtilia: idque proprium ſapientis. Conſuetudinem bonorum valdè efficacem, & ſupra ipſa præcepta videri: quod exemplo Philoſophorum aliquot docet. 13

EPIST. VII.

Proficienti turbam vitandam, & vitia ab ea trahi: vitanda item ſpectacula, & maximè cruenta. Neque publicè recitandum, aut diſſerendum, apud diſsimiles. Pluris ſit, inquit, vnus alterque auditor bonus, aut etiam nullus. 15

EPIST. VIII.

Pendet à priore Epiſtola, & eſt velut obiectio. Quid? vitare me vis turbam, & populum? atqui Stoici tui docent rebus accedere, in rebus mori. Reſpondet non otium ſe ſuadere, ſed ſeceſſum. à ſuo

ſuo exemplo; qui relictis aliis, Sapientiæ vacat, & præcepta eius ſcriptis propagat. Hoc operum maximum, & pulcherrimum eſſe. Deniquè inſertũ ab Epicuro, libertatem veram à Philoſophia dari. 18

EPIST. IX.

Item pars aut explicatio priorum. Sapientem non quærere homines, ſeipſo contentum. Quid ergo? non etiam amicum? Imò, ſed poteſt & ſine eo eſſe: poteſt amittere, & amiſſum reparare. In eo ipſo fructus & voluptas eſt, dum parat. An ergo ſuâ cauſsâ, vt Epicurei cenſent? Non, ſed potiùs alterius cui proſit, pro quo periclitetur, pro quo moriatur. Merces virtutis, ipſa eſt. Fuſiùs deinde & ſubtiliùs. Quatenus ſe contentus, quatenus non ſit: & in verbis diſtinctiuncula Stoicæ. 21

EPIST. X.

Solitudinem bonam, ſed bonis aut progreſsis, eſſe: alijs aliam. Nam mali aut ſtulti maximè in eâ peccant, remoto arbitro, & ſibi relicti. Obiter præceptiuncula de Votis: & nihil concipere, niſi quòd palam poſsis nuncupare. 27

EPIST. XI.

Benè ſperare ſe de amico Lucilij, in quo plurimus pudor & rubor. Hunc aliquando à natura eſſe, nec vllis præceptis excuti: ac ſequi etiam Sapientem. Comparere item in malis interdum, & mali notam. Monitum deinde ſalutare Epicuri: Semper virum bonum repræſentare nobis, qui coerceat vt pædagogus. Velut illo præſente facere omnia, & loqui. 28

EPIST. XII.

Facetè de ſenectute ſuâ narrat, & in villâ ſe eius admonitum. Admonitum autem ſine triſtitia; nec triſtem eam, imò iucundam eſſe, & vitiis minùs opportunam. Omnem vitam breuem: ſed qualemcumque, vſu faciendam noſtram, & manum illi iniiciendam. Cottidie dicamus, & cenſeamus, Vixi. 31

EPIST. XIII.

Format pulchre aduerſus fortuita, & robur donat. Maximè autem, ne futurorum metu angamur: incerta ea eſſe, & poſſe non euenire. Spe igitur omnem metum temperandum. Deinde illud robuſtius: Fac & præcipe ventura; a Deo ſunt, & in bonum. 35

EPIST. XIV.

Prudentiſſima Epiſtola. Monet corporis vitæq; curam habendam, ſed non nimiam. Timeri autem corpori tria, Pauperiem, Morbos, Violentiam: maximè hanc vltimam, quæ à potentibus eſt, aut tyrannis. Vt non timeas, tria vitentur: Odium, Inuidia, Contemptus. Quomodo autem, Sapientia dicet, & breuiter ipſe. 39

EPIST. XV.

Ad curam etiam corporis Exercitatio ſpectat; ſed hæc laborioſa, aut occupata non eſto. Facilis & breuis ſufficit: vt curſus, ſaltus, geſtatio, vocis intentio. Clauſula ab Epicuro. Ne vita in futurum feratur: præſentibus acquieſce. 44

EPIST. XVI.

Philoſophiam vitæ neceſſariam, ſed illam veram eſſe: quæ in factis ſit, & profectu. Diſponi ab ea actiones, & conſilia. Non obſtare, ſi Fatum ſit, aut Fortuna ſit: nam & illa docebit Deo parere, & Fortunam ac fortuita adſpernari. Clauſula item ab Epicuro: Secundum naturam qui viuit, diues: ſperne opinionem. 47

EPIST. XVII.

Philoſophiam autem non differendam, amplectendam omiſſis rebus. At pauper ero. Quid ſi hoc expetendum? expeditius philoſophaberis. Iam Natura pauca deſiderat, atque ea non deerunt. Clauſula, Cui paupertas grauis, etiam opes erunt: nam vitium eſt in animo. 50

EPIST. XVIII.

Sapientem, in publica laſciuia, temperanter ſe gerere, & aut nihil aut parum ex moribus libare. Quomodocumque; vtile eſſe, certis diebus abſtinere,

nere, parcere, pauperes adſimilare. Praexercitatio eſt ad veram inopiam, ſi ea venit. Clauſula ab Epicuro: Ira inſania aſsidet. 53

EPIST. XIX.

Omittendas aut abyciendas occupationes, & otium captandum: ſed otium, non latebras. Monet ab aula, & ſplendore abire: quæ tumultus, & fluctus ſuos habent. Clauſula ab eodem magiſtro: Vide quibuſcum menſa communices. 57

EPIST. XX.

Philoſophiam in factis non verbis eſſe: itaq; ad illa eundum. Et conſtanter eundum. nam Sapientia, eſt conuenientia, & tenor vnus voluntatum, ac vitæ. Paupertas etiam non timenda: & diuitiæ, ſi aſſint, non amandæ. Iterum monitio, pauperem certis diebus agere, & imitari. 60

EPIST. XXI.

Verum ſplendorem à Philoſophia, non ab honoribus aut titulis eſſe. Dare illam nomen manſurum & famam, habenti; & adhærenti quoque. Emblema ab Epicuro: Vt diuitias augeas, cupiditates minue. 65

EPIST. XXII.

Fortiter exeundum eſſe ab occupationibus, & ſoluendos laqueos, aut rumpendos. Sed tamen opportunitas & εὐκαιρία exſpectetur: nec elabatur. Spernit deinde, & abycit ſplendores iſtos falſos. Tum ab Epicuro ſententia: Omnes exire pueros è vita: id eſt, vera eius ignaros. 67

EPIST. XXIII.

Monet verum gaudium quærere. quod illud? ſeuerum, & ex vero Bono natum. Reliqua fallacia & fugacia ſunt, hoc ſolidum & firmum: quia in ſolido ſitum, & animo, optima noſtri parte. Vno verbo, poſitum eſt in Conſcientia. Epicuri deinde dictum: Turpe & moleſtum, vitam ſemper inchoare: & inconſtantes damnantur. 72

EPIST. XXIV.

Epiſtola inter bonas pulchraſq;. Hortatur non time-

re ventura, etſi minentur: imò proponere ventu-ra, & ſic ſe formare examinando, aut eleuando. Quid enim omnes iſti metus ſunt? vltimus eorum mors eſt, & ratione contemne. Magni viri fecerunt, è plebe & ſeruitiis fecerunt: cur tu non adſpires? Deme perſonam rebus quod times, dolor eſt: quem muliercula in puerperio tulit. Denique in hac natus es, iactari, dolere, mori. agnoſce ſortem: Tamen (Epicuri præcepto) nec opta mortem, nec time. 75

EPIST. XXV.

Praſcribit de duobus amicis, iuuene & ſene, aliter atque aliter cum vtroque agendum: cum illo fortiùs; cum hoc remiſſiùs, ne deſperet. ipſum Lucilium hortatur ad mediocritatem, aut pauperiem: deinde (Epicuri voce) vt ſumat ſibi Pædagogum. Fac omnia tanquam aliquis ſpectet. 83

EPIST. XXVI.

Senem ſe eſſe, & tamen animo vigere. Fortiter de morte loquitur: quæ ſola, inquit, iudicat, an aliquid ſit facti. Reliqua, verba ſunt. Robur & virtus apparebit, cùm animam ages. Ab Epicuro clauſula: Diſce mortem meditari. 85

EPIST. XXVII.

Monet & excuſat, Quid enim? Ipſe iam bonus, iam ſanus? Non ſum, inquit: ſed inter ægros, de communi malo, & remedio, tecum diſſero. Voluptates nocent, aut falsò iuuant: Virtus ſola ſolidum gaudium parit. Sed hanc tu adſume & habe: per alium non potes. Hiſtoriola de Caluiſio faceta. Epicuri dictum, Diuitiæ ſunt, naturalis paupertas. 87

EPIST. XXVIII.

Loca mutata animum non mutant: ipſe te debes. Tolle internam ægrimoniam, omnis locus bonus iucundúſque erit. Eligam tamen, ſi poſſum, quietiſſimum & minus turbis aut vitiis opportunum. Clauſula: Peccata tua noſce, iam es ſaluus. 90

EPIST. XXIX.

Marcellinum difficilem corrigi. Adſpernatur enim, & illudit: tamen non deſeram, & fortaſſe vel ſic peruincam. Sententia Epicuri, Ne ſtude populo placere: ideſt, multis. 92

EPIST. XXX.

Morti parari nos debere, & robur in eam ſumere ab exemplo Aufidij Baſsi: qui ſenex libenter audit de ea, & loquitur, & rationibus adſtruit, non timendam. Obiter iſta aliqua. 95

EPIST. XXXI.

Et vota, & iudicia vulgi, ſpernendum: ad verum bonum eundum eſt. id autem, Scientia rerum, per quam vera & falſa noſcas, peritura & manſura. Exemplis illuſtrat. 100

EPIST. XXXII.

Laudat Lucilij ſolitudinem, & ſubductionem. Porrò hortatur, ne quis tempus eripiat, illud tam breue & fugax. Contemnat etiam vulgaria vota. 104

EPIST. XXXIII.

Negat ſententias aut chrias è Stoicis excerpendas. Primùm quia omnia plena talibus & denſa ſunt: deinde quia turpe, cum auctore ſemper loqui. Noſtra faciamus, & vitâ præferamus. 105

EPIST. XXXIV.

Gaudere ſe in profectu Lucilij, quia ab ipſo eſt: & ipſe eum formauit. Hortatur porrò pergere, & ad ſummum. 108

EPIST. XXXV.

Amicum illum ſibi optat, ideſt virum bonum. aliter enim amicus nemo eſt, etiamſi amat. Hoc ergo faciat, & inprimis diſcat conuenienter viuere, ideſt conſtanter, ideſt ſapienter. 109

EPIST. XXXVI.

Laudat quemdam qui otio ſe admouit, à republica amouit: & vt contemnat vulgi voces. Pergat bonus eſſe, aut magis fieri; pergat & mortem aſpernari, ídque ratione. 110

EPIST. XXXVII.

Perſeuerandum in via & militia Sapientiæ eſſe. Ab hac ſalutem, felicitatem, libertatem pendere. Perueniri, & vinci, Ratione duce. 114

EPIST. XXXVIII.

Præcepta vtilia ad Sapientiam, magis quàm Diſſertationes ſæpe eſſe. Illa irrepere in animum, & ſeminis modo fructificare & diffundi. 115

EPIST. XXXIX.

Variè, & varios, in Philoſophia ſcripſiſſe: excitari nos debere, & ardorem capere ab exemplo. Naturam eò ducere, quæ ad excelſa vocat: in quibus non eſt, plebeia felicitas, non item voluptas. quia aut fragilia ſunt, aut nocent. 116

EPIST. XL.

Hortatur ſcribere, quia ibi imago mentis. tum de Serapione, prompti & profuſi ſermonis: quod negat Philoſophum decere. Grauis & tarda oratio magis intrat & deſcendit. 118

EPIST. XLI.

O pulchram, altamque epiſtolam! Deum in nobis habitare, & bonum virum ſine eo nullum eſſe. Colamus ipſum, & animum, qui ab illo deſcendit. In eo propria noſtra bona ſunt: alia omnia aliena. Bonum autem, recta ratio. 122

EPIST. XLII.

Non citò credendum de viro bono: rem magnam eſſe. Quoſdam præferre, aut ſimulare; malos futuros, ſi ſit occaſio. Exemplo cuiuſdam docet. Tum non laborandum in externis, quæ incommoda, aut falſa commoda, habent. 124

EPIST. XLIII.

Non latere, quæ faciat: rumorem omnia perferre. Ergo viue, inquit, vt in publico. Quid ſi etiam lateas? animus tuus ſcit & videt. 127

EPIST. XLIV.

Pulchra epiſtola. Nemo ſe à ſtirpe contemnat, ſi ad Sapientiam, ideſt Virtutem venit. Hæc ſola nobilitat. 128

EPIST. XLV.

Non multis libris, ſed bonis, ad Sapientiam opus.

Vete-

Veteres ſuperflua quædam, aut arguta, fruſtrà ſcripſiſſe. Tum contra cauillos, & vocum captiones. Res, res, & earum diſcrimina quærenda: quis Beatus, & quod verè Bonum? 130

EPIST. XLVI.

De libro Lucilij iudicat, & laudat. 133

EPIST. XLVII.

Familiariter cum ſeruis agendum, viuendumque. Peccatum in eo ſui æui, ex faſtu & faſtidio. Iudicio tamen, liberiùs aut ſeueriùs, hos illoſque (pro indole & virtute cuiuſque) habendos. 134

EPIST. XLVIII.

Amicis eadem expedire, & alterum alteri vtilem eſſe. Tum contra captiunculas, & ſpinoſas ineptias. Quid facitis? quid luditis? de vita agitur: ſuccurre, & forma. De fortuna: contra eam da arma. 140

EPIST. XLIX.

Pompeiorum adſpectu, memoriam ſibi Lucilij renouatam. De breuitate & curſu Temporis: nihil longum aut vetus in eo eſſe. Obiter contra Dialecticos: & totum id genus proſpiciendos tantùm. 143

EPIST. L.

Cæcos nos in vitiis eſſe, aut velamenta ijs quærere. Agnoſcenda autem, & remedia quærenda. Vnde alioqui animi ſanitas? quæ etiam contingere vel inueteratis vitiis poteſt: quia ille facilis eſſe flecti, & Natura ad bonum volat. 147

EPIST. LI.

De Ætna aliquid, vberiùs de Baiis: & hac occaſione, in molles & luxui deditos. Hunc pellendum, & militandum eſſe: in quos? in voluptatem, in dolorem, alia. Hoc agentem, bonum in locis ſeriis ſanctiſq́; agere, vitare laſciua, aut peramœna. 149

EPIST. LII.

Vacillare nos in rectis: opus eſſe adiutorio, & directione. Alios autem aliis faciliùs duci formariq́; , vt natura eſt. Sed vt formeris, elige è priſcis.

ſcis, & è præſentibus. Fuge tamen verboſos, ambitioſos, plauſum captantes. 153

EPIST. LIII.

Nauigationem ſuam deſcribit, & iactationem in mari. Per occaſionem in vitâ nos iactari, ſed vitia ſua paucos ſcire, aut fateri. Philoſophia docebit, excitabit: demus nos, pares Deo faciet. 157

EPIST. LIV.

Suſpirio ſe laboraſſe: atque ita de morte cogitaſſe. Non timendam, quia idem poſt eam, quod antequam eramus, erit. Præparemur. 160

EPIST. LV.

De Vatiæ villâ, & de ipſo Vatiâ: tum de bono maloque otio. Item amicos animo adeſſe poſſe, & debere. 162

EPIST. LVI.

Mentem compoſitam, vacare ſibi & ſtudiis, etiam in turbâ. Suo exemplo docet. Magis optandum internum ſilentium & pacem. Inertia porrò mala, & ea cupidinum mater. 166

EPIST. LVII.

De cryptâ Neapolitanâ, & ibi horrore. tum primos motus in poteſtate non eſſe. Aliquid de animi tenuitate & celeritate. 170

EPIST. LVIII.

Verba quædam nuperа, deſita nunc eſſe. Tranſit ad Phyſica, & quotuplex τὸ ὄν, *ex Platone. Aptat ad Ethica, & nihil hîc idem, aut firmum, eſſe. Tum ſubtilitates quem vſum habere poſſint? & hunc ex omni re captandum. Adnectit de ſenectute, & morte: neutram optandam, aut recuſandam.* 172

EPIST. LIX.

Voluptatis & Gaudij diſcrimen: atque hoc honeſtum verbum eſſe. Laudat deinde ſtilum Lucilij, & Philoſopho verba item non negligenda; amandas etiam parabolas atque imagines. Serio autem, non obiter, philoſophandum eſſe: nec nobis ipſis citò placendum. quæ adulatio nos perdit. 183

EPIST. LX.

Vota, vulgi ſpernenda: Naturam audiendam eſſe. 188

EPIST. LXI.

Emendari & immutari ſtudeamus: mortem cogitemus, vt ſemper imminentem, & vtique venturam. 189

EPIST. LXII.

Homines aut negotia non obſtare bonæ menti. Laus Demetrij. 190

EPIST. LXIII.

Conſolatoria ſuper morte amici, Sapiens & perpulchra. 191

EPIST. LXIV.

Quinti Sextij laudatio, & ipſius deinde Sapientia. Veteres eius auctores venerandos, & nos tamen poſſe adijcere. 195

EPIST. LXV.

Phyſiologica tractat, de cauſâ & materiâ. Quatenus vtilia, docet: ſi cum modo tractentur, & bono fine, ideſt vitæ. Attolli per hæc animum ad Deum, & Honeſtum. 198

EPIST. LXVI.

Claranum ſenem, ſed alacrem eſſe: eumdem corpore deformem, animo honeſtum. Non refert de caſa, in qua is habitet. Diſcrimen Bonorum Stoicis: & omnia paria eſſe. Quid ergo? idem Gaudium, & Patientia? idem, quod ad Virtutem; non ad Materiam. Externa etiam, non dare Boni augmentum. Hæc diffusè, diſtinctè, pulchrè. O legamus, & aptemus? 204

EPIST. LXVII.

Poſt Præfatiunculam Quæſtio, An omne bonum optabile? Ait, eſſe: etiam cuius materia in malis. Vt, fortiter vri, ægrotare, flagellari. Non ipſa vſtio, morbus, flagella; ſed illud, fortiter & patienter, inquit, eſt optabile. Deinde, virtutes nexas eſſe: & vti

vna,

vna, omnes. Sunt & hæc pulchra, fortis, germani Stoici. 219

EPIST. LXVIII.

Suadet otium, ſed cum Philoſophia iunctum. Idipſum non iactandum eſſe. Et in eo de ſe, apud ſe, agendum: ideſt, vt in vitia inquiramus, emendemus. Denique hoc otium, ſuper aliorum negotia eſſe: quod magna reip. ſeruit. 224

EPIST. LXIX.

Loca non mutanda, ſed magis quieſcendum corpore, vt & animus poſſit. Hunc in ſalutari ſtudio defigendum, & quæ nocent vitanda. 227

EPIST. LXX.

Pompeiis ſe fuiſſe, & præteriti temporis admonitu, ſenſiſſe eius fugam. Mortem inſtare, portum nempe iactationum, neque timendam, neque appetendam, aut ſumendam: niſi interdum. & quando? cùm ratio, non impetus ſuadebit. Plura & perpulchra in hunc ſenſum. 228

EPIST. LXXI.

Summum bonum in oculis habendum, eò ſingula conſilia vel actiones referendas. Quod igitur illud? vnum Honeſtum. Adulterant, qui Externa miſcent: quia in ſolo animo hæret. Deinde, Bona paria eſſe, & Contemptum à Claritate non differre, ſi vtrumque ex Honeſto. Catonem dat exemplum, & (ô pulchrè!) dilatat. Mortem honeſtam à vitâ tali, non item differre: contra Academicos, qui gradus faciunt Beatitatis. Non eſſe, nec illam, nec Honeſtum intendi. Itaque in eculeo, Beatiſſimo eſſe licere. Itane? Non pallebit, tremet, dolebit? Imò (à natura enim iſta:) ſed hæc omnia animi robore vincet. Nec tamen ſtatim omnes. diſcrimina ſunt inter Sapientes, aut Studioſos. Lege ſodes, attende, mirare. 235

EPIST. LXXII.

Differt petitionem Lucilij. ex occaſione, differri à nobis Boni ſtudium: malè. Huic vni, omiſſis aliis, va-

vacandum eſt. Nihil incidere, quod impediat, Sapienti quidem: aliqua Proficienti. Diſcrimen inter vtroſque. Externa nec addere, nec demere Sapienti, ſemper ſe contento. 246

EPIST. LXXIII.

Philoſophos non eſſe contumaces. Parêre magis, & amare Principes, quàm illos ambitioſos, aut Palatinos. Nam iſti appetunt, inuident, ſemper inquieti, & ſæpè irati. Illi autem amant, quia in quiete ſub ijs ſunt, & tales ſunt, ideſt bonarum mercium pleni. Imputant etiam hoc beneficium, etſi pluribus contingat. Hortatur deinde aſſurgere ad Virtutem, ideſt Deum. Nam Sapientem (Stoica ſuperbia) vel illi parem. 249

EPIST. LXXIV.

O pulchra, ô honeſta Epiſtola! & de ipſo Honeſto, vnum illud re Bonum eſſe: cetera, opinione. Qui tutò, qui ſecurè volet viuere, ſic ſentiat. Quid etiam? ſcutum in omnia fortuita promptum habeat. Deum ſequi. Obiectiunculis deinde quibuſdam reſpondet: poſtremò, vitam beatam, vt circulum eſſe; in paruo, in magno, perfectam: nihil addi, nihil detrahi ab Externis. Iterandum eſt, ô pulchra, ô honeſta! qui mentem talem habes, fruere. 254

EPIST. LXXV.

Philoſophiam verba non captare, nec tamen ingenio aut eloquio renunciare. Præcipuum eſt, ſit vita vt ſermo. Deinde, tentemus progredi: quoniam per gradus aſcenditur, & ſunt tres Proficientium claſſes. 264

EPIST. LXXVI.

Philoſophum ſe audire, & ſcholam adire. Conqueritur de hominum incuriâ vel ignauiâ, qui alia diſcunt, philoſophari negligunt. Ne tu ſic, ô Lucili. Propera, & Bonum diſce: quod Bonum? vnum illud Honeſtum. Et iterùm argumentis euincit, tale eſſe, alia non eſſe. Laudabilis & ſapiens Epiſtola. 268

EPIST. LXXVII.

Et hac inter bonas, vtiléſque. Narrat obiter de Alexandrinis nauibus: aliis accurrentibus, ſe neglexiſſe. Quanti enim iſta, aut quamdiu? Senex ſum, abeo: Et aliquando ſponte abeundum, vt fecit Marcellinus. Tum contra metum mortis: rationéſque huius temnenda. 278

EPIST. LXXVIII.

De morbis ſuis etiam in iuuentute: & quid ſit iis leuandi? Honeſta, inquit, ſtudia, itémque amici: ſed remediorum remedium, contemptus mortis. Eò vocat Lucilium, & contra dolorem plura diſſerit, alta, animoſa, vera. 283

EPIST. LXXIX.

De Charybdi aliquid, Scylla, & Ætna. Tum Sapientes inter ſe pares eſſe: & ad Sapientiam hortatur, etiamſi gloria non comitetur. Atqui comitabitur, vel poſt vitam. Bona. 292

EPIST. LXXX.

Vulgus ad ſpectaculum & ad ſtadium, ſeſe ad ſtudium & animum iuiſſe. Hunc colendum, non corpus: & facile id eſſe, ſi Bona velis. Ad libertatem eundum; quod fit ſpretis calcatiſque cupidinibus. In eo veram felicitatem, non externo ſplendore eſſe. Bona. 297

EPIST. LXXXI.

De homine ingrato exordium: tum quæſtio, An grati eſſe debeamus aduerſus eum, qui antè iuuit, poſt nocuit? Subtiliter & diffusè hoc diſputat, & variè diſtinguit. 300

EPIST. LXXXII.

Contra delicias, & mollem vitam: itemq́ otium ignauum. Studiis id dedicandum eſſe: & præſertim Philoſophiæ, quæ muniat contra metus, & externa omnia mala, contra ipſam mortem. Fruſtrà in hanc nos argutiis aut Sophiſmatis armari; & obiter contra facientes. Mortem per ſe indifferentem eſſe; ſed talem, aut talem, honeſtam; & contrà. Iterumq́ cõtra cauillatores. Bona. 309

EPIST. LXXXIII.

Viuendum, vt coram Deo inſpectore & arbitro. Adiungit de ſua tunc vita, temperantia, vigilantia. Iterum (vt priore epiſtola) contra γυκρολόγυς, & qui minutis ſermonibus aut cauillis Sapientiam eneruant. Docet ab ipſo Zenone, contra Ebrietatem diſſerente. Atqui fortius clariúſque agendum: & exemplum prabet, & vitium illud damnat. Bona. 317

EPIST. LXXXIV.

Stilum lectionêmque alternanda eſſe. Lecta autem, in ſuccum vnum vertenda, & noſtra facienda. Denique adhortatio ad Sapientiam. Bona & vtilia monita. 325

EPIST. LXXXV.

Sophiſmata improbat, & à ſeriis ſtudiis ea arcet. Exempla quædam dat, ſed ad vtilia traducit: & contra Peripateticos, Sapientem vacare affectibus debere. Deinde, Beatam vitam ſibi ſufficere: vnam & æqualem eſſe, ſeu longam, ſeu breuem. Non etiam imminui ab externis, etſi mala, aut damna incurrant: & Sapientem omnibus bene vti. Bona, ſapiens Epiſtola. 329

EPIST. LXXXVI.

De villa Africani; ædificio & balneo, nec polito, nec lauto. Contra luxum ſui æui. In extremo, de oleis ſerendis, occaſione villæ. 340

EPIST. LXXXVII.

Frugalitas Senecæ, & externorum contemptus: admonitio ad alios, vt ſic velint, faciantque. Diſſertatiuncula deinde, quibus approbat Fortuita in bonis non eſſe: dumtaxat Commoda dici poſſe. 346

EPIST. LXXXVIII.

Liberalia ſtudia in bonis non eſſe, nec ad virtutem per ſe ducere. Singillatim hoc docet, in Grammatica, Muſica, Geometria, Aſtronomia.

Et ſi tamen non ducunt, conducunt: ideſt, iuuant & præparant: Tum diuiſio alia Artium, in Vulgares, Ludicras, Pueriles, Liberales: & in iſtis, ſolam Philoſophiam eſſe, quæ vere liberum facit. Sola etiam de Bonis Maliſque indagat, ſola noſcit. Sola igitur colenda, aut præcipuè eſt: & oſtendit, quàm inutilia, aut ſuperflua Philologi ſectentur; quidam etiam Philoſophi. O bona hic, ô aurea! legite iuuenes, ſenéſque. 358

EPIST. LXXXIX.

Philoſophiæ & Sapientiæ diſcrimen: & illius diuiſio varia, partiúmque iterùm diuiſio, & deſcriptio. Monitum deinde, hæc & talia ad mores atque animum referenda: & obiter in malè diuites inuehitur, luxumque ſimul & auaritiam caſtigat. 371

EPIST. XC.

Philoſophiæ laus. ea vitam formauit, conſortia & imperia inſtituit, leges & iura dedit. An etiam artes vitæ vtiles, vt fabricam marmorariam, metallariam, veſtiariam, aliáſque? Negat ipſe, contra Poſidonium, & inferiora hæc maieſtate illius eſſe: & multa horum ſuperuacua. Non corporis, ſed animi negotium illa gerit, & geſſit. Rudi etiam ſæculo, an fuêre Sapientes: Non, ſed Sapientibus ſimiles, beneficio non doctrinæ, ſed Naturæ. Multa in his bona, & ſcientiæ aut vitæ fructuoſa. 378

EPIST. XCI.

Lugdunenſis coloniæ incendium triſte, & ſubitum: eâ iniectione, cogitandum de inopinatis, & quæ homini poſſunt accidere. Ponit ante oculos incerta & fluxa hæc rerum: maxima & firmiſſima minui, mutari, ſubduci, terræmotu, aquis, flammis. Omnia mortalia morte damnata eſſe. Ergo nec iſtam homini, nec infamiam timenda. 394

EPIST. XCII.

Rationem in homine dominari, & huc omnia referri, & in eâ perfectâ Beatam vitam eſſe. Externa

terna leue, aut nullum, pondus habere. Vtique Voluptatem non facere momentum, irrationalium bonum. Et poſſe tamen ſumi externa, quæ ſecundum Naturam ſunt; ſed iudicio: & hoc tunc in ijs Bonum eſſe, benè eligi. Nihilominus & ſine ijs, ſolâ Virtute beatum, imò Beatiſſimum aliquem eſſe. Accedere hac poſſe; non tamen augere addita, nec minuere detracta Beatitatem. in quam nec Tempus aliquid poteſt. Deo aſsimilemur, ad illum eamus. 400

EPIST. XCIII.

De morte Philoſophi Metronactis, qui iuuenis obijt. Parùm id refert: & vita non ſpatio, ſed actu metienda eſt. Omnis bona ea, longa: denique nihil hic longum. 411

EPIST. XCIV.

Diſſertatio, utrùm Dogmatica, an Parænetica pars Philoſophiæ vtilior? & an altera ſine alterâ ſufficiat? Ariſto priorem præfert, & ſolam admittit: eiuſq́ hic argumenta. alij & alteram adiungunt, ac magnos eius vſus oſtendunt: & Seneca diducit eleganter, argutè, fructuosè. Lege, & oblectare. 415

EPIST. XCV.

Hæret, aut pendet à priore, quæritúrque, An igitur Parænetica ſola ſufficiat? cùm præſertim oſtenderit, tantos eius & tam claros vſus. Negat, & argumenta quæ adferuntur ponit, ac refellit. Dogmaticam igitur laudat, & ab illo fonte manare Præcepta, & vitam ea contineri oſtendit. Florida miſcet, & in luxum, libidinem, ambitum obiter excurrit. Tota pulchra & fructuoſa eſt. 436

EPIST. XCVI.

Contra Querulos: & omnia à Fato ac Deo venire. Quid igitur indignamur? Pareamus iſtis, aut potiùs aſſentiamur. 458

EPIST. XCVII.

Et nunc, & olim, fuiſſe malos. Exemplum à iudi-

cio

cio Clodiano, quod ille nummis & adulteriis corrupit. De vi deinde Conſcientiæ, damnari ab ea mala, atque etiam puniri interno flagello aut morſu. 460

EPIST. XCVIII.

Solis internis Bonis fidendum: alia venire, abire. hoc meditandum, & omnia vt fugacia adſpicienda; atque habenda. Præparandus itaquè animus ad amiſsionem talium, & ad tolerandum obfirmandus. Quidni? Alij tulerunt. Sequere exempla, imò ipſe eſto exemplum. Planè inter bonas vtiléq́ue Epiſtola. 464

EPIST. XCIX.

Conſolatoria in morte filij, ſapiens, ita me Deus, & diſerta. 469

EPIST. C.

De Papirio Fabiano philoſopho iudicium, eiuſque ſcriptis. 478

EPIST. CI.

De ſubita morte cuiuſdam noti: & ex occaſione, nihil fidendum aut ſpondendum nobis. Omnia incerta, idcóque vita bona non differenda. Longa autem non optanda: & exagitat Mecænatis turpiſsimum votum. 481

EPIST. CII.

Aliquid de immortalitate animæ. tum quæſtiuncula, An claritas poſt mortem ad nos faciat? Diſputat tenuiter primò & ſcholaſticè: tum in extremo adſurgit, & ad Deum ac cæleſtia animum ducit. Corpus hoc, ſarcinam aut velamentum eſſe: ſperni debere & exui, cùm Deus & dies ille vocant. 486

EPIST. CIII.

Malitia & inſidiæ inter ſe hominum. Tu tamen non eadem facito, aut repone: ſed mitis in omnes & volens eſto. 494

EPIST. CIV.

De inualetudine ſua, de cura & caritate in ſe vxoris. Locum ſe mutaſſe, vt recrearetur: & hinc

hinc de Peregrinatione pulcherrima diſſertatio. Non eſſe eam à ſe vtilem niſi animo talis efficitur. Ille emendetur, affectus recidantur: omnia tunc loca & ſtatus iucunda. Peregrinatio etiam alia pulcherrima, ad priſcos & magnos viros ire, illos cogitatione intueri atque imitari. Hoc vitia tollit, virtutes inſerit: atque iſtuc Lucilium vocat. 495

EPIST. CV.

Breuia, ſed vtilia, præcepta ad Securitatem. Lege, & vſurpa. 506

EPIST. CVI.

Tenuis & Chryſippæa quæſtio, An Bonum ſit corpus? In extremo aliquid contra argutias. 508

EPIST. CVII.

Solatur Lucilium & erigit, in fuga ſeruorum. Iſta & alia in vitam incidere: ideóque non inopinata eſſe debere. Patere igitur, quod non emendas. Bona & ſapiens Epiſtola. 511

EPIST. CVIII.

Quomodo Philoſophi legendi, vel audiendi ſint? Cum dilectu, & ea maximè excerpenda & imbibenda, quæ faciunt vitæ. Oblectamenta qui quærunt, fruſtra ſunt: tu emendationem. Nec id difficile: Natura enim ipſa vocat ad Honeſtum. Semina eius & fomites in animo noſtro ſunt: ſurgunt & excitantur, cùm doctor & irritator acceſsit. A ſuo exemplo cùm apud Attalum diſceret. Oſtendit deinde, vario fine atque animo ad auctores legendos veniri: nos autem debere illo Philoſophi. Pareamus: & legite atque audite vos ô Philologi. 514

EPIST. CIX.

Quæſtiuncula, An ſapiens ſapienti, & quomodo proſit? Cauſſa dubitandi, quia omnia ſumma in ſapiente, nec adiectioni locus. Reſpondet,

tamen prodeſſe, & diſtinctè exſequitur. In fine deteſtatur argutias inutiles. 525

EPIST. CX.

Genios ſingulis datos: quos fauentes habet, qui Bonam mentem habet. Vota noſtra & iudicia improba eſſe, res non ex vero æſtimantium. Vana optari, vana timeri. Remedium vtriſque à Philoſophiâ: quò nos vocat, ſpretis ſuperuacuis. Luxum denique producit, & caſtigat, Attali egregiâ oratione. 530

EPIST. CXI.

Cauillos, vanam & humilem philoſophiam eſſe: veram illam de moribus, firmam, altam. Huc eundum. 536

EPIST. CXII.

Deſperat de amico reformando, vetere annorum & vitiorum. 537

EPIST. CXIII.

Quæſtio, An virtutes ſint Animalia? Stoicè aſſerit eſſe: itémq; Vitia & Affectus. Poſt ridendam nobis hodie diſputatiunculam, à talibus auocat, ad vtilia vitæ vocat. 538

EPIST. CXIV.

Eloquentiam aliàs aliam eſſe, & placere: vti mores publici ſunt, ſeueri, ſoluti, fracti. Ab animo colorem illam ſumere: idque exemplo Mecænatis docet. Illum igitur curandum & formandum eſſe: à quo ſenſus & verba deinde recta. Obiter contra luxuriam. 546

EPIST. CXV.

Contra nimis ſermonis aut ſtili anxios: & minuti hoc animi eſſe. Cum fiducia ſcribendum loquendúmque, ſine quæſito ornatu. Quem in animo potiùs ſpecta. O qualis ille, vbi Virtutes eum excoluerunt? omnes in amorem rapiat ſi conſpici poſſit. At externus iſte ſplendor falſus, aut nihili eſt: item aurum omne & pecunia, quæ miramur. Non faciunt hæc felices, aut ſecuros: imò & miſeros, & miſerandos. 555

EPI-

EPIST. CXVI.

Contra Peripateticos, exſcindendos Affectus, non temperandos eſſe: neque à Natura induci. A mollitie ſententiam aduerſam naſci. 561

EPIST. CXVII.

Quæſtiuncula, An cùm Sapientia bonum ſit, etiam ſapere? Stoici iſtud vulgò negant: alij afferunt, & ipſe iſtis pronior. Denique amolitur hæc ſuperuacua, & ad formationem morum ſeriò vocat. 564

EPIST. CXVIII.

Inanes epiſtolas nolle ſe ſcribere: potiùs monitorum vtilium vberes: & iam facit. Suadet ſua, non aliena tractare: à Fortunâ nihil petere, nec ab eâ pendêre. Verum bonum quærendum: & quid illud ſit, definitum. Itémq; quid ab Honeſto differat. Omne bonum, ſecundum Naturam eſſe: nec tamen quidquid ſecundum Naturam, Bonum. 574

EPIST. CXIX.

Diuitias à nobis peti poſſe, & accipi, nil ſuperuacuum petendo. Finem omnium rerum ſpectandum, qui Naturam non excedit. Satis ea habere, non multum, quærit. Oſtendit deinde diuites vulgò, omnes pauperes eſſe. Pulchra, & (Deus bone!) vera ſunt? 579

EPIST. CXX.

Boni notitia quomodo ad nos venerit: obſeruatione & collatione: Naturâ etiam ducente. Venit & ex contrario; id eſt, vitij deteſtatione. Deſcribit Sapientem, & vulgo petenda aut timenda calcantem, etiam ipſam mortem. Denique vnum ſemper, & ſibi conſtantem. 583

EPIST. CXXI.

Aliquid pro argutiis prætendit: tum proponit, An omnibus animalibus conſtitutionis ſuæ ſenſus? id eſt, ſponte & natura eant, quò debent & ſunt facta. Dicit eſſe, & exemplis rationibuſq; variè docet. 591

EPI-

EPIST. CXXII.
Ingenium luxuriæ, aduerſa moribus facere. Aliter cœnare, bibere, dormire, ſurgere: & tales aliquot Antipodas facetè deſcribit. 598
EPIST. CXXIII.
Tenuem aut vilem victum decreto animi, & fame, bonum optandúmque fieri. Hoc vſurpandum etiam diuitibus: quis ſcit an non opus habituris? Conſuetudo, & alieni mores, ne abducant. Sperne & iudicia aut voces alienas. 604
EPIST. CXXIV.
Contra Epicuréos, in Ratione, non Senſu, Bonum eſſe. Itaque infantes nondum eius capaces: neque plenum eſt, niſi vbi plena Ratio. Quomodo intelligam in me eſſe? Si extra me nihil quæram. 609

FINIS.

INDEX RERVM NOTABILIVM,

Quæ in hoc ſecundo Tomo continentur.

A

ABſtinentia animalium cur inducta à Pythagora. 519. ſuperſtitionis argumentum. 510. Laus. 535
Adoleſcentes ſunt fructuoſiores, Infantes dulciores. 22. Optimi ſigna. 29. Cur eis dentur ſententiæ, & Chriæ. 107
Adulatio amicitiæ perſimillima. 131. Adulatorum ſermo facilè hęret auribus. 606. Spernendus. 607
Adulterium Clodij cum vxore Cęſaris. 460. Adulterij reus adulteria deriſit. ibid. Quęſtio antiqua, An quis poſſet tutus eſſe poſt adulterium. 461. Clodius ſine adulterio tutus non fuiſſet. ibid.
Ætna. De eo plura. 149. 150. 292 294. an minuatur. 292. An ignis eius deficiat, ibid De eo qui ſcripſerint. 293
Affectus animi deponat, qui vult ab omni moleſtia liber eſſe 90. Inter affectus, & morbos animi quid interſit. 266. Illis vacare debet Sapiens. 331. An ſint animalia. 539. Iuxta eos eſt etiam ſermo. 553. Vtrum modici vel nulli eſſe debeant. 561. excidendi, non temperandi. 561. & ſeq. non ſunt naturales. 562. à mollitie naſcuntur. 563

Alexandri ſuperbia. 160. Reſponſum cuidam Ciuitati dimidium rerũ omnium promittẽti. 160. Clitum cariſſimum ſibi inter epulas transfodit. 322. Intemperantia bibendi, & Herculaneus ſcyphus eum perdidit. 323. Falsò dictus Magnus. 399. Geometriam diſcere cupit. ibid. Infelix vocatur, & cur. ibid. quid ſit vltra Mare magnum querit. 399. Furore agitabatur. 433. Eius cupiditas. ibid. Victor in Oceanum vſq; affectibus ſuccubuit. 545. Poſt Darium, & Indos, pauper eſt. 583

Ambitio vituperatur. 168. 250. Ambitioſi contumaces. 250. Notantur. 458

Amici ſępè dicuntur, qui non ſunt. 6. veris omnia communicanda. 7. Communicant vtilia cum altero amico. 13 qui eligendi. 22. Amici, & Amantis diſcrimen. 109. 110. Amicis eadem expediunt, & alter alteri vtilis. 140. animo poſſidentur. 165. De morte Amici conſolatio. 191. Defunctorum amicorum memoria quam iucunda. 192. amiſſio quomodo toleranda. 648

Amicitiæ leges. 6. omnia facit communia. 13. Veræ vtilitates. 22. In ea quid ſpectandum. 23. Temporaria quæ ibid. Eius munia. 109

Animalibus omnibus an ſit conſtitutionis ſuæ ſenſus. 592. Affirmat, ibid. & ſeqq. An animalia intelligant; Affirmatur. 596. & ſeqq.

Animi Labor nulla re impeditur. 145. Celer eſt, & tenuis. 172. Sapientis qualis. 188. 410. 556. ſemper liber eſt. 203. Honeſtus eſſe poteſt etiam in deformi, & imbecillo corpore. 205. Pulcher corpus ornat, non contra ibid. Vt quietus ſit, corpus prius ſit quietum. 227. colendus, vt qui à Deo eſt. 123. 298. Diuinus eſt. 123. Bona omnia ab eo. 124. & ratio perfecta, hominis propria ibid. Ille confert ad tranquillitatem, non Locus. 165. Conſumatur ſola ſcientia bonorum. 336. & Philoſophia: ibid. De eo variæ quęſtiones eſſe

poſ-

poſſunt 367. Immortalis eſt. 486. quid ſit & varia de eo. 491. & ſeqq. Animus animal eſt, eius tamen operationes non ſunt animalia 544. Curandus, à quo ſenſus, & Veiba. 553. Modo Rex, modo Tyrannus eſt 554. eius vultus eſt oratio. 556. ſi videretur virtute ornatus, traheret omnes in ſui amorem. 556. Vt dignoſcendus bonusne, an malus ſit. 557

Antipodes qui ſint. 598. Naturæ qui dicantur. ibid & ſeqq.

Artes Liberales quæ non ſint. 363. Non dant virtutem, ſed pręparant ad eam accipiendam. ibid. quatuor Genera. 364. Vulgares, Ludicræ, Pueriles, & Liberales, & quæ ſingulæ ibid. Inter eas, & Philoſophiam diſcrimen. 365. Sunt inuentum hominis, non ſapientis. 366. Omnes habent, & decreta, & pręcepta. 439

Aſtronomia non ducit, ſed confert ad Virtutem. 362. Quæ doceat ibid. In illam inuehitur Seneca ibid.

Aſylum quid Antiquis. 173

Athletæ, & eorum obſtinatio gloriæ cupiditate. 288

Auditio. Non differendum publicè apud diſſimiles. 17. Auditori vnus, Vel alter dummodo bonus, vel etiam nullus, ſatis eſt. 18. quomodo audiendi Philoſophi. 514. & ſeqq.

Auaritiæ, & Pecuniæ diſcrimen. 372. Auaros reprehendit. 377. Auari inſatiabilitas. 427. 428. quid fecerit natura, vt nos ab Auaritia remoueret. 431. Nulla ſine Pęna. 560. Ipſa etiam ſatis pęnarum eſt. ibid.

Aula, & ſplendor vitanda, quæ tumultus, & fluctus habent. 58

Aurum cur adoretur; & quam inutiliter. 558. Aureum ſęculum quale, & cur ſic dictum. 559. Vt illud ſpreuerit Fabricius. 585. Vide Diuitiæ.

B

Balneorum deteſtatio. 342
Beatus quis.26. 132. Beatam vitam omnes optant, ſed reſpuunt media ad illam ducentia. 129. An ſit ſibi ſufficiens. 334. Vna, & æqualis eſt vel longa, vel breuis ſit. ibid. 335. quis eſſe poſſit. 405. An inter beatum, & miſerum ſit gradus.407. Negat & probat. ibid. an Sapiens poſſit eſſe beatior.407. Beatus animus Deum æquat. 409
Bonum verum quale.73.optandum.101. Quod ſit.102. 133. Bona omnia ab animo.124. An paria ſint.206. Bonorum diſcrimen ibid. falſa quæ. 213. Bonum numquam eſt contra naturam; eius materia aliquando. 215. 577. Bonum homini viuere ſecundum naturam ibid. Bonorum diuiſio apud Epicurum. 217. Omne an optabile. 220 Summum in oculis habendum.236. Nullum niſi honeſtum. 237. Boni ſtudium ab hominibus differtur,& malè,cum huic vni vacandum 247. An ſint Bona quæ Deo deſint. 259. Bonum eſt ſolum quod eſt honeſtum. 270. Sola Virtus bona, & quæ ab ea perfecta 272. Boni ſummi quis locus. 352. An è malo naſcatur. ibid. An ſit corpus. 509. Verum quęrendum, & quid illud ſit.576. Boni, & honeſti notitia quomodo ad homines venerit. 583. Bonum, & honeſtum ſint ne diuiſa, an diuerſa. 583. ſitne in ratione, vel ſenſu 609. & ſeqq. Plenum non eſt, niſi vbi plena ratio. 611. In quibus ſit, & in quibus non. 615. quomodo intelligam in me eſſe? ſi extra me nil quęram. 615
Bonorum conſuetudo efficax, & vtilis.14. Bonis eſt inimica multorum conſuetudo. 15. Proponendus ſemper vir bonus qui ſit velut cuſtos, & pędagogus. 30. Bonus vir nullus ſine Deo. 122. res magna eſt, nec citò, aut facilè reperitur. 123. Bonitas in homine commendatur 272. Boni viri officium. 273.

omnia ſuſtinet vt à Deo. 274. Boni, & commodi diſcrimen. 356

C

Caligula iuſſit Lepidum Decimo Tribuno ceruicem prębere, ipſe Chereæ pręſtitit. 9. Eius ambitio notatur. 454
Calorem quomodo natura nos doceat vitare. 383.
Cato Cenſorius laudatur. 348. Cum moribus bellum geſſit. ibid. Tam profuit Reipublicæ illum naſci, quam Scipionem. ibid. Frugalitatis ſtudioſus 349. Vno equo contentus, & ne quidem toto ibid. Equus ab illo defrictus. ibid.
Cato Iunior, pro exemplo ſemper intuendus. 17. 84. Magnus effectus ſui nece. 38. An modeſtè philoſophatus fuerit, Cęſarem, & Pompeium laceſcens. 42. Obructus ſputis, & è Senatu in carcerem ductus. 43. Vt mortem tulerit. 76. Deſcribitur eius mors, & Oratio ante ipſam habita. 76. & ſeq. Duo in extremis rebus inſtrumenta habet, Platonis Librum, & Gladium. 77. Eius laus. 152. 153. Fortiſſimus. 225. Animam ſibi manu extraxit. 233. eius Conſtantia, & Laus. 238. Die repulſæ pila luſit, die mortis legit. 239. Gloria illum ſequitur poſt vitam. 295. Reſpublica diu eum ignorauit ibid. qualis fuerit. 457. In Clodij iuditio teſtimonium dixit. 461. Eo ſedente Populus non permiſit poſtulari Florales iocos. 461. Catones rari, Clodij plures. 462. Mortem ferro adactam vicit. 467. Cum Catonibus viuendum. 501. Eius conſtantia in varietate fortunæ. 504. Cæſarem, & Pompeium prouocat. 505
Cauillationes, & vocum captiones damnat. 131. 145. 311. 319. 329. 510. 530. Vanam, & humilem Philoſophiam eſſe. 536. Ab ijs auocat, & ad vtilia vitæ vocat. 545
Cauſa. De ea plura. 198. & ſeqq. Cauſæ, & ope-

ris diſcrimen. 202
Centauri an fuerint. 176
Cernere pro decernere dicebant Priſci. 173
Ciceronis ſtylus qualis. 479
Claritas poſt mortem an ad nos faciat. 486. Diſtinguit, & reſpondet obiectis. 487. Claritatis, & Glorię diſcrimen. 490
Conſcientia bona verum Gaudium generat. 44. noſtra nos prodit. 128. Eius vis. 463. Damnat mala, & punit interno flagello, & morſu. 463
Conſtantia vitæ ſignum Sapientis. 110. Sapientis qualis. 589
Conſuetudo bonorum efficax, & vtilis. 14. ſupra præcepta. ibid. Probatur exemplo complurium Philoſophorum. ibid. multorum inimica eſt bonis. 15. Malorum vitanda. 27. ne nos abducat à recta ratione. 605
Contemptus vitandus. 41. quomodo id fiat Sapientia docet. ibid.
Coquorum vituperatio. 443. Vide Gula, Luxuria.
Corporis cura habenda, ſed non nimia. 39. Ei tria timentur, & quæ. 39. eſt pondus, & pęna animi. 202. quietum ſit, vt animus ſit quietus 227. Nimiam ſeruitutem exigit. 298. Veſtis eſt animi. 404. Curandum vt ſit mundum. ibid. Nec bonum nec malum animum efficit. ibid. Liber nemo, qui ei ſeruit. 410. Ne de eo ſolliciti ſimus poſt mortem. 411. Męcenatis dictum in hanc rem. ibid. Sarcina, & velamentum eſt. 492. ſpernendum, & exuendum cum nos Deus vocat. 492

D

Democritus an inuentor Fornicis. 389. Eius alia inuenta. ibid. Non inuenit vt Sapiens. ibid.
Deus in nobis habitat. 122. Bonus nullus ſine eo. ibid. Colendus, & propter ipſum homo. 123. Bonitas ei propoſita. 201. An illi bona

deſint.

deſint. 257. An ſint bona, quæ Deo deſunt. ibid. Deum ſequantur homines, qui volunt ſummum bonum conſequi. 259. Dei indigentia quæ. 450. Eius natura qualis. 450. A Deo omnia, ideo illi parendum, aut aſſentiendum. 458. 459. Deus infeſtus nulli precandus. 531

Dialectica quid ſit. 376. eius diuiſio. ibid.

Diues quis. 49. nemo naſcitur. 64. vituperatur. 376. paupertas quomodo quis celerrimè fieri poſſit. 579. Nullum pecunia fecit, & cur. 581. Omnis pauper eſt. 581

Diuitiarum modus quis. 6. Veræ, & magnæ quæ. 10. Eæ graues ſunt, cui & paupertas. 53. ſi adſint non amandæ. 63. quomodo augendæ. 66. ſunt naturalis paupertas. 89. non ſunt bonum. 356. 498 quæ ſpernendæ. 506. earum Splendor falſus, aut nihil. 557. Cur amentur. 558. 559. A nobis peti, & accipi poſſunt, & quomodo. ibid. Earum munus quis. 636. magnæ quæ. ibid. Diuitiarum, & honorum contemptus. 646

Dolor citò in odium venit. 194. Omnis aut breuis, aut tolerabilis. 285. Dolores varij. 286. à quibus ſentiatur. 288

E

ELoquentia cur ſit diuerſa. 546. à publicis moribus id eſſe ibi. & 551 Ab animo pendet. 547. Confirmat exemplo Mæcenatis. ibid. Non habet certam regulam. 551. Eius ſtyli uarij. ibid. Cic. qualis ibid. & aliorum. 552.

Emendatio ſui ſignum fructus in Philoſophia. 13

Epicuri non ſcola, ſed contubernium magnos viros fecit. 14. ſtudioſus Seneca. 20. Voces publicæ ſunt. ibid. & 66. An rectè dixerit, à Sapiente non queri homines, ſed ſeipſum. 21. Eius hortulis quid inſcriptum. 67. Commendatur à dictis, vituperatur à ratione

viuendi. 105. Beatum ſe dicit, quamuis eſſet in tormentis. 218. Lętatur in ipſis. 223. Poſt mortem glorioſus. 295. Cur ſe beatiſſimum crederet. 408
Epiſtolæ quę iucundæ. 118. Earum vtilitas. ibid. quales eſſe debeant. 264. Inanes remouet Seneca. 574
Exemplum quantum proſit. 14. Malum in au-ctores ipſos redundat. 16. Catonis ſemper intuendum. 17. Bonorum ſemper proponendum. 30. 117. Aliorum nos moueat. 116. Bonum quantum proſit. 494
Exercitatio moderata ad curam corporis facit. 44. quæ vtilis, quęq; non. 45
Exilium non timendum. 645

F

FAma quæ mala. 644
Fames quæ à nobis exigat. 580. Non eſt ambitioſa. 582. Victus tenuis, & vilis decreto animi, & fame fit bonus, & optandus. 604
Fata non obſtant ſapienti. 48. Immutabilia. 281. Non reprehendenda. 412. Omnia ab illis. 458. 459. eorum vis. 513. Patienda, & contemnenda, quæ vitare non poſſumus. 511.
Felicitas inquieta res. 111. felix qui non ſit. ibid. Summa non eſt in carne, ſed in animo. 258. De vera varia. 259. Non eſt auida. 576. Vera, & vna felicitas, bona vita. 607
Filiorum amiſſio grauis, & quomodo toleranda. 647
Finis operis perfectio. 109. ſpectandus in omnibus rebus. 236
Fortis quis ſit. 218. An ſit ſine timore. 335. quę agat. 368. qualis deſcriptus à Virgilio. 457
Fortitudo quid. 545. eam quiſque diſcit. 113. An optabilis. 221
Fortunæ bona non ſunt bona. 126. Non curanda. 142. & maiora, & minora fiunt. 216. Nihil dant, aut eripiunt ſapienti. 248. non bo-na.

na.ſed commoda vocanda. 258.349.& ſeqq. vel potius mala. 576. Aduerſus fortuita conſurgendum. 397. Præparandus Animus contra eorum amiſſionem. 465. Toleranda patienter aduerſa, & bonorum amiſſio. 466
Fortunæ munera Philoſopho fugienda.19. Aduerſa quomodo toleranda.34.& ſeq. Mala, an timenda; negat. 36. fortuna, & fortuita ſpernenda, & toleranda. 49. Non habet ius in mores. 112. nec in Sapientes. 310. Nihil boni vel mali preſtat.464. Ab ea nihil petendum nec pendendum. 575
Frigus vt nos vitare doceat Natura. 383
Futurus ne angat mortales. 35. Futura incerta ſunt, & poſſunt non euenire. 35. Quamuis mala à Deo ſunt, & in bonum. 38. Non timenda, etſi minentur. 75. proponenda vt futura, & ſic ſe formare ad ea, examinando, aut eleuando. ibid. exempla multorum. 76

G

Gaudium verum quærendum.72. quale illud. 73. Generatur à Conſcientia bona. 74. ſolidum à ſola virtute. 88. Eius, & voluptatis diſcrimen. 183. Honeſtum verbum eſt. ibid. Virgilius reprehenſus, quod mala gaudia dixerit: ibid. Falſum, & verum quale. 188. Gaudium, & Patientia an paria ſint? Affirmat quod ad Virtutem, non ad materiam. 208
Genius ſingulis datus. 530
Genus generale, & Genera ſpecialia. 173. ſummum quod. ibid. Stoicis quodnam. 176. eſſe aliquid probatur. ibid.
Geometria quæ doceat.361. Non ducit ad Virtutem. ibid.
Geſtatio exercitationis ſpecies. 45. an ſit labor; Affirmat. 162
Gigantes an fuerint. 170
Gloriam manſuram ſtudia præſtant. 65. quid ſit

ſit. 295. 609. Sequitur Sapientes vel poſt vitam. 295. Gloriæ, & Claritatis diſcrimen. 490. Vide Honor, Claritas, Laus.
Grammatica non exigit virum bonum. 351. Nec pręſtat. 359. circa quid verſetur. 358. non ducit ad Virtutem, ſed pręparat. 363. Dicta etiam litteratura. 364. Grammaticus qui ſcripſit quatuor millia librorum; ſed inutilia. 368. Grammaticorum inutiles quęſtiones improbantur. 369. Grammaticus non erubeſcit ſolęciſmum, ſi ſciens facit. 418. Cuſtos eſt Latini ſermonis. 455. quo animo Virgilium legat 521. Item Ciceronem. 523
Grati an debeamus eſſe in eum qui prius iuuit; poſt nocuit. 301. & ſeqq.
Gula. Initio vtebantur homines cibo facili nec corrupto: Nunc contra. 441 Hinc morbi omnes. ibid. Gulæ libido inſatiabilis. 442. Mala. 443. In illam inuehitur. 444

H

HAnnibalem fomenta Campaniæ eneruarunt. 151
Homerus an fuerit Philoſophus. 359. Negatur, & cur. ibid. An fuerit maior Heſiodo. 359. Odyſſea, & Iliade conſumata, principium operi adiecit. 369
Homicidæ damnantur. 446
Homines quęnam diſcere, & docere debeant. 146. ſimulant neſcire vitia ſua. 147. Cœci in vitiis ſunt aut velamenta ijs quęrunt ibid. Omnes ſtulti, & inſtabiles. 153. 179 Fragiles. 179. Emendationem ſtudeant. 190. Nudi inſpiciendi, vt ſciamus quales ſint. 277. eorum in homines malitia, & inſidiæ. 495 Iudicia vana, & improba, res non ex vero æſtimantia. 531. eorum, & puerorum ineptiæ ſimiles. 558. Lucrum præferunt innocentiæ. 559.
Homo animal mundum, & elegans. 404. Sacra res. 446. Nihil humanum à ſe alienum putet. 452.

452. Nihil eſt.
Honeſtum nihil ab inuicto, & coacto. 209. Eius variæ conditiones. ibid. Ad illud nos natura vocat. 516. ſemina, & fomites in animo ſunt. ibid. Honeſti, & boni diſcrimen. 577. Notitia quomodo ad homines perueniat. 583. & ſeqq. Bonum, & honeſtum ſintne diuiſa, an diuerſa. 583
Honores, & Tituli non ſunt nec magna, nec bona. 64. Splendor verus non ab illis, ſed ab Philoſophia. ibid. Non ſunt bonum. 498. Vide Aula.
Humana qualia ſint. 211. In illis nihil firmum. 178. Homines ſtulti ſunt, dum ea amant. 179. Variabilia. 208. 397. omnia morte damnata. 398. Leue, aut nullum pondus habent. 402. Breuia. 414 Incerta. 483. Nihil igitur illis fidendum. ibid. Non curanda, ſed æterna. 492
Humanitas verum in homine bonum. 556

I.

Iactantia vitanda. 11
Idea Platonis quid. 177. quam vtilitatem afferat. ibid. 180. quid differat Idos, & Idea. 178.
Idos quid ſit Ariſtoteli. 178. 199. Eius, & Ideę diſcrimen. ibid.
Ignorantia. Indocti ſemper Pueri. 8
Impatientia quid. 21
Impetus primi non ſunt in noſtra poteſtate. 171
Improborum quæ ſit maior pœna 125. ſępè ſimulant bonitatem. ibid. futuri omnes homines, ſi adſit occaſio. ibid. Et vitia ſemper fuiſſe. 460. & ſeqq. Catones rari in mundo, Clodij plures. 462
Impudicus quibus ſignis dignoſcatur. 156
Inconſtantes damnantur. 74
Indifferentia quæ ſit. 312. Mors an ſit indifferens. ibid.
Inertia mala, & cupiditatum mater. 163.
Infirmitas. Etiam in lectulo eſt locus virtuti.

290. Infirmi vt poſſint Gloriam adipiſci. ibid. Vide Morbus.

Ingrati homines plurimi. 300

Iniuria ſępè locum facit maiori fortunæ. 398

Inopinata pręcogitanda, & contra illa ſe arment homines. 394. Hominibus, & ſapienti nihil inopinatum eſſe debet. 395. 511

Inuidia vitanda. 41. modum à ſapientia docemur. ibid. Inuidiam minorem facit minor Gratia. 126

Ira immodica inſaniam gignit. 56

Iuſtitia quam ſacra res. 546

Iuuenes quomodo à vitijs retrahendi. 83

L

Labor An Bonum, vel malum ſit. 101. Non timendus homini. 503

Latrones non timendi. 648

Lauandi mos apud antiquos. 343. 344

Laus quid ſit. 489. quæ laudanda in homine. 124. Laudis, & laudationis diſcrimen. ibid. Laus alit artes, Laudatio corrumpit. 490

Lectio commendatur. 325. miſcenda cum ſcriptione. ibid. Curioſuli varia legentes damnantur. 5. Legenda pauca bona. ibid. excerpendum aliquid ex lectione. 6. Lecta in ſuccũ vertenda, & noſtra facienda. 326. ex ea quomodo percipiatur vtilitas. ibid. Philoſophi quomodo legendi. 514. & ſeqq. Vario animo legunt Auctores Grãmaticus, & Philoſophus. 521. & ſeqq. quo animo, & mente legendi auctores. 521

Leges à Philoſophia inuentæ. 379. A quibus, & cur. 380. Legiſlatores omnes vel Philoſophi vel Sapientes. ibid.

Libertas vera à Philoſophia. 20. quæ ſit. 152. Certa, Corporis contemptus. 204. Ad eam quæ via. 232. Acquiritur ſpretis cupiditatibus 298. liber nemo, qui corpori ſeruit. 410. quanti veneat. 506

Libris non multis, ſed bonis ad Sapientiam

opus. 130. Multa ſuperflua in libris veterum. 131. Libri lectio auidiſſima. 134. libri boni quæ partes. 196

Locum mutant, ſed non mores peregrinantes. 90. Omnis bonus, & iucundus animo tranquillo. 91. qualis Philoſophantibus eligendus. ibid. 152. Loca interdum memoriæ inſeruiunt. 143. Amęna vitanda. 150. & cur. ibid. & 151. 152. Non conferunt ad tranquillitatem, ſed animus. 165. An locorum mutatio ſit vtilis. 227. Cur alia alijs ditiora, alia alijs pulchriora. 352

Lugdunenſis Coloniæ incendium ſubitum, & triſte. 394. Centeſimo ab origine ſua anno eſt exuſta. 398. Eius origo, profectus, incrementum, &c. ibid.

Luxuria vituperatur. 53. 150. 168. 342. 441. & ſeqq. 550. 554. 599. Actiones, & initium. 384. Morbi ſupplicia. 441. Libido inſatiabilis. 442. Ingenium quale. 598. Propoſitum. 599. ſapientes in publica luxuria quomodo ſe gerant. 53

M

Magiſter eligendus etiam ad mores. 84. 155. ſermo docentium qualis. 119. 120. Ad Virtutem opus eſt adiutorio, & directione. 153. qui vitandi. ibid. Verboſi. ibid. Ambitioſi. 156. Plauſum captantes. ibid. quantum proficiamus ſub bono Magiſtro. 518

Malis quomodo reſiſtendum. 36. quomodo ad ea nos preparandi. 75. quomodo à multis patienter lata. 76. Malorum enumeratio. 80. Malorum nullus finis. 82. Vera quæ ſint. 102. Sapientis Conſtantia in eis 289. Illis non cedendum. 315. Mala quæ videntur, talia non ſunt Sapienti. 336

Materia de ea plurima. 198. & ſeqq.

Mathematica qualis ſcientia. 335

Męcenatis Laus. 59. Dictum examinatur. ibid. & 411. votum turpiſſimum improbatur. 484. & ſeqq.

& ſeqq. De eo plura. 547. 548
Medicina qualis ſcientia initio. 440
Mediocritas optima. 7. commendatur. 84. 117
Morbus timetur corpori. 39. eius ſęuities. 40. Patienter ferendus. 283. contra illum remedia. 284 285. Vnde ortum habuerit. 441. 443. ſupplicia luxuriæ. ibid. Exercitium hominis. 644
Mores pręſertim compeſcendi. 376. Alieni ne obducant nos à recta ratione. 605. Moralis Philoſophia quid. 373. Eius diuiſio. 374. præcipuè neceſſaria hominibus. 375
Mors, non timenda. 8. 32. 76. 97. 161. 181. 279. 498. 503. 642. 643. Contempſerunt multi impetu, & deſperatione, cur non ratione? 9. In actu quid Stoicis. 18. 221. Vltimum malorum. 76. Vt eam multi contempſerint. 76. 233. & ſeqq. 281. Benefica potius eſt, quam malefica. 78. Ad eam nati ſumus. 81. Nec optanda neq; timenda. 81. 229. 86. Meditatio optima. 87. 100. 161. 233. 190. Ad eam paratos nos eſſe conuenit. 96. De ipſa plura. 97. & ſeqq. Contemnenda. 112. 204. 313. Indifferens eſt. 311. 312. Mala non eſt, ſed habet mali ſpeciem. 313. 609. Omnes pares facit. 399. De ſepulchro non curandum. 643
Mundus an ſit cauſa operis. 202. Mali ſemper in eo, & Vitia. 460. Mundana omnia breuia, incerta, ancipitia. 70. 374. Vana. 73. Mutationi ſubiecta. 179
Muſica. Non facit Virum bonum. 350. 359. In ea Bonum dicitur duobus modis. 350. Non ducit ad Virtutem. 360

N

NAturæ Lex quæ. 10. Obſeruanda. 12. Contra naturalia nihil habet Sapiens. 30. Paucis contenta. 49. 51. 189. 579. & ſeqq. 636. Neceſſarijs. 83. 383. eius contemplatio vtilis. 203. eſt amantiſſima hominum. 285. 384. Nulli nos conciliauit vitio. 431. eius mirabi-

les

les effectus.431. Naturam ſequamur. 604

Nauigationis periculoſæ deſcriptio.157. Nautæ terram in mari timent. 158. Nauigationi ſimilis vita hominis. 158. Naufragium quale non lugendum. 648

Nobilitas ſtirpis vel vilitas non conſideranda in Sapiente. 128. Virtus ſola nobilitat. ibid. Exempla complurium. ibid.

O

Oculi cur dati à Natura.163. eorum amiſſio an malum.647. quæ ab illis mala ibid.

Occupationes aut alliciendæ aut omittendæ.57. Fortiter ex illis exeundum. 68

Odium vitandum. 41. quomodo Sapientia docet. ibid.

Otium Sapientis quale. 18. 19. Quale captandum.57. Laudatur.110. Bonum, & malum. 165. quale eligendum. 224

P

Patria cur ametur. 212

Paupertas quæ honeſta.6. Timetur corpori. 39. An deterrere debeat à Philoſophiæ ſtudio. 50. An expetenda Philoſopho: ait. ibid. Præexercitatio eſt ad veram inopiam, ſi ea venit. 55. Eius bona. ibid. quid ſit. 357. A Poetis vituperatur. 559. 560. Cui mala. 609. quæ bona 636. Plura de ea.637.& ſeqq. eius bona. 645 commendatur. 84. 580. 581

Pecunia minor minorem moleſtiam facit. 126. & Auaritiæ diſcrimen. 372. Laus. 560. Mala. 646. amiſſio, ne nos afficiat. ibid. Vide diuitiæ.

Pedes cur dati à Natura. 163

Peregrinationis malum.5. Peregrinantes locum mutant, ſed non mores.90. De Peregrinatione.497. & ſeqq.

Perſeuerantia commendatur. 8. Perſeuerandum in via patientiæ. 114. Ea omnia ſuperat. 148

Philoſophia verum hominem reddit. 8. quid pro-

promittat. 11. 141. eius ſtudium omnium pulcherrimum. 11. 20. 160. Vera libertas ab ea. ibid. Eius laus.42. qualis ſit.48. Eius effe-ctus. 49. Philoſophandi tempus non diffe-rendum paupertatis metu. 50. Eius vtilitas. 52. Eius officium, & iudicium. 61. Ab ipſa verus ſplendor. 64. quid præſtet. 95. 96. 143. Non reſpuit nec eligit vllum. 128. Salutaris, & dulcis eſt. 149. Excitat à Vitijs, & eius Laus.159 310.378. & ſeqq. Eius munia. ibid. Exercet imperium ſuum. ibid. Dijs nos pares facit. ibid. quid doceat. 252. 366. Murus eſt inexpugnabilis. 310. Philoſophiæ, & cętera-rum artium diſcrimen. 365. Eius pulchritudo. 371. quid ſit. ibid. non eſt ſine virtute, & contra. 373. Eius diuiſio. 373. Deo compa-ratur. 378. Vtrum Pragmatica, an Parętnetica pars Philoſophiæ vtilior: quæſtio ſatis pul-chra. 415. & ſeqq. Habet, & ipſa Decreta, & Pręcepta. 439. Inter ea diſcrimen. 440. qua-lis initio fuerit. 445. Philoſophiæ ſtuden-dum 495. Eius officium. ibid. Remedia præ-bet contra omnia. 532. Philoſophia moralis firma, & alta, & illi ſtudendum. 536. quid præſtet. 561. Philoſophia Moralis varia tra-ctat. 591. Vide Sapientia.

Philoſophus An ſit Pauper? Negat. 50. Nun-quam ei deſunt neceſſaria. 51. quomodo ſe ex negotiorum procuratione expedire de-beat. 68. qualis eius ſermo, & vita. 118. Phi-loſophorum vanæ quæſtiones. ibid. Sem-per Vitia reprehendant. 176. & ſeq. quo-modo legendi, aut audiendi. 514. ad eos audiendos cur veniant aliqui. 515. eorum, vel præcipientium, vel differentium quanta vis. 518

Plato plus ex moribus, quam ex verbis Socra-tis traxit. 14. eum Nobilem fecit Philoſophia. 128. quæcumq; ſunt. 156. modos partitur. 177. Ideæ eius quæ. ibid. 200. quid commo-

di

di afferant. 180. quomodo Senex euaſerit. ibid. Ei nomen dedit pectoris latitudo. 181. Nauigationi deditus. ibid. Moritur natalis ſui die. 81. anno impleto. ibid. Illi defuncto Magi immolauerunt, & cur. ibid. quinque cauſas conſtituit. 200
Podagram an patiantur Mulieres, & Eunuchi. 442.
Potentia maximè timetur corpori. 39. exercet Tyrannidem in corpora. 40
Pueri cur dicti Senes. 71

Q

Quies corporis approbatur. 5. quies animi in aliquo ſtudio. ib. Vera quæ. 168. Vide otiũ

R

Ratio ad Sapientiam ducit. 115. Arbitra bonorum, & malorum. 214. Recta ſolum bonum hominis. 270. 271. quæ homini ſuadeat. 328. In homine dominatur. 401. In ea bonum. 610. & ſeqq. Infantes non ſunt boni capaces, quia carent ratione. 611.
Regio vide locus.
Reges cur amandi. 252. amantur à Sapientibus. 250. quomodo initio crearentur. 379. Sapientes creabantur. ibid.
Romæ incendia deplorat Timagenes, quod meliora ſciret reſurrectura, quã arſiſſent. 398
Rubor aliquando eſt à Natura. 29. ſequitur etiam Sapientem ibid.

S

Sapientis otium quale. 18. Non quærit homines, ſed ſeipſum. 21. eſt ſe contentus, & quomodo id intelligatur. 24. eius ſignum Conſtantia vitæ. 110. Exercitui ſimilis. 185. qualis eius animus. 188. 453. quomodo illi viuendum. 229. 317. Nihil aduerſi ei poteſt euenire. 243. ei nihil dant, aut eripiunt Fortunæ bona. 248. Deo ęqualis fęlicitate, quamuis minor ætate 253. 401. Ei nihil eſt nouum, aut inopinatum. 277. Sapientes omnes pares.

res. 294. An poſſit deterior fieri. 337. Cur magnus ſit. 351. quæ vis eum faciant. 350. In omni ſtatu eſt beatus. 406. An poſſit eſſe beatior. 407. Sapientes, & ſtulti mortui diſcrimen. 412. An ſapiens ſapienti proſit. 525. & ſeqq. quæ gerat. 563. Vnus ſemper eſt, & ſibi conſtans. 589

Sapientia docet quomodo ea vitemus, quæ corpori timentur. 41. Semper conſtans. 61. quid ſit. 61. 93. Perſeuerandum in ea: & eius commoda. 114. Ratio ad eam ducit. 115. Laudatur. 273. 328. 387. Sapientiæ, & Artium diſcrimen. 338. An vt Sapientia bonum, ita & ſapere bonum ſit. 564. & ſeqq. An interſit inter Sapientiam, & ſapere. 567. 573. In Sapientia cõmorandum. 569. quæ doceat. 570. Sapientia futura an ſit bonum. 572. Vide Philoſophia.

Scientia eſt Bonum. 102. quæ doceat, & eius laudes. ibid.

Scipio Africanus laudatur. 340. de eo varia. 341

Seculi Aurei deſcriptio. 381. 559. Rudi ſeculo an fuerint Sapientes. 390. Rudis ſeculi, & felicis ſtatus. 391. & ſeqq. erant innocentes ignorantia mali. 393. Habebant ſpeciem Virtutis, ſed non virtutem. ibid.

Senecæ quale otium. 18. Philoſophiæ ſtudet. ibid. Epicuri ſtudioſus, & cur. 20. Admonetur ſenectutis ſuę in villa. 31. ſe ſenem dicit, ſed tamen, animo vigere. 85. ſenectutem laudat, quæ illum cum libris detinet. 220. Eius vita, temperantia, & vigilantia. 318. & ſeq. Eius frugalitas, & externorum contemptus. 346. 347. De valetudine ſua, de cura, & caritate vxoris multa. 496. & ſeqq. locum mutat vt recreetur. 497. Exemplo ſuo docet quantum profecerit ſub bono magiſtro. 518

Senectus quid ſit, & quæ bona. 85. Laſſæ, non fractæ ætatis nomen. ibid. cum morbis coniuncta.

iuncta.521.quæ moleſtiæ.32.Laudatur. ibid.
Senes cur dicti pueri.71.318. Incipiento viuere turpe. 39.& elementarij. 111. & ſapientes è commentario. 107. quomodo à vitijs retrahendi. 83. Illis non timenda mors. 182. quibus malis ſubiecti. 459. Senum vitia difficile emendantur. 537
Sententiæ non ſunt excerpendæ à Stoicis. 106. & Chriæ cur pueris dentur. 107
Sermo Philoſophi qualis. 118. 478. docentium. 119. Tardus commendatur.ibid. Accuratur ſermo putidus. 264. Sermoni ſit vita conformis. 265. Talis eſt, quales ſunt affectus. 553. Sermonis, aut ſtili nimia anſietas damnatur. 555. Puſilli id animi eſt. ibid. Sermo vultus animi eſt. 556
Seruus. cum ſeruis familiariter agendum, & viuendum. 135.de ipſis varia. ibid. & ſeqq.ſeruorum fuga vt toleranda.511.& ſeq.
Silentium in Pythagoræ diſcipulis per quinquennium. 156. Non neceſſarium ſtudijs liberalibus. 166
Socratis exemplum quantum profuerit Platoni.14. effectus magnus cicuta. 38. nobilitatus Philoſophia.126. Cur diſtulerit mortem per 30. dies. 230. Philoſophiam ad mores reduxit. 237
Soli, & Lunæ debemus, & cur. 251. an quidquam obſit.405.Lux integra etiam inter oppoſita. 407. Aſſimilatur virtus. 406. Regia deſcripta ab Ouidio. 559
Solitudo cui bona, cui mala.27. Eius bona inſapientibus. 27. Maleſuada. 84. Laudatur. 104. An neceſſaria ſtudioſo. 166. Non eſt magiſtra innocentiæ. 435
Sophiſmata. Vide Cauillationes.
Sordes vitandæ. 12. 404
Speculariorum vſus quando inceptus. 387
Spei, & Timoris finis, & coniunctio. 12. An omnia ſperanda viuenti. 230
Spe-

Spectacula vitanda præcipuè cruenta. 15
Stoici quomodo intelligendi cum docent in actu moriendum eſſe. 18. eorum indolentia quid. 26. ex ipſis non ſunt excerpendæ ſententiæ. 106. eorum opinio circa animam. 172
Studia nomen manſurum, & famam æternam præſtant. 65. ſtudere ſemper honeſtum, inſtitui non item. 111. Vtilia non ſubtilia quęrenda. 131. 167. liberalibus non obſtant negotia. 191. Salutaribus incumbendū. 227. Diſcendum ſemper, etſi ſenes ſimus. 268. Tandiu quandiu neſcias. 269. Remedia ſunt contra morbos. 284. liberalia cur ita dicta. 358. non ſunt in bonis numeranda, nec ad Virtutem per ſe ducunt. ibid.
Studioſo quæ vitanda. 15. Turba præcipuè. ibid. ſatis eſt, ſi ſibi diſcat. 17. An neceſſaria ſolitudo. 166. Negatur. 167
Stultitia laborat faſtidio ſui. 27. Hominum qualis. 179. Proprium quid ſit. 263. Stultorum voces cui ſimiles. 400. ſtultorum inconſtantia. 589. Animus ſtultus, & imprudens quomodo arguatur. 590
Superſtitio quid. 609

T

TEmperantia tam à vitijs, quam à cibo vtilis. 286. Vide Mediocritas, ſiue Moderatio.
Tempus quomodo terendum. 3. Iactura quæ turpiſſima. ibid. ſolum eſt proprium hominum. 4. Breue eſt, & fugax. 104. 144. quomodo noſtrum fiat. 246. Nihil poteſt in Virtutem. 408
Texendi ars à quo inuenta. 385. quomodo fiat. ibid.
Theatri, & ſcolæ clamor diuerſus. 156. Vide ſpectacula.
Timoris, & ſpei finis, & coniunctio. 12. Timor quidam ineuitabilis. 171. Vanus. ibid. omnis à Sapiente remouendus. 298. An Sapiens ſit

ſine timore. 335. Vide metus.
Tormenta an ſint bonum. 220. Negat, dicit tamen eſſe optabilem patientiam in malis. 220. Beatus quis in tormentis eſſe poteſt. 218. 225. 240.
Tranquillitas quomodo acquiratur, & conſeruetur. 506. Ad eam non confert locus, ſed animus. 165
Turba vitanda ſtudioſo. 15

V

Valetudo tuenda, & quomodo. 44. Philoſophari eſt valere. ibid.
Verba quędam nuper inuenta iam deſierunt. 172. Vel vtimur antiquis contra quam ille. 173. non negligenda Philoſopho. 184. Vide ſermo.
Verecundia. Vide Rubor.
Virtus proprium hominis bonum. 26. ſola gaudium ſolidum parit. 88. Sola nobilitat, & exempla. 128. eſt ſecundum Naturam. 149. Ad eam opus eſt adiutorio, & directore. 153. Alij facilius, alij difficilius ducuntur. 154. An gratior in pulchro corpore, 205. Semper eadem eſt. 206. 603. Virtutes omnes pares. 207. Virtus immutabilis. 208. Omnia obruit. 210. eius opera qualia 211. ea nil pręſtantius aut optabilius. 225. Mala etiam, bona reddit. 242. Eius laus. 253. 261. 350. Nullo eget, & cur. 257. etiam in lectulo eſt locus. 290. Nulla latet, & latuiſſe nullum illius damnum. 296. Vel viuo, vel mortuo gratiam refert. ibid. Non acquiritur natura, ſed arte. 393. Aſſimilatur ſoli. 406. Non intenditur. 408. In illam non poteſt Tempus. ibid. ſola non mutat nomen. 446. quæ doceat. 447. Ad eam exhortatio. 452. Virtutes an ſint animalia? 538. & ſeqq. quomodo colatur. 357. diſcenda. 609
Vita non amanda 9. Tota eſt breuis. 32. 144. Vera à paucis ſcitur. 71. Præ ſe ferre debet

Doctrinam 108.265. quomodo ab omnibus viuendo. 7. 84. 127. Vt viuendum cum ſeruis, & inferioribus. 135. 137. Veræ vitæ Doctores quinam eligendi. 155. Vide Magiſter. quibus rebus ſit ſimilis. 158. 161. 229. Suſpirium eſt. ibid Vera quæ. 163. ſecura mare mortuum vocatur à Demetrio. 225. Vitæ curſus qualis. 228. Nauigationi ſimilis in qua mors eſt Portus. ibid. 209. Viuere non eſt bonum, ſed bene viuere. 229. Honeſta tam in paruo quam in magno. 262. Perfecta honeſta. 279. Viuere non eſt ars magna. ibid. Vita Mors eſt. 285. qui nam diu vixerint. ibid. Vita non ſpatio, ſed operibus metienda. 412. Tota bona, ſatis longa eſt. ibid. quæ longiſſima. 413. ſine fine, vaga eſt. 450. Eſt militia. 479. Nihil eſt. 481 Nihil ei fidendum. 482. Bona non differenda. 483. Longa non optanda. 484. Non it, ſed fugit. 521. Inſidijs plena. 648

Vita Beata. Vide Beatus.

Vitis annoſa an transferri poſſit. 346. quęlibet non patitur inſitionem. 537

Vitia corrigenda ad regulam. 31. cognoſcenda, & eorum remedia quærenda. 148. contra ea acriter pugnandum. 151. Omnia in aperto leuiora ſunt. 169. Vitanda vt impedimenta ad Virtutem. 228 Vincenda. 246. Non recipiunt temperamentum. 331. modum neſciunt. 445. Vitia ſemper fuiſſe in Mundo. 460. & ſeqq. Illis delectantur homines. 462. Vitia an ſint animalia. 539. Immixta ſunt virtutibus. 550. Nullum vitium ſine patrocinio. 561. Omnia contra Naturam. 599. Varia ſunt. 60 . Vitium nulli eſt, niſi cui virtus eſſe poteſt. 614

Voluptates nocent, aut falſo iuuant. 88. ſunt hominum Hoſtes 117. Contra eas acriter pugnandum. 151. Vitandæ. 153. Voluptatis, & gaudij diſcrimen. 185. Cur voluptatis nomine

mine

mine vtamur.ibid. Voluptas præter modum pœna eſt. 324. Illi indulgere omnium malorum initium. 333. cur voluptatem immiſcuerit rebus natura. 562. Humilis res eſt. 609
Vota quæ facienda. 28. Vulgi contemnenda. 105. & parentum. 189
Vulgus non ſpernendum. 11. Eius munera Philoſopho ſpernenda. 19. non placendum illi. 95. Eius voces, & iudicia ſpernenda. 101. 111. 607. Vota contemnenda. 105. 189. Spectacula amat. 97
Vxores quomodo diligendæ. 496. Multa de dilectione vxorum. ibid. & ſeqq. Vxoris bonæ amiſſio quam grauis, & quomodo toleranda. 648. & ſeqq.

FINIS.

VENETIIS, MDCXXXXIII.

Apud Franciſcum Baba.

Cum licentia Superiorum, & Priuilegio.

5740?2

1 1506805